FRÅN AMERIKA

AF

V. C. S. TOPSÖE

FRÅN AMERIKA

AF

V. C. S. TOPSÖE.

Ulysses Grant,
Förenta Staternas President.

FRÅN AMERIKA

AF

V. C. S. TOPSÖE.

SVENSK MED FÖRF. SAMTYCKE UTGIFVEN UPPLAGA.

ÖFVERSÄTTNING AF O. STRANDBERG.

Med 50 illustrationer och 1 karta.

STOCKHOLM.
ALBERT BONNIERS FÖRLAG.

STOCKHOLM.
ALBERT BONNIERS BOKTRYCKERI 1874.

Innehållsförteckning.

1. **På jernvägen** . . . 1—6.
2. **New-York.** Historisk öfversigt. — Förändringar i tomternas värde. — Utsträckning . . . 7—10.
3. **New-Yorks hamn. Broadway.** Färjorna. — Palatsbåtar. — Banker. — Butiker. — Vagnarna. — Omnibuskuskarna. — Midt öfver gatan . . . 11—19.
4. **Bowery och trakten deromkring.** Folklifvet. — Atlantic Garden. — Cooper Institute. — Andra stiftelser . . . 20—23.
5. **Fifth Avenue.** Invånarne. — Lifvet på gatan. — I grannskapet. 24—27.
6. **Utmed bålverken.** Lastningsplatserna. — De gamla bålverken. — De gamla torgplatserna . . . 28—31.
7. **Castle Garden.** Belägenhet. — Affärslifvet. — De olika invandrarna och hvad man gjort för dem . . . 32—35.
8. **På hotell.** Kostnader. — Kontoret. — Röksalen. — Bar-room'et. — Frisersalongen. — Damernas salonger. — Måltiderna. — Uppassningen. — Priserna. — Fasta hyresgäster . . . 36—44.
9. **Dryckes-stugor och restaurationer.** Hvem som dricker. — Hvad som drickes. — Lunch-restaurationer. — Ostron-restaurationer . . . 45—48.
10. **Något om klubbar.** Klubbar i staden. — En sport-klubb . . . 49—52.
11. **På börsen.** Omsättningarnas storlek. — Spekulanterna. — «Tjurar «och «björnar«. — En «ring«. — I «ett hörn«. — Cornelius Vanderbilt. — Daniel Drew. — «Giganternas strid«. — Domstolarnas rol. — Drews seger. — Flykten till Jersey. — Drew förlorar modet. — James Fisk. — Guldsammansvärjningen. — Fruktan för regeringen. — Förberedelserna. — «The black friday«. — Regeringen säljer. — Efterkänningarna. — Qvinliga spekulanter . . . 53—72.
12. **Två stora affärer.** Harpers. — A. T. Stewart . . . 73—82.
13. **"The May anniversaries".** Emancipationssträfvanden. — Måttlighetsföreningar. — Andra föreningar. — «Reform-leaguen«. — «Ledande qvinnor« . . . 83—96.
14. **Wendel Phillips.** Invigningen. — Abolitionist-rörelsen. — Lovejoy's mord. — Phillips' första uppträdande. — Hans hållning under striden. — Verkar för qvinnorättigheter. — Måttlighetsman. — Betraktelse öfver arbetarefrågan. — Lit till religionen. — Hans yttre framträdande. — Stilen i hans tal . . . 97—111.

15. **"Brokers and Bankers" och reformatorer.** Radikala reformatorer. — Affärslifvet på kontoret. — Forntiden. — Framtidsplanerna . . . . 112—116.
16. **På polisens område.** Polis-statistik. — Pressen såsom polis. — Logis-hus. — Spåqvinnorna. — Panel-husen. — På krogarna. . . 117—128
17. **En rättegång.** Intresset för rättegångar. — Ett dråp en spårvagn. — Förbittringen i New-York. — Egendomliga svårigheter vid juryns bildande. — Förhör med jurymanskandidater. — Rätten. — Domen . . . . 129—136.
18. **New-Yorkaren.** New-Yorks styrelse. — Sorgliga exempel. — Irländarna. — «Rösthopen«. — En press-skandal. — Pressen som räddare. — Samhällslifvet. — Den outtröttliga verksamhetsifvern. — Välgörenheten. — Det amerikanska hemmet. — Sällskapligheten. — Sälskapslifvet. . . . . 137—150.
19. **Filadelfia.** Stadens tillväxt. — Gatorna. — Fairmount Park. — Independence Hall. — Biblioteker. — Girards College. — Hospitaler. — Andra stiftelser. — Qväkarna . . . . 151—159.
20. **Washington.** Stadens gator. — Anläggning . . . . 160—162.
21. **På Kapitolium.** Rotundan. — De inre lokalerna. — Samlingssalarna. — Medlemmarna. — Tuggtobaken. — Tonen i debatterna. —Ett undantag från regeln. — «Personliga» anmärkningar. — En öfverseende talman . . . . 163—172.
22. **Regeringsbyråerna.** Postkontoret. — Finansministeriet. — Patentkontoret. — Historiska reliker. — Modellgalleriet. . . . . . 173—177.
23. **I Hvita huset.** Husets inre. — Presidenten Grant. — En audiens hos presidenten. — Grant om Skandinaverna. — Mrs Grant's emottagningar . . . . 178—182.
24. **I Virginia.** På Potomac. — Ångbåten. — En skog i Virginia. — Richmond. — Minnen från kriget. — Jefferson Davis' hus . . . 183—189.
25. **Niágara.** »Cataract-house». — Get-ön — »Midtelfallet» och »det amerikanska fallet». — »Hästskofallet». — I »Vindarnas håla». — Fallen om aftonen . . . . 190—196.
26. **Småsaker om Niágara.** Fallets tillbakagång och vattenmassa. — Olyckshändelser. — Hängbroarna . . . . 197—200.
27. **Chicago.** Stadens tillväxt. — Flyttade hus. — Stora kommunala anläggningar. — Svinslagterierna. — Is-industrien. — Spanmåls- och frukthandel. — »River Side». — Kreatursmarknaden. — Tidningar. — Instituter. — Skandinaverna . . . . 201—212.
28. **Chicagos förstöring och återuppståndelse.** Eldens början. — Den första natten. — »Tribunes» brand — Hjelp efter branden. — Stadens återuppbyggande . . . . 213—218.
29. **Louisville.** Vid Ohio. — I »sydligt» solsken. — »Arktiska» förfriskningar. — På aftonen . . . . 219—222.
30. **Mammuth-grottan.** Cave City. — I Kentuckys skogar. — Ingången till grottan. — I grottan. — »The Main Cave». — Jättens sarkofag. — Det bottenlösa hålet. — Fetmans plåga. — En koloni i grottan. — Stjernkammaren. — Den stora turen. — En sammansvärjning. — Andra förberedelser. — Den döda sjön. — Seglingen.

— kaskad-salen. — En underjordisk frukost. — Droppstenshålorna. — Klippbergen. — Grottans slut — Åter ofvan jord . . . . 223—240.
31. **Skandinaverna i Vestern.** Michigan. — Mississippi-dalen. — Visconsin. — Några settlements. — Milwaukee. — Iowa. — Minnesota — Landlagarna. — Spekulant- och jernvägs-land . . . 241—249.
32. **Hos danska "farmers".** Hartland. — Danska farmers. — Lefnadssättet. — Språket. — Ett landtligt hotell . . . . 250—255.
33. **Från Chicago till Omaha.** Pullman-vagnarna. — Deras inre. utstyrsel. — Arrangementet för natten. — Priserna. — Från Chicago — Mississippi och Burlington. — Prärierna — En lång dag. — »Hotell-runnarna». — Öfver Missouri. — I Omaha . . . 256—266.
34. **Omaha.** Belägenhet. — »Tivoli». — Gatorna. — Förlustelseanstalter. — Christys Minstrels »vestlighet». — Ett »vestligt» hotell. — »Vestligt» sällskap. — Indianerna. — Pacific-banans hufvuddepot. 267—277.
35. **Stillahafs-banans byggande.** Den aflägsna Vestern. — Invandringens gång. — Om Stillahafs-banan. — Arbeten för planens utförande. — Linien undersökes. — Förhandlingar i kongressen. — Understöd af staten. — Kostnader vid anläggningen. — Arbetets gång. — Fullbordandet. — Hvem äran tillhör . . . . 278—287.
36. **Från Omaha till Ogden.** Reseboken. — Bespisningssystemet. — Plattefloden. — Unionens »geografiska medelpunkt». — På de rätta prärierna. — Bufflarna. — På indianernas område. — Indianerna. — »Qväkarpolitiken». — Öfverfall på banan. — Frågans lösning. — Präribyarna. — En präristation. — Prärihundarnas byar. — Antilop-trakten. — Cheyenne. — Klippbergen. — Snön. — Laramie-slätterna. — Sherman-stationen. — Emanciperings-intermezzo. — Arbeten på banan. — Erinringar från mormonkriget. — Öde städer. — I Utah. — »Echo Canyon». — En vild jagt på jernväg. — »Tusenmila trädet». — I Ogden . . . . 288—317.
37. **Från Ogden till Saltsjöstaden.** Utah-Centralbanan. — Solnedgång vid Saltsjön. — I Saltsjöstaden . . . . 318—321.
38. **Mormonernas land.** Jordens beskaffenhet och klimat. — Näringsgrenar. — Kooperation. — Metallrikedom . . . . 322—326.
39. **Saltsjöstaden.** Stadens utseende. — Butikerna. — Tabernaklet. — Brigham Youngs boningar. — Öfversteprestens trädgård. — Teatern. — Mormonernas utseende. . . . . 327—334.
40. **Mormonerna.** Lärans början. — Utvandringen. — De första åren. — Missionen. — Förhållandet till unionen. — Inre ordning. — Hierarkien. — Månggiftet. — Åsigterna om månggiftet. — Månggiftets framtid. — Lista på Brigham Youngs hustrur. — Mormonerna och »hedningarna». — Toleransen. — En hednisk förpost. — Mormonismens framtid. — Inre splittring. — Stillahafs-banan afgör frågan . . . . 335—352.
41. **Från Ogden till San Francisco.** Slätten vid Saltsjön. — Öfver den stora öken. — I Nevada. — Gruftrakterna. — White Pine. — Primitiv lagstiftning. — Treasure Hill. — Palissadklipporna. — Nevada öknen. — I Sierra Nevada. — En historia från den äldre invandrartiden. — Snötaken. — Omkring kap Horn. —

Skymt af grufanläggningar. — Från Colfax till Sacramento. — I San Sacramento. — Vid Stilla hafvet . . . . 353—370.
42. **San Francisco.** Staden under förra tider. — Gatorna. — Vid hafvet. — Angenäma förändringar. — Lifvet i staden. — Fruntimren. — Friskt lif . . . . 371—378.
43. **Kineserna i San Francisco.** Kinesernas konservatism. — Näringskällor. — Qviljan emot dem. — Den kinesiska staden. — Butiker. — En nattvandring i det kinesiska qvarteret. — Opiums- och spelhålor. — Teater och teaterlokaler. — Finaste kinesiska te . . 379—387.
44 **En utflykt till jätteträden.** Resans besvärligheter. — Från Modesto. — I en kalifornisk diligens. — Öfver «de varma damslätterna«. — En by i det inre Kalifornien. — I guldgrufvetrakten. — Genom bergsskogarna. — Ridten till träden. — De första jätteträden. — «The Grizly Giant.« — Fara för trädens öde. — Fällningen af ett jätteträd. — Undersökningar om åldern. — Trädens utbredning. — Ett indianläger. — Jagt på en skallerorm. . 388—404.
45. **Pacific-turen på en gång.** Man blir resvan. — Sällskapslifvet «ombord«. — Öfversigt af arbetets storhet. — Reseplanen . . . 405—407.
46. **Genom Canada.** Landet. — Montreal och Quebec. — Res-plågor. 408—411.
47. **Öfver Atlantiska hafvet.** Godbörjan. — I misten. — Mellan isbergen. — Andra fataliteter. — Lifvet ombord. — Tråkigheten. — Storm. — På Irländska sjön . . . . 412—419.
48. **Blick tillbaka.** Frihetens sammanhållande inverkan på Unionen. — Dess olika verkningar på politiken och på samhällslifvet. — Likhetskänslans former. — De materiella rikedomarna . . . . . 220—344.

1.

På jernvägen.

an far åstad genom sträckor, hvilka ännu helt och hållet ligga i orubbadt naturtillstånd; man ser på klippväggarna i de ödsliga skogarna målad en omvexlande mångfald af handels-adresser och puffar; man sitter på ett jernvägståg, der alla vagnarna äro af samma klass och alla passagerare taga plats om hvarandra, och dessa tre ting i förening äro tillräckliga att säga en, att det land, man har beträdt och nu reser uti, är *Amerika*.

Man blir i början kanhända en liten smula naivt förvånad, när man har lemnat ångbåten och sätter sin fot på Amerikas jord och finner, att derborta, på andra sidan af jordklotet, i denna förunderliga verld, hafva till en början himmel och jord och haf och menniskor och hästar och vagnar och hus ungefär samma utseende, som i den gamla. Den egendomliga, öfverväldigande känsla af, att man står framför något nytt, obekant, som ofta på resor utöfvar så stor förtrollning på sinnet, gör sig i första ögonblicket alls icke gällande här genom någonting. Man är i en hamn, hvilken lika väl kunde ligga i England eller Irland som i Amerika. Ser man litet på gatorna i hamnstaden, skall man måhända finna, att husen, med sina persienne-täckta fönster och platta tak, dock vid närmare påseende se något annorlunda ut, än man eljest är van att se; att gatuläggningen är något annorlunda eller rättare, att dels ingen gatuläggning finnes, dels något liknande det, man kallade gatuläggning i småstäderna hos oss i fordna dagar, dels slutligen ett prof på den utmärkta träbeläggningen, att man ser en mängd trähus i en större stad, men ingen polisbetjening och andra liknande afvikelser från det gamla och vanliga. Men allt detta är dock småsaker, och man tycker, att det borde se mera främmande ut i Amerika.

När man emellertid, för att begifva sig vidare, närmar sig till bangården, blir det strax tydligare för en, att man har kommit in i andra förhållanden. Det ser så underligt ut, att intet skiljemärke finnes mellan stad och bangård och jernväg — och man upptäcker med förundran att dessa saker gå alldeles in i hvarandra, att ett jernvägståg har samma berättigande på gatorna som en droska och far fram hufvudsakligen under iakttagande af samma försigtighetsregler som denna, d. v. s. man hänskjuter till menniskorna sjelfva, om de vilja blifva öfverkörda eller gå fria. Bredvid ett lokomotiv, förbi och emellan ett par tåg, hvilka dock framgå med afpassad långsamhet, ankommer man till bangården. Sjelfva denna byggnad såväl som dess omgifningar hafva något egendomligt uti sig. Man får nästan icke se en vacker bangård, eller ens någon med ett hyggligt utseende, i Amerika. Till och med de rikaste banor kosta icke på sig något i detta hänseende, och i större städer är bangårdsbyggnaden ofta endast en samling af fula skjul och längor.

Det är en liflig syn, som här visar sig; men här är ingen trängsel, och det är det så godt som aldrig på en amerikansk bangård, huru trafikerad banan än må vara. Man behöfver

nämligen icke köpa sin biljett på bangården, det är blott ett litet fåtal, som gör det. Öfverallt i städerna, ofta i grannskapet af hotellerna, finnas agenturer för jernvägsbolagen, och man kan till och med lösa sin egen biljett hos konduktören, åtminstone om man vill underkasta sig risken att betala litet mera för den. Dernäst bortfaller också en annan grund till trängsel vid de amerikanska jernvägarna — omsvepen med bagage-expedieringen. Denna försiggår här på ett så beqvämt och praktiskt sätt, att man ej nog kan önska, att det blefve efterföljdt i Europa. För det första betalar man intet för sitt bagage*). För det andra försiggår expedieringen af detsamma till bestämmelseorten på följande enkla sätt. När man kommer åkande till bangården, tager kusken kappsäcken på nacken och bär in den, säger till hvart man skall resa och får sig lemnadt ett messingsnummer, medan ett motsvarande nummer i en läderrem hänges på kappsäckens handtag. Vid ankomsten till bestämmelseorten får kusken ut kappsäcken med lika liten ceremoni, endast mot aflemnande af numret. Man tror i början icke riktigt sina ögon, då man ser att allt går så utomordentligt enkelt till. Den enda olägenheten vid denna expediering är, att man i början gripes af en ängslande känsla utaf, att man står i ett något osäkert förhållande till sin kappsäck, sedan man så beqvämt blifvit utaf med den. Man är ju så van vid att se det besvär, som på en europeisk bangård åtföljer en stor kappsäck, underhandlingar med bärare och banbetjening, längtansfull väntan vid disken, noggrann vägning och beräkning af priserna, ut- och återlemnande af biljetten, mottagande af långa pappersremsor med hoptals stämplar och märken och fördelning af pekuniär godtgörelse till alla de personer, som, med en messingsskylt på mössan, rört vid ens kappsäck eller en längre tid sett stinnt på densamma.

När man har aflemnat sin kappsäck, gör man bäst uti att strax skaffa sig en plats på tåget; här finnes intet instängande i väntsal eller afspärrande af perrongen för icke resande och omtänksam omsorg om de resande, allt går uti hvartannat, hufvudsaken är blott, att man köper och betalar sin biljett; på hvad sätt man vill begagna den blifver ens egen sak. Är afgångstiden inne, går tåget; men likaledes utan all ceremoni, ingen hvissling eller något ringande första, andra, tredje gången;

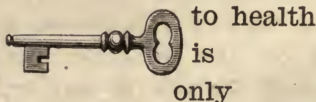
*) Det heter väl på de flesta jernvägar, att man har endast 100 skålpund fritt, men så framt ens bagage ej gör ett alltför öfverväldigande intryck, fästes intet afseende på denna gräns.

en konduktör, hvilken ser ut liksom hvarje annan menniska, ropar "all onboard", lokomotivet gifver ett hest vrålande ifrån sig eller säger det ingenting, allt efter omständigheterna, och så far tåget af med dem, som äro derinne.

Det går temligen långsamt i början, och många vänta med att stiga på, tills tåget satt sig i rörelse, liksom det å andra sidan är ett egendomligt amerikanskt nöje att springa utaf tåget, innan det stannar. Att någon banbetjent skulle lägga sig emellan vid dessa voltigeringar af och på vagnarna, hvilka upprepas vid alla stationer, kommer naturligtvis icke i fråga.

Vagnarna äro, som sagdt, alla af en klass; andra klass finnes endast på emigranttåg. Ingången är i ändan af vagnen, en gång löper midt igenom den; på båda sidor om gången står en rad små sammetssoffor, hvar och en med plats för två personer. En amerikansk jernvägsvagn erbjuder ett lifligt skådespel; den är vackert inredd, lifliga, omvexlande färger möta ögat öfverallt, sätena äro beklädda med grön eller röd sammet, det skimrar öfverallt af pläter och polerad metall, taket är vackert dekoreradt, och det hela befinner sig i allmänhet i ett anständigt renlighetstillstånd. I ena ändan af vagnen finnes en kakelugn. Utom ett litet beqvämlighetsrum hörer vidare en isvattenförvarare till en jernvägsvagns nödvändiga utstyrsel. Dörrarna äro öppna, man kan gå genom hela tåget, när man vill, och i allmänhet hindras man af intet att uppehålla sig på platformerna mellan vagnarna, så länge damm och sot tillåta det. En inskrift förbjuder visserligen passagerarna att vistas der, men detta förbud vidmakthålles mycket sällan.

Det finnes en del att se i vagnen, det finnes åtskilligt att se utanför den. Midt på en klippvägg i en ödslig furuskog läser man

Dr. Armstrong's Bitter.

På bron öfver en forssande bergsflod blifver man underrättad om, att Andersens tvättmaskin är den bästa i Unionen. På banstaketet vid de öde hedar, der ingen mensklig fot tyckes ha sin väg, ser man med jättebokstäfver den gåtfulla inskriften:

Helmbold's Buchu.

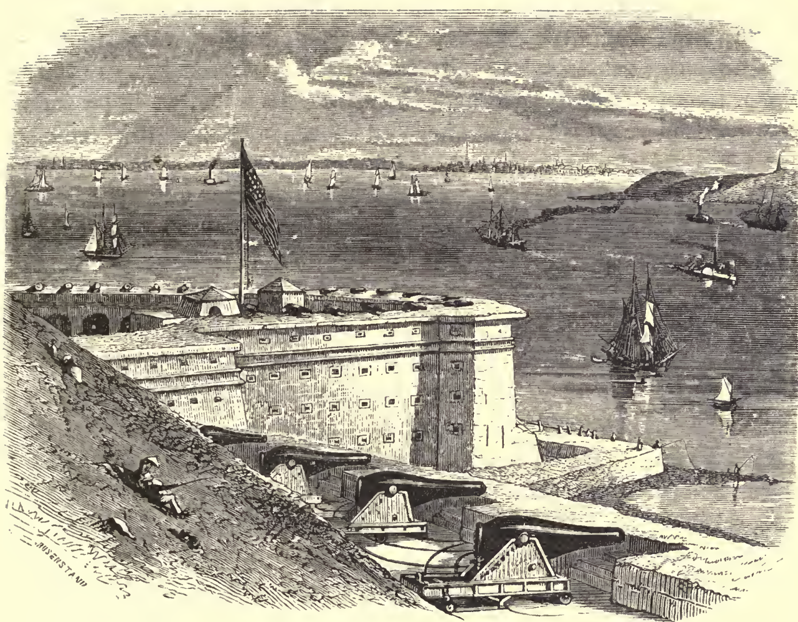
Med en märkvärdig ihärdighet förföljes man ofta från morgon till afton af samma beska droppar, samma förbättrade symaskiner, men ingenting kommer dock så ofta igen som det nämnda "Helmbold's Buchu". Det är ett karaktersdrag i ett amerikanskt landskap. "Bästa vinättika", "patentlås", skrädderietablissementer och illustrerade tidningar rekommendera sig ständigt från broar, staket och klippor; medan man färdas framåt — på de ödsliga hedarna, på stationernas murar, i den idoga staden, på klipporna och på banbetjeningens hus — följes man af samma gåtfulla ord. Man träffar på "Helmbolds Buchu" från hamnstaden vid Atlantiska hafvet ända ut till den aflägsna Vestern, der prärierna börja; men så frågar också en hvar hvad "Helmbold's Buchu" är för slag, och så profvar en bland hvarje tusen frågare en flaska af denna universalmedicin, och — så är Helmbold millionär.

Det finnes icke mycken inspektion och banbevakning och signalgifning i Amerika. Som banbetjening fungera bräder. Här läses varnande ett jättestort: "långsamt"; här kommenderar ett annat bräde: "hvissla"; här påminner slutligen ett tredje vid en körväg öfver banan: "håll utkik efter tåget" eller: "pass på lokomotivet".

Tåget ilar fram med en respektabel hastighet; men man märker icke något af den vanvettiga fart, som man trodde vara normal hastighet på amerikanska banor. I verkligheten reser man mycket hastigare både i England och Tyskland. De amerikanska jernbanorna äro i allmänhet temligen dåligt byggda, och ensamt detta gör det nödvändigt att låta tågen gå med modererad fart. Det rister tillika och skakar mera, än man är van vid, och när tåget viker om en af de dristiga kurvor, som äro temligen allmänna, kan vagnen komma att luta på ett högst öfverraskande sätt. I det hela taget är det dock en mycket behaglig färd, man har på en amerikansk jernväg. Det finnes nästan alltid på de tåg, som göra längre turer, en salongvagn, hvartill tillträdet betalas extra, och der man sitter på de beqvämaste soffor och stolar, man kan begära; men äfven i de vanliga vagnarna befinner man sig ovanligt väl under en jernvägsresa, isynnerhet tills man blifvit alltför van vid dess fördelar. Man känner sig fri och obehindrad i sina rörelser, kan gå fram och tillbaka i tåget, röka sin cigarr i rök- och lastvagnarna och makligt hvila ut på sin plats, när den, väl att märka, ej blir en fråntagen, under det man är borta; ty här gäller det: "melior est conditio possidentis". Man be-

höfver icke hysa någon fruktan för att icke få sina lekamliga behof tillfredsställda. Ofta nog göres så många minuters uppehåll, att man kan få tid att springa utaf för att få ett halft dussin stekta ostron, en kopp te, en "Brandy Cocktail" eller någon annan amerikansk vederqvickelse. Derjemte är der en liflig handelsrörelse i sjelfva tåget. Detta genomvandras beständigt af säljare af frukter, konfekt och små lunch-askar, i hvilka allt, hvad man behöfver till en lätt frukost, ända till pickles och salt, finnes väl inlagdt. Äfven för andligt försmäktande behöfver man icke frukta; icke allenast tidningar och tidskrifter, utan äfven en samling af de nyaste och mest efterfrågade alster af den amerikanska litteraturen kringbäras till försäljning, och vid hvarje större stad komma dess tidningar för dagen "ombord".

Den första dagen på en amerikansk jernväg skall alltid komma att tillhöra ett af de egendomliga minnena från landet. Man kan få sin första åsyn af Amerika i en stor hamnstad, i sjelfva New-Yorks hvimlande lif, men måhända är det ännu bättre, om man får den från fönstren i ett jernvägståg. Det hvilar öfver hela lifvet "ombord" på ett tåg något alldeles egendomligt, som icke kan undgå att göra effekt, och medan man ilar åstad genom de så utomordentligt omvexlande landskapen, genom öde trakter och vidsträckta skogar med enstaka boningar, genom uppväxande städer, hvilkas ljusa trähus ännu icke ordnat sig till gator, genom stora, folkuppfyllda städer och vackra landskap med klara floder och lugna, skogomkransade sjöar, genom trakter med en underbar prägel af ursprunglighet helt nära de stora städerna, får man genast ett lefvande och starkt intryck utaf ett af de momenter, som hafva en så genomgripande betydelse för det amerikanska samhället, att det nämligen råder öfver en natur, hvars väldiga rikedomar ännu endast äro berörda till framalstrande af de stora resultater, hvilka allaredan hafva förvånat verlden.

New-York, sedt från Fort Richmond.

2.

New-York.

Historisk öfversigt. — Förändringar i tomternas värde. — Utsträckning.

Nära de stränder, hvilka enligt hvad som påstås skandinaver sågo först bland alla Europas folk, och på ett ställe, der dristiga upptäckare för några århundraden sedan ännu funno endast ändlösa skogar, genomströfvade af indianstammar, ligger New-York, den stad, hvars ofantliga verksamhet, hvars storartade och kraftiga utveckling, vid sidan af förfärlig råhet och förderf, lemnar liksom ett motto för den samling af onda och goda, af upphöjda och eländigt småaktiga krafter, som i beständig brytning bilda lifvet i de "Förenade Staterna".

Staden ligger på det vackra Manhattan Island, der East-River förenar sig med Hudson-floden. Manhattan Island var det ställe, dit indianstammarna vid Hudson drogo ned för att

fiska, när jagttiden var förbi i högländerna och i skogarna inne i landet. Den första hvita man, som man vet hafva varit på detta ställe, var en florentinare Venazzani, hvilken var i franska regeringens tjenst och skall hafva varit här 1514. År 1607 kom Henry Hudson, som hade berest dessa farvatten upprepade gånger under sitt sökande efter en nordlig sjöväg till Indien, in i bugten vid New-York, och från hans besök der börjar först beröringen med europeisk civilisation. Indianerna förvånades vid den ovanliga åsynen af det stora skeppet. De trodde, att det var ett besök af den store anden, och höfdingarna gingo ombord i sina bästa prydnader; man samlades på kusten, de hvita männen bjödo på starka drycker, hvilka gjorde alla glada och lyckliga, och stället fick sitt namn efter detta möte, "Manhattan", d. v. s. der alla blefvo druckna. Märkvärdigt nog anknyter sig till detta möte samma sägen om afstående af så mycket land, som kunde omfattas af en oxhud, hvilken vi känna från fenicierna vid Carthago och nordboerna i Bretland.

Hudson undersökte den norra strömmen, som efter honom blef kallad Hudson-floden; men sedan han gått så långt upp som till Albany, vände han om och for tillbaka till Europa. Han var i det holländska ostindiska kompaniets tjenst, och hans gynnsamma berättelse om det sköna land, han funnit, ledde derhän, att man 1614 utrustade en expedition af två skepp under kaptenerna Adrian Block och Hendrick Christiaanse. Desse grundlade här det första nybygget; fyra små hus och en skans, det var New-York för omkring tvåhundrafemtio år sedan. Etablissementet anlades endast för att bedrifva pelshandel; dess namn blef New-Amsterdam.

Som kändt är blef kolonien ett tvedrägtsäpple mellan Holland och England. En engelsk flotta eröfrade den 1664, och efter hertigen af York, åt hvilken Carl den andre hade skänkt landet, blef New-Amsterdam kalladt New-York. En holländsk eskader återtog platsen nio år senare, men kort tid derefter kom den ånyo under engelskt herravälde. Under denna tid tillväxte staden alltjemt i betydenhet. Redan 1656 under den holländska perioden hade staden blifvit utlagd i gator och räknade då 120 hus och 1,000 invånare. 1683 valdes stadens första municipalförsamling, och landet indelades i grefskaper. Hertigen af York besteg tronen såsom Jakob den andre, men hans styrelse gagnade icke staden synnerligt. Han förbjöd anläggande af ett boktryckeri i kolonien, och fastän guvernören Dongan var en human och

afhållen man, erinra sig dock beständigt amerikanarna denna period af engelskt herravälde med mycken bitterhet.

Året 1702 är märkvärdigt i stadens annaler såsom det, hvilket gaf den en fri skola; 1725 utkom den första tidningen och 1729 erhöll staden sitt första offentliga bibliotek, en gåfva på 1,642 band från England.

Fastän New-York ända från sin första tid har lidit af inre oroligheter, hvilka ofta fört till blodiga sammandrabbningar, steg dock handels- och affärsrörelsen beständigt. Dess skepp sågos i främmande hamnar, och det började redan nu att taga lofven af Boston och Philadelphia. Spanmål, mjöl, linfrö, plankor och jern voro de förnämsta föremålen för utförsel.

Förhållandet till moderlandet blef emellertid snart spändt; 1765 samlades i New-York en kongress af delegerade, som afhandlade de olika klagopunkterna mot den engelska regeringen, och från denna tid började på allvar den bittra strid, som icke slutade förr än de förenade fristaterna voro en sjelfständig stat. Under oafhängighetskriget var det endast en kort tid, som staden var i de amerikanska truppernas händer. Det var vid denna tidpunkt, som oafhängighetsförklaringen proklamerades i Philadelphia; New-York emottog densamma påföljande afton och firade den med att nedrifva Georg den tredjes staty och omstöpa den till kulor. Efter nederlaget vid Brooklyn måste de amerikanska trupperna utrymma staden, och under åtta år var New-York hufvudqvarteret för de engelska trupperna och det stora fängelset för de amerikanska fångarna. Sårade och fångar uppfyllde kyrkor, magasiner och alla stora byggnader, och staden led hårdt under krigets bördor. Men den 25 November 1783 utrymde de engelska trupperna staden, och Washington höll ett triumferande intåg. Den första kongressen under den nya författningen hölls i New-York, och i den gamla City-Hall insattes Washington såsom den första presidenten i de Förenade Staterna.

Den lilla byn på 2,000 invånare, som engelsmännen fråntogo holländarne, hade nu blifvit en stad på 23,000 invånare, och tio år efter oafhängighetskrigets slut hade antalet af invånare fördubblats. Med allt hastigare och hastigare steg gick den framåt, det var den första amerikanska stad, som kom i regelbunden postbåtsförbindelse med Europa, och allt, hvad som rörde den inrikes handeln, drefs med störta energi. Samma rastlöshet, som nu utvecklas uti jernvägs- och ångbåtslinier, uppenbarade sig redan då vid utvecklingen af den tidens vigtigaste

kommunikationsmedel, såsom vid anläggningen af ett stort och omfattande kanalsystem; 1825 fullbordades, såsom ett värdigt afslutande, den storartade Erie-kanalen, och med lysande festligheter helsade man den dag, då de canadiska sjöarnas vatten sattes i förbindelse med Atlantiska hafvet.

Staden hade ingalunda alltid medgång. Våldsamma epidemier och fruktansvärda eldsvådor härjade den flera gånger, men den reste sig beständigt hastigt och kraftigt efter sådana slag, och dess utveckling försiggår med en städse mer och mer snabb hastighet. För att blott nämna ett par exempel från de sista årtiondena: den hörnbyggnad vid Broadway, på hvilken nu "New-York Herald"s hus står, betaltes af tidningens egare James Gordon Bennett med 450,000 dollars, af hvilka 200,000 dollars erlades till den bekante Barnum för de 13 år, som ännu voro qvar af den tid, för hvilken han hade hyrt tomten. Den tillstötande tomten, som har endast 60 fots front utåt Broadway — tomters värde beräknas efter deras "front-fot" — betaltes för kort tid sedan å auktion med 310,000 dollars, och "Herald"s tomt anses nu vara värd öfver en half million dollars. En fader köper en tomt för 1,000 dollars och lemnar samma tomt efter sig, representerande ett värde af 100,000, 125,000, 150,000 dollars; detta är något som icke har hört till sällsyntheterna vid de stråkvägar, utefter hvilka stadens utveckling i synnerhet försiggått. Hela den grund, på hvilken New-York står, köptes af indianerna för mindre än 25 dollars; nu är totalbeloppet af grundskatten 10½ million dollars.

Sjelfva staden uppgifves nu vara 12 mil*) lång, räknadt från Batteriet vid landningsstället Castle-Garden; de "stenlagda" gatorna utgöra tillsammans en sträcka af öfver 200 mil, och det finnes ändock hundrade blifvande gator, som icke äro stenlagda.

*) Här som öfverallt i det följande talas om engelska mil.

Ångfärjor i New-Yorks hamn.

3.

New-Yorks hamn. Broadway.

Färjorna. — Palatsbåtar. — Banker. — Butiker. — Vagnarna. — Omnibuskuskarna. — Midt öfver gatan.

En amerikansk stad är fattig på hvad som är sevärdt i jemförelse med en europeisk stad; man har ännu icke hunnit till konstsamlingar och museer, och der finnes intet eller mycket litet, som är historiskt sevärdt. Och dock är det ingen lätt sak att bese en amerikansk stad. Utsträckningen är så utomordentligt stor. I Europas städer har man börjat med husen, här börjar man med gatorna. Så snart en stad begynt sin tillvaro, när det liknar sig till, att den skall blifva något annat än en liten samling af trähus omkring värdshuset, kyrkan och skolan, uppgöres genast en storartad plan för dess anläggning, och denna plan följes noggrannt.

Man sparar icke på utrymmet vid anläggningen af en stad, gatorna göras mycket breda, och när härtill kommer, att boningshusen i ännu större omfång än i England byggas för att inrymma endast en familj, blir följden häraf en proportionsvis förvånande utsträckning i rummet. Det gäller derför, när man vill lära känna en amerikansk stads fysionomi, att taga reda på dess hufvuddrag. Hvad New-York beträffar, är detta nu icke så svårt; hamnen och Broadway, dessa äro de två punkterna för det starka, brådskande och rörliga lif, som gör New-York till hvad det är.

Äfven om man icke kommer sjöledes till New-York, kan man icke uppehålla sig i staden utan att mångfaldiga gånger passera North-River och isynnerhet East-River, som skiljer Brooklyn från New-York, och på dessa korta färder öppnar sig en vidsträckt utsigt öfver den omätliga rörelsen i New-Yorks hamn. Man är betänkt på att sammanbinda New-York och Brooklyn med en kolossal bro, som från punkter långt inne i dessa städer skall gå öfver gator och hus och emellan två jättestora torn spännas öfver den breda strömmen. Det arbetas redan på tornen, många år skola icke förgå, innan arbetet är fullbordadt; men ännu går all trafiken fram och åter på de bekanta New-York-färjorna, stora, breda hjulångbåtar, som på olika linier, dag och natt, oupphörligen fara fram och tillbaka genom hamnen och bilda liksom simmande gatustycken i denna. Midt på färjan är platsen för åkdon; i två långa rader hålla vagnarna här, under den brådaste tiden tätt hopstufvade från fören till aktern, arbetsvagnar och eleganta ekipager om hvarandra. På de två trottoarerna vid sidan af vagnssträckan taga hundratals fotgängare plats, dels i kajutor, dels utanför. Kajutorna på hvarje sida utgöras endast af en mycket lång och rymlig sal med bänkar utmed väggarna: den ena är för herrar, den andra för damer. Skilnaden dem emellan är endast den, att man icke får röka i den sistnämnda, och att det der är en liten smula mera renligt än i den förstnämnda. De i allmänhet bästa platserna, när vädret är någorlunda godt, äro i fören framför de två kajutorna. Här kan man inandas frisk sjöluft och under de 5 à 6 minuter, som åtgå till öfverfarten, blicka ut öfver ett skådespel, hvartill maken knappast finnes mångenstädes i verlden. Det är rörelsen på Themsen i en vackrare och ljusare upplaga; lifvet är detsamma, men stenkolsröken och dimman äro försvunna. Så långt ögat når, synas på båda sidor stora handelsflottor, hvilkas mastskog bildar ett fortlöpande galler

framför husmassorna, och skeppen ligga så tätt intill hvarandra, att en icke sjökunnig iakttagare förgäfves söker att taga reda på, hvad som tillhör det ena eller det andra af dem. Mellan de två skeppsraderna hvimlar det åter af fartyg af alla slag. Rundt omkring ser man färjor lika dem, på hvilka man sjelf far, som i hurtig fart ila fram och tillbaka mellan landningsställena, styrda med en så otrolig färdighet, att det nästan aldrig händer dem någon olycka i hamnen, trots den hvimlande rörelsen. De män, som stå vid rodret, äro lika stora konstnärer på sjön som deras kolleger på landbacken, omnibuskuskarne på Broadway.

Ett annat hufvuddrag i taflan bildar dernäst en mångfald af stora, hvitstrukna flodångare, "palatsbåtar", som de med rätta kallas. De likna simmande hus med flera våningar. Inuti äro de utstyrda med en otrolig prakt, i synnerhet de, som tillhöra den bekante James Fisk. Brysselmattor, praktfulla ljuskronor, de elegantaste ländstolar och soffor i dussintal pryda de praktfullt dekorerade salongerna, väggarna utgöras nästan endast af dyrbara speglar, ett par tjog sångfåglar qvittra rundt omkring i förgyllda eller försilfrade burar, kort sagdt, deras inre utstyrsel är öfverdrifvet praktfull; deras yttre är mera enkelt, men lifligt och elegant; rikt smyckade med flaggor, glida de snabbt fram och tillbaka, medan tonerna från en musikkår, som gerna finnes ombord, klinga ut öfver floden och bidraga att gifva fartygen deras festliga prägel.

De brådskande färjebåtarna och de prydliga "palatsbåtarna" omringas utaf ett hvimmel af stora och små skepp, af små jakter och jollar, af stora segelfartyg, som med seglen uppe glida ned åt strömmen, af tunga pråmar och liktare, som i långa rader släpas åstad af små pustande bogserångbåtar, och en mångfald af alla andra slags fartyg, som flyta på vattnet. Sjelfva staden höjer sig på båda sidor om floden, ej såsom de tunga, mörka massorna af Londons rökomhöljda tak, utan ljus och liflig, insprängd med grönskan af de alléer, parker och små anläggningar, som finnas spridda rundt omkring i New-York; leende små öar och kustpartier med trädgårdar och vackra anläggningar bilda i begge strömmarna vackra landskapstaflor, och öfver det hela hvälfver sig en nästan alltid klar, blå himmel och strålar ett rikt solljus.

Rörelsen på vattnet har sitt motstycke på land på Broadway. Denna gata är bebyggd i en längd af sju mil, men det egentliga lifvet är samladt på den första halfva delen af denna

längd, räknadt från Castle-Garden, och i synnerhet mellan denna punkt och Union Square. De olika delarne af Broadway hafva hvar för sig sin olika prägel. Närmast ute vid Castle-Garden, det bekanta mottagningsstället för invandrare, talar allt om invandring. Det hvimlar här af värdshus och små hoteller, hvilkas skyltar äro affattade på alla språk, och som hvar för sig söka att vända sig till främlingar af en viss nationalitet. Litet längre ned komma, likaså vändande sig till främlingarne, alla de olika ångbåtsbolags och jernvägsliniers agenturer, som kunna vänta att få tillopp. Prunkande uppmaningar pryda skyltarna: "O ho, vägen går till Vestern, det stora, aflägsna Vestern!" — "Kansas är landet!" — "Se mot Nebraska!" — "Hvad är det enda, som Södern saknar? Dig!" o. s. v.

Derefter komma lifförsäkringsanstalternas, bankernas och andra stora affärsföretags lokaler. De handelspalatser, som här äro uppförda, äro måhända allenastående i sitt slag. Bankqvarteret sträcker sig från Broadway ned genom "penninggatan", den bekanta Wallstreet, New-Yorks Lombardstreet, der börserna, tullhuset och finansministeriets filial hafva sina storartade byggnader. Dessa synas vara byggda för all evighet, något som man långt ifrån kan säga om amerikanska byggnader i allmänhet, ty de äro uppförda af marmor, sandsten, och andra oförgängliga materialier. Kontoren äro höga, ljusa, rymliga och vackert dekorerade, trapporna kunde pryda furstliga palatser, och ändå försmår man dem och låter transportera sig upp och ned genom byggnaderna i "elevatorer" (hissar), som, drifna af ångkraft, beständigt gå upp och ned.

Bland de praktfulla affärsbyggnaderna i denna trakt må nämnas National Bank's marmorbyggnad i Broadway vid sidan af "New-York Herald"s hvita marmorpalats, American Exchange Bank vid hörnet af Broadway och Liberty Street, Bank of Commerce vid Nassau Street, en af stadens präktigaste marmorbyggnader, Duncan, Sherman & C:os bank vid hörnet af Nassau och Pinestreet, byggd af den vackra brunstenen, hvars varma färger utgöra en så stor prydnad för många af New-Yorks gator, Bank of the Republic, en ännu mera storartad brunstensbyggnad vid hörnet af Wallstreet och Broadway, Pacific Bank med sin hvita marmorbyggnad vid hörnet af Grand Street, New-Yorks Life Insurance Company's byggnad vid hörnet af Leonard Street och många andra.

Bland andra stora byggnader vid denna del af Broadway må framhållas den götiska Trinity church, midt emot Wallstreet,

Uppåt Broadway från St. Nicholas Hôtel.

med sitt 284 fot höga torn, som synes genom hela Broadway, tills denna vid Union Square svänger af från den raka linien. Kyrkogården ligger utåt gatan, och många monumenter äro uppresta der; deribland en vacker minnesvård öfver dem, som under frihetskriget dogo i fångenskap. Litet längre ned ligger "New-York Herald"s redan nämnda hvita marmorbyggnad vid hörnet af den vackra plats, på hvilken rådhuset står. Snedt emot har man det bekanta stora hotellet Astor House, ett af de äldre etablissementerna af detta slag, det är nämligen tjugu år gammalt; byggnaden är uppförd af granit.

Broadway afbrytes här af en liten vacker park, som upptager en yta af 10 acres, och som före år 1780 låg utanför stadens gränser. I denna park ligger New-Yorks rådhus, till största delen bygdt af marmor från Massachusetts. Från dess höga kupol har man utsigt öfver en stor del af staden. Det stora uret anses för ett mästerverk af torn-urmakarkonst, och amerikanarna, som utomordentligt mycket intressera sig för goda ur, framhålla det alltid för främlingar. I parken ligger, utom åtskilliga andra offentliga byggnader, tillika det nya rådhuset, mest märkvärdigt genom de storartade bedrägerier och underslef, hvartill dess uppförande gifvit stadens styresmän anledning *).

Fortsätter man sin vandring nedåt Broadway, ser man vid första hörnet, sedan man gått förbi parken, det stora hvita marmorpalats, i hvilket Alexander T. Stewart har sin grosshandelsaffär. Det utgör på visst sätt början till butikafdelningen på Broadway; i denna möter man, för att endast nämna enstaka exempel, det storartade stenhus, som, upptagande platsen mellan fyra gator, är uppfördt af A. T. Stewarts konkurrenter H. B. Claflin & C:o, Astors praktfulla marmorhus vid hörnet af White Street, en af New-Yorks mest imponerande byggnader; manufakturhandlarne Lord & Taylors samt de bekanta beklädnadsfirmorna Devlin & C:os och Cochran samt Mc. Lean & C:os storartade etablissementer ligga i närheten af hvarandra. I grönt och guld strålar mellan marmor- och brunstensbyggnader den stora bokhandelsfirman Appletons öfverdådigt utsmyckade hus; på en storartad jernbyggnad, uppförd i götisk stil, läser man de kända affärsnamnen Grover & Baker Sewing Machine

*) Totalutgiften för byggnaden och dess inredning var i Augusti 1871 sju millioner dollars, under det att det verkliga värdet af hvad staden hade fått för dessa penningar, uppskattas till två millioner dollars.

Company, och längre bort, rivaliserande äfven hvad byggnaden beträffar, kommer Wheeler & Wilson.

Qvacksalvaren och millionären Helmbolds "Krystall-Palats-Apotek" lyser och strålar i synnerhet om aftnarna med en nästan vidunderlig prakt, som vitnar mera starkt än fördelaktigt om menniskoslägtets lättrogenhet, och i synnerhet om hvad som kan åstadkommas genom oförtruten och pikant annonsering.

Teatrar och vackra hoteller äro inströdda rundt omkring mellan de storartade butikerna, som här kunna räknas i hundratal, hvilka inbördes täfla att öfverbjuda hvarandra genom byggnadernas prakt och soliditet — ty på denna trakt kan det löna sig att uppföra en storartad byggnad till och med på en grund, som är *hyrd* på en tjugu år —, genom sina kolossala skyltar, men som tillika hafva en viss gemensam brist, hvilken man i början icke kan göra rätt klar för sig sjelf. Men när man har gått här några gånger och funderat på, hvarför i all verlden dessa jättebutiker dock långt ifrån äro så roliga att se på som boulevardernas butiker, dvergartade som dessa nu nästan förekomma en, eller till och med som Holborn, Oxford och Regentstreet — blir det på en gång klart för en, att man här ju alls icke har varorna att se på. Man kan visserligen gå förbi en vagnmakarbutik, bred och djup som såge man in i en gata, och få se en museum-artad utställning af åkdon, man ser i butikerna för beklädnadsföremål ett hvimmel af elegant påklädda jernstativer, herrar och damer, fullvuxna och barn, i morgon-, förmiddags-, rid-, jagt-, promenad- och sällskapsdrägter; men i allmänhet utställa amerikanarna i fönstren ingenting, som är värdt att stanna för. De hafva icke lärt sig denna konst eller ligger den icke för dem. Den förnämsta af alla butikerna, Stewarts detaljhandel, hvilken afslutar den afdelning, som började med samma firmas en-gros-lager, är inrättad efter en plan, enligt hvilken alls intet finnes att se i fönstren, äfven om man gör en promenad omkring hela byggnaden.

En vacker parkanläggning vid "Batteriet" utgjorde inledningen till Broadway; vi stå nu vid slutet af den stora butikafdelningen, framför en annan liten vacker anläggning, den vänliga Union Park med vackra träd och doftande blommor, spelande vattenkonster och statyer af Washington och Lincoln. Här slutar icke Broadway, endast de första två milen af gatan, den sträcka, hvars storartade lif och rörelse hafva förskaffat Broadway dess verldsbekanta namn.

Det är intressant och gifver ett godt begrepp om den amerikanska verksamhetsandan att betrakta Broadway litet i dess enskildheter; men största effekten gör den, när man liksom tager den i sin helhet och håller sig till totalintrycket af gatan. Denna är icke så bred, som man af namnet skulle frestas att tro. Den skulle vara en mycket bred gata i de flesta europeiska städer, men här ser den något smal ut. Men den erbjuder dock en praktfull syn. Den liflösa delen består endast af praktfulla byggnader; det vill utomordentligt mycket till för en byggnad vid Broadway att göra sig särskildt bemärkt. Ingen bor vid Broadway, der ser man endast och allenast affärslokaler, de stora och höga husen äro betäckta med skyltar och inskrifter, och i allmänhet äro de ljusa façaderna tillika rikt dekorerade. Dessa palatser äro till för affärer och icke för något annat än affärer, ända från taket till trottoiren, hvilken ofta öppnar sig bredvid en och visar en skymt af de flera våningar djupa källrarna eller låter en kran uppstiga, som upphissar packor och fastager in i palatset. Dag efter dag kan man promenera på Broadway och hafva nog af att endast betrakta dess byggnader i allmänhet. Ställer man sig under så lång tid, som man kan få lof till att stå stilla på Broadway, på ett af de ställen, der jättegatan litet stiger uppåt, vid ett af de hörn på midten, som dagligen passeras af omkring 20,000 vagnar, och blickar uppåt gatan, så ser man på de två trottoirerna ett hvimmel, som synes så tätt, som om det vore två omätliga processioner, som rörde sig längs utmed körbanan, och på denna en oafbruten tre- à fyrdubbel rad af vagnar utaf alla möjliga slag.

Det är nämligen det egendomliga med Broadway, att den icke är allenast en affärsgata eller uteslutande en praktgata, utan en förening af båda. Tåget af vagnar är sammansatt, som om man skulle taga vagnarna från boulevarden i Paris och från Strand i London, blanda dem väl tillsamman och så sätta det hela i gång. Liksom de hvita ångbåtarna spela en framstående rol i lifvet på floden, så hvimlar det här i vagntåget af en svärm af hvita omnibusar. Omnibusarna på Oxfordstreet äro enstaka marodörer i jemförelse med denna rullande härskara. Som vi redan anmärkt köras dessa omnibusar med en otrolig skicklighet. Det heter i allmänhet, att man måste se en sak för att tro på den; men här kan man frestas att vända om satsen och säga: ju mera man ser derpå, desto otroligare blir det.

Hästarna, kusken och sjelfva omnibusen äro endast ett väsen, och detta väsen snor sig fram, utan att stöta emot der, hvarest det icke synes vara en tums plats öfver på sidan om hjulen, kommer ögonblickligen i starkare fart, så snart det visar sig en liten ljusning i hvimlet framför, och saktar sig lika ögonblickligt, när allt sluter sig till omkring det. Och dock har kusken annat att göra än blott att köra; på alla dessa omnibusar är han tillika konduktör. Hans öga ser allt hvad som föregår på körbanan och sväfvar med samma påpasslighet öfver de begge hvimlande trottoirerna, han vinkar och nickar och upphemtar till höger och venster, uppfattar den minsta vink med en käpp eller ett paraply och läser klart i den villrådiges hjerta, den der för sig sjelf uppkastar den frågan, huruvida han skall taga en omnibus eller spara sina tio cents. Och så är han tillika kassör. Passagerarna sticka upp pengarna till honom genom ett hål på taket. Man ringer på en klocka och hans hand kommer genast för att inkassera. Skall man hafva vexladt, så kan man åter helt lugnt sätta sig ned, strax derpå ringer kusken, och man får hvad man har att fordra, hvilket man icke ens behöfver räkna. Intet undgår kusken. Dröjer det något länge, innan en nyss instigen passagerare kommer fram med sina penningar, eller låter blott en enda af en större samling, som kommit in, för länge vänta på sig, ljuder ögonblickligen en maning från kuskens klocka.

Skramlande, rasslande, skallrande framgår det omätliga tåget af omnibusar, packvagnar och eleganta åkdon, små kärror och väldiga lass, och det hela kommer i väg. Någon gång uppstår visserligen en sammangyttring. Utrymmet är så noga tillmätt, att om, i trots af all kuskskicklighet, två vagnshjul komma att hänga upp sig på hvarandra, inträder genast ett uppehåll, och om det icke lyckas att hastigt komma loss, så står hela maskineriet stilla, och så långt man kan se äro raderna stoppade, till dess kuskarna sjelfva eller de på denna gata temligen talrikt tillstädesvarande polisbetjenterna få knuten löst.

Att komma helskinnad öfver gatan på denna trafikerade del ser ut som en omöjlighet för andra än infödda new-yorkare, och man kan icke annat än med ängslan se till och med dessa göra försöket. Ofta ser det ut, som om det vore en möjlighet att slippa öfver; en liten skara störtar sig fram, men innan den kommit mer än till hälften öfver, tillsluter sig vagnsströmmen åter omkring dem, de jagas endast fram och tillbaka och blott

en och annan slipper öfver på den motsatta trottoiren. Det är derför också ett hufvudbestyr för de eleganta polisbetjenterna att följa folk fram och tillbaka. Sjelfva hafva de en förmåga att glida fram och åter mellan vagnarna, hvilken på sitt sätt måste vara lika stor som indianernas att hitta vägar och följa ett spår i de öde urskogarna.

Det är ett stort fel med Broadway. Liksom Amerika i allmänhet ej är inrättadt för turister, så äro ej New-Yorks gator arrangerade för att tagas i ögonsigte, utan att det kostar någon olägenhet. Det är mils afstånd mellan de trädbevuxna platserna, hvilka äro de enda ställen, på hvilka bänkar äro utsatta; der finnas inga kaféer, icke ett enda konditori, från hvars fönster man beqvämt kan betrakta folkhvimlet. Man måste sjelf vara i rörelse, åka omkring i de många omnibusarna midt uti vagnsströmmen eller, hvad som är att fördraga, göra en fotvandring om några mil på gatan.

Atlantic Garden.

4.

Bowery och trakten deromkring.

Folklifvet. — Atlantic Garden. — Cooper Institute. — Andra stiftelser.

Broadway är New-Yorks hufvudgata, den förnämsta gata i hela Amerika, men den är ingalunda den enda gata i New-York, som är förtjent af uppmärksamhet. Det finnes nog andra ställen, som hvar för sig äro rika på ett egendomligt lif. Går man från Broadway genom City-Halls park förbi den stora byggnad, som upptages af ett stort New-Yorks-blad, "Times", och håller sig i nordostlig riktning, kommer man till Chathamstreet och Bowery. Här är lif, här är rörelse, men allt har en annan karakter än Broadway; här är det folklifvet, som rör sig.

På den förstnämnda gatan och i dess grannskap hvimlar det af endast små-butiker, klädmäklare, guldsmeds-butiker med eftergjorda saker, pantlånekontor och större assistanshus, afskyvärda "Concert Saloons" i källrarna, samlingsställen för alla möjliga laster, krogar, ostronförsäljningar — allt för godt pris. Här i dessa trakter är man bland New-Yorks pöbel, dräggen bland befolkningen, här är irländarnas hufvudqvarter. Man är icke så långt från Five-Points, den beryktade tillflyktsorten för denna ofantliga stads sämsta elementer; men man be-

höfver icke gå så långt för att finna tillräckligt med bevis på, att New-York äfven har sina fattiga. Det är liksom i London, fattigdomen lefver så öfverraskande nära intill välståndet och rikedomen, så farligt nära. Här finnas många af de så kallade "Tenement-Houses", dessa sorgliga kaserner för fattigt folk, som äro hvarandra lika öfver hela jorden, med de smutsgråa murarna, de många våningarna, de spruckna rutorna, paltorna, som äro upphängda till torkning, och rusiga invånare, som tumla om utanför dörren, och många barn, som leka med grus, stenar och allt slags affall, här i New-York i synnerhet med ostronskal.

Chatham Street utmynnar i Bowery. Här är samma hvimmel af mindre butiker, men det hela har dock mera prägel af välstånd. Bowery kallas också "det tyska Broadway", och man skulle i sanning kunna tro, att man vore i en tysk stad, när man på långa sträckor ser skyltar med nästan uteslutande tyska namn och tyska inskrifter. På eftermiddagen ser gatan ofta rätt hemtreflig ut, ty i detta Broadway bor man också, och familjerna framkomma utanför husen och sitta på trottoiren eller på de höga trapporna, arbetande och pratande.

Vid denna gata ligger en af New-Yorks mest karakteristiska teatrar, Old-Bowery-Theatre, en stor byggnad, der det hvarje afton gifves föreställningar af den ansenligaste längd. Luften är något dålig härinne, men det är omaket värdt att gå derin en lördags afton och se litet på de dundrande spektakel, som uppföras. Galleriet är fyldt af ungdomen från Bowery och trakten deromkring, en publik så orolig och så farlig för styckets ordentliga gång, som någon älskare af folklifvet kan önska sig; men på samma gång en mycket tacksam publik, när den får något, som faller den i smaken. Gifves en replik om att trotsa lagen, auktoriteter, polisen o. d., bryter en bifallsstorm lös, som tyckes aldrig vilja taga slut.

Snedt emot denna teater ligger New-Yorks Stadt-Theater, en, som namnet utvisar, tysk teater, hvilken i allmänhet lärer hafva en mycket respektabel uppsättning.

Nära derintill ligger Atlantic Garden, en storartad tysk musiksal, den största af de många likartade tyska etablissementerna af detta slag i New-York. Det hela har bibehållit sin tyska prägel. Här står man icke och på amerikanskt sätt störtar i sig hvad man har att dricka. Hela golfvet är upptaget af små bord, vid hvilka man sitter i allsköns ro och maklighet och

dricker sitt öl, "bayer" eller "weissbier", eller det respektabla rhenvin, som man, tack vare tyskarnas mängd, kan få för rimligt pris i alla de östra staterna. Männen komma icke här, som i de amerikanska värdshusen, ensamma, deras hustrur och barn äro med dem, och i synnerhet om aftnarna, när den ganska goda orkestern spelar, ser man i den rikt upplysta salen hundradetals familjer, som bilda en liflig och ganska tilltalande tafla.

Vid slutet af Bowery faller ögat på en storartad och vacker brunstensbyggnad; det är det bekanta Cooper Institute, en af dessa inrättningar, på hvilka New-York är så rikt. Det är upprättadt af den ännu lefvande rike köpmannen Peter Cooper för en kostnad af omkring 300,000 dollars till hans landsmäns "moraliska, intellektuella och fysiska förbättring".

De understa våningarna äro bestämda att uthyras på så sätt, att den deraf blifvande hyresinkomsten användes till institutets nytta; der finnas en storartad sal, som ofta uthyres till offentliga möten, samt en mängd affärslokaler af olika slag; i synnerhet för tandläkare synes institutet vara gynnsamt, och tänder lära utdragas här på ett till och med för amerikanaren mirakulöst sätt och till ett antal, som, bokstafligen taladt, mätes kappvis.

I de våningar, som äro egnade åt institutets eget begagnande, finnas målare- och teckningsskolor med modellsamlingar, föreläsningssalar med alla nödvändiga undervisningsapparater, samlingar af instrumenter för fysiska och kemiska experimenter, en storartad läsesal med fritt tillträde för alla, der alla möjliga tidningar och tidskrifter finnas framlagda, och ett ansenligt bibliotek, likaledes fritt för alla. Särskildt bemödar man sig om unga qvinnors undervisning i olikartade praktiska sysslor. Der finnas sålunda en fullständig telegrafistskola, en väl ordnad skola för deras undervisning i xylografi o. s. v.

För att gifva ett litet begrepp om institutets verksamhet må anföras, att enligt berättelsen för år 1870 hade konstskolan för qvinnor under året haft 231 elever, skolan för träskärning 25, telegrafistskolan 32 qvinliga och 49 manliga elever, aftonskolan, hvari undervisas i matematik, kemi, fysik, maskinlära o. s. v., och som skall utvidgas till en fullständig polyteknisk läroanstalt, hade inalles 744 elever, och konstskolan för män 958 elever. Alla dessa skolor äro fria. Dessutom hade flera hundrade personer begagnat tillträdet till institutet att fritt rådfråga professorerna i saker, som röra industriella frågor. Läsesalen hade varit besökt af 255,278 personer. I densamma funnos framlagda

50 amerikanska tidningar, 75 amerikanska veckoskrifter, 9 utländska tidningar, 35 utländska veckoskrifter, 40 amerikanska och 54 utländska "magasiner"; biblioteket innehåller omkring 5,000 verk, 17,356 band hade varit utlånade. Den stora massan läser således mest tidningarna och de periodiska skrifterna.

Nära Cooper Institute ligger bibelsällskapets byggnad, säkerligen den största i sitt slag i verlden. Byggnaden innehåller, utom en mångfald af kontor, salu- och upplagsrum, storartade tryckeri- och bokbinderi-etablissementer, som man kan vänta det af ett sällskap, som spridt bibeln på 24 språk och sedan sin stiftelse (1816) för detta ändamål användt öfver 5 millioner dollars. Det har spridt omkring nio millioner biblar och testamenten, förseende fängelserna såväl som hotellrummen med biblar, negerstammarna med de outsägbara namnen i det inre Afrika såväl som New-Yorks egna hedningar i Five Points. När allt är i verksamhet, äro mer än sex hundra personer sysselsatta i byggnaden. Ett betydligt antal andra religiösa föreningar hafva sina kontor i den.

I detta samma grannskap finnas ännu ett par byggnader af särskildt intresse. På Lafayette Place ligger det bekanta Astor-biblioteket. Dess stiftare, John Jacob Astor, gaf 400,000 dollars dertill; en storartad och smakfull byggnad uppfördes, den fylldes med en boksamling, till hvilken allt hvad som af den gamla verldens rariteter kunde öfverkommas samlades, och då det år 1857 började att fattas utrymme, fördubblade stiftarens son, William Astor, helt simpelt biblioteket. Detta innehåller redan nu en samling af öfver 100,000 band. Att bibliotekssalen är inredd med en solid prakt, faller nästan af sig sjelf. De amerikanska institutionerna af detta slag använda så mycket på inredningen i alla riktningar, att vi mera tarfliga europeer ofta tycka det vara för mycket.

Ett annat stort bibliotek, Mercantile Library, ligger vid Astor Place. Dess boksamling, likaledes installerad i en praktfull byggnad, utgör mellan 90 och 100,000 band. Det upprättades ursprungligen till begagnande för handelsbetjenter, men är nu tillgängligt för alla. För entré till detta bibliotek betalas årligen fem dollars, men handelsbetjenter erlägga endast två dollars.

Fifth Avenue.

5.

Fifth Avenue.

Invånarne. — Lifvet på gatan. — I grannskapet.

Går man från sistnämnda trakt ned till den förut omtalade lilla vackra Union Park, och följer man derifrån Broadway ett stycke upp i den mera sneda riktning, som den här tager, så kommer man till det ställe, der Broadway skäres af den bekanta Fifth Avenue. Den långa, smala staden går ungefär i riktning från norr till söder. Broadway går i en något sned linie genom gatorna, eljest bilda dessa, hvilka i den nyare delen af staden äro lagda med mycken regelbundenhet, öfvervägande tvärgator; Avenuerna, som de kallas, deremot längdgator. Fifth Avenue är den mest bekanta af dessa, den är New-Yorks Faubourg St. Germain, de amerikanska handelsfurstarnas hemvist.

På ett sätt är den New-Yorks vackraste gata. Vackra träd och ståtliga byggnader utgöra ett tilltalande helt. Den består, i öfverensstämmelse med den vanliga afsöndringen i amerikanska städer, nästan uteslutande af boningshus. Dessa äro uppförda af brunsten, nästan alla i samma massivt eleganta stil, med stora trappor och balkonger. Fifth Avenue är elegant, och dock har dess elegans lidit något.

För det första må det öfverhufvud anmärkas, att de mest framstående bland New-Yorks patricier icke riktigt tycka om eller hafva tyckt om Fifth Avenue, utan uppfört sina furstliga bostäder på andra ställen. De, som bo vid Fifth Avenue, äro helt visst uteslutande mycket rikt folk, men de tillhöra till icke ringa del dem, som de gamla familjerna kalla för "svamparistokrater", "petroleums-aristokrater" och annat, hvilket betecknar, att det är folk med hastigt förtjenta förmögenheter — ty att hastigt förtjena en förmögenhet är visserligen behagligt, men icke så aristokratiskt som att få den ihopsamlad genom flera generationers fortsatta arbete.

Vid denna gata bo derför matadorerna af New-Yorks röfvarstyrelse, hvilkas millioner härleda sig från handlingar, som i hvilken europeisk stat som helst skulle hafva medfört tukthusstraff eller fästningsarbete eller galerer i många år — allt efter som strafflagen varierar sina straff; här lefva börsmatadorer med millioner, förtjenta på samma tvifvelaktiga sätt, leverantörer och uppbörsmän, emot hvilka l'ancien régimes generalförpaktare voro menlösa barn, och öfver hufvud taget en mångfald af politiska, merkantila och journalistiska matadorer, på hvilkas millioner finnas större eller mindre fläckar.

Det är emellertid med detta folk som med menniskor i allmänhet; den bekanta bjelken blifva de ej varse, och de anse sig sjelfva icke allenast såsom en prydnad för det amerikanska samhället i synnerhet, utan äfven såsom mönster af god ton inför hela verlden — en af New-Yorks kommunala plundrare gjorde sålunda bröllop för sin dotter på ett sätt, som framhölls såsom varande i bättre stil än engelska prinsessan Louises bröllop med markisen af Lorne — och de äro derför i högsta grad indignerade öfver, att det plebejska affärslifvet, som kan vara godt nog före kl. 4 på eftermiddagen, men som icke bör märkas efter denna tid, söker att få fast fot innanför Fifth Avenues område.

Saken är nämligen den, att denna gata redan nu blifvit så långt indragen i den egentliga staden, att affärerna börja att

angripa den, och der synas redan åtskilliga stora etablissementer, hvilkas skyltar vanära de fina brunstenshusen, och som göra min af att indraga affärslifvets buller och brådska i det aristokratiska lugnet och stillheten, som eljest herrskade här under affärstimmarna — under affärstimmarna väl att märka; ty när dessa äro slut, när solen börjar att sjunka, och dagen alltså begynner för den fina verlden, hvilken här liksom öfverallt förbittrar moralisterna genom "att göra natt till dag", då är det lif nog i Fifth Avenue. Der hvimlar det då af eleganta promenerande, liksom äfven af vackra ekipager, nu är det gatans visittid och dess promenadtid, och det är icke långt till Central Park, der New-Yorks fina verld mötes vid denna tid före middagen, och der man ser ett hvimmel af vagnar, ryttare och promenerande, som är öfverväldigande och i den vackra parken erbjuder ett skådespel, det lifligaste man kan föreställa sig.

Den eleganta delen af avenuen går med få undantag från Waverley Place till gatan 59, en sträcka om 2½ mil. De korsande gatorna äro derjemte på de ställen, som ligga närmast vid avenuen, mera än vanligt "gentile" och hela det qvarter, som sålunda gör fordran på att vara riktigt elegant, räknar, förutom en längd af 2½ mil, en bredd af mellan ⅓ och ½ mil.

Äfven i detta grannskap är man nära några af New-Yorks intressantaste byggnader. Hit höra två hörnlokaler mellan 23:e och 4:e avenuen, den ena Academy of Design, den andra tillhörande Young men's Christian association.

Den förstnämnda innehåller särdeles vackra och ändamålsenliga lokaler för den årliga tafvelutställningen. Dess yttre är en vacker kopia från Venedig, dess inre är äfvenledes vackert, men lemnar icke mycken plats, emedan byggnaden är mycket låg; men platsen är väl begagnad, och i synnerhet synas de egentliga utställningslokalerna vara mycket ändamålsenligt inrättade, vackra, ganska rymliga och emottagande en passande dager ofvanifrån. Hvad de utställda målningarna beträffar, så måste man först och främst påminna sig, att Amerika ännu är ett så ungt land, med så många ännu endast till hälften uppfyllda fordringar på det dagliga lifvet, att man ej må illa upptaga, att det ännu icke fått tid på sig att synnerligt tänka på konsten. Den lilla utställningsbyggnaden lärer hafva kostat 160,000 dollars.

Hörnlokalen midtemot, tillhörande Young men's Christian association, är hållen i renaissance-stil. Det är en hög, vacker

"Central Park" i New-York.

och imponerande byggnad, som uppgifves hafva med tomten kostat 487,000 dollars.

Föreningen, till hvilken idén är af engelskt ursprung, har till praktiskt föremål att betrygga unga män mot att duka under för en stor stads frestelser och att, i synnerhet för aftnarna, erbjuda dem en tillflyktsort, som i och för sig sjelf eger dragningskraft.

Sällskapet har filialer öfver hela unionen och i riklig mängd; att New-York har den storartade byggnaden och flera filialer hindrar icke, att Brooklyn har sitt sjelfständiga etablissement. Byggnaden i New-York är emellertid otvifvelaktigt den mest storartade och fullständiga. Den innehåller stora konversations- och läsesalar, ett vackert bibliotek, en musiksal, försäljningssalar, badrum, gymnastiksal och en stor samlingssal till begagnande vid föreläsningar och konserter. I denna stora .sal hållas också gudstjenst och en del af de många religiösa möten, som föreningen anordnar. Föreningen verkar genom en mängd olika kommittéer, hvilka hvar för sig hafva sina särskildt begränsade uppgifter, och i dessa kommittéer för hållande af gudstjenst under öppen himmel, för sjukvård åt hjelplösa unga menniskor, för uppsökande af goda och billiga spisqvarter, träffar man unga New-York-millionärer, som på detta sätt använda sina fristunder.

Allt är elegant i detta qvarter, allt är exklusivt; man förvånas ej öfver att se, hurusom de teatrar, som ligga här, äro så präktiga byggnader, ej heller öfver, att kyrkorna äro så lysande och eleganta och hafva något visst aristokratiskt förnämt uti sig; men till och med i New-York förvånas man dock öfver den höjd, till hvilken exklusiviteten kan drifvas af de högärevördiga herrar, som herrska här och taga vara på qvarterets salighet.

Fifth Avenue är konseqvent, den tycker icke om, att skomakare och skräddare komma och slå upp sina bodar mellan de öfriga invånarnas jordiska hus, men gatan tycker ej heller om, att dylika personer här söka saligheten på samma vägar, som den etablerar för sina aristokratiska familjer.

Washington-torget.

6.

Utmed bålverken.

Lossningsplatserna. — De gamla bålverken. — De gamla torgplatserna.

Det är lif i New-Yorks hamn, men det är äfven lif på land utmed hamnen. I följd af sin belägenhet på en lång spetsig ö har New-York säkerligen en större "bålverkssträcka" än någon annan stad i verlden. Och det är väl att här finnes plats; ty här behöfves plats, och oaktadt den rikedom derpå, som förefinnes, kan det stundom se rätt trångt ut.

Scener af ett högst omvexlande lif utveckla sig för den, som företager en af de långa turer, som det onekligen är att komma endast litet omkring längs efter bålverken. På ena sidan ligga fartygens oafbrutna sträcka. Fartyg taga sig alls icke väl ut, när de ligga och lossa eller lasta och äro liksom i negligé. Men det är lif ombord och lif i land. Folk förstår att arbeta i Amerika, och detta gäller såväl om bankiren, hvilken uppskattas till millioner, som om daglönaren, hvilken rullar fastager, ja till och med om djuren.

Den ibland de arbetande varelserna, som man här nästan finner det vara mest synd om, är hästen. Är det någon stad, om hvilken det i sanning gäller, att den är hästarnas helvete, så är det New-York. Föreningar mot djurplågeri hafva nyligen bildats i unionen, och sådana äro också högeligen af nöden. Polisen vet icke utaf att blanda sig uti dylika ting. Det finnes ingen föreskrift af något slag om, huru många personer som få

intagas i en spårvagn, och vissa tider, om eftermiddagen, när affärerna upphöra, och om morgonen, när de börjas, äro dessa så öfverfyllda med folk, som stå så tätt inuti vagnen, att man icke kan röra sig, eller hänga de i klungor på hvarje fotsbredd af plattformerna, så att man ser de två stackars illa skötta hästarna hela vägen draga med en ansträngning, som det är rent af pinsamt att vara vitne till.

De spårvagnslinier, som gå i närheten af hamnsträckningen, höra till de mest trafikerade, och hästarna se ut, som om de aldrig skulle hafva känt till något välbefinnande, någon lugn hvila i ett stall eller en fylld krubba. Men det är ej endast dessa hästar, som äro att beklaga. De, som draga de tunga lassen, hafva det icke mycket bättre; lassen äro mycket stora, och hvad som i synnerhet är förvånande, gatuläggningen är så fasligt dålig.

Det finnes gropar och hål på de mest trafikerade ställen, som den minsta provinsstad i andra länder ej skulle lida att se på en afsides gata. Det skulle vara alldeles obegripligt, huru New-Yorks praktiska invånare kunna finna sig i denna oordning endast med afseende på den slitning, detta vållar på hästar och vagnar, om man icke påminde sig hurudan New-Yorks kommunalstyrelse är, och huruledes den låter utbetala hundratusental för reparationer, som icke blifva gjorda, och för gatuläggning, som icke utföres.

I det hela taget är det förvånande att se, huru dåligt, gammalt och förfallet allt tager sig ut här i dessa trakter. Här möter man inga imponerande byggnader, intet spår af större arbeten. De flesta af varfven äro uppruttna, smutsiga, flickade och lappade; bjelkarna uti dem se ut, som om de vore driftimmer från det slemmiga vatten, som sqvalpar omkring dem. Det är alls icke likt New-York att hafva något, som spelar en rol i affärslifvet, i det skick, hvari dylika platser befinna sig i andra hamnstäder.

För öfrigt har det varit tal om en kolossal anläggning, som skulle ersätta dessa ruttna bålverk med nya konstruktioner af sten och jern, på samma gång som på hvarje "pier" uppfördes ett stort packhus af jern i fem våningar; men af obekanta skäl har denna plan stött på motstånd hos vederbörande myndigheter, och, så vidt man vet, är det ännu långt till planens utförande.

En egendomlig företeelse bland de många brokiga taflorna är ostronhandeln vid foten af Christopher Street. Till New-York föres en otrolig mängd ostron; skonerter, slupar, smärre farkoster, alla möjliga slags fartyg komma med sina laddningar från Prince's Bay, Rariton River, Shrewsbury och andra ställen och ligga i långa rader utmed bålverken, lika smutsiga, stinkande, simmande bodar, frånstötande att åse och i intet afseende häntydande uppå, att deras laddning utgöres af det eftersökta och förträffliga födoämne, som den är.

På hvilkendera af de två sidorna man företager en vandring, kommer man till intressanta försäljningsplatser. På vest-sidan ligger Washington-torget, på ost-sidan Fulton-torget. Det första är en vidsträckt samling af fula, oregelmässiga, gamla träbyggnader, innehållande en mångfald af större och mindre bodar. På denna sida af New-York drifves i synnerhet handeln med landets produkter — medan på den andra sidan vid East River den stora utländska handeln i synnerhet gör sig gällande — och hit föres omätligt af mjöl, smör, kött och fläsk, fågel, fisk, frukt, grönsaker, kort sagdt allt, som New-York behöfver för sitt dagliga lif, för att stilla sin hunger. Det är i synnerhet till Washington-torget, som allt detta samlas — i alla händelser det bästa utaf det, ty det är bekant för sina förträffliga varor; mången välmående gentleman går sjelf här omkring för att bland alla dessa aptitliga skatter utsöka familjens middagsmat, och de mest aristokratiska familjer från vest-sidan förse sina kök från Washington-torget.

Det följer af sig sjelf att Fulton-torget måste erbjuda ungefär detsamma som Washington-torget; dess byggnader, som år 1821 voro fullkomligt tidsenliga, uppförda med en kostnad af en fjerdedels million, samla ost-sidans produkter; men så larmande lifvet än är här i de smala gångarna, är det dock icke så brådskande som på den andra sidan. I ett hänseende eger Fulton-torget något, hvartill dess rival icke har maken, ostronrestaurationerna, hvilka här äro utvecklade till en fullkomlighet, icke hvad inredning, men hvad varor beträffar, som lockar till och med den fina verlden in på dessa plebejska ställen.

På morgonen eller tidigt på förmiddagen är det husmödrarna och pigorna, som hvimla här, ty man reser ofta på de allestädes befintliga spårvagnarna flera mil för att här göra sina inköp. På eftermiddagen, när affärstiden är slutad, uppdyka familjens manliga medlemmar för att till hemmet med-

föra än ett par goda kycklingar, än en knippa sparris eller en stor viska bananer till den måltid, som skall kröna dagens ansträngningar, och det är icke vanligt folk man möter här; mången affärsman, hvars egen vagn väntar honom vid den landtliga stationen i grannskapet af hans ställe, gör en titt in här och släpar med sig en tung packa ned på färgan och går med den under den ena armen och dokumenter under den andra in i jernvägskupén.

7.

Castle Garden.

Belägenhet. — Affärslifvet. — De olika invandrarna och hvad man gjort för dem.

Det finnes en punkt på New-Yorks kuststräcka — om man kan begagna detta uttryck — som är förtjent af synnerlig uppmärksamhet, det är det bekanta landningsstället för utvandrare, Castle Garden. Det ligger ute på udden af den trekantiga ö, på hvilken New-York är beläget. Den cirkelrunda byggnaden var ursprungligen (1807) ett fäste, kalladt Castle Clinton efter den första republikanska guvernören i New-York. Den ligger utomordetligt vackert vid vattnet, hvilket ser så bredt ut som en öppen sjö. Midtför ligger Governor's Island, på något afstånd ses Jerseys kust och längre bort Jersey och Staten Islands gröna höjder. Invandrarna ankomma hit med sitt bagage i mindre farkoster, som hemta dem från de stora skeppen och lägga till vid bålverket utanför byggnaden. Så snart de komma i land, visas de in i en stor rotunda, en väldig sal, som en gång genljöd af Jenny Linds röst, då hon första gången uppträdde i New-York och man ej kunde hitta på någon tillräckligt stor lokal. Stor är den, den rymmer godt alla de hundradetal, som dagligen hitströmma, och luften tyckes i allmänhet vara god och frisk. Invandrarna passera, en om sender, förbi tjenstemän, hvilkas uppgift det är att inregistrera alla namnen med tillägg af hemland och bestämmelseort, ett arbete, som icke är så lätt, som man skulle tro. Oaktadt de anställda tjenstemännen hvar för sig förstå åtskilliga europeiska språk, är svårigheten dock icke slutad med att hafva förstått hvad invandrarna säga. Man träffar naturligtvis bland denna allmoge från olika länder folk med underliga föreställningar. Än ana de svek i frågorna om deras namn o. s. v. och neka rent ut att svara derpå eller gifva snäsigt undvikande svar, såsom att det kan man läsa på deras koffertar eller få veta på fartyget, eller dylikt. Än synes det öfverstiga deras andliga horisont att svara

på dessa frågor, och man kan träffa på folk, som t. ex. besvara frågan "är ni ensam?" med "nej, en koffert".

När inskrifningen är slutad, bär det af till "booker'en", jernvägsagenten, hvars göromål är att taga reda på, hvart folk ämna sig och att lemna passageraren en tryckt sedel, på hvilken antecknas antalet af de jernvägsbiljetter, som skola begagnas, och deras pris i amerikanskt mynt. När invandraren fått denna sedel, kan han gå till jernvägskassören, hvars plats är strax bredvid, och der köpa sig sin biljett. — Det är ett utomordentligt lyckadt arrangement, denna biljettförsäljning, och man kan knappast eftertryckligt nog anbefalla invandraren att köpa sina biljetter här. Såvidt man kan se, förefinnes en hög grad af noggrannhet i allt hvad som rörer Castle Gardens behandling af invandraren, hvaremot han utanför dess murar är utsatt för bedrägerier af alla möjliga slag. Man gör sig på kontoret allt möjligt besvär för att utleta, hvarthän han verkligen vill begifva sig. Detta är icke alltid så lätt. Mycket ofta vet han endast namnet på staden, men detta samma namn bäres mångfaldiga gånger af tio, tjugu, tretio olika ställen i unionen. Jernvägsagenten i Castle Garden är för kommissarierna för invandringen ansvarig för de misstag, som kunna uppstå med de biljetter han försäljer. Något motsvarande finnes naturligtvis i intet hänseende för de biljetter, som köpas utanför. För detta slags folk kommer det endast an på att få pengarna i kassan och köparen på dörren; hvart han sedan tager vägen, är dem alldeles likgiltigt. Om de åt en person, som skall upp till Maine, hafva sålt en biljett till en stad i Nebraska, ett par tusen mil från det ställe, dit han ämnat sig, vållar detta de flesta lika litet samvetsagg som att hafva orätt erinrat sig namnet på en gata, då någon frågat dem efter vägen. Det är dock icke endast denna risk den löper, som, obekant med förhållandena, sjelf vill draga försorg om sin jernvägsresa; det finnes tillräckligt med exempel på, huru utvandrare för sina penningar fått alldeles värdelösa papperslappar. Samma erfarenhet kan göras här som på så många andra ställen, att just samma personer, som äro de mest misstänksamma mot dem, som uppriktigt vilja dem väl, äro de mest lättrogna dårar i händerna på dem, som endast vilja bedraga dem.

Midt för jernvägskassören hafva vexlarna sina platser. På en tafla angifvas kurserna, efter hvilka der vexlas. Priserna

äro blott en obetydlighet högre än kursen vid Wall-Street och följa denna. Hvarje kursförändring vid Wall-Street anmäles ögonblickligen, och priserna förändras derefter, ofta till icke ringa förvåning för de i penningemarknadens hemligheter oinvigde. Detsamma gäller för öfrigt om penningvexlingen som om försäljningen af biljetter. Det enda riktiga för invandrare är att låta det ske här. De penningar, som oftast vexlas, äro sovereigns och preussiska thaler.

Enligt en amerikansk skildring af de olika utvandrarna äro de tyska de, som vålla minsta besväret i Castle Garden. De skildras såsom mycket villiga och medgörliga, äro lätta att få till lydnad för instruktioner och mycket hjelpsamma mot hvarandra. Om det skulle för någon fattas ett par dollars till inköpet af jernvägsbiljett, är det mycket sällan, som han icke inom kort tid kan få beloppet hos mera välmående landsmän. Irländarna äro till en del besvärligare genom sina många frågor. "De, som vålla mesta besväret," heter det, "äro svenskarna. Det är ett förträffligt folk och blifva förträffliga medborgare, så önskliga för landet som någon; men vid sin ankomst vålla de åtskilligt besvär. För det första lukta de af en blandning af läder, spickesill, lök och svett, som är svår att beskrifva, men som gör sig i hög grad gällande. De äro vidare icke blott af naturen temligen misstänksamma, utan blifva det i ännu högre grad genom folk från deras hembygd, i hvilkas intresse det ligger att göra dem skygga för Castle Garden och hvad den förser dem med, som om det vore en förskräcklig anstalt. De afsky frågor och neka ofta att afgifva förklaringar."

I många olika hänseenden ser det ut att vara väl sörjdt för de ankommande. Bref, som ankomma till den eller den passageraren med det eller det fartyget, bevaras sorgfälligt. När ett fartygs passagerare äro komna i land, uppropas de, till hvilka finnas bref, och de få då emottaga ett kort, vid hvars aflemnande vid brefpulpeten hvar och en emottager sitt bref. Önskar han sjelf afsända bref, kan han vid en annan pulpet få en skrifvare, som till och med skrifver åt honom. I ett särskildt rum kan han emottaga besökande, och det är nästan obehöfligt att säga, då man är i Amerika, att här finnas tvätt- och badrum.

En institution, som står i förbindelse med Castle Garden, och som här icke bör lemnas oomnämnd, är den invandrare-asyl eller det hospital, som finnes på Ward Island, en liten ö i East-River. Der emottagas invandrare, som äro utan tillgångar,

eller som äro sjuka. De underhållas här, till dess penningeförsträckning kommer till dem, eller de kunna få anställning som arbetare. Huru betydande denna verksamhet är, kan ses deraf, att enligt en 1870 afgifven redogörelse emottogos här under året 1869 inalles 11,471 invandrare; der föddes 439 barn och bortsändes 11,356 passagerare. Den 31 December 1869 funnos der 1,959 personer.

I förbindelse med Castle Garden, fastän icke utgörande någon del deraf, och öppet för alla, infödda och invandrare, är det så kallade Labor-Exchange, som ligger midtemot byggnaden. Det gäller här, som öfverallt, att de, som eftersökas, och de, som nästan alltid kunna få anställning, äro de, som vilja arbeta med sina händer. Först och främst sökas gruf-arbetare, dernäst jernvägsarbetare, jordarbetare, trädgårdsarbetare och handtverkare. Vidare är här, såsom på alla ställen, qvinligt arbete mycket eftersökt. Efterfrågan efter qvinliga arbetare, som vilja och kunna uträtta något, kan långtifrån tillfredsställas. Under 1869 anställdes härifrån 11,673 tjenstflickor, 17,250 jord- och andra arbetare och 5,594 mekaniska arbetare och handtverkare.

Fifth Avenue hotel.

8.

På hotell.

Kostnader. — Kontoret. — Röksalen. — Bar-room'et. — Frisersalong. — Damernas salonger. — Måltiderna. — Uppassningen. — Priserna. — Fasta hyresgäster.

Amerikanarna säga med sjelfkänsla, att det fins ingen furste i det gamla Europa, som reser så beqvämt som en amerikanare och bor så väl som han, när han är på sitt hotell. Det är, hvad hotellerna angår, Nya England och i synnerhet New-York, hvilka anses hafva utvecklat typen till fullkomlighet. Redan för 20 år sedan byggde man här det storartade Astor House vid Broadway, som har plats för 600 gäster. Nu har New-York mer än tjugu palatsartade hoteller af första rangen, utom en mängd af andra och tredje rangen och restaurationer af alla möjliga klasser.

Bland de mest bekanta New-York-hoteller finnas således vid Broadway vidare Metropolitan Hotel, St. Nicholas, Grand Central Hotel eller Southern Hotel, Prescott House, St. Denis, Irving House, Hoffman House, Grand Hotel o. fl. a.

Det uppgifves, för att anföra några data om dessa hoteller, att Metropolitan Hotel kostat i uppförande 800,000 dollars och dekoreringen af dess inre dessutom 200,000. Vatten- och gasrören i byggnaden hafva tillsammans en längd af 12 mil, 13,000 yards matt-tyg betäcka golfven i rummen, och det köptes för 18,000 dollars endast speglar, en artikel, som spelar en stor rol i de amerikanska husens och hotellernas inredning.

St. Nicholas, en utomordentligt vacker marmorbyggnad, uppförd i korintisk stil, sex våningar hög, kostade öfver en million dollars. När man inträder genom hufvudingången, kommer man in i en pelargång 200 fot lång och 60 fot bred, hvilken tillsammans med trappan af polerad ek, som förer upp till de öfre våningarna, skulle vara tillräcklig att rättfärdiga det anförda amerikanska yttrandet, hvad detta hotell vidkommer. Det öfriga är emellertid i samma stil. I de eleganta matsalarna spisa med lätthet 600 gäster på samma gång. Speglarna i detta hotell kostade 40,000 dollars, silfver- och pläterservisen 50,000 dollars.

Det mest storartade af alla hotellerna i New-York och det mest storartade hotell i Amerika är dock det bekanta Fifth Avenue hotel. Det är ett praktfullt palats af hvit marmor, som innehåller rum för 800 gäster och öfver 100 lägenheter, bestående af hvardagsrum, sofrum, påklädnings- och badrum.

De amerikanska hotellerna äro storartade och eleganta, men man finner sig också särdeles väl uti dem. Nästan öfverallt äro de inrättade på samma sätt. På nedra botten finnes först och främst hotellets kontor, som ofta är endast ett genom en lång disk afskildt rum i den stora vestibulen. Man anmäler sin ankomst vid disken, uppgifver sitt namn och får sig sitt rum anvisadt. Går man ut, så är det alltid här på kontoret, som man lemnar nyckeln till sitt rum, och när man reser, går man endast fram till disken och säger, att man önskar betala sin räkning, hvilket efter det sätt, hvarpå priserna nästan alltid beräknas, är en särdeles beqväm och hastig, om ock ingalunda billig ceremoni.

Vid kontorets disk förser man sig med tändstickor, der tager man sina tandpetare, och der inhemtar man alla möjliga upplysningar om den plats, på hvilken man befinner sig.

På nedra botten finner man dernäst i allmänhet rök- och läsrummen eller salarna, hvad man nu vill kalla dem. I allmänhet hafva de med sig högst litet af det begränsade, men mera

trefliga, som i allmänhet anknyter sig till ordet “rum“. I verkligheten äro de allmänneligen de otrefligaste, om än de mest omtyckta uppehållsställen i ett amerikanskt hotell. Ett genomgående drag af otreflig oordning utmärker dem. På borden ligga en mängd sönderrifna och trasiga tidningar, bland hvilka man i allmänhet skall få svårt att få rätt på dagens tidningar eller något, som man öfverhufvud bryr sig om att läsa; ty så allmän är seden, att amerikanarna sjelfva köpa sina tidningar, att man från hotellets sida ej egnar synnerlig uppmärksamhet åt denna sak. Man anskaffar visserligen ofta — hvilket ingalunda är regel i de större husen — dagens tidningar, men hvart de under dagens lopp taga vägen, är det ingen, som frågar efter.

Ett eller två stora bord i dessa lokaler äro gerna afsedda för skrifning, och brefpapper och konvoluter med hotellets namn finnas der i öfverflöd; men äfven vid dessa bord ser det ofta otrefligt och oordentligt ut. Framför fönstren hänga inga af dessa praktfulla gardiner, med hvilka det eljest slösas; golfven äro kalla, otrefliga stengolf, öfverspottade med tuggtobak, ty, såsom bekant, är ovanan att tugga tobak en nationel egendomlighet hos amerikanarna; golfven äro fulla af pappersremsor, hopkramade tidningar, halfva konvoluter och alla dessa andra föremål, som icke hafva någon annan uppgift i verlden än att göra det ställe, der de ligga, otrefligt.

I dessa rum sitta eller stå alltid en betydlig mängd af hotellets manliga gäster. Det ser ut, som om amerikanarna, hvilka äro så flinka i allt, som har namn af association, icke tyckte om att röka, tugga och läsa tidningar annat än i sällskap. Säkert sitter ingen amerikanare någonsin ensam på sitt rum och röker. Låt der vara aldrig så trefligt med mjuka mattor och beqväma ländstolar och stängda fönster, han drages oemotståndligt ned till hvimlet i röksalen med de obeqväma lädersätena och rottingsstolarna, det kalla golfvet och dörrar och fönster så stora som portar, öppna åt alla håll för det drag, som han eljest icke tycker om.

I dessa lokaler är det, som amerikanarna framför allt hängifva sig åt sina favoritställningar, nämligen att anbringa benen så långt från golfvet och så mycket i höjd med hufvudet som möjligt. Det måste dock framhållas, att ett så praktiskt folk som amerikanarna lika så litet kastat sig öfver denna ställning som öfver någonting annat som helst, utan att den har något med sig.

I verkligheten är det en utomordentligt praktisk hvilo-ställning, bättre än hvilken annan som helst; det påstås, att man, när man sitter på det sättet, blifver uthvilad på hälften så kort tid, som när man sitter på europeiskt sätt. Säkert är det, att en genomtrött person ej finner en så god hvila i någon annan ställning, och härtill kommer slutligen, att det är en förträfflig kur för kalla fötter. Ingen under derför, att den är så allmänt omtyckt, att en amerikanare verkligen är i stor förlägenhet, om han vill njuta sitt välbefinnande och icke kan bli utaf med sina ben. Bord, stolar, kamingesimser och fönsterkarmar, allt är lika godt eller åtminstone användbart, och sitter man ute i en veranda, der det hvarken finnes bord eller stolar att begagna, ser man amerikanarna samla sig rundt omkring pelare och stolpar för att, i brist af något bättre, få spänna upp benen emot dessa.

I bottenvåningen finnes vidare hotellets bar-room, alltid vackert inredt och om aftnarna elegant upplyst. Skänkföreståndaren i ett godt hotell förstår sig alltid ypperligt på att tillaga alla dessa förträffligt sammansatta isdrycker, som amerikanarna hafva sin styrka uti att finna upp, och en het sommardag är den stora och luftiga utskänkningssalen med sitt kyliga marmorgolf, den hvita marmorskänken med sin lysande uppsättning af vinbuteljer i is, karaffiner och glas, hvilka alla glindra af den renlighet och ordning, som utmärka allt i ett väl hållet hotell — undantagandes tobakssalen — ett mycket frestande tillflyktsställe, för många dessvärre alltför frestande. I denna sal finnes alltid en cigarrförsäljning. Cigarrerna i Amerika äro mycket dyra. Köper man styckevis, får man ingen cigarr under 10 cents (något mer än 33 öre) och det hör till en mycket dålig ton att köpa så billiga cigarrer. På hotellerna står en ordinär cigarr till 20 cents.

Bakom bar-room'et finnes ofta en elegant biljardsal. Biljardspel är ett mycket omtyckt nöje, och de amerikanska biljarderna och biljardredskaperna skola vara arbetade med den högsta grad af noggrannhet. I ett stort hotell kan det finnas ända till ett dussin biljarder.

I grannskapet häraf finnes vidare, utom bad-etablissementer, hvarförutan ett någorlunda anständigt hotell icke kan bestå, frisersalongen, der schamponeringskonsten är utvecklad till sin högsta fullkomlighet, liksom också amerikanarna påstå, att deras barberare drifvit det så långt, att hufvudglädjen af skägget blifvit

den, att kunna raka bort det. Icke underligt derför, att man på hotellets rakstuga och frisersalong finner en skylt såsom den, hvilken prålar på Richmonds förnämsta hotell:

Lomax B. Smith,
Professor, Barber
Hair cutting & dressing &c.

I portvaktens lilla rum försiggår skoborstningen. På de stora hotellerna får man visserligen som på de europeiska hotellerna sina skodon borstade på morgnarna, men under dagens lopp är detta en särskild förrättning hos portvakten. En mycket praktisk anordning, i synnerhet när man har amerikanarnas afsky för att komma upp på sitt rum om dagen, är en garderob, der man utan betalning kan aflemna öfverplagg, käppar, paraplyer o. s. v. mot ett nummer. En inrättning, som, oaktadt den icke egentligen hörer till sjelfva hotellet — dock aldrig fattas i ett stort amerikanskt hotell, är — ett telegrafkontor. Det bevisar, hvilken rol hotellerna spela, då telegrafbolagen hålla särskilda stationer, öppna hela dagen, i hvarje hotell.

Bottenvåningen i ett amerikanskt hotell är således närmast egnad åt det manliga könet, och det är derför också fullkomligt i sin ordning, att man i det land, der det visas damerna mest uppmärksamhet, och der de måhända minst förtjena det, i allmänhet anvisar dem en särskild "lady's entrance", på hvilken de kunna komma upp i hotellets öfre våningar, utan att råka i beröring med de väsen, som vistas i den understa.

Trappuppgångar och korridorer äro genom hela hotellet betäckta med vackra, mjuka mattor i lifliga mönster, och trapporna äro tillika i allmänhet mycket slösaktigt utstyrda, hvad plats angår, ofta prydda med pelare, praktfulla gallerverk och rika ljuskronor. Uppför en sådan trappa begifver man sig till de öfre våningarna.

I första våningen ser man vanligtvis först damernas salonger, deras samlingsrum, musiksal, mottagningsrum för främmande o. s. v., alla inredda med en hög grad af elegans och utgörande en verkligt praktfull rad af rum. Det är icke en vanlig godtköpselegans, sådan som vi känna den från hoteller och restaurationer, som herrskar här. Mattorna äro tjocka och dyrbara, gardinerna ofta af siden — i Fifth Avenue äro, i förbigående sagdt, alla gardiner af siden — fortepianot från en fabrikant af första rangen, soffor och ländstolar beklädda med ljusa,

eleganta tyger, vackra blomsterpartier äro arrangerade framför fönstren; allt, ända ifrån speglarna till de pläterade kannorna med isvattnet och metallbägarna, som stå bredvid dem, är i elegant stil. Vid dörrarna, som leda in till damernas våning, sitter alltid en betjent i "full dress", färdig att emottaga ordres.

Damernas våning är icke, som namnet kunde antyda, uteslutande förbehållen damer. Hvar och en herre, som har damer i hotellet, har full rättighet till inträde der, och i allmänhet kan hvar och en af hotellets manliga gäster, det vare sig i förhållande till rättighet eller sedvänja, inträda i dessa salar, som om aftnarna äro scener för ett fullkomligt sällskapslif, der damerna möta i praktfulla toiletter, der det finnes musik, sång, konversation och "flirtation" från början till slut. Ofta har man en festsal i de stora hotellerna och hela den granna skaran begifver sig ibland dit och improviserar en liten bal.

När man i hotellet kommit upp till damernas våning, är det "stylish" att gå med hatten i hand, detsamma gäller äfven för våningarna deröfver, men naturligtvis icke för bottenvåningen.

I första våningen är förutom salongerna nästan alltid matsalen eller, om hotellet är mycket stort, matsalarne. Dessa äro alltid utomordentligt höga rum, ofta gående genom tvänne våningar, nästan alltid prydda med pelare och storartade ljuskronor. Det största lofprisande man emellertid måste gifva en amerikansk matsal är, hvad som på många ställen låter otroligt, att der aldrig finnes någon matlukt. Äfven när man inträder midt under en måltid, medan borden äro fyllda med rätter, är luften frisk och behaglig, och kommer man in der om morgnarna, skulle man kunna tro, att hotellet först blifvit öppnadt samma dag, så fri är lokalen från hvarje spår af den bekanta lukten af försvunna generationer af kotletter och flottiga såser, som redan uti sig innehåller ett visst, helt säkert icke önskvärdt tillfredsställande af aptiten.

Gästernas rum äro vackert och väl inredda, liksom allt det öfriga. Det faller af sig sjelft, att de alltid äro belagda med mattor. Det är bland annat något, hvaröfver amerikanare, som hafva rest i Europa, bittrast beklaga sig, att golfven äro så kalla och otrefliga, och att man på ett godt hotell kan riskera att sätta foten på ett bart golf, när man stiger ur sängen. Nästan alltid är vatten inledt i sofrummet, så att man endast behöfver vrida på en kran för att få en så rik vattenström, som man önskar, att forsa ut i skålen på det marmorbelagda tvättbordet.

När man talar om sofrummet i ett amerikanskt hotell, bör det icke förglömmas, så obetydligt det än är, att der alltid finnes tvål. Detta anses nämligen för en särskild anglo-saxisk institution; bristen i de europeiska fastlandshotellerna på denna artikel hör likaledes till något af det för en amerikanare förunderligaste i den förunderliga gamla verlden, och en amerikansk humorist Mark Twain låter i sin bekanta resebeskrifning "The innocents abroad" denna brist den ena gången efter den andra gifva anledning till putslustiga och komiska situationer för de resande amerikanarna.

Måltiderna äro ordnade efter engelskt lefnadssätt; ingen table d'hôte om middagen, utan servering inom bestämda timmar. På de större hotellerna finnes en stor mångfald af solida och tillika ofta dyra rätter att välja emellan till alla hufvudmåltiderna.

Amerikanarna kunna alls icke förstå den europeiska seden att äta vid table d'hôte, der alla få en liten bit af desamma många rätterna. Deras middag är sammansatt af få rätter, men hvilka serveras i qvantiteter, som kunna tillfredsställa hvarje aptit. Man sätter emellertid värde uppå att hafva en mängd olika grönsaker, och de amerikanska kockarna hylla den principen, att grönsaker böra så vidt möjligt är behålla sin naturliga smak och ej smaka af allt möjligt annat. Det dricks mycket litet till måltiderna; endast i Kalifornien, som sjelf är ett rikt vinland, är det vanligt att dricka vin till middagen; de starka dryckerna njutas mellan måltiderna. Den vanliga drycken till dessa är isvatten, men detta tömmes då också i sådan mängd, att man kan förstå, hvarför så många amerikanare lida af förstörd matsmältning, och hvarför man ser alla möjliga arter af beska magdroppar rekommenderade öfverallt på gator, gränder, klippor och jernvägsstaket, så ofta, som om det vore nationens normala tillstånd att vrida sig i kolik. När amerikanarna dricka vin till maten, är champagne deras favoritdryck. Omätliga qvantiteter deraf förbrukas i Amerika; amerikanarna inbilla sig, att den bästa champagnen sändes till dem, och omtala, att de rika ryska knesarna låta uppköpa sin champagne i New-York.

Uppassningen är mycket olika. I New-York uppassar man lika bra som i Europa; St. Nicholas har, för att nämna ett exempel, 300 uppassare. Men då man i sydstaternas hoteller, i de gamla slafstaterna, träffar på en så hvimlande mångfald af svarta, ödmjuka uppassare, att man kan inbilla sig vara en hvit

"Massa" i tiden före slafveriets afskaffande, finnas många andra ställen, der uppassarna äro genomträngda af medvetandet af att de äro fria amerikanska medborgare, och detta på ett sätt, som icke alltid är behagligt för gästerna, i synnerhet om dessa äro mycket hungriga och de fria medborgarna hårdnackadt fasthålla vid den uppfattningen, att det ej har någon brådska med maten. Om emellertid medborgarvärdigheten på detta sätt kan komma i någon kollision med uppassaretjensten, så gör den sig äfven ibland å andra sidan gällande på ett mycket behagligt sätt. Det prejeri på drickspenningar t. ex., som är så olidligt på europeiska hoteller, är okändt i Amerika, Portiern, som bär ner kappsäcken när man reser, säger tack för en fjerdedels dollar och "that is all right" för en half; men äfven om man kände det största behof af att utdela gåfvor till andra, skulle det vara omöjligt att blifva utaf med dem.

Renligheten i de amerikanska hotellerna synes vara mycket stor, alltid med undantag af tobakssalen. Detta sista bör dock, som det synes, skrifvas på gästernas räkning, ty amerikanarna spotta mycket öfverallt, men dubbelt mera, då de sitta sysslolösa på sina hoteller. Man kan hvarje morgon få se ett halft dussin irländska flickor öfversvämma golfvet med vatten och såpa, men knappt äro stenarna torra, förrän allt är i samma skick som förut.

Om i allmänhet allt är godt i de amerikanska hotellerna, så äro också priserna höga. Det är ännu en regel, från hvilken endast några hoteller i östern utgöra undantag, att det betalas ett fast pris, utan afseende uppå hvilka måltider man intager under den tid, man bor i hotellet. Priserna variera något, men icke mycket i de olika klassernas hoteller. I New-York betalar man i Fifth Avenue 5 dollars per dag, i St. Nicholas 4½ dollars, och ifrån 4 dollars (papper) till 3½ dollars synes vara det allmänna för hoteller af första rangen. I Kalifornien betalas 3 gulddollars på hoteller, som i intet afseende stå tillbaka för New-Yorks. På hoteller af lägre rang bor man billigare, men knappast på något ordentligt ställe under 2 à 2½ dollars. Under ovanliga förhållanden kunna priserna uppgå till en orimlig höjd. Tidningarna meddelade sålunda efter sessionen i Washington på våren 1871 några prof på de priser, som man under denna tid, då allt var öfveruppfyldt, hade kunnat begära och erhålla i Arlington House, hufvudstadens förnämsta hotell. En bekant statsman, senator Fenton, hade, enligt dessa uppgifter, betalt

1,000 dollars i hyra endast för sin lägenhet, bestående af ett hvardagsrum, två sängkamrar och ett kontor; senator Cox betalte 250 dollars för sina rum under en vecka, en annan politikers räkning för två rum under en månad uppgick till 450 dollars. Den bekanta qvacksalfvaren och millionären Helmbold fick för en dag en räkning på 96 dollars o. s. v.

Hotellerna i Amerika hafva sin betydelse icke blott som uppehållsställen för främmande. Amerikanarna sjelfva hafva en benägenhet för att lefva på hotell, som vitnar illa om den utveckling, känslan för hemlif hos dem uppnått. Många rika och förmögna personer hafva intet hushåll. De tillbringa tiden på ett hotell, der de alltid hafva bättre bord och praktfullare rum på samma gång, som damerna äro fritagna från de besvär, hvilka åtfölja bestyret med en hushållning. Att dessa fördelar köpas med att lefva i kompani med ett par hundrade vildt främmande menniskor, betyder intet; för många amerikanare och i synnerhet amerikanskor är detta på köpet en ny dragningskraft till hotellerna. Som det går de rika, går det också de mindre förmögna, hvilka uppsöka kosthus och små hoteller, men för dessa tillkommer onekligen som en särskild bevekelsegrund för uppgifvandet af hemlifvet, att tjenstehjonslönerna äro så höga, att det nästan är omöjligt för ett ungt par, som börjar med litet, att komma öfver en ordentlig piga. För sådant folk blir det en god ekonomi att lefva på ett kosthus, och det är derför många unga personer, som gifta sig på det sättet, att de genast taga sin bostad i ett kosthus och fortfara att år ut och år in lefva på detta sätt.

Hvilket omfång som detta lif på hoteller och offentliga ställen har i Amerika, kan ses derutaf, att det till och med tages i betraktande som en af de faktorer, hvilka hafva inflytande på samhällsförhållandena. Då Tocqueville skref sin berömda bok om den amerikanska demokratien, förklarade han, att det månända ej fanns något land, der äktenskapets sedliga renhet stod så högt som i Amerika. Under en menniskoålder har härutinnan föregått en sådan förändring, att det ger allvarliga betraktare bland amerikanarna sjelfva anledning till de största bekymmer, och såsom ett af de förhållanden, som utöfvat en särdeles sorglig inverkan, nämnes just detta hotell-lif, hvilket låter hustrurna lefva ensamma och alldeles sysslolösa nästan hela dagen på offentliga ställen.

9.

Dryckes-stugor och restaurationer.

Hvem som dricker. — Hvad som drickes. — Lunch-restaurationer. — Ostron-restaurationer.

Det är två slags amerikanska restaurationer, som hafva en helt och hållet särskild karakter: dryckes-stugorna och de ställen, som egentligen ombesörja lunch, förmiddagsmåltiden, som gerna intages mellan kl. 12 och 2. Wendell Phillips har i ett af sina tal mot dryckenskap förklarat, att böjelsen härför och hersklystnad vore historiskt ärfda egenskaper hos anglo-saxerna. Man kunde frestas tro, att det förefunnes ett eller annat egendomligt naturförhållande, hvilket så starkt drager amerikanarna till spirituösa drycker. Det varar en tid, innan en resande i landet får ögonen riktigt öppna för betydelsen deraf, att det talas och skrifves så mycket om omåttlighet, att det finnes så många och vidt utgrenade måttlighetsföreningar, och att alla, som umgås med tanken uppå att förbättra det amerikanska samhällslifvet, egna dryckenskapen en särskild uppmärksamhet. Beklagligtvis dricka amerikanarna i verkligheten mycket, och ingen samhällsklass kan i detta hänseende förebrå den andra någonting. Från lastdragaren upp till presidenten duka de hoptals under för den lockande frestelsen. Många äro de, som med amerikansk energi åter lösrycka sig, efter att under flera år varit hemfallna åt lasten, men många duka under, och måttstocken för berusning måste appliceras så lindrigt, att det icke länder någon till skada å godt namn och rykte, i fall han undantagsvis visar sig i ett mycket omtöcknadt tillstånd*).

---

*) Deremot är man, med liten konseqvens, temligen öfverens om att det nästan är en outhärdlig ställning att vara »barkeeper», skänkföreståndare. Man är i Amerika icke kinkig hvad angår ens ställning i lifvet, men för en sådan person skall man dock i de många religiösa samfunden hafva svårt att få en prest, som vill tjenstgöra vid hans begrafning. Detta sociala och religiösa interdikt gäller dock endast den, som står för utskänkningen, icke den, som eger den, blott han icke sjelf slår i glasen.

Intet under således, att man ser en stor mångfald af dryckes-stugor, "bar-rooms", i en amerikansk stad. Hvad som är betecknande för alla dessa, är den vanliga amerikanska prägeln af hastig expedition, ombesörjandet af snabb och grundlig fylla. Man sätter sig icke ned vid sitt glas, som i Europa, och njuter det i maklig ro, man får det utlemnadt vid skänken, tömmer det genast, stående der, och tager så strax ett nytt glas eller går sin väg, allt efter omständigheterna. Det förstnämnda är onekligen det vanligaste. Man dricker aldrig ensam i Amerika, och man betalar aldrig hvar och en för sig. Den lika fördelningen uppnås derigenom, att hvar och en trakterar öfver lag. Detta är ett oskick, som är i högsta grad obehagligt för främlingar. Man skall hafva tur med sig, om man träffar amerikanare på gatan och följer med dem ett stycke, utan att det blifver dricka utaf, och då alltid efter den nämnda solidaritets-principen. Om man är flera tillsammans och slipper ut från en sådan lokal, utan att hafva fått mer än ett glas hvar, må man derför ingalunda tro att faran är öfverstånden. Skiljes man icke åt, dröjer det icke många minuter, förrän någon i grannskapet af en dryckes-stuga föreslår: "Well, gentlemen, let us take a drink", och så går det oundgängligen laget rundt om. Och man är icke säker någon tid på dagen. Inskränkte man sig till aftonen eller blott till eftermiddagen, skulle det vara lättare att försona sig med denna sed, men klockan 10 på förmiddagen erbjuder ingen större säkerhet mot den amerikanska gästfriheten än klockan 10 på aftonen.

Hvad som drickes i dryckes-stugorna är dels (i mindre qvantitet) vin, dels spritvaror, konjak (brandy) och whisky, utaf hvilka den normala dosis är ett halft ölglas — bränvinsglas känner man ej — dels slutligen de bekanta amerikanska blandade dryckerna, som äro en oupphunnen specialitet, och som i synnerhet om sommaren, när allt är afkyldt i is, äro utomordentligt välsmakande. Sherry-Cobblers är för länge sedan kändt i Europa, pepparmynts-julep's namn är berömdt från Dickens skildringar af Amerika; den för närvarande mest omtyckta drycken är Cock-tail, i synnerhet Brandy-Cock-tail, en sammansättning af konjak, vatten, socker, några kryddor, litet citronskal och litet af de aromatiska bäska essencer, som amerikanarna tycka så mycket om; denna dryck är nu den mest begagnade i hela unionen. Östern har för öfrigt sina variationer i blandningar, Vestern sina, det hela skulle utgöra en alnslång lista bara af namn.

Utskänkningsställena äro inrättade med beräkning på att gästerna skola stå och slå i sig så fort som möjligt; möblemanget är derför alltid särdeles sparsamt, ofta lägges det uppenbart an på att icke hafva några sittplatser. Inredningen utgöres väsentligen endast af skänken med sin briljanta uppställning, men utstyrseln af tak, väggar och golf är ofta dyrbar, och glasen äro vackra, fina, stundom med slipade namnchiffer och alltid skinande och rena. Betecknande för den liberalitet, som genomgår det amerikanska lifvet, är, att på de eleganta utskänkningsställena står till fullkomligt fritt begagnande för gästerna en anrättning, stundom bestående af endast små biscuits och ost, men ofta tillika med ett helt urval af kalla rätter. På ett ställe, i San Francisco, har jag till och med sett ett utskänkningsställe, der under lunch-tiden serverades varm frukost, soppor och stek, för dem, som det önskade, utan någon förhöjning i priset. Gästerna äro liberala på dessa ställen, värdarna äro det också, men resultaterna af denna ömsesidiga liberalitet äro, som sagdt, icke lyckliga.

Det är alltför väl sörjdt för dem, som vilja dricka i Amerika; de, som vilja äta, kunna ej heller klaga. Man söker också att i detta afseende ej stå efter gamla verlden. Amerikanarna äro emellertid ej skapade till att vara gastronomer. Härtill hafva de ej ro nog. En fin måltid måste njutas med kritiskt lugn, med ett pröfvande dröjande vid detaljerna, som ej stå dessa menniskor till buds. Det är derför intet nöje att se dem på en af de stora och dyra restaurationer, som naturligtvis också finnas i New-York, ätande olika rätter och drickande olika viner, men det är roligt att se dem, när de om förmiddagen i en af de mångfaldiga små restaurationer, som äro inrättade egentligen för att servera lunch, taga sig ett mål. Många finnas, som öfver hufvud taget alls icke gifva sig tid att gå in och äta lunch, och hvilka, när de behöfva något, köpa sig en handfull nötter, några äpplen eller tårtor på gatan och ila åstad ätande under vägen. De, som vilja hafva någon passande kall föda, förlora härvid ingen tid. På kortare stund, än man hos oss behöfver för att få fram den beställda maten, kan här hela måltiden vara undangjord. Hastigheten i ätande är störst vid skänken. På denna stå några olika, omtyckta rätter, af hvilka man kan äta på stående fot eller, om man vill göra det beqvämt, sittande på en mycket hög taburett. Att göra sig det beqvämt genom att gifva hatten en puff eller draga rocken litet tillbaka, att tömma

en tallrik och ett glas öl, få en papperslapp med uppgift uppå hvad man skall betala till kassan, gifva hatten en ny puff och lemna plats för den nästkommande är en sak på två minuter. Det är det mest omtyckta att äta på detta sätt, och under den riktiga lunch-tiden är det nästan omöjligt för en icke-amerikanare att komma fram till skänken. Man får då slå sig till de mera makligas parti och sätta sig vid småborden. Här passar man ej upp på sig sjelf, utan blifver i allmänhet hastigt uppassad och försedd. Som vedergällning förväntas det också, att man försvinner så fort som möjligt.

En alldeles egendomlig amerikansk institution äro ostron-restaurationerna. Amerika prisar sina märkvärdiga ostron. Européen finner dem något fadda i smaken, han beundrar deras storlek, men vill icke tro, att de ofantliga exemplar, som sättas fram för honom, endast äro diminutiver emot de monster, som skulle kunna täcka en liten tallrik, hvarom hans amerikanska värd berättar honom; han vill icke tro det — förrän han får se dem. Men har man sett sådana jätte-ostron, så förstår man äfven, hvarför Thackeray, då han fått ett sådant till lifs, betackade sig för flera och förklarade, att han var till mods, som om han hade slukat ett barn.

De amerikanska ostronen tillagas på en mängd olika sätt. En ostronrestauration levererar endast ostron, men kan af dessa sammansätta en fullständig middag, med soppa, mellanrätter och olika stekar. Utom ostron ätas också åtskilliga andra välsmakande blötdjur, Scallops och Clams; i synnerhet äro de sistnämnda nu för tiden mera på modet i fina hus än ostron.

10.

Något om klubbar.

Klubbar i staden. — En sport-klubb.

Klubblifvet spelar en icke obetydlig rol i New-York. Der finnas betydande och inflytelserika politiska klubbar, som i grunden endast äro komitéer för vederbörande partier, der finnas sällskapsklubbar af bestämd politisk färg, men der finnas äfven sådana, i hvilka all politik tiger still, och der man alltid är på fullständigt neutral grund.

De bästa klubbarna hafva naturligtvis sina lokaler i stadens förnämsta qvarter, och liksom i England är det verkliga prakt-byggnader, som stå till ledamöternas förfogande. Afgiften till klubbarna är mycket hög och blir förhöjd genom en betydlig insats, som erlägges vid inträdet. Det är derför endast mycket förmöget folk, eller i alla händelser personer, hvilka disponera penningar, som äro medlemmar af dem, men äfven dessa erbjuder klubben i alla afseenden en elegans och en beqvämlighet, som måste göra den till en farlig rival äfven härutinnan för ett rikt hus.

New-York har en klubb, “the Century“, hufvudsakligen bestående af publicister, konstnärer och folk med litterära och artistiska intressen. Dess lokaler äro något af det trefligaste och smakfullaste, man kan tänka sig, och man har tillika lagt an på att visa, att man icke är främmande för muser och gratier. Arbeten af Thorvaldsen pryda den eleganta balsalen, och en samling af taflor, utvald med mycken urskilning, dekorerar bottenvåningens rum, medan praktfulla album med teckningar och fotografier äro framlagda på borden. De andra klubbarna, såsom den eleganta “Union Club“, synas emellertid mera lägga an på att imponera genom storartade lokaler än på att tilltala genom konstnärligt smakfull inredning.

Denna klubbs stora byggnader innehålla imponerande trapp-uppgångar, imponerande matsalar, imponerande läsesalar, impone-

rande konversationssalar, men medlemmarna försvinna nästan alldeles i all denna storhet, och det är måhända i en känsla häraf som man så ofta ser dem skocka sig tillsamman i de mindre spelrummen och kabinetterna och öfverlemna de öfriga rummen åt sin ensliga storhet.

Det intresse, som klubbarna i sjelfva staden erbjuda, öfvergås emellertid långt af det, som är fästadt vid de etablissementer ute på landet, som hållas af de olika sport-klubbarna. Sport-klubbarna äro naturligtvis på sitt sätt hvarandra lika öfver hela verlden; men hvad som är det intressanta och tilltalande hos detta slags klubbar i New-York, det är, att de amerikanska förhållandena göra det möjligt att medelst två timmars jernvägsfärd från den ofantliga hufvudstaden hitta på ställen, som äro lika primitiva som de skogar, i hvilka Leather-Stocking jagade. Man är affärsman i Wall-Streets tummel de sex dagarna i veckan, men från lördags afton till måndags morgon lefver man i blockhus i ensliga skogar och jagar och fiskar foreller på ställen, som äro så oberörda af menskligt lif, som om den, som nu besöker dem, vore den förste hvite man, hvars fot trampade väg i den gråa mossan, eller som kastade ut ref under de lutande och kullstörtade trädstammarna.

Den största af detta slags klubbar är måhända "The South Side Sportsmen's Club". Äfven om man alldeles obetingadt föredrager att icke hafva något annat besvär af snäppor och vilda dufvor än det att äta dem, och äfven om man är helt och hållet otillgänglig för det spännande i situationen att låta en fluga dansa en half dag i vattenbrynet för att narra de listiga forellerna, är det dock ett stort nöje att vara gäst i en sådan klubb.

Den har sitt territorium omkring 50 mil från New-York på sydsidan af Long Island. Klubben håller sin egen jernvägsstation; man har genom att lemna vederbörande linie fri mark utverkat sig att bantåget skall hålla vid denna, när det finnes någon medlem af klubben, som skall utaf eller på. Reser man ut, så säger man till konduktören att man stiger af vid klubben; vill man tillbaka från denna till staden, gifver någon af klubbbetjeningen på stationen medelst en flagga signal åt det sig närmande tåget att stoppa.

Klubbens byggnader ligga ett stycke från stationen, och en af dess vagnar är derför tillreds, när gäster väntas, att köra dem eller åtminstone deras saker dit upp. Det är

alltid sörjdt för, att urtillståndet på territoriet icke vållar större besvärligheter, än som är behagligt eller åtminstone pikant. Det nittonde århundradet kommer tillstädes, så snart det påkallas.

Territoriet utgöres af vidsträckta skogar med små floder och sjöar, rika på de eftersträfvade forellerna. På en backe bredvid en vacker sjö ligga de låga, landtliga byggnaderna. Allt är enkelt, som det sportmän egnar och anstår, men solidt och godt. Hufvudbyggnaden innehåller matsal, hvardagsrum för herrar och för de damer, som göra besök, rum för alla möjliga jagt- och fiskredskaper och små sofrum, hvilka äro möblerade med landtlig enkelhet; säng, ett par gung- eller andra stolar, en kommod och en spegel, det är ungefär hela inredningen. Här hänger hvarje medlems fullständiga utstyrsel, bestående af en jagtdrägt, en fiskardrägt och en landtlig promenaddrägt, ty så snart man inträdt i klubbhuset är den vanliga stadsdrägten icke mera i stilen. Vid inandandet af denna luft blir new-yorkaren i samma nu den landtliga idrottsmannen, hans tankegång, hans hållning, hans språk äro förändrade. Hans sinne är endast upptaget af fåglar och fiskar, och han skyndar att höra sig före hos värden och betjeningen, huru dessa varelser hafva förhållit sig sedan sista måndagsmorgonen, och huru de kunna antagas komma att arta sig till påföljande dagen. Till en så fullständig förändring af en menniskas inre måste något motsvarande uppenbara sig i hennes yttre; derför bort under 36 timmar med hög hatt och mörk rock, de komma först på igen i öfvermorgon bittida tillika med tankarna på diskontot och priserna på spannmål och kolonialvaror.

Omkring hufvudbyggningen ligga stall, hundgårdar, ett maskinhus, från hvilket vatten drifves upp i byggningen, en byggnad med bad o. s. v.

En jovialisk tjock värd, som naturligtvis anser sig som jemnlike med alla medlemmarna, har uppsigten öfver etablissementet och sköter det bra, både för sig sjelf och medlemmarna. Han är en rik man, och alla klubbens medlemmar skulle anse det för en oersättlig förlust, om han skulle undandraga dem sin tjenst. Han förstår till fullkomlighet att låta bordet åstadkomma det bästa af allt möjligt ätbart, som årstiden skänker, och hans viner åtnjuta lika stort anseende som hans kotletter och biffstekar. Liksom han är en utmärkt värd, så finnes äfven bland klubbens betjening ett mönster för en sportsmans tjenare. Det

är en gammal mestits, hvars fader ännu flackade omkring som jägare i urskogarna. Han känner i botten forellens hela trilskhet och hittar villebrådets stigar så väl som det sjelf. Det är en ifrig efterfrågan att få honom med på fiskeriutflygter. Den, som har honom att ro båten, får alltid god fångst — naturligtvis genom egen skicklighet, men Mat har alltid lyckan med sig, äfven de dagar, då ingen annan får det minsta.

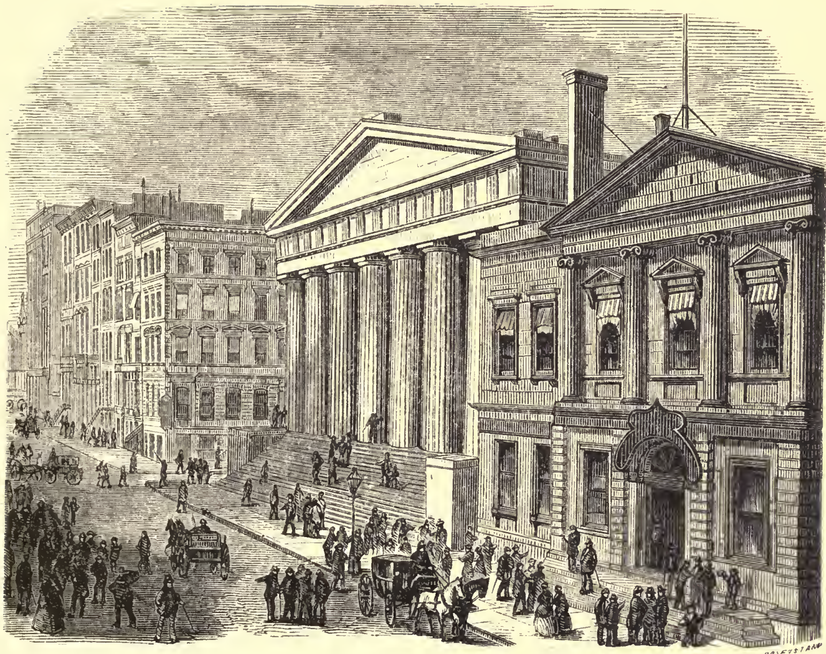
Att hafva alla dylika herrligheter till sin tjenst är naturligtvis ej billigt för de hundrade medlemmar, som klubben räknar. Den årliga afgiften är 75 dollars och inträdesafgiften 1,000 dollars, hvaraf dock 500 äro inbetalta för aktie i klubben. För dessa penningar låter man också utföra stora företag; man har redan gräft en sjö på 20 acres för forellerna och en annan på 10 acres är under arbete.

Skogarna äro vilda och ödsliga; de härjas ofta af skogseldar, denna plåga för alla amerikanska skogar. Man kan i dessa skogar göra turer, under hvilka man icke blott beundrar en skön natur, utan på samma gång ser dem i en ursprunglighet, som om man vore tusen mil från det närmast bebodda ställe.

En å rinner genom en del af skogarna. I denna hvimlar det af foreller; i de djupa skuggorna vid stränderna hafva de sina hålor, ifrån hvilka det gäller att locka fram dem. Men bättre än att stå stilla på samma ställe och kappas med den nyckfulla fisken i fintlighet är det att låta foreller vara foreller och segla ned åt ån, än drifvande med strömmen, än stakande sig fram, än sittande på grund på en kullstörtad trädstam eller fängslad af grenarna vid stranden. Buskarna bredvid ån äro täta och hoptofvade som i en urskog, brokiga fåglar smyga fram och tillbaka, blommor titta fram öfverallt, de äro insprängda i gräset på stränderna, små öar, bara blommor, skjuta upp i ån, de sitta i täta vippor i sprickorna på de fallna trädstammarna, vattnet är så genomskinligt klart, att man ser alla bottnens stora, mjuka vattenväxter ligga der nere som mossfjädrar och utgöra en egendomlig prydnad, luften är uppfylld af doften från blommor och skogens starka, friska lukt, himlen är klar och hög, solen skiner starkt, men dess strålar hinna icke in under löffestonerna. Man har slutit fred med forellerna, allt är stilla, behagligt, fredligt, man liksom sjunker hän och tappar bort sig sjelf i denna ensliga natur; äfven för en icke-sportsman är South Side Club ett särdeles tilltalande ställe.

På guldbörsén.

Wall-Street med finansministeriets filial.

11.

På börsen.

Omsättningarnas storlek. — Spekulanterna. — »Tjurar» och »björnar». — En »ring». — I »ett hörn». — Cornelius Vanderbilt. — Daniel Drew. — »Giganternas strid». — Domstolarnas rol. — Drews seger. — Flykten till Jersey. — Drew förlorar modet. — James Fisk. — Guldsammansvärjningen. — Fruktan för regeringen. — Förberedelserna. — »The black friday». — Regeringen säljer. — Efterkänningarna. — Qvinliga spekulanter.

Amerikanarna äro ett ytterligheternas folk, och Amerikas metropolis har, med undantag af tiggeriet, alla stora europeiska städers laster och fel i kolossala former. Då den tillika är en affärsstad af första rangen, är det intet under, att börsspelet, denna kräftskada på vår tids företagsamhetsanda, idkas här så, som på intet annat ställe på jorden. Det feberaktiga fikandet efter att blifva rik, alla njutningars herre, och detta genast, i en enda handvändning, icke i morgon, utan i dag och utan

arbete, genom en dristig kupp, går igenom hela vårt samhällslif, och mera än något annat arbetar detta de ekonomiska revolutionärerna i händerna, ty starkare än något annat bevisar det, att den nuvarande ekonomiska ordningen i många hänseenden icke är något annat än det gamla *bellum omnium contra omnes.* När denna passionerade åtrå förenas med den djerfhet, den otämjeliga, hänsynslösa energi, som amerikanarna besitta i högsta grad, uppstår derutaf ett resultat, börsspelets högsta utveckling, som — med sin aldrig tillfredsställda vinningslystnad, sin hårdhjertade hänsynslöshet, i hvilken hvarje spår af känsla för andra är utesluten, sina segrar, som aldrig gifva den vinnande någon ro, sina nederlag, som aldrig alstra medömkan för den fallne, och sin glädjelösa skara af lyckliga och sin förtviflade legion af ruinerade, till kropp och själ förlorade olyckliga — innehåller en lika allvarlig som sorglig varning för tiden. Börslifvet i New-York spelar en sådan rol, att äfven en flygtig bild af lifvet i denna stad måste upptaga detta drag. Den omsättning, som eger rum på penningbörserna i New-York, är alldeles utomordentligt stor. De papper, i hvilka affärerna göras, anslås till ett belopp af 4,000 millioner dollars. Häruti äro regerings- och kommun-“bonds“, alla jernvägs-, bank-, assurans-, ångfartygs- och andra aktier inberäknade. Affärerna under ett år beräknas uppgå till något öfver 15,000 millioner dollars (enligt Wm. W. Fowler, hvars utförliga skildring af New-Yorks börs under sista decenniet är begagnad i detta kapitel). Häruti är icke inbegripen omsättningen i regerings-bonds, som det anses för omöjligt att ens approximativt gissa till, och ej heller omsättningarna i guld, som år 1869 belöpte sig till 30,000 millioner*).

För att komma upp till sådana tal är det naturligt, att enskilde göra affärer i stor stil. Så är ock händelsen. Att en enskild man eller en enskild firma säljer eller köper en post guld eller “stocks“ till belopp af en million, lärer höra till de nästan dagligen förefallande händelserna. Guldbankens veckoomsättningar under lifliga affärstider utgöra öfver 1,000 millioner dollars. En af de stora mäklarefirmorna (Lockwood & C:o) säges under loppet af en dag hafva i courtage uppburit 5,000 dollars,

*) Detta otroliga tal blifver mindre otroligt, om man erinrar sig, att under detta år var guldomsättningen på två dagar, 24—25 September, då Fisks och konsorters skändliga guldsammansvärjning bröt lös, 800 millioner; den andra dagen, »the flack friday», bytte 40 millioner under blott fem minuter om egare.

hvilket, då courtagen uppgår till $\frac{1}{8}$ proc., angifver en dags omsättning till 4 millioner. En annan firma hade under en månad omsatt 150 millioner.

Under de kolossala "operationer", som hafva egt rum under loppet af de sista åren i Erie- och New-York-Central-jernvägsaktier och i guld, hafva firmor som den nämnda Lockwood & C:o, David Groesbeck & C:o, Will. Heath & C:o, R. Hatch & C:o, Smith, Gould, Martin & C:o haft belopp af fabelaktig storlek i händerna.

Penningeqvarteret, Wallstreet och dess grannskap, der börserna, finansministeriets filial, ofta vigtigare än hufvudsätet i Washington, och fem sjettedelar af New-Yorks banker ligga samlade, är redan omtaladt i den föregående korta skildringen af gator och offentliga byggnader i New-York. Det är en storartad rörelse i Wall-Street och Broad-Street under affärstiden; men den rörelse, som är utanför, menniskostimmet och de tusentals vagnarna äro i "excitement" intet emot hvad som föregår inom börserna. Det skulle emellertid vara oriktigt att här använda ordet "storartadt", då uttrycket "vanvettigt" bättre passar på den knuffande, stojande, fram och åter sig arbetande trängseln. Äfven under vanliga förhållanden utbjudes här till köp och salu och göras affärer under ett larm och ett skrik, nästan tjut, som om man vore på ett dårhus, och "commis'erna", som vilja bli utaf med en post guld eller värdepapper, vråla ut dem på ett sätt, som helt och hållet skulle bringa vanliga gatuutropare på skam. En främling, som kommer in, förstår icke en stafvelse af den ramsa, som dundrar löst ifrån alla ställen i salen från de olika skrikhalsarna, och fattar alldeles icke, huru öfver hufvud taget affärer kunna göras under detta förfärliga oväsen.

De hundrade, ja tusende, som hvimla i börsernas salar och på gatan utanför för att göra affärer, tillhöra många olika nationer. Der finnas engelsmän, skottar och irländare, fransmän, tyskar, italienare, kort sagdt representanter från alla Europas länder, blandade med hvita och färgade amerikanare.

Många af dessa höra till den ständiga befolkningen på dessa ställen och lära ej skola uteblifva någon dag, då de kunna stå på benen; de komma för att vinna mera, om de varit lyckliga, för att vinna tillbaka, om de hafva förlorat. Ingen ibland dem, huru rik han än må vara, har någonsin fått nog; och till och med när de äro så oåterkalleligt ruinerade, att de sjelfva måste uppgifva hoppet om att någonsin komma på fötter igen

och att åter kunna slå ett slag i täflingsstriden om guldet, fortfara de att vistas på dessa ställen, följa pris- och kursnoteringar med tantaliskt intresse, utan rast och ro, beständigt närvarande, der något ovanligt är på färde, spejande, frågande, beräknande med en underbar liflighet, såsom brådskande gengångare af sig sjelfva från forna dagar.

Alla samhällsställningar finnas här, här äro spekulanter till yrket, som aldrig hafva varit annat, och här äro prester, vetenskapsmän och affärsmän i allt möjligt annat än guld och aktier, och här äro vackra damer; några af alla dessa äro här endast sporadiskt, då och då, när de tro, att någon utsigt förefinnes att göra en kupp, andra gå efterhand öfver och blifva stamgäster. Hvar och en af dessa är här endast för att taga penningar ur den andres ficka, men sins emellan äro de alla ännu mera höfliga och välvilliga och rättframma emot hvarandra än amerikanare bruka vara. Millionärer och cessionanter tala med hvarandra, dricka med hvarandra och gifva hvarandra sanna eller falska upplysningar med den högsta grad af välvilja.

Spekulanterna delas i två stora hufvudklasser, "tjurar" och "björnar"; en "tjur" spekulerar i uppåtgående konjunkturer, och namnet anses häntyda på, att han söker kasta priserna uppåt. Han säges också vara "lång" i aktier, derför att han alltid antages hafva dem till hands till försäljning. "Björnen" säljer på leverans i framtiden hvad han icke är i besittning af vid försäljningstiden och är "kort" i aktier. Han är alltså intresserad uti att priserna gå ned. Namnet skall vara kommet från ett visst tillfälle, då man sökte få ett stort företag ruineradt för att trycka ned priserna på dess aktier. De, hvilka sträfvade härför, sades handla som folk, som slogo ihjäl björnen för att flå den, och namnet "björnar" gick sedan i arf.

Två sträfvanden, ett att uppdrifva priserna, ett annat att trycka ned dem, återkomma således beständigt på marknaden. Ofta slå sig de, som äro intresserade af att prisrörelsen skall försiggå i den ena eller andra riktningen, tillsamman för att drifva upp eller trycka ned. Det bildas då hvad man kallar en "ring" eller en clique, som har till ändamål att bringa till stånd ett konstgjordt pris på en viss bestämd vara. "Ringens" medlemmar försäkra sig i hemlighet, på olika sätt, om hvad som finnes på marknaden af ett visst papper och tillfredsställa sålunda efterfrågan till det pris, de sjelfva bestämma. T. ex. A., B. och C. förmås att ingå på ett kontrakt att leverera 5,000

aktier af ett visst slag, som de icke hafva ("björnar"); D., E. och F. skaffa sig allt hvad som finnes af ifrågavarande aktier, och när tiden kommer för "björnarna" att uppfylla sina kontrakter, se de sig nödsakade att köpa aktierna till det pris, D., E. och F. bestämma. Dessa hafva då bildat en ring af "tjurar", som "få björnarna i ett hörn".

En "ring" bildas på följande sätt. När det är rik tillgång på penningar och konjunkturerna äro ljusa, fäster en eller annan drifven spekulant sin uppmärksamhet vid ett eller annat papper, helst jernvägsaktier, som säljas till rimligt eller helst något lågt pris. Hela aktiebeloppet är t. ex. 50,000 aktier à 100 dollars, eller inalles 5 millioner till pari. Hälften af detta belopp antages emellertid vara utomlands eller på fasta händer, som icke kasta sig in i några spekulationer, och det beräknas derför, att t. ex. endast 2½ millioner komma i marknaden. Detta är alltså det belopp, som den projekterade "ringen" måste köpa, så framt den skall vara säker på ett lyckligt resultat. Nu försiggår en formlig sammansvärjning emellan ett mindre antal spekulanter, hvilka gerna sätta upp ett skriftligt kontrakt, genom hvilket de förbinda sig att köpa ett visst antal aktier och att derefter göra allt för att uppdrifva prisen på dessa och att icke sälja något hvar och en för sig. Amerikanarna äro icke mycket blyga utaf sig, kontrakterna säga rent ut, att det gäller en plundring, och namnen utsättas helt och hållet under kontrakterna. När planen sålunda är uppgjord, skrider man till att uppköpa papperen. Detta måste göras mycket försigtigt och medtager ofta flera månader. Hvarje möjligt konstgrepp användes för att föra dem, som stå utom "ringen", bakom ljuset och förhindra dem att komma under fund med, att aktierna nu hålla på att komma in under den lilla cliquens förfogande. Under tiden låter man det få utseende utaf, att det ifrågavarande aktieföretaget är dåligt och hotar med låga priser på sina papper. Rykten och lögnaktiga berättelser sättas i omlopp, aktierna komma fram, köpas lugnt upp af agenter och läggas åsido. "Björnarna" afsluta emellertid kontrakter med "tjurarna" om framtida leveranser af det ifrågavarande papperet. "Korta kontrakter" ingås i allmänhet på följande sätt. A. säljer en post aktier, som han icke har, till B. och lånar dem hos C. för att kunna lemna dem till B. A. kommer således att blifva dem skyldig till C., som, efter hvad som skick och bruk är vid dylik omsättning, kan återfordra sina aktier när han vill. Nu är det

"ringens" taktik både att låna aktier åt "björnarna" på billiga vilkor och köpa de lånta papperen, när de säljas; "ringens" medlemmar skapa på detta sätt en efterfrågan, som endast de sjelfva kunna tillfredsställa. Priserna stiga emellertid långsamt, och mången lättsinnig "björn" gläder sig i förtid häröfver, menande sig häruti finna ett förebud om ett förestående fall. Emellertid förberedes det afgörande slaget. När aktiernas pris stigit en 20, 30, 40 procent, blir det ifrågavarande papperet i hast mycket sällsynt, och "björnarna" finna det svårt att kunna skaffa hvad de hafva sålt. En vacker dag, när allt ser lugnt ut i den finansiella verlden, kommer nu krisen. Är det ett jernvägspapper, hvari det manövreras, sättas t. ex. rykten i omlopp om en dålig trafikredogörelse, och åtskilliga mäklare få det uppdraget att bjuda högre priser för att förskräcka "björnarna" på samma gång som dessa anmanas att återbära de aktier, som de lånat af "ringen". På detta sätt tvingas "björnarna" att "täcka" efter "ringens" godtfinnande, att köpa aktierna till det pris, de begära, eller betala differensen mellan priset i marknaden och det lägre pris, till hvilket de förpligtat sig att leverera. I sistnämnda händelse blifver emellertid "ringen" liggande inne med ett stort belopp af aktier, på hvilka det i verkligheten är ringa efterfrågan. Då gäller det att "lassa utaf". Det säljes då nog för att låta priset gå ned åtskilliga procent, "björnarna" äro strax villiga att sluta försäljningskontrakter, men när "ringen" har tagit ett tillräckligt antal af deras kontrakter, sätta de åter upp priserna och nödga dem att återigen "täcka". På detta sätt går det flera gånger. Hvarje gång priset går upp, sker det med en så skenbar säkerhet, att många utanför stående "tjurar" lockas att köpa för att sedan sälja med förlust. På detta sätt kan "ringen" låta det gå ej i veckor, utan i månader, tills den åter lyckligt blifvit utaf med de inköpta papperen.

Kulminationspunkten af dessa operationsintriger är den omtalta, då "björnarna" tvingas in i "ett hörn", derför att de äro ur stånd att fullgöra sina förpligtelser, och Fowler uttalar den bittraste dom öfver affärsmetoden på New-Yorks börs, då han säger, att dennes historia under 35 år endast är en fortsatt kedja af sådana "ringar"; "nästan alla de vidunderliga svängningar i aktiemarknaden, som under de sista sju åren (från 1860) hafva förvånat allmänheten, härröra från mäktiga kombinationer, som kommit till förfogande öfver ett bestämdt papper".

"Björnarnas" och "tjurarnas" karakteristik illustreras tydligast af två matadorer, två bland de mest framstående, måhända de mest framstående spekulanterna på New-Yorks börs, *Cornelius Vanderbilt* och *Daniel Drew*, män, hvilkas namn äro, väl ingalunda berömda, såvidt beröm antyder något ädelt och stort, men bekanta öfver hela verlden. Den förste af dessa är den största "tjur", den andre den största "björn".

Cornelius Vanderbilt skall vara nutidens störste jernvägskapitalist; han började såsom egare af ett litet färjfartyg, som gick emellan New-York och Staten Island — icke en gång egare, utan endast delegare, ty hans moder, som var enka, och hans syskon hade del uti det, men blefvo, som det säges, tvingade från kompaniskapet på det hårda och hjertlösa sätt, som i förening med en viss formell ärlighet har varit ett förherrskande drag hos Vanderbilt under hela hans kommersiella bana.

Ångbåtar och jernvägar hafva varit hans specialitet. Han började som 14 års gosse med en del i en segelbåt, hade ett ångfartyg, då han var 23, och hade byggt och egde 20 ångskepp och 40 ångbåtar, då han var 40 år. Vid samma tid började han också att intressera sig för jernvägar. Landet var i ett uppåtgående, som försiggick med hastig fart, men jernvägarna voro i allmänhet dåligt administrerade. Båda dessa saker insåg han och handlade derefter. Han skaffade sig, först i ett, så i ett annat jernvägsbolag, ett så stort antal aktier, att han kunde utöfva ett afgörande inflytande på styrelserna, gjorde detta inflytande gällande i förnuftig och ekonomisk riktning och lät sedan sina aktier ligga och vänta på en lycklig omkastning — och omkastningen var alltid lysande. Att Vanderbilt genom att på detta sätt göra sin utomordentliga administrativa förmåga gällande har gagnat landets handel och omsättning i hög grad, på samma gång som han gjort sig sjelf omätligt rik, är säkert. Och i det hela påstås det, att Vanderbilts spekulationer indirekt hafva gagnat; han har satt stora företag i gång, och han har alltid verkat som "tjur" och väl att märka till en stor del i företag, som förtjenat att drifvas upp, ty i och för sig håller naturligtvis det icke ovanliga antagandet, att "tjurarna" gagna, derför att de uppdrifva priserna, och att "björnarna" skada den ekonomiska utvecklingen, derför att de trycka ned priserna, icke streck.

Blott ett af hans företag behöfver omnämnas, derför att sättet för detsammas utförande är högst karakteristiskt. Ända till

1850 var den omätligt inbringande trafiken från San Francisco till Panama i ett enda bolags händer — Pacific Mail Steamship Company's. En dag lade man märke till, att Vanderbilt stod i sitt kontor helt och hållet upptagen af Amerikas karta och beständigt flyttande sitt finger mellan tre punkter, San Juan de Nicaragua på atlantiska kusten, Nicaragua-sjön och hamnstaden San Juan del Sar vid Stilla hafvet. Ingen frågade honom hvad han tänkte på, ty hvar och en visste att en af hans grundsatser är: "Tala aldrig om hvad du ämnar göra, förrän det är gjordt". Några dagar derefter låg ett af hans skepp, ångaren Prometheus, i hamnen med ångan uppe och kol inne för en lång tur — men ingen ombord visste hvart resan gällde. Vanderbilt kom ombord, åtföljd af en vän, hvilken han bad gå till fru Vanderbilt och säga, att han icke kom hem till middagen och säkerligen komme att blifva borta någon tid. Skeppet lättade ankar, "syd på!" kommenderade Vanderbilt och det bar af till Panama. I sex veckor lefde han i Nicaragua af te och rostadt bröd, företog sina undersökningar, vände tillbaka till New-York och organiserade i en handvändning ett bolag, hvars segerrika konkurrens med Pacific Mail var gifven nästan innan den var började, så praktiskt och klokt var allt ordnadt.

Hans rival på börsen, Daniel Drew, är den störste "björn". Det är ett ordspråk, att den, som vill våga en summa på spekulationer, handlar mest praktiskt, om han strax går och betalar den till Vanderbilt eller Drew, allt efter som han känner sig frestad att spekulera i uppgående eller nedgående konjunkturer, ty hos en af dessa komma dock ofelbart hans penningar slutligen att hamna, endast efter åtskilliga mellanliggande sorger och bekymmer.

Drew liknar i många fall Vanderbilt. Liksom denne började han med intet, liksom denne är "hans tanke af kristall, hans hjerta af flinta, hans hand af stål och hans vilja af jern". Begge äro de samvetslösa — men hålla sig alltid formelt inom lagens gränser — begge efterskänka de icke åt sin bästa vän en dollar i affärer, men hafva då och då bortgifvit omätliga summor. Vanderbilt förärade under kriget med sydstaterna regeringen ett krigsskepp på en million dollars; Drew intresserar sig mest för skolor, och hvad han har gifvit till dessa kan räknas i hundra tusental. Här upphöra emellertid likhetspunkterna mellan dem båda. Liksom de till sitt yttre äro högst olika, Vanderbilt en stor, vacker man med ett nästan majestätiskt väsen, Daniel Drew

deremot porträttet af “en gammal räf“, så gå äfven deras metoder i olika riktningar. Drew har icke Vanderbilts djerfhet, han smyger sig fram genom idel fina beräkningar, är outtömlig i intriger och konstgrepp och nästan omöjlig att öfverrumpla. Det är hans uppgift att drifva priserna nedåt, men han är den man, som tillika har gjort det konststycket att samtidigt spekulera i uppgående priser och derpå förtjena lika mycket, som han några dagar förut förtjent på de nedgående priserna.

Drew och Vanderbilt, som representera två så motsatta riktningar, äro naturligtvis ofta på krigsfot. Börsens historia innehåller berättelser om många våldsamma strider, som de levererat hvarandra. En bland de mest bekanta af dessa är den så kallade “giganternas strid“. En af de vigtigaste och rikaste jernvägslinier i fristaterna är Erie-banan, som nu under de senare åren genom James Fisks prejerier och bedrägerier fått en sorglig ryktbarhet på alla fondmarknader. För några år sedan var Drew den allsmäktige i Erie. Vanderbilt hade länge haft sin blick fästad på den, han måste hafva äfven den i sitt våld för att riktigt kunna manövrera på åtskilliga i förbindelse med densamma stående linier, hvilka redan voro i hans händer. Under sommaren 1867 hade derför Vanderbilt och hans vänner försäkrat sig om majoritet såsom banans aktionärer och voro i färd med att sammansätta listan på en ny styrelse, i hvilken Drew icke skulle komma att få plats; manövern lyckades så väl, att Drew icke anade oråd, innan det var för sent. Ingenting kunde göras genom att spjerna mot udden, Drew gick till Vanderbilt och bad om nåd, ty genom att kastas bort från styrelsen öfver Erie skulle hans ställning få en knäck, som han fruktade alltför mycket. Man ingick en öfverenskommelse, enligt hvilken Drew fick lof att stanna qvar som styrelseledamot och kassör i bolaget. Han tänkte emellertid endast på hämd, utlade sina minor i den djupaste stillhet och vann hemligt de dristigaste och mest samvetslösa af meddirektörerna för sin sak emot Vanderbilt. Då allt var färdigt, började striden. Erie stod temligen lågt, i omkring 70, och Vanderbilt tänkte på en “hausse“. Denna började, och i Februari 1868 hade man kommit till 79, då priset plötsligen åter föll till 70. Ingen förstod detta spel, ty hvem visste, att Drew i all hemlighet kastade stora massor ut i marknaden ännu hastigare än hans kollega köpte upp?

New-York har ej nog af en börs på förmiddagen; der

finnes också en börs på aftonen, väl icke officiel, men nästan af samma betydelse som den reguliera. Den hålles i Fifth Avenue-hotellets storartade vestibul, och vid alla tillfällen, då något utomordentligt är i görningen, är affärslifvet här lika rörligt som i Wall-Street på förmiddagen. Den aftonen, då Erie gjort det gåtfulla fallet, voro alla New-Yorks spekulanter samlade mellan hotellets pelare, och i detta larmande, vrålande, surrande stimm smög Drew omkring, gifvande orakelsvar på alla de ifriga och ängsliga frågor, som från alla håll framställdes till honom. Vanderbilt förstod strax, huru saken hängde ihop, och skaffade sig den 19 Februari en laglig dom, som förbjöd direktörerna att utbetala räntor och kapital till ett belopp af 3,500,000 dollars, dem Drew hade lånt föregående år, på samma gång som process inleddes för att få Drew dömd sin plats som kassör förlustig. Den 3 Mars utverkade Vanderbilt en ny dom, som förbjöd Eries styrelse att utgifva flera aktier än dem, som redan voro utlemnade, och hvilka uppgingo till ett belopp af 251,000 stycken à 100 dollars. Några dagar förut hade emellertid direktionen redan förökat aktiebeloppet till 450,000 stycken, alltså till ett nominelt belopp af 45 millioner dollars. En laddning millioner kastades ut, Erie sjönk till 65, och Drew väntade med otålighet det ögonblick, då priset skulle gå ned till femtiotalet. Under tiden hade Vanderbilt utverkat sig förbudet emot utlemnande af flera aktier, och stödd på detta gjorde han så ofantliga inköp, att priset nästan med ett slag gick upp till 73.

Intet verkade dock på Drew och hans "björnar". De erhöllo, hvilket endast låter tänka sig under sådana rättsförhållanden som de i New-York, från en annan domstol i en föregifven tredje mans namn ett dekret, motsatt det, som Vanderbilt hade utverkat åt sig, och utrustade med detta, förberedde de hufvudslaget. Den hand, af hvilken man betjente sig, var en af de största mäklarna, en man, som alltid är med i alla stora fälttåg på den ena eller andra sidan, som aldrig spekulerar sjelf, men med mycken skicklighet och noggrannhet utför de ordres, som gifvas honom, lika mycket hvilka och för hvem — också en af dessa karakterer, som endast uppstå och utvecklas i en sådan atmosfer som fondbörsernas. I hans hand lades 50,000 nya aktier. Börsen började denna dag med Erie till 79, alla "tjurarna" triumferade, alla "björnarna" hängde hufvudet, de anade icke, att hjelpen var dem nära.

Åtskilliga papper noterades, ingen brydde sig om dem, allt intresse var koncentreradt om den enda noteringen: "Erie". Aktierna uppropas efterhand på börsen af presidenten i "the open Board", och alltefter som de utropas, företagas affärer i dem, och de noteras. Då Erie nu ropades ut, blef börsen i ett ögonblick liksom förvandlad till ett dårhus, i hvilket presidenten uppe på sin tribun stod med klubban i handen såsom den enda förnuftiga menniskan. Då tiden, som fick upptagas för detta papper, var ute, föll klubban tillika med underrättelse om, att det nu var plikt på ytterligare anbud. Vanderbilts mäklare hade köpt på alla håll, och priset noterades till 80. Man strömmade ut från salen för att fortsätta på gatan, och vid middagstiden var kursen 83.

Emellertid hade mäklaren icke varit sysslolös; genom agenter och agenters agenter voro kl. ½ 1 alla de 50,000 nya aktierna disponerade, och just som spänningen var på sin höjdpunkt, gingo rykten genom hvimlet, att det kommit nya, antidaterade aktier i marknaden, och i ett nu föll priset till 71. Vanderbilt var besegrad, men icke krossad. En vän frågade honom, just som han hade fått det ödesdigra budskapet om de nya aktiernas utsläppning, om han nu ville sälja sina "Erie", men ett dundrande "nej" var hans enda svar. Man såg Vanderbilt åka ut i den vackra Centralpark med sin unga fru, under det att man på börsen väsnades som galningar, och han sjelf var intresserad för millioner. Hans mod höll stånd äfven denna dag, och dock hotades han med fullständig ruin, ty det gällde icke allenast att till trots för de nya millionerna hålla Erie uppe, utan äfven omätliga belopp af andra jernvägsaktier, som stodo i förbindelse med detta papper.

Hans första företag var att vända sig till domstolen, hvars dekret man så helt och hållet ringaktat. Drew, Fisk, Gould och de andra medsammansvurna direktörerna voro samlade, då de erhöllo underrättelse om, att process var inledd emot dem och att de ännu samma dag kunde vänta arrestering och beslag. Man fattade strax sitt beslut. Styrelsen tog de vigtigaste böckerna och papperen jemte hela kassabehållningen med sig, vandrade bort från kontoret och var ännu samma afton installerad i Jersey, utanför New-Yorks domstolars domvärjo.

Nu följde en process, i hvilken, såsom det anses, mer än i någon annan utösts penningar öfver alla, som ville taga emot dem, och som hade något inflytande på sakens utgång,

och striden fördes på samma gång på andra fält än domsalens och på ett sätt, som i lika hög grad lade i dagen den bestickliIghet och den falhet, hvilka i så hög grad gå igen i Nordamerikas offentliga lif. I New-Yerseys lagstiftande församling framkom en bill om att domiciliera Erie-bolaget i staten, i New-Yorks lagstiftande församling en annan bill, som gick ut på att legalisera den nya serien af aktier under förebärande af, att det skulle anläggas en bredspårig linie från New-York till Chicago. Gould, som i ännu högre grad än de andra besatt egenskapen att vara fullkomligt likgiltig för det allmänna föraktet, var den, som åtog sig att köpa detta lagförslag igenom. För att göra Vanderbilts ruin fullständig nedsatte bolaget vid samma tid sina taxor för fraktgods och passagerare på en med Erie konkurrerande bana. Vanderbilts ställning såg nu i verkligheten högst hotande ut, aktierna i hans stora jernväg New-York-Central föllo från 132 till 108¾, alla misströstade om honom, undantagandes han sjelf, och midt under ryktena om att Gould hade fått billen om de nya aktierna igenom, uppdref han dock kursen på sin jernväg ett par procent. Man hade nu kommit in i April månad, och den 20 emottog börsen underrättelse om, att Erie-billen gått igenom med stor majoritet och att Vanderbilt var krossad, striden slutad. Men huru skildra börsens häpnad, då New-York-Central, Vanderbilts egen bana, emottager den ödesdigra underrättelsen med att gå upp till 120? I sjelfva verket hade Vanderbilt besvurit stormen, innan den bröt lös. Han kände Drew, "han har ingen ryggrad", sade han. Han visste, att han skulle vara böjd för en kompromiss, och en sådan hade blifvit afslutad. Drew kunde icke hålla ut med landsflykten i Jersey. Hans stallbröder började med anledning af flera små omständigheter fatta misstankar emot honom, man lejde spioner för att gifva akt på honom, och det visade sig, att han i all hemlighet gjorde besök i New-York. Ångerköpt och kufvad af onda aningar, uppsökte han i hemlighet Vanderbilt, och dagen innan New-York-Central gjorde sitt stora språng, hade han uppgjort ett försoningsarrangement med denne, lemnande de andra sammansvurna i sticket, likvisst för att blott efter ett par månader åter manövrera i förening med dem, då det ansågs för nyttigt att drifva ned Erie-aktierna. Äfven denna sista kombination lyckades för öfrigt. Den utfördes efter en ny metod, som ännu icke var känd, i det man genom konstlade medel drager en så stor summa reda

penningar tillbaka från marknaden, att tillgången blir knapp och fonderna falla. Det lyckades att draga summor på inalles 14 millioner tillbaka för en kort tid, och allt gick förträffligt nedåt. Följande sin vanliga politik, skilde sig Drew från bandet på en punkt, der han beräknade, att det var slut med nedgåendet. Hans beräkning slog emellertid fel; och för att straffa honom forcerade de andra ytterligare baissen, de fingo honom "i hörnet", och han måste plikta med en förlust af halfannan million dollars.

Redan ett par gånger har här varit nämnd en man, som förtjenar att litet närmare omtalas, derför att han är en typ af det sämsta slaget bland börsspelare, nämligen James Fisk *). Hans namn är redan verldskunnigt, och han har genom sina svindlerier mera än någon annan lefvande menniska skadat den amerikanska affärsverldens kredit. Fisk hörer till New-Yorks mest kända personligheter, en främling behöfver icke länge hafva uppehållit sig i staden, innan han sett detta monster. Han är en ung man, med ett ansigte, som kunde kallas vackert, om det icke på ett så slående sätt uttryckte en låg, rå, sinnlig, egoistisk natur. Hans stora, tunga lekamen är alltid klädd efter det nyaste modet och i brokiga färger, han skiner af pomada och luktar som en hel parfymeribod. Han uppträder alltid med ett narraktigt braskande och prål. Nyligen har han för att kunna få titel af öfverste låtit välja sig till chef för ett af New-Yorks frivilliga regementen, han har betalt utnämningen med att kläda hela regementet i orimligt dyrbara uniformer, hvilka till och med i New-York, der alla de frivilliga regementena täfla i maskradartade drägter, se afstickande ut. Han tycker om att visa sig med dragen värja i spetsen för "det nionde", håller manövrer och öfningar, ställer ut dagordres och tågar igenom Broadway då trafiken är som lifligast der, tvingande all annan rörelse att stanna. Regementets musikkår är den bästa och största af alla musikkårerna, om söndagarna musicerar den i full uniform ute på hans landtställe, der han firar fester med sångerskor och dansöser från sitt eget operahus.

Denna man började som kringvandrande krämare, och det sätt, hvarpå han dref sin handel, förebådade hans framtid.

*) Som bekant är mördades denna notabilitet 1871 i New-York af en sin hustrus älskare. *Öfvers.*

Då han fått den att gå någorlunda och förtjent litet, skaffade han sig en stor, fantastisk vagn för sina varor, dekorerad och förgylld och med fyra hästar före, hvilkas seldon voro utstofferade som i en beridarecirkus. På detta sätt reste han omkring i landet, till dess en stor manufakturinrättning, från hvilken han försåg sig, fäste sin uppmärksamhet vid honom och tog honom med i affären. Efter någon tids förlopp tillbjöd man emellertid den unga associén en betydlig summa blott för att åter blifva honom qvitt, och med denna begaf han sig till New-York och debuterade som fondmäklare. Drew tog sig an honom, klemade med honom, gaf honom råd och anvisningar, och efter ett par år egde han icke en dollar. Måhända hade hans faderlige vän blifvit så mycket rikare, det gjorde mindre till saken, ty Fisk hade under sin lärotid kommit så väl in i alla börskursens mysterier, att han nu hade lärt att stå på egna ben och vara den ledande själen i de listigaste svindel-företag. Han fann en beslägtad ande i den likaledes förr omnämnde Jay Gould, hvars namn äfven under de sista åren fått en afskyvärd ryktbarhet. Lika samvetslös som Fisk, är han ännu mer räfaktigt listig än denne, han funderar ut kanaljerierna, Fisk sätter dem i scen. De tu äro ett par, som något påminner om Vanderbilt och Drew, men de äro komna en generation längre fram än dessa äldre matadorer, och de hafva kommit ännu ett par trappsteg djupare i jobberiet; äfven den smula utvärtes, formella respekt för lagen, som dock ännu fanns hos det äldre slägtet, har det yngre satt sig helt och hållet öfver.

Vid Fisks namn fäster sig, såsom bekant är, den stora guld-sammansvärjningen år 1869, en af de mest betecknande episoder i jobberiets historia.

Redan under en föregående tidsperiod hade det varit starka omkastningar i priset på guld. Genom att följa dessa med vaksamt öga hade Gould kommit till det resultat, att det skulle kunna uträttas något utomordentligt genom en illistig maskination deruti. De politiska förhållandena 1869 tycktes utlofva, att ingen oväntad tilldragelse skulle göra något streck i räkningen. Det såg mycket fredligt och lofvande ut i unionen. Republiken hade fred, det tecknade sig till en god skörd både af spanmål och bomull, statsskulden gick raskt nedåt, handelskonjunkturerna voro gynsamma, den utsigt till krig mellan Frankrike och Preussen, som varit så hotande under sommaren och utöfvat starkt inflytande på guldets pris, var helt och hållet

försvunnen, och under dessa lugna och lofvande utsigter utkläckte man i den djupaste hemlighet sin sammansvärjning. Det gällde att skapa ett konstladt förhållande mellan anbud och efterfrågan. För detta ändamål var det nödvändigt att få den behållning af guld, som fanns i New-York, under sin kontroll Detta guld var tillfinnandes dels som den cirkulerande mängd, som af spekulanterna användes för att uppfylla sina kontrakter om leveranser, dels som behållning i bankerna liksom i finansministeriets filial. Det cirkulerande beloppet af guld kunde beräknas till emellan 15 och 20 millioner, och det var en lätt sak för "ringen" att uppköpa detta. Bankens behållning af guld utlånas till en del åt större och solida affärsmän, som dermed erlägga tullafgifter till regeringen, men man kunde lugnt beräkna att största delen ej skulle komma ut i marknaden. Finansministeriets filialafdelning var emellertid den svaga punkten i Fisks och Goulds beräkningar. Dennas behållning af guld utgjorde i medeltal det ofantliga beloppet af 80 millioner, och regeringen hade under sommarens lopp sålt 1 million i hvarannan vecka. Denna väldiga guldmassa sväfvade såsom ett ständigt hot öfver alla kombinationer, och att betrygga sig mot att krossas af den var ett af "ringens" hufvudbekymmer. Man hade redan flera månader förut gjort ett nytt försök att få ett af sina kreatur anstäldt som direktör för ministeriet i New-York. Nu sökte man att sätta sig i förbindelse med presidenten för att få några antydningar om, hvilken regeringens politik med hänseende till försäljning af guld skulle blifva under den närmaste framtiden. Men från Grants slutna läppar var det omöjligt att locka någon som helst upplysning. Man litade emellertid uppå, att man nog skulle lyckas vinna de högsta administrativa auktoriteterna för "ringen". Stödjande sig på en engelsk finansmans auktoritet, utarbetade man en sinnrik teori, som skulle inför regeringen bevisa, att det var af stor vigt för landets kommersiella intressen att guldet stod högt, och det uppdrogs åt en agent, som hade synnerligen goda familjförbindelser i Washingtons högsta kretsar, att med all guldets öfvertalningsmakt arbeta för, att regeringen adopterade denna teori som praxis under ett par månader.

Sammansvärjningens hufvudmän voro Fisk, Gould, Woodward och en Kimber, agent för en stor londonsk bankirfirma. Man hade naturligtvis försäkrat sig om en tillräckligt stor skara af agenter och medhjelpare.

I Augusti föll guldet till 131, och det sades allmänt, att det skulle gå ned till 130, och att det skulle komma att falla lägre, än det någon gång varit sedan 1862. Hela handelsverlden beredde sig på att draga fördel af fallet. De handelshus, som importerade, lånade millioner för att sälja, de främmande bankerna sålde vagnslass, mäklare, spekulanter, politici, alla sålde på framtida leverans. Naturligtvis köpte cliquen oupphörligt. Omkring midt i September köpte Woodward ännu för 133½ och 134. Nu steg emellertid priset långsamt till 138. Då det kom härtill, påstås det, att Woodward och Kimber hemligen sålde och drogo sig tillbaka från sammansvärjningen, ett förräderi, för hvilket Woodward för öfrigt två år senare blef straffad med en ruinerande förlust.

I trots af förräderiet gick allt emellertid väl. Den 22 September hade de sammansvurne i kontrakter eller i myntadt guld åtskilliga millioner mera, än som fanns i New-York utanför finansministeriet; priset var emellertid icke högre än 141. Detta gjorde Gould orolig. Han litade icke riktigt på agenten i Washington eller rättare han begynte att uppgifva hoppet om, att dennes mission skulle få en lycklig utgång. Det var då icke annat att göra än att spela ett förtvifladt spel och se till att skrämma och öfverrumpla folk, så att de gingo in på att "täcka" sina kontrakter om leverans af guld med tillräckliga belopp, innan försäljning från regeringen kom dem till hjelp. Man hade redan under den knappa tillgången på guld vändt sig med begäran om hjelp icke blott till alla banker i unionen, utan äfven till Canada och Englands bank, och förtviflade försök gjordes redan i finansministeriet för att få det att öppna sina hvalf och låta guldfloden strömma ut.

Den 23 flyttade hela bandet in i mäklaren William Heaths kontor för att vara i omedelbar närhet af stridsplatsen. Fisk infann sig på guldbörsen för att skrämma folk, pratande med triumferande min till alla och en hvar om, att guldet skulle snart gå upp, så att man aldrig sett maken, och erbjudande sig att hålla 50,000 dollars på, att det skulle gå upp till 200. Han skröt till och med utaf, bara för att skrämma och sjelf väl vetande att det icke var händelsen, att regeringen var köpt och icke skulle lägga något hinder i vägen för operationerna. Han anmanade tillika folk att göra ackord ännu samma dag, till klockan 3 skulle de slippa med att betala 145.

Spekulanterna höllo krigsråd med juridiskt biträde, och anbudet blef afslaget.

Nästa dag, fredagen den 24, skulle allt vågas. "Ringen" valde för denna dag till hufvudagent en rik tysk, Albert Speyers, en man, för hvilken hela lifvet är begränsadt af guldbörsens väggar. Förutom honom hade man försäkrat sig om en hel brigad af mäklare, dels för att arrangera med dem, som blefvo drifna till att bedja om nåd och gå in på ackord, dels för att hjelpa till med de egentliga spekulations-manövrerna.

Hela staden visste hvad som förestod. Gatorna omkring börsen hvimlade af åskådare, ja, till och med alla fönster voro fulla af nyfikna. Med vanlig cynisk fräckhet infann sig Fisk på morgonen å bandets hufvudkontor, beledsagad af två bekanta skådespelerskor.

Striden började dermed, att guldet stod i 143½. Ett halft hundradetal agenter satte till skuldrorna, och upp gick det till 145, 146, 147, 148, 149 och klockan 11 till 150. De agenter, som skulle uppgöra med dem, som läto sig skrämmas, hade fullt upp att beställa, och man tyckte ändock icke, att det gick fort nog. "Högre upp" var lösen, och på fem minuter blef priset 160. Albert Speyers hade genom agenter denna morgon köpt åt bandet 26 millioner. Just nu visade sig Heath på Fisks ordres och gjorde ett bud: "160 för en million". Detta bud af en känd lugn, försigtig mäklare efterföljdes af en andlös tystnad. Ingen svarade, och han försvann åter. Många, som hittills hållit stånd, kände sig nu intagna af förfäran och strömmade till hufvudqvarteret och till Goulds enskilda kontor för att få något arrangement. Några främmande hus och några gamla New-York-hus höllo stånd, men aldrig hade börssalen och gatan varit skådeplats för en sådan jämmer och förtviflan. Skrik, rop, tjut genljödo från alla håll, blandade med förbannelser öfver upphofsmännen till den förskräckliga plundringen, allt hopp syntes vara ute, regeringen var redan för längesedan underrättad om det skändliga jobberiet, men intet svar afhördes på de frågor, som telegrafstationen i börssalen oupphörligen lät dallra i Washington, således var regeringen också med om plundringen.

Emellertid hade de sammansvurne, såsom vanligt lemnande några i sticket, börjat att i allsköns hemlighet sälja allt hvad de kunde. Under det att Gould genom ett dussin just derför hyrda mäklare sålde allt hvad han hade till mellan 135 och

140, bjöd Speyers, utan att ana detta, på börsen ännu 160 och köpte 7 millioner till detta pris.

Då hördes midt under jämmern och larmet en tordönsröst: "Regeringen säljer". Ett hopp om räddning för de förtviflade! "Huru mycket?" ljöd det i hundrafaldig korus. "Tretton millioner," lydde svaret, och ned störtade kursen 25 procent under två minuter, men gick åter upp igen på ett ögonblick till 160, då det hette: "Regeringen säljer endast fyra millioner", men detta var den sista konvulsiviska ansträngningen. En ofantlig choc gjordes mot "ringen" af alla motståndarna, som i ett nu slöto sig tillsamman, och priset rutschade åter ned till 135. Utan spår af medlidande hade "ringens" agenter och ledare åsett de mest hjertslitande scener bland de menniskor, hvilkas hela välfärd de på några minuter ruinerade genom sitt samvetslösa spel. Nu kom vedergällningen, Speyers störtade medvetslös ned. På ett par minuter hade han från millionär blifvit fattig som en tiggare.

Gatorna omkring börsen hvimlade af bleka, förvridna ansigten. I rasande förbittring stormade skaror löst på Goulds privata kontor, men allt var stängdt och barrikaderadt, polisbetjenter och legda irländare höllo vakt vid huset. Man ropade på att använda lynchlagen mot Fisk, men han och de andra ledarna hade vid första underrättelsen om katastrofen försvunnit med det byte, de redan gjort.

De olyckor, denna oerhörda svindel vållat, voro nästan oöfverskådliga. Under de första dagarna efter denna fredag funnos nästan inga affärer mera, man liksom samlade sig efter de bedöfvande olyckorna och sökte komma till klarhet om deras omfång. Halfva delen af de firmor, som brukade infinna sig på guldbörsen, var insolvent, och ingen visste, hvem af den andra hälften man kunde tro. Lördagen, söndagen och måndagen förgingo utan att medföra någon lättnad för börsen eller för skarorna på Fifth Avenue på aftonen. Ingen kände till någon nåd och barmhertighet för den andre, det gällde endast att hålla sig sjelf öfver vattnet, sak samma hvilken som gick under. En mängd processer började, stämningar, fallissementsförklaringar, nedlägganden af protester, seqvester på gods och person, inlemningar af förbud hos banker, på guldbörsen, i guldbanken och hos en mängd privata firmor följde nu, vållande en vild förvirring. Pengarna syntes spårlöst försvinna från marknaden. Räntefoten steg till det otroliga, man betalte här 100 procent, der 300 procent, ja, det betaltes ända till 4 procent per dag.

Denna situation skapade endast nya olyckor. På onsdagen hade man åter börjat att andas fritt, då det ryktet började löpa omkring, att Lockwood & C:o hade fallit, en firma, hvars namn var godt för millioner och åter för millioner, och som tillika kunde berömma sig af en menniskoålders obefläckade kredit. En ny panik bröt lös. Ett af de vigtigaste papperen på börsen, New-York-Centralbanans aktier, föllo 73 procent, dragande med sig i fallet hundradetals förmögenheter, och nya konkurser anmäldes tjogtals. Allt syntes nu vilja störta tillsamman, blott en enda man, hette det, var i stånd att hålla tillbaka på de vacklande ruinerna, det var Vanderbilt; men Fisk, på hvilken den omätliga ödeläggelsen ej gjorde det minsta intryck, önskade att begagna ögonblicket för att störta äfven honom, dels för att taga enskild hämd, dels för att vidare kunna plundra på ruinerna af New-Yorks finansiella verld. Han svor hans undergång, men ännu en gång trotsade jernmannen de fruktansvärdaste angrepp. Tre hufvudlinier, som Fisk och hela hans anhang sökte att drifva ned till hvilket pris som helst, tog han i sina händer och höll dem icke allenast fast, utan satte dem till och med upp, i trots af motståndarnas förtviflade ansträngningar. Börsen kände, att det dock fans en, som ännu kunde stå upprätt, och samlade sig omkring honom, och snart tillströmmade telegrammer från alla städer i unionen, som ställde många millioner till Fisks motståndares disposition, och under Vanderbilts och andra orubbade stora hus egid började man att återkomma till sig sjelf.

På grund af den ställning, qvinnorna intaga i Amerika, kan ingen förundra sig öfver, att äfven de påträffas såsom ständiga och både djerfva och uthållande spekulanter, och att de stå i första raden såväl här som vid alla andra korrumperande öfverdrifter i det amerikanska samhällslifvet. Det framhålles såsom karakteristiskt för de qvinliga spekulanterna, att de nästan alltid spekulera i uppgående konjunkturer. De kunna icke riktigt förstå, huru man kan förtjena penningar genom att prisen falla. Men när allt är ljust och lofvande och i stigande, då komma de fram, då hvimlar det på Wallstreet och Broadstreet af ekipager med eleganta damer, hvilkas praktfulla toiletter framkalla en egendomlig omvexling på mäklarnas kontor. En stor del af dessa damer hafva ärft penningar, insatta hos en mäklare eller i en bank, och fortsätta nu endast den spekulationsverksamhet, som förut varit drifven med dessa. Utom dessa finnas der många damer af demimonden i New-York, hvilka liksom sina systrar

af samma klass i Paris med feberaktig ifver kasta sig öfver börsspelet, der finnas damer af den emanciperade klassen, som naturligtvis äfven på detta område vilja göra detsamma som männen, och der finnas älskvärda damer, som eljest pryda den husliga kretsen, men som någon gång emellanåt genom att följa sina mäns och fäders och bröders exempel och slå ett litet slag i ett eller annat papper hoppas att kunna komma i besittning af den efterlängtade indiska sjalen, den nya vagnen eller förverkliga badresan till Saratoga.

Understundom visa de sköna en märkvärdig talang för den högre spekulationen. Det berättas sålunda, att tre unga oerfarna damer, som hade ärft en liten förmögenhet, på egen hand arrangerade en liten "ring" i en jernvägslinie och på en månad förtjenade omkring 100,000 dollars med sitt lilla kapital. De voro emellertid icke lika försigtiga som företagsamma, de behöllo sina aktier öfver det rätta ögonblicket och hade ett par månader senare förlorat hela vinsten och 25,000 dollars dertill. Men de unga oskulderna förlorade icke modet, "täckte" sin mäklare genom stora uppoffringar, höllo ut en tid ännu och voro så lyckliga, att just Vanderbilt fick tag i den linie, i hvars aktier de voro intresserade, hvarigenom de åter gjorde en betydlig vinst.

En af de mest kända qvinliga spekulanterna i Wall Street är en gammal mamsell, som eger millioner. Hon synes aldrig på Wallstreet, undantagandes då fonderna falla starkt; då ses hon smyga in och ut hos mäklarna såsom en stormfågel före den kommande paniken. När priserna äro mycket låga, köper hon, och hennes instinkt säger henne, när hon sedan åter skall sälja.

En annan bekant qvinlig spekulant hör till de mycket emanciperade damerna. Hon spekulerar emellertid efter principer, och upphöjda principer, hon är aldrig med om att uppdrifva guldet och skada nationalvälmågan. Eljest är hon icke rädd utaf sig; hvarje år förtjenar och förlorar hon förmögenheter, och under de mest kritiska förhållanden lärer hon hafva utvecklat en hög grad af kallblodighet och förslagenhet.

De två mest bekanta qvinliga namn i den finansiella verlden äro emellertid mrs Victoria Woodhull och miss Tennie Claflin, hvilka vid Broad Street hafva öppnat en mäklareaffär, men hvilka i öfrigt spela en så karakteristisk rol i det brokiga, vexlande lif, som rörer sig i New-York, att de hafva anspråk på att blifva särskildt och sjelfständigt omtalda.

12.

Två stora affärer.

Harpers — A. T. Stewart.

När man far från Brooklyn till New-York, undgår man icke att fästa sin uppmärksamhet vid en imponerande hvit byggnad, som höjer sin rikt dekorerade framsida öfver New-Yorks husrader, och hvars stora skylt på frontespicen bär inskriften: *Harpers.*

Det är Amerikas, kanske verldens största förläggarfirma, som här har sitt etablissement, och om man önskar att i motsats till svindeln på börsen se ett par af New-Yorks stora och solida affärer, så bör man ej underlåta att besöka denna; den utgör ett af de märkvärdigaste affärsetablissementerna i New-York.

Etablissementet består af två kolossala byggnader, den ena vettande utåt Cliff Street, den andra åt Franklin Square. En gård ligger emellan dem, och öfver denna gå jernbroar från våningarna i den ena byggnaden till de motsvarande i den andra. Ett stort fristående torn på gården innehåller den gemensamma trappan för hela etablissementet. Det hela är bygdt nästan uteslutande af sten och jern och är en så brandfri koloss, som den moderna arkitekturen säkerligen någonsin har frambragt. Att hufvuduppgången är förlagd till jerntornet, har likaledes skett för att åstadkomma den högsta möjliga grad af säkerhet mot eldsvåda.

Den storartade bokfabriken har icke glömt att i sitt yttre fästa afseende på den goda smaken. Den hvita jernframsidan utåt Franklin Square är utomordentligt vacker. Den består i hvar och en af sina fem våningar af tjuguen korintiska pelare med höga, vackra fönster mellan dessa. Statyer, hvaribland af Franklin, Washington och Jefferson, äro anbragta på passande ställen. Utom de fem våningarna ofvan jord har byggnaden två källarvåningar. Golfven i den nedersta äro tjugutvå fot under trottoiren. Byggnadens dimensioner äro så stora, att

det närmaste huset, som äfven har fem våningar, och dessa af mycket respektabel höjd, endast når upp litet öfver tredje våningen.

Byggnaden utåt Cliff Street är icke utsirad på något särskildt sätt, men till denna är också hela den bullrande affärsrörelsen hänvisad; utanför den är trottoiren belamrad med staplar af pappersbundtar och bokkistor, och packvagnar med tunga lass skramla ut och in genom porten. Pappersupplaget finnes visserligen i källaren under den andra byggnaden, men på en underjordisk spårväg föres det från och till Cliff Street.

Bottenvåningen utåt Franklin Square är upptagen af detaljhandeln, hvilken för öfrigt betraktas som alldeles oväsentlig. De öfriga våningarna innehålla kontorslokaler, af hvilka hufvudkontoret är i första våningen jemte boklagret. I hufvudkontoret, som i sjelfva verket endast är en genom skrank afsöndrad del af det stora rummet, träffas ofta firmans chefer, bröderna Harper, hvilka sjelfva egna affären stor uppmärksamhet. Det är ett hvimmel af menniskor i detta kontor; författare, träskärare, tecknare, gravörer o. s. v. svärma fram och tillbaka, men i detta stora rum märkes ingen trängsel. Utanför gallret stå åtskilliga pulpeter i rad, vända inåt. Dessa äro upptagna af de olika departementerna i affären, här finnas bokhållare och räkenskapsförare för de olika afdelningarna af förlagshandeln, för veckoskriften och månadsskriften, de bekanta "Harpers Weekly" och "Harpers Monthly", o. s. v.

I denna våning finnas äfven utställda en mängd prof af firmans förlagsartiklar. Detaljhandeln är, som sagdt, mycket ringa, den drifves mest såsom något, hvilket man icke gerna får sätta sig öfver, och då det väsentligast rör sig omkring förlagshandel, så ser man icke här den anslående och lifliga synen utaf hyllor fulla med nya böcker med glänsande ryggar och en mångfald af titlar. Böckerna äro snarare ordnade som pennknifvarna och hänglåsen i en jernkramhandel, uti packor med ett profexemplar utanpå. Packorna äro ordnade i två våningar, och de särskilda förlagsartiklarna ligga i särskilda rum. Det säges, att ett sådant rum kan innehålla tusen vanliga duodesband, och här finnes inalles omkring tusen rum; men upplagan af en bok eller en tidskrift är här så stor, att ingen hos oss kan drömma derom. Från en egen afdelning i andra våningen försiggår expeditionen af de ordres, som inlöpa, packorna och bundtarna göras färdiga att afsändas och köras derefter ut på

små vagnar öfver en af jernbroarna och in i den andra byggnaden, der en ångmaskins armar taga emot dem och lägga dem in i den packvagn eller låda, som väntar nedanför.

Byggnaden åt Franklin Square ombesörjer handeln och omsättningen, den åt Cliff Street tillverkningen af firmans produkter. Med undantag af böckernas författande föregår allt, som rör deras tillkomst, här. Äfven denna byggnad har inalles sju våningar. I källaren äro rummen för maskinerna, hvilkas kraft begagnas rundt omkring i byggnaden, fortplantad genom en mångfald af hjul, remmar och axlar, som surra och snurra och susa, så att hela den kolossala byggnaden tyckes darra.

Här i källaren emottages papperet, som köres hit från den andra byggnaden. Det pressas och fuktas för att derpå vandra in i pressarna, som vänta på det ofvanpå i det stora pressrummet. Här stå i tre rader 28 pressar, vägande omkring fem tons hvardera. När dessa äro i gång dånar, surrar och skallrar det rundt omkring en; det löper nästan omkring i hufvudet, när man söker att följa med och se, huruledes dessa stora, larmande, surrande tingestar matas, huruledes de hugga fast i de stora arken, draga dem till sig och efter några sekunder åter lägga dem fullt tryckta ifrån sig ofvanpå den färdiga högen. Det går omkring för en, då man vill följa med denna rörelse, men på samma gång kan man icke annat än känna, att ett visst majestät är utbredt öfver denna oroliga scen, något imponerande i den regelmässighet, hvarmed de larmande maskinerna göra sitt arbete, åter och åter och beständigt på alldeles samma sätt.

I våningen ofvanför försiggå torkning och glättning af det tryckta. Ett vindspel förer upp de tryckta arken så fort de komma från pressarna. I ena ändan af våningen finnes torkrummet. Arken köras in, läggas upp i stora staplar och hängas derpå öfver ramar, som inskjutas i torkningsrummet; på detta sätt torkas omkring 50,000 ark på en gång. Torkningen medtager ungefär en dag. I andra ändan af denna våning finnas de hydrauliska maskinerna, som pressa arken med ett tryck af 500 tons. En sådan press emottager hvarje gång en stapel af ark till 6 fots höjd och 1 tons vigt. Hvarje ark ligger i pressen mellan två ark papp, och det är i sanning förvånande att se den skicklighet och hastighet, hvarmed dessa blad af omvexlande tunnt och tjockt papper kastas in mellan hvarandra i fullkomlig ordning. Midt i våningen ligga de tryckta,

pressade och torkade arken i hela högar och vänta på bokbindaren. Dessa högar äro så stora, att folket, som staplar upp dem, måste gå upp på stegar för att lägga dit de öfversta lagren. Små spårvagnar föra öfverallt i våningen papperet från och till de olika platserna.

I våningen derofvanpå falsas de torkade och pressade arken och göras i ordning för häftning och inbindning. Falsningen göres af arbeterskor, hvilkas bord äro anbragta i långa rader genom rummet. I bilderverken insättas bilderna här. En ny pressning försiggår i väldiga hydrauliska pressar, så kommer turen till sammanhäftningen; fina sågmaskiner skära skåror i ryggen på böckerna för att emottaga segelgarnet; äfven hopsyningen försiggår i denna våning.

Ofvanpå slutligen, i öfversta våningen, verkställes en mångfald af bokbinderiarbete. De fuktiga arken från källaren blifva här i fjerde våningen en inbunden bok.

Hvar och en af dessa operationer, öfver hvilka här endast lemnats den möjligast korta öfversigt, skulle i detaljer erbjuda mycket intresse för män af facket, ty man kan säkert utan öfverdrift säga, att alla förbättringar, som den moderna tekniken har förmått åstadkomma, äro tagna i tjenst hos detta storartade etablissement och användas i förvånande omfång.

Här tryckes, för att nämna enstaka exempel, från stereotyperade plåtar; dessa plåtar förvaras, sedan tryckningen slutats, i de vidsträckta källrarna, hvarje bok naturligtvis för sig, tusentals band ligga här nere i hvalfven, bundna i metallen. När en ny upplaga af boken skall tryckas, tagas de endast upp, läggas i pressen och föras så åter till hvila, när tryckningen är slutad. Förunderligt nog, att boktryckerikonsten på sin nuvarande höjd på ett sätt först vinner sin fulländning genom att gå tillbaka till den ståndpunkt, från hvilken Gutenberg utledde den. Den tyngd dessa stöpta böcker hafva är ofantlig; det beräknas, att det redan ligger öfver hundra tons i denna underbara skattkammare.

Medan plåtarna till hundratals böcker på detta sätt hvila i källarhvalfven, ligga på andra ställen hundratal af tryckta böcker, hvar och en i många hundrade eller tusende exemplar, och vänta likaså. Det är nämligen endast en ringa del af ett arbete, som befinner sig uppe i första våningen vid kontoren. Det mesta ligger i ohäftade exemplar och göres först färdigt efterhand som beställning å ett parti ingår. Ofantliga rum utåt

Franklin Square innehålla detta lager. Ingår en beställning, förer en af de många spårvagnar, som kors och tvärs gå genom etablissementet, ett par hundrade eller ett par tusende exemplar efter omständigheterna öfver jernbron in i den andra byggnaden, och en kran levererar in dem i bokbindareverkstäderna.

En hufvudaffär bland de många andra storartade affärerna här är utgifvandet af Harpers veckoskrift, som säges utkomma i öfver 150,000 exemplar. Det är svårt nog att föreställa sig, huru stort antal detta är af ett veckoblad. Som en liten vägledning för att kunna göra detta klart, omtalar Harpers sjelf, att om tidskriften regnade ned från himlen, skulle en karl behöfva fjorton dagar för att uppsamla exemplaren af ett enda nummer, om han plockade upp ett i hvar tredje sekund och höll på dermed tio timmar om dagen.

Denna vackra, rikt utstyrda, med förträffliga illustrationer nästan öfverhopade tidskrift är för öfrigt i och för sig en vacker rekommendation för firman. Den kallar sig "a journal of civilization" och den har med rätta detta namn. Den tager genast parti i hvarje sak, der det gäller upplysningens och den sanna frihetens befrämjande; detsamma kan på det hela sägas om många af firmans förlagsartiklar, och sällan har någon bokhandelsfirma i verlden fått ett bättre förtroendevotum än Harpers fick, då den irländska pöbeln under de stora oroligheterna i New-York 1871 hotade att storma byggnaden och tillintetgöra den såsom varande en härd för anti-katolsk och anti-demokratisk verksamhet.

Går man nedåt Broadway från Castle Garden, kommer man, såsom redan förut är omnämndt, in på den riktiga butikdelen af gatan och man ser då på höger hand ett stort, fyrkantigt hvitt palats, en mycket förnäm butik, ty der finnes hvarken skylt eller namn eller någon inskription af hvad slag som helst; byggningen får tala för sig sjelf. Frågar man, hvem denna byggnad tillhör, blir svaret Alexander T. Stewart. Kommer man ett par mil längre ned åt gatan, ser man tätt bredvid Union Square på samma sida en liknande, men ännu större och mera dekorerad hvit byggnad, och frågar man hvem som är egaren, blifver svaret åter Alexander T. Stewart. Kommer man slutligen under sina vandringar längre fram till New-Yorks fashionabla gata, Fifth Avenue, och frågar efter egaren till detta öfverdådigt dekorerade hvita marmorpalats, så tvingas man vid svaret att tänka på Hebels berättelse om handtverks-

lärlingen och Kan-nit-verstan — ty det är åter Alexander T. Stewart.

Konungen för alla manufakturhandlare kom hit öfver som en fattig irländare och lefde ibland annat af att gifva lektioner. Han fick ett litet arf hemma och skulle resa öfver för att hemta det. En vän, som flera gånger förgäfves rådt honom att pröfva sin lycka på handel, gaf honom, så berättas det, det rådet, att lägga ned sina penningar i en viss sorts irländskt lärft och föra det hit öfver. Denna gång följde Stewart hans råd. Då penningarna voro lyftade, gick han in i en liten butik och frågade, om man hade det uppgifna slaget lärft. Personalen i butiken utgjordes af en liten flicka; hon svarade ja och frågade honom, huru mycket han önskade. Stewart uppgaf sin qvantitet. Den lilla flickan var en naiv handelsman och har näppeligen samlat sig några millioner, ty då hon hörde svaret, upplyste hon Stewart om, att han skulle gå längre nedåt gatan och köpa det hos en grosshandlare; han skulle der få det billigare, än om han köpte det hos henne. Åter följde Stewart rådet, köpte lärftet, förde det hit öfver och förtjenade derpå 100 procent. Att förtjena 100 procent gifver god aptit. Stewart bestämde sig för att fortfara med den bana, som han börjat under så lofvande auspicier, och öppnade en liten bod, hvaraf nu blifvit tre palatser och åtskilligt mera.

Marmorpalatset vid Fifth Avenue är hans privata bostad, der han dock säges ej våga bo, de två kolosserna i Broadway äro hans handelslokaler och försäljningsställen, det, som ligger närmast City-Hall är för en-gros-affärerna, det andra för detaljförsäljningen. Det första af dessa ställen är det, som för den i handeln okunnige besökaren erbjuder minsta intresset, men man må vara aldrig så okunnig, så skall man ändå, när man föres omkring, förvånas öfver den utveckling, som handeln i våra dagar tagit. Det är en byggnad i sju våningar, två under och fem öfver jorden. Alla dessa våningar äro ljusa, eleganta och med pelare prydda varusalar. Inträder man i bottenvåningen, så ser man i det stora rummet till höger i ett hörn en afstängd plats, ungefär så stor som en banklokal, uppfylld af en arbetande kontorspersonal, som sitter liksom i en bank och är minst lika talrik som en sådans. Detta är blott en-gros-affärens bank- och bokhållare-kontor; ett annat kontor finnes ofvanpå.

Försäljningen är fördelad i “departementer“, dessa åter i mångfaldiga underafdelningar. Departementerna i en-gros-försälj-

ningen äro följande: 1) siden, 2) bomullsvaror och hvad som går in under begreppet "domestics", 3) engelska, franska och tyska "Dress Goods", 4) broderier, slöjor o. d., 5) sjalar, 6) flanell, 7) linnevaror, 8) strumpvaror, 9) kaschmirer, 10) golfmattor, 11) simplare handskar, 12) hvita varor, 13) fina handskar, 14) gardiner och möbeltyger, 15) ytterplagg, 16) sammet, 17) band, 18) det outtömliga begreppet "Yankee-Notions", som går från knappar, nål och tråd genom solfjädrar och portmonnäer till hårborstar och guttaperka-ansigten, 19) kläden och artiklar för skräddare, 20) simplare siden, 21) ylletyger. Dessa varor äro i den största ordning fördelade rundt omkring i den storartade byggnaden ända ifrån källrarnas ljusa, svala gångar, hvilka sträcka sig djupt under Broadway, och genom hvilkas tjocka takstenar af glas man ser de beständigt vexlande skuggorna af de ofvanför gående. Öfver 600 menniskor äro sysselsatta i denna gren af affären.

Detaljförsäljningen gör ett ännu mera storartadt intryck af verksamhet. Den bör ses en dag vid vackert väder mellan 1 och 3, då det är butiktid, när ekipager hålla i en rad rundt omkring byggnaden — ty den upptager hela platsen mellan fyra gator — och när de många ingångsdörrarna sättas i oupphörlig rörelse af in- och utströmmande damer.

Denna byggnad har åtta våningar, hvaraf två under jorden; och liksom en-gros-försäljningen har den sex öfver jorden. Det inre är på alla sätt storartadt. En stor rotunda låter den besökande från bottenvåningen se upp genom hela byggnaden och dess praktfullt dekorerade försäljningsvåningar. Allt är hvitt, men en rikedom af ornamenter är använd, taket uppbäres af pelare, varorna äro utställda så vackert och smakfullt som möjligt, och när dessa ofantliga rum — hvilkas golfytor tillsammans utgöra sex acres — äro uppfyllda af en massa menniskor, ett hvimmel af damer, som gifva de 600 commiserna fullt upp att beställa och indirekt sätta hela resten af denna byggnads 2,500 man starka personal i rörelse, när man ser ett hvimmel, en brådska och en varumassa, som om man vore på en eller annan verldsutställning, känner man onekligen att man står gent emot något, som i sitt slag är ensamt i hela verlden.

Äfven här är allt deladt i departementer, men då dessa i den första byggnaden representeras af låsta skrin och kistor och askar och tillstängda hyllor, öppna de sig här för de besökande

och välta ut öfver diskarna, framför hvilka damerna sitta sida vid sida på små fasta taburetter.

Midtelpartiet under rotundan upptages af handskdepartementet, franska handskar från Alexandre, af hvilka det säljes för ½ million dollars om året; men de kosta också här ända till tre dollars paret (med två knappar). Rundt omkring handskdepartementet ligga en mängd andra departementer. Här i bottenvåningen är allt mest beräknadt på den vanliga publiken; här finnas de billiga sakerna. Man köper lika billigt hos Stewart som i de små butikerna, ty det är han som i New-York reglerar priserna på allt, som hör till hans fack, och folk går hit in för att köpa för 25 cents likaså väl som för att köpa för ett par tusen dollars. I den billiga våningen kan man emellertid äfven få mycket dyra saker. Man behöfver endast gå till sidendepartementet; hvar och en måste beundra dessa vackra, rika, tunga tyger med rena, klara färger, som här finnas. Priset på ett par praktfulla tyger i de två modefärgerna för dagen — en egendomlig ljus, blågrön färg och en mycket ljus rosenröd nyans — som visades mig, voro 6½ och 7 dollars pr yard, 30 yards till en klädning. Men man kan mycket lätt få tyger till högre priser. Man tog ned och rullade upp för mig ett stycke svart sidentyg, som kostade 20 dollars pr yards (2 yards bredt). Sidentygerna levereras från C. Ponson i Lyon. "Dessa saker fabricerar man endast åt oss," anmärkte min ciceron med sjelfkänsla; "vi amerikanare äro de enda, som vilja betala honom hans priser; engelsmännen finna det för dyrt."

I våningen ofvanpå finnas åtskilliga specialiteter, småbarnens departement, gardintyger, spetsar, sjalar, fullständiga drägter o. s. v. Äfven här träffar man manufakturhandels-märkvärdigheter i massa. Man vandrar genom rader af dessa bekanta modellfigurer, med de vackra formerna, men utan hufvud, och under det man går genom en allé af dessa, alla i svart siden med ostindiska sjalar, frågar man efter dessa sjalars pris. "Det är icke någonting, som är värdt att se på, de kosta blott 3, 5, 600 dollars". Vi gå vidare till ett stort skåp. "*Här* finnas sjalar", och så är det; man visar mig tre stycken, två kosta 4,000, den tredje 5,000 dollars.

Vi gå igenom gardinetablissementet; der hänga de praktfullaste fack, det ena bredvid det andra. De yttersta se mörka och tarfliga ut, bottnen är svart, men med utomordentligt smakfulla bårder med fina teckningar på; tyget är tjockt som groft

ylletyg och glanslöst; detta är just konsten; de mörka gardinerna äro af dyrbart sidentyg och kosta 500 dollars luften. Vi komma till afdelningen för spetsar; modellerna hafva bättre kappor än mången furstlig dam någonsin burit; på måfå frågar man efter priserna på ett par, som stå i ett skåp, den ena kostar 485, den andra 500 dollars, men det är åter "intet". Inne i ett annat skåp ligga bättre saker, Bryssels mästerverk; der är en garnering till 800, en annan till 850, en tredje till 1,600 dollars; der ligger en liten samling näsdukar till det måttliga priset af 2,400 dollars dussinet. "Säljes något af dem?" — "Ja, men icke dussinvis; men dessa deremot säljas raskt." Det är moderna, stora kragar till 100 dollars stycket. Bredvid dem stå ett par parasoller, pris: 150 dollars stycket, en liten knypplad spets: 50 dollars per yard.

I jemförelse med dessa priser tycker man, att man återkommer till någorlunda normala förhållanden, när man i hattdepartementet ser några hattar till ett halft tjog dollars, ja der visas till och med en till 5 dollars; på andra sidan finnes en liten komposition af halm, några svarta blonder och en liten röd blomma till 75 dollars, och det anmärkes, att man kan få dem "dyrare", om man vill hafva en eller annan liten fjäder eller något dylikt, men så vet man också, att man är ensam om denna fjäder.

Den ofvanför liggande våningen är uteslutande invigd åt golfmattor, och detta med rätta, ty vi befinna oss i en afdelning af affären, som har sålt för 3 mill. dollars mattor på en månad.

De tre öfversta våningarna äro ej tillgängliga för kunder. Der arbetas endast, och der är affärens dolda maskineri. Vi få tillbud att gå upp och se en drägt, som skall arrangeras för emellan 7 och 800 dollars, men det afslås, och ciceronen anmärker, att det ej heller är något så särdeles. Ty säsongen är snart förbi, och i en af elevatorerna — små kabinetter, klädda med silkesdamast — som hissas upp och ned genom våningarna med kunderna, gå vi åter ned till utgångspunkten med ett tills vidare tillfredsställdt intresse för manufakturvaror.

Det måste finnas talang och noggrannhet till att styra en sådan affär; men den gamle Stewart har båda delarna, den sistnämnda måhända i alltför hög grad, ty tappar en commis sin blyertspenna, innan tiden är inne att en ny skall utlemnas, debiteras han för en ny penna, och kommer han på morgonen eller vid middagstimmen mera än fem minuter för sent, afdrages ett noggrannt motsvarande belopp på hans lön.

Detta är dubbelt påfallande i Amerika, der eljest en hög grad af frihet äfven i detta hänseende råder i affärslifvet. För att nämna en motsats till Stewarts snålhet: kontorspersonalen i större affärer skrifver i allmänhet med guldpennor. När de skötas någorlunda ordentligt, håller en guldpenna, som är väl gjord, i åratal. Liksom allt annat äro dessa emellertid orimligt dyra i Amerika, guldets land, och en vanlig penna kostar mellan 3 och 5 dollars. Icke desto mindre är det brukligt i många stora affärer, att man tager sin guldpenna på firmans räkning, och förlorar en commis på ett sådant ställe händelsevis sin penna kort efter sedan han fått den, reqvirerar han en ny; det är ingen som frågar efter hvart den gamla tagit vägen. Vill man vara rättvis mot Stewart, bör man för öfrigt icke glömma, att samma småaktiga man har gifvit bort millioner till välgörande ändamål och nu är sysselsatt med att inrätta ett kolossalt hem för fattiga arbeterskor.

Stewart är nu en gammal man, men han egnar hvarje dag åt sin affär. Från kl. 9—11 är han i detaljförsäljningen; kl. 11 begifver han sig till den andra lokalen, ofta i omnibus för 10 cents. Många finnas, som setat bredvid honom utan att ana, att den hvithåriga mannen med den simpla rocken är en person, som anser det för ett mycket dåligt år, när han, såsom under det sista, endast har en inkomst af nätt och jemnt 3 millioner dollars. Men man behöfver emellertid knappt känna sig särdeles bekymrad på hans vägnar, då man hör, att året varit så dåligt; vanligen går det honom mycket bättre, och han har kunnat afsluta sina böcker för året med en inkomst på 13 millioner dollars.

Detta är rikedom; mången skulle kunna afundas den rika mannen, men då man får höra talas litet om den barnlösa gubbens enskilda lif, kommer man åter att tänka på Hebels berättelse och moralen i densamma: "Stackars Kan-nit-verstan!"

13.

“The May anniversaries“.

Emancipationssträfvanden. — Måttlighetsföreningar. — Andra föreningar. — »Reform-leaguen». — »Ledande qvinnor».

I Fristaterna hållas särdeles många politiska möten. Det ser ut, som om de flesta af de personer, som i andra länder skrifva om en sak, här hålla tal om den; här är godt om tillfällen att hålla dessa tal, ty det finnes en rikedom af föreningar af alla möjliga slag, som hålla offentliga möten rundtomkring i unionen. I synnerhet äro årsmötena alltid af intresse. Det är vanligt, att utbredda föreningar hålla årsmöten först i den ena stora staden och så i en annan, och att deras framstående män resa omkring till alla dessa olika möten, vid hvilka då äfven andra, utanför stående, uppträda.

En stor del af dessa olika föreningar hålla årsmöten på våren; i New-York träffas man i Maj, och der erbjuda sig då ovanligt rika och lätta tillfällen att göra sig litet bekant med föreningarna och de frågor, för hvilka de lefva. Dessa sistnämnda äro af mycket olika slag. Endast några ord om hvar och en utaf dem skola visa detta.

En betydande rol spelar allt hvad som står i förbindelse med *emancipationsidéerna.* De amerikanska fruntimren representera till en stor del och mycket starkt föreställningarna om qvinnan såsom en älskvärd, tyrannisk, obetydlig leksak. Det är bekant, att de amerikanska qvinnorna i allmänhet äro mycket vackra, mycket koketta, mycket svaga och mycket bortklemade. En smärt figur, med ett blekt, långlagdt ansigte med vackra, fina drag, med ett något sjukligt uttryck, en vacker och smakfull toilett, ett något fritt väsen, som dock fordrar obetingad och vördnadsfull hyllning — se der de drag, som i förening bilda typen för en infödd dam i den gamla stilen. Hos detta folk, som i slutet af nittonde århundradet ännu har icke så litet af medeltiden uti sig, på samma gång som det i så många hänseenden står helt och hållet på höjden af århundradet, träffar man ännu på i hög grad lefvande medeltids-

begrepp om qvinnan såsom det väsen, hvilket på en gång var föremål för en synnerligt vördnadsfull hyllning och för råa lustar, och hvars styrka egentligen låg i dess svaghet.

Det är bekant, att det i Amerika rent af är en fördel att resa tillsammans med ett fruntimmer. Hon är öfverallt privilegierad, och hennes följeslagare följer med på köpet. Och detta gäller icke blott för de bildade klasserna i Nya Englands stater; sak samma långt ute i Vestern, vid Missouris stränder och på prärierna; männen i vester, grufarbetarna och pioniererna, begå endera våldtägt eller äro de ridderliga kavaljerer mot damerna.

Då emancipationsidéerna gripa så starkt omkring sig i Amerika, äro de måhända till en del en naturlig och nära liggande reaktion mot uppfattningen af qvinnan såsom en leksak och mot det makliga, sysslolösa, blaserade lif i bara lättsinne och okunnighet, som hittills i så sorgligt hög grad varit betecknande för yankee-damen. Men till en del står säkerligen kringgripandet af emancipationsidéerna på samma gång i förbindelse med mera allmänna samhällsförhållanden, med både det offentliga och det enskilda lifvet.

Emancipationsidéerna äro i framåtskridande öfver hela verlden. Öfverallt börjar man protestera mot fortvarandet af medeltidens romantiska qvinnoideal, som ännu är det allmänna. I Amerika hafva måhända dessa protester mera att i verkligheten betyda än på andra ställen. Qvinnans verksamhet och det qvinliga idealet hafva under tidernas förlopp undergått betydliga förändringar, men det gäller äfven inom denna samma kultur, att qvinnans sysselsättningar och det qvinliga idealet samtidigt kunna vara något olika i de olika länderna, i de olika samhällena. Samhällena hafva i mer eller mindre grad för ögonblicket behof af de egenskaper, dem qvinnans aktiva deltagande i lifvet kan antagas tillföra dem. T. ex. i vårt gamla, något stela, men i många hänseenden välordnade Danmark hafva vi svårt för att tänka oss ens som en möjlighet, att qvinnan kan finna användning i det offentliga lifvet. De, som hos oss göra fordran på någon emancipation, se på qvinnan sjelf, på den fördel, hennes personliga utveckling kunde hafva derutaf, att många hittills stängda dörrar öppnades för henne. I Amerika heter det, att man öfverallt skall öppna för qvinnan, icke blott för hennes egen skull, utan för det helas väl. Och man får ej obetingadt visa denna åsigt ifrån sig. Vi behöfva måhända icke qvinnornas deltagande i riksdagsmannaval, men

derför kan ju måhända Amerika behöfva det. Vi bry oss icke om att få in qvinnor i riksdagen, men i kongressen skulle de ju deremot kunna införa en bättre luft. Vi behöfva alldeles icke qvinliga domare, i Amerika deremot vore de kanske af stort gagn. Vårt offentliga lif behöfver måhända icke att redas genom tillhjelp af de egenskaper, som väl i allmänhet äro starkare utpräglade hos qvinnan än hos mannen, men i det fala, korrumperade amerikanska offentliga lifvet skulle dessa måhända göra sig gällande på ett i hög grad gagnande sätt.

De amerikanare, som äro anhängare af emancipationsidéerna, vänta sig af dem fördelar, icke blott för det offentliga, utan äfven för det enskilda lifvet. Det tjenar till ingenting att förneka, att det amerikanska privatlifvet är i icke ringa grad demoraliseradt, i synnerhet i de stora städerna; en stor del af skulden härtill ligger helt visst i den utomordentligt förvända uppfostran, som går ut på att göra qvinnorna till bortskämda förlustelsebagateller. Om det lyckas att göra en allvarligare uppfattning af qvinnans kall i lifvet gällande, skulle ju utomordentligt mycket vara vunnet, och för att ernå detta, för att skapa ett renare och bättre familjelif genom att skapa värdigare qvinnor, hvilkas inverkan på männen ej skulle komma att uteblifva, är det, som man vill begagna emancipationsidéerna.

Man må ingalunda tro att majoriteten bland amerikanarna är för qvinno-emancipationen. Tvärtom, det är ännu endast hos en minoritet, och hos en måhända temligen liten minoritet, som den finner genklang. Men hvad som måste framhållas, är att denna minoritet icke består af förryckta eller vurmiga menniskor, äfven då den vill hafva qvinnorna alldeles likberättigade med männen. Det finnes förryckt folk bland emancipationens förkämpar, alltför många förryckta, men ett rättvist bedömande af saken får icke stanna vid dessa, utan medgifva, att det verkligen finnes förhållanden, som förklara, att äfven förnuftigt folk både kunna framställa vidtutgående förslag och vänta sig stor praktisk nytta utaf dem. Det är ett faktum, att i den unga staden Laramie var det under en lång tid omöjligt att få någon röfvare, tjuf eller mördare dömd af juryn, staden blef en nästan outhärdlig vistelseort, tills man fick qvinnor in i juryn; de fällde. Det skulle visserligen vara löjligt att påstå, att hela unionen är ett stort Laramie, som icke kan frälsas utan genom qvinnan, men å andra sidan kan man icke neka, att det finnes flera Laramier än det uti Wyoming, som kunde

vara i behof af den nya och bättre anda, som qvinnan måhända skulle kunna ingjuta.

På den här i korthet antydda grundvalen röra sig åter olika emancipationsriktningar, några mycket ytterliga, upptagande i sina programmer "Free love" o. s. v. ungefär i samma smak som de franska socialisterna, andra mycket taktfulla och moderata, hvilka hvar som helst skulle kunna vinna erkännande och anslutning, och slutligen mellan dessa två en hel mängd, och det får härvidlag icke lemnas ur sigte, att den qvinliga fåfängan på denna punkt spelar en viss rol, och att lusten att vara oafhängiga ledare alstrar en mängd små oafhängiga partier och fraktioner, som sjelfva måste göra sig ganska mycket besvär för att utleta, hvari de skilja sig från andra.

Bland de riktningar, som sväfva vidast ut, måste man emellertid skilja mellan tvänne starkt framträdande och i verkligheten inbördes hvarandra olika. Den ytterligaste bland dessa förklarar i sin ifver för fullständig likhet mellan könen rent ut äktenskapet krig. Obunden frihet i alla hänseenden är valspråket. Naturligtvis vill man endast rätt, ordning och harmoni, det sista ordet spelar i synnerhet samma oumbärliga rol som i den fransyska ny-socialismens litteratur, som icke kunde existera utan detsamma. Man förargas öfver beskyllningen att vara anhängare af den fria kärleken, och dock proklamerar denna riktnings erkända organ, "Woodhull & Claflin's Weekly", sådana satser som:

"All kärlek måste vara fri för att vara helig." (21 Maj 1870.)

"Den tid närmar sig, då den allmänna känslan skall tillåta qvinnorna det fullkomligaste protektorat öfver sina egna personer, med rätt att välja fädren till sina barn och stå i förhållande till den, till hvilken deras hjertan dragas". (27 Augusti 1870.)

"När den tidens fullbordan kommer, efter hvilken man suckar, skall det att få ett barn icke vara något, som kan censureras... Om det är en förtjenst eller icke en förtjenst att få ett barn, skall icke bero af, om föräldrarnas förhållande till hvarandra har en varaktig eller öfvergående karakter". (1 Oktober 1870.)

Denna riktning, hvars ledare äro de två qvinnor, som utgifva den nämnda veckoskriften, har på den senare tiden gjort icke obetydliga framsteg.

"De föregående åren", heter det i en artikel om årsmötena i "The Women's Rights Conventions" i "New-York Herald" för 15 Maj 1871, "hafva dessa möten haft jemförelsevis så godt

som ingen betydelse. De, som då samlades för att höra på galenskaperna från de fruntimmer, som försöka att undergräfva grundvalarna för religion, dygd och moral, voro af en beskaffenhet, som icke gjorde dem till representanter för våra bättre klasser. I år synes emellertid en fullkomlig förändring hafva försiggått, och främmande, som kommo in i salen, der mötena höllos, skulle, för att döma efter de närvarande qvinnornas aktningsvärdhet och höga samhällsställning, snarare hafva trott, att de voro på en Nilssons konsert än på ett möte af en "Women's Rigths Convention"... Vi beklaga att behöfva säga det, men om vi skulle sluta af deras antal och karakter, som voro närvarande, håller saken uppenbart på att blifva populär."

Den andra, äfven framstående, mera moderata riktningen, som ibland efter sitt hufvudsäte kallas "Boston-riktningen", lägger väsentlig vigt på, att qvinnorna skola erhålla politiskt likberättigande med männen. Den har obetingadt långt flera anhängare än den radikala, och dess årsmöte, som hölls i Steinway Hall, under det de andra kommo tillsammans i Apollo Hall, fick ett långt mildare bedömande, om också pressens inflytelserika organer voro eniga uti att motsätta sig qvinnans fordringar och att framhålla faran för, att man oemotståndligt skulle glida ned till samma upplösande idéer, som det andra partiet gjort till sitt program.

Emot samtliga de tendenser, hvilka, för att begagna Tocquevilles snillrika uttryck, gå ut på att göra qvinnorna mera till mannen liknande än till med honom lika väsen, har emellertid börjat att uppresa sig en viss opposition från de bildade och begåfvade qvinnornas egen sida, en rörelse, som begynt i Washington, der ansedda och inflytelserika damer söka att organisera den och af den anledningen hafva grundlagt en tidning, "The True Woman", som skall kämpa både mot "Woodhull & Claflin's Weekly" och de något mera moderata "The Woman's Journal", "The Revolution" o. a. Dess uppgift blifver emellertid icke lätt. Rörelsen är verkligen mycket i framåtskridande. Endast ett par af de sakförhållanden, som man på årsmötena hade att meddela från det sist förflutna året, skola visa detta.

En delegerad från territoriet Wyoming, der qvinnorna hafva rösträtt till kongressen, har att tacka qvinnornas röster för sitt val för territoriet.

I staten Michigan upptog man på valdagen röster från ett par qvinliga väljare, och valet blef efteråt icke förklaradt ogiltigt.

På annat sätt gick det visserligen i Syd-Carolina, der valbestyrelsen i ett distrikt mottog fem qvinnors röster, men sedan af denna anledning blef arresterad och dömd för kränkning af författningen.

I distriktet Columbia afslog man att mottaga qvinnors röster, men dessa klagade öfver utslaget hos domstolarna, hvilkas afgörande ännu ej är kändt.

När qvinnorna på detta sätt utan något vidare kunna anmäla sig vid valet, och det till och med kan blifva fråga om att mottaga deras röster, så beror detta på en egendomlig tolkning af Fristaternas författning. Det tillägg, som gaf negrerna politiska rättigheter, är nämligen affattadt i mycket vidsträckta uttryck, det talar om "Hvar och en, som är född" o. s. v. och qvinnorättighetspartierna påstå nu, visserligen mycket sofistiskt, att genom detta tillägg äro äfven qvinnorna upptagna, eller åtminstone icke längre uteslutna, en tolkning, som många ansedda jurister, dock knappast från juridiska grunder, ansluta sig till, ibland dessa den bekante general Ben. Butler, hvilken af många anses för det skarpaste juridiska hufvudet i kongressen.

En ännu mera betydelsefull händelse än de omnämnda hade emellertid det förflutna året att uppvisa i den expedition, som mrs Woodhull företog till Washington med en skrifvelse, i hvilken hon utvecklade åsigten derom, att qvinnorna just i förmågo af författningen hade politiskt likberättigande med männen, och fordrade detta erkändt genom en bestämd deklarationsakt från kongressen. Det gick äfven så långt, att representanternas hus icke afvisade saken, utan för dess behandling nedsatte en kommité, från hvilken ett i alla händelser mycket fintligt minoritetsbetänkande till förmån för saken framkom, och i plenisalen röstade en tredjedel af medlemmarna för omedelbart erkännande af qvinnornas rätt.

Det bör vidare anföras, att vid valen till New-Yorks lagstiftande församling i November 1871 gjordes af åtskilliga qvinnor försök att få sina röster mottagna. I ett distrikt lyckades det en af dem efter någon svårighet att blifva upptagen på vallistan. Här som på andra ställen hade de sköna väljerskorna kungjort sina afsigter på ett sätt, som väckte uppseende, och då denna dam på valdagen infann sig på valstället i distriktet, uppstod der ett sådant tumult, att hon blef först rädd och vände om, men då hon mötte en herre af sina bekanta, lät hon sig af denne ledsagas tillbaka. Den fungerande embetsmannen tog

utan invändning emot hennes röstsedel, och hon återvände triumferande.

Så lyckligt var icke systerparet mrs Woodhull och miss Claflin. De kommo högtidligt åkande till valstället i deras distrikt; deras namn hade blifvit upptagna på vallistan före den bestämda terminen och utan motsägelse. Allt liknade sig således väl. Damernas ankomst väckte stor sensation bland mängden, utaf hvilken icke få voro der endast för att se hvad det skulle blifva utaf. De inträdde i den butiklokal, der urnan var uppställd; alla trängde sig omkring dem, och polisbetjenterna måste anmana folket att ställa sig i rad för att aflemna sina röstsedlar, alltefter som turen kom. Väljarna voro så artiga, att de läto damerna komma i spetsen, mrs Woodhull framskred med mycken värdighet, under det att de nitiska tidningsreferenter, som voro närvarande, annoterade hvarje rörelse och hvarje ord af henne, så att ett af de stora New-York-bladen, "The World", till och med såg sig i stånd att berätta, att hon höll röstsedeln mellan tummen och pekfingret.

Hon utsträckte sin högra hand, inspektorn vid urnan såg ingenting. Hon anmodade honom att taga emot hennes röstsedel, men ett torrt: "kan icke taga emot den", blef hela svaret. Hon frågar: "Ni nekar att taga emot min röst?" och han upprepar: "Kan icke taga emot den."

"Med hvilken rätt nekar ni att emottaga min röst?" frågar mrs Woodhull.

"Med denna", svarade inspektorn och pekade på New-Yorks författning, som låg på bordet, och i hvilken det stod: "alla män". En lagkunnig rådgifvare, som hade följt fruntimren, framträdde nu för att konstatera, att i den förändrade författningen stod på detta ställe: "alla medborgare". Den förändrade författningen var ej till hands; rådgifvaren skickade bud efter den, och emellertid väntade damerna, och röstningen försiggick oafbrutet. Det andra exemplaret kom, men den obeveklige inspektorn ville icke ens se på det. "Jag har ordre att neka emottaga rösterna," var allt hvad han svarade. Mrs Woodhull måste draga sig tillbaka, miss Claflin framträdde endast för att få ett afslag, och båda begåfvo sig derpå hem för att redigera protester och genast vidtaga åtgärder för inledande af process mot valstyrelsen.

Under det att vid detta tillfälle damerna blefvo systematiskt ignorerade, och vid det förstnämnda tillfället den röstande damen

blef behandlad med all möjlig höflighet, voro i några andra distrikter, der äfven försök gjordes att erhålla ett faktiskt erkännande af qvinnornas rösträtt, de röstsökande damerna föremål för en viss skämtsam behandling, som synes hafva kränkt dem långt mera, än uppenbar ohöflighet skulle hafva gjort. Särdeles var detta händelsen på ett ställe, der röstsedlarna emottogos på en barberarstuga, som genom en gardin var delad i två afdelningar, en för rösters aflemnande och den andra för rakning, från hvilken senare en hop till hälften rakade eller helt och hållet intvålade ansigten genast tittade fram för att se de qvinliga politici företaga sin demonstration.

Det faktiska resultatet blef, att blott den enda, den förstnämnda damen, kom att rösta, fastän icke allenast mrs Woodhull, utan äfven åtskilliga andra blifvit upptagna på vallistorna.

En mycket betydande rol bland de föreningar, som hafva andra uppgifter än qvinnans rättigheter, spela *måttlighetsföreningarna.*

Äfven om dessa gäller detsamma, som om det förstnämnda slaget af föreningar, att man måste taga hänsyn till de konkreta förhållandena. Hvad som skulle kunna vara nära nog öfverflödigt i ett land, kan i ett annat hafva den största betydelse. Den bekante Wendel Phillips påstod en gång i ett af sina tal för måttlighetsföreningarna, att böjelse för dryckenskap och herrsklystnad vore historiska egenskaper hos den anglo-saxiska stammen. Detta är kanhända väl starkt sagdt, men visst är det, att omåttligheten i starka drycker är, såsom förut är nämndt, förfärligt utbredd i Amerika, och att måttlighetsföreningar der verkligen hafva en allvarlig uppgift. Låt oss höra hvad årsberättelserna för år 1871 hafva att säga: "Det kan beräknas, att det i Förenta staterna finnes 600,000 menniskor, som kunna kallas fyllbultar; hvarje år utgifvas öfver 1,573 millioner dollars för rusande drycker på krogarna, 100,000 menniskor komma årligen i fängelse för förbrytelser, begångna under dryckenskap, 100,000 dö en af drickande påskyndad död och efterlemna 200,000 faderlösa, 400 sjelfmord och 300 mord på andra begås af druckna o. s. v." Låt vara att dessa tal äro godtyckliga, låt dem vara mycket öfverdrifna, hvilket de måhända icke äro, de skola ändock vitna om ett sorgligt förderf, som väl kan hafva radikala medel af nöden.

Måttlighetsföreningarna söka dessutom att inverka på sina medlemmar genom sällskapliga medel, samla dem till konserter,

aftonunderhållningar o. s. v. Deras årsmöten hafva äfven derför stundom en dylik karaktär. Författaren har sålunda i Washington öfvervarit ett årsmöte af “Jonadabs söner“, som var en hel musikalisk-dramatisk-deklamatorisk aftonunderhållning. Der var ett godt fortepianospel, der var sång, ett solo på ett neger-instrument, som gjorde utomordentlig lycka hos “Jonadabs“ och måste gifvas da capo; der var ett tal af en ärevördig prestman med en mängd psalmverser och bibelställen och en sluttirad, bestående af bara ord, som ändades på — ation, ett infall, som väckte det mest stormande bifall och måhända väsentligen bidrog dertill, att tidningarna följande dagen prisade den ärevördiges “powerful eloquence“. Der gafs en dramatisk framställning af en deliriumspatient hos sin hustru och sitt barn, utförd med en naturtrohet, som till och med var motbjudande. Der fanns *hornpipe*, dansad af en liten sju års flicka, föredrag af en man, som presenterade sig i ett ingalunda propert linne och en gammal brun rock, men som för öfrigt är en rik handlande i Washington; der fanns ny musik och sång af dilettanter o. s. v.

Andra årsmöten taga saken mera affärsmässigt och mycket allvarsamt. Några vilja göra det att vara medlem af en måttlighetsförening till ett vilkor för, att måttlighetsföreningarna skola vid val gifva dem sina röster, andra vilja utesluta vinet till och med från nattvarden och i stället begagna vatten. Men hvad som kanske är mest förvånande, är att höra, huru starka anspråk der göras på absolut förbud mot utskänkning af starka drycker. Det finnes ställen i Amerika, der man genomdrifvit denna fordran, der utskänkningsställena blifvit tillslutna efter dekret af lagstiftande makten, och många röster bland de mest radikala reformatorerna höja sig för, att man skall genomföra detta system.

Utom de förut nämnda föreningarna finnas *fredsföreningar,* hvilkas uppgift är att verka för evig fred och brödraskap mellan nationerna. Elihu Burrit lefver ännu, och hans lära har icke så få apostlar; och liksom det i Europa på åtskilliga ställen arbetas på att upprätta fruntimmers-fredsligor, såsom man under kriget 1870 kunde se af de massor adresser och protester från qvinnor, som regnade ned öfver Napoleon den tredje och konung Wilhelm, så väntar man sig också i Amerika något afgörande utaf qvinnornas fredssträfvanden. Madame de Gasparin i Genève har en qvinlig medarbeterska i mrs Julia Ward Howe i Boston, och man är ifrigt sysselsatt med att förbereda öppnandet af en qvinlig “World’s Peace Congress“ i London.

Arbetarefrågan afhandlas ock i särskilda föreningar. Icke endast Internationale har sina filialer, der finnas äfven andra sjelfständiga arbetareföreningar med mer eller mindre socialistiska tendenser. Det måste emellertid ihågkommas, att det endast är i några af de östliga staterna, som det kan talas om en arbetarefråga i samma mening som i Europa.

Utom de olika här antydda frågorna erhålla också frågan om genomförandet af *race-likhets-principen* i södern, den indianska frågan, den kinesiska frågan och flera andra sin särskilda behandling. Det gäller emellertid i temligen allmänt omfång, att den, som intresserar sig för en af dessa frågor, äfven befattar sig med de andra, så att den, som är en qvinnorättigheternas man, ofta tillika är en måttlighetsman och alltid indianvän och fredsvän. De olika föreningarna helga derför också gerna sina intressen åt en eller flera af de andra frågorna.

I synnerhet gäller detta om "*the Reform League*", som söker att samla all ombildande och reformerande verksamhet under sin gemensamma fana.

"Reform League" är en omedelbar fortsättning af det stora "American Anti-Slavery Society", hvars fortsatta verksamhet, sedan kriget genomfört dess princip och författningen adopterat "slafvarna" som fria medborgare, icke längre var svarande mot tiden. Sällskapet höll sin "afslutnings och minnessammankomst" 1870 och lefde ånyo upp den följande dagen, hufvudsakligen med samma krafter som "Reform League".

Den indrager under sitt område qvinnans rättigheter, d. v. s. hennes politiska rättigheter, måttlighets-agitationen, arbetarerättigheterna, förbud mot utskänkning af rusgifvande drycker, fredsvänlighet, qväkarpolitik mot indianerna o. s. v., men i spetsen för sitt program har den, trogen sitt ursprung, uppställt att verka för förhållandena i Södern. Den håller fast vid, att man i Södern ej har uppnått något verkligt fredstillstånd. Der finnes ännu beständigt bland de hvita en i hög grad bitter och hatfull stämning mot den färgade befolkningen. Under namnet Ku-Klux har der organiserats ett vidt utgrenadt, hemligt sällskap, hvars uppgift det är att icke blott göra vistelsen i Södern outhärdlig för hela det band af äfventyrare från Norden, som strömmat dit efter kriget och som söka icke blott att göra sin lycka genom alla möjliga medel både i högre och lägre samhällsställningar, utan äfven att fortsätta den gamla striden emot abolitionisterna, hvilka "demokraterna" i Södern alltid tro sig återfinna i "republikanerna."

Den så kallade Ku-Klux-billen lade en utomordentlig myndighet i presidentens hand för att undertrycka de våldsamheter, de mord, de nattliga öfverfall och brandanläggningar, som Ku-Kluxarna sökte att använda mot sina motståndare, men Reform Leaguen vill icke blott understödja en sådan bestämd fortsättning af abolitionistpolitiken, den söker tillika att inverka på den uppfattning, som ligger till grund för hela Ku-Klux-väsendet.

Fastän slafveriet är afskaffadt, är likväl animositeten mot de färgade ännu betydlig i Amerika. Och det är icke blott i de passionerade sydstaterna, som man hårdnackadt vägrar att ombyta tänkesätt, och der de aristokratiska familjerna icke sätta de fria färgade medborgarna en smula högre än slafvarna, utan äfven i nordstaterna kan man härpå träffa märkvärdiga exempel. Negrer sitta i de Förenta staternas kongress, men några af New-Yorks förnämsta hoteller nekade ännu år 1871 att emottaga en senator från Texas och hans fru, derför att de voro färgade, och ungefär samtidigt hörde man, att officerarna på ett af regeringens postfartyg nekade den bekanta och aktningsvärda svarta politikern F. Douglas, hvilken reste som sekreterare för en regeringskommission, plats vid samma bord, der de sjelfva och kommissionens öfriga medlemmar spisade. Många handtverkare och undervisningsanstalter vilja fortfarande ej emottaga färgade, och i officersskolan i West-Point blef det, likaledes år 1871, stor uppståndelse i anledning deraf, att en färgad elev kommit in, och hvilken man på alla sätt sökte att blifva qvitt.

Vid dessa årssammankomster gör man bekantskap med åtskilliga intressanta personligheter. När vi emellertid nämna några "ledande qvinnor" först, så sker detta mera af skyldig uppmärksamhet mot detta kön, än derför att de i verkligheten göra intryck af att vara öfverlägsna andar i någon synnerlig grad. Man må dock icke å andra sidan tro, att prestationerna äro alltför tarfliga. Tvärtom, man blir många gånger verkligen förvånad öfver hvad man får höra. Naturligtvis får man se mycken affektation och höra många fraser bland de ledande qvinnorna, men detta är icke det allmänna. Större delen bland dem stod vid en sådan sammankomst, hvad föredragets innehåll angick, i intet hänseende efter en förnuftig och tänkande man, och ett par utaf dem presterade något mera än vanligt godt.

I början är det en förunderlig syn att se damer bete sig alldeles som män vid sådana tillfällen. Grunden till, att man så hastigt vänjer sig dervid, som man gör, ligger visst deruti,

att man ser så många af dem uppträda på ett så taktfullt och anspråkslöst sätt, att det förefaller snarare som om de stodo och talade i ett rum än inför en stor församling. Helt visst kan äfven denna naturlighet vara i hög grad affekterad, och det är den också, och dessa damer, som komma fram med den anspråkslösaste blygsamhet, med halft nedslagna ögon och dröjande steg, och som taga till orda i den vekaste, mildaste ton och vid hvarje gest lägga an på att såsom ackompagnement till sina hårda ord och manhaftiga fordringar visa, huru älskvärdt qvinliga de dock kunna vara, höra onekligen till de mest frånstötande exemplaren af hela arten.

För öfrigt synes det höra till de qvinliga egendomligheterna att äfven som talare vara något breda och omständliga, att lägga mera vigt uppå hvad som kan *sägas* om en sak, än på hvad som *kan* sägas. Bifall och yttringar af missnöje göra vidare synbarligen ett proportionsvis starkt intryck på dem, och efter det förstnämnda jaga de på ett stundom mycket forceradt sätt.

Det deklameras ofta temligen falskt af de ärade damtalarna. Det kan göra ett särdeles roligt intryck att höra en ung dam med fladdrande lockar framställa en statsrättslig teori i St. Domingo-frågan och upphetsa åhörarna emot presidenten Grants politik; en annan kan göra timslånga försök att plåga åhörarna med "stjernorna och strimmorna", "örnar", "röda män" och andra gängse retoriska blomster. Åter andra kunna deremot tala med ett allvar och en värma, som göra ett mycket starkt intryck.

Till den sista klassen hörer, för att nämna några af de mera bekanta eller i alla händelser omtalta namnen, framför alla *Lucretia Mott*, en qvinlig prest bland qväkarna, en liten bedagad, skröplig, grå figur. Så usel och affallen ser hon ut, då hon sitter på sin plats, att man, när hon reser sig, blir helt förvånad öfver att hon kan gå utan stöd. Men när hon tager till orda, försvinna skröpligheten och svagheten, då finnes der lif, värma, vackra, menniskovänliga tankar och verklig vältalighet.

Skaldinnan *Julia Ward Howe* förtjenar äfven att nämnas bland de verkligt goda talarna. Med sann värma talade hon vid åtskilliga sammankomster om samhällsförhållandena i New-York, om qvinnornas pligter mot familjen och om barnauppfostran.

Ett högst frånstötande par äro deremot mrs *Caddy D. Stanton* och hennes adjutant *Susan B. Anthony*. Den först-

nämnda är en vacker, hvithårig, utomordentligt grann dam, som uppenbarligen gör sig omak för att se så blyg och så litet framfusig ut som möjligt, hvilket dock ingalunda lyckas. Hon har för öfrigt ett väl ihopkommet tal, hvilket hon håller på resande fot öfverallt i hela unionen, der det betalar sig, till dess hon får göra sig ett nytt, som man kan få höra i Boston, i Salt-Lake-City och i San Francisco, under ett kokett leende, vemodigt ristande på de hvita lockarna och humoristisk gestikulation noggrannt på samma ställen. Hennes uppträdande förebådas alltid genom dundrande puffar i tidningarna, hvilka puffar gå ända tillbaka till hennes tidigare barndom för att visa, hvilket utomordentligt snille hon är och alltid har varit. Hon lutar åt "free love", men förklarar sig sjelf vara ett mönster som maka och moder. I trots af puffsystemet och det fullkomligt affärsmässiga sätt, på hvilket hon drifver sin qvinnouppväckande verksamhet, står hon åtminstone i sina egna tankar såsom den mest potenserade qvinlighet, när hon uppträder.

Detta kan icke sägas om hennes skugga, miss *Susan B. Anthony.* Om en karrikatyrtecknare ville göra ett fantasiporträtt af en qvinlig reformator, skulle det ofelbart komma att likna henne. Det är en hög, mager gestalt med ett gult, rynkigt, spetsigt ansigte, stora glasögon och en torr, hård röst. Hon går, står och talar alltid med händerna på ryggen och lägger an på att hafva alla en skolmästares manér. Hennes fack är det ondskefulla. Hon talar endast godt om mrs Stanton, hvilkens försäkringar om egen förträfflighet hon troget attesterar. Hon är ogift, och hennes känslor för mankönet kunna, att döma efter tonen i hennes tal, karakteriseras genom det enda ordet: "afsky". Hennes verksamhet består uti att med en af förbittring ännu darrande röst berätta, huru en gång för 20-30 år sedan, då man icke hörde fruntimmer hålla tal och hon första gången begärde ordet vid en sammankomst, dirigenten kikade ned, "kikade ned, mina damer och herrar, och pekade åt mig med sitt pekfinger, pekade åt mig och sade: 'ni är ju fruntimmer', och lät rösta öfver, huruvida jag skulle få ordet" och huruledes denna afskyvärdhet, som hon icke kan glömma i alla evigheter, under tidernas lopp efterföljts af andra liknande afskyvärdheter, begångna mot henne personligen, och i förhållande till hvilka ett blodigt tyranni och negrernas misshandling i Södern endast kunna räknas som sjelfsvåldiga pojkstreck, ty i henne, Susan B. Anthony, sårade man qvinnohjertat. Derför, omättlig hämd, oförsonligt hat emot

detta nedriga kön, ingen försoning, intet fredsslut, förrän Susan B. Anthony har satt sin fot på dess nacke.

En känd uppenbarelse vid sammankomsterna i de östliga staterna är mrs dr med. *Mary Walker.* Hon utmärker sig för öfrigt icke särdeles genom något annat än sin klädsel, som är en högst smaklös blandning af herr- och fruntimmersdrägt; hon bär kortklippt hår och en rund halmhatt. Hennes försök att bryta sig en bana som läkare hafva icke krönts med framgång, och nu egnar hon sig åt reformmötena, under hvilka hon söker att sälja exemplar af sina arbeten till de närvarande, men eljest för det mesta inskränker sig till att söka väcka så mycket uppseende som möjligt genom att gå omkring i salen och visa sig än på en plats, än på en annan.

Långt öfver de andra både qvinliga och manliga talare, som uppträda vid dessa årssammankomster, står emellertid en imponerande personlighet: *Wendel Phillips.*

14.

Wendel Phillips.

Invigningen. — Abolitionist-rörelsen. — Lovejoy's mord. — Phillips' första uppträdande. — Hans hållning under striden. — Verkar för qvinnorättigheter. — Måttlighetsman. — Betraktelse öfver arbetarefrågan. — Lit till religionen. Hans yttre framträdande. — Stilen i hans tal.

De män, hos hvilka de nya idéerna födas, föra sällan någon afundsvärd tillvaro i yttre förhållanden. Hedern och belöningen tillfalla dem, som sätta deras idéer i omlopp och söka att verkliggöra deras tankar, ofta nog under det de på samma gång stämpla dessa idéers upphofsmän såsom till hälften dårar, i alla händelser som mycket excentriska personer.

Så är till en del förhållandet med Wendel Phillips. Han har i många år inspirerat det amerikanska samhället, han har i detsamma kastat ut en rikedom af tankar, man har höjt på axlarna åt dem alla, förverkligat en del af hvad han velat, berömt dem, som tagit tankarna på entreprenad, och så återigen höjt på axlarna åt Wendel Phillips.

"Man" betyder visserligen här, som så ofta, det stora publikum, ty det är icke alla, som affärda honom med att kalla honom en excentrisk man med åtskilliga goda infall, och den tiden är måhända icke så utomordentligt aflägsen, då man blir ense om, att han väl var excentrisk, men mera stor än excentrisk, och att han väl kunnat se miste i mycket och alls icke sett mycket annat, men att han var en man, som alltid sporrade upp sin tid.

En annan sak; Wendel Phillips är icke "konseqvent". Vår tid, som är så fattig på verkliga karakterer, har desto mera brådtom att alltid uthänga "karakter" som en rekommenderande skylt och framhålla detta såsom en fordran, hvilken skall honoreras, och man tager det ofta särdeles naivt och mycket småaktigt, så att fordran på att vara "konseqvent" och "veta hvad man vill"

reducerar sig till ett försök att få en man fast för ett eller annat gammalt, bortglömdt yttrande, hvilket har lika litet med hans egentliga väsen att göra, som hans gamla rockar med hans kropp.

För dem, som anse, att en man, som en gång har uttalat en åsigt, i synnerhet offentligen, skall vara slaf af samma åsigt ifrån sin ungdom till sin ålderdoms gränser, utan rättighet att lära eller glömma, och som välvilligt ligga på lur för att i kraft af fordran på konseqvens uppfånga en motsägelse, för dem måste Wendel Phillips absolut vara en vederstygglighet, ty om hans väsen än varit detsamma, hafva hans transformationer varit månfaldiga.

Wendel Phillips är en man utaf en af Bostons gamla och rika familjer, som reser omkring och håller föredrag. Hans mål är att höja sin nation såsom politiskt folk och såsom samhälle. Han är abolitionist, qvinnorättighetsman, framåtskridandets man i alla möjliga riktningar. Han föddes i Boston, hvars förste mayor hans fader hade varit, den 29 Nov. 1811.

Striden mot slafveriet, den långa pinsamma förberedelsen mera än det egentliga blodiga kriget, var liksom oafhängighetsstriden en af de tilldragelser, som äro i stånd att framkalla klassiska personligheter ur en så kraftig jordmån som Amerikas. Det var denna, som uppväckte Wendel Phillips. Huru det tillgick, omtalar han sjelf på följande sätt: "Jag var en ung advokat, jag satt på mitt kontor och hörde något buller på gatan. Jag gick ned, för att se hvad det var, och såg tre tusen män i fina kläder draga åstad med en man, som hölls i ett tåg omkring lifvet. Jag kände honom icke, jag hade aldrig sett honom. Naturligtvis var det mr Garrison*), och det var slafveripöbeln den 25 Oktober 1835 på Bostons gator. Jag var icke abolitionist, jag var blott en ung advokat med en nybakad advokats hela varma känsla för okränkbarheten af personliga rättigheter och som nyss slutat studiet af Genesis och den anglosaxiska lagstiftningen. Jag hade hela Daniel Websters vältalighet om lagen i Nya England på min tunga, jag var genomträngd af Story's afgudiska tillbedjan af författningen och trodde naturligtvis, efter att i nio år hafva studerat dessa mönster, att jag lefde under den fullkomligaste regering, och stod nu och betraktade med den mest glödande harm denna scen af pöbel-

*) En af de första ifriga abolitionisterna.

våldsamhet. Det var *kränkningen af sjelfva kärnpunkten i saxernas idé om frihet.*“

Från detta ögonblick stod han redo att strida för en uppgift i lifvet. Det var icke blott det han ville, att möjliggöra ett antislafverimöte i Boston; “med Guds hjelp,“ sade han, “skall jag få hvarje man jag möter att tänka på slafveriet!“

Det fanns två riktningar i abolitionist-rörelsen. Den ena var statsrättslig, teoretiserande, doktrinär. Södern påstod, att författningen tillstadde slafveri, den statsrättsliga fraktionen förnekade denna tolkning och menade, att denna fråga låg utom författningen. I spetsen härför stod Charles Sumner. Wendel Phillips och Garrison erkände riktigheten af Söderns tolkning, men stämplade författningen såsom “ett kontrakt med döden, ett förbund med helvetet“. De önskade en radikal förändring af “författningspergamentet“, så att ingen slafhållare kunde finna skydd på någon rad af dess paragrafer.

Wendel Phillips såg i striden mot Södern endast civilisationens stora strid för idéer. Norden är det 19:de århundradet, det tänker, det arbetar; Södern drömmer, det är det 13:de och 14:de århundradet, der är “baron och träl“. Derför skulle Nordens idéer öfverföras till Södern, äfven om Södern derigenom ginge under, det Södern, som förhindrade hvar sjette man att läsa bibeln, som satte den i fängelse, hvilken lärde en neger att läsa, och utlofvade 5,000 dollars för William Garrisons hufvud — detta Södern skulle tillintetgöras. Emot detta betydde frågorna om centralisation och decentralisation, om de enskilda staternas suveränitet och författningsbokstafvens okränkbarhet, hvilka Söderns män satte främst, ingenting.

Wendel Phillips är naturligtvis hänsynslös, han är också ensidig. Det är sagdt om honom, att han, i motsats till Macchiavelli, endast ser forntiden i nutidens spegel. Han har alltid med ifver studerat historien, men när han skall fälla en dom, dömer han efter den passion, som för ögonblicket uppfyller honom. Fastän Washington äfven deruti var så mycket före sin tid, att han önskade, att slafveriet kunde afskaffas i unionen, och på sin dödsbädd frigaf sina egna slafvar, kallade Phillips honom dock “den store slafhållaren“ och satte honom under Toussaint L'Ouverture, liksom Abraham Lincoln fick heta “den slafhunden från Illinois“, derför att han icke nog hastigt gjorde slafveriets afskaffande till sitt program.

Det är samma energiska hänsynslöshet, som en gång lät honom i ett tal säga: "Jag tänker som Patrick Henry, som John Quincy Adams och som general Cass, att vi hafva all möjlig konstitutionel rätt på vår sida, men äfven om vi icke hade det, så skulle det ej genera mig det allra ringaste."

Det var en man med en sådan uppfattning af slaffrågan, med sådana egenskaper att genomdrifva en sak, som aflade detta löfte: "Every man I meet, I will set thinking on the subject of slavery."

Det dröjde icke länge, förrän han kom i tillfälle att börja uppfylla sitt löfte.

År 1837 blef utgifvaren af en tidning i Illinois, Reverend E. P. Levejoy, som hade talat för slafveriets afskaffande, angripen af pöbeln och skjuten, under det han försvarade sitt tryckeri. Några inflytelserika män i Boston sammankallade ett möte för att uttala ett ogillande af hvad som skett, och efter flera svårigheter — ty det glömmes lätt att Boston, den mest intelligenta stad i hela unionen, ännu 1852 skickade flyktande slafvar tillbaka i slafveri, och att köpmännen der ännu 1860 sprängde ett anti-slafverimöte — kom mötet till stånd; några bland talarna angrepo i starka uttryck det mord, som var begånget, men generalfiskalen James T. Austin svarade dem i lika starka uttryck och liknade de män, som sköto Lovejoy, vid dem, som kastade tekistorna öfverbord i Bostons hamn 1773. Nästan hela åhörareskaran var emot abolitionisterna, och en dånande bifallsstorm följde på fiskalens tal. Phillips, som var ditkommen för att som åhörare öfvervara förhandlingarna, reste sig och sökte att bana sig väg till tribunen och begärde ordet. Men man ville icke höra mera, och man brydde sig alls icke om att lyssna till en obekant ung man. Han väntade emellertid lugnt, tills oväsendet och entusiasmen hade lagt sig, och en gammal bekant köpman fick slutligen mängden att lyssna, då han nämnde att det var en Phillips, som ville tala. Namnet var så gammalt och äradt i Boston, att det gjorde anspråk på uppmärksamhet.

Han började sitt improviserade tal; han begynte med att i de starkaste uttryck angripa generalfiskalen och de åhörare, som tilljublat denne sitt bifall. "Då jag hörde denne man," sade han, "uttala principer, som ställa mördarna från Alton vid sidan af Otis och Hancock och Adams, så trodde jag att dessa målade läppar" — här pekade han på de porträtter från oaf-

hängighetsstriden, som hängde i salen — "skulle ropa högt för att tadla denna trolösa amerikanare, denna förtalare af de döde." Församlingen upphöjde ett skri af raseri, men han fortsatte: "För de känslor, åt hvilka han gaf uttryck på ett ställe, der jorden är fuktad af fäderneslandsförsvararnas blod och helgad af puritanernas böner, hade han förtjent, att jorden remnat och uppslukat honom."

Kämpande sig fram genom åskande salfvor af yttringar af misshag, men snart äfven af bifallsstormar, slutade han sitt första tal. Han hade vågat sitt lif för att säga hvad han ville säga, han hade sagt det, och han satte sig ned under en storm af bifall. Hans tal var icke fulländadt, han har sedan dess hållit dem enklare och ädlare, men det var dock ett stort tal, och han var en obekant man, då han tog till orda, men han satte sig ned som Amerikas första talare.

Från 1837 till 1861 var hans lif en ständig strid mot slafveriet. Han kom i den bestämdaste opposition mot sin födelsestad Bostons handelsintressen, hans bitande kritik af dem gjorde honom i många år nästan landsflyktig i sitt eget hem. Ingen man i Amerika blef mera hånad och hatad än han. Han angrep och utmanade handelsståndet, juristerna, politici, presterskapet. Han uppoffrade, för att "få hvar man, han mötte, att tänka på slafveriet", lugn, lyckligt familjelif, vänskap, och många gånger vågade han sitt lif, en oförfärad talare bland de rasande pöbelskarorna.

Hans förtröstan till sin segerrika sak svek honom aldrig, äfven under de för abolitionisterna mörkaste dagarna; han kunde måhända misströsta om, att han sjelf skulle komma att upplefva segrens dag, men äfven detta var sällsynt. Och dock såg det under dessa tider så litet förhoppningsfullt ut för honom och hans liktänkande, att man redan nu endast med förundran påminner sig, att blott ett tiotal år före krigets utbrott vågade nästan ingen abolitionist hoppas, att han skulle få se sitt mål uppnådt inom en öfverskådlig tid och utan en eller annan utifrån tillstötande kris.

Under en lång tid var det Phillips' mening, att man skulle låta Södern med slafveriet utträda ur unionen och gå sin egen väg. När Norden stod vid sidan af Södern såsom en fri och frisk stat, som icke ville veta af något slafveri, skulle detta efter hans mening vara detsamma som att slafveriet fick nådestöten, först skulle de närmast unionen liggande och så de aflägsnare sydstaterna nödgas att öfvergifva slafveriet, och sedan,

när krisen var öfverstånden, kunde de två fristaterna åter samlas till ett gemensamt förbund.

Då kriget emellertid blef oundgängligt, ville han att det skulle föras med hänsynslös energi. Men i det hela var man den gången icke så synnerligen energisk utaf sig. Lord Lyons förklarade för lord Russel, att republikanerna redan före krigets utbrott icke hade mod att omfatta en bestämd politik, man väntade och såg efter, hvad motståndarna skulle samtycka till, och Lincoln fortfor med sitt dröjsmål att taga det afgörande steget.

I Augusti 1861 riktades det första slaget mot slafveriet genom en lag, som försatte alla slafvar, som begagnades till upproret, i frihet, men först efter det man tum för tum, genom ett halft dussin små mått och steg närmat sig dertill, utkom den 22 September 1862 Lincolns proklamation, som tillkännagaf, att han den 1 Januari 1863 skulle förklara alla menniskor fria i vissa stater, som då skulle blifva nämnda; och på denna dag förklarades slafvarna för evigt fria i Arkansas, Texas, Louisiana, Mississippi, Alabama, Florida, Nord- och Sydcarolina och Virginia.

Phillips var alltid i första ledet bland dem, som drefvo på, alltid full af hopp och förtröstan äfven under de för Norden mörkaste dagar, och sedan kriget var slutadt och upproret underkufvadt, har han alltid varit ibland dem, som starkast ifrat emot att låta segrens frukter gå sig ur händerna genom otidig eftergifvenhet. På samma gång, som han äfven härutinnan gått till de största ytterligheter, var han ibland dem, som år 1866 ifrigast förfäktade, att det bästa läkemedlet för det onda var fullständig och obetingad amnesti, politiskt likberättigande öfverallt, der unionsflaggan svajar, inter spår af inskränkning i rättigheter för dem, som förut varit upprorsmän.

Amerika har att tacka Wendel Phillips ofantligt mycket för hans energiska, uppoffrande verksamhet för slafveriets upphörande, verlden måste med erkänsla ihågkomma hans namn, så visst som det var ett steg framåt på mensklighetens väg, då slafveriet upphörde i unionen. Hans verksamhet har emellertid icke varit inskränkt till denna enda sak. Allt nytt har för honom något oemotståndligt tilldragande; om det nya verkligen är ett framåtskridande, är en annan fråga, som icke existerar för honom, så stark är hans längtan framåt.

Han är en qvinnorättigheternas man. Han har alltid haft djup vördnad för qvinnans anlag och egenskaper. Det fanns

äfven qvinnor bland dem, som först satte slaffrågan i rörelse, och om det inflytande, dessa utöfvade på honom, säger han sjelf: "Jag hade läst grekisk, romersk och engelsk historia, jag kunde utantill de klassiska loftalen öfver de goda männen och martyrerna i gamla dagar. Jag drömde, att jag hörde samma toner i min ungdom från Edward Everetts kacklande läppar. Dessa qvinnor upplyste mig om mitt misstag. De lärde mig, att djupt i dessa hjertan, som älskade en sak för dess egen skuld och icke bådo någon man om tillåtelse att tänka eller tala, som voro trogna sin öfvertygelse, trogna utan hänsyn och förbehåll, der strömmade det röda blodet från 1776 och från 1840, lika väl som deras blod, hvilka tömde giftbägaren i Athen eller voro heliga martyrer i Jerusalem. Jag tackar dem för det."

Från 1855 har han ifrigt deltagit i denna rörelse, han har påstått, att Amerikas politiska och sociala förhållanden icke längre kunna umbära de egenskaper, som qvinnorna skulle föra in i det offentliga lifvet. Han fordrar, att när en qvinna är ansvarig inför lagen, när hennes egendom står under den, och hon sjelf är pligtig att betala skatter, må hon också hafva rösträtt, om hon vill, och välja sin egen ställning i lifvet. Med vältaliga ord gör han den satsen gällande, att qvinnans förfördelande och uteslutning från täflan med männen, när det gäller att förtjena sitt bröd, drifver mången af dem till last och vanära. Hans hustru var en qvinna, som icke ingaf honom ringare tankar om könet. Hon var lam och kunde icke följa honom till sammankomsterna, men under en af dessa, då fara var på färde, mottog han, då pöbeln redan hade intagit en hotande ställning emot honom, ett bref från henne, hvari hon bad honom hålla stånd och icke tiga med ett ord af hvad han ville säga. Det var ett motstycke till hvad, som berättas om mrs d'Israeli, hvilken, då hennes man, som hon hade följt till parlamentet, slog igen dörren och krossade hennes fingrar, icke gaf ett ljud ifrån sig, förrän hon var långt borta, på det att icke hans tankar skulle blifva distraherade från det stora tal, som han skulle in och hålla.

Wendel Phillips är en ifrig, ja, man kan säga våldsam måttlighetsman. År 1859 skref han ett kritiserande bref till öfverdomaren Shaw och universitetspresidenten Walker, hvilka hade bevistat en offentlig middag, der det dracks mycket. I de skarpaste uttryck fördömde han den lagens man, som genom

sin närvaro understödt en slik sammankomst, oaktadt han visste, att det var berusande drycker, som gjort nio tiondedelar af de män, som han sändt till galgen, till mördare; han fördömde den ungdomens moraliska förmyndare, som deltog i ett nattligt svirande, då han visste, att många af landets bästa män dött en tidig död på grund af drickande. Ja, han gick så långt, att han fordrade, att man skulle anhängiggöra sak mot dessa tvänne män för embetsförbrytelse. Då Bostons auktoriteter icke samvetsgrannt tillämpade den märkliga lag, som förbjöd utskänkning af rusgifvande drycker, fordrade han att de skulle fråntagas sin myndighet och att polismyndigheten skulle läggas hos en välfärdskommission. Intet medel är honom för starkt för att genomdrifva det, som är rätt, han dömer både menniskor och institutioner efter deras gerningar. Om dryckenskapen i unionen säger han: "Omåttlighet i dryck tär som en kräfta på våra stora städer, men de stora städerna gifva landet dess karaktär, och det är af en afgörande vigt för nästkommande slägte att man tar itu med detta onda. Omåttlighet är icke något utvärtes ondt, den ligger i blodet hos vår ras. Hvarje ras har sin förherrskande svaghet, sin arfsynd. Om du vill leta rätt på den, så gå tillbaka till tiden före kristendomen, se efter uti seder och bruk, och du skall alltid få rätt på början. Hvad jag önskar göra, är att upplyfta måttlighetsidén till en tanke af patriotisk betydelse. Jag vet, att den har två sidor; den ena är kristendomen, som slingrar sina armar omkring fyllbulten och insveper honom i den varmaste sympati och söker att i hans hjerta inplanta så mycken bestämdhet, som han är i stånd att visa. Men å andra sidan gäller det: att genom lagar och förbud göra det möjligt för honom att gå oskadad genom gatorna. Ingen utom Gud kan i en mensklig själ inympa den beslutsamhet, som sätter honom i stånd att trampa sina begär under fötterna. Men det är *en* sak, som lagen kan göra, som omtanken om bevarandet af våra republikanska institutioner kräfver, och det är att stänga utskänkningsställenas dörrar."

Wendel Phillips är en frihandlare, som vill afskaffa all tull; han är slutligen en af dem, som ställa sig i spetsen för arbetarerörelsen, hvilken under de sista åren börjat taga fart i unionen, "de nästa tjugu årens fråga", som han kallar den. Hvad han sträfvar för, är att göra denna fråga mogen att underkastas politisk behandling. Han har det stora programmet att vilja försöka förändra de elementer i samhället, som fram-

bringa dess onda, men han sätter mera lit till landet än till städerna. I dessa sistnämnda, menar han, på egendomligt sätt anslutande sig till Gladstone i England, hvilken i sitt stora tal i Greenwich den 28 Oktober 1871 uttalade en fullkomligt lika tanke, nämligen att omåttligheten är grunden till allt det onda i samhället, är intet att göra, förrän man satt en gräns för dryckenskapen, om äfven genom tyranniska förbud. Det är hans praktiska anvisning, något att börja med. I öfrigt litar han på religionen *).

Han är väl ingen stor vän af presterna, de äro för honom icke ifriga nog att strida för slafveriets afskaffande; han känner nog också, hvad det vill säga att hafva ett tillstånd, hvari religionen är kristlig, lagarna hedniska och moralen hvarken det ena eller det andra. Ingen har bittrare klagat än han, då han, talande om kyrkans tillstånd, utbrast: "Om Jesus nu predikade ibland oss, såsom han predikade, när han var på jorden, skulle han sitta i fängelse inom en veckas förlopp, och det skulle ej finnas en kyrka, som ville kännas vid honom." Och dock tror Wendel Phillips fullt och fast på religionens kraft att hjelpa samhället fram öfver de hotande kriserna och säger, att om äfven Konfucius möjligen har anticiperat bergspredikan, så finner man ändock endast i kristendomen anvisningen att förbättra menniskoslägtet genom att bota, icke blott genom att lindra dess onda.

Wendel Phillips är en god och stor typ för amerikanarnas rastlösa sträfvan att komma framåt, ett sträfvande, som kan vara lika ifrigt, när det gäller att förbättra samhällstillståndet, som när det gäller att förtjena penningar, alldeles så, som det bör vara hos folk, som har gjort "hjelp dig sjelf" till sitt valspråk i alla riktningar, som alltid är oroligt, alltid i rörelse, liksom "den aldrig hvilande oceanen, som är bunden af tyngdens eviga lagar, men alltid i rörelse och derför alltid ren."

Det är i synnerhet som talare han verkat; han har i öfver tretio år varit ledare för en stor reform och verksam i många andra reformer, han har varit en politisk kritiker icke blott med sin tunga, utan också med sin penna, han har varit en erkänd stormakt, fastän det blott är under den senaste tiden

---

*) Visserligen har han på ett högst stötande sätt försvarat kommunen i Paris, men härvid må erinras om, att man i Amerika mycket allmänt trodde den på dess ord och uppfattade dess uppror såsom en strid för verklig sjelfstyrelse.

han har tyckts fika efter att spela en bestämd rol eller har kunnat räknas till ett bestämdt parti. Men härför har han sin vältalighet att tacka, det är den, som har gjort, att hvarje stad i unionen längtar efter att höra hans röst.

Det är onekligen något i sitt slag allenastående att höra ett tal af honom. Förf. hörde honom första gången vid reformföreningens årsmöten.

Reformföreningens sammankomst hölls i Steinway-Hall, en storartad konsertsal i den berömda pianofirman Steinways försäljningslokal. Församlingen var mycket talrik, och fruntimren, hvilka här alltid infinna sig flitigt vid offentliga förhandlingar och deltaga i dem både som talare och åhörare, voro ovanligt talrikt representerade. En hr Sargent från Boston presiderade. Såsom vanligt började man med uppläsning af bref och helsningar från åtskilliga offentliga personligheter; ett bref från Charles Sumner utgjorde hufvudaktstycket. Det emottogs med stor entusiasm, i synnerhet ett yttrande deruti emot fortfarandet af den krigsdans, som man nu i ett års tid med omätliga kostnader dansat omkring San Domingo. (Hvarje häntydning på Sumners motstånd mot annexionen af San Domingo blef vid sammankomsterna i allmänhet emottagen med den största entusiasm.) Efter denna inledande ceremoni gaf presidenten ordet åt Wendel Phillips.

Vid dessa möten finnes ingen talarestol. Komitén och talarna sitta på en tribun, som höjer sig i ena ändan af salen liksom scenen i en teater. Den, som tager till ordet, framträder på prosceniet och ställer sig der fritt framför åhörarna, utan betäckning af talarestol, utan vattenglaset och annat vanligt oratoriskt tillbehör. Wendel Phillips, en stor, äldre man med ett långlagdt, vackert, öppet ansigte, reser sig från sin plats och framträder. Då tidningarna mycket noggrannt meddelade, hvilken färg hans rock, byxor och halsduk hade vid detta uppträdande, kan det måhända vara passande att här upplysa, att i Amerika brukas icke frack och hvit halsduk vid slika tillfällen. De, som uppträda, äro klädda i vanlig förmiddagsdrägt, alldeles som de gå och stå på gatorna.

Under djup tystnad började Phillips sitt tal med den anmärkning, att han knappast skulle uppträdt i dag, om han icke ansett den närvarande stunden nästan lika kritisk som någon under upproret. Det var hans öfvertygelse, att den grundtanke, som hade framkallat sydstaternas resning, var i den dag som

är lika lefvande, ja, han kunde säga full af förhoppningar, som den någonsin hade varit. “Jag tror,“ sade han, “att om vi kunde se in i millioners hjertan der nere i Södern, så skulle vi i dem finna, så klart som dagens fulla ljus, den bestämda föresatsen att ånyo slå ett slag, så snart något hopp om en lycklig utgång förefinns.“ Han var öfvertygad om, att ifall icke Ku-Klux-billen blef energiskt genomförd under den kommande sommaren, skulle det vara föga tvifvel om, att det demokratiska partiet skulle komma i besittning af regeringen. Detta skulle icke allenast utsätta de genom kriget vunna resultaterna för författningen och allas likställighet för den största fara, utan det skulle äfven betyda, att man afslog att betala räntor å statsskulden och pensioner åt soldaterna, intill dess den af Södern stiftade statsskulden var erkänd. Södern var nu allt igenom i samma tillstånd, i hvilket New-Orleans befann sig, då Butler var kommendant i staden, till dess han lät hänga Mumford. För två månader sedan var han i Washington och talade der med en man, som hörde till Ku-Klux-partiet, och denne man försäkrade honom, att partiets organisation var så stark, att icke i någon af Söderns stater en förbrytelse kunde begås, utan att det hemliga sällskapet, så framt regeringen ville hafva förbrytelsen straffad genom juryns dom, skulle kunna tillförsäkra den anklagade frikännelse och strafflöshet. “Derför vill jag, att general Grant skall begifva sig till Georgien och Syd-Carolina, icke för att arrestera två beryktade personer, såsom telegrafen förliden dag berättade oss, att han hade gjort — utan jag vill, att han skall begifva sig dit och arrestera en eller annan ex-general, som räknar sina acres i tusental och sin förmögenhet i millioner, och som är i besittning af halfva Söderns kärleksfulla beundran. Jag vill, att general Grant skall följa spåret af en sådan man till hans gömställe midt i mördarnas näste och fängsla honom vid midnatt och förhöra honom före dagens gryning och hänga honom förrän solen stått en timme på himlen. När detta har skett, skolen I aldrig mera höra talas om ku-kluxerna, undantagandes i barnkammarhistorierna. Men om detta ej blifver gjordt, skall denna upproriska makt komma att sitta i det hvita huset, och vi skola komma att föra kriget om igen. I först församlade kongress skall på detta sätt endast diskussionen komma vår nationalkredit att sjunka femtio procent, och vi måste slåss, om icke för annat, så allenast af den grund, att vi eljest icke kunna få låna några penningar. Ännu behöfva vi ingen armé,

hundra man äro nog; ännu behöfva vi icke öfversvämma Södern med blod, fem lif äro nog; men dessa skola ej tagas af dem, som äro dockor i andras osynliga händer, icke bland buskarna och småskogen nere i dalarna, utan ibland dem, som skjuta upp högt såsom Alpernas toppar.“

Han påstod derefter, att arbetarefrågan, såsom förhållandena nu stodo i Förenta staterna, var djupt sammanvuxen med de stora politiska frågorna, och fortginge utvecklingen städse i samma riktning som nu, skulle de ofantliga kapitalerna fortfara att samlas på allt färre och färre händer och de små kapitalisterna fortfara att skapa förfärligt stora kapitaler genom att lägga sina småsummor tillsammans i aktieföretag, som envåldigt styrdes af en, två eller tre män, så skulle den stunden vara nära, då man här skulle blifva vitne till samma förfärligheter, som Frankrike har ryst öfver. Man har sagt: skrapa litet på ryssen, och du skall finna tartaren under honom; jag säger: skrapa litet på New-York, och du skall finna det röda Paris under det.“

Om en döf hade sett scenen i Steinway-Hall, måste den för honom hafva tagit sig högst underligt ut. En man i hvardagsdrägt och med helt lugnt ansigte står och talar på en scen, utan gestikulation, utan yttre rörelser i någon form, en eller annan gång går han ett par steg åt en af sidorna, någon gång gör han en enformig, liksom inpräntande rörelse med sin ena utsträckta arm, eljest håller han händerna på ryggen. Framför denne man sitter rad efter rad en stor församling, ljudlöst lyssnande, icke en sekund bortvändande blicken från den talare, hos hvilken intet är att se, och blott någon gång ovilkorligt utbrytande i en storm af bifall och rörelse.

Hvad som gör en så stor effekt hos Phillips, det är först och främst den djupa känsla, hvarje åhörare får deraf, att han har framför sig en man, hvars inre är lika fullt af eld och värme och energi, som hans yttre är lugnt och kallt. “Che non arde, non incende“; Phillips tänder, derför att han sjelf brinner.

En annan egenskap hos honom är stilens underbara jemnhet och enkelhet. Der finnes icke ett spår af den bländande elegans, som från julimonarkiens deputeradekammare blef ett mönster för Europa. Der finnas inga rika bilder, inga qvicka vändningar, inga spännande deduktioner eller effektgörande proklameranden af resultater. Phillips säger först helt enkelt sin

mening om hufvudsaken, och derefter kommer lika enkelt ett: "This is my reason". Det finnes icke något formuleradt system i hans tal, det finnes icke ett sådant bestämdt arkitektoniskt sammanhang mellan det hela och dess minsta delar, såsom t. ex. i ett af Thiers' stora tal, och dock — när han har slutat, och man i minnet tänker tillbaka på talet eller läser det i ett stenografiskt referat, finnes intet öfverflödigt, icke en gång åhörarnes afbrott, motsägelserna, ingen af anekdoterna, ingen af de små episoderna: "Jag åt för ett par dagar sedan tillsammans med A., och han sade" eller "Jag mötte här utanför B., och han berättade mig" o. s. v. Sjelfva saken, det som har uppfyllt talarens själ, är fullt närvarande i hvarje punkt af talet. Talen äro ett stycke lif, derför blir det så mycken harmoni i all deras brokiga mångfald.

För att taga ett exempel på talarens sätt att gå tillväga: Han nämnde Butlers hållning i New-Orleans. Bränvinsadvokaten, general Butler är en af de mest illa omtyckta män i Nordamerika, och då Phillips med en ton af erkännande nämnde hans energi vis à vis Mumford, utgick, fastän det endast hyssjades litet, liksom en tyst protest från salen mot att något kunde vara godt, som Butler gjort. Phillips tillade då blott ett par drag på taflan: "Mumford var arresterad, Butler sade till sig sjelf: Nu är det fråga om unionens makt eller vanmakt här nere, den frågan ligger i min hand. Mumfords vänner — de voro de flesta, de voro de mäktiga — skrattade åt Butler och sade: Mumford kommer nog lös. Och de sade detsamma till Mumford. Han blef dömd till döden. Det var en komedi, sade de, och Butler fick för säkerhets skull veta, att han sjelf icke skulle lefva en half timme längre än Mumford, och alla hans vänner sade till honom: Du är dödens man, om du låter hänga honom; men det gör du väl ej heller. Mumford blef dömd att hängas klockan 11 på förmiddagen, midt på dagen; På New-Orleans gator stodo klockan 10 så många menniskor, att man icke kunde komma fram, och de voro beväpnade med revolvrer och gevär och uppgåfvo "cheers" för Mumford; då klockan fattades fem minuter i elfva, fanns ingen i New-Orleans, som var säkrare på sitt lif än Mumford; men då klockan slog elfva hängde han i galgen, och klockan half tolf fanns ej en enda menniska på gatorna. Så handlade general Butler i New-Orleans." Församlingen skulle ha kunnat gå i elden för general Butler i detta ögonblick.

Ett annat exempel. En strike, som grufarbetarna i Pensylvanien en lång tid hade hållit i gång, omtalades. Grufarbetarnas hårdnackenhet angreps häftigt. Phillips yttrade sig ungefärligen sålunda: "Jag var förr en gång i Pensylvanien och skulle resa från ett ställe vid grufvorna klockan half sex på morgonen. En half timme förut stod jag utanför stationen och väntade, och jag fick då se en syn, som jag ej har sett under de tjugufyra åren, sedan jag lemnade England. Der kom ett litet tåg af pojkar, en liten armé, först en liten fyr på omkring tio år med en lykta på sin mössa och så kommo två andra och så tre andra och så fyra andra o. s. v. Många kommo. De hade alla lyktor på mössorna. Jag frågade, hvad det skulle betyda, och folket förklarade, att de skulle ned i grufvorna och arbeta hela dagen och hafva lyktorna på för att kunna ses der nere i mörkret af hvarandra och af vagnarna och af arbetarna. Det regnade, och det var en kall morgon, pojkarna sågo ej glada ut, som pojkar eljest göra, och de voro bleka och sjukliga att betrakta. Mina damer och herrar, det är dessa pojkar, som jag då såg gå till grufvorna, som nu göra strike. Nu äro de män, men de komma ihåg då de voro pojkar, och nu hafva de sjelfva små bleka pojkar, som de måste sända ned i grufvorna, och så göra de strike och säga: aktieegarna få för många procent och vi få för litet."

Wendel Phillips talar om politik så klart och enkelt, att ett barn, en ung flicka, som icke vet hvad statens senatorer och kongressmedlemmar heta, kan höra honom med glädje, men han kan äfven genom samma tal fängsla en åhörarekrets af män och få dem att applådera som galningar och röras till tårar genom en vink af sin hand, ett tonfall i rösten.

Han talar så vekt och så varmt och så skärande bittert. Ingen hudflänger en motståndare såsom han, de genomborrande orden flyga från den hånfullt böjda läppen som en skara af pilar, de der genomtränga det hårdaste pansar.

Han improviserar alltid, tankarna tyckas uttalas på samma gång de födas, han talar enkelt och jemnt, men då John Bright hade hört honom, sade han: "Det är den största talare, som talar det engelska språket."

Ingen floskel, ingen utsliten eller vissnad retorisk blomma kommer öfver hans läppar, men likasom han kan lyfta sig till en profetisk blick på tiden, så kan han ock höja sig till en profets imponerande välde, förkunnande den saks seger, på hvilken

han tror, såsom då han under upproret i ett tal om landets tillstånd under den tid, då det såg hotande ut för unionen, förklarade: “Aldrig förrän vi helsa negrer och främlingar af alla raser lika välkomna och sammansmälta dem i en gemensam nationalitet och störta dem emot despotismen, aldrig förr förtjenar Norden segren eller skall den skörda den ur en rättfärdig Guds händer“, och då han på en gång efter ett ögonblicks uppehåll, liksom inspirerad, utbröt i de ord, som gingo ut öfver hela unionen: “Men Norden skall triumfera. Jag hör det. Kommen I ihåg, då, under den olyckliga belägringen af denna stad under det indianska upproret, den skotska flickan upplyfte sitt hufvud från sjukbädden och sade till engelsmännen: ‘Jag hör säckpiporna, Campbellerna komma‘, och de sade: ‘Jessie, det är vanvett‘. — ‘Nej, jag vet det, jag hör det långt ifrån‘. Och innan solen gick ned, ljöd höglandsmarschens glädjefulla klang för deras öron och svajade Englands segerrika banér öfver deras hufvuden. På samma sätt hör jag också nu långt ifrån de första tonerna af den jubelsång, som uppstiger från millioners hjertan. Snart, ganska snart skolen I höra den vid fästningens portar, och “stjernorna och strimmorna“ skola från Kanadas sjöar till den mexikanska hafsbugten förkunna frihet för evigt.“

15.

"Brokers and Bankers" och reformatorer.

Radikala reformatorer. — Affärslifvet på kontoret. — Forntiden. — Framtidsplanerna.

Den öfversta delen af Broadway och de derifrån utgående gatorna, i synnerhet den ryktbara Wall-Street, utgöra penningeqvarteret i New-York. Här ligger finansministeriets filial, här ligga guldbörsen och fondbörsen, här hvimlar det af banker, bankirfirmor och vexelmäklare. Kurslistan har genomträngt allt, och till och med sjelfva restaurationslokalerna äro genom telegrafledningar satta i förbindelse med börsen, på det att inga noteringar må gå de ätande förbi. Här, midt i detta qvarter, tätt vid sidan af de hus, som äro uthyrda att användas såsom börslokaler vid Nassau Street n:o 44, läser man på en façad i stora gyllene bokstäfver inskriften: "Woodhull & Claflin, Bankers". Detta hus skall i kommande tider betraktas med icke mindre vördnad än den, som visas slottet i Fernay och Rousseaus hus på Grande rue i Genève — icke mindre, utan kanske mycket större, ty härifrån utgå tankar och planer, hvilka, om de komma till verklighet, skola i ännu högre grad ombilda samhällsordningen än "upplysningsperiodens" män vågade att drömma om. Voltaire och Rousseau voro ängsligt konservativa i jemnförelse med "Woodhull & Claflin, Bankers"; men man får ej heller glömma, att de två filosoferna endast voro män, då deremot de två bankirerna äro qvinnor — tvänne qvinnor, som först vågat häfda, att qvinnans närvarande förtryck skall förvandlas till en likställighet, som i verkligheten är ett herradöme, under hvilket de försvagade, utlefvade männen skola pånyttfödas till värdigheten af att vara qvinnans jemnlike.

Emancipationsidéerna spela, såsom i ett föregående kapitel är anmärkt, en mycket stor rol i Nordamerikas sociala lif. I många hänseenden predikas och tolkas de af framstående qvinnor på ett sätt, som icke kan annat än hos en någorlunda

opartisk åhörare förskaffa dem mycken sympati, mera sympati, än man måhända någonsin skulle hafva skänkt dem i Europa. Amerikas hela sociala och politiska lif har derjemte en sådan karaktär, att det framställer det berättigade i emancipationsidéerna i det klaraste och fördelaktigaste ljus. Ingen förändring är emellertid förbunden med endast företräden, lika litet som någon förändring är förenad med endast brister. Frågan vid hvarje förändring vänder sig alltid om förhållandet mellan företräden och brister, och det är derför mycket naturligt, att Nordamerika, detta ytterligheternas land, der alla krafter fritt kunna tumla om i alla riktningar och derför kunna taga steget så långt ut som helst, å andra sidan också är det ställe, der sakens motståndare kunna hemta de skarpaste vapnen emot den. Grofva missbruk yppa sig i verkligheten på alla punkter, både der man sökt att realisera fordringarna på emancipation, och der, hvarest det endast är agitationer, som drifvas; vid sidan af mycket vackert och sannt möter man de förderfligaste missbruk, vid sidan af de allvarligaste sträfvanden de mest komiska excentriciteter.

"Woodhull & Claflin, Bankers" är en af dessa abnormiteter, som säkerligen endast kunna existera i Amerika och der spela någon rol. Äfven om man, med all möjlig respekt för firmans personliga egenskaper, icke tror, att dess sträfvanden komma att hafva något som helst inflytande på denna förstockade gamla verld, som den vill föryngra, och fastän de två damerna på intet sätt kunna betraktas som normala representanter för de amerikanska emancipationssträfvandena, kan det dock försvaras, om jag upptager utrymmet med att lemna en kort skildring af dem och deras verksamhet.

Inträder man en förmiddag, under affärstiden, genom dörren, hvarpå läses deras namn, kommer man in i en affärslokal, som, redan den, väcker förvåning. Här, på den dyraste stråkvägen i New-York, träffar man på kontor, hvartill maken ej kan uppvisas på många ställen. Såsom seden är på de amerikanska kontoren, sitter personalen nästan dold bakom skiljeväggar af trä och glas; man tittar sig om efter qvinliga commiser vid de olika afdelningarna; men man ser emellertid ännu icke här annat än manliga ansigten. Från den öppna dörren i bakgrunden hör man emellertid, när man närmar sig, lifliga qvinnoröster, och inträder man i chefernas enskilda kontor, som ligger strax bredvid det andra, så ser man två yngre, mer än vanligt vackra frun-

timmer med kortklippt, krusigt hår och lifliga ansigten, i ifrig rådplägning med ett par herrar om en eller annan finansiel operation eller en politisk-polemisk fråga, en filosofisk teori eller hvad som kan förekomma.

Hvar och en större affärslokal är genom sin särskilda telegrafiska ledning ställd i förbindelse med den eller de börser, som för dem äro af mesta intresse, och på börserna sörjer en särskild telegrafisk byrå för, att hvarje notering ögonblickligen telegraferas rundt omkring, så att man, sittande på sitt kontor, kan följa med hela börsens dagbok rad för rad lika säkert, som om man sjelf satt der. Framför telegraf-apparaten står en betjent och uppläser med hög röst för de två samtalande damerna de inlöpande underrättelserna: "100 Erie jernvägsaktier 30⅞, 10 Bank of Commerce 120, 25 New-Yersey-banan 128" ... De båda damerna tyckas ej skänka någon uppmärksamhet åt någon af mannens rapporter. Det ljuder vidare: "50 Eriebanan 31." — "Erie 31!" ljuder i samma ögonblick det häpna utropet från de sköna läpparna. Affärsdamerna förstå lika så bra som någon affärskarl att höra och samtala på samma gång. "Erie 31" — detta öfverväldigande budskap om en stegring på ⅛ under loppet af 10 minuter sätter qvinnornas hjertan i den största rörelse. Sidenklädningarna frasa fram och tillbaka, det ses efter i stora böcker och i små fickböcker, det kommenderas med hög röst utåt det stora kontoret, det hviskas sakta och hemlighetsfullt inbördes, och i ett nu är en och annan merkantil åtgärd vidtagen på grund af den skickelsedigra ⅛.

Om detta förhållande är riktigt, är en annan fråga, men möjligt kan det likväl vara att det är det. Män af de gamla, konservativa firmorna, hvilka hysa största misstro till sina qvinliga kolleger i de flesta andra hänseenden, förneka ej, att det tyckes som om dessa förtjenade penningar, och att affären går ganska bra, hvem det än är som styr den. De två fruntimren, hvilka äro systrar, den ena gift och den andra ogift, hafva begge från sin tidigaste ungdom varit vana att taga sig fram i lifvet; det är icke några oerfarna elever från något af de qvinliga universiteterna, som nu uppträda på den finansiella arenan. De hafva, uppriktigt sagdt, med hela sin familj fört en temligen äfventyrlig vandel.

De uppträdde först inför verlden för 12 à 13 år sedan som clairvoyanter, den ena företrädesvis i kärleksaffärer, den andras starka sida var att upptäcka stölder och dylikt. De uppträdde

såväl i sjelfva New-York som i åtskilliga andra städer, och affären syntes gå ganska bra. Med amerikansk fördomsfrihet hade de under en familjeprocess, som fördes under denna tid, erkänt, att när "anden" ej ville riktigt komma på dem, så försmådde de ej att begagna sig af de upplysningar, som föräldrarna på förhand sökte att aflocka de väntande besökarna. De försvunno och döko åter upp igen, ständigt med några års mellantid, och alltjemnt voro de på det vidunderligas område, de spådde, gjorde underkurer o. s. v. I Januari 1870 öppnade de på en gång den stora bankiraffären, till stor förvåning för New-Yorks invånare. Till och med här förvånades man öfver något sådant, och under de första månaderna regnade det satiriska artiklar i alla tidningar, karrikatyrer o. d., för att ej tala om hvad som muntligen kom fram. De båda damerna läto sig dock detta icke på minsta sätt bekomma, de gingo på börsen, köpte och sålde samt förtjenade penningar. En och annan gång införde de dock ett genmäle i tidningarna mot ett angrepp, och det upplystes på det sättet bland annat, att de redan i flera år med framgång drifvit spekulationsrörelse. Under den stora guldpaniken 1869, som framkallades af James Fisks skoj, sluppo de sålunda lyckligt undan. De ådagalade under de första månaderna af sin offentliga affärstid vid flera tillfällen, då man sökte bedraga dem, en "smartness", som amerikanarna alltid sätta värde på, och deras bankirskap är nu ett faktum och deras vexlar emottagas.

Det är emellertid icke endast vexelaffärer, som har ställt de begge damerna på piedestalen bland de ultra-ultra. De äro icke blott i handling, utan äfven i ord och skrift de till ytterlighet längst gående förkämparna för qvinlig frihet och jemnlikhet i alla möjliga hänseenden. Fastän mrs Woodhull är så inkonseqvent att vara gift, och på köpet andra gången, angriper hon i en veckoskrift, som hon och systern utgifva, äktenskapet på alldeles samma sätt, som de moderna europeiska socialisterna. Prof på deras stil äro redan i det föregående meddelade. Det är öfverflödigt att tillägga, att deras teorier stöta fiendtligt tillhopa med de bestämda principerna från andra emancipationskämpars sida, de der afgjordt förneka både Woodhull & Claflin tillika med deras veckoskrift.

I politiken tager firman, i synnerhet mrs Woodhull, äfven mycket liflig del. Det är här de ämna slå det stora slaget för menniskoslägtets sanna frigörelse genom qvinnan. Tvenne utför-

liga, politiska arbeten äro af dem utgifna. Denna literära verksamhet är emellertid endast förelöparen till ett långt mera betydelsefullt uppträdande.

Den 2 April 1870 meddelade ett manifest från mrs Woodhull i New-York åt menskligheten, att hon hade för afsigt att föra dennas sak genom att uppträda som kandidat vid presidentvalet i Förenta staterna 1873. "Då jag är den mest framstående representanten för den enda orepresenterade klassen i republiken — skrifver mrs Woodhull anspråkslöst till redaktör Bennett — och då jag måhända är den mest praktiska förfäktare af likhetsprincipen, anmodar jag eder om den ynnesten, att få tillåtelse att tala till publiken genom edert blad." Helt naivt fortsätter hon sålunda: "Jag har med öfverläggning och af egen drift framställt mig för folket såsom kandidat till presidentvärdigheten i Förenta staterna, och då jag är i besittning af de nödvändiga medlen, mod, energi och styrka, som behöfvas till striden, har jag för afsigt att föra denna till slutet."

Och mrs Woodhull synes taga detta mycket allvarsamt, hvilket icke alla hennes motståndare göra. Det är icke nog med att hon sänder ut manifester och skrifver adresser och petitioner och uppträder inför kongressen och söker att sätta den i rörelse. Hon håller högtidliga möten, vid hvilka hon hotar med qvinnouppror, långt farligare än sydstaternas, om man icke gifver efter för de sköna slafvinnornas fordran på politisk likställighet.

På samma gång som mrs Woodhull kämpar för presidentskapet, sitter ej heller miss Tennie Claflin i politiskt hänseende med händerna i skötet. Hon söker icke blott, såsom vi förut omtalat, att blifva erkänd som valberättigad, hon vill vara valbar och få en plats i kongressen, och hon håller valmöten så godt som någon annan. Hon synes påräkna hjelp af tyskarna i New-York och har så mycket politiskt begrepp om och känsla för sina valmäns svaga sidor, att hon tilltalar dem på tyska, ett slags uppmärksamhet, som denna nation mera än någon annan sätter värde på.

Hvilket hopp de nitiska och vackra politici sjelfva göra sig om sin saks framgång, är svårt att säga. De synas knappast tvifla på, att något skall det blifva deraf. Hvad presidentskapet beträffar, så får förf. dock till fromma för kandidatskans praktiska blick framhålla, att hon sjelf sade honom, att utsigterna för 1873 icke voro de bästa — "men vänta till nästa gång, sir, så skall ni få höra utaf mig".

På polisens område.

Polis-statistik. — Pressen såsom polis. — Logis-hus. — Spåqvinnorna. — Panel-husen. — På krogarna.

Det är en nästan öfverflödig anmärkning, att det i en stad som New-York måste vara utomordentligt mycket att göra för en verksam polis. Så, som sakerna nu stå, då det är en allmän klagan, att polisen, fastän dess organisation i och för sig synes lyckad, icke ledes på något synnerligt tillfredsställande sätt och afseendet på "rösthopen" der som i alla andra förhållanden på ett oförsvarligt sätt gör sig gällande, tyckes det som om det vore ett arbete i Augias' stall, polisen har att utföra.

Bläddrar man i det mycket lösligt hopkomna arbete, som kallar sig årsrapport från polisen, och som hufvudsakligen är en samling af kopior och utdrag ur en mängd olika specialberättelser, så träffar man dock på en hel mängd siffror och fakta, hvilka temligen tydligt tala om det ofantliga lif, som rörer sig i den stora staden.

Om vi i brist på annat system följa berättelsens eget, så omtalar t. ex. den för år 1869 offentliggjorda berättelsen, att det under detta år t. ex. varit 913 eldsvådor i New-Yorks stad; föregående året var det endast 822, en tillväxt således af omkring 2 procent. Vid dessa eldsvådor förstördes och skadades 1,010 hus och 6 fartyg. Den förlust eldsvådorna vållat utgjorde 3,416,402 dollars, hvilket var 15 procent mindre än året förut. Hälften af dessa eldsvådor medförde endast en förlust af 100 dollars och derunder, och 90 procent visade en förlust af 5,000 dollars och derunder. Hvad orsakerna till dem angår, så voro de hufvudsakligen att finna i vårdslöshet hos tjenstfolk och hyresgäster, 55 antogos vara anlagda, och 53 personer arresterades för mordbrand; af dessa blefvo — 3 öfverbevisade.

Brooklyn hade 311 eldsvådor, under hvilka det förstördes för 1,288,132 dollars. Man antog 99 vara anlagda, 26 arreste-

rades och — 2 öfverbevisades. I New-York och Brooklyn hade för öfrigt petroleum vållat 10 procent af eldsvådorna.

Under samma år hade bortkomna och stulna effekter, som återskaffades till egarne, ett värde af 2,745,000 dollars; värdet af de effekter, som bortsåldes af polisen såsom icke återfordrade, uppgick till endast 4,526 dollars.

Följande siffror gifva en föreställning om den allmänna rörelsen. Mellan New-York och midt öfver vid floden liggande ställen gå 76 ångfärjor. Dessa transporterade under nämnda år öfver 87 millioner passagerare, hvilket ensamt mot det föregående året var en tillväxt af 4,687,000.

Vid polisstationerna anmälde sig 135,591 personer, som ingen bostad hade, hvilket var 5,479 mindre än föregående året, men 37,795 flera än medeltalet under nio år.

93,340 arresteringar företogos, hvilket var 5,521 mindre än föregående året. Arresteringarnas antal har för öfrigt varit i nedgående sedan 1867, då härens upplösning uppdref det utomordentligt högt. Undersöker man till hvilka nationaliteter de arresterade höra, så får man det intressanta resultatet, att Irland företer ett antal, som långt öfvergår till och med Förenta staternas egen kontingent; af arresterade voro nämligen i staden New-York 34,226 irländare, derefter komma Förenta staterna sjelfva med 24,769, Tyskland är numro tre med 7,099 och så England med 2,763, utom 931 skottar. Danmark har 40, Sverige 465. Norge är icke särskildt uppfördt och ingår förmodligen i samma siffra. I Brooklyn möter samma fenomen; irländarna utgöra 9,510, amerikanarna endast 5,582, Tyskland har här 2,126, England och Skotland 903, Sverige 27, Norge, som här är sjelfständigt uppfördt, 10 och Danmark 8.

Den polisstyrka, som hålles i verksamhet, utgör 2,400 man, ett icke synnerligt stort antal.

Om den utsträckning, i hvilken förbrytelser och skändligheter af alla slag florera i New-York, hafva endast högst få någon föreställning, och måhända till och med polisen långt ifrån så mycken kännedom, som den borde hafva; i alla fall ser den genom fingrarna med saker, som ingen europeisk polis skulle kunna tåla. En märkvärdig impuls fick polisens verksamhet emellertid på våren 1870, och om polisens indolens eller rättare connivens är en illustration till det dåliga i det amerikanska samhällslifvet, så är sättet, på hvilket den sporrades framåt, ett godt vitnesbörd om det energiska initiativ, som privata förstå

att taga i detta af ondt och godt så förunderligt hopblandade samhälle. Det var den stora och ansedda "New-York-Tribune", Amerikas förnämsta tidning, som tog initiativet. Med utomordentliga kostnader utsände tidningen några "reporters", dristiga, man borde kanske säga dumdristiga, energiska, intelligenta män, hvilka i trots af alla de svårigheter, som voro att bekämpa, utan polisens bistånd, ja, till och med med denna uppenbart emot sig, skaffade sig en mängd förfärliga upplysningar om förbrytelser, som voro i svang i New-York, besökte de sämsta qvarteren, de mest beryktade hus, togo invånarna i förhör, följde de trådar, de fingo fatt uti, med en öfvad polismans fintlighet och uthållighet och framlade sedan för offentligheten en mängd sorgliga, men helsosamt uppskrämmande målningar, som väckte uppseende öfver hela unionen.

Det är intressant att se om ock endast en liten del af hvad dessa reporters framlade. I Five Points och dess grannskap hvimlar det, såsom vi förr anmärkt, af logis-hus, afskräckande nästen för den fattigaste och mest förderfvade folkklassen i staden. Skenbart äro de endast logis-hus, men i verkligheten äro de tillflyktsställen för tjufvar, röfvare, mördare och de djupast sjunkna qvinnor, folk af alla åldrar och nationaliteter, hvilka begått hvarje brott, som kan nämnas, och för hvilka det att begå ett brott är en lika naturlig sak, som att äta och dricka. "Tribune" påstår, att i det omedelbara grannskapet af fängelserna, "the Tombs", finnas minst ett hundrade, som drifva sitt afskyvärda näringsfång midt för polisens näsa. Smutsiga, illaluktande hålor förstöra både kropp och själ på dem, som bo der. Många af dem äro i ordets bokstafliga mening underjordiska hålor, till hvilka ingen solstråle eller någon fläkt af frisk luft kan intränga. Många af dessa hus äro i sjelfva verket endast bordeller, andra äro kopplerianstalter, andra åter tjufgodsmagasiner eller spelhus, mer eller mindre af allt detta är i alla fall förenadt med logering. Att folk inlockas i dessa hålor, att de supas fulla, plundras och kastas ut på gatan, är något, som hör till ordningen för dagen och något af det minst oroande, som här bedrifves. Några af dessa hus äro verkliga logis-hus, men dessa äro de sämsta och fattigaste, de kunna alls icke täfla med sina brottsliga rivaler, hvilkas utstyrsel icke alltid är så jämmerlig och ynklig.

"Tribune"s reporter, som skulle undersöka denna del af lifvet i New-York, fick anvisning på en del af de fattigaste

och mest beryktade husen och grep sig an med sitt uppdrag. På några ställen voro värdarna mycket tillbakadragna, på andra ställen inläto de sig i samtal med honom, gåfvo honom upplysningar och visade honom sina etablissementer. Det var endast ett skådespel af förnedring, olycka och förtviflan, som uppen-

Logis-hus.

barade sig för honom. På några ställen hade befolkningen infunnit sig för natten, och ett hvimmel af lumpsamlare, sjåare, kringstrykande musikanter och andra gatuprofessionister, ficktjufvar och andra med sina qvinnor, hvita och färgade, lågo

om hvarandra, med barn, pojkar, halfvuxna flickor och späda barn strödda mellan dem. Deras gemensamma läger voro högar af trasor, stinkande af smuts och hvimlande af ohyra. Öfverallt herrskade en större eller mindre grad af dryckenskap, i somliga hus voro alla berusade. Några ställen uppräknas med noggrann angifning af gata och nummer. På ett ställe hos en irländsk qvinna i en källare sofvo fjorton personer i fem sängar i två små rum. Elden brann i en ugn, reporterns termometer visade 90° (hundragradiga termometern). Ett grannställe var litet mera aristokratiskt. Genom en lång, smal gång kom reportern in i ett rum, som hade namn af bar-room. Omkring kakelugnen här sutto fyra män, alla af kändt dåligt rykte, och drucko. Sofrummet låg ofvanpå bar-room'et och innehöll, oaktadt alla ej ännu voro i säng, 25 gäster i nio sängar. Huset är särdeles omtyckt af tiggare, som betala från 10 cents till ¼ dollar för natten. I ett par dussin dylika hus vågade sig reportern in och fann, att hvart och ett hade sin specialitet. Några voro uteslutande befolkade af irländare, andra af negrer, några endast af män, andra af fruntimmer och deras "män". I ett hus var värdinnan frånvarande, hon hade rest till Europa för att stärka sitt bröst; hon förtjenade mycket penningar, och vid mera än en europeisk badort har hon måhända blifvit tagen såsom prof på amerikansk *fashion*, i alla händelser knappast på något ställe för värdinnan i ett logis-hus, der fyra ligga i hvarje säng. Berättelsen om reporterns nattvandring fyllde, oaktadt den hufvudsakligen endast angaf husen, det antal invånare, som fanns i dem, deras förmodade näringsfång och enskilda detaljer, flera spalter i "Tribune".

Likasom "Tribune"s reporters afgåfvo omfattande upplysningar om logis-husens tillstånd och den nästan fullständiga bristen på tillsyn från polisens sida, så togo de sig äfven an andra utaf New-Yorks mörka sidor.

En dag berättade tidningen, beledsagande sitt meddelande med en förfärande mängd specificerade fakta, att det i New-York fanns ett helt band af kopplerskor, för det mesta spåqvinnor och clairvoyanter till sitt yttre handtverk, hvilka än utlade sina nät med den afskyvärdaste listighet, än handlade med den dumdristigaste brutalitet, och hvilka funno offer ända från och med de bästa familjekretsar till öfvergifna tyska tjensteflickor, från halfvuxna skolflickor till gifta fruntimmer och familjmödrar. Hvad som på detta område kom i dagen, var så

kolossalt, att officiella undersökningar genast sattes i gång; om dessa emellertid ledde till något resultat är högst tvifvelaktigt, ty det sades allmänt och påstods till och med af "Tribune", att några af stadens styrande män voro invecklade i vederstyggligheterna.

Andra reporters skaffade på det mest öfverraskande sätt upplysningar om de så kallade "Panel-husen", beryktade ställen, der de män, som inlockas till lösa fruntimmer, bestjälas på det listigaste sätt, derigenom att väggarna hemligen öppna sig för en tjuf, hvilken i ett nu är försvunnen med det byte, som han hemtar ur fickorna på offrets rock, hvilken detta narras att lägga ifrån sig i väggens grannskap. Några reporters förstodo att på ett sätt, som skulle hedra en Vidocq, introducera sig hos egaren till ett sådant hus, inbilla honom att de hade för afsigt att köpa det, få honom att visa hela "gången af affären" och omtala på hvad sätt man gjorde sig säker för, att polisen icke tog notis om de anmälningar, som gjordes af de bestulna. Andra företogo grundliga undersökningar af spelhålorna och visade, att "ingen enda gata, huru fashionabel den än är, icke någon af de "avenues", der blomman af New-Yorks invånare residerar, kan berömma sig af att vara fri från spelhus och andra beryktade hus".

Utan att göra sig någon förväntan om att på minsta sätt kunna konkurrera med "Tribunes" reporters, önskade dock förf. att begagna sin vistelse i New-York för att göra ett litet besök på polisens område.

Chefen för New-Yorks polis, mr Kelso, upptog mycket förekommande en begäran, som jag i detta hänseende ställde till honom, och med en polisbetjent som vägvisare företog jag två längre utflykter i staden och besökte dels de sämsta qvarteren, besåg dels en profkarta af de eländiga etablissementer af olika slag, som finnas spridda rundt omkring i staden, vid de elegantaste gator såväl som i de smutsigaste gränder. Den ena utflykten gjordes om natten, den andra om dagen. Det var nämligen åtskilliga ställen, som nog kunde varit intressanta att se, men dit polisbetjenten ej ville gå på natten, med anledning af den risk det medförde, såsom i grannskapet af Five-Points, hvars hålor från solens nedgång till dess uppgång äro ständiga valplatser för nästan alltid blodiga strider mellan irländare, negrer, kineser och alla stadens sämsta subjekter, och hvar-

ifrån mången natt sändas öfver hundra arrestanter till närmast liggande polisstation.

Det är ett ganska intressant galleri man får se under en nattlig utflykt i New-York, men på få undantag när är det onekligen en viss enformighet i de taflor, som presenteras. De olika krogarna äro alla variationer öfver samma tema; till en del gäller väl detta öfver hela verlden. I alla händelser vill det litet personkännedom till för att åt besöket på dessa ställen förläna något intresse; tack vare polisbetjenten fanns denna i tillräcklig mått; men äfven den var något stereotyp: den unga damen, som tyckes vara en af lejoninnorna i danssalongen, har nyligen kommit ut ur fängelset för ficktjufveri, hennes kavaljer likaså, men för första resan stöld. Den äldre, stora, stadgade herrn, som ser så filosofiskt på kontradansen, är en f. d. prisfäktare och tillika mördare; orkesteranföraren är en förfalskare, första violinen associé i en liten tjufgömmaraffär o. s. v.

De simpla danssalongerna och de dåliga musiksalongerna, der uppasserskorna äro en samling af så litet lockande hurier som möjligt, gör man snart undan. Affärer blanda sig dock här och der in i vår kontemplativa färd, polisbetjenten blir igenkänd i en af musiksalongerna, och en sångerska, hvars ena öga bär vitne om ett våldsamt slagsmål, springer hastigt till honom för att begagna tillfället till en liten förklaring om hvad som passerat. En otrogen älskare har varit tvistens äpple mellan damen och en annan konstnärinna; hon är ej försonligt stämd, och hans namn blifver noteradt i den lilla anteckningsboken.

Krogarna bevara många mörka minnen; "här blef Jones skjuten af Smith förra månaden" eller "här blef Smith stucken af Jones förra veckan, här stod Jones och der stod Smith" — det är typen på de förklaringar, som lemna oss den rätta inblicken i förhållandena på dessa ställen. De olika förbrytarklasserna hålla sig gerna till samma mötesplatser. "Såg ni den herrn, som kom och talade vid mig?" frågar polisbetjenten, då vi komma ut från en bekant krog. "Ja, hvem var han?" — "Det var den enda derinne, som icke var mördare eller tjuf." Denna enda oskyldige var en af de outtröttliga reporters för "New-York Tribune", som var inne för att samla några "items" om en bekant boxare, hvilken var slägt med värden. Ficktjufvarna, boxarna, förfalskarna tycka alla om att dricka sitt brandy och whisky tillsamman med folk, som hafva samma intressen och drifva samma handtering.

Att anställa fysionomiska betraktelser öfver folk, som man möter eller stöter på i verlden, kan vara en mycket djupsinnig sysselsättning, men hvad resultatet deraf angår, så är detta ofta af ett mycket tvifvelaktigt värde. Det visar sig vid nio tillfällen bland tio, att den förmodade förrymda mördaren med den kringirrande, osäkra blicken, som man nästan känner sig hemsk vid att sitta så länge i kupén tillsammans med, i synnerhet då en lång tunnel förestår, är en om sin kassa ängsligt bekymrad handelsresande, och att det intressanta unga par, der damen får så korta svar på sina frågor, att tanken genast vändes på ett krossadt hjerta och gäckade ungdomsdrömmar, är en broder, som hemtat sin syster från pensionen. Det intressanta försvinner gerna vid närmare undersökning.

När man i sådana kretsar, som dem vi besökte, gifver sig till att skarpsinnigt stirra på alla sina omgifningar, kommer man å andra sidan, om man vill vara ärlig, dertill att tillstå för sig sjelf, att man i allmänhet ej kan läsa brottslingen i hans blick. Man kan visserligen träffa på ansigten, så dystra och frånstötande, att det kännes motbjudande och liksom qväljande att se på dem, men de flesta se ungefär ut som alla andra och kunna lika väl vara ett lag af halffulla, dugliga arbetare eller af folk i en eller annan liten ärlig affär, som en samling af de största kältringar. Om en klass gäller detta dock icke: prisfäktarna, dem tager man icke fel på.

Det är visst möjligt att de fleste af dessa eller åtminstone åtskilliga af dem i moraliskt hänseende stå betydligt öfver de andra, som vi få ögonen på under vår nattvandring, men säkert är det, att de obetingadt se värst ut. Ser man en tjock, fet varelse med en bred nacke och ett ovanligt motbjudande djuriskt ansigte, med en prägel af obeskriflig råhet påtryckt hela hans person och hvarje rörelse, så kan man vara öfvertygad om, att det är någon hederlig professionel utöfvare af "sjelfförsvarets ädla konst". Den vägvisande polisbetjenten var utan tvifvel såsom privatman en anhängare af denna sport, ty han var särdeles ifrig att leda min uppmärksamhet på de män, vi mötte, som i ett eller annat afseende vunnit namnkunnighet på arenan. På den ena krogen se vi sjelfva prisfäktarna, på ett annat ställe träffa vi på de amerikanska fristaternas, kanhända den kända verldens, bästa "traineur" af boxare, ett om möjligt ännu mera motbjudande exemplar än hans myndlingar; här se vi en trasig karl, som har vunnit 20,000 dollars på vad om

prisfäktare, här en lika trasig gentleman, hvars kredit dock måtte vara bättre än hans rock, ty han håller nu 10,000 dollars på Jem Mace, en omtyckt kämpe, som jemt flackar omkring än på gränsen af Canada och Fristaterna, än långt ned i Södern för att hitta rätt på en af polis och fredsdomare ostörd arena för en strid med en annan celebritet af samma slag.

Den natt, vi vandrade omkring, var bestämd för en razzia på ett par spelhus; och det var derför litet öfverraskande, att vår polisbetjent äfven kunde erbjuda sig att visa ett spelhus. Antingen måtte det ifrågavarande stället af en eller annan orsak haft en tyst koncession, eller ock var polisbetjenten, hvilken såsom enskild person uppenbart var väl känd på stället, en kund — säkert är, att vaktkarlen vid ingången till huset, som försigtigt kikade ut för att se efter, hvem som bultade på, hastigt kände sig lugnad genom några hviskande ord och släppte oss in i detta Fortunas tempel. Ett tarfligt tempel var det, det var ingen af de eleganta små spelbankerna efter europeiskt mönster, der man ej har behof af någon beskyddande och erfaren ledsagare; det var ett etablissement för de tarfligare samhällsklasserna. Uppför en simpel trappa med rappade väggar kom man till en utomordentligt rymlig sal, som ännu icke var färdig efter en större reparation. I denna sal satt rundtomkring vid små bord ett sällskap af 50 à 60 simpelt klädda personer och spelade ett slags lotteri; det var det bekanta "keno". På de små runda borden rundt omkring i salen lågo i högar keno-korten, hvilka se ut ungefär som våra lottsedlar. Utom dessa sedlar få de spelande en hög vanliga byxknappar att markera med. På en upphöjd tribun, försedd med galler, hafva spelvärdarna sina platser. Der finnes urnan eller, rättare, lyckohjulet, ur hvilket numren dragas, och en stor tafla, på hvilken de dragna numren uppsättas.

Man börjar spelet med att välja sedlar. Denna operation är icke så lätt för stamgäster, som det synes. De olika korten hafva olika tur med sig, likasom borden för öfrigt äro olika ansedda, och oaktadt det i detta spel endast synes kunna vara ringa rum för sinnrika beräkningar, söka dock de ifriga spelarna att få metod uti det.

Utom sedlarna, som betalas med en fjerdedels dollar för hvarje omgång, köper man också eller vexlar till sig för något af sina penningar runda elfenbensbrickor med ett märke på; dessa brickor utgöra ställets omsättningsmynt, man betalar med

dem, och man får sin vinst utbetald i dem. Först när man lemnar lokalen, får man dem utbytta mot penningar vid tribunen.

När en omgång skall börjas, infordras först penningar för de sedlar, som begagnas, och hvarje sedel har sitt nummer, som markeras på tribunen efter utrop af inkasserarna. När försäljningen af sedlar är slutad, räknas köpesumman, och det är om denna, som det nu spelas. Allt försiggår i den största hastighet, amerikanarna äro raska affärsmän i alla förhållanden.

Den, som står vid lyckohjulet, utropar: "20, eller 25, eller 40 dollars i polangen", eller hvad det nu kan vara, "den, som får keno, tager polangen". Spelet är nu börjadt, alla luta sig med spänd uppmärksamhet ned öfver sedlarna, hjulet får några svängningar, och det första numret ropas ut. När man får ut ett nummer, utsätter man en knapp derpå. Den största spänningen eger rum under de tio första numren. Den nämligen, som får fem nummer å rad, innan mera än tio nummer äro utropade, erhåller icke allenast insatserna, utan äfven 500 dollars i "premie". Utom den stora premien, finnes det mindre från 250 till 25 dollars alltefter som lyckan är mer eller mindre blid, men alla dessa premier utfalla mycket sällan. Den, som först får en rad på fem besatt, vinner. I samma ögonblick hans femte nummer är kommet, vrålar han till ett "stopp" eller "keno", beledsagadt af ett slag i bordet. I ett nu kontrollerar man, om de fem numren verkligen äro utkomna, mannen vid hjulet ropar "keno is correct", och vinsten utbetalas i de omnämnda elfenbensbrickorna, med afdrag af tio procent, som är husets vinst. Denna är emellertid icke inskränkt härtill, som det säges. Ofta hafva husen bland de spelande agenter, hvilka under aftonens lopp med passande mellanrum vinna och naturligtvis förklaras för "correcta" af medbrottslingen vid hjulet.

I den bank, vi besökte, gick, som det syntes, allt mycket ordentligt till, men så var också bankören en man, som hade namn om sig, att kasta ut sina gäster genom fönstret, så snart de gjorde något oväsen, och han var känd för den eleganta lätthet, hvarmed han utförde denna operation. Naturligtvis var han en f. d. boxare.

Och på detta sätt förgick halfva natten med att se drickande skälmar och spelande skälmar, skälmar och kältringar, lyssnande till sång och strängaspel af qvinliga skälmar och kältringar, skälmar, som dansade, och skälmar, som stodo och drucko vid en disk, än i en usel, låg stuga, der golfvet samm

i tobaksspott, än i en elegant salong med stora gasljuskronor och fina mattor, utbredda för de grofva stöflarna. Frånstötande, ohyggliga taflor var det alltsammans, tyvärr ofta ännu mera än detta; ett högst sorgligt intryck gör det, när man bland alla de förtappade qvinnovarelserna på New-Yorks gator ser, icke styckevis, men dussinvis unga barn, små flickor på tolf, tretton, fjorton år med sminkade ansigten och blommor i håret, åldrade i laster och utsväfningar, långt innan de enligt sina år upphört att vara barn.

New-Yorks värsta qvarter vid Five-Points, der vi en annan dag gjorde besök, förete också på sitt sätt ett visst stereotypt utseende; det är samma samling af hus färdiga att ramla, uppställda utefter stinkande rännstenar eller omkring mörka, fuktiga bakgårdar, som man ser i alla större hufvudstäder, blott att fattigdomen och eländet här äro måhända några grader större. Vid sidan af eländiga murstensruckel stå ännu jämmerligare ruckel, byggda af trä, i hvilka trappor och golf bokstafligen knaka för hvarje steg, man tager, och der det midt på dagen är ett sådant mörker, att man med möda undgår att falla omkull på de varelser, som äro hyresgäster i dessa hus. Det passar bra till sceneriet, när polisbetjenten berättar, att värdinnan i ett sådant hus, en gammal, gråhårig hexa, har tagit lifvet af fem menniskor, utan att man kunnat få henne hängd.

De flesta af de manliga invånarna äro ute om dagen för att skaffa sig de cents, för hvilka de skola supa sig fulla på aftonen; men det finnes tillräckligt många qvar, och dessa och deras omgifning se så ut, att man väl kan förstå, hvarför polisbetjenten icke vill om natten introducera "lustresande" på dessa ställen.

Värst ser det ut i negrernas logis-hus. Att i stanken, orenligheten, fattigdomen och eländet af alla slag icke få se annat än dessa mörka ansigten, till en del af de lägsta bland den etiopiska rasen, med fysionomier, som äro fullständigt djuriska, utgör en så ryslig tafla, att man knappast kan finna maken dertill, och dock äro de hvita, som bo i dessa qvarter, måhända icke stort bättre än de värsta bland negrerna.

Här finnas hus med öfver 90 familjer, der hvarje vuxen medlem på ett eller annat sätt kommit i konflikt med polisen, och när man hör detta, förundrar man sig icke öfver, att alla de hufvuden, som titta ut ur fönstren på ett sådant hus, försvinna liksom genom ett trollslag vid vårt närmande. Det måste utan tvifvel vara folk med alldeles ovan-

ligt rent samvete, som från andra ställen kasta ut skällsord efter oss och skicka oss hotande inbjudningar att inträda.

För öfrigt är det icke bara proletariat, man träffar här. Der kommer en trasig, barbent qvinna på omkring 40 år, med hvilken polisbetjenten vexlar några ord; hon har varit borta och köpt död fisk till middagen och är glad öfver att hafva fått den för så godt pris. Hon och hennes man hafva emellertid god råd att bo i Fifth Avenue, om så skulle vara. Officielt skatta de för en förmögenhet af 100,000 dollars, men de ega betydligt mera, en stor del af det sämsta qvarteret är deras egendom, och de lemna ej anstånd med hyran. Mannen spekulerar tillika mycket lyckligt, och det berättades, att medan hans hustru sparade 10 cents genom att köpa död fisk, hade han förtjent 10,000 dollars genom en hausse, som samma dag egt rum i Erie-banans aktier.

Ställen finnas här, der det gör ett jemförelsevis behagligt intryck att komma in, i synnerhet när man kommer från en irländarhåla — det är kinesernas boningar. Man ser att man är utom "den kända verldens" gränser, ty då man eljest så godt som aldrig ser kineser på de gator, der man färdas, finnas de här i hundratal. De äro flitiga, arbetssamma och stillsamma. Sticka de ihjäl hvarandra, så går det hela mera tyst för sig, än när en irländare gifver sin hustru den dagliga ransonen prygel. Midt i all fattigdom se deras boningar jemförelsevis ordentliga ut; de äro mycket renliga, och till och med i ett litet rum, der ett tjog af dem sitter, kan man inandas luften. De föra sina gudar med sig till sina nya hem, och till och med hos de fattigaste bland dem ser man ett litet altare med blommor och små offergåfvor, uppställda framför några af dessa bekanta figurer med många armar, rullande ögon och svängande hårpiskor, och långa pappersremsor, öfverskrifna med kinesiska böner, hänga rundt omkring på alla väggar.

Äfven Five-Points förändras med tiden. Det är redan nu civiliseradt i jemförelse med hvad det var för omkring tjugu år sedan. Många särskilda faktorer arbeta på att åstadkomma detta resultat, och, såsom öfverallt i Amerika, har man äfven här mycket att tacka det privata initiativet för. Få personer hafva t. ex. gjort New-York en bättre tjenst än en rik man, som köpte några af de värsta husen, lät nedrifva dem till grunden och utlägga denna till en öppen plats.

17.

En rättegång.

Intresset för rättegångar. — Ett dråp i en spårvagn. — Förbittringen i New-York. — Egendomliga svårigheter vid juryns bildande. — Förhör med jurymanskandidater. — Rätten. — Domen.

Det är märkvärdigt att se, huru den anglo-saxsiska rasen, som har fört juryn ned till vår tid och trofast bevarat den, äfven i sitt dagliga lif har bibehållit det lefvande intresse för rättegångsväsendet, som juryinstitutionen måhända mera kräfver än framkallar.

Den, som gör ett, om än aldrig så kort besök i London, borde icke försumma att se en af de märkliga föreställningar "Judge and Jury", som der utgöra en så omtyckt förströelse. I stället för sångerskor och musik bjudes man på en hel representation af en rättegång i en lokal, som är föga bättre än en krog. Domaren sitter med sin peruk på domaresätet, advokaterna sitta bakom skranket, en afstängd upphöjd plats är afsedd för vitnena. Värden i lokalen varierar sin utskänkning af "pints of ale" och "brandy and water" med att uppträda i representationen. När vitnena skola svära, sätter han ifrån sig brickan, frambär "boken" till vitnet, tillsäger honom, när han skall kyssa den, och utropar sitt "Sworn, Mylord", då ceremonien är slut.

Den, som blott till utseendet känner en engelsk tidning, vet, hvilken rol processer spela i dem, och hela den engelska publiken är ju känd för det spända intresse, med hvilket den följer större och "celebra" processer.

Men amerikanarna stå icke efter sina stamförvandter; äfven hos dem har man, om än icke sin "Judge and Jury", dock sina utförliga framställningar af alla rättegångar af intresse, och man inskränker sig icke till sitt eget land, utan gör sig också till godo hvad som förefaller i England, och detta på ett helt annat sätt, än detta land refererar Amerikas intressanta processer. När vid de engelska domstolarna förekomma sådana mål

som t. ex. den Mordauntska skilsmessan eller processen om, huruvida den unge Tichborne är slagtare eller baronet, följer New-Yorks publik hvarje nytt drag i spelet med lika spändt intresse som Londons; "Herald" och "Tribune" meddela gårdagens nyheter med ett halft dussin stora rubriker, hvilka hvar för sig påpeka någon af de vigtigaste nyheterna, och kabeldepescher, som kosta ofantliga summor, referera innehållet af sådana vitnesmål eller anföranden, som ega något särskildt intresse.

Men äfven i hvardagslag följer man med på domstolarnas område. Det hör nästan till lifvets förnödenheter att hafva en rättegång af intresse på ett eller annat ställe, och unionen är så stor och lifvet så starkt rörligt, att det sällan är brist härpå. Man kan icke uppehålla sig lång tid i någon stor stad, utan att det förefaller något, ett mord, ett stort bedrägeri eller annat, som gifver anledning till en rättegång, hvilken då genom alla sina faser följes med ett intresse, som vi knappast kunna bibehålla ens för den spännande utvecklingen.

En sådan rättegång inträffade också under författarens vistelse i New-York.

Der föreföll nämligen ett af dessa blodiga och våldsamma öfverfall, som tyvärr icke äro sällsynta i Nordamerika, och som visa, att en stor del af den lägre befolkningen ännu icke är mer än till hälften civiliserad — något, som ju för öfrigt icke gäller om Amerika ensamt, fastän förhållandena hafva det med sig, att det der träder jemförelsevis tydligare i dagen. Öfverfallet skedde midt på hufvudgatan Broadway under följande omständigheter. Ett fruntimmer, mrs Duval, åkte med sin halfvuxna dotter och åtföljd af en herre, mr Putnam, uppåt Broadway i en spårvagn. Utanför ett stort hus, som är under byggnad, Gilsey House, visade mr Putnam den lilla flickan uret ofvanpå den stora byggnaden och anmärkte skämtande, att när det icke var klart väder, måste man hafva kikare för att se hvad klockan var. För att se bättre gick barnet till dörren, hvarigenom man kommer ut till kusken, och tittade ut genom den. Bredvid kusken stod en simpelt klädd karl; man såg kusken vända sig om, se på barnet och säga något till sin granne, hvilken likaledes vände sig om, såg på flickan och tog sig före att göra grimaser åt henne. Barnet gick bort från fönstret i dörren och satte sig ned. Kort derefter öppnade emellertid mannen fönstret, stack in hufvudet och smackade med läpparna, som om han ville kyssa henne. Modren sköt till dörren utan att säga något, dörren

öppnades åter af mannen och stängdes åter af modren, som hela tiden förhöll sig tyst. Mr Putnam blef emellertid uppmärksam på hvad som föregick, och då dörren ånyo öppnades af mannen, sade han till honom, att dessa fruntimmer voro under hans beskydd, och att han icke tillät, att man förnärmade dem. Efter en kort ordvexling i dörren gick mannen in i vagnen och satte sig på ett larmande sätt midt emot de andra, upptagande så mycket plats som möjligt. Han började att på ett groft sätt och i en ton, som utvisade att han var berusad, fråga mr Putnam, hvem han var; svaret blef, att han icke ville tala med honom, emedan han var full. Mannen frågade då upprepade gånger mr Putnam, huru långt han ämnade åka, och då denne icke svarade, tillade han med en hotande rörelse: "Jag åker med så långt som ni, och innan vi skiljas, skall jag gifva er döden och djefvulen." Han gick derpå ut på platformen bredvid kusken; och då vagnen en stund derefter stannade för att låta mr Putnam och mrs Duval komma ut, lånte han af kusken, som höll sig alldeles passiv, en stor jernkrok, som begagnas, när förspannet omflyttas till andra ändan af spårvagnen, sprang emot mr Putnam och slog honom, under det han steg ut, med all kraft i hufvudet; nästan utan att gifva ett ljud ifrån sig föll den olycklige ned med krossad hufvudskål, och, under det folk hastigt samlade sig omkring den döende och de två af ångest halft sanslösa qvinnorna, sprang mördaren sin väg, medan kusken satte hästarna i galopp och körde bort i strykande fart. Det lyckades emellertid polisen att ännu samma natt ertappa mördaren; det var en extra-konduktör vid en annan spårvagn vid namn Foster, och han anhölls i sitt hem, der han lugnt låg och sof.

Detta blodiga uppträde satte New-York i stor rörelse. Under senare tider hade flera liknande öfverfall egt rum på ångfärjorna och på jernvägsstationerna, och från alla håll förspordes de allvarligaste klagomål öfver detta tillstånd — ty det hör dock icke, såsom man efter vissa framställningar skulle kunna tro, till ordningen för dagen, att folk öfverfalles och utplundras på New-Yorks gator — och de bestämdaste fordringar på ett energiskt uppträdande mot dessa "Rowdies", som syntes tillåta sig allt. Man hade särskild grund att frukta för, det rättvisan icke skulle drabba Foster. New-Yorks dåvarande "demokratiska" (konservativa) styrelse, som ju fått en herostratisk ryktbarhet öfver hela verlden genom sina samvetslösa plundrin-

gar och underslef, och som i högsta grad har skadat hela Amerikas sociala kredit, troddes skola uppbjuda allt för att frälsa Foster, hvilken spelade en viss rol i de lägre regionerna och hade gjort värdefulla tjenster emot "republikanerna", och som slutligen var son till en mycket rik man.

Hufvudintresset koncentrerade sig omkring sakens processuella fullföljande; det faktiska sammanhanget var från början klart, och under förhören framkom ej heller någon enda verkligt ny punkt. Nu gällde det således i första rummet att hitta på tolf medlemmar till juryn, och man fick nu se en syn, som onekligen gifver egendomliga föreställningar om fördelarna för New-York af juryinstitutionen. Man kan visserligen ganska snart blifva ense om, att juryinstitutionen måste bedömas temligen olika, alltefter som man fäster sig vid dess juridiska och processuella eller dess politiska betydelse. I första hänseendet torde man finna dess gagnelighet högst tvifvelaktig; om den också icke blifver rent af stridande mot god lagskipning, kan det dock ej förnekas, att den är en institution, som förskrifver sig från litet utvecklade förhållanden, då det endast var fråga om enkla, faktiska spörsmål, och som det, sedt från denna sida, synes vara en anakronism att vilja införa i vårt samhällslif. Annorlunda förhåller sig dock saken, när man betraktar dess politiska sida. Här blifver institutionen en form för folkets suveränitet: folket stiftar lagarna, folket betryggar lagarnas upprätthållande. Genom juryinstitutionen öfverföres rättvisans idé omedelbart in i samhällslifvet, den lärer hvarje medborgare att bekläda en magistratur, att känna delaktighet i samhällets regering, att intränga i lagarnas anda. "Je ne sais si le jury est utile á ceux, qui ont des procés, mais je suis sûr qu'il est très-utile á ceux, qui les jugent" — detta är sanningen, men då sista satsdelen faller bort, hvad blir det då af hela juryn? Denna fråga måste man verkligen göra sig sjelf, när man såg, hvad som föregick i Fosters sak.

I följd af en äldre lagbestämmelse, som förskrifver sig från den tiden, då i New-York endast utkom en tidning, får ingen blifva medlem af en jury, som har sökt eller fått så mycken upplysning om saken, att han bildat sig en förutfattad eller uttalat en bestämd mening om den. Nu, i våra dagar och just här, der publiken vid sådana tillfällen af tidningarna hålles då väl underrättad om sakens gång, som om det vore ett folk af endast ransakningsdomare, passar en sådan bestämmelse helt visst

icke mera, och under denna process visade sig dess karaktär i ett ovanligt klart ljus. Den ledde, såsom tidningarna uttryckte sig, derhän, att man måste genomströfva halfva New-York för att leta rätt på "dess tolf värsta idioter". En vecka gick förbi dermed, att aktor och defensor i rätten förhörde och motförhörde öfver tusen kandidater till jurymansvärdigheten för att finna på dessa tolf män "utan förutfattad mening", och tidningarna visste icke, om de skulle le eller gråta, då de den ena morgonen efter den andra endast kunde berätta, att man funnit en eller två jurymän till och, i stället för referater om sjelfva proceduren måste meddela spalter fulla af korsförhör om "förutfattad mening". Såsom ett prof på, efter hvilka män man gick på jagt för att få de rätta deltagarna i en dömande myndighet, kan följande stycke af frågor till jurymanskandidaten och dennes svar, upptecknadt efter stenografiska referatet i "Tribune", tjena:

"Är ni motståndare till dödsstraffet?"

"Åh ja — ja, sir."

"Om ni sute i en jury, der dödsstraff kom i fråga, skulle ni då besluta er för att döma en man till hängning?"

"Ja, sir — ja visst, det skulle jag."

"Har ni bildat er eller uttalat någon mening om den anklagades skuld eller oskuld?"

"Ja, sir."

"Ni är således på det klara med er sjelf härom?"

"Nej, sir, åh nej."

"Känner ni ingen partiskhet för eller emot fången?"

"Det tror jag nog, att jag gör."

"Ni känner er således förut intagen för eller emot?"

"Inte alls, sir."

"Har ni förr hört något om denna sak?"

"Det tror jag väl, att jag har."

"Om ni sute i juryn, skulle ni afgifva er dom efter hvad som förelåg, eller efter hvad ni hört som bara rykten?"

"Bara rykten, sir."

"Ni förstod mig säkert icke. Skulle ni fälla er dom efter hvad som förelåg?"

"Efter hvad som förelåg."

"Om det stod i er makt att göra det, skulle ni då förändra lagen om dödsstraffets användande eller tillåta den stå qvar?"

"Låta den stå qvar."

"Skulle ni låta den stå qvar eller förändra den?"

"Förändra den."

"Ja, hvilket vill ni då egentligen?"

"Det vet jag ej, sir."

"Är ni egendomsegare?"

"Ja, sir — åh ja."

"Har ni sjelf hus, jord, uppbär ni afgifter af fast egendom eller hushyra?"

"Ingendera delen, sir, jag lefver som kostgängare."

Och denne "kostgängare" antages till slut såsom "competent juror".

När en jury sammansättes på detta sätt — och när härtill kommer, att det på det sätt, hvarpå förhöret inför en jury lätt utvecklar sig, blifver en af de egenskaper, som utmärka en skicklig sakförare, att kunna så mycket som möjligt förvirra juryn — kan man icke förundra sig öfver, hvad man förr skulle hafva ansett för otroligt, nämligen att till och med de mest frisinnade och inflytelserika tidningarna angripa hela jurysystemet. "Tribune" sade, för att taga ett exempel, i sitt nummer för den 25 Maj om saken: "Hvad som föregått tjenar till att belysa några af de många absurditeterna i jurysystemet, som en gång var lagens stolthet och frihetens palladium, men som nu genom domstolarnas förderfliga praxis bragts derhän att vanära lagen och sätta folkets välfärd, kanske dess frihet, i fara."

Sjelfva förhöret inför skranket erbjöd icke något ovanligare intresse. Fångens advokat talade mycket utförligt, men sökte hufvudsakligen att rädda honom genom att framhålla hans otillräknelighet. Naturligtvis fattades ej i försvaret egendomliga sofismer; bland annat ville han således göra gällande, att mr Putnam särdeles hade uppretat Foster just genom att icke inlåta sig i gräl med honom, alldenstund intet retar fulla menniskor mera, än när man ej bryr sig om hvad de säga. Förhöret började tidigt på måndagsförmiddagen och slutade tidigt på onsdagsförmiddagen. Juryn drog sig tillbaka, och under det en ansenlig polisstyrka hade tillräckligt att göra med att befria ingångarna och gångarna till domsalen från den hop, som ej var försedd med särskilda inträdeskort, satt man derinne i spänd förväntan på, huru utgången skulle blifva. Domsalen erbjöd ett intressant skådespel. Bänkarna på åhörareplatsen utanför skranket voro naturligtvis tätt fyllda, och innanför skranket var en ännu brokigare samling. Den tribun, på hvilken domrarna hade sin plats, höjde sig öfver en tätt sammanpackad skara af de till

dessa platser särskildt privilegierade, de i saken närmast intresserade, advokaterna, damer och referenter. Fången sjelf, som satt emellan två civilklädda polisbetjenter, försvann helt och hållet bland den öfriga publiken, och när man såg hans råa, likgiltiga ansigte, kunde ingen tro, att detta var den man, för hvilken det i denna stund gällde lif eller död. Endast när det hördes ett eller annat ovanligt stoj från den sidan, åt hvilken juryn hade gått ut, liksom ryckte det till litet i honom, och han vände ovilkorligen hufvudet om, men endast för att åter intaga sin likgiltiga hållning, när stojet åter upphörde. Långt mera medlidande uppväckte då hans hustru, som tätt beslöjad satt med sina tre små barn mellan de qvinliga åhörarna för att vänta på afgörandet af mannens öde, men tillika, och säkert icke minst, för att göra intryck på juryns hjerta.

Det förgick en timme, två timmar och tre timmar, och ingen jury kom tillbaka. Hettan i domsalen blef nästan öfverväldigande; en fjerdedel af åhörarna hade fallit i djup slummer, och de flesta andra, rätten ända från domaren och skrifvaren till dörrvaktarna, syntes vara nära deran. Dåsiga och tysta suto vi alla, så att rätten i trots af den spännande situationen erbjöd bilden af en domstol i prinsessan Törnrosas slumrande rike. Men plötsligt löses förtrollningen, åhörare och dörrvaktare och skrifvare vakna till förnyadt lif. “Juryn kommer“ heter det, och in kommo de tolf stackars “idioterna“ i ett sorgligt tåg, ty de hade icke kunnat komma öfverens om ett utslag, och deras ärende var endast att af domaren utbedja sig nya “instruktioner“. De erhöllo icke mycken tröst; domaren, för öfrigt en, efter hvad det sades, af New-Yorks rappaste domare, hänvisade dem till hvad han sagt på morgonen och framhöll endast på nytt med ett par ord nyanserna mellan öfverlagdt mord, enkelt mord och ett utan bestämd föresats att skilja någon vid lifvet företaget dråp. Ånyo måste de börja sina öfverläggningar, men nu hade man förlorat tålamodet, och salen tömdes efterhand. Ju förr man gick, desto bättre; kl. 9 på aftonen var juryn lika långt kommen och blef instängd för natten. Först följande förmiddag lät den rätten veta, att den blifvit enig om ett utslag. De edsvurna blefvo införda, och den äldste af dem meddelade domaren, att juryn blifvit enig om ett utslag, som förklarade Foster skyldig till öfverlagdt mord, men med rekommendation till nåd.

Några dagar derefter dömdes Foster i följd häraf “att hängas vid sin hals, tills han var död“, och i sitt allvarliga

tal anbefallde honom domaren eftertryckligt att icke nära något fåfängligt hopp om benådning. I verkligheten var också den allmänna stämningen emot mannen så stark, att det syntes som skulle det hafva varit mer än vanligt dristigt af New-Yorks guvernör att benåda honom; och dock lefde Foster ännu några månader efter den för exekutionen bestämda dagen i bästa välmåga, och det utan att vara benådad. Det nordamerikanska rättsväsendet tillåter förunderliga spetsfundigheter, och det har, efter att hafva gått rundt om till alla New-Yorks domstolar, slutligen lyckats att finna en domare, genom hvilkens hjelp verkan af den afsagda domen blifvit suspenderad och nytt förhör upptaget, hvarmed meningen endast kan vara, att saken skall råka litet i glömska och benådningen komma sedan. Vid slutet af 1871 var det ännu ej kommet till något verkligt afgörande.

18.

New-Yorkaren.

New-Yorks styrelse. — Sorgliga exempel. — Irländarna. — »Rösthopen» — En press-skandal. — Pressen som räddare. — Samhällslifvet. — Den outtröttliga verksamhetsifvern. — Välgörenheten. — Det amerikanska hemmet. — Sällskapligheten. — Sällskapslifvet.

Det är ett bekant påstående, att det icke finnes något land i verlden, som har en sådan förmåga att med den egna nationen hopsmälta invandrare, som Nordamerika, och man behöfver icke vara länge i landet för att känna sanningen häraf, om också endast till hälften instinktmessigt. Man kommer in i ett land, der det nästan öfverallt gästfritt står plats öppen för invandraren, och der det i verkligheten endast är odugligheten och lättjan, som behöfva frukta för framtiden. Man finner ett samhälle, som genast är redo att upptaga den nya medborgaren i sin midt, gifva honom alla rättigheter och pligter och erkänna honom, som om han från första timmen hade arbetat med i vingården; och detta samhälle, som är så redoboget att öppna sig, är visserligen rikt på öfverdrift, men ännu rikare på storhet; rikt på kaotisk förvirring, men ännu rikare på gyllene framtidslöften; en alltför fri tummelplats för alla dåliga passioner, men i ännu större omfång ett öppet fält för alla frihetens goda krafter.

Är det någon ort här, der öfvertygelsen härom liksom ligger i luften och kommer af sig sjelf, så är det väl staden New-York. Man har i Europa en temligen klar föreställning om, huru staten New-York styres, och huru åter staden New-Yorks kommunalstyrelse administrerar; man vet, att i den lagstiftande församlingen har majoriteten tills för icke länge sedan varit i händerna på bedragare och spekulanter, hvilka begagnade sin verksamhet som lagstiftare till en mycket stor del för att befrämja sina enskilda planer; man har sett och hört, huru kommunens budget utvisar en ofantlig skuld, som uppstått på det oförklarligaste sätt, huru det betaltes ko-

lossala summor för gatsopning, som aldrig egde rum, och för gatuläggningsarbeten, som aldrig utfördes, till byggnader, som icke en gång voro luftslott, åt hundratals embetsmän, som icke kände till sina embeten, åt vigtiga auktoriteter, som icke existerade. Det bekanta "talgljuset" i den gamla ryska budgeten har helt visst många sidostycken i det unga republikanska samhället; undersöker man, skall man måhända finna ännu flera än man väntade; men man blifver ännu mera öfverraskad öfver att se huru väl det hela ändock går, och öfver att se denna stad, som man trodde suckade under träldomsoket, som pålagts den af dess korrumperade regering, taga detta såsom en visserligen obehaglig öfvergång, men som emellertid icke kan vara annat än en öfvergång, och i hvilken man måste finna sig så länge "för sina synders skull," alldeles på samma sätt som en enväldig monarkisk stat skulle hafva funnit sig i att hafva en oduglig regent, tills man blef honom qvitt. Visserligen förefinnes ännu ingen den ringaste utsigt till en idéel representation, men det begär man ej heller; om blott partierna äro någorlunda lika representerade, är man glad, ty då hålla de hvarandra stången och passa på hvarandra, visst icke för sakens skull, utan af afund; men — tröstar man sig med — resultatet blifver dock detsamma.

På detta sätt tager newyorkaren sakerna, många ännu fogligare. Man får sålunda höra moderata republikanare ursäkta demokraterna dermed, att de dock icke alltid sjelfva sticka de penningar, på hvilka de plundra det allmänna, i fickan utan använda en stor del af dem för "partiändamål". Det kan måhända vara tillåtligt att här taga sakerna något likgiltigare, än vi i Europa skulle anse det kunna försvaras, ty detta samhälle har en bredare rygg att bära de politiskt onda dagarna. Det politiska lifvet i Amerika innebär mycket förderfligt, det är lätt att se, och det är mycket möjligt, att det en längre tid kommer att vidlåda de breda demokratierna, att politiken blifver ett yrke af något tvifvelaktig heder; både här och i Schweiz visa sig flera tecken härtill. Men det hela kan i alla fall gå ganska bra, det är en öfvertygelse, som man äfven kan få i de två nämnda republikerna, och det är ju rätt tröstande i våra dagar.

Der det onda finnes, der finnes också botemedlet, om det också icke kommer genast. Låtom oss betrakta taflans mörka sidor. New-Yorks ställning var visserligen ganska farlig. Lagstiftning och administration, till en del äfven domstolarna voro, åtminstone under det att det demokratiska partiet stod vid

styret, i händerna på ett i grund förderfvadt band, som icke tänkte på något annat än att rikta sig sjelf och var alldeles likgiltigt för de medel, som begagnades. Det ser svårt ut, för att nämna ett exempel, med majoriteten i lagstiftande församlingen, och så köper man den röst, som fattas, så offentligt, att alla tidningarna uppgifva namnet på den köpta "republikanaren" och den summa, för hvilken han sålt sig.

Ett annat exempel. Ett lagförslag af kriminalrättslig beskaffenhet jagas, tillsammans med en hel hög andra lagförslag, igenom de sista dagarna af sessionen under den knapphändigaste behandling, så att de icke ens finnas tryckta, innan de slutligen äro antagna, och ingen ordentlig redogörelse förefinnes i protokoller eller annorstädes om, hvilka förändringar som äro vidtagna. Då församlingen åtskilts och lagarne blifva kända, upptäckas i det kriminalrättsliga förslaget bestämmelser, som gifva domrarna en nästan obegränsad och oansvarig myndighet att straffa kritik öfver domstolen och dess utslag. Huru denna bestämmelse kommit in är högst oförklarligt; vi hafva ju antagit den, säga "demokraterna"; derom veta vi ingenting, säga "republikanarna", det är förfalskning; guvernören låtsar, som om han icke vet någonting om hela saken, och man är hänvisad till att i nästa församling åter göra om lagen.

Bestämmelsen var naturligtvis högst beqväm för domrarna af det demokratiska partiet, ty den var riktad mot tidningarna, som uppbjödo det yttersta för att komma "Tammany-ringen" *), denna beryktade demokratklubb, in på lifvet. På detta sätt gick det, och utsigterna till en förändring voro icke de bästa. Röfvarepartiet stödde sig på pöbelns majoritet, i synnerhet på irländarna, som synnerligast hafva koncentrerat sig i denna stad.

Irländaren är en af de värsta plågor, Europa har testamenterat Amerika. Vore unionen qvitt dem, skulle allt se annorlunda ut, lugnt, ordnadt och civiliseradt. Den irländska frågan är en af de svåraste här, den dyker på visst sätt upp nästan hvarje gång som en man skjutes på en krog, och tider komma, då revolvern och irländaren antaga dimensioner, som blifva hotande för hela unionen och i synnerhet för New-York. Man påminner sig kanhända de blodiga uppträden, som i Juli

*) I klubben håller man fast vid åtskilliga minnen från indianernas tid och efterapar i sina ceremonier, hvilket onekligen är ganska träffande, dessa barbariska stammars vanor. Stor-Sachem var den mest beryktade af de kommunala plundrarna, William Tweed »the boss of the ring».

1871 egde rum i New-York, då de katolska irländarna angrepo det festtåg, som deras protestantiska landsmän, "orangisterna", efter gammal sed och bruk hade föranstaltat till minne af slaget vid Boyne. Vid detta tillfälle fick man ögonen riktigt öppna för det omfång, i hvilket irländarna trodde sig kunna beherrska New-York, som de redan kalla en "irländsk stad". De fordrade först, att man skulle förbjuda de protestantiska orangisterna deras festtåg, oaktadt de sjelfva fjorton dagar förut hade paraderat genom New-Yorks gator till ära för påfvens jubileum och vändt upp och ned på staden genom sina jubilerande upptåg. New-Yorks mayor och polissuperintendenten, som båda tillhöra Tammany, fogade sig efter sina trogna valmäns begäran och förbjödo processionen. Denna förödmjukelse uppväckte emellertid en sådan harm hos alla ordentliga medborgare, att guvernör Hoffmann fann det rådligast att sätta afseendet på unionens lagar öfver irländarnas önskningar och tillbakakalla förbudet, i det han gaf tillkänna, att processionen skulle skyddas med vapenmakt. Detta skedde också; den blef det oaktadt angripen, och det kom till en strid på gatorna, under hvilken 100 menniskor förlorade lifvet och åtskilliga hundrade sårades. Det var ständigt den irländska frågan, som gaf sig tillkänna.

Man kan hemifrån hafva fört med sig ganska mycken sympati för det olyckliga Irland och dess olyckliga befolkning, men då man ser irländarna här, blir det svårt att bibehålla någonting af denna sympati. Den inflyttade irländaren är en af unionens olyckligaste faktorer. Unionen har honom att tacka för jemförelsevis mycket litet. Det är irländare och tyskar, som spela hufvudrolen i invandringen, men likaså visst som det är, att unionen har att tacka tyskarna för utomordentligt mycket, likaså tvifvelaktigt är det, hvad den har att tacka irländaren för. Visserligen har denne tillfört unionen åtskillig billig arbetskraft; och om det än är mycket öfverdrifvet att säga, att det är irländaren, som byggt Amerikas jernvägar, har han dock onekligen vid dessa och andra arbeten, der det endast fordras hårda händer, till en del gagnat landets ekonomiska ställning; men till vedergällning har han varit en hämmsko på Amerikas utveckling i civilisation. Den katolska irländaren är en ras, hvilken det synes rent utaf fattas perfektibilitet. Han är lika omedgörlig, lika hårdnackad uti att icke vilja låta sig påverkas af odlingen här i detta rika land som hemma i sin fattigdom, der han skjuter skulden för sitt elände på engelsmannen. Dessa menniskor säga, att de fly till Amerika för att

undgå förtryck och träldom, och här finnas icke råare despoter, än de äro. De ropa på frihet, och ultramontanismen har icke lydigare och mera blinda slafvar i sin tjenst för att strida mot menniskoslägtets framåtskridande än de råa, försupna och okunniga "fromma" irländarna. Tack vare dem har det äfven här lyckats den katolska kyrkan att göra samma ljudlösa eröfringar, som i Europa uppfyllde den med förvåning, som varit i tillfälle att färdas på protestantismens och katolicismens gränser och se den utomordentliga energi, hvarmed den katolska kyrkan hvarje dag arbetar på att befästa sin ställning.

Det är detta folk, som tillsatt den demokratiska styrelsen i New-York, det är "rösthopen". Dess röster köptes med den älskvärdaste rättframhet: bestämda priser på röster en détail, bestämda priser på ett parti, taget på en gång. Det skulle nästan tyckas, som om den allmänna valrätten hade gjort det omöjligt att komma upp utur detta moras. Förslog icke röstantalet riktigt, lät man samma horder rösta i olika distrikter; förslog icke detta, hade man den simpla utvägen att förfalska summeringen; allt tycktes kunna gå för sig, och gå för sig så länge som det behöfdes.

Och dock, endast ett par månader efter den tid, då allt såg så hopplöst ut, endast ett par månader efter sedan den gåtfulla lagbestämmelsen till skydd för de köpta domrarna emot pressen var smugglad igenom, lyckades det att gifva detta samvetslösa plundringssystem dess banesår.

Samma öfvermått af frihet, som kunnat bringa New-York under ett sådant herravälde, har också lärt new-yorkarna hvad sjelfhjelp vill säga. Det finnes ingen landsfaderlig, mild och rättskaffens regering, ingen hård, men kraftig cæsarism, som kan hjelpa dem ut ur klämman — nåväl, så göra de det sjelfva.

År 1871 hade att uppvisa två karakteristiska tilldragelser i New-York-pressens historia, som äfven representera medaljens två sidor. New-Yorks största "Rabaldertidning" är den föga aktade "New-York Herald", som genom en qvick lek af ödet står på samma grund, der Barnums museum låg. Den är den i Europa måhända mest kända tidning, förnämligast på grund af det storartade sätt, på hvilket den begagnat sig af telegrafen för att skaffa sig hastig och fullständig kunskap om allt hvad som föregår i verlden, och som satt den i stånd att beslå "London Times" i engelska angelägenheter. Under förhandlingarna i Washington om Alabama-traktaten blef emellertid

"Herald" slagen af "Tribune", New-Yorks mest ansedda tidning, och som nu visade sig kunna hålla "Herald" fullständigt stången i hvad angick att lemna nyheter. Det hade under det senaten förhandlade om traktatens ratifikation blifvit bestämdt, att traktaten skulle obrottsligen hemlighållas, till dess senaten hade antagit den. Samma dag, som den meddelades senaten, stod den i "New-York Tribune" från början till slutet.

Hela traktaten hade med fullkomlig noggrannhet under loppet af en natt blifvit telegraferad till tidningen, på hvars första sidor den prålade som ett jättetelegram på 4½ spalter, af omkring samma storlek som "Times" spalter. Detang af svara telegraferadt från tidningens korrespondent i Washington, och "Tribune" meddelade triumferande, att telegrafkompaniet i fråga hade ställt fyra ledningar till korrespondentens disposition, på det att alltsammans skulle i god tid komma till tryckeriet. Det var ett industrielt mästerstycke i nyhetsväg och som gjorde det största uppseende öfver hela unionen. Det är betecknande för det sätt, hvarpå amerikanarna upptaga slika saker, att de dödströtta telegrafisterna i Washington slutade den långa depeschen, då morgonen inbröt, med att telegrafera: "hurrah för Tribune!" Men hvilka som emellertid ej voro entusiasmerade öfver "Tribunes" "smartness", det var en del af senatorerna, dock egentligen blott de, som hade något emot tidningen och dess anda. De andra tyckas hafva tagit saken lugnt, och om någon opartisk indignation öfver den begångna indiskretionen i och för sig syntes det hvarken der eller annorstädes hafva varit något synnerligt tal. Emellertid sattes en stark agitation i gång i Washington. Tidningens korrespondent, för öfrigt en af dess mest framstående medarbetare, och som efter denna bedrift har utsigt till en lysande framtid inom den amerikanska pressen, uppmanades att afgifva förklaring öfver, hvarifrån han hade fått traktaten; han afgaf en försäkran om, att han hvarken hade den från någon senator eller från någon tjenare i regeringens tryckeri (depeschen antogs i följd af några små fel i texten vara skickad efter ett korrekturark); något vidare kunde han icke svara. Senaten lät dock föra sig längre och dekreterade, att hufvudkorrespondenten och hans medhjelpare skulle tagas i förvar på Capitolium, till dess de afgåfvo den äskade förklaringen. Härpå svarade "Tribune" med att underrätta publiken om, att den fördubblade sina korrespondenters arvode, medan de voro fängslade, såsom ett ringa bevis af erkänsla för deras utmärkta tjenster. Det

kan här i förbigående anmärkas, att "Tribunes" hufvudkorrespondent i Washington i sitt fria tillstånd åtnjuter en lön af 6,000 dollars om året, så att han med ett visst sinneslugn kunde emotse ett längre fängelse. Det var emellertid icke ensamt "Tribune", som hembar korrespondenten sin erkänsla. I de andra tidningarna hvimlade det af prisande yttranden, dem "Tribune" omsorgsfullt inregistrerade; i det rum på Capitolium, der korrespondenten satt, gaf han formlig kur åt medlemmar af senaten, som kommo för att bevisa honom sin högaktning, och Capitoliets embetsmän täflade om att erbjuda fångarna alla slags beqvämligheter. Senaten hade nedsatt en komité för att afgifva betänkande om hvad som vidare skulle företagas i saken, men stämningen slog efter hand fullständigt om, och då komitén blef färdig med sin rapport och sina hemställanden om tvångsförhör o. s. v., nekade man att höra derpå; då senaten ajournerade sig, sattes de fångne utan något vidare på fri fot, och "Tribune" och i synnerhet korrespondenten, som sålunda hade triumferat öfver senaten, blef i ännu högre grad amerikanska pressens lejon och föremål för en uppmärksamhet, som bokstafligen vida öfvergick den, med hvilken publiken följde sjelfva den diplomatiskt-politiska sidan af Alabama-historien.

Detta, att New-Yorks hederligaste tidning, på samma gång som den, hvilket förut är omtaladt, så dristigt supplerade polisens verksamhet, med svek satt sig i besittning af ett vigtigt diplomatiskt aktstycke, som regeringen, må vara med eller utan grund, ansåg böra i landets intresse hållas hemligt, är den ena stora tilldragelsen i pressens historia.

Den andra är den, att det var samma press, öfver hvilken man synes hafva allt skäl att alldeles bryta stafven, som räddade New-York från dess styrelse.

Det var "New-York Times", som först drog fram saken och, efter att hafva skaffat sig nödvändiga handlingar, hvem vet på hvilket sätt, öppet och oemotsägligt dokumenterade de otroliga underslefven och bedrägerierna.

Stadens herrar hade förut dagligen hört detta, men man hade tagit det kloka partiet att iakttaga fullkomlig tystnad, äfven när man prickades för ett bestämdt faktum. På detta sätt glömde folk hastigt bort saken, och endast en och annan gång inflöt i ligans tidningar ett vanligt beklagande öfver det förtal, som alltid utslungades mot politiska motståndare, och berömmande vitsord öfver styrelsens oförtrutna arbeten för stadens väl.

Men nu framkommo, alltid på det mest obegripliga sätt, sådana afskrifter af protokoller, räkenskapsböcker och räkenskaper, att det, fastän det äfven nu försöktes, icke lät sig göra att tiga sig ifrån det. New-Yorks respektabla medborgare slogo sig tillsamman, då pressen bröt vägen för dem, sjuttio af de största och anseddaste affärsfirmorna utfärdade en inbjudning till offentlig öfverläggning, och man blef nu ense om att genomföra kriget. Det har stått hårdt, och new-yorkaren kan vara af tvifvelaktig respektabilitet i offentliga angelägenheter, men han tager ihärdigt i tu med dem, hvad han än menar dermed.

Man får ej, huru det än går eller icke går i det politiska lifvet, bedöma new-yorkarne efter hvad de äro som politici. Saken är icke allenast den, att handel, industri och alla former af idoghet kunna förträffligt trifvas här, huru fal regeringen än må vara, och att det andliga lifvet kan röra sig allt starkare och starkare och förbereda en kommande tid, antingen det nu är dåliga demokrater eller dåliga republikaner som sitta vid styret; utan man ser i det dagliga lifvet hundratals exempel på, huru felaktigt det skulle vara att bedöma sjelfva samhällstillståndet efter det politiska lifvet. För att endast taga ett par enkla exempel: I samma stad, der man hvarje dag får höra och läsa, att man styres af bara röfvare, herrskar i det merkantila affärslifvet ett ömsesidigt förtroende till hvarandras ord, som man knappast skall finna maken till i de bäst regerade europeiska samhällen. Och samma man, som i politiken skulle vackla i hvilken som helst omröstning, när det gällde hans egen fördel, håller som affärsman på det mest samvetsgranna sätt ett muntligt och utan vitnen afslutadt kontrakt. I New-York bygges ett rådhus, som på sitt sätt nog blifver det dyrbaraste i verlden; det skulle vara fullt färdigt för 2½ millioner dollars, men är ännu icke fullbordadt, fastän man för detsamma utgifvit nästan 10 millioner dertill. Huru härmed tillgick var redan länge, innan det började att röras i de kommunala skandalerna, så bekant, att det t. ex. berättades helt öppet att, såsom den mest lysande brudgåfva vid ett storartadt bröllop, brudgummen fick en leverans till den inre utstyrseln i samma rådhus. Men som ett egendomligt motstycke härtill kan man utanför samma rådhus, som ligger midt för den mest trafikerade delen af Broadway, hvarje dag se folk, som komma med sina brefpackor och tidningsbuntar till de på gaslyktorna upphängda postlådorna och, om de finna lådorna för fulla, ganska lugnt lägga brefven utanpå

dem, och, om de äfven der bilda för hög råge, lägga dem ned på gatan vid foten af lådorna. Man vet, att om en vindstöt skulle komma och blåsa ned ett par bref, så skulle de förbigående draga försorg om, att brefven åter kommo på sin plats.

I det hela taget synes en stark känsla af inbördes solidaritet hafva utvecklat sig hos amerikanarna, en hög grad af den rätta samhällsandan, som icke nog kan uppskattas i vår, individualismens, tidsålder. Af yttre kännetecken härpå har man allaredan tillräckligt i den mångfald af offentliga anstalter, som finnas rundtomkring. Man sliter och släpar dag ut och dag in för att förtjena penningar, och man fortfar dermed. Det är icke här som i Frankrike, der det sträfsamma och idoga folkets ekonomiska ideal i sjelfva verket är att förtjena så mycket penningar, att man kan lefva utan att göra något; att blifva rentier, det är der drömmen. På det sättet är det icke i Amerika. Har man inga penningar, så vill man förtjena litet, har man förtjent litet, så vill man hafva mera, och så fortsätter man, tills man dör.

Blir en amerikanare ruinerad, tager han sig icke heller så nära af olyckan, som den skulle göra, hvilken såge hela sin framtid förderfvad. Han börjar strax på nytt, arbeta skulle han ju hafva gjort i alla fall.

Men dessa menniskor, som på detta sätt helt och hållet uppgå i materiella arbeten, älska icke penningen så, som man måhända kunde föreställa sig; det finnes kanhända intet ställe i verlden, der man så litet håller på sina penningar och i synnerhet der det skänkes bort så mycket som i Amerika, och der man så frikostigt tänker på sina medmenniskor.

Förf. tillbringade en dag hos en bekant, hvilkens landtställe ligger ett tiotal mil från New-York. Bland traktens märkvärdigheter fanns der äfven ett, för en liten landskommun ovanligt vackert och väl inrättadt, uppfostringshus för föräldralösa barn, hvilken anstalt nyligen blifvit färdig. Uttalade man sin förundran öfver, att en, om också mycket välmående, dock så liten kommun kunnat undvara medel till en sådan stiftelse och åtaga sig utgifterna för att hålla den i gång, fick man till svar: "Åh, det har ingen nöd, penningarna komma nog, hade vi bara barnen." — "Barnen?" — "Ja, nu då huset är färdigt, hafva vi måst låna barn från de andra kommunerna; sjelfva hade vi blott tre, som vi kunde få in." Naturligtvis funnos flera än tre föräldralösa barn inom kommunen; men alla de andra hade kommit till slägtingar

eller annat folk, som, då det kom till tals derom, ej ville blifva utaf med dem, och der ligger nu det vackra uppfostringshuset i den sköna Orange-Valley och väntar på, att någon vill vara så god och begagna det. Man är emellertid icke alltid så förhastad att bestämma sättet, på hvilket man vill vara välgörande, och kommer derför ej heller så ofta till korta. Der finnas väl några slags stiftelser, som intresset på sin tid kastade sig oproportionerligt starkt öfver, men om hvilka man redan börjar att hysa starkt tvifvel, t. ex. asylerna för drinkare; men de flesta göra utan tvifvel betydande nytta, om än ledningen utaf dem kan lemna åtskilligt, ofta väl mycket öfrigt att önska. Detsamma synes gälla om dem i det lilla som om Förenta Staterna i det stora: grunden är så god, att det hela går framåt, till trots för alla de hinder, de styrande personerna kunna lägga i vägen.

Ett uppräknande eller en än aldrig så kort karakteristik öfver staten och staden New-Yorks mångfald af offentliga stiftelser vill jag här ej inlåta mig på, utan endast framhålla, att man äfven vid den flyktigaste bekantskap med dem åter och åter förvånas öfver, hvad Nordamerika i detta som i andra hänseenden har att tacka det enskilda initiativet för. Det bevisar, att känslan af det ansvar, som friheten gifver, trängt igenom på alla områden. Liksom i Schweiz ser man här beständigt, att en man, som förtjent stora rikedomar, återgifver en del af dem till samhället och medborgarna under en eller annan form.

Låtom oss emellertid, efter att ett ögonblick hafva betraktat new-yorkaren i det offentliga lifvet, hans beteende och hållning emot samhället, försöka att kasta en hastig blick inom hemmen; också detta har sitt stora intresse, också der finnes något, som till och med efter en kort vistelse derstädes faller i ögonen såsom egendomligt.

Hvar och en någorlunda välmående amerikansk familj, som har hushåll, bebor ensam ett hus, det må vara som egare eller hyresgäst. Som redan är anmärkt lefva proportionsvis många amerikanska familjer på hoteller och värdshus, och i det hela taget kan man knappt säga, att smaken för husligt lif är synnerligen utbredd i Amerika. Men den fattas dock icke; redan sättet, på hvilket ett amerikanskt hus är inrättadt, utvisar detta. Der är lagd i dagen den beundransvärdaste omsorg om alla det dagliga lifvets små förnödenheter, för trefnad och välbefinnande i alla hänseenden.

Genast man kommer in genom förstugudörren till ett vackert hus, får man en känsla utaf, som om man med ens kom in i hela huset. Golfmattor äro lika oumbärliga för amerikanaren som för engelsmannen, de sträcka sig ända till trapporna ut på gatan och låta aldrig ens fot träda på bart golf, så länge man är inom hus. Redan detta gör genast vid inträdet ett intryck af trefnad; härtill kommer att trappuppgången gerna är vackert utstyrd, försedd med lampor och kandelabrar, och att i alla händelser om sommaren dörrarna ofta stå öppna i hela huset — ty ingen nation tyckes så vinlägga sig om luftdrag som den amerikanska — så att man på samma gång ser in i alla rummen, och deras eleganta och smakfulla inredning genast gör sig gällande.

Fördelningen af rummen är gerna gjord på det sättet, att man i bottenvåningen — hvilken i hus, som ej göra något särskildt kraf på *fashion*, ofta är ett mellanting af hög källarvåning och låg bottenvåning — har matrum och ett par andra rum, som gerna begagnas till de "receptioner", hvilka spela en temligen stor rol i sällskapslifvet, och äro husets mera offentliga rum; i första våningen finnas hvardagsrum och i de andra våningarna sofrum.

Inredningen af rummen i ett förmöget amerikanskt hus är mycket anslående, i ett rikt hus ofta utmärkt vacker. I ett sådant nedlägges icke blott utomordentligt mycket i dyrbara mattor, gardiner, speglar, ljuskronor och möbler, utan icke så sällan får man se vackra konstföremål, de der dock oftast tillhöra europeisk äldre eller nyare konst. Rika amerikanare, som hafva rest i gamla verlden, hemföra ofta derifrån utomordentligt dyrbara saker, bildhuggeriarbeten af marmor och brons, mosaikbord och andra föremål, som skulle vara prydnader i furstliga boningar. När härtill kommer, att det, såsom redan är anmärkt, är på ett beundransvärdt sätt sörjdt för alla det dagliga lifvets förnödenheter, medgifver man onekligen amerikanaren en viss rättighet att anse sitt hus såsom det bästa slags bostad, menniskoslägtet ännu har uppfunnit. Äfven i mindre rika och mindre förmögna hus finnes ett sådant öfverflöd af små beqvämligheter, att man ovilkorligen finner, att vi européer äro i högsta grad måttliga i våra anspråk på en bostad. Värmeapparater begagnas i stor utsträckning. Stora hus uppvärmas helt och hållet genom apparater, som ofta erfordra en man till jemn påpassning, men äfven i mindre hus uppvärmas på olika sätt de flesta rummen beständigt. Ett badrum finnes i

hvarje ordentligt hus, och i sofrummen har man både varmt och kallt vatten till sitt begagnande. Kökseldens värme användes på ett helt annat sätt än hos oss, der dess rol alldeles utspelas under grytan.

Amerikanarna äro mycket gästfria, och sällskapligheten spelar hos dem en stor rol. För öfrigt går det med den som med det dagliga husliga lifvet, den hänvisas stundom äfven till hotellerna, och det är icke sällsynt, att receptioner försiggå i hotellernas eleganta salonger. Några af Amerikas största penningmatadorer föra ett utomordentligt tillbakadraget lif. Detta gäller äfven om några af New-Yorks rikaste och äldsta familjer. Andra gå till ytterlighet i motsatt riktning och sätta en ära uti att visa ett alldeles orimligt slöseri vid festliga tillfällen och vigtiga familjetilldragelser. En af unionens högsta embetsmän gifte bort sin dotter vid samma tidpunkt, som prinsessan Alice af England förmäldes med markisen af Lorne, och både amerikanska tidningar och amerikanskt stadsprat berättade triumferande, att det amerikanska bröllopet icke stod efter de furstliga ceremonierna i England hvarken i prakt eller elegans. Och dock blef detta bröllop fördunkladt af ett annat, som egde rum någon tid efteråt, vid hvilket den förnämsta ledaren i "Tammany Ringen" gifte bort sin dotter. Hela unionen fick underrättelse om brudens drägt, om det tyg, hvarmed Fifth Avenue, der bröllopshuset låg, var belagd, och om de utomordentligt dyrbara skänker, enligt hvad det sades, till en half million dollars värde, i hvilka "ringens" medlemmar och andra medsammansvurna sökte att gifva svaga uttryck åt sina känslor.

Det amerikanska sällskapslifvet har på ett mycket praktiskt sätt antagit den seden, att göra visiter på aftnarna; när den sena middagen är slutad, börja portklapparna i de fashionabla qvarteren riktigt att dundra; än här, än der församlar man sig i förtroliga kretsar omkring kaminen, pratar litet med familjen och dess gäster, hör nytt och går sedan till grannen. Detta är en fri, behaglig form för sällskapligt umgänge, som onekligen har betydliga företräden framför förmiddagsvisiterna.

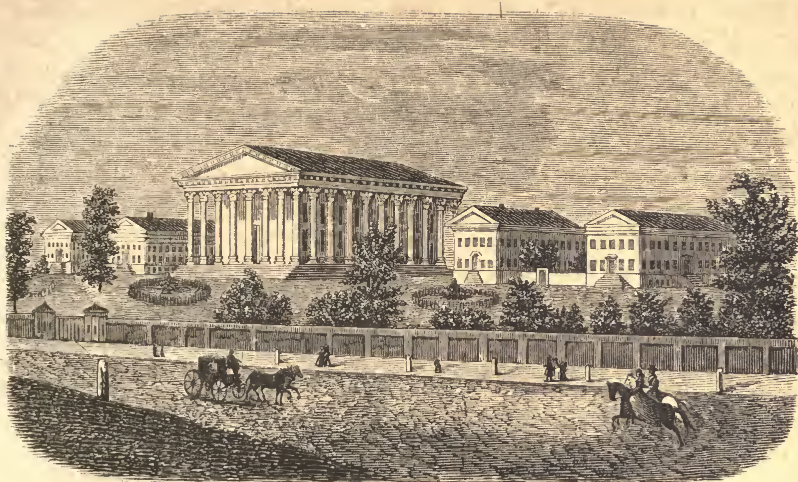
Amerikanarnas lefnadssätt, i särskild mening, är godt och kraftigt; de hafva den anglosaxsiska böjelsen för kraftig och stark föda, oaktadt klimatet är väsentligt olika Englands. Stilen i de dagliga måltiderna är också engelsk. De rika familjerna i de östliga staterna tycka dock om att ge sina kök en fransk anstrykning, och i New-York äro

franska kockar och franska kokerskor mycket eftersökta. Om man emellertid äter sin mat på franskt sätt, så dricker man sitt vin på engelskt. När måltiden är slutad, tages duken utaf, eller en annan lägges på, nya glas framsättas vid kuverterna, och man låter vinet vederfaras rättvisa.

Amerikanarna förstå förträffligt att tala, både i samtal och i monologer. I det sista hänseendet måste man till och med sätta dem ovanligt högt. De tala nästan alltid med förvånande formel färdighet; deras patetiska tal äro ofta mindre lyckade, något frasartade, men som "skåltalare" i något inskränkt mening äro de förträffliga. När vid något tillfälle sådana tal hållas, följa de tätt på hvarandra och äro nästan alltid roliga och lifliga. Amerikanarna hafva en egen smak för torr-rolighet, och det är hufvudsakligen detta, som kryddar deras tal, hvilka äro späckade med anekdoter och qvicka historier, som i förtroligare kretsar äro i hög grad mustiga. Det kan icke förnekas, att amerikanarna hafva en egen smak för detta slags lustigheter, och det är vanligt, att åtskilliga af de i deras smak helt visst lustigaste, men tillika plattaste historier, som berättas i Amerika, inledas med: "Lincoln brukade berätta"; i verkligheten skall "the great and good Lincoln" hafva tyckt mycket om slika lustigheter. Amerikanarna hafva en egen smak för plattheter, men de förstå äfven att föra allvarsamma samtal. Det finnes kanhända icke många vetenskapsmän af hög rang i Amerika, men der finnas många bildade män och särdeles många af hvad vi kalla "förnuftigt" folk, med hvilka helt visst hvar och en kan hafva gagn af att samtala. Vi borde kanhända här först hafva nämnt damerna. Det är bekant, att de amerikanska damerna, i synnerhet bland klassen "upper ten thousand", äro en i hög grad bortklemad och icke litet förderfvad ras. De bekymra sig mycket litet om sina hem, hafva icke det bästa rykte om sig som hustrur och ett mycket dåligt som mödrar, ja, de vilja icke ens vara det. De äro svaga och skröpliga af lutter brist på naturligt lif, excentriska och hysteriska, i hög grad okunniga och i högsta grad lättsinniga. Sådan är den ena sidan af taflan, och man vågar väl knappast påstå att den är falsk; men det amerikanska qvinnokönet i dess helhet blifver måhända mera än de flesta andra länders qvinnor bedömdt efter modedamer och excentriska abnormiteter. Naturligtvis finnas äfven der verkliga qvinnor, och om ens vistelse i Amerika har varit än så kort, har man dock alltid varit i tillfälle att förvånas

öfver att träffa på qvinnor, hvilka, utan att upphöra att vilja vara qvinnor, hafva en andlig utveckling och mognad, på hvilka vi män äro vana att anse oss hafva monopol, och som med en snillrik lätthet och friskhet, dem vi dock måste erkänna icke i allmänhet stå oss till buds, förstå att dela med sig af sitt rika innehåll.

De amerikanska tidningarna förvåna genom sin brokighet. De referera alla möjliga händelser för dagen och mycket mera; på samma sida, der de upplysa att 2 och 2 icke är 4, när de stå som 22, att den middag, till hvilken man icke blifvit inbjuden, är den svåraste att smälta, och andra dylika "witzar" och aforismer, innehålla de en genomgående, med siffror späckad undersökning af den vattenkraft, som kan antagas finnas i den eller den staten. Men de afspegla i detta hänseende helt och hållet sina läsares smak. En krets af äldre mognade män kan ifrån det mest allvarliga, affärsmässiga samtal hoppa in i en korsande eld af anekdoter och historier, och man kan sitta vid ett middagsbord i en krets af unga lejon, så lejonaktiga, att den ene icke har en knapp i sin skjorta af annan storlek och på annat ställe än alla de andra, och höra dem prata om sina fiskturer i Norge och på Volga och om skådespelerskorna vid mr Fisks teater, men på en gång mot slutet komma att tala om frihandel och myntfrågan, och öfver de ideligen tömda och ideligen fyllda glasen skärskåda dessa ämnen med en sådan skicklighet och sakkunskap, att man följer samtalet med det största intresse, tills värden säger sitt: "Well, gentlemen, shall we join the ladies?"

Girards College.

19.

Filadelfia.

Stadens tillväxt. — Gatorna. — Fairmount Park. — Independence Hall. — Biblioteker. — Girards College. — Hospitaler. — Andra stiftelser. — Qväkarna.

Filadelfia anses inom unionen såsom ett särdeles tråkigt ställe, och det första intryck, man får af staden, är också, att den är vänlig, renlig och tråkig. Det sistnämnda epitetet är emellertid det, som blifver mest rubbadt under vistelsen der. Andra dagen börjar man att tycka om staden, och tredje dagen finner man sig särdeles väl uti den.

Filadelfia är, såsom bekant, den till storleken andra staden i unionen. Enligt folkräkningen 1870 hade den då 674,022 inv. Vidare anses den för att vara unionens betydligaste fabriksstad I närmaste grannskapet finnes öfverflöd på vattenkraft, och Pennsylvania har dessutom rika kolgrufvor att ställa till industriens tjenst. Den arbetande befolkningen slutligen berömmes för klokhet och duglighet.

Ibland dess manufakturer må nämnas de storartade lokomotivfabrikerna, från hvilka tusende af de stora, kraftiga, amerikanska lokomotiverna äro utgångna. Förutom lokomotivfabri-

kerna finnes en mångfald af andra jernfabriker i förstäderna, sockerraffinaderierna spela också en ovanligt stor rol, och dessutom böra särskildt nämnas litografiska anstalter, tryckerier, bokbinderier o. s. v.

Denna storartade stad med sin ofantliga verksamhet, och tillika en af unionens mest historiska städer, firade dock först 1871 sitt hundraåriga jubileum såsom stad. Den anlades af William Penn och hans qväkarsällskap 1682, efter det man på redligt sätt tillhandlat sig grunden af indianerna och afslutat ett kontrakt med dem i fullgiltig form. Penn gaf staden sitt namn (broderskärlek), såsom en antydning af den anda, som skulle herrska i den, och tillika med häntydning på den stad, som nämnes i Johannis Uppenbarelse. Staden växte mycket hastigt, tre år efter den första kolonianläggningen hade den redan 2,500 invånare, och 1771 blef den inkorporerad som stad.

De amerikanska staternas första kongress hölls här 1774 i en gammal byggnad, som ännu står qvar. I Filadelfia samlades också alla kongresserna under revolutionen. Den församling, som utarbetade unionsförfattningen, kom tillsamman i Filadelfia i Maj 1787, och ännu i åtskilliga år efter författningens antagande samlades kongressen här, der också den förste unionspresidenten bodde.

Under oafhängighetsstriden var staden under kort tid, från September 1777 till Juni 1778, i engelsmännens besittning, och en folkräkning, som lord Cornwallis lät företaga, uppvisade ett invånareantal af 21,334. Nu har den, som ofvan är nämndt, åtskilligt öfver en half million. Staden har en utomordentligt stor utsträckning. Den principen, att hvarje familj skall hafva sitt eget hus, är måhända på intet ställe så genomförd som här. Det uppgifves, att den 1 Juli 1819 funnos här 108,263 boningshus, hvilket lärer vara öfver 30,000 mera än hvad New-York innehåller.

Staden har vidare öfver 400 kyrkor och nära 400 offentliga skolor, i hvilka 2,000 lärare undervisa 80,000 barn.

Fastän staden utbreder sig öfver ett ofantligt territorium, är det dock genom ett utomordentligt utsträckt spårvägssystem lätt att komma omkring i den. Hvarje punkt af staden står i nära förbindelse med detta nät, som tillhopa har en väglängd af 177 mil, med nära 700 spårvagnar dragna af 4,000 hästar och som göra omkring 4,500 turer om dagen.

Stadens många hus äro ordnade utefter raka och regelmässiga gator; "breda" kan man deremot icke säga, oaktadt detta ord i geografien nästan alltid gör de två andra sällskap. I verkligheten finnes endast en gata af vederbörlig bredd; de öfriga synas, i synnerhet om man kommer från Washington, jemförelsevis temligen smala. Detta gäller i synnerhet om stadens hufvudgata, den lifliga och trafikerade Chestnutstreet.

Husen äro icke höga, men deras arkitektur gör ett mycket behagligt intryck. Hvit marmor är i öfverflöd använd. Man ser praktfulla byggnader, enskilda och offentliga, som helt och hållet äro uppförda af detta materiel, och det är användt i tusende sinom tusende af de vanliga husen. Ett normalt Filadelfia-hus har nämligen sin hvita marmortrappa, en hvit marmordörrkarm och marmorgesimser under fönstren. Föreställer man sig en rak gata med röda hus af lika storlek, på detta sätt utstyrda med hvit marmor, med gröna fönsterluckor och en rad af på solsidan planterade skuggrika träd, så har man en normal gata i Filadelfia.

I de stadsdelar, der ingen rörelse drifves, och der den välmående medelklassen har sina boningar, kan enformigheten visserligen blifva något öfverväldigande. Det ena huset är alldeles som det andra, en hvit trappa leder upp till en hvit förstuguport, och två fack fönster på nedra botten, tre fack på öfra; så repeteras det i oändlighet, endast med den omvexling, att de två facken fönster på nedra botten äro placerade än på högra och än på venstra sidan om förstugudörren. Men äfven i denna oregelbundenhet ligger en regel; ty det är en princip, att husen, två och två, hafva sina förstuguportar och sina hvita trappor vid sidan om hvarandra. Ser man vid början af en utaf dessa stilla privatgator, att framför huset ligger en med ett jernstaket inhägnad gräsplan, så kan man vara förvissad om att finna samma lilla gröna fläck med samma staket framför alla de andra. Står en vas i det gröna, så har hela gatan vaser i det gröna.

Af lysande butiker finnas ej många, men några kunna dock mäta sig med allt hvad man eljest får se i den riktningen. Inne i staden ligga små täcka parker, och ser man från en högt belägen plats ut öfver staden, är hela den stora husmassan mellan Delaware och Schuylkill genomväfd af grönt. Omgifningarna äro ganska vackra, och i den utanför staden liggande vidsträckta Fairmount Park har Filadelfia en

ganska behaglig tillflyktsort. Det är en vidsträckt skog med en rik mångfald af gröna träd, blomsterbuskar, friska gräsplaner, som sträcka sig öfver den vågformiga terrängen längs efter den lilla floden. Denna park är promenaden för den fina verlden, och under de tidigare timmarna af eftermiddagen, tills inemot kl. 6, är här en lika omvexlande mångfald af vagnar som på Paris' och Londons promenadplatser; men vagnarna hafva hvarken den prägel af aristokratisk förnämhet, som är utbredd öfver vagnsraden i Hyde Park, eller den lätta elegans, som var egendomlig för alla de olika ekipagerna i Boulogneskogen. Man märker, att man kommer emot södern; här gäller det att få vagnar, som skydda emot solen, men i öfrigt äro så luftiga som möjligt; det långt öfvervägande flertalet är endast täckt af ett på ett par lätta stänger fästadt tak, och millionärerna köra sina familjer omkring i tarfliga char-à-banc'er, täckta på samma sätt. De unga lejonen kryssa omkring i små vagnar, ett säte, placeradt mellan hjul, hvilkas tunnhet och spinkighet tyckas göra det till en lifsfarlig sak att med dem rulla fram öfver en stengata, men som äro gjorda — får man till lugnande af farhågorna för sina medmenniskors öde veta — af ett eget träslag, hvilket är hårdt som jern, och som tillstädjer förfärdigandet af dessa amerikanska hjul, hvilka i städerna genast uppväcka en resandes förvåning.

Vid ingången till parken ligger den intressanta vattenledningen på en vacker, nästan romantisk plats. Maskineriet är storartadt. Flodens rena vatten drifves upp till staden af storartade turbinhjul; det är ännu icke alldeles fullbordadt, sex hjul voro i rörelse 1871, af hvilka det största uppdref 8 millioner gallons vatten på tjugufyra timmar. Ett nytt hjul var under byggnad, och detta skulle leverera en million gallons i hvarje timme.

Litet längre bort är en tilläggningsplats för små ångbåtar, hvilka erbjuda tillfälle att göra små turer på floden, och längre bort hålla, liksom i New-Yorks Central Park, vagnar, som föra besökande rundt omkring, ty utsträckningen är så stor, att det är nästan omöjligt att göra denna tur till fots.

Bland de mest sevärda punkter är först Lemon Hill, hvarest under oafhängighetskriget en bekant patriotisk bankir Robert Morris hade sitt landtställe. En senare egare förskönade det vackra stället ännu mera, tills det blef en af de punkter, hvaröfver staden är stolt. Turen går förbi en instängning för djur och en putslustig trofé, den båt, som doktor Kane begagnade

"Independence Hall."

på sin nordpolsexpedition, förbi några hus, vid hvilka historiska minnen äro fästade, förbi en stor lekplats för barn, med amerikansk frikostighet försedd med spel och redskaper för gymnastiska öfningar och lekar. Turen går vidare genom Landsdowne Dal med dess lilla klara ström. På detta ställe bodde en tid Joseph Bonaparte, f. d. konung af Spanien, men i Filadelfia bekant som grefve af Survilliers. Från den högt liggande punkten George Hill har man en herrlig utsigt öfver de vackra dalarna och de klara strömmarna åt staden. Denna vackra höjd med tillstötande jord på 83 acres var, liksom så många dylika ställen i detta land för samhällsanda, en gåfva till staden "for the health and enjoyment of the people for ever".

I Filadelfia är det icke tafvelgallerier och skulptursamlingar, som skola beses; dessas plats är upptagen af skolor, fängelser och hospitaler, som anmäla sig hos en resande med samma oafvisliga kraf på att blifva sedda som de europeiska konstsamlingarna. Men innan man gifver sig i färd härmed, gör man en vandring till Independence Hall, det gamla State House, hvars simpla murar innesluta minnena från oafhängighetskriget. Man inträder i den sal, der kongressen den 4 Juli 1776 utfärdade oafhängighetsförklaringen, en tarflig, fyrkantig, men hög och luftig sal, som nu är invigd till förvarande af historiska reliker. Oafhängighetsförklaringen hänger sjelf i midten af salen, och på golfvet står en trofé, "Frihetsklockan", den klocka, hvars ljud förkunnade medborgarna, som ängsligt väntade på utgången af kongressens förhandlingar, att förklaringen var antagen. Genom en profetisk slump kom denna klocka, som stöptes tjugutre år före den dag, på hvilken dess toner förkunnade detta budskap, att bära denna inskrift: "Förkunna frihet för hela landet, för alla dess innebyggare."

På ett annat ställe i salen ligger den sten, från hvilken oafhängighetsförklaringen upplästes. Rundtomkring på väggarna hänga porträtter af bekanta män från denna tid och i taket den gamla ljuskronan af glas, som spridde sitt sken öfver kongressen. Under denna stå presidenten Hancocks stol och det gamla, simpla, spinkiga skrifbord, vid hvilket oafhängighetsförklaringen underskrefs. Här och der ser man andra kuriositeter, ett stycke af den ek, under hvilken William Penn underhandlade med indianerna, en inbjudning till middag från Washington o. s. v.

De öfriga delarna af byggnaden äro nu upptagna af stadsrådet, embetsverk och domstolar.

Icke långt ifrån rådhuset ligger "de Förenade Staternas Mynt", en vacker byggnad i jonisk stil, hvars tempelartade yttre emellertid står i ringa samklang med dess bestämmelse. Det är ett äkta amerikanskt drag, att Myntet, med undantag af lördagen och söndagen, om förmiddagen är öppet för publiken. I förstugan sitter betjening, som har till åliggande att eskortera de besökande genom byggnaden. Man kan här följa alla operationerna, från den råa metallens smältning till präglingen. En myntsamling sluter sig till Myntet.

Börsen är en praktfull marmorbyggnad med en pelargång i korintisk stil; den upptager nästan hela platsen mellan fyra gator.

Filadelfias bibliotek är det äldsta offentliga bibliotek i Förenta Staterna och innehåller omkring 80,000 band. Hörnstenen till detsamma lades 1789. I förbindelse med detta står det Loganska biblioteket, till hvars boksamling både folk från staden och främmande hafva fri tillgång. I Filadelfias bibliotek har också hvar och en entré till läsesalen. Naturligtvis bevaras äfven här några historiska kuriositeter, två klockor, af hvilka den ena egts af William Penn och den andra skall hafva tillhört Olivier Cromwell, en plan öfver staden från 1777 och andra saker. Biblioteket fick sig efter en enskild man testamenterad en förmögenhet på en million dollars. Af andra stora biblioteker har staden, utom ett merkantilt bibliotek, d. v. s. ett som närmast är bestämdt för unga handlande, men för öfrigt innehåller arbeten af många olika slag, följande rätt ansenliga mängd af offentliga biblioteker: Det tyska biblioteket, lärlingarnas bibliotek, vännernas fribibliotek, Southwark bibliotek, Girards bibliotek, James Pages fribibliotek. Härtill kommer vidare, att biblioteker äro förenade med många af stadens litterära, vetenskapliga och religiösa samfund.

Bland det nya Filadelfias byggnader intager vidare "Girards College" en framstående plats. En sådan byggnad finnes säkerligen endast i Amerika. En rik man, bankiren Girard, testamenterade en stor förmögenhet till offentligt användande; på den borttestamenterade jorden funnos rika grufvor, förmögenheten växte till kolossal rikedom, som nu fordrar ett kompliceradt förvaltningsmaskineri, och för en del af rikedomen uppfördes, enligt stiftarens önskan, en skolbyggnad för föräldralösa eller faderlösa gossar. Denna byggdes med sådan prakt, att den inalles kostade omkring två millioner dollars. Sjelfva skolan, som anses för en af unionens vackraste bygg-

nader, är uppförd som ett korintiskt tempel, omgifvet af åtta pelare på hvarje sida, förfärdigade i Italien och hitförda med en kostnad af omkring 20,000 dollars för hvar och en. I trots af detta orimliga slöseri med de till välgörenhetsanstalten bestämda medlen, är stiftelsen dock så rik, att den underhåller mer än 500 gossar. De bo i byggnader, som ligga alldeles bredvid skolhuset, och underhållas helt och hållet af stiftelsen. I en lokal i skolbyggnaden förvaras med pietet en mängd af stiftarens tillhörigheter. Hela hans möblemang står här, hans kassakista, ja, till och med hans gigg har här fått plats. Nere i vestibulen stå hans bildstod och hans marmor-sarkofag. Från byggnadens marmortak har man en vidsträckt utsigt öfver staden och dess omgifningar. Det sätt, på hvilket det är sörjdt för gossarnas förnödenheter, den stil, hvari skolrummen — eller salarna må de kallas — äro uppförda, den omsorg, hvarmed man sörjer för allt, till och med för gossarnas fysik och kroppsöfningar, äro i sanning storartade. Amerikanarna äro, såsom redan är sagdt, utmärkt förekommande mot främlingar; de äro lika älskvärda och tillmötesgående som engelsmännen äro frånstötande och obehagliga. Att tala engelska dåligt är i Amerika, i alla offentliga institutioner af hvad slag som helst, en tillräcklig rekommendation; man föres omkring med den största artighet och får ovilkorligen emottaga en utförlig tryckt berättelse om den institution, man besöker. I Girards College tillåtes det således ögonblickligt en främling att besöka det hela, äfven under sjelfva skoltiden, under det att besökande amerikanare alltid blifva af portvakten anmodade att komma på en annan tid. Den egendomliga bestämmelsen gäller för stiftelsen, att den icke får beträdas af någon prest.

Bland andra storartade stiftelser i Filadelfia bör nämnas anstalten för sinnessjuka med två afdelningar, för manliga och qvinliga patienter. De två långt från hvarandra liggande afdelningarna äro båda belägna i en vacker park. Byggnaderna äro uppförda af huggen sten, och anläggningen af denna stiftelse har kostat 600,000 dollars. De storartade byggnaderna äro inredda och försedda med alla möjliga beqvämligheter för patienterna. Der finnas icke blott präktiga samlingssalar med de vackraste utsigter, utan äfven danssalar, sal för dramatiska föreställningar och stallar med parkekipager och ponnyförspann. Här är plats för 500 patienter.

Institutet för blinda har plats för hundra elever, som lära

olika handtverk och andra förvärfssätt. Särskild uppmärksamhet egnas åt musiken, och många elever sättas i stånd att förtjena sitt bröd som orgelnister, musiklärare o. s. v. En gång i veckan gifves konsert för mycket låg entré.

Döfstuminstitutets praktfulla granitbyggnad lemnar hem för omkring 200 elever.

Af olikartade större välgörande stiftelser och instituter innehåller Filadelfia vidare följande imponerande mängd, af hvilka en detaljerad beskrifning skulle vara omöjlig, men som i alla händelser förtjena att kännas till namnet:

De Förenade Staternas marin-asyl, med platser för fyra hundrade gamla sjömän.

Pennsylvania hospital, grundadt år 1751.

Vännernas asyl för sinnesrubbade, hvilken uppehålles genom frivilliga bidrag och genom en ringa afgift för patienterna.

Wills hospital lemnar vård åt dem, som lida af sjukdom i lemmarna och i synnerhet af ögonsjukdomar.

Industrihuset i den fattigaste delen af staden hjelper till att skaffa arbete och om möjligt herberge.

Tillflyktshuset upptager unga brottslingar och i det hela taget barn, för hvilkas framtid finnes orsak att frukta.

Den qvinliga teckningsskolan gifver för mycket ringa betalning undervisning i teckning och andra konstarter, genom hvilka eleverna kunna blifva i stånd att förtjena sitt bröd.

I Franklin Institut hållas om vintern föredrag i kemi, mekanik och andra vetenskaper, och ett bibliotek finnes till allmänt begagnande.

Howard Institut upptager qvinliga fångar.

Lincoln Institution antager sig soldaters efterlemnade barn.

Midnattsmissionen och den gode herdens hus äro ett slags Magdalenastiftelser.

Vidare finnas följande hospitaler: Charity Hospital, Kopphospitalet, Christ Church Hospital, det episkopala hospitalet, Howards hospital för obotliga, hospitalet för drinkare, det judiska hospitalet, St. Joseph's hospital och St. Mary's hospital.

Andra stiftelser äro: Germanstowns friapotek, Hahnemanns d:o, Filadelfias d:o, det nordliga och sydliga d:o, det katolska hemmet för öfvergifna, föräldralösa flickor, barnasylen, kyrkohemmet för barn, färgade föräldralösa barns hem, uppfostringshuset, hem för gamla och sjuka, hem för öfvergifna färgade barn, hem för små vandrare, det judiska uppfostringshuset, den

fattiges små systrar, det lutherska hemmet för föräldralösa, tidningskolportörernas hem, det nordliga hemmet för vänlösa barn, den gamle mannens hem, den gode fåraherdens hem för föräldralösa, Pennsylvanias industrihus för blinda, Filadelfias asyl för föräldralösa, sjömanshemmet, St. Johannes' asyl för föräldralösa, St. Josephs hem för d:o, St. Vincents' hus för d:o, St. Vincents' hem, soldathemmet, provisoriskt hem för flickor, det förenade provisoriska hemmet för värnlösa barn, Vest-Filadelfias barnhem och ännu några andra mindre stiftelser.

Qväkarna spela väl icke mera någon framstående rol i sin gamla stad; man ser endast få af dem på gatorna, och deras antal utgör också en ringa minoritet; men den anda, som utgick från dem, har icke allenast utöfvat ett betydligt inflytande, utan verkar ännu beständigt till välsignelse i många riktningar.

Filadelfia är nu en så stor stad, att den nödvändigt äfven måste i hög grad representera stora städers svagheter och sämre sidor, och det är ganska märkvärdigt, att i William Penns stad finna en sådan teater som den kolossala "operan", der det finnes sådana utställningar af blottade qvinliga skönheter, att till och med sjelfva Paris synes träda i skuggan. Men i trots af allt detta förstår staden dock att häfda sitt gamla rykte.

Pennsylvania Avenue, hufvudgatan i Washington.

20.

Washington.

Stadens gator — Anläggning.

Washington är en mycket vacker stad. Det herrliga Kapitolium gör sig gällande öfverallt i staden, från den trädbevuxna höjden lyfter det sin lysande marmorfaçad och sin imponerande kupol upp öfver husraderna. Staden ligger vid Potomac, den bredaste och i flera afseenden vackraste flod i unionen. En rad af höjder omgifver staden mot öster, norr och vester såsom en amfiteater, från hvilken man har den tydligaste utsigt öfver stadens regelmässiga, breda, rätliniga gator. Staden skulle vara ledsam, så obeskrifligt rätlinig och regelmässig är den, om icke öfver densamma låge någonting trefligt. Det är som om landet intrângde öfverallt i staden. Gatorna äro breda som torg, husen äro i allmänhet låga, gröna träd äro planterade rundtomkring, trädgårdar och stora parker ligga midt inne i staden.

Man har slösat med utrymme i Washington till och med efter en i Amerika ovanlig måttstock. Staden utbreder sig öfver en ofantlig terräng, och allt är uppfördt på stora afstånd, det ena från det andra. Man må vara hvar man vill i staden, så har man alltid 1 à 2 mil till närmsta ställe, dit man vill, och det, att vara i närheten af något, är ett begrepp, som är alldeles okändt i Förenta staternas hufvudstad.

Denna stadens ofantliga utsträckning har haft till följd, att den ej blifvit stenlagd. Huru underligt det än låter, denna lyx känner icke den stora republikens hufvudstad till. Att stenlägga dessa ofantliga gatuytor med huggen sten skulle vara omöjligt äfven för en amerikansk kommunalkassa; dertill är väl icke stenen för dyr, men arbetslönen för hög. Man har nu börjat belägga gatorna med trä, en förträfflig beläggning, jemn, renlig, elastisk, både för menniskor och djur, långt mindre tröttande än sten och tillika, såsom erfarenheten visat, långt mera hållbar och alltså mindre kostsam, än man skulle tro. Den vida öfvervägande delen af staden har emellertid sina gator i naturtillståndet, djupt damm, när det är torrt, en mörja af smuts, när det är regnväder, men i båda händelser för öfrigt väl egnade att gifva god förtjenst åt de små neger-skoputsarna, af hvilka det hvimlar i staden.

Man ser inga stora butiker i Washington; der finnes endast ringa handel och affärslif. Dessa ha dragit sig bort till grannstäderna Baltimore och Alexandria, oaktadt stadens belägenhet i kommersielt hänseende är god. Det är uteslutande regeringslifvet och det politiska lifvet, som gifva staden betydelse, likasom de hafva skapat den, ty den är samtidig med Kapitolium, det ursprungliga Kapitolium. Innan den blef hufvudstad, fanns ännu icke ens en by på detta ställe.

Det var den man, efter hvilken staden fick sitt namn, som först föll på den tanken att förlägga hufvudstaden till Potomacs stränder. Efter en lång öfverläggning gick kongressen in härpå, och den akt, som upprättade distriktet Columbia, antogs den 16 Juli 1790. Lagen bestämde emellertid, att regeringen icke skulle flyttas från Filadelfia till Washington före år 1800. Tiden deremellan skulle användas till att inrätta passande byggnader för kongressen, presidenten och regeringsbyråerna. Det landstycke, som bestämdes för offentligt begagnande, utgjorde 100 qvadratmil och togs från Maryland och Virginia. En hörnsten för di-

striktet Columbia nedlades med de den tiden brukliga ceremonier vid Jones' Point den 15 April 1791, och den 18 September 1793 lade Washington grundstenen till Kapitolium. Ritningen till staden utfördes af en major l'Enfant under tillsyn och ledning af Washington.

En helt liten, för öfrigt icke synnerligt klar ström, som löper genom staden, kallas Tiber.

"And what was goose creek once, is Tiber now",*) heter det hos Moore, men som amerikanarna påstå icke med rätta. Det skall nämligen framgå af gamla dokumenter, att Tiber var strömmens namn redan 1663, liksom den höjd, på hvilken Kapitolium byggdes, genom en besynnerlig ödets lek en gång hade fått namnet Rom af en nybyggare, som hette Pope*), och som derför kallades "the Pope of Rome".

De kommissarier, som förestodo flyttningen till och anordningen af den nya hufvudstaden, anmälte, att de offentliga byggnaderna skulle vara färdiga att emottaga regeringen på sommaren 1800, och i Juni månad samma år flyttade det verkställande departementet till Washington, och den 3 November öppnade kongressen sina sammankomster der. I invigningstalet sade presidenten Adams om den nya hufvudstaden: "Betrakten den som hufvudstaden för en stor nation, som skall med oerhörd hastighet gå framåt i konster och vetenskap, i handel, i välstånd och i befolkning, och som inom sig sjelf är i besittning af källor, hvilka, om de icke gifvas till spillo eller ledas i oriktig kosa, kunna tillförsäkra den ett långt lif af lycka och sjelfstyrelse."

Trakten omkring staden är vacker och omvexlande. Ett par mil derifrån ligger "The Soldier's Home", en stiftelse för invalider och gamla soldater. Stiftelsen ligger i en vacker park, som är målet för små utflykter i vagn från staden och för den fina verldens dagliga promenader. Man har härifrån en herrlig utsigt öfver ett vackert och rikt landskap åt staden och Kapitolium. Så vacker emellertid trakten omkring än är, få dock de flesta besökande i Washington icke mycken tid öfver för den. Här, som på många andra ställen, gäller det staden och lifvet derinom ensamt.

---

*) Och der gässen fordom vadade, är nu Tibern. **) Pope = påfve.

Förenta Staternas Kapitolium.

21.

På Kapitolium.

Rotundan. — De inre lokalerna. — Samlingssalarna. — Medlemmarna. — Tuggtobaken. — Tonen i debatterna. — Ett undantag från regeln. — »Personliga» anmärkningar. — En öfverseende talman.

En höjd, från hvilken man ser ut öfver hela staden Washington, Georgetowns höjder och Potomacs bugter, blef vald till plats för Kapitolium. Det har medtagit lång tid att få den imponerande byggnad, som nu står der, upprest. Uppförandet af den första byggnaden hämmades under kriget, och slutligen blef den 1814 förstörd af engelsmännen. Under loppet af de följande 10 åren blef den åter uppbyggd, men efter ett fjerdedels århundrades förlopp fann man byggnaden för liten, och grundstenen till de nya flyglarna lades af presidenten Fillmore den 4 Juli 1851, vid hvilket tillfälle Daniel Webster höll ett af sina mest lysande tal. Nybyggnaderna bestå utaf två storartade flyglar, som genom korridorer äro förenade med den gamla midtelbyggnaden. Flyglarna äro hvar och en 324 fot långa från öster till vester och 152 fot breda från norr till söder; korridorerna, som förena dem med midtelbyggnaden, äro hvardera 44 fot långa och 56 fot breda. Längden af hela byggnaden från norr till söder, bestående alltså af midtelpartiet, de två korridorerna och de två flyglarna, tagna efter bredden, är 751 fot. Höjden af den nya kupolen på midtelpartiet uppgifves till 241 fot öfver byggnadens takås och 396 fot öfver terrassen, 4 fot mindre än Paulskyrkans och 36 fot mindre än Peterskyrkans kupoler.

Omgifna af en vacker park, höja sig dessa massor till en af verldens mest imponerande byggnader. Skinande hvitt — med undantag af midtelpartiet, som är bygdt af hvitmålad sandsten, är det uppfördt af hvit marmor — tager sig Kapitolium underbart vackert ut mot en klar sydlig himmel och omgifvet af rika gröna träd.

Öfver midtelpartiet hvälfver sig den imponerande kupolen, högst ofvanpå hvilken tronar den kolossala bronsstatyen af

frihetens gudinna. I trots af sin storlek synes den dock endast otydligt, och om vintern försvinner den ofta många dagar i den tjocka luften. Med sin väldiga kupol, sin mångfald af korintiska pelare och pilastrar och sina tre stora hufvuduppgångar gör byggnaden ett i sanning imponerande intryck, och detta försvinner icke, när man inträder uti den.

Går man in genom den mellersta hufvudingången, så vandrar man förbi två stora marmorgrupper; den ena af dessa är den bekanta vackra gruppen "Amerikas upptäckt", der indianqvinnan skygg flyr för Columbus, som triumferande lyfter verldsklotet i sin högra hand. En mäktig rotunda under kupolen bildar midtelpartiet i det inre. Den är prydd med åtta stora väggmålningar. Fyra af dessa äro målade af Trumbull, som var en af Washingtons adjutanter. De föreställa: förklaringen af staternas oafhängighet, general Burgoynes kapitulation vid Saratoga, Cornwallis kapitulation vid Yorktown, och Washington, öfverlåtande kommandot öfver hären till kongressen vid Annapolis före fredens afslutande. De fyra andra målningarna föreställa: Pilgrimernas inskeppning i Leyden, Columbi landstigning, De Sotos upptäckt af Mississippi och Pocahontas' dop, målade af fyra särskilda amerikanska konstnärer.

Öfver de fyra stora ingångarna till rotundan äro fyra stora grupper i hautrelief anbragta. Öfver den nordliga ingången står William Penn under ett almträd, afslutande ett fördrag med indianerna. Midtför kämpar Daniel Boone, pionieren från Kentucky, en förtviflad strid med indianerna. Denna grupp har firat en triumf, som påminner om Apelles' vindrufvor. För några år sedan besökte en skara Winnebago-indianer staden och beságo då också Kapitolium; framför denna grupp stannade de plötsligt, lifvet och stämningen uti den grepo dem, och instinktmässigt upphöjde alla krigsropet. Men då dessa rop, som eljest endast ljuda under urskogarnas kronor och på de stora slätterna, gåfvo väldiga återljud i den vackra marmorsalen, var det som om de sjelfva förfärades deröfver, och i vild brådska flydde de ut ur huset.

Öfver den östliga ingången finnes en grupp, som föreställer pilgrimernas landning vid Plymouth Rock i Massachusetts. Båten berör klippan, och en indian räcker ett sädesax åt främlingarna. Ett barn synes förskräckt bedja sin fader att icke våga sig i land, medan modern tillitsfullt vänder sitt ansigte mot himlen.

Öfver den vestliga ingången ses indianflickan Pocahontas, som med sin kropp skyddar pionieren från Virginia, kapten John

Smith, mot sin fader, höfdingen Powhatan. — Dessa grupper äro af italienska och franska konstnärer.

Kupolens inre hvalf är prydt med storartade allegoriska målningar. En krets i midten utgöres af Washington emellan segern och ryktbarheten samt tretton qvinliga figurer, föreställande de tretton ursprungliga staterna. Omkring denna inre krets bildas en yttre af grupper, föreställande friheten, åkerbruket, handtverket, handel, sjöfart samt konster och vetenskaper. Endast dessa målningar hafva kostat 40,000 dollars.

Rotundan är imponerande vacker om dagen, men ännu vackrare om aftonen, när man genom elektricitetens blixtsnabba rörelse tändt dess tusende gaslågor, hvilka äro anbragta på det smakfullaste sätt, så att ögat endast ser sjelfva ljuset, men icke de lågor, från hvilka det har sitt ursprung.

Den inre höjden från golf till tak är 220 fot. Den gamla kupolen var byggd af trä, dess yttre och inre hvalf svarade icke emot hvarandra; medan den inre i sina proportioner var en kopia af Agrippas Pantheon i Rom, var den yttre jemförelsevis betydligt högre. Den nya kupolen är helt och hållet byggd af jern och liknar, som sagdt är, Peterskyrkans och Paulskyrkans kupoler. Den är både in- och utvändigt försedd med gallerier.

De öfriga delarne af byggnaden stå i skön och praktfull utsmyckning värdigt vid sidan af rotundan. Det kejserliga Frankrikes Corps législatif bodde högst tarfligt i Palais Bourbon i jemförelse med det mera än kungliga residens, som hyser de Förenta staternas kongress, och sjelfva det storartade engelska parlamentshuset kommer att träda i skuggan. Öfverallt går man på inlagda golf, uppför ståtliga marmortrappor, genom bronsportar, förbi statyer af marmor och brons, genom långa gallerier, beklädda med vackra, slipade stenarter, marmor i alla färger, dekorerade med ornamenter af massiv metall. Man ser på sin vandring eleganta salonger, nätta små salar med mjuka Brüsselmattor, smakfulla möbler, ljuskronor och furstliga speglar; än är det mottagningsrum för främmande, som söka ledamöterna, än är det väntningsrum endast för damer, än rum för de olika parlamentariska funktionärerna, än utskotts- och arbetsrum. De två afdelningarna af kongressen, representanternas hus och senaten, hafva hvar sin af de två flyglarna, hvilka väsentligen äro inrättade på samma sätt och med samma elegans. Huru långt man har gått i omsorg för ledamöternas beqvämlighet, kan ses deraf, att hvarje afdelning har icke blott sin rymliga toilettsal,

utan äfven sina bad, hvilka synnerligast i den tropiska hetta, som stundom herrskar i Washington under sommartiden, mycket värderas af ledamöterna.

Bland de mest eleganta lokalerna äro, utom samlingssalarna, husets talmans rum, mottagningsrummen, "The marble Room", hvars väggar äro beklädda med den bekanta Tennessee-marmorn, samt presidentens rum, der väggarna äro betäckta med fresco-målningar. Ensamt golfmattan här är ett praktstycke, soffor och stolar äro beklädda med purpurfärgad atlas, och tre kolossala speglar återstråla om aftonen med bländande effekt ljuset från den stora ljuskronan. Vice presidentens rum är smakfullt, men icke praktfullt inredt; i sin vackra enkelhet harmonierar det väl med den mans karakter, som för närvarande kallar det sitt, den från duglighetens och karakterens sida lika högt ansedda Schuyler Colfax.

Den förra samlingssalen för representanternas hus ligger i andra våningen. Den är af halfrund form, omgifven af pelare af färgad Potomac-marmor med kapitäler i korintisk stil af hvit italiensk marmor. Det kupolformiga taket är en imitation af Pantheon i Rom. Under kupolen står en kolossal frihetsgudinna. Genom en lag af år 1864 har denna sal gjorts till en lokal för bildhuggeriarbeten. Hvarje stat har fått tillåtelse att insända statyer af två bland sina förnämsta män. Till dess denna samling blir färdig, begagnas salen till utställning af bildhuggeriarbeten.

Midt i all denna herrlighet ligger i hvar sin flygel hufvudpunkten, sjelfva samlingssalarna, höga, rymliga, praktfulla och på det liberalaste försedda med platser för åhörarna; de utgöra aflånga fyrkanter och mottaga ljuset ofvan ifrån både dag och afton. Taket består nämligen endast af glasfält, matta eller smyckade med målningar, omgifna af breda, dekorerade och skulpterade träramar. Talmännen hafva sina platser på höga tribuner — i representanthuset af hvit marmor, i senaten af gult ekträ — midt på en af de långa väggarna. Ledamöternas platser, vackra skulpterade pulpeter, två och två tillsamman, äro uppställda i halfcirkelbågar. Genom sinnrika apparater är det sörjdt för, att solen aldrig kan komma att sticka på genom taket, utan att salen alltid är på visst sätt i skuggan. Om aftonen faller ljuset, såsom ofvan är anmärkt, in genom taket, utan att man ser någon låga.

På salens halfva höjd börja läktarna. Der finnes, som sagdt är, riklig plats för åhörarna. Det är ett hela anordningen

genomgående drag, att man haft lika mycken omsorg om publiken, om folket, herrn sjelf, som om dess tjenare och representanter. Publiken kan gå omkring öfverallt i hela huset; och skulle man komma i valet, kunde det icke blifva tal om annat, än att ledamöternas beqvämlighet, t. ex. hvad plats angår, finge vika för publikens läktare. Man har emellertid från början sörjt för att åt publiken inrymma så mycket, att den icke gerna kan begära mera, med undantag af att taga del i debatten; och är någon mycket spännande diskussion å bane, så ser det nästan ut, som om äfven denna rättighet vore den medgifven. Alldenstund platserna äro så rundligt tilltagna, händer det endast ytterst sällan, att läktarna äro öfverfyllda. Sedan den gången då man diskuterade frågan, att sätta presidenten Johnson i anklagelsetillstånd, har ingen behöft gå sin väg utan att kunna få plats. Det faller af sig sjelf att inga platser finnas för "åhörare med biljetter" och för "åhörare utan biljetter". Alla platser äro lika, det finnes endast gallerier för herrar och gallerier för damer. Ja, man är ännu mera liberal mot allmänheten; så otroligt det än kan låta, har denna tillträde till ledamotsplatserna, äfven under debatterna. Man kan naturligtvis icke gå direkte från gatan in i samlingssalen under sammankomsterna — hvilket för öfrigt hvar och en kan göra, så snart sammankomsten är slutad — man måste hafva en speciel tilllåtelse för att komma in, men det vill icke så mycket till för att få denna, och med den går man icke blott förbi dörrvaktaren, utan går omkring likasom de verkliga ledamöterna, sätter sig på de platser, som stå tomma och kan bete sig helt och hållet som en ledamot, med det enda undantag, att man ej får begära ordet eller rösta.

Senatens samlingssal är 113 fot lång, 80 fot bred och 36 fot hög. På läktarna finnas sittplatser för 1,200 personer. Representanternas sal är 139 fot lång, 93 fot bred och 36 fot hög. Platsen der för åhörarna rymmer med lätthet 1,500 sittande personer. Omkring 5,000 personer kunna få rum i sjelfva salen, när de stå så tätt, som är vanligt i en offentlig församling, hvaraf man finner, att det måste vara riklig plats för något öfver 250 ledamöter. För ventilation och uppvärmning finnas förträffliga apparater. Ventilationsapparaten lemnar 100,000 kubikfot luft i minuten till representanternas sal och förnyar luften i densamma helt och hållet hvar femte minut.

Praktfull som denna sal är, är dess dekorering dock ännu icke

fullfärdig, och läktarna skola förses med både målningar och bildhuggeriarbeten.

Kostnaderna för Kapitoliets uppförande och inredning uppskattas till ett belopp af mellan 10 och 12 millioner dollars, och ännu mera kommer att åtgå, om man skall utföra de storartade planeringsarbetena å höjden, hvarom fråga är.

Kastar man en blick på ledamöterna, som röra sig i denna omgifning, så söker man dag från dag förgäfves efter dessa smutsiga, oborstade gentlemen, som lägga benen upp på bordet och hafva revolvrarna liggande laddade i sina pulpeter, och som tillbringa tiden med att tälja sönder sina pulpeter och ryggarna på sina grannars stolar, dessa figurer, af hvilka man, efter resebeskrifningar, har föreställt sig kongressen öfversvämmad. Med all möjlig aktning för Dickens måste enhvar, som ser kongressen, medgifva, att antingen har denna mycket förändrat sig under de sista tjugu åren, eller också har Dickens begagnat mycket engelska glasögon, när han betraktade de amerikanska lagstiftarna. Hurudan dessa herrars politiska moral är, kan vara en annan fråga; men säkert är, att till det yttre äro de, både de hvita och de färgade — åtminstone så länge de tiga — en samling af gentlemen, hvilkas hela väsen och hållning göra ett behagligt intryck. Det kan komma till våldsamma personliga sammandrabbningar och den parlamentariska tonen förefaller vara mycket slapp; men i allmänhet tyckas förhandlingarna försiggå lugnt och normalt. Man märker ej någon synnerlig grad af larm och stoj; medlemmarna gå till en del omkring och samtala, men talarna synas alls icke behöfva anstränga sig för att höras, och när talmannen slår i bordet med sin klubba, gör det minst lika mycken och i allmänhet mera verkan, än när presidenten Schneider ringde med den stora klocka, som hängde framför honom.

En ganska egendomlig institution, som slutligen ej bör blifva oomtalad i en skizz öfver kongressens yttre framträdande, är det sätt, på hvilket ledamöterna blifva betjenade i salen. Då der beständigt förekommer en betydlig mängd ärenden med brefs in- och utbärande, anmälningar af besök, o. s. v., hvartill skulle behöfvas en mängd betjenter, har man mycket praktiskt härtill antagit en hel skara gossar. De bära ej något tecken eller märke af något slag, och vid ett första besök blifver man helt förvånad öfver att se en mängd pojkar lägrade i ogenerade ställningar vid foten af presidentens tribun och en hop andra springande omkring i salen. Antalet är så stort, att

en ledamot aldrig behöfver vänta; i samma ögonblick han klappar i händerna, har han strax till sin disposition en liten fyr, som tager hans bref och springer ut med det, under det han i gångarna rekreerar sig efter sitt legislativa arbete i salen med att hastigt knäppa ett litet stycke på de äfven af våra pojkar välkända träkastagnetterna.

Den vanliga samlingstiden i dessa tvänne afdelningar är kl. 12 middagen, men under förf:s vistelse der räckte sammanträdena nästan hela dagen, från morgonen till kl. 12, 1, ½2 på natten, för att få undan de resterande frågorna före ajourneringen.

Man skulle, som sagdt är, göra kongressen högeligen orätt, om man föreställde sig densamma som en till sitt utseende pöbelaktig, larmande, alltid ohyfsad församling. Under normala förhållanden kan den, hvad dess yttre angår, ganska lugnt mäta sig med Europas stora lagstiftande församlingar, med undantag deraf, att det onekligen tuggas mera tobak och spottas mera än på något annat ställe på jorden; det spottas tobakssås i salen och på läktarna, det spottas på de inlagda mosaikgolfven och på de hvita marmortrapporna, hvilkas steg äro alldeles nedfläckade af den gula vätska, som inträngt i stenen, det spottas på brüssel- och på turkiska mattor i salar och salonger, det spottas öfverallt, men minst i de spottlådor, som i hundratal stå rundt omkring. Man kan icke annat, när man ser huru det spottas, än tänka på den mannen, som på ett hotell ringde och gaf befallning att taga bort den okända tingest, som stod just på det ställe, der det föll sig beqvämt att spotta, och som kastade uppassaren utför trappan, då denne ville förklara, att det just var meningen att man skulle spotta i tingesten.

Derför att det, med undantag af spottningen, i allmänhet går högst ordentligt till i huset, må man emellertid icke tro annat, än att, huru betydliga framsteg i god ton den unga kongressen än redan har gjort, der dock kan förekomma, man törs icke en gång säga debatter, utan gräl af en så simpel ton, att man alldeles förvånad gnuggar sig i ögonen för att se, om det verkligen är de gentlemen, hvilka synas en så hyggliga, som tala på det sättet. Och det märkvärdigaste är nästan, när en sådan scen förefaller, hvilken dock är ett undantag från den anständiga, lugna och grundliga debatten, att se, huru litet den rörer de andra ledamöterna och åhörarne, den försiggår lika lugn och ostörd, äfven af talmannen, som hvarje annan debatt.

Stilen i sådana scener kan bäst framställas genom återgifvandet af en utaf dem efter det stenografiska referatet.

Det var på kongressens sista dag och man hade mycket brådtom, oaktadt man hade börjat på morgonen. Den vigtiga Ku-Klux-billen, som gaf regeringen särskild myndighet att kufva de skamliga våldsgerningar, som i de fordna slafstaterna ständigt egde rum mot folk, som tillhörde den "republikanska" sidan, skulle expedieras, och efter denna återstodo ännu åtskilliga andra saker att afgöra.

Då man ändtligen fått dessa undanstökade och, just som senaten valt en komité af tre ledamöter, som skulle underrätta presidenten om, att huset var färdigt att ajournera sig, begärde general *Butler* ordet för att afgifva en personlig förklaring i anledning af en sammanstötning, som han, enligt hvad huset väl visste, hade haft med senator *Davis.* Butler fick ordet, oaktadt ett par ledamöter yttrade sig deremot. Grunden, hvarför man icke ville lemna honom ordet, var, efter hvad som sades, icke endast den, att Butler är en af alla partier lika litet omtyckt person, utan äfven den, att man på förhand ogillade, att han först nu i kongressens sista timme, då Davis icke kunde komma i tillfälle att svara, afgaf en "förklaring", som han haft tillfälle att afgifva förut. Den omtalade sammanstötningen var nämligen åtskilliga dagar gammal. Butler, som är ledamot af representanternas hus för Massachusetts, hade en dag, såsom tillåtet är, under senatens sammankomst gått in i dennas sal och satt sig ner för att samtala om en sak med en senator. Den omtalade Davis, en bitter personlig ovän till Butler, hade fått ordet och i sitt tal berättat fakta, som förmenades vara obehagliga för Butler. Denne tog emellertid saken mycket lugnt, satte sig tyst bredvid Davis och endast fixerade honom medan han höll sitt tal. Detta retade först senatorn och hotade slutligen att rent af förvirra honom; vreden öfverväldigade honom nu och ett temligen oparlamentariskt, halfhögt: "Hvad glor du på, förb— slyngel" slapp i förbigående fram öfver hans läppar. Den fordne generalen och nuvarande sakföraren tog emellertid äfven detta fullkomligt lugnt; men ett par dagar derefter sökte han att i representanternas hus vara högst försmädlig mot Davis, utan att dock inlåta sig på dennes injurier i senaten. Detta gömde han, som sagdt är, till sista dagens sista timme. Han uppgjorde då fullständigt sin räkning med Davis, i det han genomgick deras sammanträffande från krigstiden och påminde om, huru Lincoln den gången

hade gifvit honom rätt. I anledning af beskyllningen för att hafva tillegnat sig både insurgenternas gods och statens tillhörigheter, erinrade han om sin administration af New Orleans, hvilken visserligen var lysande, och der han med oböjlig och hänsynslös energi omskapade denna stad från en härd för epidemier till en sund och renlig vistelseort. Han framhöll, att sådant ej lät sig göras under kriget utan stränghet, det hade varit nödvändigt att rifva ned här och fylla der, men New Orleans hade förtjent millioner på de af honom skapade gruuder, och långt ifrån att staten fått vidkännas utgifter genom förändringarna, hade han deremot till statskassan insändt en half million i kontanta penningar från staden. Han begagnade tillfället att mot en ledamot af huset, mr Farnsworth, försvara sitt handlingssätt som kassör och direktör för en stor militäranstalt (en nedsatt komité hade för öfrigt redan fullständigt frikänt honom). Han talade med energi och godt föredrag, och hans tal tycktes göra intryck. Sedan man derefter åter sysselsatt sig något med andra saker, fick emellertid den omnämnde mr Farnsworth ordet i anledning af Butlers apologi, och det kom till en högst otreflig debatt, som var omöjlig att fatta på detta ställe, så syntes den strida mot alla parlamentariska regler. Mr Farnsworth påminde om, att kommissionen visserligen icke funnit Butler skyldig till kassabedrägeri, men kommissionen hade icke handlat "fairly"; den hade nämligen, trots alla anmaningar, icke begärt framläggandet af Butlers bankbok; af denna skulle det hafva framgått, att Butler beständigt haft 100 à 150,000 dollars af statens penningar stående på sitt konto, med hvilka han spekulerade för egen räkning.

Butler gjorde talmannen uppmärksam på detta yttrande; det var ett personligt angrepp; Farnsworth borde kallas till ordningen.

Talmannen frågade, om Butler kunde uppgifva, i anledning af hvilka ord han ville hafva frågan om kallande till ordning framställd.

Butler menade att hela föredraget var förtjent deraf.

Talmannen kom då slutligen, efter ännu någon förhandling med Butler, till det resultat, att Farnsworths språk var "oparlamentariskt".

Derefter fortsattes debatten i samma anda. Det var icke synnerlig uppståndelse i huset; det uppstod långt värre larm, när under fordna dagar Granier de Cassagnac kastade en pil öfver i vensterns läger i Palais Bourbon; och när oväsendet blef

något starkare, stillades det alltid något genom ett klubbslag af talmannen. Men yttrandena föllo alltid så tunga som möjligt och talmannen var mycket öfverseende.

Farnsworth beskyllde Butler för att hafva lurat militäranstalten genom att till den låta sälja en egendom. Han hade i denna sak gjort sig skyldig till bedrägeri och mened. (Skratt, rörelse, ett litet slag af talmannens klubba.)

Butler uppläste en del af det omtalta kommissionens betänkande, som fullständigt rättfärdigade hans handlingssätt. I huset sutto tolf eller femton personer, som kunde bevitna, att den sålda egendomen var värd öfver 25,000 dollars mer, än han hade velat taga för den.

Farnsworth: "Ledamoten från Massachusetts (Butler) aflade under undersökningen ed uppå, att *han* icke sålde egendomen, utan att det var hans broder, som sålde den." (Högljudt skratt.)

Butler: "Prat!" (Skratt.) Egendomen var endast i min broders händer såsom säkerhet för penningar, som han lånat mig."

Farnsworth: "Er broder aflade ed uppå, att han icke hade lånat er några penningar." (Skratt.)

Butler ville icke längre diskutera med en man, till hvilken han icke kunde sätta tro, äfven om han aflade ed. (Skratt. Talmannen slår ett litet tapto.) Visserligen funnos vitnen, som hade aflagt ed emot honom; det ena af dem var en desertör från marinen, det andra en soldat, som ständigt sjunkit djupare och djupare, ända derhän att blifva vitne åt ledamoten från Illinois (Farnsworth). (Stor munterhet. Ingen klubba.)

Och på detta sätt och i samma stil fortgick det ännu en längre tid under samma uppsluppenhet i salen som i tribunen, till dess den genom ett väldigt klubbslag afbröts af talmannen, icke för att kalla någon till ordningen, utan för att anmärka, att det för ajourneringen utsatta klockslaget var inne, och att den första sessionen i representanternas hus i den 42:dra kongressen var ajournerad "sine die". Efter ett nytt klubbslag steg han lugnt ned från tribunen och slöt sig till de skrattande och samtalande grupperna på golfvet.

Det måste helt säkert vara mera än "something rotten" i en församling, der en sådan scen kan aflöpa på sådant sätt; men det är omöjligt annat, än att i denna församling, som räknar många af landets framstående män inom sin krets, vid sidan af allt förderf och ruttenhet måste finnas en betydlig fond, icke allenast af kunskaper och duglighet, utan äfven af personlig rättskaffenhet.

Patentkontoret i Washington.

22.

Regeringsbyråerna.

Postkontoret. — Finansministeriet. — Patentkontoret. — Historiska reliker. — Modellgalleriet.

Amerikanarna spara icke på sina offentliga byggnader, och det är derför intet under, att deras hufvudstad innehåller en betydlig mängd imponerande byggnader för offentligt begagnande. Under det att man icke märker, att den enskilda arkitekturen låtit sig påverkas af någon synnerlig hög grad af smak — i verkligheten äro de enskilda husen i Washington, både de gamla och de nya, alls icke smakfulla — kan man icke neka, att de offentliga byggnaderna i både stil och skönhet harmoniera med det Kapitolium, som onekligen är kronan för alla offentliga byggnader i Förenta staterna.

Bland de mera framstående byggnaderna kan således nämnas General-postkontoret, uppfördt i "palatsstil af korintisk ordning". Hela byggnaden, som är 300 fot lång och 207 fot bred,

är uppförd af marmor. På nedra botten har staden sin postexpedition, det öfriga upptages af postdepartementet. Då man nämner stadens postkontor, bör man lägga märke till det mycket väl uttänkta system, som man öfverallt i Förenta staterna har upprättat för expedierandet af bref till affärsmän. Hvarje firma eller hvar och en enskild, för hvilken sådant är maktpåliggande, har nämligen i stora hyllor, hvilka se ut som ofantliga "kakor" i en bikupa, ställda på kant, en liten fyrsidig afdelning, till hvilken han har en särskild nyckel. De bref, hvilka ankomma till personer, som hafva en sådan afdelning, en "box", läggas genast efter hvarje posts ankomst ned i denna; genom en glasruta kan man se om något bref har anländt eller ej; brefafhemtningen är härigenom en mycket hastig och simpel sak, och det är icke endast på söndagen, då utdelningen af bref är hämmad, utan äfven på alla hvardagar möjligt att på detta sätt beqvämt och hastigt få sin post. På affärsbref finner man derför i allmänhet, i stället för adressen på bostad, blott numret på mottagarens "box" på postkontoret. Kommer man i brefvexling med personer, lemna de en gerna genast sitt nummer, hvarigenom hvarje bref kommer några timmar tidigare i adressatens händer.

Ett rätt egendomligt kontor är begrafningskontoret hos generalstabsqvartermästaren. På våren 1870 hade detta kontor ombesörjt 315,000 militära begrafningar.

Bland ministerierna äro de militära ännu något tarfligt inlogerade i gamla byggnader. En riktig praktbyggnad är deremot "the Treasury", finansministeriet. Det är en byggnad på 400 fots längd och 266 fots bredd, uppförd i jonisk stil med en i sanning imponerande kolonnad. En del af byggnaden, nämligen midtelpartiet, är äldre, och det är i synnerhet de nya delarna, som göra den till hvad den är. De äro uppförda af den vackraste granit, man kan tänka sig, ditförd från Dix Island vid Maines kust, medan den äldre delen endast är af gråmålad brunsten. Granitpelarna på den nya delen äro hvar och en af ett enda stycke, vägande mellan 70 och 80,000 skålpund, ofantliga stödjepelare och block vid uppgångarna äro likaledes monoliter, och man får onekligen aktning för det mekaniska snille, som har handterat dessa ofantliga massor och fört dem från deras aflägsna hemvist in på deras bestämda plats i byggnaden.

Byggnaden är invändigt utstyrd med utomordentlig prakt. Det vackraste rummet är den sal, som begagnas till kassörskontor. Väggarna äro af polerad, spegelblank marmor. Salen

går igenom två våningar i höjden och är prydd med två rader kolonner af olika ordning; de två våningarna äro skilda genom den rika bronsbalustraden på en balkong, som går rundt omkring salen och är tillgänglig för besökande.

Golfvet är indeladt i rutor af röd och hvit marmor, pelarna i den understa raden äro af Tennessee-marmor, i den öfversta af Carraramarmor, likasom äfven italiensk marmor omvexlande med pyreneisk är använd till väggarna. Dörrarna äro af massiv mahogny.

Ett ganska egendomligt intryck får man i ministerierna, i synnerhet i finansministeriet, af att se den stora mängd fruntimmer, som arbeta på kontoren. Der finnas kontor, hvari nästan uteslutande sysselsättas fruntimmer — de fruntimmer, som arbeta på generalstabsqvartermästarens kontor, äro alldeles för sig sjelfva — och de finnas till större eller mindre antal i många andra. De flesta af dem äro unga, man ser icke så få vackra ansigten nedlutade öfver de stora böckerna och man möter i gångarna och i trapporna många hurtiga unga assistentskor, hvilka röra sig fullkomligt ogeneradt bland publiken och sina manliga medarbetare. Man tyckes vara temligen ense derom, att fruntimren göra sitt arbete mycket tillfredsställande, och man synes vara benägen att för dem öppna tillfälle att avancera och uppnå de högre posterna. En annan fråga är, huruvida hela ordningen är tillfredsställande i andra hänseenden, som visserligen icke hafva med det rent administrativa att skaffa, sättet, på hvilket göromålen expedieras. Man har visserligen icke utan grund påstått, att åtminstone i början denna ordning icke kunde synas befrämja moralitet. En betydlig förändring lärer emellertid hafva försiggått i detta hänseende, både för att motverka tendenserna att göra platserna till försörjningsanstalter för kongressledamöternas mätresser och för att hålla en viss censur öfver dem, som kommit in. De anständiga fruntimren sluta sig tillsamman och arbeta med energi på att förhindra, att ställningen kommer i misskredit, eller rättare på, att dess kredit något förbättras.

Den utan jemförelse intressantaste byrå i Washington är "the Patent Office". I det gamla Europa byggas dyrbara palatser för konstens skatter, för målares och bildhuggares yppersta skapelser; det praktiska unga Amerika uppreser ett storartadt tempel åt de framstående alstren på industriens område.

Patentkontoret är, för att äfven här nämna dess yttre dimensioner, en byggnad af 710 fots längd och 275 fots bredd.

Stilen är dorisk, enkel och utan prål, men byggnaden gör dock ett storartadt intryck. Nedra botten är upptagen af kontor. Här inlemnas alla ansökningar om patenter, åtföljda af ritningar och modeller; här gömmas äfven alla ritningar af de beviljade patenterna. När fråga är om utfärdande af ett nytt patent, undersökes det här, huruvida det som föreligger verkligen är något nytt, som förtjenar att skyddas, och det utomordentligt sinnrika sätt, hvarpå registreringen föres, gör det möjligt att på mycket kort tid komma på det klara med, huruvida det är något nytt eller ej.

Det är betecknande för det lif, som råder i industrien, att hvarje vecka uttagas emellan två och fyrahundra patenter; det högsta tal, hvartill man på en vecka kommit, är 470.

Första våningen är upptagen af det i hela verlden ensamt stående museet. I ett ofantligt galleri, som är deladt i flera afdelningar, finnas modeller af alla de uppfinningar, å hvilka patenter blifvit utlemnade. Det är svårt att göra sig en föreställning om hvad som inrymmes här. Om man ville använda tre minuter för hvarje modell och arbeta 8 timmar om dagen, skulle man behöfva ett och ett halft år, innan man hann med patentkontoret.

Amerika saknar ett stort nationalmuseum; derför är en mångfald af historiska minnen utminuterad på många olika ställen. De flesta större byggnader innehålla en liten samling af dylika, om intet annat, åtminstone några af Washingtons klädespersedlar eller möbler. Så är det äfven här. Träder man in i den första praktfulla, i pompejansk stil dekorerade salen, ser man i skåpen midt för ingången en liten samling historiska reliker. Der finnas Washingtons kläder, hans värja, hans resskrin, hans käpp, till honom testamenterad af Benjamin Franklin. Med en djup känsla af sympati för den store egaren ser man den gamla, lilla press, vid hvilken Franklin sjelf arbetade, uppställd midt emot ett exemplar af den nyaste sinnrika färgtryckspressen. Här hänger också under glas och ram det första patent, som uttogs, dateradt Filadelfia den 23 December 1796, å en maskin för att koka vatten. Här står också modellen till en patenterad flodbåt, som den unge vedhuggaren Abraham Lincoln uttänkte i ensamma stunder, då han satt vid Mississippis dyiga stränder och väntade på de ångbåtar, som skulle begagna sig af hans ved.

Bland de tusentals modellerna i de långa raderna af glasskåp finnas simpla och ej hopsatta saker och modeller, som

hafva kostat flera tusen dollars, onyttiga, opraktiska saker och triumfer af mensklig sinnrikhet, uppfinningar, som icke många lärt känna utom uppfinnaren och hans agent, och derbredvid föremål, som gjort gagn åt hela menniskoslägtet.

Här finnes, för att nämna några enstaka exempel, Mac Cornicks skördemaskin, skyddad genom 14 olika patenter; hvarje del var nämligen ny, till och med spikarna i densamma äro särskildt patenterade. Från 1845 till 1854 var den nästan alldeles obekant, men då upprann dess tid, tack vare till en del samma verldsutställningar, åt hvilka nu alla höja på axlarna. Den fick guldmedalj i London och Paris, blef bekant öfver hela jorden och gjorde derjemte sin uppfinnare till millionär.

Der står den första symaskinen, patenterad den 10 September 1846 för Elias Howe; äfven här tunga och långa strider för att vinna framgång, intriger och afund, erkännande, beundran och millioner.

Här ligger en flotta af räddningsbåtar; der dussintal koppel till jernvägsvagnar, som alla äro afsedda att släppa tag, om tåget kommer ur skenorna (då eljest en olycka kan inträffa) och låta de andra vagnarna hålla sin rätta kurs, och hvilka alla göra den konsten mycket bra så länge man har dem i handen, men hårdnackadt vägra att göra den på banan; här finnas öfver hundrade olika slags krinolinfjedrar; der finnas lås och flaskor och hattar; här är allt möjligt, som kan begagnas, förbättradt, eller med förslag till förbättringar. Och man bör icke förakta det, som ser ut som bagateller. Allenast i de skåp, der lampor och hvad som till dem hörer, förvaras, finnas ett par sådana småsaker; det ena är en liten spiralring på en gasbrännare, som det är omöjligt för en åskådare utom facket att uppskatta till någonting, men som dock har gjort uppfinnaren, mr Collen, till en rik man; här ett lampglas alls icke vackert och mycket enkelt att se uppå.

Det är alltsamman, men den som uppfunnit det har blifvit millionär, ty det finns knappt ett hus, der man icke på en liten petroleumslampa utan kupa använder detta glas.

Och dylika föremål finnas i mängd i denna byggnad, som på en gång utgör Amerikas Vatikan och Louvre.

Hvita huset.

23.

I Hvita huset.

Husets inre. — Presidenten Grant. — En audiens hos presidenten. — Grant om Skandinaverna. — Mrs Grant's emottagningar.

Hvita huset i Washington, presidentens bostad, hörer till Washingtons mera oansenliga offentliga byggnader, men är för öfrigt ett vackert, vänligt och behagligt residens. Det är ett hvitt palats, liggande i en vacker park, ungefär midt i staden. Dess yttre är helt och hållet utan prål, och sedt ifrån sjösidan, påminner det med sin halfrunda utbyggnad på midten något om Bernstorfs slott i Danmark och kunde gerna vara en vacker dansk herrgård; hufvudingången är på husets andra sida, den är smyckad med joniska pelare och har ett något

mera officielt utseende. Från den stora förstugan kommer man in i gala-rummen, som äro belägna på nedra botten. Längst till venster ligger det största och praktfullaste af dem, "the great East Room", som går genom husets hela bredd från norr till söder; salens proportioner äro stora, men icke ovanliga; de angifvas till 80 fots längd, 40 fots bredd och 22 fots höjd. Möblerna äro här öfverklädda med röd sidendamast; för öfrigt finnas här naturligtvis praktfulla gardiner, ljuskronor och speglar, på hvilket allt amerikanarna lägga så mycken vigt. Framför de furstliga speglarna stå särdeles borgerliga buketter af konstgjorda blommor och frukter; måhända är en och annan af dem någon nationel hedersskänk, ty de flesta ibland oss skulle knappt vilja hafva dem i våra hvardagsrum. På väggarna hänga stora porträtter af de föregående värdarna i Hvita-huset. Det praktfullaste, om än icke det vackraste, i salen är en prydnad, som den egt endast kort tid — golfmattan, en skänk af turkiska sultanen, helt och hållet turkisk naturligtvis i mönster och färgsammanställning, men tjock och mjuk som den mossa, hvaraf skildrare af aristokratiska boningar väfva deras mattor. Efter den stora salen följer en rad mindre. I midten ligger en vacker, rund sal, "det blå rummet", så benämndt efter den färg, som är den herrskande i dekoreringen, i öfverdrag, gardiner och golfmattor; på den ena sidan af detta rum är en fyrkantig sal, som förenar det med den stora salen, och på den andra likaledes en dylik, hvilken är presidentens mottagningsrum vid festliga tillfällen. I rad med dessa rum ligger slutligen den officiella matsalen, ganska stor, men temligen tarflig i möblering och utstyrsel. De öfriga rummen, de nämnda salarna, så väl som de andra mindre rummen i bottenvåningen äro alla elegant, men icke synnerligt praktfullt inredda; öfverdrag och gardiner äro af siden, golfmattorna äro naturligtvis praktstycken i sitt slag, men det hela ser mera trefligt och komfortabelt än storartadt ut. Ensamt det, att man i en rad af salar ingenstädes ser dessa stora, blanka, skinande, kalla golf af marmor eller trä, som äro oskiljaktiga från stora och små europeiska residenser, utan öfverallt skådar ljusa, färgrika, mjuka mattor, gifver det hela en egendomlig prägel. Utstyrseln är gjord med smak, och en bestämd färg är gerna den herrskande i samma rum. Åtskilliga konstföremål, såsom målningar, vaser o. d., finnas naturligtvis här och der; några af dessa äro sannolikt stora etnografiska sällsyntheter, såsom åtskilliga japanska jätteurnor och andra vänskapsskänker.

Hvita huset har ingen vakt, ej ens någon skyllerkur, utanför dörrarna. Hvar och en kan fritt inträda; förr kunde man dagligen få se alla rummen i bottenvåningen — i de andra våningarna äro presidentens arbetsrum och privatboning belägna; — nu är endast den stora salen ständigt öppen. Ingen skildtvakts fot trampar på den mjuka gräsmattan utanför ingångens pelare, det skramlas derför ej heller med några skyldrade gevär eller bullras med trummor, när ibland andra in- och utgående kommer en liten undersätsig man med ett förunderligt barskt, men dock rätt tilltalande ansigte och en ovanligt skarp och fast blick, som strax väcker uppmärksamhet; och dock är denna lilla herre med de grå underkläderna och den starkt blossande cigarren i munnen general U. S. Grant, Förenta staternas president.

Borgerlig och anspråkslös, som presidenten är till sitt yttre, är han också i hela sitt uppträdande. Han promenerar ensam omkring på Washingtons gator eller kör en tur för sin fru och sina döttrar, när han slutat sina göromål, och mångas blickar riktas på den ensliga vandraren eller på den lilla vagnen, som i sin raska fart styres med så mycken säkerhet. Presidenten sätter högt värde på denna sport; men kände man ej på förhand hans yttre, så skulle man hvarken af hans eller de honom mötandes hållning kunna antaga, att det är den man, som under de fyra år, han står i spetsen för detta mäktiga lands regering, utöfvar ett så betydande inflytande på verldshändelsernas gång. Har man den äran att besöka presidenten Grant, finner man, att han hemma hos sig är helt och hållet densamme, som när han visar sig offentligen. I inträdesrummet finner man inga uniformer, knappt nog en svart frack. Ett par sekreterare sitta vid sina skrifbord och arbeta med expeditionerna från presidentens kabinett, och utom dem finnes gerna en herre närvarande, som särskildt sysselsätter sig med dem, hvilka söka presidenten personligen. Vanligtvis träffar man der general Dent, presidentens svåger, en herre, som är höfligare och älskvärdare till sitt sätt, än amerikanarna pläga vara. Samtliga de herrar, som fungera hos presidenten, äfven de, som hafva mer hofkavaljermässiga funktioner, såsom att införa och anmäla de besökande, presentera dem o. s. v., äro uppe i öfra våningen, klädda i vanlig förmiddagstoilett; detsamma gäller om dem, som vilja tala med presidenten i ett eller annat ärende; de kunna få inträde såsom de gå och stå i sina egna hus; “full dress“ inskränkes till mottagningarna i bottenvåningen. Från in-

trädesrummet föres man genom ännu ett rum in i den sal, som är presidentens arbetsrum. Vid ändan af ett långt bord sitter han sjelf, med sina papper framför sig. Han bortlägger sin penna, och ett "glad to see you", ett kraftigt handslag och en plats på en stol vid sidan af presidenten äro de tre första tempi vid en audiens-ceremoni.

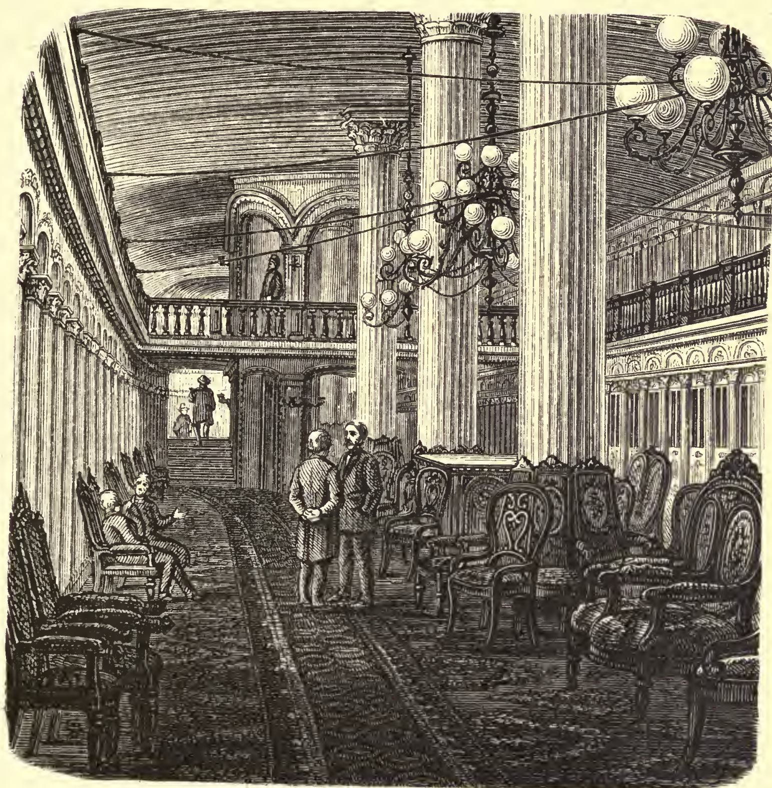
Grant skildras i allmänhet, såsom bekant är, som utomordentligt tyst och ordkarg, och man har åtskilliga roliga berättelser om fåordiga engelsmäns besök hos den tystlåtne mannen; men han kan äfven vara rätt meddelsam, och med mig talade han till och med ganska mycket, då samtalet rörde skandinaverna härstädes — att göra skilnad mellan svenskar, norrmän och danskar faller sig vanskligt för amerikanarna — och det var ett mycket vackert vitsord mina "landsmän" i de tre graderna fingo af honom. De hörde otvifvelaktigt till unionens bästa medborgare. Presidenten kände både från krigstiden och från sina resor många af dem, han hade sett hundratals skandinaviska "settlements" och öfverallt funnit samma goda egenskaper: flit, outtröttlig arbetslust och förnöjsamhet. Det hade ofta gjort honom glädje att se, huru skandinaverna, som kommo öfver till Amerika, nästan utan något som helst annat kapital än dessa egenskaper, hade arbetat sig upp genom sina händers verk och nu suto rundtomkring som välbehållna farmare. Jag anmärkte tillfälligtvis, att det var mycket sällsynt, att skandinaverna här blefvo rika män och förtjente sådana förmögenheter som många tyskar, men härpå svarade presidenten, att det till ersättning härför också var högst få af mina landsmän härstädes, som dukade under och blefvo dåliga menniskor, och detta var icke litet.

Hvad Grant säger, säger han på ett egendomligt och imponerande sätt; man känner sig öfvertygad om att han menar hvad han säger. Är det något, som han ej vill inlåta sig på, förstår han förträffligt att positivt täppa till munnen; han rör sig ej då med tomma fraser, utan blifver lika så fåordig, som han någonsin blifvit skildrad. Man sätter derför också full lit till, att hvad han villigt och gerna säger, det är också hans mening.

Det går ogeneradt och rättfram till vid en audiens hos presidenten, och dock kan man få tala med honom i Hvita huset under ännu enklare former än de ofvan beskrifna. Jag gick en gång dit med bref till honom, som jag ämnade lemna till general Dent, och den första jag mötte i

huset var presidenten sjelf, som kom ned från sitt arbetsrum; han kände igen mig, och jag bad då om tillåtelse att få lemna brefven till honom sjelf —: "All right!"

Nere i bottenvåningen är ceremonielet något strängare än i öfra våningen. Hvarje medborgare kan infinna sig vid presidentens mottagningar, och förr, då buffeter voro arrangerade för gästerna, blef denna liberalitet, efter hvad det säges, något missbrukad, så att en förändring härutinnan blef nödvändig. Nu är trakteringen i allmänhet ganska immateriel, konversation och musik. Presidenten står till tjenst med en handtryckning i ett af de inre rummen, en belägenhet, som i synnerhet på nyårsdagen och vid andra tillfällen, då folket kommer i massa och timme efter timme bildar en lång procession genom alla salarna, måste vara i hög grad ansträngande. Äfven fru Grant har börjat att gifva mottagningar. Dessa hafva en något exklusivare karakter. Man ser der de främmande diplomaterna med deras damer och Washingtons fina verld. Fru Grants mottagningar ega om sommaren rum en gång i veckan från klockan 3 till 5. Under dessa timmar skockas de eleganta ekipagerna utanför Hvita huset, och på terrassen utanför står en hel liten bataljon af hvita och svarta tjenare, hvilkas herrskap äro derinne. Presidentens tjenare äro i gala, livréet är, såsom det passar sig för fria, tjenande medborgare, frackar och hvita halsdukar. De visa den ankommande strömmen af gäster, hvilken väg den skall taga för att komma in i de rätta rummen, samt emottaga öfverplaggen till förvaring under besöket. Efter amerikansk sed äro de hvita gardinerna i mottagningsrummen så tätt sammandragna, att det herrskar ett dämpadt, sydländskt ljus i den stora salen, hvilken doftar af blommor och parfymer, och der en brokig, elegant samling rörer sig fram och tillbaka. Fru Grants plats är i den runda, blåa salen; presidenten brukar taga emot i den utanför liggande mindre. I båda salarne tillgår det på samma sätt — presentation, bugning, handtryckning, ett par, efter personen och omständigheterna lämpade, vänliga ord, med svar, bugning, handtryckning, och så lemnas plats för den nästkommande. Det behöfs icke mycket för att vara hofman i Hvita huset, allting är der amerikanskt i god betydelse — enkelt, praktiskt och förnuftigt.

Salong på en flod-ångare.

24.

I Virginia.

På Potomac. — Ångbåten. — En skog i Virginia. — Richmond. — Minnen från kriget. — Jefferson Davis' hus.

Reser man från Washington in i Virginia, bör man börja med en tur utför Potomac, en af de vackraste amerikanska floder. Amerikanarna äro mycket stolta både öfver Potomac och Hudson och tycka mycket om att höra, att dessa kunna jemföras med Rhen eller till och med öfverträffa denna. Det är en viss yttre likhet mellan ett landskap vid Rhen och landskapsscenerierna utmed Hudson; men grundtonen är naturligtvis så olika,

att man icke gerna kan tala om någon jemförelse. Hvad som är det intagande och förtrollande på Rhen, är ju detta återsken af medeltidsromantik, som hvilar öfver det hela. När man en sommarafton far på Rhen, och solen leker på flodens vatten och gör de gröna vinranksbladen uppåt klipporna dubbelt rika och friska samt ger de förmultnande borgmurarna ett starkt och lysande utseende, så kan man glömma, att intet ansigte mera blickar ut från de tomma fönstren, att ingen slöja viftar från tornets obeträdda altan, och drömma om, att fartyget vid den nästa af de krökningar, som beständigt stänga utsigten framåt, skall sakta glida omkring klippan in i det land, der romantikens underfågel qvittrar och guldharpan klingar i hvita händer.

Men när man far på Amerikas floder, har den röst, som starkast genljuder, ej hemtat sin resonans från försvunna tiders skymmande aftonsken. Här ligger allt liksom i morgonljus, här är allt början, rikt på lif och kraft. På höjderna vid Potomacs stränder stå orörda skogar, landskapet är friskt och ursprungligt, såsom de trakter, i hvilka menniskoslägtet vandrade i tidernas morgon.

Potomac, som säges vara den bredaste af unionens floder, är i verkligheten bred som ett sund; på den gå många skepp, ångare och segelfartyg, och fiskarbåtar utlägga sina nät, ty fisket är rikt här. De ensliga stränderna upplifvas här och der af en liten by eller en landningsstation midt i skogen, eller af ett ljust hus, som ligger ensamt på de gröna höjderna. Man far förbi en rätt ansenlig fästning och kort derefter förbi ett litet ställe mellan vackra, leende höjder, hvilket alla ombord springa öfver till styrbordssidan för att betrakta. Det är Mount Vermont, Washingtons födelseort. Huset, der han föddes, ett vanligt farmerhus af den bättre klassen, förstördes redan före revolutionen, en liten minnesvård är rest öfver honom och hans moder. Vid Alexandria passerar man en uppblomstrande fabriksstad.

Det är icke alla amerikanska flodbåtar, äfven afräknadt de simmande palatser, som man ser i New-York, som svara emot de allmänna föreställningarna om gamla, halfruttna skutor, hvilkas normala tillstånd är att springa i luften. På Mississippi och Missouri kan man onekligen råka komma ombord på sådana farkoster, hvilka, lastade ända till relingen, med däcket uppfyldt af vedstaplar och dåsiga negrer till besättning, flyta utför det grumliga vattnet och som sätta på grund och springa i luften

i så stort omfång, som någon kan begära. Men i de östliga staterna är det annorlunda. Der äro ångfartygen i allmänhet både stora och goda. Dessa flodångare, stora flytande hus, äro ett mycket behagligt befordringsmedel.

Den praktfulla salongen, rikt utstyrd med mattor, soffor, ländstolar och biblar, upptager nästan hela däcket; den är rymligare, luftigare och större än salarna i ett hotell. Från fönstren eller från altanen utanför, der tobaksrökarna hafva sin plats, har man den vackraste utsigt öfver stränderna. Inunder befinner sig allmänneligen matsalen. Här dukas till de olika måltiderna ett bord med vanligt amerikanskt öfverflöd, och när man har sutit några timmar på altanen utanför salongen eller i sjelfva salongen och sett på landskapet och de mötande fartygen och hört på de många ordvexlingarna med fiskarbåtarna, hvilka synas anse ångbåten göra intrång, hvilken kurs den än må styra, och sett på alla sina medresande o. s. v., blir man snart öfverens om, att den stora matklockan ljuder med en välkommen klang, ty "sjön suger" lika väl på floder som på oceanen.

Efter slutad måltid går man tillbaka upp på däcket och betraktar åter den ilande floden, som mer och mer liknar ett haf eller åtminstone en insjö, och hvars stränder vika så långt tillbaka, att de endast kunna otydligt ses. Men de synas ständigt allt mera ödsliga, och när man närmar sig land, är det vid underbart tysta små fläckar, omgifna af en så idyllisk enslighet, att man icke kan föreställa sig att det utur det enstaka lilla blockhuset eller ifrån den ensliga skogsvägen kan komma brådskande resande med koffertar och hattfodral — och det gör det just ej heller. Ångbåten ilar dit, tittar in i skogen och far sedan sin väg igen.

Vid Acqvia Creek är färden slut. Jernvägsvagnarna stanna på en damm af pålverk, som går långt ut i floden, och hvilken likasom allt, som rör jernvägsväsendet i sydstaterna, ser förfallen och dåligt underhållen ut, och det tyckes som om tåget, som skall föra oss till Virginias hufvudstad, väl kunde ramla ned tvärt igenom bjelklaget hvilket ögonblick som helst.

Jernvägsturen till Richmond går nästan oupphörligt genom skogar, banan är så smal och ofta så djupt inskuren i en hålväg, att det förekommer, som om träden möttes öfver ens hufvud, och det ljusgröna återskenet färgar allt inne i vagnen. Milslånga sträckor kan man inbilla sig, att man här i Virginia, ungefär på det nordliga Afrikas breddgrad, reser igenom en ung,

dansk skog; de raka, smala stammarna, de vårgröna löfven på dessa träd se så slående lika ut, att man frestas att trotsa geografien och verkligen tro, att det är bokar. Man ser en skymt af små, lugna, skogomkransade sjöar; man ser en liten bäck sorla framåt mellan trädbevuxna höjder, der dagern spelar i vårgrönska som på våra bästa landskapsmålares vår- och sommartaflor, och man ser öppna ställen med enstaka träd, hvilka om några månader skulle kunna lemna förträffliga motiver för en målares hösttaflor. Men så kommer återigen ett fält med ljusgrön majs; så far man öfver en djup klyfta, i hvilken en flod brusar fram mellan kullstörtade ekstammar; så ser man midt inne i skogen en träbyggning utan dörrar och fönster, som lutar till fall, och från hvilken en svärm negerbarn kommer utsättande för att skrika och tjuta efter tåget; och så ser man, att man ej är i Danmark.

Det är ett glest befolkadt land man reser igenom; äfven de fallfärdiga negerhyddorna synas sällan till. Stationerna bestå af ett träskjul till stationsbyggnad och ett par andra träskjul, der förmodligen betjeningen bor. På de 80 milen från Acquia Creek till Richmond fanns blott en enda samling trähus, som tillstymmelsevis kunde kallas en stad. Der fanns ett "kollegium". Stället var onekligen lyckligt valdt, så framt meningen var att skydda ungdomen mot en stor stads frestelser. Bantågets ankomst syntes vara hufvudhändelsen på stället. På alla verandor framkom folk för att betrakta det, kollegiets unga män skockades omkring det och använde de minuter, vi höllo stilla, att stiga upp på vagnarna, för att se efter, om några bekanta funnos på tåget, och vexla några ord med konduktörerna. De kallades och kallade sig studenter, men att döma efter deras yttre skulle man snarare hafva trott, att kollegiet vore en uppfostringsanstalt för unga droskkuskar.

Richmond sjelf är en liten vänlig stad på omkring 30,000 invånare. Den ligger vid en liten flod, James River, i en backig och vågformig nejd, och sjelf går staden backe upp och backe ned. Huru det är möjligt att åka fort här, i synnerhet på en så äkta amerikansk gatuläggning, må de amerikanska hästarna bäst veta. Emellertid synes det som skulle olyckshändelser sällan inträffa. Staden ser helt sydländsk ut med sin mångfald af färgade invånare — man ser långt flera färgade än hvita på gatorna — sina öppna butiker, öppna rakstugor, öppna affärs-lokaler och öppna stall. Renligheten på gatorna är också så sydländsk som

möjligt. Här finnas några stora hus, deribland det hotell jag bebodde, hvilka till på köpet bestå af hus på båda sidor om gatan, förenade genom en täckt gång, som går från den ena första våningen till den andra; här finnas äfven några små vackra hus, men de flesta byggnaderna äro tarfliga, nästan torftiga. Det ser ut, som om staden ännu ej på långt när öfvervunnit krigets följder. Endast vid en hufvudgata ser man rätt ansenliga butiker. De öfriga äro tarfliga bodar, der picklesburkar och tunnor spela hufvudrolen, omvexlande med smutsiga restaurationer, uppenbarligen bestämda endast för färgade, der "ostron i alla former" och "sniglar på hvarje tid af dagen" utbjudas till salu på stora plakat. I utkanterna af staden äro byggnaderna ännu tarfligare; de se ut som endast bakgårdar, man går emellan öppna platser och skjul, hvimlande af negerbarn, hvilka uppträda i särdeles lätta sommardrägter.

I Amerika reser man icke som i Europa; man har icke här en trofast resehandbok, som tager en under armarna från samma ögonblick, man stiger in i bantåget, säger en, på hvilken sida man skall sätta sig för att se utsigterna, påpekar och förklarar dessa, kryddande sina topografiska lärdomar med historiska och statistiska upplysningar, hvilka underrätta en om, i hvilket hotell man skall taga in, huru mycket man skall betala droskkusken, som kör en dit, som den följande morgonen, när man stiger upp på ett främmande ställe, strax är tillreds att gata upp och gata ned visa en allt, som *skall* ses och som *bör* ses, men som tillika anförtror en hvad man kan förbigå. En dylik förträfflig ledsagare har man icke här, och det får ej nekas, att när man är van att resa i Europa, sänder man härifrån en och annan gång en längtansfull önskan efter Bædeker och hans medbröder. Här får man väsentligen hjelpa sig sjelf, så vidt man ej kan blifva hjelpt af andra, som känna städer och ställen. I Richmond kan man icke en gång få en plankarta, än mindre någon liten vägvisare i staden; man får sjelf söka att utleta, hvad der kan vara att se.

Det är naturligt, att tanken först vänder sig till påminnelsen om kriget, i hvilket Virginia och dess hufvudstad spelade en så framstående rol. Då unionens flagga den 16 April 1861 nedhissades från Fort Sumter, var Virginia tillika med Nord-Carolina, Tennessee och Arkansas ännu något odecideradt; men den väldiga rörelsen ryckte dem hastigt med; först förklarade sig Virginia för konfederationens sak, och nästan innan det hade

förklarat sig, tog den konfedererade regeringen sitt säte i Richmond, och Virginia blef stridens pris.

Man behöfver blott hafva gjort en liten tur genom staden, för att påminnas om kriget. Ännu ligga der de obebyggda tomterna efter de magasin och hus, fyllda med förråd, som blefvo afbrända innan det blef nödvändigt att utrymma staden, och krigstaflor och porträtter hänga öfverallt i fönstren.

Det är betecknande för sinnesstämningen här i sydstaterna, att den man, hvars porträtt är det populäraste och som hänger här, liksom Grants i Washington, liksom det, i större skala, är den enda prydnaden i senatens samlingssal, är — general Lee, de konfedererades anförare. Jag kom på den idén att uppsöka det hus, der Jefferson Davis under fyra år residerade som konfederationens president och som användes till generalstabens qvarter. Jag frågade mig esomoftast för, så att jag skulle vara säker om att icke gå någon onödig omväg, och det var rätt märkligt, att så godt som alla, hvilka jag frågade efter "Jefferson Davis' hus", svarade: "*Presidentens* hus, sir?" Tanken på att besöka detta hus fick jag genom att i en af morgontidningarna läsa en triumferande berättelse om, huru ett sällskap af nordstatsfolk, som varit der för att bese byggnaden, af de handtverkare, som arbetade der, blifvit tvunget att lemna den. Dessa hade nämligen strax börjat förkunna, att presidentens hufvudfel var, att han icke hängt alla de yankeer, han fick fatt på; ty detta var det förnuftigaste sätt att behandla sådant folk. I bokhandlarnas fönster ser man ofta minnesblad öfver sydstaternas anförare, bataljstycken, hvilka förherrliga deras trupper, afbildningar af de konfedererades fana och allegoriska framställningar med klagande eller förhoppningsfulla inskrifter o. s. v.

Jefferson Davis' hus ligger i en utkant af staden; från husets terrass är en vacker utsigt öfver stadens omgifning. De hetsiga patriotiska handtverkarna gingo der ännu och arbetade, men enär jag intet ögonblick kunde tagas för en yankee, voro de mycket förekommande och visade mig hela byggnaden, som omändrades till ett skolhus. Huset var tomt. Jag frågade om inga möbler eller andra minnen, som amerikanarna så gerna gömma, funnos qvar från Davis' tid. "Yankeerna togo dem med sig, när de kommo hit för att bese huset, sir," var svaret; "sådana äro dessa menniskor." Visserligen har jag i Ferney sett, huru engelsmän reducerat Voltaires sänggardiner till

några trasor uppe under sänghimmeln, och visserligen försiggår här allt i stor skala, men huru alla möblerna i ett helt hus kunnat försvinna under ett par år i lutter "souvenir"-fragmenter, förekom mig dock temligen oförklarligt.

Richmonds Kapitolium var för ett år sedan skådeplatsen för en sorglig olycka. Golfvet i en med åhörare fylld rättssal, störtade ned i den likaledes med åhörare och ledamöter uppfyllda salen för den lagstiftande församlingen. Denna dag dödades 63 medborgare från staden och sårades öfver 150. Kapitolium var den äldsta byggnad af detta slag i Förenta staterna. Man har nyligen fullbordat reparationerna, men den färgade uppsyningsman, som med sedvanlig amerikansk höflighet gick rundt omkring med mig i byggnaden (det må törhända uttryckligen anmärkas, att amerikansk höflighet står utan allt sammanhang med drickspenningar; att erbjuda dylika är en förolämpning mot en amerikansk medborgare, äfven om han blott är en kusk eller en uppassare), visade mig dock ohyggliga spår af blodfläckar på panelen och väggarna. På karmarna af ingångsdörren hade blodiga händer efterlemnat fruktansvärdt tydliga spår af de fingrar, som i dödsångesten hade hakat sig fast vid dem. Bland dem, som omkommo denna dag, voro icke få af Virginias framstående män, och man har nu beslutat att resa en minnesvård öfver dem.

Byggnaden innehåller åtskilliga "gamla" minnen. Den stol, på hvilken presidenten sitter i representanternas hus, har tillhört Washington; bordet framför var "öfver hundrade år" gammalt och min förare gömde såsom den största öfverraskning till sist en kakelugn, som blifvit hitförd från England före skilsmässan från moderlandet.

25.

Niágara.

»Cataract-house». — Get-ön. — »Midtelfallet» och »det amerikanska fallet». — »Hästskofallet». — I »Vindarnas håla». — Fallen om aftonen.

Bantåget går genom ett utomordentligt alldagligt och tråkigt landskap; man far förbi en rad af fallfärdiga plank inhägnade, fattiga trädgårdar och svinstior, och vid en krökning ser man öfver dem vid ändan af en smal flod mellan höga branter detta "verldens under", *vattenfallet vid Niágara.* Det visar sig endast ett ögonblick, hvitt och majestätiskt, och försvinner sedan åter, då tåget från stationen vid den bekanta Suspension-Bridge förer en in till stationen "Niágara Falls".

Det är ett romantiskt namn för en jernvägsstation, men sjelfva fallen och deras omedelbara omgifningar äro väl också det enda utomordentliga i trakten. Vid den tarfliga lilla stationen i den tråkiga lilla staden stå hotellernas omnibusar i rad och konduktörerna stå också i rad och utropa sina respektiva hotellers namn öfver hvarandra, alldeles som på hvarje annat utflyktsställe för turister.

Man väljer ett af hotellerna, ett med det inbjudande namnet "Cataract-House", hvilket man fått sig anvisadt såsom liggande omedelbart vid fallet. Man rullar genom ett par dammande smågator, der man förgäfves lyssnar efter fallets dån, och kommer till ett stort hotell, trefligt och elegant, med gröna träd utanför och svala eleganta rum. Men allt ser ut liksom på alla andra amerikanska hoteller. Negeruppassarne sitta i förstugan fläktande sig, och vänta, till dess en herre kommer ned, som skall hafva litet damm afborstadt från sina kläder, eller till dess det ringes från ett rum ofvanpå; gungande herrar sitta utanför i trädens skugga och läsa tidningar, andra stå vid skänken i "the Bar-room" och taga sin "drink", fruntimren sitta, öfverväldigade af hettan i salongerna och se på stereoskop-bilder eller på ingenting, kort sagdt, allt ser ut som i hvilket

Niagara, sedt från den första hängbron.

som helst annat hotell, men der finnes intet tecken till spår af vattenfallets grannskap, intet örat bedöfvande buller, ingen jordbäfning under ens fötter, ingen den minsta motivering för namnet "Cataract-House".

Men just som man något öfverraskad vandrar igenom hotellets långa gångar, endast sysselsatt med att gifva sitt erkännande åt de utomordentligt eleganta golfmattor, med hvilka de äro prydda, ser man på en gång bredvid anvisningen "To the dining room" en annan anvisning, hvars hand pekar i motsatt riktning "To the parlour overlooking the rapids". — "The rapids" (hvirflarna) är namnet på den sista delen af floden, innan den bildar fallet; här måste man då få se ett spår af fallet, och det får man också.

Man inträder i en stor, praktfull sal, hvars make knappast finnes, icke för dess visserligen furstliga prakt, utan för den utsigt, man från tre olika sidor har från dess fönster. Salen, som hvilar på en flera våningar hög underbyggnad af granit, bildar liksom en kolossal altan, hvars fönster eller, rättare, dubbla glasdörrar öppna sig utåt mot en brusande, skummande, kokande flod, en oafbruten kedja af vattenhvirflar och små fall, som tumla åstad i rykande fart mellan skogbevuxna små öar hän till det ställe, der endast en lätt, hvitaktig dimma begränsar utsigten — ett af sjelfva fallen.

Nu ser man att man är i Niágaras grannskap och dröjer ej med att göra dess bekantskap. Man närmar sig fallen från en kedja af små öar, belägna tätt ofvanför dem i flodens forssande ström och förenade med hvarandra genom små broar, hvilka man knappast kan fatta huru de kunna hålla sig qvar i dessa brusande strömmar. Öarna äro utomordentligt vackra. Den största utaf dem, "Goat Island" (Get-ön), är närapå en liten park, de andra äro små prof på urskogens natur, och med sina tätt hoptofvade buskar och de gamla kullstörtade stammarna, som hänga ut öfver floden och sköljas af dess vatten, tills de en dag dragas med ned i djupet, stå dessa egendomliga små skogslandskap i god samklang med det majestätiska vattenlandskap, som öppnar sig åt alla sidor.

Sjelfva fallen måste man se på helt nära håll för att få ett riktigt intryck af deras storhet. Ser man dem på något afstånd, t. ex. från Kanada-sidan eller från den nya hängbron, har man dock en långt friare utsigt öfver det hela. I präktiga, skogbevuxna omgifningar ser man till höger det stora,

halfbågformiga fallet, "hästskofallet" med det lilla tornet, den del af Niágara, som man bäst känner från planscher; till venster på ett rätt ansenligt afstånd från "hästskofallet" hänger det stora "amerikanska fallet" och tätt der bredvid det mycket smalare "midtelfallet" ned öfver den lodräta branten. Väldiga skyar af skum upphvirfla från fallens fot, på mera än sin halfva höjd dölja de dem för alltid för hvarje menskligt öga, och de stiga som lätta skyar högt upp öfver det larmande vattnet. Nedom fallen flyter floden allt mindre och mindre häftig in under de två ståltrådsbroar, som nu äro upphängda öfver den, den ena så lätt, att man, fastän tunga vagnar kunna säkert färdas öfver den, känner den svaja under sig för vinden, den andra i stånd att låta hela jernvägståg passera den lika lugnt, som om det vore en solidt murad viadukt och icke en bro, som i fyra ståltrådslinor hänger ett par hundra fot högt.

Vill man se fallet på nära håll, går man således öfver små broar, hvilka från stadens ledsamma gator leda öfver "the rapids" först till en liten ö på endast två acres, der litet af den brusande strömmen är användt till "New-York Tribunes" pappersqvarn, och derifrån till "Get-ön", hvarifrån man kan gå åt olika håll för att njuta af fallens storartade scener. En liten bro leder öfver till Luna-ön, så kallad, emedan det är från denna, som man, när det är månsken, kan njuta det sällsamma skådespelet af en regnbåge i månsken. På denna sida är det "det amerikanska fallet" och det tätt bredvid liggande "midtelfallet", som man närmast har att betrakta. På Luna-ön kan man, om man kan lita på sina nerver, stå fullkomligt säker på land ända vid den yttersta randen, der fallet dånar vid ens sida. Ja, man kan till och med, alltid under samma förutsättning hvad nervsystemet angår, gå ut i vattnet tätt invid fallet, men väl att märka, man måste hålla sig ända intill stranden, der det är mycket grundt; komme man så långt ut, att den starka strömmen tog bort fotfästet ifrån en, så vore man få sekunder derefter borta. Afsigten med hela denna manöver är naturligtvis endast den, att kunna veta med sig sjelf, att man har stått i Niágara.

Ett sällskap stod för omkring 20 år sedan på bron; man skämtade och log, en herre höll en liten flicka ut öfver stängslet för att skrämma henne, hon sprattlade i hans armar, föll i vattnet och rycktes i ögonblicket mot fallets rand; utom sig sprang han efter henne, och i samma nu försvunno båda i det dånande djupet.

Det har emellertid funnits en man, som har sprungit ned i Niágara, i sjelfva "det amerikanska fallet", och kommit med lifvet derifrån, ja, som till på köpet har utfört denna bedrift två gånger. Hans namn var Sam Patch. Han gjorde sina språng 1829. En stege upprestes på det sättet, att den stod lutande ut öfver fallet, fasthållen med rep vid träden på land. En liten platform var anbringad öfverst på stegen. På denna ställde han sig; efter ett ögonblicks betänkande och med orden: "En sak måste göras, likaväl som en annan", gjorde han ett språng framåt i luften och kom med fötterna nedåt, lyckligtvis bibehållande samma ställning under hela fallet. Vattnet, i hvilket han kom ned, antages vara femtio fot djupt. Språnget följdes med ofantlig spänning af flera hundrade åskådare; då han försvann i det sjudande djupet, tyckte man, att det varade så länge, innan han kom upp, att han måste hafva drunknat; andra tänkte, medan de stirrade efter honom, att det dock borde finnas hopp, då väl endast fem minuter kunde vara gångna; en man, som passade på med sin klocka i handen, upplyste emellertid efteråt, att den tiderymd, som syntes så lång, var nätt och jemt en half minut. Sam Patch upprepade, som sagdt är, språnget två gånger lyckligt, men företog samma år ett språng från "Genesee Falls" vid Rochester, från hvilket han ej kom upp.

"Det amerikanska fallet" uppgifves vara en fjerdedels mil bredt och 164 fot högt.

Förbi det ställe, der man stiger ner till "Vindarnas håla" i midtelfallet, kommer man till det bekanta tornet vid "Hästskofallet". Det är bygdt af granit, 45 fot högt och 200 fot öfver fallets fot. Omkring dess öfversta del går en altan, från hvilken man har den mest storartade utsigt öfver "Hästskofallet". Detta går i en halfcirkel från Get-ön till den kanadiska kusten. Dess höjd är något öfver 150 fot. Detta fall utmärker sig genom sin herrliga gröna färg, i synnerhet i midten, der det antages vara mycket djupt. Det är lätt att se att fallet viker tillbaka. På midten har det redan förlorat sin runda, regelmässiga form, och halfbågen synes vilja skära sig in i en trekant, något, som kommer att beröfva fallet en stor del af dess majestätiska effekt. Hur djupt vattnet är vid foten af "Hästskofallet" känner man ej.

Från Get-ön går man på hängbroar vidare öfver till de tre små systeröarna, små fläckar urskog midt i den hastiga, då-

nande strömmen, hvilka genom årtusenden varit otillgängliga för mensklig fot.

Den första åsynen af Niágara är storartad och imponerande, men för de flesta torde den knappast mer än svara emot hvad man väntat. Alldeles som man tänkt sig Niágara, så är det. På afstånd ser man hvad man drömt om, men nära intill fallen ser man först hvad man aldrig har drömt om och hvad som öfvergår hvarje föreställning, den fantasien på egen hand kunnat bilda sig.

Redan på broarna öfver till de stora öarna studsar man vid den syn, som "The Rapids" framställa. Fastän man endast aflägsnat sig ett litet stycke från hotellets verandor, har utsigten här dock redan blifvit en helt annan. På en sträcka af tre fjerdedels engelsk mil är strömmens fall 51 fot, och dess hastighet har här stigit från sju till tretio mil i timmen. Från öarna och broarna ser man upp emot den omätliga flodytan, hvilken sluttande kommer störtande ned emot åskådaren; på somliga ställen skulle man kunna tro, att man stod midt i ett bredt fall, så väldig är den oemotståndliga vattenmassans fart, och dock är detta intet emot den syn, som möter en, när man sitter på den lilla "Mån-ön" ett par alnar från "det amerikanska fallet" och "midtelfallet" och ser dessa hvita vattenkolosser springa fram öfver fjellet ned i det brusande djupet, eller mot den syn, som utsigtstornet erbjuder öfver det vidunderliga halfbågformiga fallet.

Men äfven detta är intet emot den syn, som väntar en, om man bestämmer sig för att fresta turen *in under* midtelfallet. Detta är visserligen den besvärligaste delen af turen, och då den ser långt farligare ut än den är, företages den efter ciceronernas utsago endast af ett proportionsvis ringa antal af de besökande. I ett litet träskjul vid början af nedgången till klippans fot byter man helt och hållet om drägt. Ofvanpå en underklädnad af groft ylletyg tager man en med hufva försedd drägt af oljade kläder, och med ett par tjocka filtsandaler på fötterna börjar man nedstigningen. I förstone är det något varmt i den tjocka dykarkostymen, men man känner snart luften afkyld, och medan man ännu ser fallet ett godt stycke ifrån sig, faller redan ett tätt regn omkring en och gör gångstigen hal och slipprig. Regnet blifver tätare och tätare, och luften är så kall, att ingen skulle kunna ana, att termometern ett par hundra alnar derofvan visar 92 grader Fahrenheit i skuggan. Man går in genom en liten port,

och ned för de glatta fotstegen bär det af emot en väldig, dånande vattenmassa, som tills nu nästan varit dold af klippor, och som nu plötsligen visar sig öfver en böljande massa af dunst och dimma. Halft förblindad af det skum, hvaraf man öfversprutas, stannar man stilla för att söka erhålla en öfverblick af fallet. Ciceronen tror kanhända, att man får ett anfall af tveksamhet för att gå längre ned i detta kaos af dånande vatten, väldiga klippor och hvitt skum, och anmärker derför, att "det är många, som vända om här, i synnerhet vid denna vind"; men man låter ej skrämma sig, man fortsätter sin väg in i "Vindarnas håla", huru än vinden blåser, och huru tydlig försmak man än får utaf, huru en drunknande dör. Emellanåt stannar man alldeles bedöfvad, syn och hörsel göra nästan ingen tjenst mera, man har en syn af något omätligt högt och hvitt rundtomkring, ett ljud af bullrande åskor i sitt öra. Man märker af ciceronens hand på nacken, att man skall stå stilla och böja sig med honom för att hemta andan, men man kan icke se honom för de vattenströmmar, som piska en i ansigtet. Man genomfares af en massa underliga föreställningar, när tanken åter börjar att röra sig efter dessa nästan bedöfvande ögonblick. Jag påminner mig tydligt, att under ett af dessa kom jag, mellan dunkla föreställningar om en lavin och utsigten uppåt Mont-Blanc från Mer de Glace i Chamounydalen, att tänka på ett ställe i Sibberns psykologi, der han såsom ett ungefärligt exempel på "rent sjelfmedvetande" nämner "det första uppvaknandet i ett mörkt rum", en egendomlig repetition af min filosofiska lärdom, men i verkligheten var det, så underligt det än kan låta, en dylik förnimmelse. I detta kaos af naturkrafter har man understundom endast en obestämd känsla utaf, att man är till, och icke något annat. Men det är endast på några ställen under vandringen, som man blir så öfverväldigad. Der vattnet icke kastas så bedöfvande omkring, ser man rundtom den vidunderligaste syn. Ständigt är man omgifven af denna ofantliga, hvita, dånande vattenmassa, man tycker sig vara midt i den yrande hvirfveln, fastän man i verkligheten kommit bakom fallet in i den väldiga, hundrade fot höga och hundrade fot breda klipphålan, hvars öfversta rand bildar fallets början, och hvars kant man då och då för ett ögonblick, om blåsten icke är för stark, kan skymta högt öfver sig, som om vattnet vältrade ut från himmelen. Skimrande regnbågar bilda sig rundt omkring. Det är, som om man vandrade i sagornas land; ty man går igenom regnbågarna, och

dessa bilda här riktiga cirklar om ens fot — man är på det enda ställe på jorden, der en sådan syn kan ses.

Att hafva varit vid Niágara utan att hafva gått ned i “Vindarnas håla“ är detsamma som att alls icke hafva sett detta väldiga naturskådespel. Man kan företaga en annan nedstigning på Kanadasidan, der man äfven kommer in bakom fallet, nämligen en del af “Hästskofallet“, men fastän det är en imponerande syn att se den hvita vattenmassan falla ut framför den svarta bågiga klippväggen, kan det dock icke jemföras med “Vindarnas håla“ på något sätt. Man bör för ett besök i denna kanhända just önska sig litet hårdt väder, om det blott icke gör inträngandet i hålan omöjligt. Ingen Dantes fantasi kan föreställa sig och ingen Doré teckna en scen som den, hvaraf man då får njuta.

Så visst som detta är glanspunkten i ett besök vid Niágara, så visst är det, att det eljest är svårt att säga, hvar, när och huru fallen bäst kunna ses. Jag har sett dem vid dagens fulla ljus, och jag har gått ut till dem på natten i månljus; jag har sett solen gå upp och ned öfver dem, synen var alltid lika skön och majestätisk. Men den tid, då fallen bäst motsvara namnet “vattnens ande“, är måhända om aftonen, sedan solen gått ned. Vattenskyarna, som uppstiga från fallen, och som i solnedgången skimra i gyllene färgskiftning och höja sig som lätta, blekröda dimmor öfver det djupa gröna vattnet i “Hästskofallet“ eller “det amerikanska fallets“ hvita skumvägg, hafva nu förändrats till hvita dimmor, och under det skogarna mörkna och söderns natt hastigt faller på och borttager färgerna från naturen, sväfva dimmorna hvarandra till möte från Amerikas och Kanadas kuster, och man förstår, hvarför de enstaka kringströfvande indianer, som ännu stundom komma hit, ständigt bibehålla tron på de *stora* andar, som bo i fallen, och hembära dem sina offer.

26.

Småsaker om Niágara.

Fallets tillbakagång och vattenmassa. — Olyckshändelser. — Hängbroarna.

Sir Charles Lyell, den bekante geologen, påstår, att det icke kan vara tvifvel underkastadt, att fallet oupphörligt flyttar sig. Beständigt nedfalla stora stycken af klippan; ett väldigt block, den bekanta "Table Rock", från hvilket tusen sinom tusen i känslan af fullkomlig säkerhet betraktat "Hästskofallet", har nyligen fallit ned, och när man stiger ned i "Vindarnas håla", tröstas man dermed, att de öfverhängande klippstyckena sällan största ned om sommaren.

Fallets sannolika tillbakagång är omkring en fot hvarje år, men det finnes delar af detsamma, som gå ännu hastigare tillbaka. Lyell påminner om, att iakttagelserna i detta hänseende ej kunna vara annat än mycket ofullkomliga, och att när man besinnar, att landet för femtio år sedan var fullkomligt vildt och endast bebodt af björnar, vargar och enstaka jägare, så må man förundra sig öfver, att sådana iakttagelser öfverhufvud finnas, som dem man har. Det finns en beskrifning öfver fallen, utgifven af pater Hennepin, en fransk missionär, hvilkens berättelse visserligen stundom är öfverdrifven, men temligen korrekt. Enligt hans utsago lärer det hafva funnits ett fall, i riktning från vester till öster, hvilket nu är försvunnet. Det uppgifves att en dansk naturforskare (?), som vistades i landet 1758, i "The Gentleman's Magazine" lemnat en teckning åtföljd af en beskrifning öfver fallet, hvilken i det hela öfverensstämmer med pater Hennepins, men den gången, 73 år senare, fanns det omtalta fallet icke mera der. Det säges emellertid i beskrifningen, att ett sådant funnits, men att ett nedstörtande af klipporna hade tvungit vattnet ur dess kosa, hvarigenom fallet upphört.

Med temlig säkerhet kan det ådagaläggas, att fallen måste hafva gått omkring 3 mil tillbaka. Deras höjd måste 3 mil längre fram hafva varit dubbelt så stor som den nuvarande.

Att döma af de olika lagren i jordmånen har fallet då måhända haft ett terrassformigt utseende.

Den vattenmassa, som nu framföres i fallet, beräknas af Lyell till 1,500 millioner kubikfot i minuten; enligt en annan beräkning utgör den 1,200,000 tons i hvarje timme, enligt en tredje (af Dommer de Voux) 3,530,000 tunnor i minuten. Vattenmassan är för öfrigt något varierande, ehuru den säges vara långt mera konstant, än man skulle tro. När vinden en längre tid blåst öfver Erie-sjön från vester, stiger vattnet, och enligt en uppgift, som tillägges en gammal färjkarl på stället, skall "en fot i toppen af fallet höja strömmen nedanför 17½ fot".

Huru djup vattenmassan är i sjelfva fallet, kan naturligtvis ej med bestämdhet uppgifvas. Det vattenlager, som rinner utför "Hästskofallet", beräknas af naturkunniga vara minst 20 fot tjockt, åtminstone i midten, der vattnet ser så grönt ut. Angående denna beräknings riktighet är ett intressant prof gjordt, som visar, att man i alla händelser knappast räknat för lågt. Ett fartyg på sjöarna, som var dömdt att slopas, inköptes för en representation i fallet. Det fick till besättning en lefvande buffel, en björn, en hjort, en räf och några andra djur samt skickades utför fallet år 1829. Det var 18 fot djupgående och gick öfver "Hästskofallet" utan att beröra bottnen.

Det är ett icke ringa antal romantiska händelser och olycksfall, som knyta sig till Niágara. Ett af de mest gåtfulla är eremiten Francis Abbots lefnad derstädes. Han var en bildad, kunskapsrik, belefvad man, som uppslog sin bostad vid Niágara, Han var mycket höflig, när han ej kunde slippa att blifva tilltalad, men i hög grad menniskoskygg. Man kände icke något vidare om honom, än det namn han uppgaf. Om natten satt han vid fallen på ett ensligt ställe, nöjd endast då ett våldsamt oväder rasade. På detta sätt lefde han der i tjugu månader; men en dag hittades hans lik vid Fort Niágara, fjorton mil nedanför fallet.

De, som komma ut i den häftiga strömmen ofvan fallet, äro nästan alltid undergångens rof. Ett enda exempel på underbar räddning omtalas dock. En person ville färdas öfver strömmen i en liten båt, men bröt af den ena åran. Genom en hög grad af själsnärvaro och skicklighet lyckades det honom att uppnå den yttersta af de tre systeröarna, under det att hans båt som en pil for ned åt fallet. Ön stod då icke i förbindelse med de andra öarna, och hans ställning var i följd deraf

fortfarande betänklig. Ingen visste något utaf hans strandning och han måste derför först gifva nödsignal. Två nätter och en dag qvarblef han på denna ensliga plats, innan det blef honom möjligt att göra folk uppmärksamma på hans belägenhet. Det lyckades då att få ett rep utkastadt från ö till ö, och med tillhjelp af detta frälsades han af en man vid namn Robinson, hvilken vid flera tillfällen utfört förvånande vågstycken vid fallen.

För endast några få år sedan såg man en indian, som något berusad försökte att i sin kanot komma öfver "the Rapids". Han blef emellertid dragen ned af vattenmassan, och då han såg, att alla försök till räddning voro fåfänga, tog han sig en duktig klunk whisky och lade sig ned i sin kanot, hvilken inom några få ögonblick derefter, liksom afskjuten från en bågsträng, for ned öfver randen af vattenfallet och störtade ned i djupet.

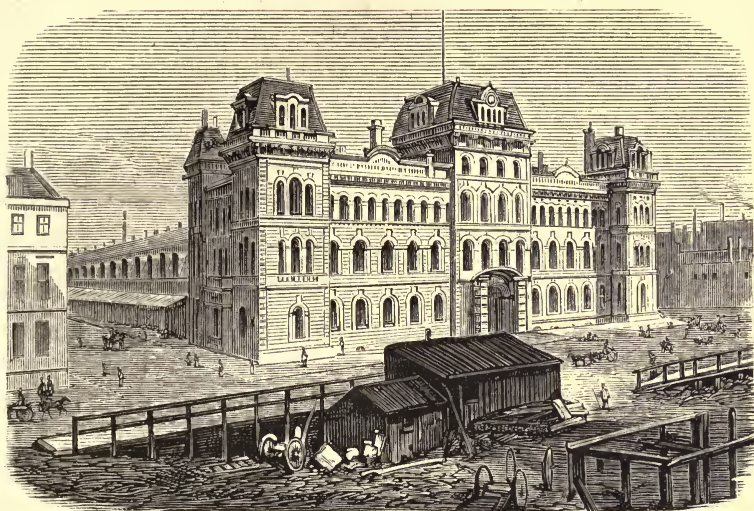
En anan mycket pinsam händelse inträffade likaledes under en senare tid, midt i saisonen. Man upptäckte en morgon en man ute i "the Rapids" på en trädstam, som stött på en klippa och som till att börja med motades af denna. Klippan var belägen ett godt stycke nedanför den bro, som från land leder till "Get-ön". Mannen hade föregående afton begifvit sig ut på en liten seglats omkring två mil ofvanför fallet och kommit för långt ut i strömmen. Ryktet om hvad som var å färde utbredde sig hastigt, en betydlig menniskomassa samlades på stränderna, och bemödanden gjordes genast att komma honom till hjelp. Man försökte att låta en liten båt drifva ned till honom, men den slogs i stycken, innan den uppnådde honom. En räddningsbåt från Buffalo, som derpå utskickades, snuddade vid trädstammen, dref förbi, kantrade och sjönk. Ännu en båt utsändes, den nådde också sin bestämmelse, men tåget, som höll den, blef så hoptofvadt under trädstammen, att det icke kunde komma loss, hvadan äfven denna båt blef utan nytta. Man gjorde då ett annat försök; en timmerflotte skickades ned och uppnådde lyckligt mannen. Han kom ombord på den, och man började att hala in. Men snart blefvo tågen inveckladе mellan stenarna, och flotten satt fast. En båt afsändes till flotten för att taga karlen ombord, men den drefs olyckligtvis med en sådan kraft emot timmerflotten, att mannen, som stod på denna och ej fick tid att fatta uti de i båten varande tågen, föll ned ifrån flotten och inom ett ögonblick derefter nedfördes öfver fallets rand.

Åtskilliga turister hafva förolyckats genom att nedstiga i "Vindarnas håla", de hafva halkat på de hala klipporna och

försvunnit i det brusande djupet. Ett ungt fruntimmer föll ned i "Hästskofallet", under det hon plockade en blomma på brädden, och åtskilliga olyckliga, som våga sig för långt ut i båtar, blifva alltjemt offer för vattnet. Den indianska sagan förtäljer, att hvarje år skola två lif kräfvas af Niágara.

Såsom redan är sagdt, föra två hängbroar öfver fallen. Närmast vid Niágara ligger den s. k. nya Suspension Bridge, bestämd för gående och vanliga åkdon och byggd med en kostnad af 175,000 dollars. Den hänger på två torn vid en höjd af 190 fot öfver flodens yta, afståndet från torn till torn är 1,268 fot. Bron uppbäres af två linor, hvar och en åter sammansatt af sju linor, bestående af en mängd smärre trådar. Det är rätt betecknande för detta arbete, att temperaturförändringen har så mycket inflytande på detsamma, att bron om sommaren hänger tre fot lägre än om vintern. Tornens höjd är på Kanadas sida 105 fot och på Amerikas 100.

Den gamla Suspension Bridge är på samma gång jernvägsbro och i följd deraf till byggnaden vida starkare än den nya. Spännvidden är 822 fot från torn till torn, det amerikanska tornet är 88 och det kanadiska 78 fot högt, de linor, som uppbära bron, äro 10¼ tum tjocka. Denna bro, som kostat omkring en half million dollars, eges af ett bolag.

Södra jernbangården.

27.

Chicago.

Staden tillväxt. — Flyttade hus. — Stora kommunala anläggningar. — Svinslagterierna. — Is-industrien. — Spanmåls- och frukthandel. — »River Side». — Kreatursmarknaden. — Tidningar. — Instituter. — Skandinaverna.

Chicago, "Trädgårdsstaden", "Vesterns drottning", "Sjöarnas drottningstad", uppväxte på prärierna vid Michigansjöns strand som en saga, en af dessa sagor, som voro kända öfver hela jordklotet, och som man öfverallt med stolthet förtäljde såsom ett bevis på mensklig skicklighet och energi.

Förf. såg staden några månader innan den på hösten 1871 hemsöktes af den förfärliga eldsvåda, som med en fruktansvärdhet, hvilken också syntes sagolik, nästan utströk den från städernas antal; men på sommaren samma år stod den midt i sin herrlighets och rikedoms gloria.

För 40 år sedan låg här endast ett litet fäste, bygdt af bjelkar, med några soldater, som skulle beskydda pelshandlarna mot indianerna. År 1830 var Chicagos befolkning omkring 100 menniskor, bland hvilka endast ett ringa antal voro hvita. Den

blef inkorporerad som stad 1837 och räknade då 4,171 invånare. Tio år derefter var detta antal fördubbladt, tjugu år senare utgjorde det 100,000, och år 1871 uppgafs det till 350,000.

"Chicagos äldre invånare föddes en menniskoålder för tidigt", heter det i en triumferande artikel i en af Chicagos tidningar i anledning af en öfversigt öfver hvad som bygts under år 1870. "De hafva sett, huru moras och otillgängliga mossar blifvit förvandlade till vackra, väl stenlagda gator, och de hafva äfven varit vitnen till, att de första settlarnas råa lerhyddor försvunnit för att lemna plats åt palatslika praktbyggnader, till hvilka man får söka maken i de förnämsta städer i verlden. Denna förvandling har försiggått under en tiderymd, som endast omfattar något öfver tre decennier. Men hvad skall Chicago blifva under de följande 30 à 40 åren? Liksom Moses må vår stads fäder gå upp på ett berg för att skåda in i detta framtidens förlofvade land, som endast få af dem efter naturens vanliga ordning kunna göra sig hopp om att uppnå, och vill man använda det förflutna såsom måttstock vid bedömandet af hvad som skall komma att ske, så kan man, utan att göra sig skyldig till någon öfverdrift, säga, att år 1900 skall Chicago sannolikt vara det amerikanska fastlandets folkrikaste stad eller kanhända endast öfvergås af New-York. Vår stad kommer att med tiden blifva Amerikas Paris; dess breda gator, dess parker och boulevarder förbättras årligen, och redan nu kan Chicago uppvisa många partier, som uthärda jemförelse med de vackraste stadsdelarna i Berlin och Wien. Trärucklenas æra tillhör historien. För endast några få år sedan såg man vid Madison Street endast billiga, små och låga trähus, under det att vid gatorna Dearborn, Randolph och Washington syntes hnsrader af det slag, som man vanligen ser blott i landsortsstäder med endast några hundra invånare; men förvandlingen har varit fullständig, och jemförelsen mellan förr och nu visar en så stor skilnad, att det hela, till och med för ögonvitnen till framstegen, synes vara en dröm, hvilken påminner om de förtrollningar, hvarom Österlandets sagor förtälja. Och det, som skett i dessa stadsdelar, skall äfven försiggå på andra ställen, alltefter som gatorna iståndsättas och stora, beqväma hus uppbyggas i utbyte mot de enkla och billiga bostäder, som den fattige invandraren från gamla verlden lät uppföra för att afhjelpa den första längtan efter hus och hem.

"För hvarje år sträcker sig staden omkring en engelsk mil längre mot söder ut öfver prärien, och det antal hus, som bygges

endast under loppet af en sommar, skulle kunna lemna samtliga invånarna i ett par ansenliga europeiska städer beqväma bostäder; några trakter vid stadsgränsen, hvilka nu under hösten visa sig såsom afskräckande, öde ställen, blifva måhända under den kommande sommaren förvandlade till byggnadstomter, på hvilka husrader uppstå som genom ett trolleri, och der, hvarest förr en häst och vagn knappt kunde komma fram, skall man då finna vackert lagda gator och varaktiga materialier använda till trottoarer längs husen. Det skulle vara omöjligt att här beskrifva alla de ståtliga byggnader, som äro uppförda denna sommar. Vi vilja blott erinra om det stora under sommaren uppförda hotellet med frontsidor åt gatorna Clark, Lasalle och Jackson, det största hotell på det amerikanska fastlandet.

"En förteckning öfver de byggnader, som under denna sommar blifvit uppförda i Chicago med en kostnad af från 5,000 till 800,000 dollars, visar ett totalantal af 467, men häruti äro då icke inräknade de mindre hus, vid hvilkas byggande man icke använder någon af stadens arkitekter. På sydsidan äro uppförda 59 hus, af hvilka hvarje har kostat från 10 till 50,000 dollars, 11 med en kostnad af från 50 till 100,000 dollars hvardera, och 13 byggnader hafva kräft öfver 100,000 dollars.

"På vestsidan äro 49 hus byggda med en kostnad af från 10 till 50,000 dollars, och allenast 2 byggnader hafva kostat öfver 50,000 dollars.

"På nordsidan hafva 21 af de nya byggnaderna kostat summor från 10 till 50,000 dollars, och till endast ett hus har erfordrats 75,000 dollars.

"Utom de här uppräknade husen hafva i de tre stadsdelarna uppbygts inemot 2,000 privatbostäder, och härtill kommer den stora mängd af nya byggnader, som under sommarens lopp uppförts i Chicagos närmaste grannskap och i förstäderna, af hvilka hus många hafva kostat mellan 10 och 50,000 dollars. Fyra hus, som stå tätt vid stadsgränsen, hafva kräft öfver 100,000 dollars, och en byggnad har kostat öfver 200,000 dollars.

"Hvad byggnadsmaterialierna angår, så har till 116 hus antingen helt och hållet eller till en del användts marmor, och till de öfriga tegelsten eller trä. De byggnader, som uppförts af arkitekter under årets lopp, hafva tillsamman kostat något öfver 7½ million dollars, hvaremot det är omöjligt att ens ungefärligt uppgifva värdet af alla andra uppförda nya privatboningar".

Denna skildring af stadens tillväxt, denna korta, lifliga karakteristik af dess utveckling, modererad i förhållande till största delen af det som säges om Chicago, var då den gafs sann och gifver på samma gång en föreställning om, huru man talade om Chicago, som verkligen var och säkerligen fortfar att vara hela unionens skötebarn.

Men stadens ryktbarhet hvilar icke blott på den hastighet, hvarmed den vuxit upp, utan äfven på sättet, hvarpå det skett, på de jättestora företag, genom hvilka man så att säga underkufvat naturen. Den låg lågt och osundt, och för att undgå de deraf hotande farorna fattade man det raska beslutet att

Cables-byggnaderna.

lyfta upp hela det sämst belägna qvarteret och att åstadkomma en fyllning under husen. Och man genomförde detta beslut. Hela affärsqvarteret har blifvit höjdt omkring 8 fot, några ställen 10, 12 ja 14 fot. Detta försiggick, utan att man på något sätt hämmade lifvet och rörelsen inom husen, försiggick alldeles *en passant.* Man fortfor att gå ut och in, att göra affärer, att äta, dricka och sofva i de hus, som på detta sätt långsamt skrufvades opp.

Detta, att flytta om med husen, hörde på sin tid så till ordningen för dagen, att man i tidningarna klagade öfver all den skada, som deraf tillfogades gatuläggningen. Förf. var ej så lycklig att bli vitne till något af de större flyttningsarbetena,

men då han en gång vandrade omkring i affärsqvarteret med en Chicagobo och hörde omtalas allt, som der blifvit uträttadt, hade han dock den turen att, då han vek om ett hörn, komma emot ett hus, som kördes öfver gatan. Det var endast en mindre byggnad, vi mätte den och kommo till det resultat, att den var 18½ fot bred och 63 fot hög. På rullar blef den med hästkraft långsamt och försigtigt dragen nedåt gatan från sin grund; denna var såld till en publik byggnad, och det gamla boningshuset skulle nu ut i verlden för att finna en billigare plats.

Chicago led en längre tid brist på godt dricksvatten. Vattnet i Michigansjön var godt nog, men orent nära vid kusten. Man beslöt då 1864 att afhjelpa detta genom att bygga en tunnel ut i sjön under vattnet på en längd af 2 mil, hvilken utmynnar i djupt och ganska klart vatten. Tre år derefter voro de nya vattenverken färdiga, och de kunna leverera 57 millioner gallons vatten om dagen. Detta ansågs emellertid icke för tillräckligt och det var föreslaget att bygga en annan tunnel, ehuru man tillika har två artesiska brunnar, af hvilka den ena är 700, den andra 1,100 fot djup.

Ett annat stort arbete är tunneln under Washington Street, lika märkvärdig som tunneln under Themsen, men byggd mycket hastigare och likafullt ett till alla delar lyckadt arbete. Utom en god körbana finnes här riklig plats för fotgängare. Passagen kostar ingenting.

Chicago-floden, som föll ut i Michigansjön, var uppfylld med orenlighet från den stora staden och förpestade luften sommartiden; man beslöt då att "rensa den", så att den blef ett aflopp för sjön, och sedan 1871 drifver nu dennas vatten i en hastig, uppfriskande ström all orenlighet bort till Mississippi, om hvilken man visserligen gjorde sig den frågan, huruvida någon mensklig makt skulle kunna rensa den floden, hvilken, efter att redan förut vara den gyttjiga jätteflod, som den är, nutillika skulle blifva en kloak för vesterns städer.

Staden ligger allt annat än vackert på prärien, som utgör en nästan alldeles flack slätt, men man har redan för någon tid sedan börjat att omgifva den med ett bälte af parker, hvaraf flera sträckor redan äro färdiga. I synnerhet är Lincoln Park en verkligen vacker och temligen vidsträckt anläggning. Den har några små höjder, anlagda med konst förstås, och hvilka naturligtvis betraktas såsom synnerliga märkvärdigheter i präriestaden.

Chicagos utomordentliga tillväxt beror naturligtvis till en stor del af dess lyckliga belägenhet. Den ligger vid en vattenväg, som nu utan afbrott går från den mexikanska hafsviken till St Lawrence-flodens mynning, och aderton stora jernvägslinier utmynna i staden och föra frakt till alla trakter af unionen. Det är nämligen en omätlig rikedom af landsbygdens produkter, synnerligast spanmål, som strömmar tillsammans i Chicago för att derifrån sättas i omlopp. Åkerbruket är i ett blomstrande tillstånd och i ytterligare uppåtgående rundt omkring. Följande officiella siffror gifva ett begrepp om, huru fabelaktigt hastigt spanmålshandeln tilltagit: 1838 inskeppades 78 bushels, 1848 3,001,714 bushels, 1858 20,035,166 bushels, 1868 67,896,760 bushels. Handeln med timmer och boskap har gjort samma framsteg, och Chicago skall till och med hafva tagit lofven af Cincinnati hvad svinslagteri och fläskhandel beträffar.

Svinslagterierna och hvad med dessa står i sammanhang utgöra i och för sig en storartad industri. Der finnas firmor, som hvarje vinter förvandla 100 à 150,000 svin till skinkor, saltadt fläsk, korfvar, olja, stearin o. a. d. Det tillgår helt och hållet fabriksmässigt. En mängd arbetare döda svinen genom att med en spetsig hammare krossa hjernan på dem. Derefter afskäres strupen, och blodet går till sockerraffinaderier och kemiska fabriker. Svinen sjelfva föras till andra delar af fabriken för att skållas, styckas o. s. v. Likasom man rörande rika källådror kan tala om, huru många tunnor vatten rinna ut i minuten, så kan man här tala om, att hvarje minut så och så många svin passera detta eller något annat förberedelsestadium, och tjugufyra timmar efter sedan ett svin är dödadt, är det ofta ett långt stycke bort på jernvägen mot östern. Allt affall, som kan lemna fett, utkokas medelst ånga, en mängd af det öfriga kan hvem som vill afhemta. När konjunkturerna äro sådana, fabricerar man af svinet intet annat än fett. Hela djuret kokas då under högt ångtryck så länge, tills det blifvit en grötaktig massa, ur hvilken fettet då utdrages, och resten begagnas som gödningsämne.

En annan märklig produktion i Chicago är is-industrien. Chicago säges vara den stad, i hvilken denna spelar den största rolen, och likväl är is-industrien af utomordentlig betydelse i Amerika. "Amerikas is-industri", skrifves det i ett tekniskt arbete, "vitnar om, att vår jord är i besittning af skatter, som ligga öppna midtför menniskans öga, men hvilkas värde först

då blir erkändt, när företagsamhet, kapital och förbättrade samfärdselsmedel uppväckt ett högre industrielt och merkantilt lif".

Is är en oumbärlig förnödenhet i ett amerikanskt hus. Man dricker icke på något offentligt ställe en droppe vatten, som ej är afkyldt med is, ja, såsom förut är anmärkt, i sjelfva jernvägsvagnarna finnes alltid isvatten; såväl i de ostliga staterna som ute i Vestern, der man dagar och nätter reser öfver ensliga prärier och öde bergsträckor, fattas detta icke. Hvart och ett någorlunda välbergadt hus har is, man anmäler sig derom hos ett eller annat isbolag, och hvarje morgon kommer då isvagnen, lastad med stora isblock, dem ismannen handterar med särskilda stora tänger; han lägger isen utanför porten på gatan; det ser ofta, i synnerhet när det är smutsigt, litet oaptitligt ut, men hastig affärsgång i allt är ju principen.

Man bibehåller isen i stora regelmässiga block, det är det solidaste och mest inbringande. Ishusen äro olika inrättade, alltefter som meningen är att hålla is för ölbryggerier eller till annat bruk, eller när det gäller att sälja den till hushåll. I Chicago göra ishusen tjenst som lagerkällare för den stora ölförbrukningen; sådana källare kunna nemligen ej anläggas för grundvattnets skull. Men till ersättning härför har man ishus, hvilka kunna rymma qvantiteter af öl, tillräckligt stora att bilda små sjöar. Is-upplagen hafva dubbla väggar, i hvilka mellanrummen äro fyllda med kork, sågspån o. d. I ishuset befinner sig isbehållaren, som likaledes har dubbla väggar och upptager största platsen af husets inre. I denna ligga isblocken, regelmässiga qvadrater, skurna med isplog. Mellanrummen äro omsorgsfullt fyllda med små isklumpar. Genom träluckor är det sörjdt för, att bortdunstningen kan ske på det ändamålsenligaste sätt. Isen är täckt med lös halm. Man har ismagasiner inrättade på detta sätt, hvilka innehålla $1\frac{1}{2}$ million kubikfot.

I de ishus, som användas till lagerkällare, ligga faten i ett enkelt lager utomkring isbehållaren, således mellan denna och väggarna.

I de ishus, som ligga någorlunda nära till staden, uthyres detta rum mellan behållaren och väggarna i afdelningar till viktualiehandlare, restauratörer o. s. v. Deras lokaler kommunicera genom en bakväg med den dem tillkommande afdelningen af det kalla rummet, der temperaturen är högst 3 grader R. Ishusen äro ibland så stora, att flera våningar kunna på detta sätt uthyras.

Chicagos spanmålsmagasiner, som förstördes genom branden, äro vidtbekanta. De lågo vid hamnen. Dessa "elevators" äro inrättade på det sätt, att de äro delade i afdelningar nedifrån uppåt, i hvilka spannmålen från fartygen magasineras. På detta sätt användes platsen i magasinet på bästa vis.

Garfverierna i Chicago representera äfvenledes en storartad industri, och i synnerhet skall man hafva drifvit det långt att garfva efter en mycket snabb metod.

Knappt har något ställe på jorden ett sådant öfverflöd af frukter som Chicago. På jernvägar föras de hit från alla sidor af unionen. Den stat, i hvilken Chicago ligger, Illinois, är för öfrigt synnerligen en fruktstat, både jordmån och klimat gynna i hög grad denna kultur, i synnerhet i det "egyptiska Illinois". Under smultrontiden anlända dagligen till staden i medeltal fem lastvagnar fyllda med smultron, i persikotiden lärer tillförseln uppgå till ett tjog vagnar, hvarje vagn innehållande femhundra lådor.

Den storartade handelsrörelse, det starka lif, som pulserar i denna stad, förvånar till och med den, som kommer från New-York. Större delen af staden är, såsom man minnes från berättelserna om branden, ännu endast byggd af trä, men gatorna i handelsqvarteren bestodo af endast stenhusbyggnader, af hvilka många icke stodo efter Broadways handelspalatser; äfven här såg man kolosser på 8 våningar, upp genom hvilka rörelsen gick nästan uteslutande med tillhjelp af "elevatorn", hvilken, drifven med ånga, oupphörligt går upp och ned genom huset; äfven här såg man, vid sidan af de stora handelsbyggnaderna, hoteller, hvilka i utstyrsel och elegans icke stodo efter dem i Nya Englands stater. Äfven här var under affärstimmarna ett sådant hvimmel på gatorna, att det för polisbetjenterna var en hufvuduppgift att följa folk fram och tillbaka öfver dem. Ett godt exempel på den amerikanska företagsamheten på stället har man i det sätt, på hvilket en förstad, som kallas River Side, bygdes. Ett bolag inköpte en betydlig sträcka ute på prärien, 16 mil från staden, för att sälja den till byggnadstomter. Den låg långt bort och var jemförelsevis mycket billig, enär den icke kunde anses begärlig som byggnadstomt. För att gifva den denna karakter bar man sig åt på följande fintliga sätt: Den kringliggande trakten är mycket flack, och under det man begagnade sig af de få träd, som funnos, anlades vid några små vattendrag en liten vacker park, som upptager omkring halfva sträckan.

Den andra halfvan rundt omkring parken styckades ut i större lotter på ett sådant sätt, att det hela skulle få en särdeles fashionabel prägel och genast gifva sig tillkänna såsom ett ställe, endast passande för välbergadt folk. Man får ej uppföra någon bostad, som kostar mindre än 3,000 dollars, framför hvarje ställe skall finnas en så stor plats, att egaren blifver nödsakad att på densamma anlägga en liten trädgård ut emot parken och således på sitt sätt deltaga uti dennas förskönande; ett eget gasverk och en egen vattenledning äro anlagda i den lilla kolonien, gångarna i parken beläggas med asfalt för att bilda beqväma körvägar för de ekipager, som man väntar skola komma att

Sherman House-hotel.

hållas af invånarna, och ett storartadt hotell, som skall blifva en fashionabel vistelseort för familjer, som bo på landet, skall ytterligare bidraga att gifva stället sin karakter af en plats på modet. Det är betecknande för den energi, hvarmed slika företag utföras, att detta hotell, som är större än många hoteller i Europa, började att byggas den 1 Maj 1871 och var färdigt att bebo den 1 Juli samma år. Åtskilliga hundra tusen dollars äro nedlagda i företaget, men det kommer utan tvifvel att betala sig.

En högst egendomlig institution i Chicago är den stora boskapsmarknaden för Vestern, "The Union Stock-Yards". Före-

taget är i händerna på ett bolag med ett kapital af en million dollars. Egovidden är 345 acres stor. Genom sina egna bibanor står anstalten i förbindelse med alla de jernvägslinier, på hvilka man kommer till och från Chicago.

Platsen är utlagd i gator och alléer på samma sätt som i en stor stad. Skärande medelpunkten, går från norr till söder en bred väg, kallad Avenue E, en mil lång och 75 fot bred. Den är afdelad liksom en bro för att underlätta trafiken. Boskapsdrifter, som gå mot norr, hålla sig till ena hälften, de mot söder till den andra, så att äfven under den brådaste trafik allt kan aflöpa ordentligt.

Parallelt med Avenue E gå andra vägar, hvilka leda till och ifrån jernvägen. Dessa skäras åter i räta vinklar af andra vägar, som gå i riktning från öster till vester. Den förnämsta af dessa är "Broadway", som går från det marknaden tillhörande hotell till börsen, der affärslifvet härute är koncentreradt, och der hvarje dag ofantliga kapitaler omsättas i de olika djurslagen, der man ser millionärer, som icke se elegantare ut än våra mest landtliga oxmånglare, folk, som måhända knappt kunna skrifva något annat än sina egna namn, men som troligen hafva haft det rätta taget i konsten att omsätta prärigräset i boskapskött. Afstängda platser och bås för kreaturen ligga rundt omkring. De äro så inrättade, att flera kunna sammanslås till en större. De äro naturligtvis af olika storlek, alltefter de inbyggare, för hvilka de äro bestämda. Platserna för hornboskap äro öppna, men svinens äro täckta med tak. Plats lärer alltid finnas för 25,000 stycken hornboskap, 100,000 svin och 80,000 får. Väldiga upplag af foder finnas rundt omkring. Till platsens drainering äro 35 mil rör nedlagda, gatorna och vägarna utgöra tillsammans en sträcka af 10 mil, och der finnas öfver 5,000 afstängda platser och bås af olika slag. Mathoarna skulle, uppställda i en rad, utgöra en 15 mil lång linie. Artesiska brunnar lemna en outtömlig mängd rent vatten. Endast en af brunnarna lemnar dagligen 450,000 gallons, hvilka den sjelf uppdrifver 45 fot i höjden till reservoirerna.

Det system, efter hvilket boskapsdrifterna föras på och ifrån jernvägstågen, är så sinnrikt, och man har lemnat så mycken plats dertill på stationerna, att det hela icke blott är nästan ett ögonblicks verk, utan det går äfven för sig med en sådan ordning, att det nästan aldrig kommer någon bort af dessa hundratusende.

Huru starkt det materiella lifvet än är i Chicago, är staden dock icke död i andligt hänseende. Der är redan, såsom vanligt

i Amerika, icke litet gjordt af privata personer för befrämjandet af andliga intressen. En hade, för att nämna några exempel, inrättat ett astronomiskt observatorium, en annan hade i Tyskland köpt Hengstenbergs bibliotek och skänkt det till staden. Chicago är vidare i besittning af en ansenlig tidningspress. Både Chicago "Tribune" och "Times" äro väl redigerade samt skickligt och talangfullt skrifna; den förstnämnda är republikansk, den sistnämnda demokratisk. "Tribune" är den mest framstående tidning i Vestern; decentralisationen i Amerika gäller äfven på journalistikens område till en grad, som måste förvåna en och hvar, som känner till de europeiska förhållandena i detta hänseende; de förnämsta New-York-tidningarna ser man nästan icke till, när man kommit en dagsresa från staden, och något liknande Times' utbredning i England skulle i Amerika vara otänkbart; men då Chicago "Tribune" uttalar sin mening om en eller annan vigtig fråga, får denna dock en proportionsvis stor utbredning. Förf. har i San Francisco sett långa telegrammer till tidningarna, hvilka meddelade hvad "Tribune" sagt om den eller den frågan. För öfrigt får det ej lemnas ur sigte, att tidningarna i Vestern, Kalifornien inberäknadt, äro mycket tarfliga.

Äfven Chicago "Evening Journal" är en mycket respektabe tidning. Det öfverensstämmer väl med de berörda litterära decentralisationstendenserna, att man äfven försökt att etablera en månadsskrift, som kunde konkurrera med Österns bästa, och "Western Monthly" har gjort ett ganska vackert försök att lösa sin uppgift. Slutligen lärer det religiösa lifvet röra sig temligen starkt i Chicago; i alla händelser räknar staden ett stort antal kyrkor.

Chicago har sitt universitet, en praktfull byggnad, uppförd af grekisk marmor. Universitetet är upprättadt under baptisternas auspicier, men grundadt på en bred och liberal basis. Då det grundades, bestämde man, att med detsamma skulle förenas ett observatorium, som skulle blifva en ära för Vestern och som äfven är förträffligt utrustadt med instrumenter. Det föreslogs att man skulle nöjas med ett mindre teleskop från New-York, men härpå ville Chicagomännen alls icke ingå, hvarför man skaffade sig ett första klassens teleskop, som var beställdt för kollegiet i Louisiana, men som i anledning af krigets utbrott ej kom till sin bestämmelseort.

Af andra mera märkliga institutuer har Chicago ett "presbyterianskt teologiskt seminarium" och ett "teologiskt seminarium", båda med präktiga byggnader. Vidare ett "metodistiskt episko-

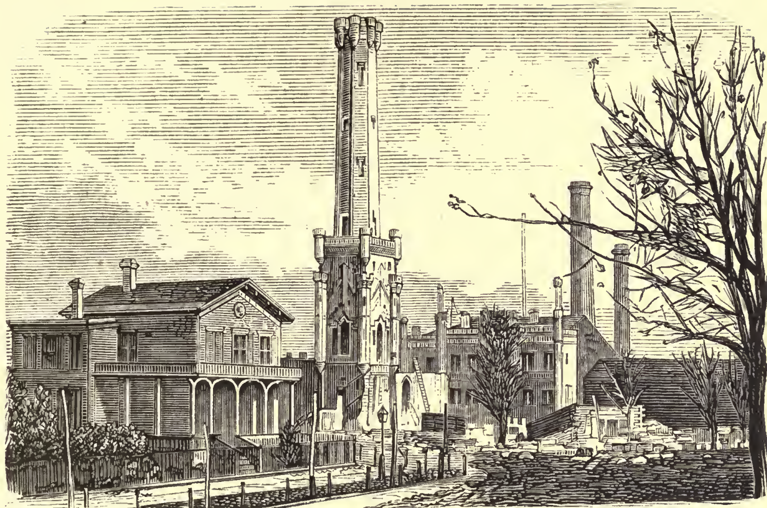
palt universitet“, som ligger i Evanston, ett tiotal mil från staden, nyss grundadt, naturligtvis med präktiga byggnader och en egendom af inemot en million dollars värde. “The Garrett biblical Institute“ är en metodistisk institution, likaledes belägen i Evanston och äfven det i besittning af präktiga egendomar. Jesuiterna, som i Chicago hafva ej så litet insteg, höllo på med ett “St Ignats' kollegium“, som emellertid nu otvifvelaktigt är förstördt genom branden tillika med ett annat katolskt seminarium.

Rådhuset.

Här finnas både juridiska och medicinska kollegier, skolor i mängd och åtskilliga andra vetenskapliga institutioner, utom de nämnda, med praktfulla byggnader, hvaraf en stor del förstördes vid den senaste branden.

Chicago räknar, såsom bekant är, många skandinaver bland sina invånare. Det uppgifves, kanhända något öfverdrifvet, att omkring 40,000 inbyggare äro från de nordiska rikena. Emellertid förekommer det ganska ofta, att man på gator, i spårvagnar och på andra ställen får höra de skandinaviska språken; icke få butiker och försäljningsställen hållas af skandinaver och äro beräknade på dessa. Flera skandinaviska tidningar utkomma äfven i Chicago.

Vattenledningsverket.

28.

Chicagos förstöring och återuppståndelse.

Eldens början. — Den första natten. — »Tribunes» brand. — Hjelp efter branden. — Stadens återuppbyggande.

Det var denna rika och stora stad, som hemsöktes af den eldsvåda, om hvilken man skall tala ännu i många år, när man talar om Chicago. Såsom ett bihang till den förut lemnade skildringen af staden i dess välmaktstid, lemnas här en kort berättelse om olyckan, hufvudsakligen efter "Harpers Weekly".

Sent på söndags aftonen den 8 Oktober gick en hustru in i ett stall vid Dekoven Street, som ligger nära bredvid floden, för att mjölka en ko. Hon hade med sig en lampa med lysvätska. Kon sparkade omkull lampan, och den brinnande vätskan flöt ut öfver höet och halmen. En liten handspruta hade kunnat släcka denna eld; man måste emellertid vänta på brandfolket, och då de kommo, voro de slöa och trötta efter en våldsam brand, som hade rasat under den föregående natten. Flammorna togo starkare och starkare fart i grannskapet, det blåste en stark storm, de drefvos från hus till hus och från gata till gata, ända tills det ställe uppnåddes på ena sidan, der elden hade varit

lös föregående dagen. Men på den andra sidan hade lågorna emellertid sprungit öfver floden och hotade stadens handelsqvarter.

Först nu började man få en föreställning om farans fulla utsträckning. Brandfolket stredo som hjeltar, mayorn och stadens öfriga tjenstemän vidtogo med allvar energiska åtgärder. Men tillfället hade gått dem ur händerna. Den tidpunkt var förbi, då ett kraftfullt ingripande hade kunnat begränsa elden genom att spränga byggnader i luften. Nu blåste det en orkan, lågorna vältrade fram emot de gator, som utgjorde Chicagos stolthet, och liksom genom ett förfärligt trolleri nedbrunno omkring en mil byggnader af sten.

Emedan det var söndags afton, var denna del af staden nästan tom. Egarna och deras folk voro hemma hos sig, och då deras privatboningar i allmänhet lågo ett par mil från handelsqvarteret, hade de ingen föreställning om hvad som föregick der. Emellan kl. 11 och 12 började emellertid det rykte sprida sig, att elden var lös i handelsqvarteret. Nu kom man på benen, och från den södra delen af staden strömmade befolkningen till de brinnande qvarteren. Vid denna tid voro emellertid redan de offentliga byggnaderna antingen förstörda eller i lågor, luften var uppfylld af bränder och gnistor, hvilka antände, hvar de föllo ned. Ångsprutorna voro alldeles maktlösa, vattenströmmarna tycktes dunsta bort i samma ögonblick, som de uppnådde elden.

Intet kunde längre motstå lågornas förfärliga hetta. De tycktes rentaf genomtränga de starkaste väggar. Byggnader, som man ansett vara brandfria, brunno som fnöske och smulades sönder som brändt papper. Den ena husfyrkanten efter den andra tillintetgjordes. Det fanns ett ögonblick, då befolkningen i den del af staden, som ligger norr om Lake Street, var i fara för att instängas af lågorna, och endast genom snabb flykt lyckades det den att undgå döden. Hotellerna, hvilka till största delen lågo vid Clark Street och dess grannskap, utrymdes hastigt af sina gäster. Folk, som gått till sängs kl. 10 utan att taga någon synnerlig kännedom af den aflägsna eldsvådan, väcktes ett par timmar derefter af larm i hotellet och eldens sprakande, hvilket beskrifves ha varit så starkt som bullret af långa vagnsrader, de öppnade luckorna och sågo framför sig en eldvägg på ett par hundra fots höjd och fingo knappast tid att kläda sig till hälften, förr än elden fattat uti hotellet.

En del af de tusentals flyende gingo öfver de ännu af elden orörda broarna, andra flydde till sjöstranden och funno der en säker återtågslinie till den södra delen af staden.

Då natten var till ända, qvarstod blott en enda byggnadsfyrkant af det, som föregående dagen hade varit den mest blomstrande delen af staden. Det var "Tribunes" eldfasta marmorbyggnad, som ännu stod qvar. Allt rundt omkring var uppbrändt och i ruiner, men denna ansågs hafva bestått profvet. Åtskilliga personer hade varit sysselsatta med att släcka, der gnistor och bränder fallit ned, och — ett äkta amerikanskt drag — göromålen fortforo att gå. De outtröttliga "reporters" hade varit ute och insändt detaljerade berättelser om elden. Morgonens tidning var färdig, kl. 5 på morgonen skickades formarna ut i tryckeriet, och pressarna stodo färdiga att aflägga exemplaren, då man upptäckte att elden var lös i bottenvåningen. Man skyndade till vattenledningarna, men i dem fanns icke en droppe vatten, vattenverket var alldeles förstördt, med sorgset mod måste tidningens personal säga farväl åt det mest storartade tidningsetablissement i det vestliga Amerika; kl. 10 var det hela endast en hög af svärtade ruiner.

Teatrarna, den stora verkstadsbyggnad, som tillhörde det bekanta bolaget för tillverkning af Pullmans sofvagnar, den stora bangården vid foten af Lake Street, alla bankerna och en mängd af de vackraste kyrkorna hade alla brunnit ned tillika med rådhuset, börsen, Sherman House och de andra stora hotellerna. Att vattenverket var uppbrändt utöfvade naturligtvis det olyckligaste inflytande. Det var omöjligt att för hettan och lågorna komma till sjön eller floden. Hettan var så öfvermåttan stark, att det såg ut, som om vattnet i floden skulle komma i kokning, och stora skyar af ånga stego upp för att blanda sig med röken från branden.

Tidigt på måndags förmiddagen hade man kommit till det resultat, att ingen mensklig makt kunde rädda staden, och alla gator, som gingo i sydlig eller vestlig riktning från det brinnande qvarteret, voro öfverfyllda af 75,000 flyende, som sökte att rädda lifvet. Alla slags åkdon måste göra tjenst. Kuskarna begagnade sig af olyckan och begärde de mest oerhörda priser för sina vagnar. Tusentals menniskor hopgyttrades med hästarna och vagnarna, många trampades ihjäl, män och qvinnor voro lastade med bylten och små barn hängde sig fast vid deras kläder, lyckliga, om de icke blefvo ryckta ifrån föräldrarna. De sorgligaste scener sågos öfverallt. Der funnos mödrar och fäder, som hade lemnat efter sig barn på ställen, som de ansågo för säkra, och gått för att rädda kläder och föremål af värde, och

som kommo tillbaka för att finna sina små försvunna. Man såg män och qvinnor, som förskräckelsen gjort vansinniga, de sjöngo barnsånger och tjöto gemena visor, ty hundratals barn och vuxna voro i ett tillstånd af djurisk dryckenskap. Utskänkningsställena voro uppbrutna och plundrade af råa banditer, många drucko af förtviflan, många derför att de, till hälften qväfda af rök och hetta, icke kunde få en droppe vatten att läska sig med.

På detta sätt förgick denna förfärliga dag och natten kom. Staden var uppbrunnen från floden till Lincoln Park, en sträcka af mer än fem qvadratmil. Omkring 100,000 personer lågo ute på prärierna och i Lincoln Park. Vädret var kallt, stormen fortfor och det starka regnet under de föregående dagarna hade uppblött marken, hvilken tusentals trampande fötter ältat till ett moras. Här lågo svaga qvinnor och små barn halfnakna och utan skygd, i ångest och förtviflan väntande på den kommande dagens inbrott.

Den 9 på aftonen började stormen att stillna af, strax efter midnatten kom ett våldsamt regn, och påföljande morgon kunde man beräkna sig vara herre öfver lågorna. Man började genast att vidtaga sina mått och steg för att skydda det som räddadts och för att skaffa tak öfver hufvudet åt de tusentals husvilla.

Underrättelsen om den förfärliga olyckan besvarades med anbud om hjelp och bistånd från alla håll af unionen. Regeringen skickade tusentals tält och rationer proviant. Komitéer och privata gåfvo pengar, kläder och lifsmedel. Jernvägsbolagen afsände extratåg, lastade med skänker och gåfvo flera tusen fri resa, för att uppsöka nya hem.

Chicagos invånare lade sjelfva i dagen de mest lysande prof på den energi, som är en så stor egenskap hos amerikanarna. "Röken låg ännu qvar öfver den förstörda staden, då de sammankommo och fattade beslut om att återupprätta dess ryktbarhet, dess prakt." De tidningar, hvilkas tryckerier voro uppbrända, utkommo genast åter, visserligen i något underlig skepnad och betydligt förminskade, men de kommo dock ut. En af de första affärerna, som öppnades, var en persons, som hade egt en byggnad, som upptog en hel "block", en hel fyrkant mellan fyra gator. Han öppnade nu i en träkoja med följande inskrift på skylten: "Allt borta, undantagandes hustru, barn och energi."

Den första byggnad, som påbörjades, var Kendall's bank vid hörnet af Washington- och Dearborn Street. Ingen, som

något litet känner till Chicago, betviflar, att staden efter några få års förlopp åter skall hafva rest sig i en ännu mera imponerande skepnad än förut, en vacker stad, en praktfull stad och en stad, som är ett monument såsom få öfver mensklig flit och energi.

I December skref en korrespondent från Chicago till "New-York Tribune": Naturen har efter denna minnesvärda olyckans dag, på hvilken Chicago till hälften lades i ruiner, lett emot staden, och återuppbyggandet har med allvar gått framåt, understödt af den vackra väderlek, som är det nordliga Vestern egen och bekant under namn af den indianska sommaren. Nyligen kom plötsligt en snöstorm, och högarna af ruiner och de halffärdiga murarna betäcktes af snömassor, som syntes omöjliggöra vidare fortsättande af arbetet. Men snön fördröjde endast, den afbröt icke arbetet, och öfverallt hör man ljud af hackor och murslefvar. Egarna längta efter att få tak öfver hufvudet och äro derför ifriga att få sina byggnader uppförda, och handtverkarna, hvilka äro glada öfver att få en betalning, som man för två månader sedan skulle hafva ansett för orimlig, trotsa alla väderlekens hinder. Om någon skulle föreställa sig att Chicago mistat sin befolkning och med den sin företagsamhetsanda, skulle han stå vid Madison-, Randolph- eller Lake Street-broarna och se på de myriader arbetare och handtverkare, som efter slutadt arbete i ruinerna strömma hem till den vestliga delen af staden. De tyckas uppkomma från ruinerna som en omätlig skara vilda fåglar. Det är glädjande att veta, att dessa män icke blott arbeta på att återuppbygga Chicago, utan att under skicklig ledning af och med kloka kapitalisters understöd återuppbygga den af marmor. Grunderna, som läggas, äro breda och djupa, underbyggnaderna massiva och praktfulla. Nästan allt, som är under arbete, lofvar godt, och om folk väntar med att lägga grund till våren, så sker det endast derför, att de må kunna utföra sina planer efter samma praktfulla måttstock.

Arbetet med att utrymma ruinerna var och fortfar att vara af ofantliga dimensioner. Oaktadt staden kan förfoga öfver ett ansenligt antal åkdon, öfverstiger dock efterfrågan tillgången betydligt. Åkare få omkring 6 dollars om dagen för sina vagnar. Potter Palmer (Chicagos störste tomtegare), som är mycket ifrig att kunna börja återuppbyggandet af en bland sina praktfulla butiker, ville uppgöra kontrakt om bortkörandet af ruinerna, men han kunde ej få något lägre anbud än 5,000 dollars, femdubbla beloppet af hvad det

eljest hade gått till, hvarför han sjelf tog itu dermed. Ehuru varande millionär, är han en duktig arbetare.

Det är en lycka för staden, att den bassin, som bildats vid Illinois-centralbanans fördämning, lemnar en beqväm aflastningsplats för allt grus från ruinerna. Om man icke hade ett sådant ställe, skulle kostnaden för att bortskaffa gruset blifva ofantlig. Oaktadt detta affall i och för sig är värdelöst, har det dock nu fått stort värde för staden, derför att det skaffar densamma mark för ett värde af 1,000 dollars om dagen. När denna bassin en gång blir helt och hållet fylld, skall staden hafva förvärfvat sig en egendom af ofantligt värde."

I andra tidningar omtalas på det vackraste sätt den sinnesstämning som herrskar och som herrskade strax efter branden. Då den första förtviflan hade lagt sig, då man hade öfverskådat sin förlust och återfunnit sina förlorade — och här framhålles det vackra, äkta amerikanska draget, att barn, hvilka voro bortkomna, nästan utan undantag blifvit upptagna af främmande, som drogo försorg om dem, tills deras föräldrar kunde återfinna dem — inträdde i stället för förtviflan en icke riktigt naturlig, förhoppningsfull stämning, men som åter lemnade plats för det rätta allvaret. Man såg icke det minsta till den både exalterade och vilda sinnesstämning, som herrskade i San Francisco efter den stadens stora brand.

Man läste öfverallt, äfven i europeiska, i synnerhet fransyska, tidningar, att branden var anlagd, ett verk af "Internationale", och en af de stora Chicagotidningarna framkom med en storartad sensationsnyhet, som innehöll en föregifven bekännelse af en nämnda ligas medlem, hvilken notis hvimlade af de största felaktigheter *). Emellertid återkom man i Chicago så hastigt som möjligt till ett fullkomligt nyktert betraktande af ställningen, och den hållning, som arbetarbefolkningen iakttog efter branden, omtalades redan i början med mycket erkännande.

*) För att nämna ett exempel, uppgafs såsom en af de mest framstående ledarna af Internationales mord- och brandplaner — Henri Martin.

29.

Louisville.

Vid Ohio. — I »sydligt» solsken. — »Arktiska» förfriskningar. — På aftonen.

Vägen från Chicago till Louisville går nästan oafbrutet rakt mot söder genom staterna Illinois, Indiana, till midten af Kentucky. Det är vackra landskap, man här reser igenom. Första delen af vägen är den minst intressanta; den går öfver prärierna, dessa ändlösa gröna slätter, här och der kantade af skog, men i öfrigt lika enformiga i stort som dylika, fast smärre slätt-trakter hos oss. Man får här ej heller vänta sig att påträffa det staffage, som man är van att tänka sig i förening med prärilandskap: hjordar af stora bufflar och indianer på galopperande hästar; bufflarna äro långt borta, indianerna likaså, och farmarna börja att befolka de vidsträckta grässlätterna. Längre ned mot södern börjar emellertid landskapet att blifva mera omvexlande, stora och täta skogar synas på alla sidor, och terrängen vexlar i pittoresk mångfald. Genom vackra klipp-partier, öfver djupa klyftor och en mängd små floder far tåget fram. Åtskilliga af broarna se högst betänkliga ut, det är i alla hänseenden en stor skilnad mellan de nordliga och sydliga amerikanska jernvägarna. De senare äro mindre befarna, sämre byggda och mindre väl underhållna. De många olika, bekanta klagomålen öfver de amerikanska jernvägarna synas här vara på sin plats. Man får emellertid ej förneka, att på vägen till Louisville äfven ses så respektabla jernvägsarbeten, som man kan tänka sig. Ilar tåget någon gång öfver en klyfta på en bro, som endast är en timmerställning, om hvilkens farlighet alla äro ense, utom jernvägsbolaget, så kommer man sedan till ersättning derför öfver en så storartad anläggning som Ohiobron vid Louisville, hvilken otvifvelaktigt måste räknas bland de förnämsta jernvägsarbeten.

Louisville är en vacker söderns stad. Det är en praktfull tafla, när man sent på aftonen kommer med tåget, och

söderns natt inbrutit, att från den motsatta stranden af Ohio se det mörka landskapet med de många tindrande ljusen längs efter floden, först ett långt bräm, i hvilket ljusen sitta tätt tillsamman, och sedan ett regn af ljuspunkter, spridda upp öfver höjderna och ned åt stranden å båda sidor, så långt ögat når. Tåget går långsamt öfver den stora bron; det glider fram med detta taktmässiga rasslande, som man så väl känner igen från jernvägsbroar; djupt ned inunder ser man floden framflyta, de många lyktorna på bron kasta endast ett svagt återsken ditned, men man ser dock ännu sent på aftonen båtar och små farkoster i rörelse, från hvilka rop höras upp till bantåget. Staden kommer närmare, hus och gator dyka upp i stället för det vackra eldlandskapet, och man far in på den stora bangården.

Louisville ligger vid "fallen" i Ohio. När vattenståndet är högt, försvinna dessa emellertid helt och hållet, och ångbåtarna gå öfver dem; när vattenståndet är lågt, brytes floden i många smärre strömmar, hvilka skummande ila ned öfver sluttningen. För att afhjelpa det afbrott, som härigenom orsakas skeppsfarten, har utanom fallen gräfts en kanal, en och en half mil lång. Från gatorna har man en oafbruten utsigt öfver floden och höjderna på andra sidan. Gatorna äro breda, regelmässiga och beskuggade af vackra träd. Husen äro vackert byggda och, när man ej befinner sig i handelsqvarteret, inflätade i vackra trädgårdar, der sköna, högstammiga nerieträd, hvilkas röda blomklasar få förhöjd glans af gummiträdens breda, kraftiga, gröna blad, pråla vid sidan af obekanta sydländska blommor. Akasior och plataner stå i långa rader utmed gatorna och erbjuda en särdeles välkommen skugga, ty här är mycket varmt. Man märker att man är på norra Afrikas breddgrad. Lifvet på gatorna har äfven en sydländsk prägel. Här hvimlar det af färgade ansigten, folket rör sig långsamt med sydländsk indolens, endast hästarna få lof att anstränga sig framför de tunga vagnarna, i hvilka körsvennen ligger utsträckt under ett linnetak.

Det förekommer oss nordbor, som om solen stode nästan lodrätt öfver våra hufvuden, skuggan från husen är endast en smal mörk kant i det hvita ljuset, der en menniska knappt kan gå; vore icke träden, skulle en promenad i staden vara omöjlig, och äfven under dem går det mycket långsamt. Himlen är blå och skinande, ser man uppåt, skimrar det ännu länge för det bländade ögat af den starka ljusglansen, luften är tung och stillastående, Ohio skiner af solljus, den synes nästan vara det enda

rörliga i det landskap, som man ett ögonblick betraktar från den skugglösa höjden. Det finnes icke en vindfläkt i båtarnas segel, en ångare, svart och ruskig, lastad ända till relingen, plaskar makligt ned åt floden. Ingen uppfriskande svalka blåser en till mötes, luften dallrar af hetta öfver åt den andra sidan, der ett jernvägståg framkommer. Ett par negrer stå sysslolösa vid vedhögarna nere vid vattnet, grina med sina hvita tänder och utbyta skämtsamma, icke så särdeles anständiga anmärkningar med mulattflickorna, som betrakta dem från ångbåten, hvilken ligger der och ej kan bestämma sig för att gå och kokar och utsänder en hvitaktig rök i den heta luften och kommer denna att dallra med dubbel hastighet. Allt är dufvet och dåsigt, intet luftdrag sätter gräset och de små buskarna i rörelse, endast de stora, surrande insekterna äro flitiga, små lifliga mygg och flugor och stora brummande eldflugor, som tungt flyga fram och tillbaka, upp och ned i nyckfullt brutna linier, synas befinna sig särdeles väl i denna ugn.

Lugn hetta ute på sluttningarna vid Ohio, lugn hetta på gatorna. Luften står stilla mellan de ljusa husen. Skuggan kryper allt mer och mer intill deras fot, alla fönsterluckor äro tätt tillslutna, alla butiker hafva dörrar och fönster öppna för åstadkommande af drag. Apotek och andra ställen, der man har försäljning af musserande vatten och is, hafva uthängt sina mest lockande sommarskyltar. Det är endast polarlandskap, som upprullas för de svettande, flämtande åskådarne. Här ser man den i hela unionen bekanta sodavattensskylten, som föreställer upptäckandet af nordpolen, och der de dristiga upptäckarna behagligt öfverraskas utaf att midt ibland omätliga massor af is och snö just vid jordaxelns förlängning finna en tupp med vidhängande bägare till "den sanna arktiska källan", ett frusande källsprång af musserande lemonader. Här ses några lustiga isbjörnar, som förströ sig med att arrangera en bacchanal med sodavatten, här kör en enslig vägfarande utan något bestämdt mål en fylld häfvert mellan en större samling isberg. Dessa lockande inbjudningar äro ej utan effekt. Här utskänkes och drickes oupphörligt i dessa lokaler. Här är lifligare trafik än på något annat ställe.

I trots af de olika "arktiska" förfriskningarna visar sig dock en längre promenad på gatorna vara omöjlig. Tillbaka till hotellet, det stora präktiga "Galt-House"! Der är det skugga och proportionsvis svalka. Allt står på vid gafvel för att man må få drag.

Dåsiga gäster sitta på trappan med tidningarna på knäet, dåsiga gäster i den mörka, marmorbelagda förstugan, dåsiga gäster i läsrummen med benen uppe i alla fönster. Törstiga gäster drifva omkring i skänkrummet, och värden derinne har svårt nog att fullgöra de reqvisitioner, som ställas till honom, oaktadt han, såsom alla sina yrkesbröder, förstår att begagna sig af sin venstra hand lika väl som af den högra och alltjemt "fixer" två drycker på samma gång.

Dåsigt och tungt går dagen, och det tyckes som om aftonen ej skulle medföra någon svalka. Damerna framkomma vid dinér-tiden. De äro iklädda ovanligt eleganta toiletter och herrarna kurtisera dem med mer än vanlig uppmärksamhet; de senare se mera kavaljersmässiga ut än de amerikanska herrarna bland beau monden i New-York. Man är ju också i en af de sydstater, som göra anspråk på att vara aristokratiska. Så varmt det än är, visar man sig dock här och der stämd för en liten stilla "flirtation" i den stora, luftiga matsalen eller i damernas eleganta salonger.

Solens nedgång följes omedelbart af natten, och när man nu går ut i den mörka staden, har lifvet börjat att vakna. De tillslutna husen äro öppnade, luckorna äro fråndragna de stora fönstren, och på altanerna utanför visa sig invånarne, herrarna med cigarr i mun, damerna med solfjädrar i handen, båda parterna mycket indolenta i sin hållning.

Blommorna i alla de vackra trädgårdarna dofta rikt och starkt; en sådan liten trädgård, dunkelt upplyst af början de månsken och af ljuset från de starkt upplysta rummen, har ett underbart hemlighetsfullt utseende. Under nerier och plataner, mellan de storbladiga magnolierna och de sirliga småpalmerna ser man ljusa drägter framglida, hör man hviskningar och dämpadt skratt ljuda från de spridda grupperna. Louisville är berömdt för sina vackra fruntimmer, solen har inspärrat dem hela den långa dagen, men nu äro dörrarna öppnade, och utan fruktan våga de sig ut i det svaga månskenet. En gata i Louisville en stilla sommarafton, med sina vackra villor beskuggade af plataner, kringdoftade af nerier och med de vackra, mörkögda damerna kringspridda på altanerna eller under trädgårdens mörka träd, det är en scen, som ingen romansdiktare skulle försmå. Sydlänningens anspråk på ett lif, lätt, fritt och rikt på sinnliga njutningar, andas i luften, medan toner klinga af en ännu lefvande romantik i lifvet, dem man icke trodde skulle gifva återljud på denna sida af Atlantiska hafvet, hos detta mera unga än ungdomliga folk.

En ryttare med sin dam.

30.

Mammuth-grottan.

Cave City. — I Kentuckys skogar. — Ingången till grottan. — I grottan. — »The Main Cave». — Jättens sarkofag. — Det bottenlösa hålet. — Fet mans plåga. — En koloni i grottan. — Stjernkammaren. — Den stora turen. — En sammansvärjning. — Andra förberedelser. — Den döda sjön. — Seglingen. — Kaskad-salen. — En underjordisk frukost. — Droppstenshålorna. — Klippbergen. — Grottans slut. — Åter ofvan jord.

Amerikanarna räkna såsom landets största naturmärkvärdigheter två saker: vattenfallet vid Niágara och Mammuth-grottan i Kentucky. Niágara är bekant öfver hela verlden; och är man en gång i Amerika, så försummar man naturligtvis icke att se det. Det ligger icke synnerligen ur vägen till de flesta ställen åt Vestern och direkt på vägen till många orter — vägen till

Chicago går sålunda nästan alldeles förbi — och det är derför proportionsvis mycket besökt och mycket bekant. Annorlunda är det med Mammuth-grottan. Åt Kentucky går det aldra minsta antalet resandes väg; man kommer endast till grottan, om man enkom reser dit för att se den, och det är icke många, som göra det. Amerika är ännu, jemfördt med Europa, oberest af turister, och besöken i "The Mammuth Cave" göras nästan uteslutande af folk från det närmaste grannskapet, hvilka begagna sig af tillfället att se denna berömda naturmärkvärdighet. Man far med bantåget till Louisville, 340 engelska mil, derifrån far man omkring 80 mil på en bibana till grannskapet af hålan, t. ex. Cave City, derifrån man åter har omkring 10 mil att tillryggalägga i diligens, innan man kommer till det hotell, som ligger vid ingången till sjelfva grottan.

Till Louisville är jernvägen icke bra, ännu mindre är den det från Louisville till Cave City. Tåget skakar och slänger, som om man vore till sjös, vagnarna äro fulla af dam och sot, och röken från lokomotivet slår oupphörligen in genom de öppna fönstren. Det är icke någon behaglig färd, och man är glad, när man ändtligen kommer till Cave City och tåget håller på perrongen utanför "Cave City Hotel". Detta är i och för sig ingen behaglig uppehållsort. Det är en fattig sydlig småstad med en gata och tre hoteller bredvid hvarandra, alla förfallna träbyggnader med storartade namn; dåligt utstyrda, illa försedda med allt, med undantag af negeruppassare. Cave City Hotels hufvuduppgift är att uppehålla folk, som ämna sig till Mammuth-grottan, så länge som möjligt; men i allmänhet röner det utan tvifvel blott medelmåttig framgång i dessa sina sträfvanden; dertill äro dess lockelser alltför få och dess frånstötande egenskaper för många. Der finnes en rikedom på flugor, som man får söka maken till. Förgäfves offrar sig en svart broder endast åt att vifta öfver ens hufvud med en grön qvist, under det man äter det minst misstänkta af de flottiga smårätter, som uppställas omkring en i en ohygglig halfkrets. Detta förslår likväl icke; sväfvar den gröna grenen beskyddande öfver den gåtfulla kombinationen af kycklingben till höger, så faller under tiden en annan svärm ned i det smälta smöret på korfvarna till venster; de förjagas väl derifrån, med stor förlust af drunknade, men i samma ögonblick äro konfekt-russinen så betäckta af dem, att det är omöjligt att se, hvilket som är flugor eller russin, och på detta sätt pågår denna lifliga sport omkring en,

under det man sjelf i en nedtryckt sinnesstämning hittar flugor öfverallt, i brödet såväl som i senapskannan, och uppfriskar sitt mytologiska vetande med att tänka på den stackars Fineus' sorgliga måltider, innan Perseus jagade ut harpyerna ur hans matsal.

När man slitit sig lös från Cave City hotel, äro emellertid resans pröfningar öfverståndna. Den diligens, i hvilken man stiger in för att komma till grottan, är visserligen af en egendomlig konstruktion, en brädvagn med ett vaxdukstak öfver, och vägen till grottan är för det mesta af de nio milen mera lik en till någon del uttorkad, stenig flodbotten, än en väg; men utsigten är beständigt så vacker, landskapet så rikt och omvexlande, och öfver det hela, från träden till insektverlden, som har sin varelse under dem, är utbredt någonting så nytt, obekant, egendomligt, att denna lilla tur utgör en af de njutningar af första rangen, som långa resor erbjuda. Skogen i det backiga landskapet, på de låga bergen och i de stora klyftorna är rik och frisk och nedtill undransvärdt tät; det är en rikedom af bär på buskarna och af vackra blommor i gräset. Örnen flyger öfver trädtopparna, röda och blå småfåglar smyga sig mellan bladen, och under det att de praktfullaste fjärilar fladdra omkring blomstren, ser man skalbaggarna i smutsen på vägen älta och rulla sina stora lerkulor till äggen. Ja, man har slutligen, för att ej utlemna detta spännande element, mycket god utsigt att få se en skallerorm eller en af de många andra giftiga ormarter, af hvilka nejden hvimlar. Då och då möter man folk från trakten, alla till häst, fruntimren ofta på samma gångare som männen. Efter ett par timmars färd har man ändtligen kommit fram till målet, ty det låga, vidsträckta hotell, utanför hvilket man stannar, ligger alldeles vid nedgången till *Mammuth-grottan.*

Det är lycka, om man har beräknat tiden för sin utflykt någorlunda rikligt, ty ett besök i grottan är ingen liten affär, och minst tvänne dagar måste användas till utflykter uti den, så framt man vill få en någorlunda klar föreställning om hvilket naturunder man har framför sig. Grottans egentliga utsträckning är obekant; det antages, att en del af det omkringliggande landskapet innehåller liknande formationer, till hvilka man måhända kan intränga från ännu okända delar af grottan, och när man vandrar omkring i hennes gångar, hör

man på många ställen tydligt ett ihåligt genljud, som bevisar, att inunder sträcka sig andra obekanta rum, dem ännu intet menskligt öga har skådat och hvarest måhända aldrig någon fot skall träda för att finna de nya under, som döljas der. Den kända delen af grottan beräknas innehålla gångar och gallerier af tillsammans omkring 100 engelska mils längd. Hvad man under ett par dagars tur genom grottan ser, är således blott en ringa del utaf den, om det också är det intressantaste af hvad man hittills har funnit. Besöket afdelas derför bäst sålunda, att man första dagen gör den så kallade "korta routen" och nästa dag den "långa routen". Den första upptager knappt en half dag, den andra omkring en hel dag på 9 à 12 timmar. För båda utflykterna är naturligtvis en ledsagare nödvändig, och för den längre turen för man med sig en dags proviant och olje-förråd till lamporna.

Ingången till grottan är i en stor, vacker håla, framför hvilken ett litet vattenfall plaskande nedfaller. Här samlas de sällskap, som företaga turen, efter omgifningarna iklädda en ylle-jacka, en vaxduksmössa och goda stöflar med tjocka sulor. Man tager en säker käpp i ena handen och får en lampa i den andra. Ledsagaren sätter sig i spetsen för tåget och färden börjar.

Man blifver vid de första hundra stegen bländad af mörkret och ser endast den del af vägen, som lampan upplyser; men efter hand vänjes ögat vid de okända omgifningarna, och fram ur mörkret stiga äfven klippväggarnas och takens underbara former. Det är landskap af egendomligt slag, i hvilka man vandrar; der äro många ställen, hvarest man af rika droppstens-formationer får intrycket af något skönt; der finnas andra ställen, hvarest man, när man står vid den mörka, orörliga sjön, som knappast synes återspegla lampornas svaga ljus, eller när man seglar långt in i hålans djup på en flod, på hvars vatten aldrig någon solstråle har blickat, icke kan annat än känna sinnet nedtryckt af omgifningarnas omåttliga tyngd. Men den känsla, hvaraf man här är mest genomträngd, är beundran öfver naturens välde, föreställningen om alla de under, dem den tysta jorden rundt omkring gömmer i sitt sköte, och emot hvilka det, som här så helt och hållet öfverväldigar sinnet, endast är oändligen litet.

Man känner måhända en viss själsspänning, när man skall inträda i dessa mörka trakter, men ledsagaren berättar, att ännu ingen olyckshändelse timat här nere, och att grottans väggar stå säkert. År 1812 inträffade ett starkt jordskalf i södra delen af Ken-

tucky, hvilket bland annat skapade en sjö i statens sydvestliga del. Några grufarbetare voro i grottan för att gräfva efter salpeter. Jordens plötsliga bäfning uppfyllde dem med rädsla och de flydde i vildaste hast till ingången, hvilken de dock icke nådde, förrän faran längesedan var förbi; men deras flykt hade varit alldeles obehöflig. Ingen förändring kunde observeras i den kända delen af grottan.

Temperaturen i grottan är alltid densamma, 59 grader Fahrenheit (omkring 33 grader Celsius). Om vår och höst är temperaturen utanför ungefär densamma, och der är då ingen märkbar rörelse i luften, men sommarn och vintern "andas grottan". Luftdraget är då nog starkt att kunna utsläcka lamporna, men det är endast några få hundra fot innanför ingången, som man märker något af detta luftdrag. Här, hvarest det ej är någon skilnad på dag och natt, råder ej heller någon årstidernas vexling. Tiden är här nästan vanmäktig; klipporna, som icke angripas af sina svaga och dock så farliga fiender — vatten, ljus och vexlande temperatur — synas ännu mera oföränderliga än deras bröder ofvan jord. I början af århundradet bröt man salpeter ur grottan; detta är längesedan öfvergifvet, men de redskap af jern eller trä, som finnas qvar här och der, ligga i samma tillstånd som för två menniskoåldrar sedan.

Ett af de längsta partierna är hufvudgrottan, "the Main Cave", som börjar vid vestibulen eller rotundan. Det är ett mäktigt klippgalleri om fem eller sex mils längd, hvars bredd vexlar från femtio till hundra fot och hvars höjd på några ställen är hundra fot. Den går rakt fram omkring en mil, sedan viker den af till venster i oregelbundna krökningar. Här och der föra små ingångar till andra delar, som sällan besökas, gallerier och hvalf, som sägas skola öfvergå eller kunna mäta sig med de mest kända delarna af "the Main Cave", men turister, som endast här kunna använda ett par dagar, måste helt och hållet afstå från alla afvägar från den vanliga turen.

Förbi "Kentucky Cliffs", några klippor, som hänga öfver vägen, och de underliga hålor, som kallas "dufhålen", bär det af till "Kyrkan", ett af de största af de hvalf, man ser. Taket hvälfver sig öfver salen till en höjd af fyratio fot, ett väldigt klippblock är predikstolen, från hvilket verkligen då och då gudstjenst blifvit hållen.

Här och der ser man timmerställningar, som påminna om grufperioden, och vår ledsagare har i trots af sitt indianblod

dock fått så mycket af de rätta europeiska ciceron-tagen i sig, att han, hvarje gång man passerar detta ställe, visar fotspåren efter en af de oxar, som drogo kärrorna vid grufarbetet. Leret är nu hårdt som sten, och de förstenade oxspåren betraktas såsom något utomordentligt märkvärdigt. På samma sätt går det med en liten grotta i klippväggen, der det (för ett halft århundrade sedan) satt en indiansk mumie, och en sal, der man fann en — träskål, som indianerna måtte hafva glömt der. "Balsalen" är en annan imponerande sal, hundra fot lång, sextio fot bred och fyratio eller femtio fot hög. Golfvet är jemnt, väggar och tak äro regelbundna. Vid ena ändan af "Balsalen" stå åtskilliga klippstycken på kant, hvilka synas vara nedfallna från taket; de äro liksom nedslagna i bottnen och stå i en lutande, hotande ställning.

Ur en klippvägg flyter en liten källa, likasom de andra här nere med rent, välsmakande vatten, vid hvilken ledsagaren stannar för att låta sällskapet smaka. Bakom några lösa klippor ljuder det som en gammal väggklockas tick-tack och med samma regelmässighet, det är vatten, som långsamt droppar ned. Dag ut och dag in, år ut och år in har denna klocka enligt vår gamle ledsagares försäkran hållit precis samma takt, "bättre än en kronometer, sir, bättre än en kronometer".

"Rocky Hall", ett galleri, fyldt med stora, om hvarandra störtade klippblock, sträcker sig flera mil ut i en annan riktning, men det besökes aldrig.

Tak och väggar äro i allmänhet af en mörk, gråaktig färg, såsom det passar sig för ställen i jordens innandömen; ibland är tonen emellertid ljusare, ibland ganska mörk. Underliga teckningar synas på desamma, hvita på mörk botten eller mörka på hvit botten, de fantastiska slingringarna se dubbelt förunderliga ut här nere. Än visar oss lampornas fladdrande ljus skenbart konturerna af en mensklig figur, än är det djur, en björn, en apa, en räf, som underbart tydligt stirra ned på oss.

Ett sällsamt fantastiskt skådespel är äfven "Jättens sarkofag". I en af de väldiga klippsalarna höjer sig detta klippblock i mörkret, regelmässigt, imponerande, femtiofem fot långt, till formen förvånande likt en sarkofag, en spökartad skådeplats för ett forntidsäfventyr. Öfver kistan synes i taket fullkomligt noggrannt bilden af ett djur, hvilket liksom lyssnande böjer sitt hufvud nedåt mot densamma. Rundt omkring likkistan går en låg, svår, besvärlig passage, der man kraflar sig fram öfver knöliga stenblock, alltjemt längre nedstigande till "De

öde kamrar“, en rad oregelmässiga hålor, som måhända gå tillbaka in under hufvudgrottan. Genom den högre, luftigare “Båggången“ bär det åter af till smala, trånga platser, tätt förbi gapande afgrunder, der man endast kan skymta gråsvarta, sönderslitna, knöliga klippväggar, uppstigande från ett ogenomträngligt mörker. Här ligger alldeles utmed den väg, på hvilken man framgår, “Sadel-hålet“, så kalladt derför att dess form har en mycket aflägsen likhet med en sadel. Öfver detta hvälfver sig som en spegelbild en kupol, som går in öfver en håla, hvilken måste sträcka sig bort öfver våra hufvuden; “Minervas domkyrka“ är den döpt till, med denna underliga, barocka sammansättning af namn, som man finner öfverallt i grottan.

“Den klingande klippan“ är ett stycke sten vid “Sadel-hålet“, formadt som en menniskas öra; det gifver ifrån sig en låg, mjuk klang, när mar slår på det, hvarutaf det fått sitt namn.

På andra sidan ligger “det bottenlösa hålet“, ett gapande svalg ännu större och ohyggligare än det förra; äfven öfver detta öppnar sig taket in till en grotta, som säkerligen kommer att blifva otillgänglig, så länge verlden står. Man håller sig ovilkorligen tyst på randen af dessa hemlighetsfulla portar till naturens oåtkomliga områden. En af sällskapet vågar sig något närmare randen för att sträcka sin lampa så långt som möjligt ut öfver den; de, som stå bredvid hålla honom med ett sakta utrop tillbaka och våga sig sedan sjelfva fram för att i sin tur blifva på samma stilla sätt varnade. Det är en sådan tystnad på dessa ställen, att man liksom afhålles från att bryta den. Ledsagaren tänder en af sina små facklor af oljadt papper. Han kastar den först uppåt med säker hand, och då han sedan svänger den rundt om, visar oss dess rödaktiga sken underbara, hängande formationer öfver våra hufvuden, än spetsiga, kantiga block, hvilka hota att störta ned, än afrundade, mjuka former, hvilka hänga som en stelnad stenflod, ett liflöst vattenfall i det fladdrande skenet.

En annan fackla kastas derefter nedåt, lågorna susa med ett underligt starkt ljud, men brinna väl i den orörliga luften. Mörka klippväggar, än lodräta och glatta, än kastande sig fram och tillbaka i underliga böjningar, än sönderrifna i de skarpaste kanter, synas på den väg, facklan genomfar.

Facklan blir hängande på en afsats och uppenbarar i detta ögonblick en nedgång till underjordens riken, som ingen skalds fantasi för honom målat mera full af öfverväldigande fasa; mera

utbränd, kommer facklan åter ur jemnvigt och försvinner susande ned i ett djup, från hvilket ett aflägset återsken ännu leker långt nere på de svarta sidorna, till dess det djupa mörkret åter sluter sig tätt och ogenomträngligt öfver afgrunden. En sten kastas ned, man hör den rulla och hoppa, länge, länge, stanna en stund och sedan, liksom kastad vidare af osynliga händer der nere, åter rulla och stanna och rulla.

Det går en liten smal träbro med ett staket af hopslagna läkten öfver en klyfta mellan de två afgrunderna. Ett spöke till bro ligger der bredvid, uppkastad öfver en annan gren af "Sadel-hålet". Man öfvergaf den, då det visade sig, att den ständigt hölls fuktig af droppande vatten, som här nedfaller med ett sakta klingande ljud, och att den snart skulle ruttna upp. Ingen vågar sig öfver den.

Från träbron går vägen genom "den smala, slingrande labyrinten" till "Gorin's dôm", en af de väldiga kupolsalarne; den är öfver 200 fot hög.

Slingrande vägar, ledande åt alla möjliga håll, öppna sig här och der, men vi gå förbi deras ingångar för att passera genom "Fet mans plåga", en smal, bugtad stig, hundrafem alnar lång, omkring aderton till tjugu tum bred och inskuren tre fot i den massiva klippan. Den stänger i verkligheten oåterkalleligt allt tillträde till en stor del af grottans under för alla, som äro öfver en viss tjocklek. Den tjockaste person, som kommit härigenom, skall hafva vägt omkring 250 skålpund, och det var endast genom den största ansträngning man lyckades att få honom tillbaka igen. Höjden, som aldrig är öfver sex fot, går på långa sträckor ned till fyra och fyra och en half fot, så att passagen är tillräckligt ansträngande för en och hvar, och det finns ingen nåd och barmhertighet: man måste tillbaka samma väg, om man ej vill slå upp sina bopålar härnere i mörkret.

Atmosferen är, såsom vi anmärkt, af oförändrad temperatur. Den är tillika nästan öfverallt mycket torr, döda kroppar förruttna icke, de mumifieras. Man hade hittat på att göra grottan till en vistelseort för bröstsvaga, och denna plan sattes i verket på ett egendomligt sätt. Man byggde flera hus i ett af de långa gallerierna, och i dessa inqvarterade sig femton bröstsvaga. Husen stå ännu qvar, de äro till största delen uppförda af större och mindre stenblock. En obeskrifligt bedröflig vistelseort måste grottan hafva varit under de långa månaderna för dessa olyckliga; man kan ej förstå, att de brydde sig om att förlänga sin tillvaro,

då den skulle bestå i ett lif på dessa ödsliga, tysta, ljus- och färglösa ställen, en verklig bild af underjordens glädjelösa skuggrike, och der de sorgliga boningarna endast förmådde att skapa sig en liten, svagt upplyst omkrets i mörkret, i hvilket lifvet icke rörde sig starkare än hos de djur, hvilkas hem grottan är. Och det offer, de bragte genom att instänga sig från ljus och lif, tjenade dem till ingenting. De flyttade in i September och qvarblefvo till Januari, tre af dem dogo härinne, de öfriga, som icke förmärkte någon förbättring, flyttade ut, men de flesta af dem dogo kort derefter. Hvad de vunno genom att lefva i den likformiga temperaturen, mistade de utan tvifvel genom att sakna solens inflytande; endast de väsen, hvilkas utveckling öfverensstämmer med den underjordiska verldens kraf, kunna lefva här. Här finnas många slags flädermöss, man ser icke så få spindlar och andra insekter, och i den underjordiska floden simma blinda, färglösa fiskar, hvilkas föda alltså äfven måste finnas i detta vatten; men hos alla dessa djur förefinnes öfverensstämmelse mellan deras organisation och lifsförhållanden — omplanteringar duga ej. Fåglar skulle icke kunna sjunga, utan dö här, och små träd och plantor, som nedfördes hit af de sjuke samt sköttes och vattnades med den största omsorg, kunde lika så litet skjuta knopp, som de stenblomster, hvilka betäcka vissa delar af grottan. Lampornas ljus kunde icke ersätta solen.

En af de sista märkvärdigheterna, man ser på "den lilla turen", är "Stjernkammaren". Man inträder i en stor sal; ledsagaren låter oss sätta oss ned på stenarna vid en af sidorna, tager sjelf alla lamporna och aflägsnar sig något med dem. "Se uppåt," heter det då — och hvilken öfverraskning! Öfver oss strålar nattens stjernhimmel. Man erfar, oaktadt all oro och spänning redan längesedan gått öfver, liksom en känsla af välgörande lättnad af att kunna se upp till himlen äfven från jordens djup. Vi glömma, sedan vi färdats åtskilliga timmar i mörkret, att det ännu är fullt dagsljus uppe på jorden, och att denna bild af nattens stjernhimmel derför endast kan vara ett gycklande bedrägeri; så är det ock. Taket är beklädt med ett lager af jern- och manganförening, på hvilket sitta talrika kristaller, hvilka tindra och skina som stjernor i det ljus, som uppkastas på dem.

Föraren samlar ihop alla lamporna och beger sig bort med dem, medan vi andra behålla våra platser. Han försvinner bakom klipporna; ett underligt gyckelspel af ljus och skugga

begynner. Ljuset försvinner långsamt från hvalfvet, klipporna, bakom hvilka ledsagaren försvunnit, kasta stora, vexlande skuggor öfver himlataket; det är som om mörka skyar samlade sig öfver det och betäckte det mer och mer, och slutligen blir allt helt och hållet mörkt. Det är en natt i natten. Vi sitta alldeles stilla. Det är första gången under turen, som vi få en känsla utaf hvilket mörker det dock herrskar här. Och så stillheten, denna stillhet, som man tycker sig kunna förnimma genom blodets susning i örat.

En dundrande knall ljuder midt ibland oss; det är en af sällskapet, som afskjuter sin revolver, den ena pipan smäller af efter den andra, och ett dundrande eko svarar — så blir allt igen tyst och stilla.

Mörkret har nu räckt så länge, att vi börja att längta efter ljus. Det finns ej ett spår af ledsagaren; tänk, om något händt honom der han går, och vi qvarlemnades på detta ställe?

Ändtligen blifva vi alla genom ett utrop från en af sällskapet uppmärksammade på ett svagt ljusskimmer på himlen, mörkrets skyar hafva brustit på ena kanten, och ljuset blir starkare, himlens stjernor framträda åter för oss, det ser ännu ut som det funnes skyar qvar, och de fara hit och dit, men slutligen vika de helt och hållet bort. Vi se åter hela hvalfvet, och kort derefter kommer vår duktige mestitz sjelf, uppdykande från den andra ändan af grottan, synbart tillfreds med det egendomliga skådespel, han väl vet med sig att han visat oss.

Ännu finnas några intressanta punkter på denna tur.

Här är "Chief City", en sal kallad så, derför att golfvet är betäckt med störtade pelare, hvilka se ut såsom ruiner af en stor stad. Tolf mil från denna slutar grottan på den ena sidan, det vill säga, gången är spärrad af väldiga nedstörtade klippmassor; bakom dessa erbjudas kanske underbara scener, hvilka långt öfvergå hvad man nu känner. Det var ju nära på, att ingången till de underbaraste delarna af det nu bekanta äfven blifvit helt och hållet spärrad af ett nedfallande klippblock. Ett framspringande hörn, som stöder sig mot väggen midtför i en af de gångar, som leda till trakterna vid sjön och floden, håller nu dörren uppe liksom på glänt.

I "Götiska arkaden" funnos lik efter indianer, en qvinna och ett barn, fullständigt förtorkade. Naturligtvis skulle stället, der de suto, noggrant påpekas.

Till "Brudkammaren" ansluter sig den amerikanska berättelsen, att en ung flicka der blifvit vigd vid sin tillbedjare,

emedan hon lofvat sin döende fader att icke äkta någon man på jorden.

Åter ser man "Jättens sarkofag" och den lyssnande björnen; en half mil ännu, och man stöter på timmerställningarna från salpetergrufvorna; nu vet man, att man närmar sig ingången, och snart ses vid ändan af det första långa galleriet dagens ljus som ett silfverhvitt sken.

Den lilla turen, som går genom endast torra gångar och gallerier, är något enformig, så imponerande partier den än har att uppvisa. Den stora turen är långt rikare på omvexling och är den, som i synnerhet gör ett besök i Mammuth-grottan till ett reseminne, ensamt i sitt slag, såsom det i verkligheten är.

Den stora turen anträdes på morgonen, emedan den beräknas medtaga ungefär en dag, ett par timmar mer eller mindre, alltefter som det är mer eller mindre raska fotgängare, som företaga den. Det är vår trogne kocksmat från gårdagen, som åter i dag skall ledsaga oss i följd af en låg sammansvärjning, som sällskapet anstiftade under hemfärden. Genom anslag i hotellet är det tillkännagifvet, att grottans egare på det strängaste förbjuda besökande att taga med sig några stycken eller bitar af densamma. När man först läser detta, blir man något förvånad öfver denna rigoristiska och synbart onödiga förhållningsregel, då det ändock icke kan vara någon synnerlig fara för, att ett sällskap sloge sig tillsammans för att bortföra ett litet block på några få hundra tons, ett stycke, som man svårligen kan tänka sig skulle blifva saknadt annat än på ett eller annat mycket egendomligt ställe, och då förbudet, om det skulle gälla mindre bitar, synes lika omotiveradt i den mer än hundra mil långa grottan, som ett anslag i Hotel Monblanc i Chamouny, som förbjöd att peta loss stycken af alperna.

Man får emellertid den förklaringen, att grottan på sina ställen långt inne miltals är betäckt med präktiga kalkkristaller. Förbudet är i detta afseende mycket förnuftigt, alldenstund det verkligen skulle vara stor synd att tillåta, att denna beklädnad, som det kanhända kostat tjogtals årtusenden att åstadkomma, förstördes af turister; ännu är dessas antal så högst försvinnande, att deras ansträngningar ej kunna märkas, men om en menniskoålder blir grottan kanske proportionsvis lika besökt som

Niágara, och då kunde det börja att blifva betänkligt. Nu förhåller sig saken emellertid så, att marken på dessa långa sträckor är betäckt med nedfallna kristaller, och endast på denna grund kunde man med temligen godt samvete gå in på det arrangement, som den förslagne gamle ledsagaren föreslog, att vi nämligen skulle begära honom till vägvisare nästa dag, så skulle han låta oss taga så många "profbitar" vi ville, förutsatt dock att han fick en godtgörelse af tjugufem cents per man.

Kontraktet afslutades, och det var vi sammansvurna, som, ett halft dussin till antalet, möttes följande dagen på hotellets veranda, dit ledsagaren hade uppmarscherat ännu kuriösare utrustad än den föregående dagen. Öfver hans drägt, sammansatt af gamla kläder, hvilkas färg hade fått denna obeskrifliga ton, som för alla gamla klädpaltor betecknar negation af färg, hängde en stor korg, i hvilken vår proviant för dagen blifvit nedlagd. På hans andra sida hängde en väldig bleckkagge, som innehöll olja i riklig mängd till våra lampor, så att vi icke skulle sakna lysmedel, äfven om vår vistelse blef något ofrivilligt förlängd dernere i "mörkrets regioner".

Utrustade på samma sätt som den föregående dagen satte vi oss således i rörelse och vandrade genom trädgården till grottans ingång. En hederlig tysk amerikanare, som kommit för att bese grottan, men som den föregående dagen ej ville gå in i den, derför att det var söndag, och som denna dag icke riktigt hade mod att trotsa de faror och besvärligheter, dem den långa turen kunde medföra, satt vid ingången och tillropade oss en lycklig resa — och in gingo vi nu.

På en sträcka af omkring två mil var vägen densamma som gårdagens.

Den går genom "the main Cave", omkring "the giant's Coffin", genom "De öde kamrarna", förbi "Det bottenlösa hålet", genom "Båggången" och andra långa gallerier in under "Skottens fälla". Det är här, som, enligt hvad redan nämndt är, ett väldigt klippstycke nästan tillsluter gången; det är endast en framspringande kant, som hindrar det att falla alldeles ned; när detta sker, är vägen till sjön och de underfulla trakterna der bakom måhända för alltid stängd.

Med den stilla önskan, att detta i alla händelser icke måtte ske medan vi äro på andra sidan, krypa vi igenom den kinkiga passagen, genom "Ödmjukhetens dal" och "Fet mans plåga". Från "River Hall" komma vi förbi "Skinkrummet",

som synnerligen intresserar vår amerikanske ledsagare, en grotta, der droppstenarna hänga ned öfverallt i form af skinkor i ett pörte. En mil längre fram, och vi stå vid "Den döda sjön".

Alldeles lugn står dennas vattenyta mellan de mörka klipporna, intet spår af den lättaste krusning finnes på dess yta, den ligger der som en stor mörk spegel, som kommit ur vanan att afspegla något ljust, och på hvilken skenet från våra lampor faller dödt och glanslöst. Det är ett landskap, trotsande hvarje beskrifning, som utbreder sig omkring denna sjö och denna flod, som framflyter i evig natt och obeskriflig stillhet. Men man må ej föreställa sig floden som ett ringa vattenflöde; man passerar den under en sträcka af omkring en mil, och dess djup är ända till trettio fot.

Båten, i hvilken vi skola segla ut på denna sjö, ligger här halffull med vatten. Den öses någorlunda läns, men våt och otäck är den emellertid att sitta uti: "Kan icke få den torr; har icke varit torr, gentlemen, sedan den fördes hit ned," förklarar ledsagaren, "den ser ingen sol, gentlemen, ingen sol." Det är icke blott det fuktiga utseendet, som gör den mindre tilldragande, den ser ej heller synnerligt solid ut, och ingen vet, hur länge den legat och blifvit murken här nere. Och ett olycksfall här är något, som ser temligen betänkligt ut. Floden har inga stränder, klipporna gå nästan öfverallt ända ned i vattnet, och skulle båten kantra genom en eller annan olycka och lamporna utsläckas, vore knappast räddning möjlig, icke ens för den skickligaste simmare, i detta ogenomträngliga mörker. Emellertid finnes intet val, båten väntar, vi hoppa ombord. Ledsagaren sätter sig i fören och fattar tag i den breda åran och efter en förmaning till oss att sitta stilla i båten styr han ut på floden. Seglatsen sönderfaller i två afdelningar.

Den första är icke lång. Vi stiga åter ur båten öfver ett lager af våt, fin sand och inskeppa oss i en fyrkantig, prämlik båt för en längre seglats.

Klipporna hänga ofta lågt öfver floden, understundom så lågt ned öfver vattnet, att vi måste huka oss ned på botten i båten och passa på, att icke en käpp sticker för högt upp, som kan stöta emot taket och bereda oss svårigheter. Längre fram höja sig hvalfven ansenligt. Så långt ögat kan se mot stränderna, stå vackra, glatta klippväggar längs utmed dem. Afbrytes stillheten af rop eller högröstadt tal, så förnimmer man ett starkt eko. Vår skjutlystna kamrat affyrar

naturligtvis sin revolver, och för hvarje skott framrullar ett eko genom de mörka gångarna, som om klipporna skulle sprängas. På detta sätt segla vi åstad, under det att lampan i fören skiner på det mörka vattnet.

En af våra reskamrater, en farmer från grannskapet, som har tagit sig några dagars ferier för att bese alla dessa märkvärdigheter, har hört talas om de fiskar utan ögon, som skola simma i denna flod, och är mycket ifrig att fånga en af dem. Han vill icke tro, att om de icke kunna se, så höra de så mycket bättre och att de derför nog taga sig i akt för ett sällskap, som kommer med ett sådant buller och larm på dessa lugna ställen. Han fortsätter sina försök, till dess han tappar hatten, som med möda fås rätt på och som återlemnas till honom med ett bestämdt åläggande af vår skjutlystna vän att nu hålla sig stilla, alldenstund vi andra icke hafva lust att gå samma väg som hans hatt.

Då vi farit något öfver en half mil, höra vi för-ut ett aflägset plaskande. Det är ett vattenfall; allt tydligare blir detta ljud, och vi sitta i spänd väntan uppå, hvilka nya under nu skola visa sig. Seglatsen slutar, båten förtöjes, från den fuktiga, sandiga stranden gå vi öfver en stenig fördämning in i den storartade grotta, som bär namnet "Kaskad-salen". Denna är så storartad och vild som något parti här nere, klipp-massorna rundt omkring på dess sidor äro så oformliga, att det endast är en mycket svag föreställning, lampornas matta ljus låter oss få om dem, men sjelfva vattenfallet är litet. Det är en liten ström, som från en höjd af 40 fot faller på klipporna nedanför.

Från "Kaskad-salen" går vägen in i ett långt, regelmässigt galleri, "Sillimans avenue". Det är en och en half mil långt, golfvet är något kinkigt att passera, emedan stycken af taket fallit ned öfverallt, men väggarna äro i hög grad regelmässiga. Från hvarje sida i denna grotta utgå flera gallerier, hvilka ej besökas. På några ställen synas besynnerliga formationer i klippan, här bakstammen af ett stort skepp, hvars röder är hårdt vridet åt ena sidan, der en ofantlig hare, här åter en stor sjöorm. En liten källa sipprar ned, och det slippriga stället derbredvid leder förbi "the infernals Regions". "Ole Bulls konsertsal" är en storartad sal, i hvilken en, dock icke alldeles tillförlitlig, sägen uppger, att sjelfva Ole Bull skall hafva varit under sin första resa i unionen. Genom "Rhadas båggång" kommer man till "Lucy's dôm", 300 fot hög, den högsta bland

alla grottans hvälfda salar. Genom andra och åter andra gallerier, än lätta att passera, än i hög grad svåra och endast tillgängliga genom stegar, hvilka man på dessa ställen i närheten af mörka afgrunder finner vara alltför mycket inrättade efter "goahead"-systemet, förbi och under hängande klippor, förbi källor, som man ej undgår att smaka på, kommer man till de ställen, der droppstensformationerna börja. Uppför en stege genom ett hål krypa vi in i "Marthas vingård" och samlar-begäret börjar redan här att uppehålla sällskapet; men vi underrättas om att det icke är värdt att vi förhasta oss dermed, emedan vi sedan skola komma till ännu rikare och praktfullare ställen.

I "Washington-salen" hålla vi rast, klockan är nu omkring 2 och stämningen är obetingadt för att undersöka vårt lunchförråd. På ett klippblock dukar ledsagaren vårt bord, som icke ens saknar duk. Lamporna arrangeras på ett passande sätt, och en ganska god, kall anrättning mottages med erkänsla. Till och med i jordens inre förstår menniskan att sätta värde på en god skinka från Illinois, kotletter, präri-kycklingar och Battys pickles. Här drickes endast vatten, dels derför att det skall vara det bästa på den långa turen, dels derför att värden på hotellet begär två dollars för en liten fältflaska fylld med brandy. Så snart måltiden var slutad, fortsattes färden, ty vi hade ännu ett godt stycke väg att tillryggalägga, ännu åtskilliga mil, innan vi stodo vid målet, och så hade vi ingen ginväg att komma hem på. Salen, i hvilken vi åto, är den vanliga rastplatsen; här förvaras äfven ett förråd af lampolja för möjligen inträffande behof.

På andra sidan om "Washingtons-salen" begynte droppstensgrottorna, hvilka utsträcka sig ett par mil. Väggarnas beklädnad utgöres af små, finkorniga kristaller. Man måste derför betrakta dem något noggrannare, för att riktigt beundra deras skönhet. På många ställen bekläda de helt och hållet väggarna, tindrande som fin snö i ljusets strålar. I "Snöbolls-salen" äro väggarna betäckta med märken, alldeles lika dem, en snöboll sätter på en mur. På andra ställen bilda kristallerna vackra blommor och rosetter, sammansatta af de finaste blad och trådar. Vår ledsagare, som känt grottan i 35 år, stannade med sin vanliga tvärsäkerhet på en gång midt i galleriet, påtände en af de små oljepappersfacklorna och höll den upp emot taket. Der hängde öfver våra hufvuden "the last rose of the summer", den skönaste blomman bland dem alla, underbart regelmässigt formad

och, så vidt man kunde skönja, en half aln bred. Här i detta galleri började vi på allvar våra efterforskningar; det visade sig snart, att ärlighet eller åtminstone en mindre grad af oärlighet varar längst, ty försökte man att lösrifva en af de tusende blommorna från väggen, misslyckades det nästan alltid, och man hade endast den tillfredsställelsen att hafva förstört årtusendens arbete med sin pennknif. Höll man sig till golfvet, fann man deremot med lätthet utomordentligt vackra stycken bland de nedfallna. Men det gick med denna trollgrottas skatter såsom alltid i sagorna — man öfverväldigas af rikedomen och samlar sina fickor fulla, blott för att tömma dem och kunna fylla dem med andra exemplar, och på samma gång plågas man af en obehaglig afundsjuka och är alltid böjd för att finna andras stycken vara de enda, värda att åtrå; dock voro vi alla eniga derom, att bestickningen med de tjugufem cents var väl använd.

Droppstensgallerierna bära det gemensamma namnet “Elindo avenue“, men några afdelningar hafva egna namn, såsom “Snörummet“ “Clevelands kabinett“ och “Blomsterträdgården“. Det är i denna sistnämnda, som den rikaste mångfald af vackra bildningar äro spridda på väggar och tak. De gnistra och tindra vid våra osande lampors sken; hvilken syn skulle det icke vara, om en rik belysning kunde bryta sina strålar mot dessa hvita skönheter.

Vid slutet af droppstensgrottan komma vi till “Rocky Mountains“, en bland de intressantaste, men helt visst äfven besvärligaste och farligaste delar af turen. Det är stora högar af block och mindre stenar, som verkligen bilda en liten bergskedja inuti grottan, ty de äro omkring hundra fot höga; öfver dessa skall man nu krafla sig vidare fram vid det svaga ljusskenet, akta sig för att halka ned eller trampa på osäkra stenar, som kunde skicka en långt ned i okända hålor och afgrunder, hvilka sträcka sig utmed “Klippbergens“ fot. Nerevid foten börjar en dal, liknande en klyfta, som aldrig någon beträdt, men som blifvit döpt till namnet “Det afskyvärda hålet“.

Snafvande, halkande, pustande, klättrar sällskapet öfver dessa berg. På andra sidan om dem delar grottan sig i två grenar. Den grenen, som går åt höger, slutar i en sandstenssal, hvars hvalf antages ligga nära jordens yta. I denna del af grottan skall det ej heller vara så sällsynt att träffa på ödlor och råttor. En gren går åt venster och för till en stor sal, der golfvet på ena sidan öppnar sig i en otillgänglig afgrund;

går man rakt fram, kommer man en fjerdingsväg från "Det afskyvärda hålet" till en vacker grotta, hvars tak och väggar äro prydda med kristaller och halft genomskinliga stalaktiter, väldiga droppstensklasar hänga här öfver en af de mörka afgrunderna, som går 170 fot ned.

Här finnes en håla, som fått det underliga namnet "the Maelstrom" och som hör till en af grottans mest trollska gåtor. När man lyser med lamporna ned i det kolsvarta djupet, lärer man kunna upptäcka ingångarna till åtskilliga gallerier nere i djupet. Hvarje försök att undersöka Malströmmen har hittills varit förgäfves. Det dristigaste gjordes af en ung man, som sommaren 1859 lät hissa sig ned i en korg, som hängde i ett trissverk, hvilket var mycket ofullkomligt — en hel expedition skulle ju också vara af nöden för att få en ordentlig apparat till detta aflägsna ställe — han kom ned, ständigt under den största fara, att apparaten skulle gå sönder eller korgen stöta emot någon obemärkt klippkant, eller tåget bli afskuret; han uppnådde också några ställen, som aldrig något lefvande väsen förut beträdt; han skall icke blott hafva, då han beträdde ett af de gallerier, som utmynna i hålan, hafva funnit början till en storartad pelargång, som sträckte sig i outransakliga riktningar, utan han skall äfven hafva sett ett verkligt vattenfall. Hålans botten nådde han dock icke; djupare inunder var beständigt samma gåtfulla mörker. Han inristade sitt namn, William Courtland Prentice, på en af pelarna. Hans bedrift blef föremål för flera dikter; några år derefter stupade han i det stora inbördeskriget, stridande på sydstaternas sida.

Här slutar på detta håll grottan, d. v. s. börjar den att blifva otillgänglig. Vi anträda derför återfärden.

Hit beräknas vägen utgöra 9 mil; man tillryggalägger således inalles 18 mil under den stora turen. Visserligen är man trött, när man har slutat; men luften i grottan är så förunderligt lätt och frisk, att man långt ifrån är så utmattad, som man skulle hafva varit på en jemförelsevis lika lång tur i den öfre verlden.

Det är af en alldeles förundransvärd effekt, att efter nästan en hel dags förlopp åter få se dagsljuset vid ingången till grottan. Förunderligt nog, förekom det oss efter båda turerna, som om det varit starkt månsken, då vi först sågo ut mot ljuset, och de fuktiga stenarna, på hvilka det lilla vattenfallet vid ingången plaskade ned, togo sig för våra förvillade ögon ut all-

deles som en ström, på hvilken fullmånens strålar leka. Öfvergången i atmosferen var ännu märkvärdigare. Luften derofvan förekom oss, oaktadt det var inemot klockan 7 på aftonen, alldeles ljum, och den var i en nästan berusande grad fylld med vällukt från träden och blommorna. Luktorganerna voro i den märkligaste grad skärpta. Den fuktiga jordlukten, doften från trädens blad och från blommorna kunde tydligt åtskiljas; och då vi gingo genom hotellets trädgård, märkte vi alldeles tydligt lukten af alla de olika köksväxterna, af några till och med så starkt, som om vi skulle smakat på dem.

Det var en vacker afton, vi tillbringade efter den långa färden. Luften var mild och balsamisk, om den också hastigt förlorade sin berusande arom. Himmelen var hög och blå och, vid nattens inträde, beströdd med ett glindrande stjernhvimmel. Eldflugorna svärmade åt alla håll, öfver buskarna i trädgården, mellan träden i skogen rundt omkring, och efter den långa dagen, tillbragt i de dödslika trakterna, syntes den sydliga aftonen dubbelt full af rikt lif.

31.

Skandinaverna i Vestern.

Michigan. — Mississippi-dalen. — Wisconsin. — Några settlements. — Milwaukee. — Iowa. — Minnesota. — Landlagarna — Spekulant- och jernvägs-land.

Det är till landen i Vestern, som en så stor del af den skandinaviska invandringen styrer sin kosa. Staterna Michigan, Illinois, Wisconsin, Iowa hafva inom sig den mest betydande delen af de amerikanska skandinaverna. Hvar och en af dessa stater har sin egendomliga karakter.

Michigan är till största delen ett slätt, sandigt land, beväxt med stora skogar af löf- och barrträd. Fruktträd trifvas synnerligen väl i den sandiga jordmånen, och man lägger äfven någon vigt på odlingen utaf dem. De ofantliga skogarna betäcka så stora sträckor af landet, att de uppodlade delarna endast utgöra så att säga gluggar i skogsmassan. Skogsskötsel eller rättare sagdt skogshygge utgör en af landets förnämsta inkomstkällor. Det är härifrån, som slättstaterna i Vestern förses med trämaterialier, och på insjöarna och de många vattendragen är transporten lätt och billig. Derför finnas ock här öfverallt stora sågverk, hvilka egas af aktiebolag. Under sommaren få invandrarna lätteligen arbete vid ångsågarna (betalningen är 1 à 1½ dollar om dagen jemte husrum och kost). Detta arbete skall emellertid vara så hårdt, att de flesta öfvergifva det, så snart de komma i tillfälle dertill. När sågverken emot vintern upphöra att vara i gång, beger sig folket till afverkningsställena i skogarna, der betalningen utgör 25 à 30 dollars i månaden jemte husrum och kost, för att hugga, såga eller köra. Då arbetet vid sågverken bland många andra obehag tillika lärer hafva det att vara ohelsosamt, enär nämligen frossa angriper de flesta nykomna, är deremot vinterarbetet helsosamt och icke ansträngande och kosten god, så att arbetaren ej behöfver lefva upp

sin förtjenst, utan kan lägga utaf den *). När man först lagt ihop några hundra dollars, kan det gå raskt framåt. Invandraren kan då efterhand köpa skogsland, ett par oxar, kontrahera med sågverksegarna om leverans af timmer, sjelf leja arbetshjelp och inom några års förlopp vara en ganska sjelfständig man. Å andra sidan kan han också, om olycka tillstöter, synnerligast de olyckliga skogseldarna, hvilka, såsom det visat sig, kunna i en förfärlig grad härja landet, förlora allt; men icke så få hafva äfven blifvit mer än välmående.

Hvad jordbruket angår, har det den fördel med sig, att priserna på produkterna äro höga, i synnerhet i grannskapet af afverkningsställena, der de små kolonier, som skogsegarna hålla, skola förses med allt möjligt; men med en sådan kolonis förflyttning försvinner också en stor del af fördelarna, och jordens fruktbarhet går förlorad, då den gamla förruttnade växtmyllan och askan, som finnas i sandjorden, äro förbrukade. Man ser derför ofta öfvergifna farmer.

Sjöfarten sysselsätter många skandinaver. Michigansjön, stor som ett öppet haf, ofta vild och barsk som detta, men om sommaren ljuflig och blå som trots någon af norra Italiens sjöar, plöjes af en skeppsflotta, på hvilken finnas många skandinaver, i synnerhet norrmän. Många skandinaver lära hafva sitt uppehälle af fiske, ja det lärer, efter hvad det sades förf. i Chicago, finnas uteslutande skandinaviska fisklägen vid sjöns stränder.

Då skandinaverna i Michigan uppehålla sig hufvudsakligen såsom arbetare af olika slag, finnas der proportionsvis icke många skandinaviska "settlements".

Utmed båda sidorna af Mississippi ligga staterna Illinois och Wisconsin på östra och Missouri, Jowa och Minnesota på vestra sidan. Vid öfversta och mellersta delen af sitt lopp är Mississippi såsom en djup ränna, det här högre liggande landet har blott några smala remsor bredvid floden, som äro utsatta för öfversvämningar. Den fruktbara jorden ligger uppe i de högre trakterna. Här påträffar man ofantliga sträckor af präri-

*) Norrmannen J. Schröder, hvars utförliga upplysningar om skandinaverna i Canada och Förenta staterna förf. här har följt, beräknar att arbetaren efter fyra månaders arbete i skogen samt biträde vid flottningen i April bör kunna hafva i behåll 125 dollars. Under de sju sommarmånaderna bör han, vid hvad helst för arbete, godt kunna aflägga 25 dollars i månaden och torde sålunda efter ett års förlopp kunna anses ega i behåll 300 dollars.

land. Dessa äro högst olika. Än är det smala remsor, omvexlande med skogsstycken, än stora slätter. Alltefter som prärierna äro kuperade, skola de också vara mer eller mindre torra, mer eller mindre passande för åkerbruk och boskapsafvel. Hafva de liten eller ingen sluttning, såsom Illinois' stora prärier midt genom landet från norr till söder, äro de "våta" prärier, som ofta öfvergå till bara kärr.

Prärijorden är mycket fruktbar. Det under århundradens lopp dels förruttnade, dels afbrända gräset har efterlemnat så mycken mylla, att man nu under åratal kan utan gödning odla alla de produkter, som klimatet medgifver. "Öppningsland", som man så ofta hör omtalas, är namnet på de sträckor utmed prärierna, hvilka äro så glest beväxta med träd, att de se ut som trädparker, anlagda genom konst.

Största massan af skandinaver är samlad mellan 42:dra och 46:te breddgraderna, den kallare delen af Mississippi-dalen. Om vintern är klimatet här hårdt och obehagligt med köld och stark blåst, men våren infinner sig i April och sommaren har en helt och hållet sydlig karakter; här odlas vin och aprikosträdet växer i trädgårdarna som ett vanligt fruktträd; i synnerhet skall hösten vara vacker och, hvad som är af så utomordentlig vigt för bebyggarne, mycket gynnsam för skörden.

Prärijord anses i allmänhet vara den mest gynnsamma jord för nybyggaren. Då han på skogland skulle hafva svårt att under loppet af ett tiotal år kunna uppodla 40 acres till åker och äng, kan han på prärien odla lika mycket under det första året och vinner derigenom genast ett ofantligt försprång. Den fattige invandraren kan väl icke vänta sig att göra någon hastig lycka i Illinois, ty der är jorden redan dyr, men längre bort i Vestern finnes ännu utmärkt prärijord för billigt pris. Jorden lärer i de bättre och sundare delarna af Illinois stå så högt i pris, att många skandinaver sälja sina egendomar och begifva sig med sina inventarier ut till Jowa och Minnesota, för att der börja ånyo på en lika god och långt billigare jord.

I Illinois finnas åtskilliga skandinaviska settlements. Bland dessa är "Queen Ann Prairie", hvarest väsentligen norrmän hafva slagit sig ned. De betalte för 30 år sedan 1¼ dollar per acre, nu betalas odlad jord med 25 till 40 dollars per acre. "Long Prairie" är likaledes en hufvudsakligen norsk koloni af samma ålder som den förutnämnda, och som lärer vara i raskt framåtgående. I Paxton är en svensk-norsk akademi upprättad.

Denna plats skall vara en af de sundaste på Illinois' prärier. Härförutom nämnas 25 till 30 andra skandinaviska kolonier i denna stat.

Wisconsin är till stor del ett skogsland; norr om 43:e breddgraden upphöra prärierna nästan helt och hållet. Den odlade delen af staten är ett backigt land, som genomströmmas af mångfaldiga vattendrag och innehåller en rikedom af sjöar. Största delen af det uppodlade och till odling tjenliga landet är "öppningsland". Jorden är till sin natur i allmänhet fruktbar, men säges på många ställen vara något utpinad, och det är här ett icke sällsynt förfaringssätt, att man, efter att hafva uppodlat en egendom och sugit musten ur den, säljer den och begifver sig längre vesterut, och många hafva blifvit lurade derigenom att de, utan att känna till förhållandena, köpt en utpinad egendom. En betydlig skeppsfart bedrifves till och ifrån Wisconsins ostliga hamnar, och åtminstone under sommarhalfåret lärer sjömannen här kunna få en säker förtjenst. Deremot erbjuder icke skogsarbetet här den fattiga arbetaren samma tillfällen att komma sig upp, som i Michigan.

Wisconsin har en så ansenlig mängd skandinaviska kolonier, att en del af dem måhända bör nämnas för att gifva en föreställning om huru många der finnas.

"Roche a Cree" vid floden Wisconsin har så många norska och danska innebyggare som en liten dansk småstad. Der finnes öfverflöd af skogar, och flera sågverk äro anlagda; deremot är jorden icke synnerligen god.

New-Denmark har inemot hundra familjer utom åtskilliga lösa och lediga personer, som, i synnerhet om vintern, slå sig ned här. Befolkningen är nästan uteslutande dansk från alla delar af det egentliga Danmark; den vigtigaste personligheten i trakten, en rik dansk jordbrukare, kallas "Konungen af Danmark". Åkerbruk utgör hufvudnäringen, folket slår sig allesamman väl ut och är oberoende i pekuniärt hänseende, men det har kostat både strängt arbete, uthållighet och sparsamhet att komma fram. Jordmånen skall vara synnerligen god, utom för odlingen af majs. Vintern är temligen lång och sträng.

I Wood River, en trakt, som utmärker sig för sina barrskogar, finnes en koloni på 5-600 norrmän, nästan alla från Throndhjem; Bonnet Prairie är en dylik anläggning, mest härstammande från Thelemarken; Kickapo är en tredje koloni af samma storlek från socknar i Bergens stift. I hela Dane County

finnas väl här och der spridda danskar, men största delen af den skandinaviska befolkningen är, i trots af namnet, norsk. Sålunda finnes i staden Madison en temligen talrik norsk befolkning, som bildar en egen församling och har byggt en kyrka. I den ostliga delen af grefskapet gifves det en hel mängd norska anläggningar; en af de största är uppkallad Christiania. Spring Prairie är också en stor norsk anläggning, och i Norway Grove, der jorden är af utmärkt beskaffenhet, och som har sin afsättningsort i staden Madison, lärer det finnas åtskilliga skandinaver, som äro mycket rika, till och med efter amerikanska förhållanden. På många ställen har en skandinavisk invandrare varit den förste europé, som der bosatt sig.

På en halfö i Michigansjön vid Green Bay hafva i Ephraim några skandinaver funnit ett nytt, vattenomflutet hemland, der åkerbruk och fiske utgöra hufvudnäringarna. På ett ställe här lärer finnas ett helt danskt fiskläge. Grefskapet heter Dunn; här finnas vidare af stora kolonier Running Valley, uppkalladt efter den första nybyggaren, Elkmont, m. fl. a. I grefskaperna Fond du Lac, Grant, Iowa och Lafayette träffas norska anläggningar på flera mil. La Crosse County har i staden La Crosse flera skandinaver att uppvisa och i La Crosse Valley och i granndälderna åtskilliga kolonier, der jorden lärer vara af bästa slag, väl försedd med skog och vatten.

I Milwaukee County ligger den stora och vackra staden Milwaukee; den är en mindre upplaga af Chicago, en af dessa städer, som vuxit upp till en folkmängd af 100,000 invånare med en för européer obegriplig hastighet. Den är till största delen tysk, åtminstone har det tyska elementet betydligt inflytande i staden, och det är betecknande, att Milwaukee blifvit berömdt för sitt goda öl, en produkt, som ju åtföljer tyskarna öfverallt. Vid sidan af tyskhetens stora majoritet finnas emellertid äfven här flera skandinaver, hvilka föda sig som handtverkare, handlande, sjöfolk och arbetare. På landsbygden i grannskapet spela skandinaverna en framstående rol och här finnas äfvenledes flera nästan uteslutande danska byar.

Iowa ligger på vestra sidan om Mississippi; denna flod åt öster och Missouri åt vester skilja staten från Nebraska och äro af utomordentlig vigt för afsättningen af landets produkter. Då tillika stora jernvägslinier gå igenom staten, är den en af Vesterns med kommunikationsmedel mest gynnade trakter. Detta land är nästan en stor präri, endast afbruten af några

remsor skog. Prärierna äro här mera kuperade än i Illinois. Iowa skall i synnerlig grad, måhända derför att jorden är så förträfflig, vara plågadt af spekulanter i land, hvilkas svindlande företag gjort folk försigtigt vid att nedsätta sig der. Iowas historia har för öfrigt det icke vanliga draget att framvisa, att Förenta staterna köpte landet af indianerna på ett sätt, som både var i hög grad lojalt och som sedan respekterats af båda parterna. På en sammankomst i Davenport sålde indianerna hela sitt land för ½ dollar per acre. Första dagen rökte regeringskommissarierna fredspipan med samtliga höfdingarna. Derefter afslutades köpet, betalningen erlades dels i varor, hvilkas pris svårligen varit synnerligen lågt, dels i penningar. Derpå slagtades följande dagen 75 oxar, och en lysande indiansk fest afslutade affären. Här har man aldrig, såsom i Minnesota, haft några sorgliga efterspel till landets afstående. I denna stat finnas äfven åtskilliga skandinaviska kolonier; en af dessa heter St. Ansgar.

Minnesota, som ligger norr om Iowa och vester om Wisconsin, är till sin naturliga beskaffenhet en fortsättning af Iowa. Ännu är det endast i södra delen af landet man kan tala om invandring. Här är större rikedom på vatten och skog än i Iowa, men klimatet är om vintern strängare, dels i följd af det nordliga läget, dels i följd deraf att landet ligger högre öfver hafsytan. I de sydligare grefskaperna funnos ännu 1867 stora sträckor god ouppodlad jord, hvilka egdes af spekulanter, som, innan nybyggarna i tillräckligt antal hunno dit, af regeringen hade inköpt stora sträckor, men jordspekulanten har likväl här långtifrån gjort sådan skada som i Iowa.

Bland de skandinaviska kolonierna härstädes kunna nämnas: Linden, som räknar öfver hundra familjer, bland dem många danska. Carver Village består till största delen af svenskar; det är en mycket betydlig koloni, som redan 1867, elfva år sedan de första skandinaviska nybyggarna tagit sig land härstädes, räknade femhundra familjer, som underhålla flera prester och hvilkas finansiella ställning är ganska god. Scandia är ett mindre, likaledes svenskt settlement. Kristiania, med 5 à 600 inbyggare, mest norrmän, är en af de äldsta anläggningarna härute; de första familjerna lefde här tillsammans med indianerna. Det norska nybygget i Freeborn County räknar omkring halfva delen af hela grefskapets befolkning; Swede Lake är en stor svensk koloni på omkring 1,000 själar. Wasa är lika stort; men utom dessa finnes en stor mängd mindre, men både folkrika och efter

uppgift i lyckliga omständigheter varande skandinaviska settlements i Minnesota.

Såväl i territoriet Dakotah som i Kansas finnas skandinaviska kolonier. I Dakotah hafva de slitit ondt, och indianerna, torkan och gräshopporna tvungo till en tid många att öfvergifva landet, men åtskilliga hafva sedan återvändt.

Hvad som är af synnerlig vigt för invandrarna, är att sätta sig noga in i lagstiftningens bestämmelser om land. Både grundtanken och de särskilda bestämmelserna i dessa ligga temligen fjerran från de föreställningar, man för med sig derom.

Regeringsland eller kongressland kallas allt det land, som icke tillhör någon särskild stat, utan den gemensamma unionen. Detta ligger spridt i många stater och bortskänkes eller försäljes efter kongressens lagbestämmelser. Sedan man stiftat flera mindre lyckliga landlagar, utkom lagen om skogsland, genom hvilken det fastställdes, att ett bestämdt stycke land i hvarje "township" skulle skänkas till understöd åt skolor i vederbörande distrikt. Detta land säljes då i mindre stycken eller undantagsvis i ett. För att få ledigt land under odling, utkom den så kallade "förköpslagen", enligt hvilken man har tillstånd att hvar som helst af ledigt allmänt land utvälja ända till 160 acres emot att man bosätter sig på detsamma. Ett år derefter skall det betalas med det bestämda priset. Underlåter man att bosätta sig eller betalar man ej jorden på den bestämda tiden, säljes den antingen på auktion eller efter den ursprungliga taxan.

För att ytterligare befordra invandring utkom slutligen den bekanta gåfvolagen, "homesteadlow", hvilken många i Europa betraktat och kanske ännu betrakta såsom en ren dikt, såsom en bland de många sagor, hvilka berättas om Amerika. För att kunna erhålla land efter denna lag måste man vara myndig, ega medborgarrätt eller åtminstone hafva gifvit den förklaring, att man önskar medborgarrätt, hvilket är det första steget för ernående af denna rätt. Män, som icke äro myndiga, äro berättigade att taga land, när de gjort fjorton dagars aktiv tjenst i landets armé eller i flottan. Enkor och ogifta fruntimmer, hvilka uppnått myndighetsåldern, hafva samma rättighet som män. Enhvar är berättigad till 160 acres, när landet är värderadt till 1¼ dollar per acre, men till endast 80 acres, när landet är värderadt till 2½ dollars per acre, hvilket t. ex. är händelsen på ett visst afstånd å båda sidor om jernvägslinier. För att blifva egare af detta slags jord fordras, att man skall bo på gåfvo-

landet fem år å rad och hafva blifvit verklig medborgare. Då först meddelas köpebref på egendomen, som icke kan säljas förrän man erhållit detta dokument. Vill man innan de fem årens förlopp afstå landet åt en annan, kan detta endast ske på det sätt, att man på vederbörligt landkontor gifver tillkänna att man afstår sin rätt till landet, hvarpå den andra parten genast måste begära det; men de fem åren begynna äfven för honom först ifrån denna tidpunkt. Allt "homestead-land" kan äfven köpas. Föredrager nybyggaren att köpa sin jord för att kunna disponera öfver densamma efter eget behag, innan de fem åren äro utlupna, kostar den 1½ eller 2½ dollars, alltefter läget, och han erhåller då strax fullständigt köpebref. Under de fem åren, innan köpebref kan fås på gåfvoland, får besittningstagaren icke vara mer än två månader om året borta från landet. Land, förvärfvadt efter denna lag, kan icke exekutivt fråntagas egaren för skuld, som blifvit gjord innan han nedsatte sig på landet. Det är underkastadt de vanliga arfsreglerna och kan äfven vara föremål för testamentariska dispositioner, men alltid under det vilkor, att man sjelf bor på landet; och om arfvingen förut har dylikt land, måste han på grund deraf köpa det andra, alldenstund han icke kan uppfylla förpligtelsen att taga "homestead". Gifter en enka på ett sådant land om sig, förlora hon och hennes barn sin rätt till detta, emedan de öfvergå till en annan familj. För att bevara deras rätt måste då den nya mannen såsom familjens hufvud antingen betala regeringens pris eller taga landet som "homestead-land" och bo der de fem åren.

Under de fem åren, innan man fått köpebref, betalas inga skatter och afgifter till det allmänna. I allting rörande detta landförvärfvande har man att göra med ett särskildt kontor, som för detta ändamål är inrättadt i hvarje distrikt, der det finns land, och till hvilket man endast har att genast erlägga uppmätningsomkostnaderna.

Det här omtalta land tillhör unionen. Denna gifver emellertid hvarje år bort sträckor till de särskilda staterna, till jernvägar och andra bolag och till nyttiga stiftelser, hvilka då åter på olika sätt och under olika vilkor sälja bort det skänkta.

Det finnes ofantliga sträckor jernvägsland. Endast hvad som eges af Pacific-banan måste räknas till tusentals qvadratmil. Staten understödjer nämligen jernvägsbyggnader på det sätt, att den gifver jernvägsbolagen landsträckor, hvilka dessa ej få sälja, förr än banans byggnad framskridit till en viss grad.

"Spekulantland" är jord, inköpt antingen af enskilda eller bolag till regeringspris för att sedermera styckas och säljas. Redan för en menniskoålder sedan har man på många ställen på detta sätt uppköpt land, som sedan sålts till mångdubbladt pris. "Homesteadlaw" har emellertid icke litet bidragit till att trycka ned priserna, och man har på många andra sätt försökt förhindra öfverhandtagandet af denna spekulation. Somliga stater hafva genom särskilda höga kontributioner sökt motverka, att jord på detta sätt får ligga obegagnad på enskilda händer.

De stora jernvägsbolagen erbjuda i allmänhet ännu moderata vilkor för köp af deras jord. Sålunda lemnas ofta afbetalningsfrihet på köpesumman under flera år, så att nybyggaren i dessa för honom svåraste år endast har att erlägga räntor ett år förut. Erhåller man således t. ex. fyra års frihet från afbetalningar, hvilket alls icke har varit ovanligt, kan en egendom under denna tid vara så upparbetad, att den betalar sig sjelf. Det är vidare den fördelen med att köpa land af jernvägsbolagen, att de lemna säkrare köpebref än andra enskilda bolag. Genom underlåtenhet att betala skatter och andra försummelser, som icke gerna kunna komma i fråga för ett jernvägsbolag, förloras nämligen rättigheten att gifva köpebref. Hufvudregeln när man köper land är emellertid den, att man icke skall sätta tro till någon prospekt, utan sjelf se sig före och framförallt icke förhasta sig.

32.

Hos danska "farmers".

Hartland. — Danska farmers. — Lefnadssättet. — Språket. — Ett landtligt hotell.

Uppe i det nordliga Wisconsin, tjugu mil vester om Milwaukee, ligger Hartland. Denna trakt var en bland dem, som man hade uppgifvit för förf. såsom särdeles rika på skandinaviska, i synnerhet danska farmers, och det var för att se, huru dessa lefde, som jag gjorde en liten tur dit. Denna lönade sig väl, trakten var vacker, hvad man såg och hörde var endast att glädja sig åt.

Hartland sjelf är en liten vacker by. Prydliga eller åtminstone väl underhållna, ljusa trähus ligga tillsammans vid en liten å i en vacker, skogrik trakt. Den nyligen uppröjda marken är ännu full af trädstubbar, och ända tätt invid byn ser man ännu jord, som först för få år sedan började att odlas. Den första farmer, som kom hit till indianernas villebrådsrika skogar, hvilka i denna del af Wisconsin aflösa prärierna, lefver ännu qvar här, hans hus står nu midt i byn; det är prydligt och nätt, en liten trädgård med doftande blommor ligger framför, väl underhållen och omsorgsfullt vattnad. Här ser nu annorlunda ut än den tiden, då han ängsligt lyssnade efter indianernas tjut och vinden susade i de träd, som då stodo omkring hans hydda. Kyrkan, som ligger litet längre bort, är ännu endast ett stort träskjul med runda fönster. Det är en liten stad af ett slag, som ej kan finnas i Europa; allt är i sitt "vardande", man har icke ens sin egen tidning. Den nyvalda presten, förut boktryckare, skall nu uppsätta ett litet blad, som han sjelf skall sätta och trycka; det blifver ställets litterära förstfödde.

Omgifvet af höjder och skogar, genomströmmadt af den klara ån, såg Hartland i aftonbelysningen ut som det fredligaste lilla ställe på jorden, ett hem för landtlig frid och hvila, en plats sådan vi skåda den i våra drömmar om

ett lif, långt bort från denna verldens äflan. Men huru länge skall det dröja, innan den idylliska platsens äregiriga drömmar uppfyllas? Huru länge, innan skogarna på höjderna blifvit utbytta emot en hop skorstenar, innan sträckorna längsut med den fredliga landsvägen genom byn blifvit byggnadstomter, som utmätas i frontfot till palatslika butiker, innan den klara strömmen med sin rikedom af stora foreller blifvit en stinkande kloak? Den mannen, som satt och metade på det vackra stället under asparna vid stranden och fick så mycket fisk, skall måhända lefva för att se förändringen och blifva millionär genom den.

De ibland befolkningen, som jag träffat på, hafva utan undantag direkt eller indirekt bekräftat, att här för folk, som ega intet, men kunna och vilja arbeta, är en framtid att vinna. Här finnes plats, och samma arbete, som hemma endast räcker till att förskaffa nödtorftig utkomst åt en dagsverkare, kan här skapa en sjelfständig ställning. Dagsverkaren blir här, om han vill göra något, lätt sjelf egare till en liten farm, hvilkens värde ökas år från år, och ett tiotal år efter sedan han kommit hit utan en cent i fickan, har han en egendom, som kan vara värd två, tre, fyra, femtusen dollars och derutöfver.

Det är den allmänna meningen, att om folk ej kommer så långt, utan antingen måste öfvergifva Amerika eller här föra en bekymmerfull tillvaro, är det deras egen skuld och orsaken i allmänhet den, att de begifvit sig hit med den föreställningen, att Amerika är ett land, der man kan komma fram utan att arbeta dugtigt, hvarför de inrättat sig derefter.

Det är ganska egendomligt att höra folk, som kommit sig upp, med en viss stolthet framhålla, att det gerna går dem illa, som hafva penningar, när de anlända hit. "De komma sig ej upp, förrän de förlorat hvad de hafva och måste taga uti" — det är omqvädet, och man får höra många historier, i hvilka detta tema varieras.

Saken synes också lätt förklarlig. De, som komma hit med ett litet penningkapital, följa ej den metoden, att vänta med att använda sina penningar och lägga ned dem i egendomar, tills de sjelfva känna till landet och dess förhållanden något litet genom att hafva arbetat hos andra. De vilja genast använda sina penningar, de köpa jord, utan att alls vara bekanta med förhållandena, och blifva lurade. Jag hörde, i förbigående sagdt, på ett ställe den lika betecknande som träffande anmärkningen, att "här bryr man sig icke så mycket om, att man

lurar en person på allt hvad han eger, ty han kan ju resa sig så lätt igen“.

När man träffar på danska farmers, som i det hela hafva det bra, må man icke tro sig få se något, som till det yttre har minsta likhet med en dansk bondgård. De amerikanska farmers få först sent tillfälle att tänka på sina boningar, jorden går naturligtvis först och främst, och de åtnöjas med vida mera inskränkta byggnader, än man är van att se hemma. Boningshuset är vanligtvis af timmer, solidt bygdt och väl i stånd att stå emot vinterkylan, som här ej är så ringa. Uthusen, som ligga strödda omkring boningshuset, äro tarfliga plankbyggnader. Här finns ingen af dessa stora ladugårdsbyggnader, som man är van att se i Danmark och som hos oss utgöra landtmannens stolthet; på många ställen finnes alls ingen lada. Man tröskar säden genast — en tröskmaskin anses för en förnödenhet af första rangen — och forslar den sedan dagen derpå till närmaste jernvägsstation eller till någon qvarn. Att sätta säden i stack är dernäst en konst, som här är utvecklad till en fullkomlighet, om hvilken de hemma ej hafva någon föreställning. En ordentlig stack är lika ogenomtränglig för regn, tre, fyra gånger häftigare än det som faller hos oss, som om hela stacken hade oljade kläder öfver sig. På stallbyggnader har man ej stora anspråk, emedan kreaturen här oftast gå ute.

Hvad man måste vara hushållsaktig med, är användandet af arbetskrafter. En af de mest glädjande företeelserna i Amerika är att se huru hög arbetslönen är nästan öfverallt, hvilket gör att egendomsegaren måste hufvudsakligen lita på sig sjelf och sin familj. Det är derför mycket möjligt, att en arbetare, som kommer hit och blir jordegare, kan tycka, att han här måste arbeta mycket strängare för sig sjelf, än hemma för andra; och visserligen måste han också arbeta ifrigare under arbetstiden, men så har han också den tillfredsställelsen, att det är sin egen jord, han upparbetar.

Lefnadssättet synes vara synnerligen godt på de vanliga små farmerna. Man har väl hört folk klaga öfver att de fingo dålig kost, när de arbetade hos amerikanarna, och klagomålen *kunna* gå ut på, att de fingo för litet kött, men kunna äfven gälla, att man aldrig fick gröt, utan måste åtnöjas med — fläsk, bröd och smör; på den sistnämnda artikeln sparas det knappt någonstädes, den finnes på bordet vid alla måltiderna. Besöker man sjelf en farm, får man en mycket god

föreställning om hvad hushållet kan prestera. Jag kom som en helt och hållet oväntad gäst till "supper" på en mindre farm, der matsedeln var följande: klippfisk, stufvad i pepparrotsås; halstrade gäddor från egendomens eget fiskvatten och af en sällsynt qvalitet; småsparris, rabarberkräm, hårda små bakelser och smultron, samt dertill te och mjölk. Hade jag kommit tidigare, skulle jag haft utsigt att få vilda kalkoner eller tama sådana (ett mindre slag), kycklingar m. m., hvilka nu emellertid fingo glädja sig åt en ostörd tillvaro.

Våra landsmän förlora ej här sitt ekonomiska sinne, och uppmuntran att lägga ihop penningar och hafva litet ute på ränta är ej heller ringa. En person, som emot säker pant tager tjugu procent, är i dessa trakter ingalunda oblyg i sina fordringar, och att få penningar till tio procent anses i många fall för en stor lycka.

Oaktadt de skandinaviska invandrarna i allmänhet följa den vanliga vägen att arbeta sig upp, kunna de äfven blifva amerikaniserade och lära sig att hastigt draga fördel af situationen. Jag hörde, för att blott nämna ett litet exempel, omtalas ett ganska fintligt drag af en dansk bonde, hvilkens egendom låg på ett ställe, som börjat komma i rop för sin skönhet. På hans område ligger en ganska ansenlig höjd, från hvilken man har utsigt öfver ett pittoreskt skogslandskap och en mängd sjöar. Då han kom underfund med, att höjden besöktes af turister och rikt folk i trakten, som bodde på landet vid sjöarna, uppförde han på höjden ett trätorn, försåg detta med en god kikare och begär nu $\frac{1}{4}$ dollar i entré för sin utsigt. Tornet blef färdigt först mot slutet af saisonen förra året, men inbringade honom dock omkring 150 dollars, och i år har det blifvit förhöjdt 14 alnar; efter hvad det säges, skall man kunna se öfver femtio sjöar derifrån, och den vackra utsigten lofvar att blifva en liten god inkomstkälla.

Hvad som måhända mest förvånar, är att se huru väl nybyggarna i allmänhet befinna sig här. Föreställer man sig våra invandrade landsmän såsom folk, de der väl kunna skapa sig en framtid här, men som dock icke riktigt slå rot, och från hvilka man får höra: "det är dock bäst hemma", så tager man storligen fel. Ju längre de hafva varit här — och för de flesta behöfves det visst icke många år — desto mera känna de sig såsom endast amerikanare, de der visserligen hafva ett visst intresse för hvad som föregår hemma, men ej heller synnerligt mera.

Här finnas många skandinaver, hvilka temligen ifrigt skynda att expatriera sig äfven i andligt afseende, såsom t. ex. att icke vilja tala sitt gamla modersmål, äfven när det gäller saker, som blifva alldeles omöjliga att begripa på deras brutna engelska. Jag har om en norsk bonde hört en historia, som måhända är något öfverdrifven, men i hvilken andan verkligen är riktig: medan mannen och hustrun sutto och åto sin middag, kom katten upp på bordet och blef alltmera närgången mot pannkakorna, till dess mannen förbittrad tog honom i nacken och kastade honom utför trappan med dessa ord: "Du ä' den styggeste raskal, ei näver har seet uti denna country; ei skall teke deg by the nek og hiva deg downstairs nerover trappen, din skoundrell." — "Kors me, naa forstod me slet inte, ka du sa, Ola," sade hustrun. — "De truer ei nok," svarade Ola stolt, "for wenn ei blir won, saa spika me altid english of Kurs."

Hartland var primitivt, dess "hotel" var det äfvenså; ingenstädes i verlden skall man måhända finna ett sådant inre sammanhang mellan lifvet på ett ställe och ställets hotell, det förra återspeglas så utomordentligt troget i det senare, att man frestas att blifva helt djupsinnig öfver "hotell"-frågan.

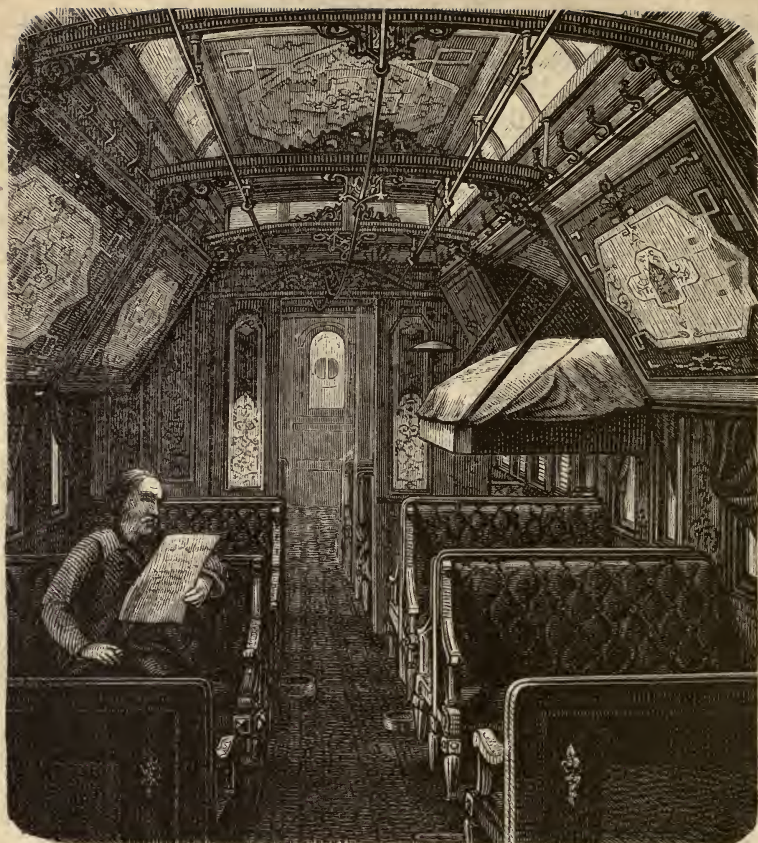
Men Hartland var rikt på möjligheter, dess hotell var det äfvenså. "Burr Oak" var en liten landtlig gästgifvaregård, men momenter till ett stort amerikanskt första klassens hotell funnos der sammanträngda och outvecklade såsom bladen i den späda knoppen. Läsrum, rökrum, salonger och bar-room voro alla hoppackade i ett litet rum i bottenvåningen, dekoreradt med några praktfulla litografierade annonser från olika assuransbolag, alla i glas och ram, en rekommendation för den oförlikneliga kapplöpningstrafvaren "the black flying cloud" med uppmaning att hålla vad på eller ställa någon upp emot honom, och ett meddelande från en boxare, att han hade för afsigt att infinna sig nästa dag, för att under två dagar vara stadens Ladies och Gentlemen till behagligt påseende. Värdens fader presiderade i detta rum; det var en gammal amerikansk medborgare, med halmhatt och morgontofflor af säf, som satt i sin gungstol och såg på flugorna i pappersblommorna under taket. Ett par kringresande gentlemän, hvilkas födkrok syntes stå i förbindelse med hästafvel, och som oupphörligt talade om de utomordentliga väglängder, som de tillryggalagt under den sista veckan utan motsvarande pekuniär vinst, voro utom mig de enda gästerna. Dessa hippologiska herrar och den ålderstigne fadren till den osynlige värden rökte starkt

och representerade på samma gång konversationssalongs-elementet och tobakssalongen.

En buffet med öl och några cigarrlådor af betänkligt utseende utgjorde en Bar-room-afdelning; läs-salongen måste sökas i grannskapet af den med "Wisconsin-Gazettes" betäckta kakelugnen, medan till sist ett handfat af bleck samt en hylla med rakask, kam och borste gåfvo antydningar om de eleganta toilett-rum, som skola uppstå här, när Hartland blifvit den stora stad, hvarom det, liksom alla andra samlingar af 20 trähus i Amerika, drömmer och har lof att drömma om. Hvad som emellertid ej gafs den minsta antydan om, var arrangementet för skrifvande gäster, hvilket eljest plägar spela en så stor rol i tobaks- och läs-salarna. Man syntes till och med ställa sig just som i opposition emot detta moment i begreppet: ett amerikanskt hotell. Mitt förhållande till den gamle fadren blef temligen spändt, då jag, efter att hafva frestat huset öfver förmågan genom att begära brandy and water, fastän der fanns endast whisky, gick ännu längre och begärde bläck och papper. "Bläck, sir? Jag tror att vi ha det, men jag vet icke hvar det står; måste först sökas rätt på, sir." — "Papper, sir? Jag tror nog att det finnes, måste först letas rätt på, sir." — "Penna, sir? frågas sällan efter, sir; jag tror att barnen tagit pennan med i skolan; jag får ej rätt på den, sir." Och han och hästhandlarna satte sig derpå ned och sågo hånligt förundrade på den "Dutchman", som alla utländningar här kallas, hvilken hade så besynnerliga pretentioner.

Kom man deremot från det litterära området tillbaka till det mest materiella, maten, så var hotellet sin uppgift vuxet, och det bord, till hvilket den fryntliga värdinnan inkallade oss, var i stånd att tillfredsställa alla de fordringar, som till och med en hästhandlares aptit kunde ställa på det.

Från mitt rum kunde jag se ut öfver trakten. Det var en vacker sommarnatt, månen sken öfver de stora skogar, som skydda Hartland, och på den lilla klara strömmen mellan höjderna. Detta friska, ursprungliga landskap, hvilande i månskenets fridfulla sken, föreföll såsom en bild af en tillvaro, hvilken här ännu står öppen för många sökande från den aflägsna gamla verlden.

En Pullman-vagn.

33.

Från Chicago till Omaha.

Pullman-vagnarna. — Deras inre utstyrsel. — Arrangementet för natten. — Priserna. — Från Chicago. — Mississippi och Burlington. — Prärierna. — En lång dag. — »Hotell-runnarna». — Öfver Missouri. — I Omaha.

Det genomgående tåget från New-York till San Francisco, om hvilket man hört och läst så mycket, existerar alls icke. Vill man komma till Stilla hafvets kust, kan det först från Omaha blifva fråga om ett genomgående tåg, nämligen på den egentliga Pacific-banan. Till dennas början får man välja sin väg bäst man vill. Från Chicago till Omaha finnas tre olika

linier: Chicago and North Western, Chicago and Rock Island och Chicago-Burlington-Quincy. Hvilken af dessa linier som har företrädet, är här, såsom öfverallt i Amerika, der flera konkurrerande linier finnas, svårt att afgöra. Annonserna från hvar och en af dessa linier bevisa i tydliga och klara ordalag de ofantliga besparingar i tid och penningar, man gör genom att välja densamma. De grannt utstyrda reseplanerna, som utdelas med orimlig frikostighet och af hvilka hvem som helst kan taga sig ett exemplar, emedan de ligga spridda öfverallt i hoteller och på utskänkningsställen, tydliggöra genom anvisningar på kartan, huru stor skilnad det är att välja en linie, som går nästan snörrätt mellan de ifrågavarande orterna, emot att taga en väg, som slingrar sig i de möjligast längsta bugter. För den, som är helt och hållet främling, gifva i allmänhet tillfälligheter utslaget, och sålunda valde förf. Chicago-Burlington-Quincy och ångrade ej valet.

Från Chicago till Omaha är det 500 mil, och derifrån har man ännu 2,000 mil till San Francisco. Man anträder således från Chicago en resa, som i längd kan mäta sig med färden från Europa till Amerika. Man blir kanhända något högtidlig till mods, när man tänker på hvilken expedition, man står i begrepp att anträda, men man har icke mycket tillfälle att känna sig högtidlig på resor i Amerika, i synnerhet icke på bangården. På goda vänners råd förser man sig icke blott med den revolver, som antages vara en oumbärlig följeslagare i den aflägsna Vestern, utan också med cigarrer och så mycket brandy, som man någorlunda lätt kan transportera, ty för båda dessa artiklar lärer det vara både knappa och dyra tider derute. Man försäkrar sig vidare om platser i Pullmans-vagnarna, ty det är nu först, som man på allvar skall lära sig värdera dessas amerikanska förträffligheter. Uppfinningen af dessa vagnar i deras nuvarande tillstånd ligger, så vidt mig veterligt är, endast några få år tillbaka i tiden. Pullman hade gjort till sin uppgift att kunna komma folk att glömma, att de äro på en jernväg, så mycket som man kan det, då man far i väg med full fart, och han har löst sin uppgift efter flera förberedande försök, genom hvilka han steg för steg närmat sig den fullkomning, hans vagnar nu uppnått.

Pullmans-vagnen är en mycket lång, tolfhjulig jernvägsvagn, hvilken redan till sitt yttre visar sig tillhöra en annan och bättre ras än tågets öfriga vagnar. Formen är vackrare, vagnen är fint

målad och bär på en stor sköld ett eller annat särskildt namn, ty liksom fartyg döpas alla hr Pullmans vagnar med sina egna namn. Till och med handtaget, i hvilket man håller sig vid instigningen, är fint poleradt. Det hela ser vackert och lockande ut, och dock blifva alla förväntningar öfverträffade, när man stiger in i sjelfva vagnen. Man kommer först in i ett slags antichambre, omkring sidorna på hvilken äro anbragta afträdesrum, tvättapparater och ingång till en af de mindre, afstängda kupéer, som nästan alltid finnas i dessa vagnar; man passerar här förbi och inkommer sedan i det stora, gemensamma rummet. En rad små sidensoffor står liksom i alla amerikanska vagnar längs båda sidorna, men de äro vida beqvämare än de vanliga sätena, och hvar och en, som har plats i vagnen, eger rätt till en hel soffa, såframt han har hel sofplats. Den minsta sak på dessa soffor är utförd med omsorg och elegans. Man har nyligen till och med anbringat små klämmare, i hvilka man sätter de kontramärken på biljetten, som man erhåller hela vägen igenom och som ofta skola uppvisas.

Mellan hvarannan soffa hänger en spegel på pelaren. Denna spegel kan skjutas ned som ett fönster, och då visar sig en nisch med en lampa uti. Ett litet bord kan slås ut och man sitter då på aftonen lika bra som i ett rum och kan få sig ett parti kort eller fortsätta sin läsning, hvilket belysningen från taket ensamt icke skulle tillstädja.

Fönstren äro alla dubbla på det att de resande skola undgå dam om sommaren och drag om vintern; man har anbringat åtskilliga apparater för att hålla fönsterrutan i den ställning, man gifver den, men detta är den enda uppfinning, som ännu ej har velat visa sig riktigt praktisk.

Vackra mattor ligga på golfvet i vagnarna; man kan skjuta ryggstöden på sofforna fram och tillbaka för att få det riktigt beqvämt; kort sagdt, allt är inrättadt på det förträffligaste sätt, så att man under dagens lopp må kunna inrätta det riktigt beqvämt åt sig.

Det är emellertid först mot aftonen, när passagerarna i de andra vagnarna göra sig i ordning att sofva i sittande ställning, en obehaglighet, den hvar och en, som rest i Europa, har lärt sig värdera, som man börjar att rätt uppskatta sin Pullmans-vagn. I denna kunna 40 à 50 personer sofva lika beqvämt som i ett godt hotell, förvandlingen från det eleganta hvardagsrummet till den trefliga sofsalongen försiggår

temligen hastigt. Neger-uppassaren infinner sig omkring kl. 9, och om man är sömnig, begär man att genast få sin säng bäddad. Efter en half timmes förlopp är också vagnen alldeles ombildad. Sofforna på golfvet förvandlas till två rader sängar nedtill, de elegant dekorerade väggfyllnaderna ofvanför dem visa sig kunna slås ned, och här framkomma två andra rader sängar, hvilka alltså äro arrangerade på samma sätt som kojerna på ett fartyg. Madrasserna äro goda, lakanen äro rena, allt är nätt och prydligt. Gardiner dragas för öfverallt, och vagnen innehåller nu två rader alkover, i hvilka passagerarna efterhand försvinna.

När man reser två tillsammans, kan man lika billigt som om man betalade två särskilda platser taga ett "State-Room", en af de små afstängda platserna i sjelfva vagnen, der man då har sitt eget rum, i hvilket man är alldeles ogenerad, ja till och med kan röka, hvilket eljest icke är tillåtet i sjelfva vagnarna. Här såsom öfverallt gäller dock att fruntimren hafva sig sina rättigheter förbehållna. En morgon hände det sålunda förf. och hans reskamrat, att vi, efter att hafva tvättat oss vid en af de gemensamma tvättapparaterna, och då vi åter skulle gå in i vårt rum för att afsluta vår klädsel, funno detta upptaget af två fruntimmer i temligen djup negligé, som hade installerat sig der, men som emellertid mycket vänligt läto oss veta, att så snart de fullbordat sin toilett, som de ej kunde göra inne i vagnen, skulle vi få tillträde till vårt rum.

Pullmans-vagnarna hafva i sin byggnad ett företräde, som ej må lemnas oomtaladt, nämligen fjedrarnas konstruktion. De amerikanska jernvägarna äro i allmänhet temligen dåligt byggda och vagnarna skaka och slingra ofta mycket häftigt. Pullman förelade sig den särskilda uppgiften att reducera detta skakande och slingrande till det minsta möjliga, och han uppnådde detta genom att egna en synnerlig uppmärksamhet åt sina vagnars hjul och fjedrar. Sedda utifrån, erbjuda också dessa en så komplicerad syn, att hvar och en, som icke är tekniker, måste slå ur hågen att få reda på dem, och hvarje hjul kostar en betydlig summa.

Priset för en säng är olika på de olika linierna. På linierna mellan New-York och Chicago betalar man 1 ½ dollar pr natt, från Chicago till Omaha är priset 3 dollars, mellan Omaha och Ogden i granskapet af den stora Saltsjön 4 dollars, från Ogden till San Francisco åter 3 dollars. Uppassaren, som äfven borstar skodonen, får ¼, ½ eller 1 dollar i drickspengar

pr tur, alltefter turens längd. Det är alltså ett icke så ringa plus i reseutgifterna att begagna sig af Pullmans vagnar.

På sista tiden har man drifvit det ännu längre för att underlätta resan. Pullman har nämligen konstruerat en så kallad "flygande hotellvagn", som uthyres till sällskaper, hvilka vilja göra utflykter, och som innehåller fullständig hotell-inredning, salong, sofrum, kök med is-skåp, kock och öfrig betjening för ett större sällskap på 20 à 30 personer. Naturligtvis kostar en sådan vagn icke litet och man måste dessutom betala till den jernväg, vid hvars tåg hotellvagnen kopplas.

En så stor affär, som Pullmans nu är, har naturligtvis öfvergått i ett bolags händer. Pullman sjelf är direktör och styresman. Aktieegarna hafva ej skäl att klaga. En betydlig reservfond har blifvit bildad, under det att de fått 12 procent om året å sina insatta medel. I Chicago egde bolaget en utomordentligt stor byggnad, i hvilken det hade sina lokaler, men denna nedbrann vid den stora eldsvådan.

Det är väsentligen under förlitande på dessa Pullmans-vagnar, som man anträder en sådan färd som Pacific-turen.

Förf. och hans ressällskap på den långa resan, kand. C. Bech, lemnade Chicago med aftontåget; öfver uppdämningen i Michigansjön gick färden förbi de upplysta husen och sedan ut på prärierna. Man började här med att icke se något, och i verkligheten lärer det ej heller hafva varit något att se, hvarom man tidigt följande morgon kunde förvissa sig. Icke långt från Chicago hade funnits en artesisk brunn, der ej heller något varit att se, utan endast en historia att höra om spiritismens verkningar. Det var icke så länge sedan, som en man med fast tro på andar hade fått en uppenbarelse om, att han på ett bestämdt ställe på sin egendom skulle finna bergolja. Naturligtvis tviflade han ej ett ögonblick på tillförlitligheten af andarnas godhetsfulla löfte utan gaf sig till att borra; han borrade och borrade, det fanns ej ett spår af olja, han borrade djupare och djupare, och slutligen frambröt en klar ström ur jorden. Triumf och gäckad förväntan möttes på samma gång, det var vatten han funnit, bara vatten, dervid förblef det. Men nu träffade det sig ändå så bra, att man på detta ställe väl behöfde en frisk och rik källa, och så slutades det i alla fall dermed, att andarna hade haft rätt och bevisat honom en stor välgerning, och härmed gaf han sig till tåls, dubbelt ifrig i sin tro på dem.

På morgonen, då vi åter kommo ut ur de trefliga alkoverna, hade landskapet ett något mera omvexlande utseende än den föregående aftonen. Nu funnos höjder och backar, nu sågos skogspartier, vi närmade oss Mississippi. Vi voro något nyfikna att se denna verldsberömda flod, och då tåget började att gå in på en knakande bro, som förde öfver de skummande vågorna, gingo åtskilliga ut på platformen; der låg floden nu nästan under våra fötter, ett bredt sund, med detta samma slags dyvatten, som synes vara karakteristiskt för alla floder i nya och gamla verlden, med undantag af de lyckliga strömmar, som födas på Alpernas toppar. Bred och grågul, framflyter den mellan täta skogar, hundradetals mil visande samma tafla, som vi se på tio mil: täta mörka skogar på sumpiga stränder vid grått, långsamt flytande vatten, och grått vatten flytande förbi mörka skogar, och här och der en mörk, lågländt ö alldeles öfvervuxen med skog och busksnår, hvilka uppfånga de döda träd, som långsamt drifva ned med strömmen; sorgliga skogar, sorgligt vatten, sorgliga öar — det är ett landskap vid Mississippi.

Ett litet lifligt undantag gör Burlington, som på de bankar, der skogen blifvit tillbakaträngd, ligger ljust och vänligt i morgonsolens sken.

Burlington hade blott en sorglig egenskap, der måste vi taga afsked af våra Pullmans-vagnar för att öfvergå till de vanliga vagnarna; andra funnos icke i det tåg, som gick vidare till Omaha. Man värderar först riktigt all den herrlighet man åtnjutit, när man förlorar den. Midt under turen är detta i synnerhet en sorglig öfvergång; de jernvägsvagnar, som man vid sin ankomst till Amerika fann vara så förträffliga, synas nu helt obeqväma, och man är så lagom glad vid utsigten att få tillbringa en hel dag i dem, ännu kanske desto mera som man nu är vester om all punktlighet och regulier fart. Tågen kunna ofta anlända med storartad regelmässighet, så att t. ex. ett direkt tåg från San Francisco ej ankommer en half timme för sent till Omaha, men man kan också under loppet af en dag förlora ett par timmar; det finnes ingen regel härför. Det bär åter utaf mot vester.

Man reser åter öfver prärierna. Dessa prärier äro emellertid hvarandra temligen olika, än helt och hållet flacka, än vågformiga, än skogbevuxna, än beklädda med gräs. Man öfverraskas mycket af att se, huru uppodladt det hela nu dock är.

På största delen af vägen ser man beständigt små farmer, eller åtminstone här och der ett stycke inhägnad eller litet stängsel emot jernvägen, som antyder grannskapet af menniskoboningar. Kor och hästar vandra i stora hjordar i gräset, som synes vara ännu högre än kustlandets. De beskedliga djuren låta det desto värre icke vara nog härmed, utan lägra sig rundt omkring på banan och vålla derigenom mycken tidspillan, alldenstund tåget hvarje ögonblick måste sakta sin fart, till dess lokomotivets hvisselpipa skrämt dem bort från spåret. Endast på proportionsvis få ställen ser man således på denna färd de ensliga, öde, ändlösa grässträckor, som man sedan Coopers tid föreställer sig under namnet prärier. Till ersättning härför göra dessa grässlätter så mycket mera effekt, då man undantagsvis träffar på dem, i synnerhet om det händer emot aftonen, då de i det försvinnande ljuset se dubbelt ändlösa och melankoliska ut.

Bantåget stannar vid en mängd små stationer, ofta alldeles obegripliga hållplatser, bestående af två eller tre brunmålade träskjul, af hvilka blott ett är bebodt. Här finnes ännu icke något särskildt stationshus. Man synes på dessa ställen ännu lefva i den tid, då distributionen af bref tillgick på det sättet, att postmästaren gick med brefven i sin hatt, tills han en dag mötte adressaterna. På andra ställen har en liten präri-stad börjat att bilda sig. Man ser då på en gräsklädd sluttning ligga strödda ett eller två tjog ljusa, små trähus, så vidt man kan se, utan någon plan, men för öfrigt i sin anläggning alltid bekräftande det amerikanska påståendet, att de tre första ting, man bör tänka på, äro: 1) utskänkningsrum; 2) kyrka; 3) skola. Man bryr sig ej om, huruvida det finnes någon växtlighet af träd eller dylikt i grannskapet. Husen stå blotta och bara i gräset, och en sådan liten stad midt ute på prärien ser onekligen ut, som om den skulle kunna få en Cæsar att betänka sig på, huruvida han dock icke hellre ville vara den andre i Rom än den förste på ett sådant ställe.

Prärierna hafva den synnerliga obehagligheten med sig för jernvägsresande, att der dammar ofantligt. Den fria platsen på platformen utanför kupén är så inbjudande, att man en stund söker uthärda dammet; men under tiden blir man så öfverväldigad af stoftskyarna, att man, till hälften storknad, måste draga sig tillbaka in i vagnen. När till dammet kommer, att de amerikanska lokomotivernas rök på ett synnerligen obehagligt sätt intränger i vagnarna och fyller atmosferen med svafvellukt

samt öfversållar lefvande och liflöst med små, fina korn, kan det icke förnekas, att en hel dags lång färd öfver prärierna kan blifva något tröttande. Vresig vandrar man fram och tillbaka i tåget, drömmande om Pullmans herrligheter. Man finner det lika outhärdligt öfverallt. Man exilerar sig med ett visst lättsinne hela timmar från sin egentliga plats, lemnande kappsäck, nattsäck och paraply såsom rof åt den förstkommande; man slår sig ned i rökkupén, hvilken är det afskyvärdaste exemplar af detta slag, som någonsin rullat fram på en amerikansk jernvägslinie, smutsig, nedsölad och fullspottad öfverallt; sätena äro simpla trästolar, som på en tapp i midten kunna vridas om, alltefter som man önskar att titta ut genom det ena eller andra fönstret, men det är lika litet att se från dem båda; man kan icke vidröra något för sot, som faller ned öfverallt, vagnen är strax bakom lokomotivet, och här slår röken af de dåliga, svafvelhaltiga kolen in dubbelt häftigt; allt står öppet för folket i Amerika, och då positionen i rökkupén blifvit alldeles outhärdlig, går man in i bagagevagnen, der bagagemästaren sitter på en koffert och stirrar ut genom den öppna dörren. Det är så långt ifrån att han visar ut en, att han tvärtom sätter fram en stol ,der man kan sitta och komma i ett mycket lugnt samtal. Han hör sig före, hvad man har härute att göra. “Se landet.“ Detta svar sätter honom i synbar förlägenhet, han vet uppenbart icke om han skall taga den, som säger något sådant, för så “smart“, att han icke en gång tar sig i akt för bagagemästaren, eller för mycket dum, ty här är alldeles säkert obegripligt litet att se.

Utledsen vid bagagevagnen och rökkupén och hela tåget, bestämmer man sig för att låta lura på sig en bland de böcker, som bäras omkring till försäljning i vagnen — “den nyaste litteraturen, sir“ — och kommer för en half dollar i besittning af en liten broschyr om general Lee från inbördeskrigets tid.

Detta tåg stannar icke på bestämda mat-tider, och hungersnöd sällar sig till öfriga lidanden. Man har icke annat att lifnära sig af än äpplen och nötter, som köpas af tågets kringvandrande försäljare, och att anställa försök, huruvida spirituösa drycker, i synnerhet whisky, kunna lemna verkligt näringsämne för den menskliga organismen, försök, som icke utfalla fullt tillfredsställande. När man ätit frukost klockan 5 på morgonen och klockan blifvit 5 på eftermiddagen, utan att man fått annat än de nämnda födoämnena och ett obegränsadt qvantum dam till lifsuppehälle, och tillika måste se på, huru rundt omkring

i vagnarna framdragas välfyllda korgar, och stora skifvor skinka, korf och kalla kycklingar göra sin rund bland grannarna, så blir man dumdristig och riskerar, för att komma åt några "sandwiches" *), att tåget far ifrån en på en af dessa små stationer, om hvilka en bekant amerikansk prest, som blifvit qvarlemnad efter sitt tåg, sade, att de lärt honom förstå uttrycket, att tusende år skola vara såsom en dag, åtminstone om man vände om det.

Dagen lider mot sitt slut, det blir mer och mer tomt i vagnen. Passagerarna utgöras hufvudsakligen af farmers och deras familjer, hvilka gå utaf än vid den ena, än vid den andra af de gåtfulla små stationerna. Stundom ser man ett eller annat underligt åkdon, som väntar på de ankommande, stundom endast ett par hästar med stora, tunga sadlar, stundom ser man dem ännu från tåget vandra ett långt stycke till fots på obanade vägar öfver de mörka slätterna mot ett hem, som icke kan skönjas på milslångt afstånd.

Lamporna äro tända, om ett par timmar skola vi vara i Omaha, den "aflägsna Vesterns" hufvudstad. Liksom fåglar bebåda land långt ut på hafvet, så bebåda nu "hotell-runnare" en stads grannskap. Man öfverraskas utaf, att plötsligen sitter vid ens sida en gentleman, som lägger armen på soffkanten och med vänlig förtrolighet sakta frågar:

"Hvarthän, sir?"

"Omaha."

"Omaha, vacker stad, goda hoteller, har ni bestämt er för något, sir?"

"Ja."

"*Metropolitan* naturligtvis, bästa hus i Vestern, 4 dollars. Edra vänner hafva talat om det."

"Kan inte påminna mig det."

"Jo, helt säkert. Här ett kort, sir, jag skall hemta er på stationen."

Kortet kan man alltid taga, och *Metropolitans* agent lemnar en tills vidare.

"Talade med er om *Metropolitan*, kan jag tro?" ljuder hånfullt en röst i detsamma bakom.

Det medgifves.

"Bästa hus för väggohyra i staterna, sir. Der finnas så många af dem, att de till och med indelat sig sjelfva i afdelningar.

*) En sandwich består af två skifvor torrt bröd med en bit skinka eller kött emellan.

Cozzens, sir, bästa hus på denna sida New-York; 4 dollars, alla beqvämligheter. Kort. Råkas åter på bangården."

En väldig spottklysa plaskar ned för ens fötter såsom inledande antydan om, att det är en herre, som önskar taga till orda; och så är det också. En yngre medborgare, som visserligen ännu har åtskilliga år att tillryggalägga, innan han uppnår tjugu års ålder, med en i hög grad kulört skjorta, hatten alldeles bak i nacken och en stor buss tobak i munnen ställer sig bredbent framför mig och säger med ett förtroligt slag på axeln:

"Ni kommer till *Wyoming hotel?*"

Nu är detta just det hotell, som blifvit rekommenderadt, och det medgifves att hans påstående har grund för sig.

"*You are all right, sir,*" säger han med en hög grad af beskyddande öfverlägsenhet och utskickar en stråle tobakssaft åt det håll, dit den sista "runnaren" försvunnit.

Den unge medborgaren är i besittning af en ofantlig verldserfarenhet. Han fattar uppenbart en viss ringaktning för en person, som han med en så hög grad af lätthet lyckats fånga för sitt hotell, och efter att hafva sett stinnt på detta "Greenhorn", gifver han honom ett nytt slag på axeln med den lugnande försäkran: "Ni får se mig på stationen."

Det är natt, då tåget stannar vid Council Bluffs, Omahas grannstad på andra sidan Missouri. På de höga branterna vid floden stannar tåget på en flack mark, ty de skjul, som ligga här och der vid de olika sammanstötande jernvägslinierna, kan man icke ens i Amerikas vester känna sig hågad för att kalla station. Man raglar ut ur vagnarna och tumlar om mellan sitt bagage, dock icke länge. Wyomings unga skyddsande har falkögon, som genomtränga mörkret, och snart är man under hans värnande ledning på väg ned till färjan; en ångbåt så tarflig, smutsig och ohygglig, som någonsin summit på en flod, skall föra passagerarna öfver Missouris breda ström, man märker på allt, att man far åstad med ryggen vänd emot all gammal civilisation.

Båten plaskar öfver den breda mörka floden och lägger efter en liten tur till vid Omahas landningsbrygga. Man går i land och frågar förvånad sig sjelf, om man verkligen kommit till en stad. Man går direkte från båten ut på en stor slätt, från hvilken man visserligen ser ett par ljus här och der, men som i öfrigt synes så litet som något passande att utgöra början

till ett bebygdt ställe. Här hålla några gamla dåliga omnibusar med fyra hästar för, Wyoming är namnet på den ena, så till vida är man alltså i säkerhet; uppe på taket mellan kappsäckarna tager man hellre plats än att sitta i det qvalmiga rummet med de osande lamporna inunder; "all onboard!" ropar skyddsengeln, i det han sjelf äntrar upp på taket, och så bär det utaf i galopp.

Man spejar förgäfves i mörkret efter hvad det är, man åker på, man ser icke ett spår af väg, upp och ned går det i så stark fart, att man är tvungen att af alla krafter hålla sig fast vid takets uppstående delar, för att icke blifva utkastad som en fjederboll af en raket. Efter att hafva åkt ett stycke på denna väg, ser man ett hus här och ett hus der, så några hus, som stå liksom vid en gata, och stannar så slutligen utanför ett lågt, landtligt hus:

"Wyoming, gentlemen," säger skyddsanden och har med dessa ord spelat ut sin rol; ifrån ett föremål för visserligen öfverlägset, men dock välvilligt beskydd, har man i samma nu blifvit för honom den likgiltigaste sak i verlden, åt hvilken han icke skulle gifva ett igenkännandets ögonkast, om han stupade öfver en, innan han nästa gång såg honom inne på sitt rätta territorium på vägen till Omaha.

34.

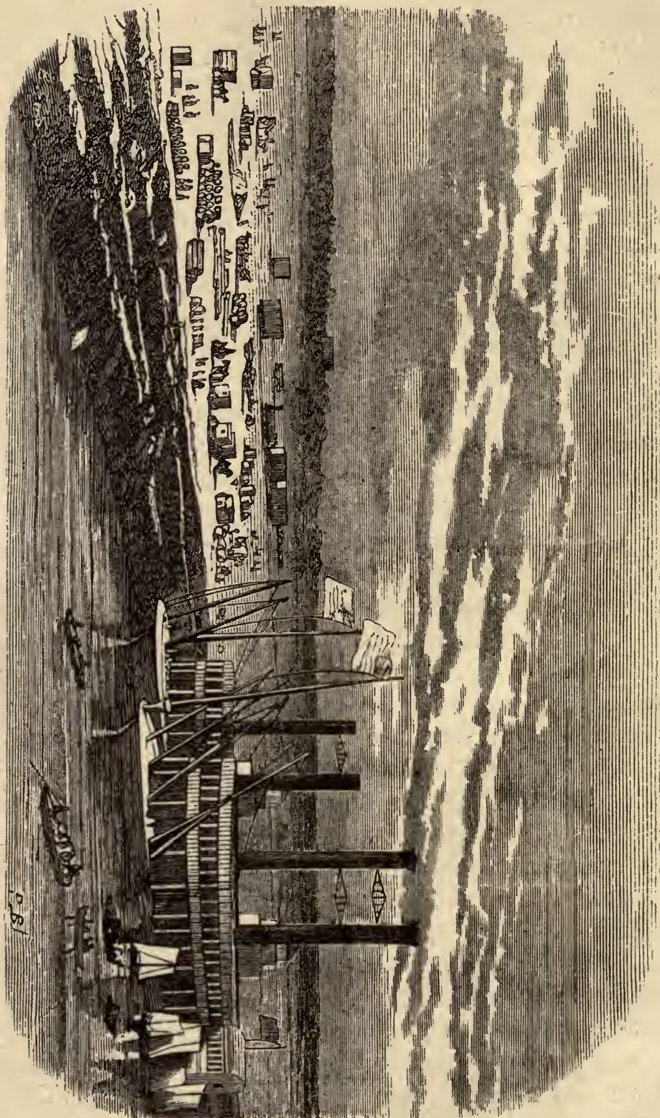
Omaha.

Belägenhet. — »Tivoli». — Gatorna. — Förlustelseanstalter. — Christys Minstrels »vestlighet». — Ett «vestligt» hotell. — »Vestligt» sällskap. — Indianerna. — Pacific-banans hufvuddepot.

Omaha (stadens namn uttalas Omahá, eller med det breda vestliga uttalet Omahāā), den yttersta förposten mot den aflägsna Vestern, är ett af de ställen, der amerikanarnas rastlösa företagsamhetsanda uppenbarar sig på ett slående sätt. Staden är på sitt sätt 17 år gammal, men i verkligheten endast 4. Innan Pacific-banan kom till stånd, var den blott en samling trähus med ett par tusen invånare, något ansenligare än de flesta präribyarna, men skenbart af samma slag som dessa; så kom emellertid den stora jernvägsanläggningen, som berörde byn, och genom dennas trolleri har den nu blifvit en stad, som 1870 räknade 25,000 invånare, och som smickrar sig med, knappast utan grund, att kunna täfla med Chicago i hastig och kraftig utveckling.

Staden ligger vackert vid Missouri, denna flod, som utgör gränsen för “*the far West*“. Midt emot den ligger dess rival Council Bluffs; äfven denna stad är en bland de hastigt uppblomstrande i Vestern. Den hade 1860 2,000 och 1869 11,000 invånare. I Council Bluffs utmynna alla hufvudlinierna från öster. Med en ihärdighet, som endast kan finnas i Amerika, sökte den att komma framför Omaha, dels för affärernas, dels för ärans skuld. Den är slutpunkten för följande stora linier: Chicago and Rock Island, Chicago and North-Western, Chicago-Burlington-Quincy Sioux City and Pacific och St. Joseph and Council Bluffs. Kunde den nu äfven blifva utgångspunkten för Union Pacific, skulle dess öfverlägsenhet vara gifven. Det syntes äfven vara åtskilligt, som talade för att staden skulle blifva det. Väl låg den ännu på andra sidan af Missouri, men detta var blott en fråga af underordnad vigt, en stor bro skulle i alla fall byggas deröfver. Emellertid afgjordes frågan till för-

del för Omaha, hvars öfvervigt derigenom syntes afgjord; men emellan dessa två städer råder fortfarande en rivalitet, som är

Landningsbryggan vid Omaha.

så bitter, att den måhända öfvergår alla dylika kappningsstrider mellan två städer i unionen, och sådana finnes der många utaf.

En drickesstuga i Vestern.

En stor del af Omahas invånare är tyskar, omkring en tredjedel säges det, men der finnas äfven många skandinaver. Det har till och med utgifvits en svensk tidning i Omaha, “Scandias stjerna“, men företaget har strandat för ett par år sedan.

Ännu samma natt, vi ankommo, prisade vi oss lyckliga, att det fanns tyskar i staden, eljest hade vi efter den långa fastedagen på köpet fått gått hungriga till sängs. Wyomings supé-tid var längesedan förbi, och hvarje förfrågan om födoämnen var utan resultat. Man blef hänvisad att gå midt emot, der skulle man ännu kunna få något. På andra sidan om den breda vägen — det skulle vara för eufemistiskt att tala om “gata“ — lyste ljus och hördes sång. Vi gingo ditöfver. “Tivoli“ var den inskrift, som med stora bokstäfver framskymtade mellan träden i en liten, ganska väl upplyst ölträdgård. R. Schlagintweit omtalar i den skildring af Pacific-banan, hvilken vi medförde som resehandbok, bland Omahas herrligheter i passionerade uttryck ett Tivoli: “ett förträffligt skött, ytterst smakfullt etablissement, med en täck, skuggrik trädgård och en utomordentligt vacker skjutbana“.

Detta visade sig vara stället, men — lofprisandet i boken ville alls icke stämma öfverens med verkligheten. Hr Schlagintweit måtte hafva sett på det stora etablissementet i Omaha med alltför tyskvänliga ögon. Skänkrummet var en träkyrka, hvars församling gått under såsom sådan och hade sålt sin kyrka till nedsatt pris åt en driftig ölvärd från Berlin. Han hade bibehållit de spetsiga fönstren, satt en disk på altarets plats och sedan draperat taket med olika länders flaggor; några taflor med speglosor öfver fransmännen prydde väggarna, i ett hörn stod en liten staty af Napoleon I med ansigtet vändt emot väggen.

Utanför i trädgården stodo några små bord — det var hela herrligheten. Emellertid var ölet godt, och det var ju hufvudsaken; ja, till och med härute i den aflägsna Vestern hade tyskarna dragit försorg om, att man till billigt pris kunde få ett godt glas rhenskt vin.

Först nästa morgon skulle man få se, hvad det var för ett ställe, man kommit till. Staden hade den föregående aftonen sett så ödslig och primitiv ut, att man blef helt förvånad öfver att se, att det hela dock var en verklig stad. Här finnas till och med ansenliga byggnader, vackra hus, väl uppförda kyrkor; de flesta äro dock låga hus på två à tre vånin-

gar och af trä. Trottoirerna äro efter vestlig sed belagda med bräder, och dessa äro, äfven efter vestlig sed, i ett förfärligt tillstånd, så att det måste vara mycket vanligt för omahenserna att bryta af sig benen, såframt dessa äro som andra menniskors. Gatorna äro naturligtvis icke stenlagda, de äro som dåliga landsvägar, men både omnibusar och spårvagnar färdas på dem. Man möter icke mycken elegans på gatorna, men de äro dock långt ifrån obesökta. Här finnas ock butiker af ett eget slag, inga stora magasiner, men försäljning af alla de saker, som ett praktiskt, ungt samhälle behöfver, goda men grofva kläder, tjocka skodon, simpla hästar och en uppsjö på pistols- och gevärsbutiker. Här var emellertid mer än ett ställe, der saker funnos, som skulle hafva varit en prydnad för de elegantaste butiker i London och Paris. Inträdde man hos en af de bundtmakare, som hade sina stora försäljningar i de fula träskjulen, så såg man herrpelsar, damkappor, fotmattor, stora skinn, allt af det utsöktaste slag och till verkliga rampriser. Det är ej underligt, att ett fruntimmer här kan få en kappa, en muff, en boa, som skulle göra uppseende på boulevard Poisonnière, likaså billigt som en vanlig hvardagsartikel af samma slag hos oss, ty här köper man det nästan ur allra första hand. Bundtmakaren har sjelf köpt skinnen af indianerna, en damkappa på några hundra riksdaler har hans agent betalt med fem dollars, han åtnöjer sig med att sjelf förtjena 800 à 1,000 procent för att göra den i ordning, och så hänger der ett praktstycke till endast 40 à 50 dollars, som skulle glädja en furstinna.

Omaha har en mängd skolor, femton kyrkor, ibland hvilka en mycket ansenlig katolsk domkyrka, elfva hoteller och en ofantlig mängd dryckesställen, i synnerhet ölstugor, "saloons".

Omaha har icke kommit långt fram på förfiningens bana. På sådana ställen gäller det i ännu högre grad än eljest i Amerika att göra affärer och förtjena penningar, och icke något annat. Man kan emellertid få se spektakler; det finns en liten tysk teater i en af ölträdgårdarna, och vid en af gatorna finns till och med en större teater, der ett sällskap af Christys Minstrels gåfvo föreställningar.

Dessa föreställningar äro så egendomligt amerikanska, att de förtjena omnämnas med några ord, ty ifrån Nya Englands stater till Stilla hafvets kust äro de en lika omtyckt förlustelse.

Christys Minstrels föreställa negrer — nästan aldrig äro de verkliga negrer — som sjunga och gifva till bästa små lustiga scener och konsertnummer.

Sällskapet sitter med svarta kläder och svarta ansigten på scenen i en halfkrets. Underhållningen är mycket omvexlande, men ofta genomströmmad af en humor, hvilken, så rå den än är, icke kan annat än uppväcka det hjertligaste skratt. Det går naturligtvis i hög grad ut på negrerna, och en kärlekshandel mellan en neger och en hvit flicka utgör nästan alltid föremål för behandling i ett eller annat af de många olikartade numren. Man byter gerna om med ett sång- eller orkesternummer och en liten scen. Denna sistnämnda är af omvexlande slag; än är den ett samtal, som pågår mellan ett par af de medverkande, och som, oaktadt det naturligtvis föres på en rotvälska, hvarigenom det mesta går förloradt för en främling, dock är af en så slipprig beskaffenhet, att det lilla, som kan förstås, gör honom förvånad öfver, att slikt kan tillåtas ens i detta fria land. Emellanåt har den karakteren af en dramatisk föreställning. Dessa atellaner äro i hög grad konstlösa. T. ex.:

Sällskapet går, scenen inrättas för att framställa ett rum i ett kosthus, naturligtvis ett kosthus för negrer.

En säng, innehållande en hög paltor, inbäres, en neger, klädd i paltor, kommer in, drager af sig tolf västar och går till sängs. En annan neger i andra paltor inkommer; han har en kappsäck i handen. Det är en resande, som fått sig denna kammare anvisad af värdinnan, hvilken hoppas att få dubbel betalning för en enkel säng. Värdinnan eller hennes piga tittar in genom dörren och frågar, om den främmande för öfrigt har något att befalla. Nu utvexlas ett dussin plattheter, hvarefter han tar utaf sig sitt dussin västar och går till sängs. Ömsesidig öfverraskning, som slutar dermed, att den först ankomne kastas på dörren. Detta i och för sig förklarliga utbrott af ovilja öfver att se sin säng upptagen straffas omotiveradt hårdt. Allt möjligt spökeri plågar den olycklige negern. Han sätter sig på en stol för att draga af sig sina stöflar, då ett ljus kommer upp från golfvet och rakt i näsan på honom. Han blir obehagligt öfverraskad och hans hår reser sig. Härpå är stycket anlagdt. Hår på en half alns längd betäcker negerns hufvud, och genom något sinnrikt arrangement kan detta hår i ett ögonblick resa sig mer eller mindre styft. Det

hela blir nu endast en rad af hårresningar, allt så vanvettigt som möjligt, men oemotståndligt komiskt.

Utanför Omaha finnas ett par ställen, der det dansas, gungas o. s. v. samt också någon gång skjutes med revolver. Det elegantaste stället har en af en dansk trädgårdsmästare, anlagd trädgård, hvilken förevisas främlingar såsom något bland det intressantaste i staden. Den är icke stor, men ganska vacker och i "östlig" stil.

Eljest är allt härute i hög grad "vestligt". Det är icke blott husen och gatorna som äro på annat sätt, det samma gäller ännu mera måhända om menniskorna. Man hör genast en annan dialekt än vid Atlantiska hafvet, hvilket ej heller är så underligt, då man nu är ungefär lika långt från New-York, som den franska gränsen är från Petersburg. Språket, som här talas, är långt mera bredt, och engelsmännen, som hafva för brådtom att förhala tiden med amerikanarnas engelska, skulle visserligen här ute i Vestern dertill finna dubbel anledning. Det hela är ännu rått, bredt och ohyfsadt härute, men här gäller det mer än på andra ställen, att man icke skall döma hunden efter håren. Jag gjorde bekantskap med statssekreteraren i Nebraska, en man, som i staten har en ställning jemförlig med inrikesministerns i Danmark. Han var klädd alldeles som en vedsågare i Köpenhamn: brun halmhatt, ingen väst, men lärftsrock och skjorta, ingendera öfverdrifvet rena, lappade byxor och dito stöflar — sådan var denne gentlemans prållösa drägt, och det är väl att märka, att det icke är fattigdomen, som tvingar honom att bära den, ty han är en man, som eger landtegendomar till 8-900,000 dollars värde, egendomar, som äro i beständigt stigande. Det är ej heller girighet, som gör att han på detta sätt behandlar sitt yttre; det är blott i stil med det hela. Man har ännu ej hunnit så långt här ute i Vestern, att man fått tid att tänka på det mindre väsentliga, på det yttre, men det kommer nog alltsammans i sin tid. Statssekreteraren i Nebraska får kanhända en gång tid att köpa sig en ny hatt och tänka på en väst, när millionerna blifva tillräckligt fulltaliga; åtminstone skola hans döttrar kunna blifva damer på modet i den stora stad, som Omaha måhända är om tio år, och hans son utan anstöt kunna visa sig som amerikansk legationssekreterare vid det mest aristokratiska hof i det gamla Europa.

Vi sutto i en af trädgårdarna mellan vestliga män och tömde våra glas under iakttagande af den vestliga ceremonien,

att stöta i bordet med glaset med ett "now she goes", innan det drickes, då en arbetskarl i skjortärmarna kom hastigt in för att få sig ett glas. Han nickade åt vår konsul, som var med oss, och ehuru det icke ligger något så underligt uti, att en arbetskarl nickar åt konsuler, fingo vi dock veta hvem det var; det var Union-Pacific-banans "general-frakt-agent", chefen för bagage-departementet.

Hvad som var mycket vestligt och långt mera vestligt än angenämt, det var emellertid Wyoming-Hotel. Dess egare och föreståndare var ingen mindre person än ex-guvernören öfver Wyoming-territoriet och för närvarande aspirant att ånyo blifva guvernör öfver staten, en vacker, ung man med ett mycket godt sätt och utan tvifvel "smart" i tillräcklig grad. Det är visserligen ganska intressant att, när man kommer hem till sitt hotell, få nyckeln till sitt rum utlemnad af en excellens, ty så tilltalar man en guvernör, eller åtminstone ex-excellens, och att få inskärpa hos en sådan rangperson, att man blir väckt i rättan tid påföljande morgon, men detta tillfredsställande af ens möjligen aristokratiska sympatier kan dock icke utgöra en tillräcklig motvigt emot hetta, flugor, smuts och dålig mat, och allt detta var i Wyoming hopadt i större mängd, än på de flesta andra ställen på jordklotet.

Utanför på nedra botten i hotellet voro en veranda och en slags öppen sal, som å båda sidor hade utgång åt gatan. Det var samlingsplatsen för en så utvald samling af vestliga "loafers", som man kunde tänka sig. Hvad de här uträtta, måtte gudarna och de sjelfva veta; de sutto der från morgon till afton den ena dagen efter den andra med benen uppe på en annan stol, uppåt en pelare eller hvar de annars kunde anbringa dem, tigande, rökande och spottande. Hedersrummet ibland dem intog, när han ej var ute på ströftåg, den unge kaparen från bantåget, hvilken i det hela syntes intaga en mycket vigtig plats i hotellet. Han beherrskade pigorna, företog sig att spela guitarr för öppna dörrar, när vi andra gingo till sängs, var nedlåtande mot guvernören och ignorerade helt och hållet de gäster, som blifvit hans offer.

Bredvid detta öppna rum var utskänkningsrummet; en bänk med ett bleckfat och en tunna att ösa vatten utur samt en spegelram med en hörnbit af ett spegelglas, hvartill kom ryggen af en kam, angåfvo att detta rum tillika var toilettrum. Matsalen utmärkte sig genom röda, blommiga dukar och en mängd

flugor, hvilka påminde om Cave City. Maten hade, hvilka rätter man än valde, samma smak, och denna var alltid af en flottig gryta. Rummen voro små mörka hålor med luggslitna mattor, som genom sitt dam, sina flugor o. s. v. kunde drifva en till förtviflan en het amerikansk julidag.

Det var underliga gäster, som bodde i detta vestliga hotell. Der fanns ett sällskap af ett dussin herrar, som alltid behandlades med synnerlig uppmärksamhet. I förhållande till den öfriga "vestligheten" sågo de rätt gentila ut, deras skjortor voro af alla regnbågens färger, men rena, och de gåfvo alla ett intryck utaf att tvätta och kamma sig hvarje dag. En eftermiddag uppskrämdes vi, som sutto dåsiga utanför hotellet, af trumpetstötar, förberedande slag på en trumma och andra musikaliska ljud, som kommo inifrån, och ett ögonblick derefter marscherade ut ur dörren en hel trupp med trumpeter, basuner, trianglar och andra instrumenter. De uppställde sig på vägen utanför och uppspelade ett storartadt musikstycke; vi kände igen dem, det var det aristokratiska sällskapet. Den gentilaste af de gentile slog den stora trumman. Han arrangerade bärremmen så kokett som möjligt öfver sin hvita väst och sommarrock, kastade med obeskriflig yrkesskicklighet trumpinnen högt upp i luften, fattade åter tag i den och gaf med ett par dofva slag signal till att man skulle sätta sig i rörelse, och åstad marscherade hela truppen genom stadens gator, spelande och trummande, så att fönsterrutorna skakade. Dessa herrar voro det sällskap af Christys Minstrels, som på aftonen skulle uppträda på teatern, och de gjorde nu en enkel och smakfull puff för föreställningen genom att först marschera en tur i staden under klingande spel.

Det hörer till Omahas egenheter, att man ofta får se indianer på dess gator. De komma till fots eller på sina små dåliga hästar, klädda i en eländig blandning af ursprungligen indiansk kostym och europeiska sängtäcken och dåliga kläder. Deras ärende i staden är att sälja ett och annat, vinsten af deras jagter, saker, som de sjelfva förfärdigat, samt att tigga. De tillhöra hufvudsakligen Pawnee-stammen, som har sitt reserverade territorium i grannskapet af Pacific-banan och lär vara en fredlig stam; i alla händelser slå de med större glädje ihjäl en Sioux än en hvit. De hafva i staden ett par tolkar, hos hvilka man kan tillhandla sig indianska vapen och redskap för ett efter amerikanska förhållanden mycket lågt pris, oaktadt man köper alla dessa saker ännu mycket billigare på präri-stationerna vid

Pacific-banan längre vester ut. Huru litet man härute ännu vant sig vid turister, märker man strax derpå, att priset på dessa föremål ännu är så lågt; man köper en "äkta" båge eller en "fredspipa" billigare, än man i Schweitz får en käpp med oäkta gemshorn för. Det är emellertid en för en äkta "vestlig" amerikanare kittlande syn att se folk gifva ut penningar för en fredspipa med fjäder, ur hvilken de ej kunna röka.

Under sommaren 1871 var man ifrigt sysselsatt med att arbeta på den stora jernvägsbro, som skall gå öfver Missouri. Detta är det enda ställe, der jernvägsskenorna äro afbrutna mellan Atlantiska och Stilla hafven; när denna bro blir färdig, är kedjan fullbordad. Bron ligger ett litet stycke innanför den nuvarande bangården och midt för den del af staden, som kallas Traintown, efter George Francis Train, en bekant offentlig personlighet af den äkta yankee-rasen med en anstrykning af Barnum, som med ifver verkat i Pacific-banans historia, och som redan för flere år tillbaka hade sitt spekulerande öga fästadt på Omaha. Han inköpte der för nästan ingenting ett par hundra acres land, på hvilka han nu har den bästa utsigt att blifva millionär. Bron bygges af jern, en half mil lång, femtio fot öfver floden vid högt vatten och sjutio vid lågt. Den skall hvila på ihåliga cylindrar, hvilka fabriceras i Chicago; cylindrarna fyllas med beton och bron är beräknad att kosta två millioner dollars och skulle vara färdig inom loppet af ett år.

Pacific-banbolaget har mycket stora anläggningar af maskinverkstäder och smedjor. De förra äro försedda med allt det nyaste och utmärkta maskineri, som är nödvändigt för fabrikation af vagnar och lokomotiver. I härvarande verkstad hafva på en gång 850 personer varit sysselsatta med att laga och reparera jernarbetet på vagnar. Under samma tid måste alla reparationer på lokomotiver utföras här, ty det fanns ingen annan verkstad der man kunde arbeta, och man arbetade då natt och dag. Man hade nämligen ända till elfva lokomotiver under reparation på en gång, och der förfärdigades tre nya fraktvagnar om dagen, en bagagevagn i veckan och en personvagn i månaden. Hela linien med undantag af stationen vid North Platte försågs härifrån med alla möjliga småsaker, som behöfvas för en jernvägsdrift. Nu är styrkan fördelad på hela linien, och i hufvudverkstaden arbeta endast mellan tre och fyra hundra man.

I gjuteriet arbetade vintern 1868-69 150 man, och derifrån levererades dagligen sexton tons gjutjern. De flesta re-

staurationsbyggnader, som bolaget lät uppföra på matstationerna, levererades härifrån.

I smedjan funnos under den bråda tiden fyratio härdar, vid hvilka ett par hundra man jemnt arbetade.

I vagn- och målareverkstaden äro för närvarande omkring femtio man jemnt sysselsatta; vagnarna äro hufvudsakligen fabricerade af ask och ek från Michigan, Wisconsin och Indiana. Under den bråda tiden arbetade här omkring tusen personer; nu göras här endast några vagnar i månaden, och man använder mycken omsorg på fabrikationen.

Omaha är icke blott utgångspunkt för jernvägslinier, utan äfven för flera mycket betydande diligenslinier. Om icke så många år härefter skola dessa, liksom diligenslinien, som gick vesterut, vara utbytta emot jernvägar, men ännu far man med diligenser på två stora linier, en nordlig till Sioux City i Iowa och en sydlig till Dakota.

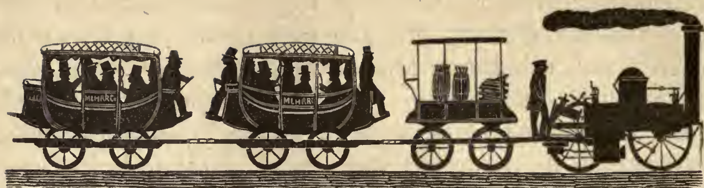
Den omliggande trakten erbjuder icke mycket af intresse att se. Ett litet stycke från staden ligger ett läger, som man besöker, om tiden så tillåter, för att få kasta en liten blick in i de amerikanska soldaternas lif. Barackerna, som blefvo anlagda 1868, äro till antalet 8 och kunna rymma 1,000 man. Lägret är omgifvet af en låg vall, en god körväg har man ditut, och på söndagen är detta en ganska omtyckt utfärd. För öfrigt är der mycket litet att se, barackerna ligga omkring den stora allmänningen med en flaggstång i midten, det är alltsammans. De värfvade soldater, som icke äro i tjenstgöring, gå och drifva rundt omkring utanför sina hus och hafva utseende af en synnerligen obehaglig uppsättning af folk, såsom de också äro. Råa våldsamheter ega icke sällan rum, och det fordras en jernhand för att någorlunda upprätthålla disciplinen bland detta pack.

Detta läger är samlingsplatsen för alla trupper, som användas vester om Missouri, och skall lemna manskap, då man hotas såväl från mormonernas som från indianernas sida.

I grannskapet af lägret ligger Florence, som en gång trodde sig kunna täfla med Omaha. Då detta visade sig vara omöjligt, valde många af invånarna den praktiska utvägen att flytta både sig sjelfva och sina hus till Omaha.

Icke långt härifrån finnes en liten svafvelkälla, Saratoga, om hvilken sangviniska Omaha-bor drömma, att den skall blifva en badort, rik och elegant, om icke i deras tid, så dock i deras barns, och om ej i dessas, så i deras barnbarns.

Schlagintweit, som var här sommaren 1869, omtalar några märkliga indiangrafvar, som skulle ligga i grannskapet af denna källa. Det var ej annat att göra än att söka upp dem, hvilket för öfrigt var temligen svårt, då det tycktes som om Omahas invånare hittills lefvat i den lyckligaste okunnighet om besittningen af en sällsynthet af detta slag. Vi lyckades slutligen att få fatt på några unga vestliga män, som lekte i grannskapet, och på deras anvisning och efter en högst besvärlig klättring uppåt backarna invid floden och en tur öfver en majsåker lyckades det oss äfven att hitta på grafhögarna eller, rättare, hvad som återstod utaf dem, och det var icke mycket; under endast två år tycktes de hafva blifvit till hälften upplöjda. Man hade nu emellertid lugnadt samvete, intet, som var uppgifvet såsom värdt att se i Omaha, var förbigånget.

Det första jernbantåget i Amerika *).

35.

Stillahafs-banans byggande.

Den aflägsna Vestern. — Invandringens gång. — Om Stillahafs-banan. — Arbeten för planens utförande. — Linien undersökes. — Förhandlingar i kongressen. — Understöd af staten. — Kostnader vid anläggningen. — Arbetets gång. — Fullbordandet. — Hvem äran tillhör.

"Den aflägsna Vestern", hvars rikedomar Amerika nu genom Stillahafs-banan, som vi böra benämna den, är i färd med att eröfra, består af sträckor, hvilka tillsammans utgöra mer än hälften af Förenta staternas territorium.

Två stora bergskedjor gå genom denna Vester. Den ostliga, Rocky Mountains, Klippbergen, går från Central-Mexiko genom Nya Mexiko till Colorado, der bergskedjans mest storartade partier äro samlade, och hvilka kanhända inom en menniskoålder skola blifva ett af de för underbara skönheter mest omtalta ställen i Amerika, och derifrån sedan mot norr in i britiska Amerika. Den andra bergskedjan, Sierra Nevada, går ifrån nedra Kalifornien emot norr genom Oregon och Washington-territoriet till britiska Columbias kuster. I södra Kalifornien utsänder den en mindre kedja, som går mera vestligt utmed kusten för att i norra Kalifornien åter förena sig med Sierra Nevada, men återigen skiljer sig från denna för att bildaWillamette-dalen, denna "Oregons trädgård". Det är emellan dessa två kedjor

*) Detta tåg gick 1831 på »The Mohawk and Hudson River Railroad». Lokomotivet hade kommit från England och hette John Bull. Det eldades, som man ser af illustrationen, med ved. Vagnarna utgjordes af vanliga diligenser, satta på spårhjul. På det första tåget befunno sig 16 personer, hvilka ansågos för i hög grad dristiga. Originalmålningen, som återgifves i ofvanstående illustration, eges af Connecticuts historiska samfund.

och deras förgreningar, som alla denna stats rika och vackra dalar ligga.

De olika delarna af den aflägsna Vestern äro temligen bestämdt begränsade till naturlig beskaffenhet. Emellan Missouri och Klippbergen ligger en fyrahundra mil bred, öppen, skoglös, nästan jemn slätt, som omärkligt höjer sig upp mot bergen. Några stora och åtskilliga mindre floder genomlöpa denna sträcka, the Plains. Ännu är denna i sin helhet litet känd, och man har olika åsigter om, huruvida den duger för åkerbruk.

Derefter kommer Klippbergens afdelning, äfvenledes omkring femhundra mil bred, ett bälte af berg och vågformiga höjdslätter med emellan 7 och 14,000 fots höjd öfver hafsytan.

Sedan kommer ett tredje bälte, också omkring femhundra mil bredt, som går från Klippbergens yttersta kedjor emot Saltsjödalen till Sierra Nevada. Den mellersta delen häraf bildar fastlandets stora "inre bäcken". Det är en sorglig, vattenlös öde trakt, den stora Saltsjön i Utah är dess förnämsta vattenreservoir, små bergskedjor gå genom landet med ett mellanrum af tolf till tjugu mil. Floderna, som rinna ned från dem, förlora sig i dalarna. Der finnas endast få träd och ringa grönt. Vidsträckta salt- och alkali-öknar utbreda sig mellan bergen. Hela trakten är högländt, varierande från fyra till åtta tusen fot. Dalarna mellan Klippbergen i Utah och Sierra Nevada äro, på några undantag när, väl vattnade, men det mesta af denna trakt förtjenar förvisso namnet "den stora amerikanska öknen", hvilket man förr, innan landet ännu var riktigt kändt, tillade en ännu långt större del af den aflägsna Vestern. Denna del af Amerika är ännu endast litet känd, men äfven i den ligga måhända stora framtidsskatter dolda, icke för åkerbruket, men uti bergen, hvilka sannolikt gömma omätliga rikedomar af metaller. Rika silfvergrufvor upptäckas beständigt i Nevada, och i Utah hafva grufarbetarnas hackor äfven börjat att arbeta.

Brigham Young sökte väl på alla sätt förhindra, att landets metallrikedomar blefvo kända, men då detta ej kunde undvikas, fann han sig i sitt öde och försökte att sjelf förtjena så mycket som möjligt genom grufvorna. Märkvärdiga naturfenomener lära äfven finnas här, hvarom då och då berättelser komma till de europeiska tidningarna, såsom om den märkvärdiga klyftan Grand Canyon vid Coloradofloden och Shoshone-fallet i Idaho, som säges vara Niágaras rival.

Härefter kommer slutligen som ett fjerde och sista bälte, ett par hundra mil bredt, Sierra Nevada och landet deremellan och Stilla hafvet, både genom sin fruktbarhet och sin storartade och rika natur bildande den starkaste motsats till ökensträckorna. Det är tvärs öfver dessa vidsträckta olikartade, trakter, som Pacific-banan går.

"Westward the star of empire takes its way", hette det redan i gamla dagar, då den aflägsna Vestern var en mytisk trakt för inbyggarna i de ostliga staterna; starkare och starkare blef den ström af invandrare, som sökte sig ut till de aflägsna prärierna, der man i månader vandrade bredvid den med oxar förspända vagnen, innan man nådde sitt hem. Mississippi, vattnens fader, blef icke längre gränsen mot vester, Missouri öfverskreds, fram ur det okändas dimmor stego efter hand alla dessa rika landsträckor — Ohio, Indiana, Illinois, Michigan, Minnesota, Missouri, Iowa. Men invandrare-strömmen hejdade ej sin starka fart. Medan mormonerna med fanatismens hjeltemod framträngde öfver de vilda bergen och de ändlösa öknarna till Saltsjöns afskräckande stränder, uppnådde de andra, icke mindre dristiga förtrupperna för Österns civilisation äfven Kansas' och Nebraskas fruktbara prärier, vågade att tillryggalägga "den stora amerikanska öknen", att gå öfver Rocky Mountains och sätta sig ned i Oregon och Nevada. De möttes snart af dem, som Kaliforniens guld redan förut hade lockat öfver Stilla hafvet, och kedjan af hvita män var knuten tvärsöfver det ofantliga fastlandet.

Oerhörda sträckor hafva nu berörts af mennisko-arbeten, men också endast berörts. I de bebodda staterna härstädes finnes ännu plats för hela Europas befolkning, och ännu vänta Dakota, Idaho, Montana, Washington, det mesta af Utah, Colorado, Arizona och Nya Mexiko på, att deras okända rikedomar skola tagas i betraktande.

Det har gått förunderligt fort med detta framträngande. Det drog ut månader för dessa långa, långa tåg af vagnar med hvita linnetak och med de förspända oxarna att komma öfver prärierna och öknarna, urblekta skeletter af dragarna ligga i tusental utmed de gamla emigrantvägarna, och på många ställen stå små kors med inskrifter, dem regn och snö utplånat, och påminna om dem, som dogo, under det de voro på vägen. Det gick långsamt framåt med dessa tåg, men det ena följde efter det andra i en rad, som aldrig upphörde.

Nu är jernvägen färdig mellan de två hafven, och på färre dagar, än det förr behöfdes veckor, kryssa nu invandrartågen öfver de omätliga sträckorna, och den utvecklingsperiod, som banan inviger, kommer att försiggå med ännu större hastighet.

Pacific- eller Stillahafs-banan har visserligen en historia, men den är icke mycket lång. Dess första period är höljd i mörker, och det är mycket svårt att af de få, sparsamma och spridda upplysningar, som kunna öfverkommas, göra sig en någorlunda klar bild af hela företagets uppkomsthistoria. Många äro de, som göra anspråk på äran att först hafva satt denna tanke i rörelse och arbetat för den. Enligt W. F. Rae är det emellertid otvifvelaktigt, att en man vid namn John Plumbe, walesare till födseln, men naturaliserad som amerikansk medborgare, år 1836 började en kraftig agitation för att få en jernväg anlagd öfver fastlandet. Tills efter guldupptäckterna bodde han i Kalifornien och begagnade äfven då dessa såsom stöd för sin älsklingsplan.

Ju mera invandrarströmmen tog sin riktning emot vester, hvarigenom stater och territorier af den största betydelse uppstodo vid foten af Rocky Mountains, desto tydligare blef det, att byggandet af en jernväg skulle vara ett företag af största vigt, och många män med inflytande och framstående ställning hade, utan tvifvel oberoende af hvarandra, på olika tider uttalat sig i denna riktning.

År 1853 voterades en summa för undersökning af hvilken linie skulle anses vara den gynnsammaste för en eventuel jernväg, och åtskilliga stridiga åsigter gjorde sig snart gällande. Två vägar blefvo angifna såsom de, mellan hvilka man borde välja, en nordlig och en sydlig, och en rapport på tretton stora band gaf en detaljerad framställning af dessa två liniers företräden och brister.

Det hade måhända dragit ut i åratal, innan man på grundvalen af de i de tretton banden innehållna argumenten hade fattat sitt beslut. Då utbröt kriget, och hela frågan kom att på en gång stå i ett annat ljus.

Man hade redan förut en stark känsla utaf, att Östern och Vestern voro löst förenade med hvarandra i materielt hänseende; en mycket gles kedja af små fästen och militära poster, hvilka ej en gång voro tillräckliga att beskydda emot indianernas öfverfall, var allt. Då nu söndringen emellan Norden och Södern började, insåg man att unionen i verkligheten hotades med att

sönderfalla i tre stycken, Norden, Södern och Vestern. I Texas samlades vid denna tid en styrka i ändamål att lösrycka Stillahafs-staterna från unionen.

Hade ej kriget utbrutit, skulle måhända den stora jernvägsplanen ännu i dag varit en plan i luften; nu genomfördes den i en handvändning. Det uppfattades som en taktisk politisk rörelse att bestämma sig för jernvägsanläggningen. De, som hade hållit på den södra linien, sutto icke längre i kongressen, och kongressen kunde icke en gång i sin dåvarande ställning besluta en linie genom den södra delen af staterna.

I Vestern är det ett par män, åt hvilka man i synnerhet häfdar äran att hafva varit bland de första, som arbetat för en bana från Kalifornien österut öfver fastlandet, A. A. Sargent och Theodor Judah, och som vid detta tillfälle spelade en säkerligen icke liten rol vid kongressens beslut.

Den sistnämnde var en ingeniör i San Sacramento, som genom sina egna undersökningar hade kommit till den öfvertygelsen att förslaget var möjligt. Han hade sjelf inga penningar, men en mindre krets bland hans bekanta satte honom i stånd att företaga en undersökningsresa öfver Sierra Nevada. Denna företogs sommaren 1860 af ett litet sällskap, som hade att utstå de största besvärligheter på sin rundresa i denna vilda trakt, men som återkom på hösten med så gynnsamma resultater, att en summa på 1,800 dollars subskriberades för att användas under följande sommaren; äfven dessa undersökningar lemnade goda resultater, och Judah började att gå omkring till penningkarlar för att få dem att intressera sig för företaget. Men här stötte han på det mest hårdnackade motstånd; han var okänd, fattig, och man ansåg det för naturligt, att hela hans plan endast var en humbug, som åsyftade att skaffa honom någon förtjenst genom att få ett slags bolag bildadt, erhålla en koncession för staten Kalifornien och sedan låta denna ligga och vänta för den möjliga händelse, att det verkligen kunde blifva utsigt till att sätta företaget i verket, i hvilket fall man då skulle sälja sin koncession och förtjena några tusen dollars.

Kanhända också att åtskilliga kapitalister höllo sig tillbaka i den tanken, att ett sådant företag, om det kom till stånd, skulle vara farligt för deras monopol-intressen.

1862 reste Judah till Washington med sina planer, kartor o. s. v. och deltog i agitationen för den bill, som gjorde byggandet af banan till en verklighet; James H. Campbell och

unionens nuvarande högt aktade vice-president, Schuyler Colfax, nämnas, förutom den kaliforniske medlemmen, den ofvannämnde hr Sargent, såsom de, hvilka nu i huset understödde planen, under det att senatorn Dougall från Kalifornien, hr Wilson från Massachusetts och Morril från Maine voro ifriga förespråkare i senaten, måhända i synnerhet den förstnämnde; ty utanför de stora kapitalisternas krets i Kalifornien hade önskan om en jernväg i längre tid varit så lefvande, att ingen blef vald, som ej var en "jernvägsman". Intet under derför, att de kaliforniska medlemmarna, både i huset och senaten, nu gjorde sitt yttersta, då utsigt förefanns att verkliggöra planen. Det var dock icke så lätt. Man måste strida icke blott emot starka skäl, utan äfven emot hån och spe.

Efter en lång redogörelse af Sargent för företaget frågade en af dess motståndare torrt: "Förstår jag ledamoten från Kalifornien riktigt, att han verkligen tror att denna jernväg kan byggas?"

"Ledamoten från Illinois må förstå," svarade Sargent lugnt, "att jag förutsäger, att om denna bill antages, så är banan byggd inom tio år."

I det hela taget föllo många märkliga uttalanden i kongressen under debatten om bananläggningen. I Mars 1862 förklarade ordföranden för representanthusets utskott för Stillahafsbanan: "Banan är en nödvändighet för regeringen. Det är regeringen, som uppfordrar enskilda kapitalister att bygga den. Herrarna hafva den föreställningen, att det är en mycket stor välgerning mot dessa aktieegare att hjelpa dem med omkring hälften af det kapital, som fordras. Jag tillåter mig att göra er uppmärksamma på, att regeringen är *nödsakad* att bygga banan. Om landets kapitalister vilja försträcka hälften af det belopp, som är nödvändigt för detta stora företag, gör regeringen endast litet, då hon hjelper dem med ett lån till den andra hälften."

Samma åsigt, att regeringen var nödsakad att sörja för att denna förbindelse kom till stånd, gjorde sig äfven gällande i senaten. Senatorn Wilson förklarade: "Jag ville gifva hundra millioner dollars för att bygga banan och göra det med glädje, troende mig dermed hafva gjort något stort för mitt land. Hvad äro hundra millionener för att tvärs öfver detta fastlands midt draga en jernväg, som skall sammanknyta och förena folket vid Atlantiska oceanen med det vid Stilla hafvet. Jag vill hvarken pruta på pengar eller land för detta ändamål."

Att regeringen ej misstog sig, äfven om man betraktar företaget från en ren affärsmässig ståndpunkt, utvisar den rapport, som i Februari 1871 förelades senaten från komitén för Stillahafs-banan.

"Omkostnaderna för öfverlandsposten", heter det i denna, "voro, om man betraktar hela perioden före förvärfvandet af landen vid Stilla hafvet till den tidpunkt, då jernvägen öppnades, i medeltal åtta millioner dollars om året, och denna utgift var i ständigt stigande. Omkostnaderna efter liniens fullbordande äro den årliga räntan på 3,897,129 dollars, hvartill får läggas hälften af betalningen för den befordran, bolaget ombesörjer nämligen omkring 1,683,000 dollars, eller en totalutgift af fem millioner, hvilket alltså är liktydigt med en besparing af tre millioner årligen. I denna beräkning göres intet afseende på den förra beständiga förstörelsen af lif och privat egendom genom indianerna, på de stora summor, som af finansministeriet blifvit utbetalta enligt akten af den 3 Mars 1849, om ersättning för skada, åstadkommen af indianerna, på lättnaderna i postbefordringen, på förhindrandet af indiankrigen, det ökade värdet af offentlig jord, utvecklingen af kol-jerngrufvorna i Wyoming, guld- och silfvergrufvorna i Utah, på banans betydelse för handelns och omsättningens befrämjande i det inre af landet och lättnaden i handeln med Stillahafs-kusten och Asien, och framförallt den sammanhållning, den har gifvit unionen, och den säkerhet, den har förskaffat i händelse af krig med utlandet".

Kongressen beslöt en akt, som stadfästades af Lincoln den 1 Juli 1862, under benämningen: "Akt, att vara behjelplig vid byggandet af en jernvägs- och telegraflinie från Missouri-floden till Stilla hafvet, och hvilken tillförsäkrar regeringen begagnandet af denna linie för post-, militär- och andra behof".

Staten understödde företaget dels genom att lemna de jernvägsbolag, som hade del i detsamma, land, dels genom att förläna dem statsobligationer.

Gåfvan af land bestod i hvarannan "section" (ett stycke land på 640 acres) på båda sidor om banan till ett belopp af tillsammans 12,800 acres för hvarje mil af banan. Detta utgör i allt 22,735,104 acres, utaf hvilka Union Pacific erhöll 13,295,104 och Central Pacific 9,440,000 acres.

Dessutom erhöllo bolagen 6 procents räntebärande obligationer efter följande skala: för den lätta delen af linien 16,000 dollars pr banmil, för de svårare delarna, som dock icke befunno

sig i bergstrakterna, 32,000 dollars pr banmil, och slutligen i bergstrakterna 48,000 dollars pr banmil. Union-Pacific-bolaget, som började vid Omaha och byggde vesterut, byggde 525 mil, för hvilka det erhöll 16,000 dollars, 363 mil för 32,000 dollars och 150 mil för 48,000 dollars enligt denna taxa, tillsammans omkr. 27,230,000 dollars. Central-Pacific-bolaget, som byggde från Sacramento österut, anlade endast 7 mil för 16,000 dollars, 580 mil för 32,000 dollars och 150 mil för 48,000 dollars, tillsammans omkring 25,885,000 dollars. Totalbeloppet af understödet var 53,121,632 millioner.

Mycket af det land, som bolaget erhöll, är värdelöst, men mycket är också af utmärkt beskaffenhet, så att den tid kan komma, då bolagen genom att sälja sitt land kunna återvinna största delen af anläggningssumman och på detta sätt måhända få banan för nästan intet.

I jernvägslagen fanns en ofördelaktig bestämmelse, hvilken tillräknades de starka skyddsystems-tendenserna i Amerika, den nämligen, att allt jernarbete skulle vara af inhemsk fabrikation vid straff af privilegiernas förlust. Detta var af en omätlig vigt för jernverksegarne i Pennsylvanien, och den har måhända kommit till stånd på ett mindre "fair" sätt. Resultatet blef dock, att anläggningen fördyrades med minst tjugu millioner, på samma gång som man fick mindre godt jern, än man kunde hafva fått från Europa.

Hela arbetet kan beräknas hafva kostat omkr. 186,500,000 dollars.

Den material, som de två bolagen hade i gång på linien, bestod 1871 af 333 lokomotiver och 7,769 andra vagnar af alla möjliga slag, bland hvilka 156 första klassens passagerarevagnar, 43 sof-kupéer, 76 invandrare-kupéer (2:a klassen), 179 post- och bagagevagnar och för resten en mängd olika slags vagnar, till en del konstruerade efter de olika produkter, som på dem skulle transporteras.

Regeringen hade såsom den yttersta terminen för företagets fullbordande bestämt den 1 Juli 1876. Man började arbetet den 5 November 1865, då det första spadtaget togs vid Omaha. George Francis Train yttrade i sitt tal vid den fest, som beledsagade arbetets början, att banan skulle vara färdig inom fem år, och han gjorde sig löjlig derigenom i hela unionen. Genom öfvermenskliga ansträngningar blef banan, såsom bekant är, färdig den 10 Maj 1869, då Central Pacifics- och Union Pacifics-arbetarna möttes vid Promontory Point vid Saltsjön och naglar af guld

från Kalifornien och af silfver från Nevada fastnitade den sista skenan på lagerträdssyllarna.

Det första kontraktet om byggande af Stillahafs-banan afslöts i Augusti 1864, men i början gick det långsamt. Här måste byggas verkstäder, maskinhus och smedjor, och all materiel skulle anskaffas långtifrån. Det fanns ingen jernväg, som gick närmare Omaha än 150 mil, och öfver denna sträcka måste allt det i Östern köpta materiel transporteras på vagnar med ofantlig kostnad. Arbetarna måste forslas samma väg; synnerliga svårigheter vållades genom transporten af den ångmaskin om 70 hästars kraft, som drifver bolagets fabriker i Omaha.

På en sträcka af sexhundra mil vester om Omaha är landet dessutom blottadt på timmer; man kunde endast på en ö i Plattefloden hitta på något bomullsträd, som var alldeles obrukbart till jernvägsbyggnad. Syllarna måste hemtas från Michigan, Pennsylvanien och New-York och kostade derigenom ända till 2½ dollar stycket.

Till och med provianten åt arbetarna måste anskaffas från Östern. Det drog ut nära på ett år för att få allt detta i ordning.

I Januari 1866 hade man byggt 40 mil, under årets lopp steg detta till 265 mil, 1867 tillkommo 285 mil, så att man den 1 Januari 1868 hade byggt 550 mil. Ifrån dena tid försiggick arbetet med beständigt växande hastighet; under de sista femton månaderna byggdes 534 mil.

Då generalpoststyrelsen i Washington i Mars 1869 erhöll officielt meddelande om att Union Pacific var färdig från Omaha till Ogden och Central Pacific från Sacramento på ett afstånd af 76 mil från den ändpunkt, som var bestämd för den andra banan, trodde man det icke, och då New-Yorks tidningar meddelade ett telegram från San Francisco af den 29 April 1869, enligt hvilket det fattades endast nio mil i förbindelsen mellan ocean och ocean, ansågs detta såsom en humbug och intet annat; men det fanns också flere månader, under hvilka 20,000 menniskor arbetade på denna bana. Låt vara att banan är byggd på ett sätt, som till en del är mindre solidt än de goda europeiska jernvägar, vi äro vana att färdas uppå, låt det vara halsbrytande träbroar och timmerställningar der, hvarest vi ej kunna tänka oss annat än solidt murverk och jern att färdas uppå, låt det hafva varit aldrig så mycket skäl för, att lifassuransbolagen i början helt och hållet vägrade att assurera

dem, som reste på Stillahafs-banan — det var i alla fall ett stolt verk, som blifvit fullbordadt.

Det syntes vara ett arbete för menniskoåldrar att bringa till stånd en ordnad jernvägsförbindelse öfver dessa ofantliga sträckor. Här låg ännu en oberörd natur i all sin ursprunglighet, och innan man börjat att eröfra denna, innan nybyggarna haft ännu ett par generationer att framrycka, syntes det vara en dårskap att lägga en ett par tusen mil lång bana öfver bufflarnas och antilopernas betesmarker, öfver Rocky Mountains och Sierra Nevada. Den jättestora tanken blef emellertid genomförd med en hastighet och energi, som göra företaget dubbelt imponerande.

Det är ett verk, som knappast något annat folk än det amerikanska skulle kunna hafva genomfört, den hänsynslösa och rastlösa energi, som behöfdes härtill, finnes knappast hos någon annan folkstam, och det är ett verk, som icke blott är ensamt i sitt slag såsom jernvägsanläggning, utan till hvilket man ej skall kunna finna något motsvarande i storhet, hvar man än må söka. Väl nämnes gerna Suezkanalen, hvars färdigblifvande sammanföll med Pacific-banans, såsom ett motstycke i den gamla verlden; men man måste gifva amerikanarna rätt, då de påstå, att denna kanals fullbordan endast var ett sättande i verket af hvad som påbörjades för öfver tretusen år sedan; hvaremot det underverk, de utfört till verldsamfärdselns tjenst, och som, både hvad tekniska och ekonomiska svårigheter angår, icke står efter något annat, fullbordades på tre och ett halft år.

Banan öppnades med stora festligheter. Den hammare, med hvilken guvernör Leland Standford, president för Central Pacific, indref spikarna i den silfverbelagda skena, som förenade Union- och Central-linierna, var satt i förbindelse med den telegrafiska apparaten; och när stunden närmade sig, då ceremonien skulle försiggå, afstannade all telegraftjenst i hela Nordamerika, på det att hela unionen måtte kunna lyssna till de hammarslag nere i Utah, hvilka skulle fullborda ett stort lands stora arbete. Det var en djup symbolik häruti; det var verkligen hela det amerikanska samhällets eget arbete. Det är ett för detta land och detta samhälle betecknande drag, att intet enskildt namn kommer att öfvergå från slägt till slägt såsom förenadt med Pacific-banans fullbordan. I Europa skulle man ansett sig behöfva samla hedern och äran af ett sådant företag till en gloria om en enskild mans hufvud; här i Amerika är det “vi sjelfva“, som hafva gjort det och uppbära äran derför — och detta med rätta.

36.

Från Omaha till Ogden.

Reseboken. — Bespisningssystemet. — Plattefloden. — Unionens »geografiska medelpunkt». — På de rätta prärierna. — Bufflarna. — På indianernas område. — Indianerna. — »Qväkarpolitiken.» — Öfverfall på banan. — Frågans lösning. — Präribyarna. — En präristation. — Prärihundarnas byar. — Antilop-trakten — Cheyenne. — Klippbergen. — Snön. — Laramie-slätterna. — Sherman-stationen. — Emanciperings-intermezzo. — Arbeten på banan. — Erinringar från mormonkriget. — Öde städer. — I Utah. — »Echo Canyon». — En vild jagt på jernväg. — »Tusenmila trädet». — I Ogden.

Bangården i Omaha är bekant för den lifliga rörelse, som herrskar der, när Stillahafs-tåget skall afgå, och ehuru ett bantågs afgång, synnerligen i Amerika, är den mest hvardagliga sak i verlden, kan man dock ej förundra sig öfver, att på den tid af dagen, då detta storartade tåg skall sätta sig i gång, en viss rörelse herrskar äfven bland dem, hvilka icke som passagerare skola följa med på resan.

Här som öfverallt är dock trängseln icke förenad med någon af de olägenheter, som äro oskiljaktiga från en öfverfylld europeisk bangård. Man har sin biljett till tåget i annotationsboken och sin biljett till Pullmans-vagnen i portmonnän och går så obehindrad af alla konduktörer och inspektörer in i vagnen, arrangerar med den färgade uppassarens höfliga bistånd sitt babagage och kan sedan med sinneslugnet hos en person, som har sitt på det torra, ställa sig på platformen och prata intill det sista med de bekanta, som medföljt från Omaha, se på folkets brådska och fundera på, huruvida folk månntro äfven kommer för sent till ett tåg på Stillahafsbanan, såsom det sker på mindre och anspråkslösare tåg.

Konduktörerna ropa sitt "all onboard" med det kända sjungande tonfallet, tåget sätter sig långsamt i rörelse, och åstad går det mot det aflägsna målet.

Under den första tiden, sedan man lemnat Omaha, förvånas man öfver, huru uppodladt landet fortfar att vara. Farmerna ligga tätt omkring på den fruktbara tärijorden, och

man börjar redan, helt visst utan skäl, att hysa en viss fruktan för, att man icke skall få se mycket af dessa ödsliga prärislätter, öfver hvilka man tänker sig Pacific-tåget ensligt framskridande under långa dagar.

Man förvånas äfven redan nu öfver de många stationer, som ligga vid banan. Knappt tretio mil från Omaha hålla vi för tredje gången — vid Elkhorn; de båda andra gångerna hade tåget knappt stannat, innan hjulen åter satte sig i rörelse; här är något längre uppehåll. Stationen ligger nämligen i den fruktbara Elkhorn-dalen, och här är nästan alltid någon trafik. Ett par mil från stationen går banan öfver floden af samma namn som dalen; det är en rätt ansenlig biflod till Missouri, 300 mil lång; den är en af de få floder härute, som innehålla tillräckligt vatten för att kunna drifva qvarnar och andra anläggningar, och då derjemte jorden i dalen är utomordentligt fruktbar och den anses vara en af Nebraskas vackraste dalar, är det icke underligt, att den är tätt befolkad. På en sträcka af öfver hundra mil lärer befolkningen utgöras öfvervägande af tyskar. Dalen är tillika rik på vildt, och i floden hvimlar det af både vattenfågel och fisk, hvarför också stället är mycket besökt af sportsmän; så säger åtminstone den resehandbok, med hvilken den kringvandrande bokförsäljaren i tåget försedde oss.

Denna resebok, Crofutts "Trans-Continental-Guide", som densammas välklingande namn är, förtjenar för öfrigt en särskild rekommendation af dem, som göra Pacific-turen. Om man eljest i Amerika är utsatt för stora obehag af brist på resehandböcker, så är detta icke förhållandet här. Denna bok är en så god följeslagare på den långa resan, som man kan önska sig, och i synnerhet sätter man, när tiden faller sig något lång, värde på de många små upplysande drag ur dessa trakters tidigare historia, hvilka den på ett lifligt sätt meddelar. Den är så full af roande historier och små drag, af hvilka åtskilliga meddelas i det följande, som en lifslefvande amerikanare sjelf, och det vill säga något. Nästa station af någon betydenhet är Fremont. Den har hufvudsakligen sin restaurationslokal att tacka för sitt namn; den anses nämligen för att vara en af de bästa matstationerna på Stillahafs-banan.

Här gör man nu bekantskap med det system, efter hvilket jernvägsbolaget ombesörjer passagerarnas bespisning. Då tåget stannar framför den långa, låga stationsbyggnaden, helsas det af

ett par negrer, hvilka komma utrusande som galningar, med ett pinglande oväsen på messings-gongonger; detta är den minst behagliga delen af arrangementet och som kunde vara mera passande som en introduktion till att låta tåget springa i luften, än till serveringen af en lunch.

Man stiger fort utur vagnen, utan att dock företaga sig något, som på ringaste sätt liknar den kapplöpning, man efter resebeskrifningar alltid tänker sig ega rum i Amerika på de ställen, der något ätbart serveras. I en stor luftig sal äro dukade en mängd mindre bord, vid hvilka alltid finnes rikligt med platser för gästerna. På borden äro framsatta några varma rätter, skinka, förlorade ägg, biffstek o. s. v., åtskilliga birätter och ett rikt urval af de varma, degiga brödsorter, hvarmed amerikanarna förkorta sitt lif. Uppassarna gå omkring med en stor kanna i hvardera handen, den ena innehållande kaffe, den andra te, och slå i åt gästerna. Man kan äta och dricka så mycket man vill och begära saker, som icke serveras, t. ex. kall mjölk — det hela har äfven här på prärien detta angenäma drag af "fullt-upp", efter husets tillgångar, som är karakteristiskt för amerikanska hoteller. Som desert serveras en mängd olika ostsorter, små biscuits, frukter o. s. v. Priset är en dollar, som betalas vid utgången.

Man får riklig tid att intaga sin måltid; en half timme är det vanliga på alla matstationer, och detta iakttages också temligen noggrannt.

När man lemnat Fremont, går banan på sidan om Plattefloden, hvilken nu på långa sträckor gifver landskapet sin prägel.

Plattefloden har ett stort namn i den aflägsna Vesterns kolonisations-historia. Det var utmed de låga bankarna på denna flods södra strand, som "den gamla utvandrarvägen" gick. Midtemot denna, på den norra stranden, går nu Stillahafs-banan. De långa, långsamma tågen af vagnar med linnetält, "prärískonerterna", synas nu sällan till, så att man kan resa hela vägen och endast här och der få se en liten koloni begifva sig å väg på detta sätt. Men en tid och för icke så länge sedan var trafiken liflig här. Atchinson i Kansas var under de senare åren den hufvudpunkt, från hvilken trafiken utgick. Denna stad lefde till stor del utaf den. De många fraktfirmorna hade i denna stad omkring 2,500 vagnar för att ombesörja trafiken öfver prärierna; till dragare för dessa vagnar egde de 7,310

mulåsnor och 29,720 oxar. År 1865 fortskaffades derifrån 27,000 tons frakt. Kansas City, Leavenworth, St. Joseph, Omaha och Plattesmouth voro äfven utgångspunkter för en utomordentligt liflig trafik med transport af fraktgods, och det var ett kapital af många millioner, som låg i vagnarna, mulåsnorna och oxarna. Nu ombesörjer jernvägen fraktbefordringen, och oxarna ätas upp.

Plattefloden är bred, men låg och grund; ofta är vattnet om sommaren inskränkt till en smal ränna. År 1863 var den så uttorkad, att oxdrifvarna måste gräfva gropar i flodbottnens sand, för att komma åt det vatten, de behöfde för vattning. På många ställen, der strömmen ser ut att vara djup och bred, når vattnet knappt upp öfver fotknölarna, och floden är på sina ställen öfver hela sin bredd endast sex till åtta tum djup; här finnas äfven ställen, der det ser ut som om man skulle kunna gå säkert på en fast flodbädd, men hvarest man genast skulle gå till botten i en tunn sandvälling. Sjelfva Plattefloden förändrar ofta sitt lopp, den är så ombytlig och föränderlig, som någon ström kan vara, och formännen gåfvo den i fordna dagar intet godt vitsord; mången tungt lastad vagn har blifvit fastsittande uti den, äfven för sådana, som trott sig känna den mycket noga.

Plattedalen utgör för öfrigt ett rätt egendomligt landskap; men på sommaren, när gräset vissnat och de talrika blommor, som under våren lära bilda en underbar matta öfver de flacka höjderna, äro försvunna, ser det hela mycket dystert och enformigt ut. Man har nu omärkligt kommit bort från de bebodda trakterna, och det flacka landskapet har ett mycket ödsligt utseende för oss, som ännu icke äro vana vid de rätta prärierna.

Landet utmed floden tillhör till stor del Union Pacificbolaget; detta land är redan i marknaden och det synes komma att få god afsättning. Det är mycket fruktbart, och skulle det vara nödvändigt att öfversila det, så kan Platte här komma att göra stora tjenster. De tider, då öfversilningen skulle ega rum, finns här tillräckligt med vatten, och både sjelfva floden och dess många förgreningar hafva tillräckliga fall.

Omkring hundra mil från Omaha ligger Columbus, en liten stad med 1,000 invånare; den är hufvudstaden i grefskapet Platte, och George Frances Train har i den upptäckt "Förenta staternas geografiska medelpunkt". Han har börjat en agitation för att flytta regeringens säte från Washington hit och här uppresa ett nytt Kapitolium. Dessa sträfvanden äro måhända

välmenande å hans sida och skulle åtminstone, om de verkligen lyckades, knappast lända honom till skada i ekonomiskt hänseende, lika litet som Pacific-banan blef det för Omaha; men han har

På prärierna.

knappt mera utsigt för att genomdrifva detta försök än att blifva president, för hvilket senare han äfven börjat att verka. Det måste för öfrigt erkännas, att man har sett förunderliga saker i Amerika i fråga om att flytta hufvudstäderna i de olika staterna. Sålunda blef, för att hålla oss qvar i grannskapet, Omaha på ett gåtfullt sätt detroniseradt för en liten obekant stad, Lincoln, på ett sätt, som skulle vara alldeles oförklarligt, om icke personliga intressen varit med i spelet hos den församling, som fattade detta beslut.

Kort efter sedan man lemnat Columbus går tåget på en ganska solid träbro öfver Loup Fork, en liten flod, som upprinner nordost om staden North Platte och genom en fruktbar åkerjord utflyter i Platte. Här i dalen finnes en stor rikedom på vildt, rådjur, antiloper, kalkoner, präri-kycklingar, vilda änder och gäss.

Vid Grand Island höll tåget den första dagen för "supper". Det är en liten stad, som enligt reseboken har sitt namn efter en ö i Plattefloden, hvilken ö ligger två mil derifrån, med omkring 80 mils längd och 4 mils bredd, och som är märkvärdig derför att den har litet skog, hvilken dock endast utgöres af bomullsträd. Ön tillhör regeringen, och här har en post soldater sitt qvarter. Staden har fem à sexhundra invånare, en katolsk och en metodistkyrka.

Nu äro vi ändtligen ute på de egentliga prärierna. Dessa ändlösa grässlätter, som utbreda sig åt båda sidor, motsvara fullkomligt de föreställningar, man gjort sig om dem. Här gick banans byggande lätt, milslångt går den i en nästan snörrät linie, ja, trakten är så jemn, att det starka ljusskem, som är anbragt framför lokomotivet, lärer under en mörk natt kunna ses på ett afstånd af tio till tolf mil.

Alla menniskoboningar upphöra i dessa ursprungliga trakter, hvarje spår af mensklig verksamhet försvinner. Det är ofantliga slätter, än förunderligt flacka, än vågformiga. Vegetationen är redan något afsvedd af solen, det rika, yppiga gräs, som man såg i nejden omkring Chicago, är längesedan försvunnet. Det är något alldeles förunderligt att på ett jernvägståg resa öfver dessa primitiva trakter, att från tågets platformer se representanterna af den djurverld, som här har sin tillvaro, att se antiloper springa öfver slätten och att resa midt igenom prärihundarnas byar.

När man lemnat Grand Island, får man en uppmaning att hålla skarp utkik efter bufflar, visserligen icke med utsigt till något gynnsamt resultat. På en sträcka af ett par hundra mil äro vi visserligen på de trakter, som fordom hörde till bufflarnas mest omtyckta betesmarker. Nu är det endast under vissa tider på året, som man ännu har någon förhoppning att få se dem. På våren begifva de sig nämligen från Arkansas, der de öfvervintrat, till de nordliga prärierna och återvända på hösten. Ännu för tio år sedan såg man här dessa djur i tusental. Hjordarna voro så stora, att invandrarnas karavaner ofta nödsakades att stanna, när bufflarna gingo öfver vägen, och i Fort Kearney blefvo soldaterna genom en dagorder förbjudna att jaga bufflar på sjelfva paradplatsen.

Bufflarna äro nu nästan försvunna utmed jernvägen, men präriernas öfriga bebyggare bibehålla sig orubbade; att ett tåg ett par gånger om dygnet rasslar förbi oroar dem icke. De smidiga, bruna antiloperna låta jaga sig ett stycke utåt slätten, när lokomotivet kommer susande, men så vända de åter om, kasta en nyfiken blick efter oss och fortfara sedan att beta.

Förbi den lilla stationen Pawnee går tåget öfver Wood River och derpå ett stycke utmed denna flod, en biflod till Platte. Trakten häromkring är temligen odlad; utmed flodens stränder lärer jordmånen vara förträfflig. Att här icke finnas så få farmers i grannskapet, märker man strax på den omständigheten, att lokomotivet hvarje ögonblick har brådt med att skrämma bort kor från banan. Dessa djur hafva ju äfven hos oss en viss böjelse att begifva sig dit, der de ej skola vara. Denna fatala böjelse har på Pacific-banan blifvit en riktig last: skenorna hafva en obegriplig dragningskraft för dessa djur, de trotsa dikens och jordvallars besvärligheter för att få det nöjet att komma upp på dem, och när de väl äro der, behålla de platsen till det yttersta. Lokomotiverna hafva, som man skulle tro, fullkomnat en särskild apparat för att utföra ko-skrämningstjensten, en sådan djefvulsk konsert af vrålande i olika tonarter, omvexlande med långa hvisslingar, äro de i stånd att uppföra. Korna äro emellertid af en egendomlig omusikalisk beskaffenhet. De finna intet som helst stötande i detta ljud, åtminstone ej tillräckligt nog, att de för dess skull vilja aflägsna sig. Vanligen måste tåget stanna farten, och först när lokomotivet kommer dem så nära, att de se, att det är dess allvar att icke vilja gå ur vägen för dem, bestämma de sig för att

bryta upp. Stundom hålla de emellertid ut till det sista, och det blir då den af mycket starka stolpar förfärdigade "kofångaren" frampå lokomotivet, som uppgör räkningen. Lokomotivförarna på Pacific-banan, hvilka ju onekligen äfven hafva ett eget värf — ty det är väl onödigt att nämna, att det på dessa par tusen mil aldrig varit tal om någon banvakt — böra hafva utomordentliga anlag för att redan på långt afstånd se, om något finns på spåret och detta till och med under en mörk natt, då det ovana ögat förgäfves skulle anstränga sig för att se någonting. De utbildas på samma sätt som utkiken ombord, och de, som synnerligast hafva att glädja sig häråt, det är korna på de befolkade ställena utmed banan.

Den lilla dalen utmed Wood River var en bland dem, som tidigast blefvo bebyggda i Nebraska, och de första pioniererna hade mången blodig strid att utstå med indianerna, hvilka till och med flere gånger bortdrefvo hela kolonien efter svåra förluster till lif och egendom. Husen byggas ännu som blockhus, med skjutgluggar i väggarna och grästorf på taket, så att detta icke må kunna stickas i brand.

Vid Kearney ligger, några mil från stationen, ett litet fäste af samma namn, som har varit till mycken nytta under indiankrigen. Den gamla stråkvägen gick här förbi detta och en liten stad i dess grannskap, hvilken nu emellertid står i begrepp att försvinna, emedan den väsentligen lefvat af att ombesörja transporten på den gamla linien.

Man är nu i den trakt, der många af de vildaste scenerna föreföllo under indianstriderna. Sioux'erna, cheyennerna och arapahoerna hafva här gjort de blodigaste öfverfall på invandraretågen. Det var deras sed att söka upp gömställen mellan höjderna och om natten angripa de fredliga karavanerna. Stundom blefvo de väl tillbakaslagna, men ibland segrade de, och scener uppstodo då, så upprörande, att man första gången, man hör dem omtalas, icke ens kan förmå sig att tro på dem.

Indian-frågan ser i det hela helt annorlunda ut, när man reser ute i den aflägsna Vestern, än när man läser Coopers romaner. Det tyckes råda en ganska egendomlig animositet emellan amerikanare och indianer; det är i alla hänseenden märkvärdigt, att det aldrig i de från Ryssland köpta besittningarna varit tal om några indian-oroligheter, förrän de kommo i amerikanarnas händer. Amerikanarna gå kanske för raskt till väga och vilja hafva indianerna alltför hastigt ur vägen, men det är

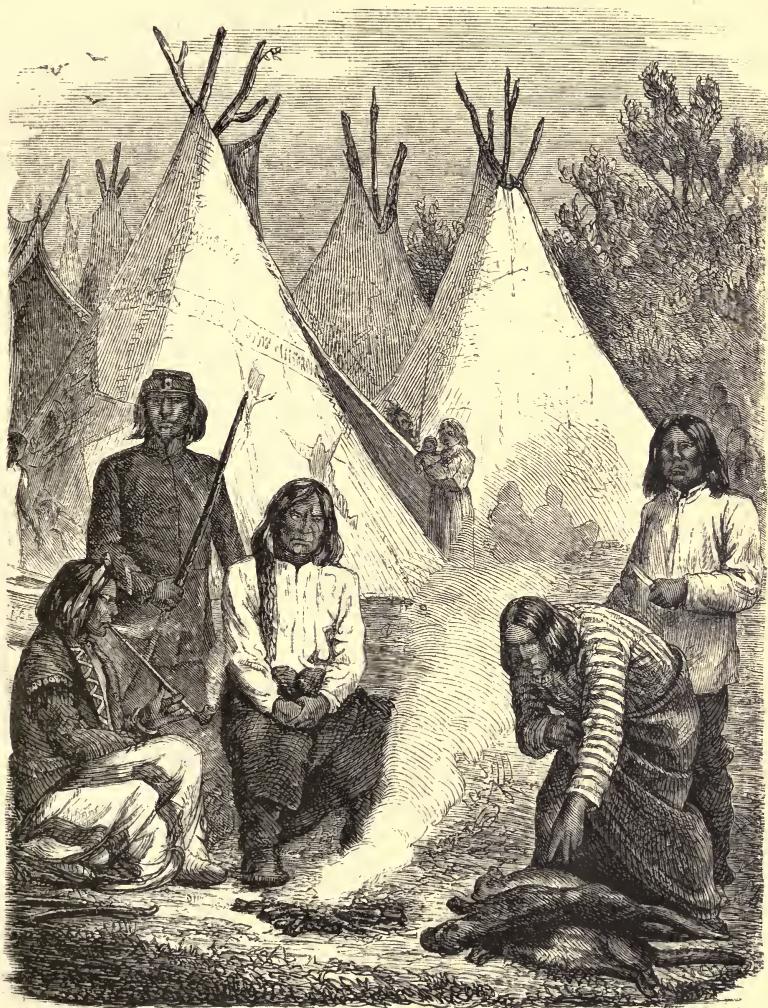
äfven härute omöjligt att bibehålla den minsta sympati för "den röde mannen", äfven om man blott några månader förut under "the May anniversaires" i New-York varit med om att antaga de vackraste resolutioner angående hans olyckliga och förföljda ställning.

På alla dessa små stationer härute ser man dessa menniskor i små flockar drifva omkring; stundom ser man också från tåget ute på slätterna ett litet läger, några trasiga tält eller hvilo-platser. De, som framkomma, äro trasigheten, smutsen och ful-heten personifierade. På hemresan såg förf. vid en af de små präri-stationerna en "stam" som var på "krigsstråt"; det var ett band på några och tjugu man, de voro insmorda med cinnober, hade fjädrar utstående från det aldrig kammade hufvudet och voro någorlunda väl ekiperade. De voro ju också i gala, och med sina buffelhudar öfver axlarna och mokkasiner på fötterna sågo de rätt pittoreska ut och motsvarade någorlunda de all-männa föreställningarna om indianer, oaktadt man äfven ibland dessa kunde upptäcka ett par linnebenkläder eller ett rödt ylle-sängtäcke. Dessa indianer voro emellertid också de enda med hyggligt utseende, som vi fingo se på de många hundra milen. De andra voro så frånstötande, trasiga figurer som möjligt, i synnerhet qvinnorna. De drefvo omkring på stationerna, under försök att tigga eller att slå sig i handel med de resande; de utbjödo sina vapen, perlhalsband, då och då ett buffelskinn till utomordentligt billiga priser. Amerikanarna inläto sig gerna med dem, men på ett sätt, som utvisade den innerligaste afsky, och ofta med ett i högsta grad rått gyckel. Indianerna upptogo allt möjligt med det största sinneslugn, emedan dock några fem-cents-stycken följde dermed. Mötte de gycklarna ett stycke från stationen och vore de tillräckligt många, skulle de nog taga revanche i deras skalper, men detsamma skulle de göra med dem, som toge af sig och skänkte sina egna kläder åt dem.

Qväkarna, sades det alltid, kommo väl omsams med in-dianerna under fordna dagar: låtom oss försöka deras välvilliga, öfverseende politik, "qväkar-politiken". Under Grants president-skap har försöket gjorts, men utan något gynnsamt resultat. På gränserna af Texas inträffade nämligen den ena tilldragelsen efter den andra, som visade att indianerna fortforo att vara desamma; till och med qväkar-politikens ifrigaste anhängare föllo ifrån, och det gjorde i synnerhet ett starkt intryck, då general Sherman, som hade öfverkommandot och hade varit anhän-

gare af fredspolitiken, både officielt och officiöst förklarade, att den icke bestått profvet.

Kommissarierna inberätta, huruledes indianerna, sedan de fått sina gåfvor och sitt understöd utbetalda af regeringen, upp-

Indianer.

säga den tro och lydnad och visa “lika liten tacksamhet som ulfvar“. Det vestliga folket går ännu mycket längre i sina förkastelsedomar öfver indianerna och förklarar att de icke utgöras af annat än tjufvar och mördare. Ingen indian, berätta de,

kan ännu i denna dag få gifta sig, om han icke har tagit en skalp, och helst en hvit.

Några af de mest betydande indianhöfdingarna från Vestern voro sommaren 1871 i Washington för att underhandla med regeringen. De stulo serveter och handdukar i alla hoteller, der de bodde, men vägrade stolt att gå till presidenten Grant, innan han hade varit hos dem; hela underhandlingen hade nästan strandat härpå, och det var endast med den största svårighet, som det lyckades att bibringa dem ett annat åskådningssätt; men hvad handdukarna angick, så kunde "Fläckiga stjerten" och "Stora buffeln" och de andra röda herrarna alls icke gå in på att återlemna dem. De vände om Proudhons sats — hvad som är stulet, är laglig egendom. Indianerna hade uträttat sitt ärende i Washington och återvände hem med serveter och traktater. Nu inträffade emellertid den betecknande händelsen, att de betraktades som misstänkta i sin hemort, derför att de icke varit nog oförsonligt stämda och vistats så länge bland de hvita. De förlorade sitt höfdingskap, och sioux'erna valde till höfding en man,som hade förklarat, att han skulle bekriga de hvita, så länge han lefde.

En helt egen föreställning om indianfrågan får den resande emellertid onekligen, när han sitter på Pacific-tåget en afton och hör huru man diskuterar möjligheten af att blifva öfverfallen. I början, innan banan ännu var riktigt kommen i gång, voro indianerna temligen farliga för anläggningen; de öfverföllo flere gånger tågen, en gång på ett mycket oskadligt sätt, i det att de ställde sig på sidorna om banan och höllo ett långt tåg öfver denna för att fånga det framrusande tåget, men flera gånger kom det till blodiga sammanträffanden, beledsagade af de vanliga upprörande grymheterna, alldeles på samma sätt såsom det ännu på hösten 1871 berättades från Kansas-banan. Sedan den tiden höllo de sig emellertid någorlunda stilla och inskränkte sig till att då och då skalpera en stationsbetjent. Då förf. återvände från Kalifornien i medio af Juli, hade emellertid siouxerna på det mest formella sätt med allt tillbehör af cinnober, rökning, krigspipa, dans o. s. v. förklarat pawneerna krig, men det sades allmänt, att detta blott var en förevändning, emedan angreppet i sjelfva verket skulle gälla de hvita. Alla indianer voro försvunna utmed jernvägen och i deras ställe såg man de grå och blå uniformerna på alla soldaterna från lägret vid Omaha, som nu hopdragits längs linien för att vara beredda på alla möjliga

eventualiteter. Det är trefligt att i skymningen vid ett godt glas skotsk whisky och en cigarr höra på, huru folk från alla verldens kanter berätta sina äfventyr; det är ganska pikant att höra talas om de indiantåg, många af dem hafva varit med på, men det är mera än pikant att, när man sitter på Pacific-tåget i närheten af Cheyenne, höra, huru lätt det är för de "röda skurkarna" att bryta upp skenorna på en half fjerdingsväg och der fånga in oss alla, i trots af alla de revolvers, som finnas i vagnslådorna och byxfickorna på hela tåget. Det kan icke nekas, att en afton och en natt under afvaktan på anfall af indianer ingalunda stämma en till några sentimentala betraktelser öfver detta jagtfolk, men man är dock i en sådan stämning närmare sanningen, än när man drömmer om de ädla och förträffliga mohikanerna.

På hvad sätt indianfrågan skall lösas, är svårt att säga, så framt det icke blir på det sättet, att indianerna dö ut. De tyckas ej kunna civiliseras. Man hör omtalas enstaka fall, då det har lyckats att få indianer att lefva som farmers, men dessa utgöra få och tarfliga undantag. Man anvisar dem för närvarande på åtskilliga ställen territorier, de så kallade "reservationerna". "Fred och beskydd för indianerna på reservationerna, krig och utrotande af dem utanför dessa", förklarade Sherman; men det erkännes för öfrigt, att om det skall lyckas att, åtminstone förberedande, afgöra saken på detta sätt, så måste det rent ut förbjudas de hvita att inkomma på de områden, som skola vara indianernas hemvist och fängelse. Indianen synes vara bestämd att dö ut; man kan icke qvarhålla lifvet i honom genom att lägga tvångsband på ett samhälle, som har en så utomordentlig betydelse för hela menniskoslägtets utveckling som det amerikanska. Det har en högre rätt till jorden än det folk, som behöfver så ofantliga sträckor, derför att det ej kan föra ett ordnadt lif. Men skall indianen dö ut, så bör man söka att göra hans slut så drägligt som möjligt, det vill säga så, som man kan göra det utan att skada sig sjelf.

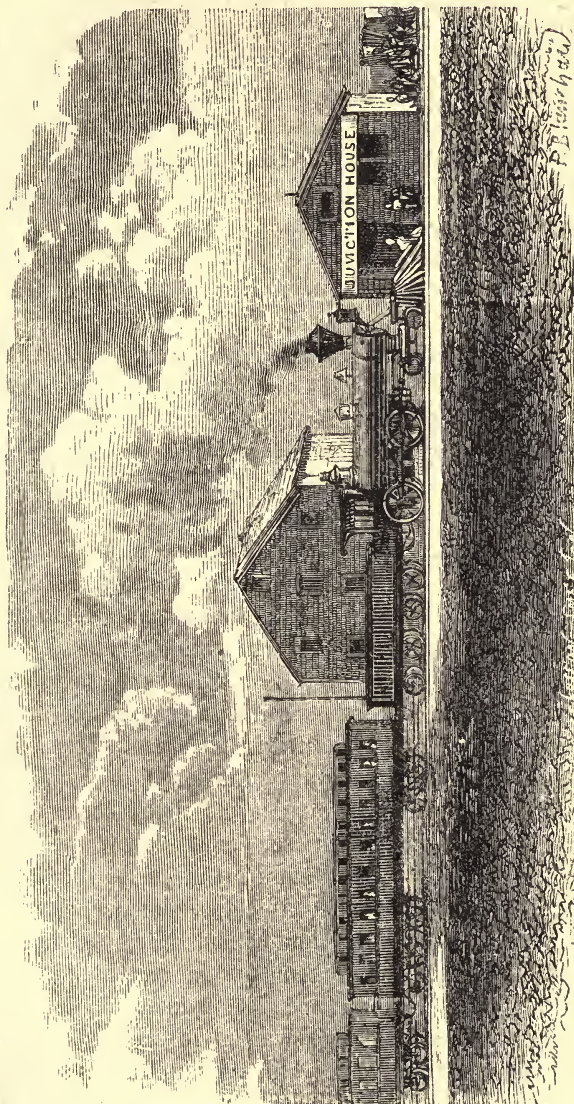
Framåt går det öfver prärierna. Brady Island är en liten stad, d. v. s. en samling af grofva hus. Namnet är taget efter en temligen stor ö i Plattefloden. Här ses likaledes ett af de ställen, dit indianerna kommo till ansenligt antal, och under första tiden, banan var öppnad, uppställdes vid hvarje tågs ankomst en liten truppstyrka för att skydda personer och gods mot möjligt öfverfall. Ett stycke derifrån ligger Fort Mac. Pherson, som har en temligen ansenlig kavallerigarnison. När

man lemnat stationen Mac. Pherson, åker man ännu 13 mil och kommer då till det ställe, der de två grenarna, North Platte och South Platte, förena sig till den enda, utmed hvilken banan har gått nästan hela vägen från Omaha. Banan är lagd öfver North Platte på en mycket lång timmerbro, som lärer hafva varit i ett utomordentligt bristfälligt tillstånd, då banan blef öppnad, och som ännu knakar på ett högst oroande sätt under tågets tyngd.

Vid de två flodernas förening ligger North Platte City. Här är ett kompani infanteri förlagdt för att skydda bron. Under de gyllene dagar, då banan byggdes, hade denna stad tvåtusen invånare. Den var den tiden tillika beryktad som en af de värsta samlingspunkter för den skara af falska spelare och pack af alla möjliga slag, som framryckte liksom tross efter de stora arbetarkolonnerna. Här och i den nästa större staden, Julesbourg, hvilken äfven växte från intet till flere tusen invånare, bedrefvo dessa sitt ofog i ovanligt hög grad. En stor del af staden utgjordes af spelhus och "danshus" af det sämsta slag, och det förgick sällan någon dag, utan att packet hade "haft en man till frukost", som det hette. Slutligen tog det ordentliga folket på dessa ställen saken om händer; polis, domstolar och dylikt existerade naturligtvis icke här, man försökte sig så småningom, ett par personer slogo sig tillsamman än här, än der om att hänga en af de värsta "roughs", och då man såg att det gick, började man att gå mera systematiskt till väga, och der bildades en bevakningskomité, som tog rättvisans snabba utöfning om händer. Man hängde hvem man kunde få fatt i af de personer, som i synnerhet hade gjort städerna osäkra, föranstaltade jagter på dem i grannskapet, och snart blef der någorlunda rensadt. Packet begaf sig längre vesterut, der efterhand samma scener upprepades, ända tills de voro drifna ut till San Francisco och San Sacramento; dit kommo de emellertid åter i så stor mängd, att invånarne, då polisen tycktes taga saken något lamt, började att tala om att äfven organisera sådana välfärdskomitéer, som varit till så stort gagn under den värsta guldtiden.

Öfverfall af indianer och strid emot hvita uslingar, det är innehållet af de blodiga, men något enformiga legender, som anknyta sig till denna rad af högst bedröfliga städer på de vidsträckta slätterna. Det är en högst underlig syn, att se en sådan liten rest af hus midt ute på prärierna. De förmå alldeles icke att utöfva något inflytande på eller förvandling af

dessa. De gå ända in till husen, ingen väg leder ut från dessa öfver den stora slätten, utom den långa linie, utåt hvilken tåget framgår.

Präri-station.

Efter skäringspunkten håller sig banan ett stycke utmed South Platte till Julesbourg, der den går utmed en liten biflod till Platte. Det är ungefär samma väg, som de gamla invandrar-

tågen togo. Vid Julesbourg gingo de söderifrån öfver Platte och följde sedan samma dal som banan upp till Cheyenne.

Den vigtigaste stationen emellan North Platte och Cheyenne är Sidney, en liten by på omkring 100 invånare med en garnison af infanterister. Här lefver en af dessa vestliga män, hvilkas namn blifvit nästan ryktbara derigenom att de uträttat något i en eller annan riktning allenastående. Denne man har nämligen gjort den längsta ridt i Vestern. Han tjenstgjorde vid den ridande posten och var i Juni 1860 i Midway på Plattes södra strand, då en mycket vigtig depesch anlände från regeringen till Stillahafs-kusten. Han satte sig genast till häst och red till Julesbourg, ett afstånd af 140 mil. Just då han ankom dit, mottog man en annan depesch af lika vigtigt innehåll från Stillahafskusten till regeringen. Han hvilade i sju minuter, åt icke en gång, utan begaf sig åstad till Midway. Han tillryggalade tur och retur, 280 mil, på 14 timmar 46 minuter. Den depesch, som han hjelpte till att fortskaffa vesterut, uppnådde San Sacramento från St. Joseph i Missouri på 8 dagar, 9 timmar och 45 minuter, hvilket endast är ett par dagar mera, än om den gått med Pacific-tåget.

Återigen långa sträckor af ödslighet och ensamhet. Man må icke låta sig förledas af den långa raden af stationer på tidtabellen att tro, det man färdas genom en bebodd trakt. Fem minuter efter sedan man lemnat en station är det öde, så öde, som om man vore den första menniska, som såg denna trakt. Ett godt bevis för, hvilken underlig jernväg det är som man färdas uppå, är att man passerar alldeles midt igenom flera af präri-hundarnas underliga byar. Likaså litet som antiloperna hafva de ansett det för nödvändigt att flytta bort.

På båda sidor om vägen ser man dessa tufvor, stundom i stor utsträckning. "Den stora prärihund-by", som ligger mellan stationerna Sidney och Antelope, intager en yta af flera hundra acres på båda sidor om banan. När ett tåg kommer, ila de små försigtiga djuren hemåt från alla håll, sätta sig på bakbenen uppe på tufvorna och se nyfiket på detsamma, tills det gått alldeles förbi, då de vanligtvis slå en kullerbytta ner i hålan; endast de djerfvaste blifva qvarsittande som väl dresserade små hundar. I sina hålor lära dessa mycket fridsamma små djur ofta hafva några underliga gäster, ugglor och kopparormar. De sistnämnda hafva de emellertid att tacka för, att man endast med mycken försigtighet närmar sig hålorna.

Prärihundarna, som äro ett slags gnagare, lefva af gräs och rötter; fastän de äro feta och lära hafva fint kött, är det dock icke många, som äta dem, det är som om hundnamnet skulle skydda dem. Vargarna äro elaka mot dem, de kunna ofta ses snoka omkring byarna, men sällan göra de någon fångst, ty såsom bekant är hafva prärihundarna organiserat en ordentlig vakttjenst, som skötes med stor samvetsgrannhet.

Vid stationen Antelope inkommer man på en sträcka, som lärer vara något ensamt i sitt slag, hvad gräsväxten angår. Såsom redan namnet antyder, finnes här en rikedom af antiloper, hvilka lockas hit af det egendomliga fina gräset. Dessutom träffas här stora hjordar af boskap. Gamla dragoxar, som i sitt lif tillryggalagt tusende mil framför fraktvagnen, skickas hit ut om vintern och blifva så i stånd till att nästa sommar leverera det bästa och fetaste kött till slagt. Denna gräsmark lärer sträcka sig omkring 700 mil från norr till söder och hafva en bredd af 200 mil.

Här finnes också vatten i tillräcklig mängd, äfven om sommaren är torr. Klimatet är för öfrigt mycket torrt. Den snö, som faller om vintern, lärer af denna orsak vara alldeles oskadlig för boskapen; den fastnar icke på dem, smälter och genomkyler dem, utan är så torr, att den faller utaf håren. Omkostnaderna för att låta boskap beta här uppgå endast till hvad det behöfves för att aflöna en herde, och många hafva redan förtjent stor förmögenhet på att drifva ut boskap till gödning här. Man tror i allmänhet, att dessa sträckor skola blifva af ofantlig betydelse för boskaps- och fårafvel, då nämligen jernvägsförbindelsen blir så lätt, att man utan för stor kostnad kan skicka djuren åt Östern.

Man närmar sig nu hastigt Klippbergen; är vädret klart, kunna de ses, redan innan man kommer till Cheyenne, såsom en mörk strimma vid horisonten. Ingenting bebådar dock, att tåget går hastigt uppåt. Stigningen är utomordentligt jemn, landskapet är väsentligen detsamma, endast att allt efterhand blir mer och mer stenigt och öde, och att de små kaktusväxterna träda talrikt i gräsets ställe.

Urblekta skeletter af hästar, oxar och mulåsnor visa här och der, att man är i grannskapet af utvandrarvägen. Stundom ser man ock en liten karavan af “präri-skonerter“ draga åstad öfver slätterna; det är för det mesta mormontåg, man på detta sätt anträffar. Männen gå vid sidan af vagnarna med

käpp i handen eller rida de fot för fot. Långsamt, långsamt går tåget fram öfver de ofantliga slätterna, några grupper stanna och hvila; från det ilande tåget sändes dem en flyktig helsning genom viftande med hatten eller näsduken.

Man stannar en halftimme i Cheyenne för att äta. Man är nu redan 6,000 fot öfver hafsytan. Staden, som är uppkallad efter en indianstam, ligger på en öppen slätt. Det är en af de städer, som skapats af jernvägen. I Juli 1867 fanns der ett hus, nu har den 3,000 invånare, och den har haft 6,000. Den lärer hafva en rätt liflig affärsrörelse och verkliga framtidsutsigter. Der utkomma ett par tidningar. Märkvärdiga tidningar var det, bara annonser och lokala nyheter. Verlden syntes för dem vara slut vid Omaha, någonting, som är högst märkvärdigt i Amerika. Oaktadt det var under den händelserika sommaren 1871, fanns i dem icke en rad, icke ens en gammal nyhet från någon mera östlig tidning om förhållanden och händelser i Europa.

Man går nu på Cheyennes gator utan att riskera att råka ut för någon förlupen revolverkula från dans- eller spelhusen. Här finnas både skolor och kyrkor, oaktadt det var först 1867, som staden valde sin första mayor, och två år derefter som den nästan nedbrann. Stadens vigtigaste produkter äro, enligt reseboken, sadlar och moss-agater. Denna sistnämnda vackra stenart finnes i temligen stor mängd i Wyoming-territoriet, der vi nu befinna oss, och på stationerna ser man passagerarna begagna sig af tillfället att under de få minuternas uppehåll anställa ifriga efterforskningar mellan skenorna efter en eller annan praktfull bit.

I Cheyennes omgifning lärer det finnas rika grufvor, som kanhända komma att gifva staden stor betydelse; men hvad som i alla händelser lärer blifva af mycken vigt för den, är, att den äfven är ändpunkten för Kansas-Denver-Pacific-banan. Denver ligger omkring 100 mil söder om Cheyenne i Colorado.

Kansas-Pacific-banan blef färdig i midten af Augusti 1870, och en månad tidigare var stycket Cheyenne-Denver färdigt. Mången föredrager att börja Pacific-turen utefter denna väg för att njuta af de naturskönheter, den erbjuder. På denna linie lära äfven bufflar ses i temligen stort antal.

Vid Cheyenne hafva vi nästan omärkligt kommit till en höjd af mer än 6,000 fot. Luften är utmärkt behaglig och så klar, att man ser de aflägsna bergens konturer i tydliga och

Tåg af invandrare som hvila.

skarpa linier; men ännu märker man ingenting af kölden, oaktadt det ej skulle vara förvånande, om här föll litet snö.

Vi äro nu 514 mil från Omaha, och halfva vägen till Ogden är tillryggalagd. Vid Cheyenne börjar landskapet temligen hastigt att ombyta karaktär. De stora vidsträckta högslätter, som aflöst de egentliga prärierna, upphöra och berg träda i deras ställe. Vi närma oss hastigt Klippbergens breda, nakna massor, än jemna klippytor, än omvexlande, oregelmässiga former. Här och der ser man i bergen skogssträckor, utmed banan står på några ställen gles småskog. Inne i de aflägsnare skogarna brann det på åtskilliga ställen; det hade äfven nyligen varit eld i småskogen invid banan, och störtade trädstammar lågo ännu qvar i rödglödgad förkolning. Högre och högre bär det af genom dessa ödsliga fjälltrakter, snön ligger redan icke så tunnt på åtskilliga ställen och bergen längre bort äro hvitfläckiga öfverallt på sina kammar. Utmed banan stå nästan utan afbrott än vallar af hopkastade stenar, än förhuggningar af bjelkar, än underliga konstruktioner af plankor; det är skärmar, som under den långa vintern skola uppfånga den yrande snön. Det var ett af de betänkligaste momenten vid Pacific-banans anläggning, att man ej hade någon föreställning om de hinder, som snön i dessa helt och hållet obekanta nejder skulle lägga i vägen för bandriften; oaktadt de hafva visat sig vara långt mindre, än de flesta väntat sig, måste man dock använda omätliga summor för att så vidt möjligt är neutralisera verkningarna af snöyra. I Kalifornien har man byggt milslånga skjul öfver banan, der den framgår under bergen; här, der den ligger öppen, gäller det att hindra snön ifrån att yra alltför tätt ihop öfver densamma.

Så närma vi oss den vidtbekanta stationen Sherman, belägen omkring 9,000 fot öfver hafvet, icke blott den ojemförligt högsta jernvägsstation i verlden, utan äfven ett af de högsta ställen på jordklotet, som ständigt äro bebodda. Endast ett par små grufvebyar i Colorado och Nevada äro lika högt eller något högre belägna. Landskapet svarar emellertid alls icke emot de föreställningar, som man gör sig, när man hör omtalas en bana, som går öfver Klippbergens topp; här finnes intet, som påminner om de pittoreska, endast hälften så höga öfvergångarna öfver Alperna. Här finnas inga majestätiska, snöbeklädda bergstoppar, inga sönderslitna afgrunder, inga djupa bergsklyftor med brusande

bergsströmmar. Att lägga banan öfver Klippbergens jemnt stigande, flata rygg var ett lättare företag, än man någonsin hade föreställt sig det. Den starkaste stigningen är 90 fot på en engelsk mil, d. v. s. 1: 59, då man på österrikiska Brenner-banan har 130 fot på en engelsk mil, eller 1: 40.

Då tåget stannar vid stationen i Svarta bergen, ser man midt i en ödslig, dyster trakt en liten samling af trähus. Det är Sherman. Här göres en längre halt, på det att man må kunna se sig litet omkring, oaktadt alltsammans i sjelfva

Svarta bergen.

verket är snart sedt, så framt man ej vill tillbringa en längre tid på detta ställe med dess underbart melankoliska storhet.

Några pojkar sälja vackra mineralier från trakten för ett par cents, men vi äro nu icke på Rigi-Kulm, och de flesta tycka det vara oändligt komiskt, att några bland oss gifva ut penningar för ett minne från Sherman-stationen. Några väldiga hjorthorn lågo kastade alldeles bredvid skenorna, verkliga praktstycken, ingen brydde sig om dem; de lågo på samma ställe, då vi en månad

senare åter passerade Sherman. Små blommor stodo temligen talrikt i gräset, men intet träd, ingen buske fanns att se i trakten. Temperaturen var naturligtvis mycket kylig.

Temperaturförhållandena äro eljest i förhållande till höjden annorlunda, än man skulle hafva väntat. Såvidt man ännu har erfarenhet utaf, sjunker termometern icke under — 10° Fahr. och går icke öfver 80° Fahr.

Schlagintweit gör med anledning af Sherman-stationen den träffande anmärkningen, att i Europa och Asien äro alltid de högsta bebodda punkter kloster, såsom Bernhards-hospitalet på Alperna 8,114 fot högt och buddhist-klostret Hanle i Thibet 15,117 fot högt; i Amerika är det deremot bergverk, jernvägs- och tefegrafstationer.

Kort efter sedan man lemnat Sherman, passerar man en af de i synnerlig grad spännande anläggningarna på banan, en timmerbro, som, 650 fot lång och 126 fot hög, förer öfver en dal med en liten flod; det är den vidtberyktade Dale Creek Bridge. Trakten är fortfarande en vild högslätt, klippor framsticka öfverallt. Dessa hafva de underligaste former — skansar, torn, hela kasteller; landskapet har understundom utseende af ett utdödt jättefolks öfvergifna hembygd.

Här öppnar sig en utsigt öfver mera vidsträckta slätter, efterhand som man närmar sig Laramie. Vegetationen är sparsam, bestående hufvudsakligen af glest buffelgräs, ty jordmånen innehåller redan på några ställen icke så litet alkali. På dessa slätter ligger Laramie, en af de mest bekanta bland den aflägsna Vesterns unga städer. Hitut var jernvägen fullbordad i Juni 1868. Bolaget uppförde här ett godt hotell, ett af de bästa på hela linien. Tågen stanna här en half timme, det är nämligen den nästa matstationen efter Cheyenne.

Laramie består naturligtvis af trähus, hvilka äro ordnade efter en plan, som visar, att man som vanligt anlagt staden mera med hänsyn till dess framtid än dess nutid; den har flere kyrkor, skolor och en dagligt utkommande tidning, som icke står långt framför dagspressen i Cheyenne. För öfrigt får man ej härutaf sluta, att intelligensen i Laramie står på någon låg ståndpunkt. Tvärtom, denna stad är öfver hela unionen känd som högst fördomsfri och framåtgående. Det var här, som qvinnor först kommo att sitta i juryn, och genom deras energiska uppträdande hjelptes stadens moralitet på fötter.

På vårt tåg befunno sig de två industriella reformatorerna, mrs Caddy Stanton och miss Susan B. Anthony, stadda på en resa vesterut för att i Utah och Kalifornien mot en entré af en half dollar bjuda på det inspirerade föredrag om qvinnans emancipation, hvilket de med så mycken pekuniär vinst hade hållit i de stora östliga städerna. Underrättelsen om dessa två stora andars ankomst hade gått dem i förväg till Laramie, och vid tågets ankomst väntade en deputation af ledande qvinnor från staden på de två celebriteterna. De igenkändes snart, och under det vi andra gingo in i restaurationssalen, började derutanför en välkomstceremoni med ömsesidiga beundranstal och annat tillbehör. Då vi utkommo, hade man ännu icke hunnit längre än till mrs Stantons svar. Några af herrarna, som hyste särskild motvilja mot mrs Stanton, läto sig ej nöjas med den tillfredsställelse det måste hafva medfört, att hon tvingades att uppoffra sin middagsmåltid för äran — oaktadt detta offer, att döma efter den glupska aptit, hvaraf hon och i synnerhet miss Anthony alltid voro i besittning, icke var ringa — utan de ställde sig i vagnsfönstren och läto amerikanska qvickheter regna öfver Laramie och dess framstående qvinnor, ett onekligen mindre kavaljeriskt uppförande, på hvilket miss Anthony tog den skarpaste hämd genom bittra utlåtanden öfver det afskyvärda könet. Icke alla Laramies qvinliga invånare hörde dock till de åtminstone i riktningen af dömande och lagstiftande myndighet emanciperade, utan några konservativa yngre damer föredrogo en liten "flirtation" på fem minuter med några af de yngre resande herrarna, hvilket de rent af förklarade vara långt intressantare än att höra mrs Stantons förmaningar om att rädda Amerika.

På slätterna omkring Laramie finnes ett betydligt antal boskap, och gödboskap och qvinliga juryer synas skola blifva denna stads hufvudprodukter. Att man i nejden deromkring börjar att upptäcka rika grufvor faller af sig sjelf, det upprepas på alla dessa ställen härute.

När man kommit längre vesterut än till Laramie, ser man endast kineser arbeta på jernvägen. En armé på omkring 5,000 man är beständigt sysselsatt med att förbättra vägen, genom att sätta i säkrare tillstånd de obestridligen i början utomordentligt slarfvigt uppförda timmerbroarna och fördämningarna och med att utföra andra arbeten, som här äro ständigt af nöden. De flerfaldiga storartade mureri-arbetena, om hvilka man så ofta har läst, att de redan kommit i stånd i stället för de knakande

staketverken öfver floderna och klyftorna, synas visserligen icke till någonstädes, men det kan ej nekas, att alltjemt göres mycket till förbättrande af arbetets säkerhet. Pacific-banan är i detta afseende knappast en synnerligt farlig bana, för att vara amerikansk. Visserligen är det ganska oroande att, när man reser öfver Dale Creek, från platformen på vagnarna se ned på de skarpa, sönderslitna klipporna och den lilla floden i dalen, men har man varit något omkring i Amerika, så har man passerat ställen, som utan tvifvel äro långt farligare. Jag har i Wisconsin, vid Racine, två gånger åkt öfver en timmerställning, som var uppförd öfver en dal, och hvilken redan för 16 år sedan ansågs vara osäker, men som utan tvifvel får stå der, tills den ramlar ned med något tåg, och dock tillhörde denna bro ett mycket förmöget jernvägsbolag.

Vid Carbon-stationen ligga några af de kolgrufvor, som bolaget varit nog lyckligt att upptäcka på sitt land. Två kolschakter hafva blifvit öppnade, hvilka hvartdera i genomskäring ega en tjocklek af nio fot, och der upptagas omkring 200 tons om dagen. 300 personer arbeta i dessa grufvor.

Percy-stationen är uppkallad efter en öfverste Percy, som der blef mördad af indianerna, medan banan var under byggnad. Han öfverraskades af en trupp krigare, men fick tid att draga sig undan till ett blockhus. Här försvarade han sig i tre hela dagar mot sina djuriskt hårdnackade fiender och dödade lyckligt flere af dem. Slutligen lyckades det dem att sätta eld på huset; då taket nedstörtade, sprang öfversten ut och blef lyckligtvis genast dödligt sårad, hvarigenom han undgick den otroliga tortyr, för hvilken åtskilliga af de hvita fångarna i Pacific-banans första tid måste duka under.

Ödsliga klippslätter och underligt formade klippor omvexla med ökensträckor, der alkalin åter framträder. Vattnet i de små sjöarna är odrickbart både för menniskor och djur.

Man närmar sig nu gränsen af Utah och kommer i en trakt, till hvilken anknyter sig minnet af en tidigare sammanstötning med mormonerna.

I Fort Bridgers låg i November 1857 en temligen ansenlig truppstyrka, tre infanteriregementen, ett kavalleriregemente och fyra batterier, hvilka presidenten Buchanan hade ditsänt under anförande af general Johnson för att tukta mormonerna.

De väntade på sitt provianttåg om 100 vagnar, som blifvit något efter, emedan det försenats af tjock snö. Vagntåget blef

emellertid öfverraskadt af en afdelning mormoner under anförande af Orson Pratt, som den tiden var general för mormonernas legion, och Wells, den nuvarande generalissimus. De omringade trossen en mörk natt, och alla tvungos att gifva sig. Mormonerna togo alla vapen och utrustningspersedlar ifrån dem, gåfvo dem litet proviant och befallde dem sedan att åter gå tillbaka. De hade en sträcka af omkring 1,000 mil att tillryggalägga, innan de åter uppnådde bebodda ställen, provianten var alldeles otillräcklig, och för att försvara sig emot indianerna och skaffa sig vildt, när förrådet var uttömdt, läto mormonerna dem ej behålla mer än sina fick-knifvar. Denna hjertlösa hårdhet hade också till följd, att af 230 man uppnådde endast 8 i Juni månad påföljande året den bebodda Östern.

Uteblifvandet af provianttåget åstadkom de största bekymmer i lägret, hvars besättning redan förut hade haft all möjlig otur och förlorat nästan all boskap, den förde med sig. Man visste, att man ej före nästa vår kunde vänta någon ny tillförsel. Snön låg i dessa trakter fem till sex fot djup och nästan allt vildt hade försvunnit. Soldaterna blefvo satta på half ration och från Mars månad på fjerdedels. En af de högre officerarna hade några säckar mjöl i sitt tält, hvilka han inköpt till ett pris af tre gulddollars pr pund. Dessa blefvo honom en natt frånstulna, och följande dagen anställde han undersökning i lägret efter det stulna godset. Hvad han emellertid på denna inspektion fick skåda af nöd och elände var så mycket, att han grät öfver sina soldater, i stället för att söka efter sitt mjöl, och lät allt förblifva som det var. När man skulle hemta bränsle, måste soldaterna sjelf draga lassen, på hvilka det hemforslades. På detta sätt förgick vintern.

Tidigt på våren bröt en del af styrkan upp till Saltsjöstaden, resten qvarstannade i lägret, hvilket man ombyggde, då trakten blef mera farbar. Hela våren och sommaren, ända till den 23 September, qvarblef styrkan här, gäckande mormonernas hopp om att alla skulle förgås af brist och nöd; då inträffade ändtligen den första nya sändningen af proviant österifrån. Man kan förstå, hvarför Förenta staterna så länge sågo genom fingrarna med mormonerna, då man inser, med hvilka svårigheter det var förenadt att bekriga dem.

På sin väg går banan förbi åtskilliga öde städer; en sådan ligger icke många mil från Bridgers, det är Bear River City, en stad, hvilken såsom andra uppstod och försvann under

jernvägsbyggandet. Den var emellertid en gång kommen så långt, att den hade sin egen tidning. Den är bekant för de stora svårigheter, den hade att utstå af den svärm af "roughs", hvilka, såsom förut är nämndt, följde banan, men beständigt drefvos längre vesterut. Då banden kommit hit, svuro de på, att man icke skulle drifva dem längre, utan att de skulle slåss till sista man för att här hålla stånd. Då de märkte, att man började uppresa sig emot dem och stadens tidning med ifver påyrkade att man skulle behandla dem på samma sätt, som man begagnat österut, organiserade de sig, samlades på höjderna utanför staden och uppgjorde en plan till ett formligt angrepp på denna. Några af de djerfvaste stannade qvar i staden, men med dem gjordes genast processen kort, och de blefvo hängda hvar och en i sitt träd. Nu bestämde man sig för att göra allvar af anfallet, och en dag framryckte en styrka af icke mindre än 300 väl beväpnade banditer mot staden. De började med att förstöra tidningens tryckeri, uppbrände fängelset, befriade en af sina stallbröder, som satt der, och beredde sig derpå till en systematisk plundring. De ryckte upp åt hufvudgatan och anföllo der ett af stadens vigtigaste försäljningsställen; här hade emellertid en del af stadens ordningsälskande invånare förskansat sig, och en välriktad salfva från deras "Henry Rifflers", som nedlade femton af bandet, mottog detsamma. Oordning begynte sprida sig i röfrarnas led, och då gevären åter började smälla, brötos leden helt och hållet, och i vild flykt skyndade de ut ur staden, förföljda af invånarna, hvilka icke utgjorde stort mer än en tiondel af deras antal; men härefter hade Bear River City fred, så länge det var bebodt.

Man kan ej förundra sig öfver, att dessa vestliga män, som man ser härute, tyckas tillhöra ett annat slägte än vi sjelfva. De hafva nästan alla härute upplefvat en period af den fordna medeltiden, innan vårt århundrade uppnått dem. När man en aftonstund sitter på tågets platform och ser det omätliga landskap, som vi under ett ögonblick förlänat en förbigående skymt af liflighet och som åter bakom oss stelnar i sin omätliga enslighet, och när man hör dessa män med de lugna, bestämda ansigtena berätta något om, hvad de härute erfarit för blott några få år sedan, så förekommer det en, som om man sjelf aldrig hade upplefvat någonting.

Banan går öfver Bear River på en af de vanliga träbroarna, 600 fot lång, men icke så hög som den öfver Dale

Creek. Bear River är berömd för sina foreller och lärer tillika vara en uppehållsort för en hop vidunder, som tycka om dess klara vatten i de pittoreska, ofta nästan otillgängliga klipptrakter, genom hvilka den framflyter. Icke blott indianerna, utan äfven de gamla "settlers" härute hafva sett dessa underliga sjöormar och andra gåtlika djur. Liknande traditioner gå om andra vattendrag i denna trakt. Här finnes en liten insjö, på hvars yta ännu ingen båt har flutit, derför att man icke vågar reta en gammal buffeltjur, som uppehåller sig på bottnen, men understundom visar sitt väldiga hufvud öfver vattnet. Till och med indianerna tycka icke om att komma i sjöns grannskap. En vinter, då den lagt sig, vågade de sig dock ut på isen och höggo ett hål i denna för att göra en fångst af dess rikedom på fisk, men knappast hade de börjat härmed, förrän de hörde buffeln alldeles inunder sig, och i vild fart flydde de till stranden, lemnande efter sig i sticket alla sina vapen och redskap.

Ungefär vid Bear River hafva vi kommit in i Utah. Landet erbjuder en ännu mera melankolisk och vild tafla än Wyoming var, sedan vi kommit upp på Klippbergen. På afstånd synas snöbeklädda bergstoppar, emellan dem och oss ödsliga och vilda slätter samt lägre klipp-partier.

Från slätterna vid Laramie ungefär till den lilla stationen Wahsatch i Utah har banan tillryggalagt en sträcka af omkring 300 mil genom en trakt, som på få undantag när varit en verklig fjäll-öken, der nästan öfverallt icke blott träd och gräs, utan äfven vatten fattas, och namnet "den stora amerikanska öknen", som förr tillades hela landet vester om Missouri, är här fullkomligt på sin plats. Mångenstädes har man redan fått en försmak af den dryga tur, som väntar en, när man vester om Ogden skall öfver alkalislätterna. Redan nu uppträda dessa i större omfång; hvitfläckiga såsom af snö, utsträcka sig stora slätter på sidorna om banan; på ett ställe går denna på en sträcka af omkring 50 mil genom en sådan trakt.

Wahsatch är en obetydlig station, som endast utmärker sig för att hafva ett synnerligen dåligt rykte om sig. Det berättas om densamma, att det var en tid, då på kyrkogården funnos tjugufyra grafvar, af hvilka blott en enda förvarade en person, som dött en naturlig död, och detta var ett allmänt fruntimmer, som tagit lifvet af sig sjelf. De andra hade alla "dött i sina stöflar".

Kort efter, sedan man passerat denna station, börjar den mest pittoreska delen af turen på Union Pacific, i det att banan här går igenom Echo Canyon och Weber Canyon *).

Weber Canyon.

*) Ordet Canyon, som begagnas härute i Vestern, lárer vara af spanskt ursprung. Det betecknar dessa djupa klyftor i bergen, hvilkas sidor bilda väggar af 2 till 6,000 fots höjd, och som talrikt förekomma i Colorado, Utah, Nevada och Kalifornien.

Man inkommer i Echo Canyon vid Castle Rock. Den röda sandsten, som man ser här öfverallt, reser sig utmed högra sidan af banan i imponerande, cyklopiska murar. Dessa försvinna åter för att lemna plats för de oregelmässigaste och vildaste formationer, hvilka upptorna sig så högt, att man inifrån vagnarna i det obetydliga lilla tåget, som skramlar åstad som en liten näsvis mask utmed klippornas fot, ofta har svårt att se toppen. Man måste ut på platformen för att beundra dessa klipptrakter.

Vid början af Echo passerar man den längsta tunneln på vägen, 770 fot lång. Man närmar sig den på två timmerbroar, af hvilka den ena är 230 fot lång och 30 fot hög, den andra 450 fot lång 75 fot hög.

Ett stycke nedanför Castle Rock ser man en upplaga af Djefvulsbron på St Gotthardsvägen, men här är det naturen sjelf, som bildat den. Utsigten åt höger är eljest nästan alltid stängd af väldiga murar, krönta med torn, spiror, kupoler, stundom smyckade af pelare eller uppenbarande ingångar till dunkla grottor; sandsten, granit och blandningar af båda och röd lera utgöra materialierna i dessa jättebyggnader, hvilka synas hvarje ögonblick kunna vältra ned ett litet torn i svalget och begrafva oss. Emellanåt öppna sig dock klyftans väggar, och man ser mycket vackra bergstrakter med träd uppe på bergen. Den lilla Echo-floden på bottnen af klyftan passeras 31 gånger på 26 mil, så krokig är vägen här.

Här i Echo Canyon tilldrog sig, då banan var under byggnad, en händelse så intressant som någon af dem, hvilka uppjaga den "mognade ungdomens" fantasi i skildringar af polishistorier, tigerjagter, lokomotiv- och ångbåts-olyckor. Ett tåg, bestående af en lång rad öppna vagnar med syllar och skenor samt andra materialier, passerade i rask fart ned för den lutning, som banan har till staden Echo. Tåget hade hunnit några mil ned i klyftan, då det kom åtskils på ett ställe, der stigningen ännu var ringa. Man varsnade emellertid icke, att några af de bakersta vagnarna hade kommit loss, förrän tåget med lokomotivet hade hunnit en half mil längre fram, der lutningen nedåt var stark. Då först upptäckte lokomotivföraren och arbetsfolket på samma gång hvad som försiggått, och att de efterblifna vagnarna kommo ned emot dem i full fart. Tåget kunde icke stoppa för att taga upp dem, de gingo med en sådan fart, att en fruktansvärd sammanstötning skulle hafva blifvit den ound-

vikliga följden deraf. På de frånskilda vagnarna voro ett par tyska arbetare. Det fanns bromsapparater, och de kunde sjelfva stoppa. Lokomotivet gaf gång efter annan bromssignal med ångpipan, men folket låg och sof, och de invanda ljuden väckte dem icke; de hade sjelfva ingen aning om hvad som försiggick.

Man måste undan från de förföljande vagnarna med så hastig fart som möjligt, ty det gick öfver broar, omkring skarpa kurvor med det långa tåget, utmed de bråddjupa afgrunderna, men med icke mindre hastighet kom i tilltagande fart det förföljande tåget, som icke tog någon hänsyn till försigtighet, och ju starkare stigningen blef närmare stationen, desto häftigare rände det in på de förutgående vagnarna. Lokomotivet tjöt och jämrade sig för att väcka de sofvande, men förgäfves. Allarmsignalen ljöd, så snart det fanns någon möjlighet för att den kunde väcka stationens uppmärksamhet. I väg flögo de båda tågdelarna med hastig fart, sammanstötningen syntes oundviklig; såsom ett sista räddningsmedel beordrade lokomotivföraren folket på sitt tåg att nedkasta syllar på skenorna för att derigenom möjligtvis få det förföljande tåget ur spåret, de båda männen måste då uppoffras för att olyckan skulle undgås. Man kastade syllarna ned från den eftersta vagnen, men ingen blef liggande tvärs för lokomotivet; man var nu ganska nära stationen, "klart vid spårvexeln" signalerade lokomotivpipan; hade blott det första tåget det andra bakom sig på ett afstånd, som var större än dess egen längd, när det kom in på spårvexlingen, kunde sammanstötningen genom en ögonblicklig vändning af detta ännu förhindras och det eftersta tåget skickas öfver mot klippväggen. Men den halfva milen, som för en stund hade varit emellan de två tågen, hade nu blifvit så förminskad, att det var tvifvelaktigt, om ej sammanstötningen måste ske, innan man kunde begagna sig af detta sista räddningsmedel. På stationen, hvarifrån man för en krökning ännu icke kunde se tåget, voro alla man på sin post; de hade hört lokomotivets signaler, fastän de ännu icke förstodo orsaken till dem. Fram brusade lokomotivet från krökningen ned mot stationen, de lösa vagnarna svängde likaledes om, nästan alla syllarna voro utkastade, just i svängen hade en blifvit liggande öfver skenorna, så att de fyra vagnarna kommo ur spåret och vältrade ner utför en 15 fot hög vall. Faran var förbi. "Bromsning" signalerade ögonblickligen lokomotivföraren, som hade tagit det hela med äkta

yankee-lugn, och ett par minuter derefter höll tåget stilla på stationen. Man skyndade sig nu bort till de kullstjelpta vagnarna och de två olyckliga tyskarna. Då man framkom till stället, sutto dessa i sanden och sågo med förundrade miner, men för öfrigt i bästa välbefinnande, på scenen omkring sig. De hade icke vaknat ur sin djupa sömn, förrän de utkastades på den mjuka sanden. De kullstjelpta och krossade vagnarna visade dem väl, att något hade händt, men hvad detta var och hvar de voro hemma i verlden, det hade de ingen aning om, och de hade redan fått fram sina tobakspipor för att afvakta hvad som vidare skulle hända, då folket kom för att afhemta deras lemlästade kroppar. På detta sätt slutade denna jagt på jernväg, hvilken ännu väntar på sitt inrymmande i ett arkiv för intressanta tilldragelser med lycklig utgång.

Förbi "Predikstolen", en af de många underliga röda klipporna, går banan i en rät vinkel, i hvilkens hörn staden Echo ligger, längs Weber-floden och in i Weber Canyon. Skummande och larmande flyter floden här på en sträcka af omkring 40 mil i den djupa klyftan mellan de branta och söndrade klipporna. Här ser man på ett ställe en ensam, vacker, hög fura, det enda ordentliga träd på många, många mil; det är "Tusen-mila-trädet", en milstolpe för huru långt vi nu äro komna från Omaha. Långt innan ännu de djerfva mormonerna först framträngt genom dessa obeträdda klyftor för att finna sitt förlofvade land, har det stått här, och om en dryad velat slå ned sina bopålar i denna vilda trakt, har hon näppeligen anat, hvilken märklig milstolpe hennes träd skulle blifva, eller anar hon, hvad detta ännu kan komma att få se. Bredvid "Tusen-mila-trädet" ligger "Djefvulens isbana", två underliga fjällkammar från 50 till 200 fots höjd, hvilka med ett mellanrum af omkring 100 fot sänka sig ned öfver klippans väggar. Här, emellan alla dessa vilda klippformationer, var banans byggande förknippadt med stora svårigheter; ofta klämmer den sig intill bergen, med strömmen på ena sidan, ofta fanns det icke en fotsbredd att tillgå, utan banan måste huggas in i klipporna eller ledas genom dem. En längre tunnel är sålunda byggd här, hvilken passeras, innan man uppnår Weber-stationen. Denna ligger emellan två mormonska settlements, som bilda Morgan City. Husen här äro af trä och soltorkad tegelsten och se temligen fattiga ut.

Från Weber går det till "Djefvulsporten" öfver en bro,

femtio fot öfver den skummande strömmen, åstad mellan mörkare, vildare och mera hotande klippor än någonsin tillförene, till dess tåget glider ut på ett ljust, öppet land; bergen befinna sig bakom oss, vi äro i den stora Saltsjödalen, och öfver vidsträckta, fruktbara marker visar sig en aflägsen skymt af den stora Saltsjön, vid hvilkens länge endast i gåtfulla sagor kända vatten mormonerna nedslagit sina bopålar. Här slutar tills vidare vår resa på Stillahafs-banan vid Ogden.

37.

Från Ogden till Saltsjöstaden.

Utah-Centralbanan. — Solnedgång vid Saltsjön. — I Saltsjöstaden.

Ogden ligger mycket vackert i en dal mellan höga berg. De, som känna till Savoyen, i synnerhet något mer än från en flyktig utfart till Chamounix, kunna när de stå här i Ogden, komma att tänka på mera än en stilla, vacker dal der under höga, mörka berg.

Staden Ogden ligger vid mynningen af Ogden Canyon, en af de flera klyftor, hvilka genomskära Wahsatch-bergen, och emellan floderna Weber och Ogden. Den har ett antal invånare af omkring 3,500, till största delen mormoner. Dessa hafva makten i staden och styra skolorna. Här finnes också ett mindre tabernakel.

Bangårdarna ligga ett godt stycke från den egentliga staden, i synnerhet Pacific-bangården, hvilken för öfrigt är en af de största och bästa stationer på hela banan. Här finns en god restauration och man ser liflig rörelse utaf mormongossar och mormonqvinnor. Dessa sistnämnda utbjuda till salu några broderade handskar, en egendomlig mormonsk produkt, hvilken är lika dyr som ful.

Man far på jernväg ända till de "Sista dagarnas heligas" stad och begifver sig i sådant ändamål från Pacific-stationen öfver till stationen för Utah-Centralbanan. Denna linie är 36 mil lång och byggd af Brigham Young sjelf. Han liksom de andra mormonerna satte sig så länge som möjligt emot anläggandet af jernvägar genom Utah. Då deras motstånd var fruktlöst och de sågo, att jernvägen med alla dess lätt förutsedda faror för mormonismen måste komma till stånd, togo de det kloka partiet att draga så mycken fördel som möjligt af den oundvikliga olyckan, och öfverstepresten tog sig för att bygga jernvägar. Mormonernas arbetskraft blef honom billig, och företaget är ingalunda dåligt. Brigham Young var sommaren 1871, då banan endast en kort tid varit öppen, president, den bekanta mormonen

Daniel Wells var kassör och två unga Young'ar sekreterare och general-inspektör vid banan, hvilkens styrelse fortfar att bevara sin exklusiva karaktär.

En mormon och hans familj.

Tågen på Utah-Centralbanan äro naturligtvis satta i förbindelse med Pacific-tågen. Dessa hafva riklig tid att gå

på, något, som på denna resa, under hvilken det ännu är sällsynt att ett tåg följer resplanen, är mycket väl arrangeradt.

Man ankommer, när man reser från Omaha till Ogden, tidigt på eftermiddagen kl. 4, 5, ½ 6 till Ogden på tredje dagen efter det man lemnat Omaha, och kl. 6 går tåget ned till Saltsjöstaden. Från denna sistnämnda går det kl. 3 eftermiddagen, så att man i tid kommer till tåget, som går vesterut, och tidigt på morgonen för dem, som skola österut. Tåget från San Francisco inträffar nämligen i Ogden på morgonen vid frukostdags.

Man känner sig helt underlig till mods, då man stiger in i ett jernvägståg, som eges af Brigham Young, och finner, att det ser så alldagligt ut för att kunna föra en till den stad, som synes ligga utanför den bebodda verlden. I sjelfva verket se tåget, vagnarna och lokomotivet, bagage-expeditörerna och konduktörerna alldeles ut, som dylikt folk har sett ut på alla andra ställen i Amerika, och sättet, på hvilket man köper sin biljett i den lilla träbyggnad, som utgör stationen, är icke det minsta bibliskt.

Banan går genom en tätt befolkad och väl odlad trakt. På en sträcka af tjugu mil löper den helt nära intill den stora Saltsjön förbi byarna Kaysville, Farmington, Centerville och Bountiful.

Nyfiket gapar man åt båda sidor på menniskorna och landskapet. Det är nu emot aftonen, arbetet är slutadt, uppe vid de små husen, som ligga vid bergssluttningarna, ser man folket begifva sig hem. De sitta i täta hopar utanför husen utmed banan, och man anstränger i hög grad sin skarpsynthet och sin skarpsinnighet för att komma på det klara med, hvilka som äro hustrur och hvilka som äro döttrar, och huru många hustrur kunna beräknas för hvar och en af de män, som röka sin aftonpipa på fullkomligt hedniskt sätt. Åkrarna äro fruktbara och väl odlade, och husen äro i rätt godt stånd, långt bättre än de bedröfliga ruckel, som man ser i de vilda trakter af Utah, hvilka man först möter.

Landskapet är utomordentligt vackert. Den stora Saltsjön framträder mer och mer från bergen och utbreder sig på högra sidan. Den skiner silfverklar mellan de blåa bergen, och då aftonens färgspel kommer öfver den och bergen och de underbara stränderna, hvilka än äro gröna och frodiga, än hvita som af snö, är det en glans och en prakt, som kan mäta sig med en afton vid de vackra sjöarna i norra Italien.

Bergen hafva vackra rena former, det glänsande hvita täcket på dem kan man inbilla sig vara snö; så är det icke,

Saltsjöstaden.

det är stora saltfläckar, men längre ned mot söder lyser verklig snö från bergstopparna. Ingen fisk lefver i sjön, och inga fartyg gå på den, men man låter oss veta, att öfverstepresten redan har i New-York köpt en liten ångbåt, som en af hans söner snart skall hitföra. Den skall blifva familjens lustfartyg, och dess plaskande hjul skola föra den stora seraljen omkring på vattnet och till de vackra ställen, som lära ligga gömda mellan bergen.

På venstra sidan sträcker sig in åt landet, ungefär parallelt med banan, en låg, grönklädd bergskedja, mellan den och oss ligga de väl odlade trakterna, men äfven bergen synas ett godt stycke uppåt vara väl odlade.

Nyfiket spejar man efter staden, om det icke skall visa sig något spår af den och det stora tabernaklet. Två timmars färd, och sjön försvinner åter bakom de blåa bergen, banan drager sig längre inåt landet, och der ser man ändtligen i en ram af gröna höjder hus titta fram bland en rikedom af träd; de synas till antalet vara få, men snart uppäcker man, att de ligga spridda, men sträcka sig långt bort, och så ser man på en gång, hvad man i anseende till dess gråaktiga färg ej genast kände igen som en byggnad, ett väldigt arkitektoniskt något, som alldeles liknar de hvälfda lock, man lägger öfver stekar. Den vänligt lockande staden är Saltsjöstaden, och steklocket är tabernaklets tak.

Kort derefter stannar tåget och vi stiga utur på den sandiga platsen utanför stationen. Äfven här stå på fullkomligt hedniskt sätt omnibusar från hotellerna. Ett af dessa, "Townsend House", hålles, efter hvad vi fått veta, af en mormon. Naturligtvis välja vi detta. Genom några gator, det vill säga breda, sandiga vägar mellan trädgårdar, i hvilka boningar dölja sig, skramla vi i väg, se en skymt af tabernaklet på något afstånd, en skymt af den mur, som omgifver det öfversteprestterliga huset, och hålla utanför en vänlig veranda, som har alldeles samma utseende, som om den hörde till ett stort privat hus; det är Townsend House, vi äro ibland mormoner och hos mormoner.

38.

Mormonernas land.

Jordens beskaffenhet och klimatet. — Näringsgrenar. — Kooperation. — Metallrikedom.

Utah är ett stort land, dess ytinnehåll beräknas till öfver 60,000 qvadratmil (engelska), men stora sträckor äro ödemarker och vilda berg. Mormonernas bosättning är icke begränsad till ensamt det egentliga Utah, den sträcker sig hundra mil längre in i Idaho mot norr och kanhända tvåhundra mil in i Arizona mot söder, utgörande en mycket lång, men ganska smal remsa, som emot öster har bergen, emot vester "den stora centralamerikanska öknen" till gräns. Mormonernas settlements äro i allmänhet små, räknande ett par hundra inbyggare, spridda utmed en eller annan bergsström. Såsom ett ställe af större betydenhet nämnes utom Ogden endast Provo i Södern. Man är betänkt på att bygga en jernväg, efter man nu en gång måste finna sig vid dessa anläggningar, som skall gå ned till Coloradofloden, hvilken är segelbar åt ett håll, sexhundra mil söder om Salt Lake City.

Befolkningen i territoriet beräknas till omkring 120,000 invånare, af hvilka 25 till 35,000 bo i Saltsjöstaden. Folket lefver mest af åkerbruk, som bedrifves med stor flit och ansträngning. Landet är deladt i små sektioner, med små farmers. Endast en mycket liten del af det vidsträckta territoriet är passande för åkerbruk, kanske omkring en half million acres; af dessa äro 130,000 under odling, hvilket alltså utgör omkring en acre på hvarje invånare. När man har fått sitt lifsuppehälle och kyrkans tionde af jorden, återstår det icke mycket.

Den långa, torra sommar, som är herrskande i Vestern, gör vattning nödvändig vid allt jordbruk. Mormonerna voro de första här i Vestern, som använde detta medel; de började dermed genast vid sin ankomst till Saltsjön och de hafva fortsatt dermed med de bästa resultater, i synnerhet i staden och nejden deromkring. De strömmar, som komma ned från bergen, äro

spridda i ett nät öfver landet. De gå i små bäckar genom Saltsjöstadens gator, man öser utur dem till hushållsbehof och efter bestämd tur till vattnande af trädgårdarna. Åkrarna vattnas en gång i veckan, och i följd af denna behandling frambringar jorden den rikaste och bästa gröda, man kan begära. När blott våren och vintern äro tillräckligt fuktiga för att få säden att skjuta upp, sörjes det för dess fortkomst genom en skötsel, som är nästan så regelmässig, som den man egnar en trädgård. Trädgårdarna å sin sida äro naturligtvis i ett förträffligt skick, gröna och friska, och det lärer icke finnas många ställen i unionen, der frukten är så förträfflig som här.

Det ser emellertid ut, som om de vestliga trakterna, när de blifva bebyggda och uppodlade, undergå en märkbar förändring, hvad klimat och regn angår. Regnet är om sommaren (enligt S. Bowles, hvilken såsom vice presidenten Colfax' följeslagare under hans politiska undersökningsfärd reste genom hela Vestern) i bestämdt och märkbart tilltagande, så att nödvändigheten af att vattna förminskas. Då mormonerna kommo till Utah, föll der intet regn från April till November; nu deremot är ett ösregn ingen sällsynthet. Förhållandet är detsamma i Colorado och Kalifornien; fuktigheten under sommaren är i tilltagande, vattning blir af allt mindre och mindre vigt.

I sammanhang med detta förhållande står, att Saltsjön stiger och innehåller mera färskvatten. Jordan, som från Utahsjön i söder flyter ut i Saltsjön, har också tilltagit betydligt. Förändringen är så stor, att der nu finns en så djup sjö, att en liten ångbåt kan gå fram, der endast för några få år sedan funnos goda grässlätter. Saltsjön har icke något utlopp, och dess fortsatta stigande emotses ej utan ängslan; mycken god jord kan derigenom gå förlorad.

Mormonerna hafva gjort "hjelp dig sjelf" till sitt valspråk; utom åkerbruk hafva de slagit sig på alla andra näringar, som samhället har af nöden; här finnas både handtverk och fabriker. I de sydliga trakterna odlas något bomull, och man försöker att få silkesmasken att trifvas.

Man har nyligen börjat en mycket intressant kooperativ verksamhet. Både handel och manufakturer skola drifvas i bolag. De stora mormonbutikerna i staden äro redan ombildade efter det nya systemet, och detta utbredde sig hastigt öfver landet.

En kungörelse af den 18 Februari 1870, som meddelar "en akt om att inkorporera associationer, med ändamål att drifva grufvor, manufakturer, handel och industri", innehåller grundbestämmelserna för denna kooperativa verksamhet, dels nämligen de vilkor, under hvilka associationerna blifva erkända och inkorporerade, dels grundbestämmelserna för korporationernas bildande, verksamhet och upplösning. Afdelningen "Om korporationens myndighet" bestämmer: "Korporationen skall hafva myndighet att i sitt namn afsluta kontrakter, att lagföra och lagföras, att hafva ett sigill, som den kan förändra efter behag, att köpa, nyttja, sälja och disponera öfver lösören, att köpa, nyttja, sälja och disponera öfver fast egendom, såvida det är nödvändigt för den allmänna affären, och såvida det blir erforderligt för uppgörelsen af dess skuld eller fullgörandet af domar och dekreter; men den har icke rättighet att bedrifva köp och försäljning af fast egendom såsom affär. Den må upprätta alla sådana speciella lagar, regler och reglementen, som ej stå i strid med de för hvarje tid gällande allmänna lagarna i detta territorium eller med andra korporationers rättigheter och meddelade privilegier, och som äro nödvändiga för att verka för associationens ändamål. Sådana lagar måste antagas vid en allmän sammankomst med bolagsmännen eller i en församling af de utaf dem valda embetsmännen. Den kan, såsom det i det följande närmare bestämmes, föröka sitt kapital eller upplösa korporationen."

Den vigtigaste af de bildade korporationerna är "Zion's Co-operative Mercantile Institution", inkorporerad den 1 December 1870.

Aktiekapitalet i denna utgör 1 million dollars i aktier på 100 dollars. Åtskilliga af de ledande mormonerna äro naturligtvis lifligt intresserade i detta stora företag, Brigham Young eger sålunda 772 aktier, utom 53, som hans son har, alltså dessa begge tillsammans 825 aktier.

Denna association är stiftad på 25 år, "i det ändamål", heter det i § 2, "att i Saltsjöstaden såsom hufvudsäte för dess affärer och på andra sådana ställen, som direktionens råd må bestämma, upprätta och idka manufakturer och handel."

Det är utan tvifvel afsigten att låta denna korporation, såvidt möjligt är, i sin hand samla stadens hela handel och industri eller, rättare, att på dem utöfva ett dominerande inflytande, på samma gång som den gifver dem en ytterligare

fart *), ty det är bestämdt i grundlagen för de korporativa associationerna, att deras kapitaler ej i något fall få öfverstiga två millioner dollars.

Om denna kooperativa verksamhet röner framgång, synes det, att den kommer att betydligt bidraga till att sammanknyta mormonerna mot de angrepp, för hvilka de utsättas dels direkte dels indirekte under den utveckling sakerna fått. Det är derför också bestämdt i hufvudaktens 1 §, att tvåtredjedelar af delegarna skola vara bosatta i territoriet.

Det är för öfrigt under den affärston, som herrskar i den finansiella verlden och i särdeles hög grad i Amerika, dubbelt betecknande att finna följande bestämmelser i den nämnda aktens § II om de stiftare, hvilka ingifva ansökan om inkorporation: "Ett antal af minst fyra personer skall aflägga den ed och försäkran, att de hafva börjat eller ämna börja och fortsätta den nämnda affären bona fide, och att de, som aflägga denna försäkran, verkligen tro, att hvar och en af de konstituerande delegarna har betalt eller är i stånd till och vill betala det belopp af aktier, för hvilket han tecknat sig".

Rika ådror af guld, silfver och åtskilliga oädla metaller finnas i Utah. Det är till och med ganska många, som antaga, att Utah skall blifva ett af de rikaste gruflanden i Amerika, ja, att det till och med skall komma att öfverträffa Kalifornien, eller hvad man hittills känner af Kalifornien. Att dess grufvor icke äro bättre kända, derför får Brigham Youngs ifriga motstånd mot grufdrift skulden. Han insåg väl, hvilka svårigheter både rikedomar, vunna ur grufvor, och gruflifvet skulle komma att bereda hans stat, för att icke tala om den ström af hedningar, som oundvikligen skulle följa härpå. Det förbjöds derför mormonerna, vid straff af exkommunikation, att idka grufdrift, och de tecken, som antydde, att staten innehöll mineralrikedomar, hemlighöllos. Nu är det emellertid omöjligt att längre fullfölja detta system, och stora upptäckter hafva gjorts af de inströmmande hedningarna, "gentiles", såsom de kallas med ett från Vulgata lånadt uttryck. I Cottonwood Canyon, tjugu mil sydost om Saltsjöstaden, ligger "Emma", som lärer likna sig till att blifva en af de rikaste silfvergrufvor i verlden. De

---

*) Det är ganska löjligt, att de litograferade, färgtryckta kort, som man i egenskap af kund får i associationens butik, ännu måste angifva sig vara från en litograf i Des Moines i Iowa.

första upptäckarna sålde Emma för 1,200,000 gulddollars, rent utaf en bagatell.

I Rushdalen, omkring 40 mil vester om Saltsjöstaden, äro rika guldgrufvor upptäckta, och flera smälthyttor äro der redan i verksamhet.

I grefskapen Iron och Summit finnas, såsom redan det första namnet antyder, rika jernverk. Man hade redan 1852 börjat att bearbeta dem, men öfvergaf företaget, derför att det upptogs så illa i "rådet". År 1868 tog deremot ett stort bolag med ny kraft itu dermed.

Kol finnes rikligt på flera ställen; de vigtigaste af de grufvor, man börjat att bearbeta, ligga i grefskapet Summit.

Koppar, bly och vismut hafva påträffats på flera ställen, men man har ännu ej egnat någon uppmärksamhet deråt.

Mormonernas rådhus.

39.

Saltsjöstaden.

Stadens utseende. — Butikerna. — Tabernaklet. — Brigham Youngs boningar. — Öfversteprestens trädgård. — Teatern. — Mormonernas utseende.

Det är med en underlig känsla man vandrar omkring i denna stad, som under en så lång tid varit hemlighetsfullt stängd för verlden och som först nyligen börjat att öppna sina portar. Till sitt yttre passar staden alls icke till den rol, den spelar och har spelat. Utan tvifvel döljer dess historia många upprörande händelser, mycken dålighet och många stora förbrytelser, som för alltid komma att blifva okända; men intet talar derom, när man går omkring på Saltsjöstadens gator. På en slätt, omringad af berg, af hvilka många hela sommaren tindra med snö på topparna, har den en så vacker belägenhet, som man kan föreställa sig, mellan sjö och flod.

Trakten der omkring är i hög grad fruktbar och i alla hänseenden väl odlad, och sjelfva staden erbjuder en utomordentligt vänlig anblick. Der finnas idoga affärsgator med ansenliga stenhus och stora butiker, men det mesta af staden består af små iso-

lerade hus, till hälften gömda i gröna trädgårdar. Gatorna äro mycket breda, 130 fot, och, såvidt jag minnes, planterade med vackra träd samt — hvad som gifver staden en helt egendomlig prägel — genomflutna af små, klara bäckar; en liten flod har blifvit afledd till ett helt vattennät, hvilket, framsorlande under de skuggrika akasier, som öfverallt äro planterade i alléer, sprider friskhet och svalka åt alla sidor och åt hela staden lemnar det för gatornas och vägarnas spolning erforderliga vattnet. Gatorna äro icke stenlagda, och staden har, i det hela, en viss landtlig prägel. Man må hafva hur ringa sympati för mormonerna som helst, så kan man icke finna annat, än att det är något vänligt, man kunde nästan säga trefligt, utbredt öfver det hela.

Grundtanken med staden, om man kan begagna ett sådant uttryck, har varit att låta gatorna indela den i fyrkanter, hvar och en på 10 acres, af hvilka åter hvarje sönderfaller i åtta lotter. Hvar och en af dessa lotter på 1¼ acre är bestämd för ett hushåll. På affärsgatorna och i de fattigare qvarteren äro emellertid dessa lotter åter delade i smärre.

Husen, som i början voro uppförda af simpla materialier, äro nu till icke ringa mängd byggda af sten. De äro till största delen små, en eller två våningar höga. De större utbreda sig mest på längden och hafva då flera särskilda ingångar. Man kan emellertid äfven träffa på ganska ansenliga privatboningar. För att icke tala om Brigham Youngs hus, hvilka upptaga en hel fyrkant, har också Daniel Wells, Saltsjöstadens borgmästare och generallöjtnant för den mormonska legionen, ett vackert hus midtför öfversteprestens. Det hus, hvari aposteln George Q. Cannon trycker och utgifver sin tidning, "Deseret News", är äfvenledes ett rätt ansenligt etablissement.

Trädgårdarna äro vackra, väl underhållna, tätt planterade, husen ligga i allmänhet inne i dem, dolda af träd och buskar. Detta gör, att man ser ännu mindre af mormonernas husliga lif, än man eljest skulle vilja. Om aftonen, när ljusen äro tända i husen, och dörrar och fönster stå öppna, kan man få se en skymt af gestalterna derinom, då man vandrar omkring på de lugna, tysta och mörka gatorna. Aftonen är synbarligen en fritid. Männen sitta omgifna af hustrurna och barnen. Understundom såg man dem inbegripna i samtal, ibland gjordes der musik, men, om det var en ren tillfällighet eller ej må lemnas derhän, på intet ställe såg man någon sitta och läsa.

Gata i Saltsjöstaden.

Den vigtigaste handelsgatan i staden är lång och bred. "Main street" är dess namn. Det är temligen lifligt på gatorna, och den publik, som der rör sig, har en ganska egendomlig karaktär. Man ser många "köpstadsklädda" personer, men man träffar också mycket landtfolk, hos hvilka allt vitnar om det ursprungliga lif, de föra. Man vet ej riktigt hvarför, måhända är det derför att man vet, att handeln ännu till stor del har karaktären af byteshandel, men man tycker, att allt ser ut, som om affärerna bedrefves på ett helt annat sätt än i någon annan stad, man hittills besökt. Många af de bekanta vagnarna med linnetälten hålla på gatorna utanför butikerna, de hafva till staden infört produkter, hvilka utbytas emot kläder och redskap.

De stora mormonbutikerna äro inrättade efter samma system, som köpmansbodarna i Skandinaviens provinsstäder; man kan der få allting, från eau de cologne till stångjern.

De äkta mormonska butikerna hafva en egendomlig skylt, hvilken för den i förra kapitlet omnämnda kooperationen ser sålunda ut:

Ögat med omskriften återkommer på andra skyltar, och ögat, "tjurögat", som hedningarna kalla det, ses öfverallt i staden. År 1868 fattades nämligen på en sammankomst det beslut, att alla goda mormoner, som voro handlande, fabrikanter eller näringsidkare af hvilket slag som helst, skulle uppsätta det på sina byggnader på en framstående plats för att visa, att de voro rena i tron. Mormonerna fingo dessutom det rådet, att icke handla med andra än dem, som hade denna skylt.

Detta ledde verkligen derhän, att många "gentiles" blefvo nödsakade att lemna territoriet, emedan de ej kunde drifva något yrke. Några få stannade qvar, och ibland dem var en djerf man vid namn Trumbo, som lät göra sig en skylt, ett motstycke till den mormonska, med hänvisning till ställen i bibeln, hvilka tala om engifte, och med öfverskrift: "Jag är Herren, din Gud: Trumbo's religion."

Denna skylt blef emellertid icke länge qvarsittande. Sedan man under en dags förlopp hade stirrat på densamma i stum förvåning, blef den nästa morgon nedrifven af en hop unga troende och släpad genom alla gatorna till hån och afsky. Från denna tid ha der icke synts till några upproriska skyltar.

Det finnes icke många stora byggnader i staden. Den ansenligaste är det stora tabernaklet, en helt egendomlig byggnad, helt visst den minst sköna, som det kan falla på en menniskas lott att få se. På en stor, dels med murar och dels med plank inhägnad plats ligger en oval, grå koloss, hvars tak, såsom jag förut nämnt, har alldeles samma form som ett steklock, och som hvilar på fyrkantiga pelare, så framt man kan begagna detta ord om dessa fyrkantiga tingestar utan fotstycken och kapitäler. Byggnaden är 68 fot hög, 250 fot lång och 150 fot bred; den rymmer under sitt ofantliga lock 8,000 sittande personer — för att taga till den minsta uppgift; ty ifriga mormoner och tabernakelbetjeningen påstå, att der finnas sittplatser för dubbla antalet. Det inre är lika fult som det yttre; tre predikstolar, en stor orgel vid ena ändan, ett kringlöpande galleri och en mängd bänkar — detta är allt, eljest endast hvita väggar och tak. Det är bygdt af en mormon, J. Ridges, och var under byggnad fyra år. Bredvid detta ligger ett litet tabernakel, som numera ej begagnas till gudstjenst.

För öfrigt bygges det nu på ett nytt, storartadt tempel, som skall aflösa tabernaklet.

Dettas hufvudbyggnad skall blifva 100 fot hög, öfver denna skola resa sig torn, tre vid hvarje ända, af hvilka midteltornen skola blifva 200 fot höga. Man har ej kommit längre än till grunden, och man fick ej intryck utaf, att der arbetades med någon synnerlig ifver, oaktadt man var mycket ifrig med att insamla penningar till detsammas uppförande. Byggnaden skall uppföras af granit, den är beräknad att komma att kosta 3 millioner dollars och skall säkerligen, om den någonsin blir färdig, blifva en af Amerikas vackraste byggnader, men å andra

sidan finnes det säkerligen ingen byggnad, hvars framtidsutsigter äro så ovissa som dennas.

I grannskapet af tabernaklet ligger Brigham Youngs residens eller residenser; ty likasom österländska furstars boningar består äfven hans af flera olika byggnader, alla omslutna af en solid mur och inbördes skilda af plank. Intet kan utifrån antyda, att det är en synnerligen utmärkt man, som bor här, med undantag måhända af en vacker ingångsport, prydd med en örn. Solida murar af huggen sten, af samma slag som den, hvilken omgifver presidentens hus, finnas nämligen omkring andra mera framstående mormoners boningar, åtminstone omkring dem, som ligga tillsamman med Cannons tidnings-etablissement. Om de skola betraktas som ett slags fästningsverk, vill jag låta vara osagdt; i alla fall äro de solida nog dertill. De hus, som ligga innanför, äro vanliga cottager, hvad det yttre angår. Det inre var stängdt för profana blickar; endast skratt och högljudda qvinnoröster från ett af husen vitnade om, att icke hela hushållet var med profeten på resa. Brigham Youngs eget kontor fick man, oaktadt hans frånvaro, se. Det var ett stort, rymligt rum, prydt med några förfärligt målade porträtter af utmärkta äldste och föreståndare. Utmed väggarna stodo vanliga möbler, simpla stolar, ett par skrifbord o. s. v. Vid ett af dessa arbetade hans sekreterare, hvilken tillika var gravör och litograf, och som mera representerade litografen än statssekreteraren; han intresserade sig i hög grad för det visitkort, som jag skickat honom, derför att det var tryckt på något slags i Frankrike brukligt papper, som han ej förut hade sett, och med för honom likaså obekanta typer. Han måste hafva ett par prof, och förf. kan i tysthet smickra sig med, att måhända hafva gifvit uppslaget till en reform af visitkorten i den mormonska verlden. Bredvid det större kontoret låg ett mindre kabinett, som man kunde föreställa sig hafva varit skådeplatsen för blodiga rådslag med "daniter" och straffenglar.

En stor byggnad var tiondehuset; andra voro inrättade åt de särskilda hustrurna, åt barn, till skola för alla dessa, o. s. v., men det är mycket svårt att få någon upplysning om, huru det är inrättadt, äfven när man är på stället.

Bakom husen ligger en stor trädgård, som är väl underhållen, men anlagd som en gammaldags småstads- eller prestgårdsträdgård, efter principen att förena det sköna med det välsmakande, rosor och morötter. Till och med blommorna voro

desamma, som vi kände till hemifrån, ända till de gula prestkragarna. Frukterna voro, att döma efter ett par prof, som vi tilläto oss att taga af öfversteprestens hallon, mycket goda. Under den varma sommardagen kunde man lätt inbilla sig, att man var i en seländsk småstad i stället för i Saltsjöstaden.

En ganska intressant byggnad är teatern. Den är en af de största i staden och af en mycket ansenlig storlek. Den är byggd af Brigham Young med en kostnad af 200,000 dollars och eges af honom, men den går i kyrkans namn och till fördel för denna. Skådespelet begagnas såsom ett högre direkt uppfostringsmedel för folket. Om vintern lära en eller

Mormonernas teater.

flera goda skådespelare till yrket gifva gästroler derstädes, men i allmänhet är det dilettanter, som uppträda, unga kontorister, handtverkare, ja, till och med arbetare med sina hustrur och barn. Brigham har sjelf angifvit tonen genom att låta sina döttrar uppträda såväl i dramat som i de baletter, som då och då uppföras.

Entrén är temligen hög, men man tager naturligtvis produkter som betalning, och man kan få se landtmän komma inkörande med sina familjer och ett svin, en kalf eller en binge potatis, som betalas för biljetterna.

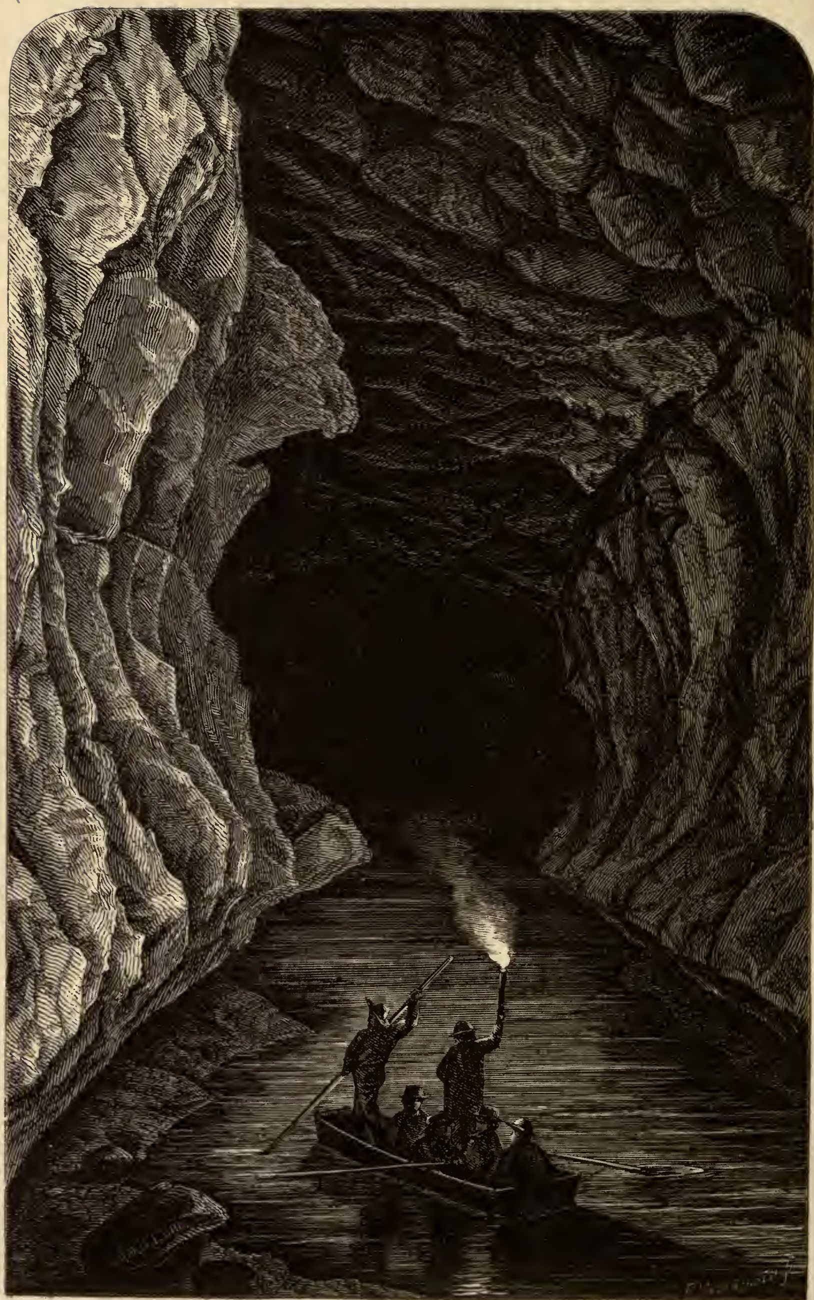
Under förf:s vistelse i staden var det för öfrigt ringa tillfälle att studera mormonsk dramatik. Teatern var upptagen af

en medelmåttig taskspelare och af "den i luften fritt sväfvande grekinnan". När man gick dit, var det för att se publiken. Vinsten häraf var emellertid ej heller stor, åtminstone fanns det ovanligt litet skönhet hos fruntimmerna, som utgjorde den öfvervägande delen af publiken.

Det finns för närvarande ett icke obetydligt antal hedningar i Saltsjöstaden, och det är omöjligt att på gatorna åtskilja hvem som är mormon och hvem som är hedning. Om man emellertid möter en man med två, tre eller fyra fruntimmer, hvart och ett af dessa med en kull barn, klädda på något olika sätt, så kan man helt visst icke taga miste; då vet man, att man har för sig en af de riktiga invånarna. För öfrigt synes det vara proportionsvis sällan, som man ser mormonerna uppträda med flera hustrur på samma gång. På gatorna möter man dem i allmänhet endast parvis. Mormonerna äro icke något vackert slägte, och i synnerhet gäller detta om qvinnorna. Jag har både på gatorna, på mormonteatern och vid en sammankomst i det lilla tabernaklet, der det obehagliga paret mrs Stanton och miss Anthony hade fått tillstånd att hålla sina tal, sett ett betydligt antal af stadens invånare, men hvad den qvinliga befolkningen vidkommer har procentantalet af vackra ansigten varit det lägsta, jag någonsin i verlden träffat på, och många äro mycket fula. Klädedrägten är i hög grad tarflig och gammalmodig. Till lycka för de mormonska äkta männens kassor, hvilka till en del redan måste vara anlitade för de normala hushållsutgifterna, hafva moderna uppenbart icke ännu banat sig väg till Saltsjöns stränder. Männen gå till största delen klädda som välmående arbetare, och deras sätt och hållning äro äfven i allmänhet en vanlig bondes. Bland de framstående mormoner, till hvilka jag hade introduktionsbref, såg "brodern" aposteln Cannon rätt gentlemanlik ut, hvaremot "brodern" Daniel Wells, generalissimus, borgmästare och nu under Brigham Youngs frånvaro fungerande president för "de sista dagarnas heliga", liknade en simpel arbetskarl, endast att han såg något fiffigare ut än — till lycka för skönhetssinnet — 999 bland 1,000 af dessa menniskor göra. I verkligheten klädde honom det fiffiga uttrycket i hans ansigte utomordentligt litet.

Hotellet, Townsend House, var, om man frånräknar flugorna, hvilka äfven i Utah förefinnas i obehaglig mängd, en rätt hygglig, småstadsaktig gästgifvargård. Dit kommo ej så

få mormonfamiljer för att äta middag, männen åtföljda af de särskilda hustrurna och deras särskilda kullar af barn. Det synes vara en princip för den anda, som kräfver föreningen med de olika qvinnorna, att mannen erhåller någon omvexling i föremålen för sin mormonska kärlek, på det sätt att han får en fet och en mager hustru, en blond och en brunett o. s. v. Hustrurna sutto för öfrigt mycket tysta och tråkiga vid sin mat, och det gjorde männen fördenskull också.

På floden i Mammuth-hålan.

40.

Mormonerna.

Lärans början. — Utvandringen. — De första åren. — Missionen. — Förhållandet till unionen. — Inre ordning. — Hierarkien. — Månggiftet. — Åsigterna om månggiftet. — Månggiftets framtid. — Listan på Brigham Youngs hustrur. — Mormonerna och »hedningarna». — Toleransen. — En hednisk förpost. — Mormonismens framtid. — Inre splittring. — Stillahafs-banan afgör frågan.

För att ernå den frihet mellan könen, efter hvilken så många själar i detta århundrade hemligen sucka och hafva suckat, blifva de romanska sydlänningarna materialistiska gudsförnekare, och uppgöra de götisk-germaniska folken nya religioner åt sig. En blick på de mångfaldiga sekterna i Amerika utvisar ganska många sådana, hos hvilka frigörandet af de köttsliga lustarna är den hemligt pulserande drifkraften. Mormonismen har, oaktadt det är tvifvelaktigt huruvida den från början haft denna tendens, blifvit en af dessa. Dess lära om polygamien är en egendomlig pendant till den moderna socialismens fria äktenskap. Betecknande är också den sympati, med hvilken denna senares organer följa mormonismen i det aflägsna Amerika och meddela bref och berättelser från Saltsjöstaden. Man känner en egendomlig sympati för dessa män med den hårda, tvungna, allting jemnande ekonomiska ordningen och den nya sinnliga moralen.

Mormonismen uppdök i Amerika midt ibland en hop försök att förverkliga den äldre socialismens idéer. Här förelågo två sådana, den ena från tjufvarna att utföra Owens planer, hvartill han sjelf gaf impulsen, den andra från skogstjufvarna att genomdrifva Fouriers vackra teorier.

Mormonismen, hvars tidigare historia för öfrigt är höljd i djupt mörker, är samtidig med de första försöken. Joseph Smith kunde, tack vare engeln Moronis uppenbarelser, sysselsätta sig icke blott med en ny timlig ordning, utan äfven med en ny religion, hvars profet han sjelf var. Han vann temligen

hastigt anhängare, och under det att Owens "harmonier" upplöste sig i fullständiga disharmonier, vann detta unga samfund i styrka. Härtill bidrogo icke så litet de många förföljelser, för hvilka mormonerna från början voro utsatta. Först uppreste sig den råa befolkningen i Missouri emot dem; på samma sätt gick det sedan i Illinois, dit mormonerna flydde. Joseph Smith var beständigt föremål för anklagelser och processer, mest för fylleri och stöld. Kanske sökte han sjelf förföljelser, nog af, han hade fullt upp deraf ända intill den dag, då han sköts i sitt fängelse i Carthago.

Detta mord utgjorde en vändpunkt i mormonismens historia; för många blef nu han, som blott hade varit den lösaktige, försupne tjufven och bedragaren, en martyr. Lika mycket hvem och hvad han varit, han hade förlorat lifvet för sina åsigter. Skada, att han ej kunde öfverlefva sitt mord för att se, hvilken förträfflig puff detta blef för hans mormonism.

Under ledning af Brigham Young började en ny tid. Young är född 1801. Han slöt sig i sin tidigare ungdom till metodisterna, men fick 1830 se Mormons bok; dock blef han först ett par år derefter döpt till medlem af kyrkan, ett drag, hvilket framhålles såsom betecknande för denna lugna, beräknande natur. Det berättas, att då Smith haft sitt första samtal med honom i en skog, dit han gått för att hugga ved, förklarade han, att han skulle blifva kyrkans herre. År 1835 blef han en af de tolf apostlarna och senare dessas president. Såsom apostel reste han mycket omkring som missionär och for äfven 1840 tillika med två män, hvilka sedermera blefvo vigtiga stöd för honom, Heber Kimball och George A. Smith, till England, der han tillbragte mer än fjorton månader, och der åtskilliga tusende menniskor blefvo omvända.

Sedan han återkommit från England, företog han ännu åtskilliga missionsresor i de östra staterna. Vid underrättelsen om Smiths mord skyndade han tillbaka till mormonhemmet, för att gemensamt med andra framstående medlemmar af kyrkan vidtaga de mått och steg, som voro af nöden.

Tidigt år 1846 ansågs det för nödvändigt att bryta upp och — det var nu femte gången, så hatad var sekten — söka sig ett nytt hem. Genom det nuvarande Iowas då vilda och ödsliga sträckor begaf man sig till Missouris stränder, och vid Council Bluffs tillbragtes vintern 1846-47.

År 1847 drog Young med en förtrupp vidare ut på undersökningar, gick öfver Klippbergen och kom i Juli månad till Saltsjödalen, der genast en koloni anlades.

Hösten samma år återvände han till hufvudtruppen, och sedan han våren derpå blifvit vald till kyrkans president, företog han sig att organisera den stora utvandringen.

Det beslut, som det lilla samhället fattade, att genom en så obeskrifligt mödosam och svår vandring söka räddning och frid, har i verkligheten ej många motstycken i historien. Öfver vilda prärier hade man kommit, öfver vilda prärier drog man vidare, utmed Platte-flodens svekfulla stränder, öfver de vilda Klippbergen, öfver den förfärliga öken, som utsträckte sig på andra sidan om dessa, till ett land, som syntes vara ett upprepande af Döda hafvets evigt tysta stränder, en trakt, som var skildrad af en eller annan ensligt kringflackande jägare, de enda som hittills sett den, såsom framställande en bild af döden.

Långsamt, mycket långsamt gick detta upprepande, med årtusendens mellantid, af judarnas vandring i öknen. Förfärliga lidanden måste mormonerna utstå, födan var knapp, vattnet var dåligt. Hunger och köld i förening tryckte och pressade skaran, många små barn och gammalt folk dukade under, äfven många i sin bästa och kraftigaste ålder blefvo begrafda på den ensliga vägen, utan att hafva skådat det förlofvade landet.

Och många trötta och jämmerfulla tåg hafva efter detta första gått samma långa väg till det ställe, der ändtligen grönskande slätter vid Saltsjön förkunnade, att den bekymmersamma resan var slutad och lönen vunnen för den outtröttliga ståndaktigheten.

Det var ett hårdt land, i hvilket mormonerna bosatte sig. Sommarsolen brände det till stoft, vintersnön betäckte det fotstjockt. Endast genom att lefva af rötter och vildt växande örter jemte det kött, som kunde öfverkommas, lyckades man att draga sig fram öfver det första året, och år från år fordrades det uthållande, träget arbete för att erhålla en knapp afkastning af jorden. Men dessa män voro genomträngda af fanatismens energi, och en mästerlig organisatör, som Brigham Young var, styrde dem. De fattade fast fot här och skickade bud efter dem, som stannat qvar. De anvisade vägen för utvandringen österifrån till Kalifornien, som i synnerhet efter 1849 tog betydlig fart. De fingo icke så få rekryter i trötta och gäckade guldgräfvare, och Utah blef icke blott en hvilostation för dessa, utan fick äfven i Kali-

fornien en marknad för sina produkter. Upptäckterna af guld och silfver i de kringliggande territorierna voro likaledes af icke liten betydelse för det unga samhällets tillväxt. Nevada, Idaho och Montana bidrogo likaväl som Kalifornien till Utahs underhåll. Utan dem hade mormonsamfundet aldrig blifvit hvad det blef, trots all dess vidskeplighet, trots fanatismens energi.

Befolkningen rekryterades hufvudsakligen från Europa. “Amerika kunde väl anskaffa ledare, men aldrig disciplar till ett sådant samfund“, säger Bowles med betecknande fädernes-landsstolthet om mormonerna.

Genast i början utsändes missionärer till England och norra Europa för att värfva proselyter. Redan långt förrän man kom till Utah, hade denna missionsverksamhet bedrifvits. År 1837 funnos redan åtta “äldste“, som predikade i England, börjande i Lancashire. Många månader förflöto ej, innan de redan hade omkring 1,800 anhängare. Tre år senare kommo nya missionärer till England, bland dem Brigham Young. De stiftade mormonska församlingar i alla större städer från London till Edinburgh, upprättade en utvandrings-agentur och fingo ett boktryckeri i gång, från hvilket utgingo i massa både Mormons bok och andra af deras religiösa skrifter tillika med tidningar.

Ett egendomligt försök gjordes under denna första period för att vinna judarna; en mission utsändes till Jerusalem, men måste återvända med helt och hållet oförrättadt ärende.

Man fäste sin uppmärksamhet på öarna i Stilla hafvet, och i synnerhet blefvo Sällskapsöarna ett mål för denna missionsverksamhet. Här gick det mycket bra, och man hade vunnit öfver 1,000 öboer, då fransmännen togo öarna under sitt beskydd och derigenom satte stopp för mormonismen. År 1851 blefvo till och med de äldsta bortjagade och de infödda tvungna att upphöra med sin Mormondyrkan. Mormonerna påstå emellertid, enligt Rae, att religionen trifves förträffligt derstädes, och detta påstående står måhända i någon förbindelse med det ständigt uppdykande talet om att öfverflytta till dessa öar, i fall det blir af nöden att uppsöka ett nytt hem.

I Frankrike gick det mycket smått med att vinna anhängare. En “äldste“ gjorde 1849 ett försök i Paris, men det förbjöds snart uttryckligen att predika den nya religionen.

Äfven i Tyskland var det svårt att få någon framgång. I Preussen var man mycket sträng emot missionärerna. Man nekade dem i Berlin tillåtelse att predika, och då de vände

sig till kyrkoministeriet, blef följden den, att missionärerna stämdes inför polisen och efter undergånget förhör tillsades att lemna landet påföljande dag, under hotelse att eljest blifva bortkörda af polisen.

I Österrike, der den bekanta mormonen Orson Pratt hade sin verksamhetskrets, måste han och hans medarbetare lemna landet, just då de, efter att hafva användt någon tid på att lära tyska, skulle börja att begagna sig af sina nyförvärfvade kunskaper för sin verksamhet.

I Schweiz upptog man saken något olika i de olika kantonerna; några kantoner ville tillåta mormonerna att predika, men nekade dem att utgifva skrifter, andra tilläto dem dessas utgifvande, men förbjödo predikandet; andra medgåfvo hvarken det ena eller det andra, och resultatet blef i följd häraf föga gynnsamt.

I Spanien gjordes blott ett kort och misslyckadt försök att predika. I Gibraltar jagade auktoriteterna ut dem, med undantag af en, som der var borgare, och som fortfor att i all hemlighet verka för saken.

I Italien synas de ej hafva gjort något försök, värdt att omtalas; deremot ha de haft mycken framgång på Malta.

"År 1853", säger den officiella berättelse, som finnes hos Rae, "sändes äldste James F. Bell från England till Malta, der åtskilliga döptes. Då Krimkriget utbröt, försvann intresset för saken, men åtskilliga af soldaterna, som landstego på Krim, tillhörde evangeliet. Från denna mission uppstodo tre grenar af kyrkan: en i Floriana på Malta, en annan, kallad "den flytande grenen", i Medelhafvet, hvilken bestod af matroser, som tillhörde H. Maj:s skepp Bellerophon, Trafalgar, Vengeance och Britania, en tredje gren, som hörde till expeditionen på Krim, bestående af bröder, som tjenstgjorde vid 30:e, 41:a, 93:e och 95:e regementena."

Under det att slutligen Sverige icke egentligen ville veta utaf mormonismen, visade sig Danmark deremot, såsom bekant är, vara en af de rikaste jordmånerna.

Utanför Europa gjordes, utom de omnämnda försöken i Jerusalem och på Sällskapsöarna, mycket omfattande ansträngningar för att vinna anhängare, och liksom moderlandet England lemnade en god skörd, så gjorde äfven dess kolonier detsamma. Både i Australien, i Nya Syd-Wales, Tasmania och Nya Zeeland vunnos många; deremot lyckades det ej i Vestindien, på Ceylon, i södra Afrika och Ostindien, hvilka alla ställen besöktes af

den rastlösa vandrareskaran. De drogo uppför Ganges, besökte Simla, arbetade i Bombay och det angränsande landet, men utan verkan. De funno, heter det i de mormonska berättelserna, hinduerna blottade på all redlighet och ordhållighet och genast efter sedan de blifvit omvända och döpta färdiga att för ett par småmynt antaga en annan religion, och européerna funno de så högmodiga, att de knappast kunde närma sig till dem. De lemnade derför landet, efter att hafva utstått många besvärligheter, ty på många ställen ville man ej tillåta dem att tillbringa nätterna i städerna, utan jagade ut dem på fälten för att tillbringa natten mellan ormar och giftiga krypdjur.

På Ceylon ville man ej heller lyssna till dem, och här klagade de öfver, att man ej ville gifva dem mat utan emot betalning, hvilket dock i och för sig icke synes så märkvärdigt.

I Kapstaden sprängde pöbeln deras församlingar, men ute på landet gick det bättre.

På Jamaica utföllo försöken särdeles olyckligt. Det var icke nog med att mormonerna der ej kunde få lokaler utan betalning — berättelserna om mormonismen tyckas i allmänhet anse det som en förföljelse, när man vill taga penningar af dem för mat, husrum, öfverfart på fartyg o. s. v. — utan pöbeln förföljde dem mycket strängt, jagade församlingen åtskils och sköt på de äldste.

I Kina kommo missionärerna icke längre än till Hong Kong. Med anledning af de inbördes krig, som rasade der, beslöt man sig för att ej resa till det inre af landet.

I Chili gick det som i de strängt katolska länderna i Europa, de kunde ej undervisa ens helt och hållet enskildt, utan att komma i kollision med lagarna.

Det var ett samfund, hoplappadt på detta sätt, som företog sig att upparbeta Utah. Flit behöfdes det härtill, och flitiga voro de. Här finns icke och har aldrig funnits någon dagdrifvare. Det är ganska märkvärdigt att tala med folket här och att af dem få höra, hvilket ojemförligt hårdare arbete de här måste åtaga sig emot i det land de lemnade. De högsta män i kyrkan hafva ingalunda tillräckligt med arbete af sina profet- och apostlaförrättningar, de förena med dem qvarnrörelse, landtbruk, i synnerhet synes det förstnämnda vara en synnerligen helig gerning, skötande af ett boktryckeri, utgifvande af en tidning o. s. v. Det tillhör också den högre kyrkoverksamheten att tillse, att folk kunna arbeta och att de utföra sina arbeten på ett tillfredsställande sätt.

Mormonismens organisation är ju också märkvärdigt egnad att egga till arbetsamhet. Det är icke möjligt att finna en fastare förening mellan kyrka och stat. Kyrkan ingriper uti och genomtränger alla förhållanden, alla sociala föreningar, hela affärslifvet, hela familjelifvet; hennes maskineri, som hålles i förträfflig ordning, kontrollerar alla länkar i organisationen. Det var ej underligt, att unionens tjenstemän, i synnerhet under den tid, då majoriteten var alldeles öfvervägande mormonsk, funno sig fullkomligt vanmäktiga härute; den territoriella lagstiftningsmyndigheten, juryn, polisen utgjordes endast af mormoner. Och der fanns ingen den ringaste sympati för unionsregeringen, endast ett tomt, bedrägligt erkännande af densamma. Då vice-presidenten Colfax 1865 gjorde sin stora rundresa i Vestern, hvilken är synnerlig bekant i de mormonska annalerna, emottogs han med mycken uppmärksamhet i Saltsjöstaden. Han var stadens gäst, champagne och tal strömmade, men det intryck, han fick af ställningar och förhållanden, var icke desto mindre mycket litet tillfredsställande. Det var uppenbart, att unions-tjenstemännen blott hade valet emellan att vanmäktigt åse hvad som försiggick och afvakta händelsernas utveckling, eller att söka komma i ett stillatigande vänskaps- och afhängighetsförhållande till mormonledarna.

Dessa undveko emellertid med mycken omsorg hvarje öppen konflikt med unionen; det var ett passivt, icke något öppet och förklaradt motstånd, de satte emot denna. Men det var derför icke mindre energiskt. Hela deras organisation underlättade detta i ovanlig grad. Stad och land äro delade i distrikter; en biskop eller en äldste, hvilken står i närmaste förening med centralmakten, styr hvart och ett af dessa. Denne man är predikant, polistjensteman och kommunalstyresman, han leder eller har del uti handelsföretagen i sitt distrikt, han skipar rättvisa bland de till största delen okunniga medlemmarna af sin hjord.

Denna måste arbeta och endast arbeta; den tryckande tiondeafgiften till kyrkan och de höga priser, som måste betalas för hvad som skall köpas, hålla i allmänhet folket ifrån att komma sig något högre upp. Man tycker icke om rika undersåter; går det ovanligt väl för en mormon, som icke tillhör de öfversta, har man ofta sett lagens stränghet drabba honom hårdt af en eller annan anledning, eller har anden förständigat en af hans höga förmän, att det skulle vara mycket önskligt, om han för en tid ville draga sig tillbaka till det inre af Afrika eller Kina såsom missionär och låta sitt mammon stanna qvar.

Hårdt arbete och ordning, lugn, aktningsfull ordning, dessa äro fordringarna i det yttre. Dryckenskap fördrages icke. Tillverkning och försäljning af spirituosa äro kyrkans monopol. Här finnas väl några hedniska försäljningsställen, men dessa voro, åtminstone tills för kort tid sedan, betungade med utomordentligt höga afgifter. I hotellerna finnas eller funnos inga sådana barrooms som i de andra staterna. Dixon påstår, att man ej kan få någon spritdryck att förtära, men detta har åtminstone förändrat sig derhän, att man nu i matsalen kan få vin.

För öfrigt skall man äfven af andra skäl icke lätt känna sig frestad till dryckenskap i Saltsjöstaden. Det kaliforniska vin, som finnes här, är rätt godt, men hvad som säljes som brandy och whisky är ytterst vådliga drycker. Då förf. ville hafva med sig en flaska brandy på resan från Ogden till Kalifornien och hade köpt en sådan i en af de stora butikerna, var dess innehåll af en sådan beskaffenhet, att den blef behandlad som ett kuriosum af samtliga medresande i Pullmans-vagnen, mellan hvilka en liflig och vänskaplig utvexling af de medförda dryckesvarorna egde rum.

Offentlig undervisning står naturligtvis ej i någon hög kurs. Först under de sista åren har man börjat att upprätta dessa söndagsskolor, sem spela en så stor rol i det amerikanska skolväsendet, och att i allmänhet göra något för undervisningen.

Det heter väl, att det finnes offentlig undervisning, men detta är icke något, som kan jemföras med det, som eljest i Amerika förstås dermed.

Det allmänna har byggt skolhusen, men skolorna hafva för öfrigt en stark prägel af att vara privata anstalter, och der betalas skolafgifter. Lärarna äro i allmänhet underordnade personer och ifriga mormoner, undervisningen är dålig och begränsad. Undervisningen i mormonsk religion spelar naturligtvis en stor rol.

När man en dag har gått omkring på Saltsjöstadens vänliga, men förundransvärdt liflösa gator, märker man ett drag, som är af stor vigt för att förstå hela det mormonska väsendet: det är blott allmoge i ordets egentliga bemärkelse, man ser; simpla eller åtminstone enkla och obildade. Endast för sådant folk med ringa och litet utvecklad intelligens är mormonismen en möjlig religion, men derför gäller det också för dess styresmän att fortfarande hålla dem qvar på samma låga ståndpunkt.

Brigham Young är såsom bekant i hvarje hänseende samfundets själ. Från honom utgår all auktoritet i kyrka och stat.

Han utdelar ynnestbevis och straff. Han upptager alla inkomster och disponerar öfver dem; omätliga rikedomar stå under hans kontroll och under hans allenast, såvidt man vet. Han anses ock för att vara en af Amerikas rikaste män. Hans förmögenhet är placerad i London och New-York, men han har också stora rikedomar i Utah, stora farmer, sågverk, kolgrufvor.

Lagen, att hvar och en skall gifva tiondedelen af sin förtjenst hvarje år, öfvervakas strängt. Det mesta af tionden inkommer naturligtvis in natura.

Young har infört allmän rösträtt i Utah och funnit denna mycket ändamålsenlig för befrämjande af sina planer. Mormonerna rösta såsom efter kommando. Då det började att inkomma så många "gentiles", att denna minoritet kunde se något oroande ut, fingo de mormonska qvinnorna rösträtt och ökade således majoriteten.

Young har titel af president. Näst efter honom komma de tolf apostlarna. Förmannen i rådet är vicepresident. Efter dessa följa de "femtio", bestående af biskopar och äldste.

Denna styrelse har, som sagdt är, en i allt ingripande myndighet. För den äldste i distriktet stå alla dörrar öppna, hans befallningar måste åtlydas utan vidare invändning, antingen det nu gäller att bättre skura sitt golf eller att utlemna en dotter eller en syster till "besegling". Intet är öfverlåtet åt folkets fria vilja. I kraft af ett "så säger Herren" kan allt genomdrifvas. Icke en gång äktenskapet är en fullständigt frivillig sak, och det går icke alltid så väl, som det gick en bekant "broder", hvilken önskade att gifta sig med sin halfsyster och i stället fick henne "beseglad" åt Young, som tyckte att hon var vacker, men som dock fick henne åter "beseglad" efter någon tid, emedan hon befunnits vara falsk. Här finnas åtskilliga, som, när deras äktenskapsplaner skulle skärskådas, måst se den, som de önskade äkta, beseglad åt någon högt stående helig, hvilken fäst sin uppmärksamhet på henne. Och i fall det skulle befinnas nyttigt, att en man toge sig flera hustrur, än han har, så måste han å andra sidan göra afseende på ett sådant råd.

Hela det begrepp om ett hem, som är så rotfästadt i synnerhet i det anglosaxiska föreställningssättet, är obekant för mormonerna, och det synes i det hela taget underligt, att Hepworth Dixon, om han också i hög grad lider af den svagheten att finna allt förträffligt, der han blifvit väl emottagen, så att han till och med kan känna en viss sympati för pantagamisterna

vid Oneida Creek, har funnit sig så tilltalad af andan i det mormonska samfundet, som tonen i hans bok synes vitna om.

De flesta mormoner, både män och qvinnor, tro utan tvifvel, att de i månggiftet uppfylla en religiös pligt, men utöfvandet af denna faller sig utan tvifvel lättare för männen än för qvinnorna. I sjelfva verket äro alla, som någon tid vistats i Utah, eniga derom, att qvinnorna känna månggiftet såsom en tung och tryckande börda; så okunniga och obildade de till sin natur än äro, finnes det dock i månggiftets grundtanke alltför mycket, som strider emot deras omedelbara känsla, för att de skulle kunna bära det så tålmodigt som de göra, om de icke hade den öfvertygelsen, att det är ett kors, som är lagdt uppå dem.

De olika hustrurna lefva stundom väl tillsammans, stundom bo de i särskilda hus. Den första hustrun anses i allmänhet för något förnämare, "gentiles" erkänna endast henne, och det lärer äfven vara händelsen, att hon, oaktadt hennes samtycke fordras till de senare äktenskapen, i verkligheten betraktar de senare hustrurna endast som mannens frillor och icke är mera vänskaplig emot dem, än Sara var mot Hagar.

Männen komma naturligtvis mycket lätt att under dessa förhållanden betrakta sina hustrur endast såsom föremål för sina lustar och som tjenstehjon. Det predikas äfven beständigt för qvinnorna undergifvenhet och lydnad såsom deras första pligt. Deras man är endast deras herre.

Att hustrurna verkligen känna sig betryckta och olyckliga, om de också ej vilja säga det rent ut till främmande, och om de också icke löpa bort tjogtals till uniontruppernas läger i bergen, är lätt att skönja af mormonernas eget vitnesbörd. Det talas alltför mycket till de stackars fruntimren om lydnadspligten, för att det icke skulle vara mycket nödvändigt att beständigt inskärpa den hos dem, och i Youngs egna predikningar förekomma jemt yttranden sådana som: "Det är ofta händelsen, att qvinnor säga, att de äro olyckliga, och att man hör männerna försäkra: min hustru har, oaktadt hon är den förträffligaste qvinna, icke haft en glad dag, sedan jag tog min andra hustru." Med dylika ord inledas sålunda häftiga förebråelser mot hustrurna. För andra är sjelfva inledningen tillräcklig.

Den första generationen af mormonynglingar och flickor är nu uppväxt, men det är ett nästan enstämmigt påstående, att de icke synas mycket ifriga för polygamien. Men det är svårt nog att slippa ut ur dess garn. George Cannon — en

af de mest framstående männen i Utah — försäkrade förf. under ett samtal om dessa saker, att han hade uppfostrat alla sina barn med den möjlighet för ögat, att de skulle kunna lefva bland bara hedningar som trogna mormoner; men man omtalar åtskilliga exempel uppå, att åtminstone mindre framstående mäns döttrar hafva föredragit att vara enda hustrun hos en "gentile" framför att blifva en bråkdels hustru hos en helig.

Det synes nu, som om unionsregeringen skulle hafva vunnit så fast fot i Utah, att den kan angripa polygamien, och man kan derför bespara sig vidare betraktelser öfver dess framtida utveckling; men då polygamien tillika lemnar en måttstock för mormonernas moral, kan det dock måhända antydas, att den mångfald af korsade slägtförhållanden, som skola uppstå, utan allt tvifvel komma att medföra mycket beklagliga verkningar. Att en och samma person gifter sig med två systrar har varit mycket allmänt, ja, det finns exempel på, att män på samma gång varit gifta med mor och dotter. Om man nu tänker sig dessa barn af en fader och olika mödrar återigen korsade genom äktenskap, om icke i första, så i andra och tredje generationen, så öppnar sig onekligen utsigten till det ohyggligaste moraliska tillstånd på samma gång som till en folkets andliga och lekamliga degeneration.

Brigham Young har, i synnerhet hvad polygamien angår, föregått sitt folk med ett utomordentligt verkande exempel. Huru många hustrur han i det hela haft och har, är det förvisso nästan omöjligt att komma på det klara med. Han lärer sjelf påstå, att han icke riktigt kan påminna sig antalet. En betydlig mängd utaf dem äro rent himmelska hustrur, som endast äro med honom beseglade för att kunna få dela hans herrlighet i en annan verld, och många af dessa äro gifta med andra män i denna verlden och hafva sålunda endast af pur himmelsk äregirighet sökt att tillförsäkra sig sällskap med presidenten (i en annan verld).

År 1868 blef Youngs dåvarande samling af hustrur föremål för mycket omsorgsfulla efterforskningar af en resande från Boston, en hr Coffin. Hans lista lyder sålunda:

Brighams äkta, vigda hustru var Mary Ann Angel, född i New-York. Hon är moder till fem barn: Joseph, Brigham, John och döttrarna Alice och Luna. Hon gifte sig med profeten, då han ännu var en ung man, och innan han fått Joseph Smiths uppenbarelser. Hon bor i en stor stenbyggnad i den

i den bakre delen af harem. Brigham Young besöker henne nu sällan.

Lucy Decker var gift med en man vid namn Isak Seely och hade med honom två barn, men hon öfvergaf honom för att blifva himladrottning och har skänkt profeten åtta barn.

Clara Decker är en yngre syster till den förenämnda. Med henne har Young fyra barn.

Harriet Cook har födt presidenten en son. Såväl denne som modern lära utmärka sig genom att ej vara kufvade af den allraheligaste, som också lärer hafva en viss respekt för denna hustru.

Lucy Bigelow har rykte om sig att vara en af de mest bildade af hustrurna. Ett amerikanskt fruntimmer, som såg hela samlingen och förskaffade Collin åtskilliga upplysningar, skildrade henne såsom en i hög grad tilltalande och angenäm personlighet och dertill mycket vacker.

Ett fruntimmer med obekant förnamn, tillnamnet Twiss, spelar en obetydlig rol, emedan hon ej födt något barn. Hon har såsom sitt särskilda departement fått att hålla reda på profetens kläder och förrätta andra huspige-sysslor.

Martha Bowker spelar en dylik rol, emedan äfven hon är barnlös, men skall för öfrigt se bra ut.

Harriet Barney öfvergaf liksom Lucy Decker sin man för profeten, men tillhör också de barnlösa och derför obetydande och förbisedda hustrurna.

Eliza Burgess är den enda hustrun, som är till födseln engelska; hon lärer vara liflig och glad och har åtskilliga barn.

Ellen Rockwood är dotter till en rättsbetjent i Saltsjöstaden; barnlös.

Margaret Pierce hör till samma kategori.

Emeline Free var länge "harems stjerna", högväxt, behaglig, vänlig, med vackra ögon och vackert hår. Hon var ett mycket lifligt ungt fruntimmer, och Brigham Young förälskade sig i henne. Hennes föräldrar ville icke riktigt tro på polygami, men hon var äregirig och tog profeten, hvars favorit hon blef. Han föredrog henne till den grad framför alla andra, att det uppväckte en sådan svartsjuka, att Young lät bygga en dold gång mellan sitt och hennes sofrum, på det att hennes besök hos honom skulle blifva helt och hållet obekanta för de andra. Hon har födt honom åtta barn.

Eliza Snow anses vara den mest begåfvade hustrun. Hon är kyrkans skaldinna och har författat många psalmer och andliga sånger *).

Zina Hurtington författar också dikter. Hon är ett slags guvernant för alla barnen. Hon var gift med en doktor Jacobs och kom med honom till Saltsjöstaden. Young fattade tycke för henne, skickade mannen på en missionsresa till England och tog hustrun till äkta, sedan han var rest. Han kom tillbaka, fann sin hustru upptagen i harem, afföll från mormonismen och reste till Kalifornien.

Amelia Partridge skall vara stilla och älskvärd och alls icke svartsjuk. Hon har fyra barn.

Augusta Cobb från Boston spelar en obetydlig rol.

Fru Smith är en mycket ifrig mormon. Hon vände sig till Young för att blifva beseglad till honom för evigheten; han beseglade henne emellertid till aflidna Joseph Smith för evigheten och till sig sjelf för det timliga.

Amelia Folsom inträdde i harem 1863; hon var då 19 år, profeten 63 år gammal. Hon blef snart favorit och mera obetingadt herrskarinna öfver sin herre, än någon af de andra varit, till och med Emeline. Hon lärer hafva fortepiano, eleganta möbler, egen vagn, praktfulla drägter och i det hela taget förstå att behandla öfversteprestén rätt mycket på samma sätt, som vanliga mätresser behandla gamla tillbedjare.

Enligt denna uppgift var det alltså inalles aderton hustrur, som lefde tillsammans med Young den tiden. År 1871 uppgaf för mig en vid templet anställd man, som för öfrigt ej ville vidare inlåta sig på detta ämne, Youngs hustrur till 19; det synes således som om minst en ny hade tillkommit.

Huru många som under tidernas lopp kommit ut ifrån hans harem, vet man ej; en af hustrurna miste förståndet.

Youngs barn beräknas uppgå till ett antal af omkr. sjutio. De yngre af dessa utgöra samtliga lärjungarna i en hel skola. Det lärer för öfrigt ej vara någon af sönerna, som utmärker sig såsom arfvinge till faderns intelligens. De två äldsta hafva vistats mycket i England och New-York, sysselsatta med att leda in-

---

*) Såsom ett prof på dessa torde följande vers säkerligen vara tillräcklig:

We have the ancient order,
To us by prophets given:
And here we have the pattern
As things exist in heaven.

vandringen, och den ena af dem lärer vara en ganska flink affärsman.

Hushållningen hos presidenten styres efter mycket bestämda regler. En svärson är ett slags husminister. Hustrurna hafva ingenting att göra med bordets förseende. När de sjelfva skola hafva nya kläder eller nålpenningar, måste de gå till denna måg. Till presidenten sjelf kommer ingen, som ej är kallad. Emellan barnen och fadern herrskar likaså ett strängt disciplinärt förhållande.

Icke-mormonerna hafva haft mycket omvexlande tider i Utah ännu under de sista åren, innan Stillahafs-banan blef öppnad och med den en ny afdelning i Utahs historia började. Då vicepresidenten Colfax var der 1865, var deras ställning i det hela god, de höllo fast tillsamman och mådde väl; men kort tid derefter, liksom för att gifva dementi åt all vänskap, som bevisades mannen från Washington, började en rad af förföljelser. Man förbjöd mormonerna att göra affärer med hedningar, plågade dessa på alla sätt, ett par blefvo dödade, och det lyckades att få många att flytta ut ur landet.

En mission utsändes till Saltsjöstaden från den episkopala kyrkan i Amerika. Den skulle på sitt sätt bilda ett supplement till det lilla läger, Camp Douglas, som unionen upprättat några mil från staden; men det ena blef lika betydelselöst som det andra. Lägret blef ej annat än en tom demonstration och en anledning för mormonerna att förtjena penningar genom att förse det med proviant. Missionen kunde endast göra några få proselyter. Man upprättade en skola, men endast mycket få mormonbarn kommo till denna, hotelserna voro alltför stränga.

Mormonerna berömma sig ofta af sin tolerans; denna är dock af ett mycket tvifvelaktigt slag. Det låter också som om hvem som ville kunde få tillstånd att uppträda i tabernaklet. Detta eger visserligen understundom rum; man kan väl få se berättelser i amerikanska tidningar om, att en eller annan uppträdt och talat till mormonerna, men mormontalarna behålla sista ordet inför församlingen, hvilken i det hela taget består af folk, hvars andliga skarpsinnighet icke kommer mycket i rörelse genom en enskild främlings framställning, huru ypperlig den än må vara, och stundom blifva icke-mormonerna endast en skott-tafla för mormonernas qvickheter och råa skämt. Då sålunda en gång en engelsk prest hade uppträdt i ornat, tog Brigham Young

derefter en bordduk öfver axlarna och började att parodiera honom, så att hela tabernaklet skakade af skratt

Mrs Caddy D. Stanton och miss Susan B. Anthony uppträdde i tabernaklet under förf:s vistelse i Saltsjöstaden för att predika emancipation, och en stor samling mormoner och deras qvinnor bevistade föreställningen. Det var helt säkert ingen, som tog ordet efter dem, och det behöfdes ej heller, ty de två talen, som voro fabricerade för åhörarinnor i Boston och New-York, hade ej det minsta att göra med förhållandena i Utah.

Sedan Pacific-banan öppnats, hör man icke mera talas om några af de upprörande våldsgerningar, som på sin tid icke synas hafva varit sällsynta. Långsamt, men säkert strömma hedningarna in. Äfven om unionsregeringen icke hade bestämt sig för, nu då den och dess makt kommit så nära inpå Utahs portar, att kraftigt ingripa, skulle mormonismen utan tvifvel långsamt sprängts inifrån. Hedningarna lefde sommaren 1871 säkra och sorglösa och blefvo talrikare dag från dag. De hade sin egen tidning, som djerft stred emot mormonerna. Nu fanns icke mera någon hemsk fruktan för "tjurens öga". Jag gjorde bekantskap med redaktören af den hedniska tidningen. Det var en man, som syntes skapad att leda ett sådant företag och att skrifva artiklar med revolvern liggande bredvid skriftyget. Hans redaktionsbyrå var den tarfligast utstyrda, jag någonsin har sett. Möblemanget utgjordes af ett skrifbord och två trästolar. Den ena hade mistat sin ena bakfot och var derför fastspikad vid väggen.

Mannen sjelf hade tumlat vida omkring i verlden. Han hade varit i Köpenhamn. Kände han någon der? Åh, ja, konung Kristian, drottning Louise och deras barn. Inga andra? Nej, det var den enda familj, till hvilken han kom i Köpenhamn. Men denna kände han väl till, han hade också känt prinsessan, som var gift med ryska storfursten, hade ätit middag der och varit der på te.

Hvem var då denne man? Helt enkelt ett af de många exemplen på, huru det i Amerika går upp och ned. Han hade varit i Europa såsom statssekreteraren Fox' sekreterare på dennes bekanta expedition till Ryssland. I det land, der en afskedad departementsdirektör tager tjenst som spårvagnskonduktör, kan också en sådan man slå sig på att utgifva en hednisk tidning i Utah, när hans vänners period är förbi. Och han var mycket nöjd med sin nuvarande ställning, och om mormonismen blir störtad af hedningar, så kommer han kanske att blifva en stor man derute.

Redan då såg det något oroligt och osäkert ut för mormonismen, men dennas ledare tappade icke modet. De förstodo åtminstone att mycket väl bibehålla fattningen.

Brigham Young var under mitt vistande i staden tyvärr borta, och jag kunde således ej draga någon fördel af en rekommendation, som jag hade till honom. Lyckligtvis hade jag emellertid tillika anbefallningsbref till några af apostlarna och några af de mera framstående mormonerna. Under samtalen med dem kom mormonismens framtid naturligtvis snart å bane. De åsigter, som af dem framställdes, voro naturligtvis så krasst mormonska som möjligt. Det split, som uppstått inom dem sjelfva, tillade de icke något slags betydelse, och de litade obetingadt på hela organisationens förmåga att emotstå hvad som än månde komma. Aposteln Cannon förutsade till och med, att de östliga staterna skulle komma att söka sin räddning i en anslutning till mormonismen. I dessa stater förefunnes de mest afgjorda tecken till anarki, denna anarki skulle bryta lös under den närmaste framtiden, och sedan de hade genomgått dess olyckor och plågor, skulle de hitta vägen till den lugna hamn, som mormonismens enhet och förmåga att identifiera alla samhälls-intressen redan nu hade skapat åt sina anhängare. Presidenten Wells (den konstituerade presidenten under Brigham Youngs frånvaro) anslöt sig helt och hållet till den mera talföra Cannon. Pius IX och Antonelli kunde icke med större tillit hafva uttalat sig om den enda saliggörande kyrkans förmåga att rädda den gamla verldens samhällen från en hotande undergång, än presidenten, Cannon, Caine och andra apostlar och profeter talade om mormonismens räddande mission i den nya verlden.

Jag tillät mig att under ett samtal med Cannon förutsätta, att mormonismen skulle långt ifrån segra, att den om ett par år skulle vara fullständigt öfverflyglad på sitt eget territorium, och frågade, om det vore sannt, att man, såsom amerikanska korrespondenter alltjemt berättade härifrån, hade för afsigt att flytta till ett annat ställe. Han förnekade detta bestämdt; skulle mormonismen komma att "pröfvas" en tid, så skulle man uthålla pröfvotiden här i "berghemmet"; talet om att flytta till Sandwichs-öarna vore en ren fabel.

De mormonledare, med hvilka jag här gjorde bekantskap, ådagalade en förekommande artighet och förstodo att uppträda på ett vinnande sätt. De uttalade sig mycket ultramormoniskt; men när man till vedergällning yttrade sig mycket

ultra-"gentileskt", så hörde de på med den mest förekommande uppmärksamhet och erkände fullkomligt sin motståndares rättighet att välja sin ståndpunkt. Mormonerna äro icke något lärdt eller studeradt folk, men de veta dock mycket godt besked om hvad som föregår i verlden, och detta ehuru de mormonska tidningarna t. ex. icke anse det omak värdt att skaffa sig telegrammer om händelser i Europa. I synnerhet känner man här de skandinaviska ländernas förhållanden väl, och man träffar märkvärdigt många, som sjelfva varit der.

Och dock synes det, som om det här ofvan antydda splitet inom mormonismens egna leder redan i och för sig sjelf kunde blifva farligt nog för den.

De nitälskande af den riktigt gamla stammen bära sig alldeles åt som de ultramontana i Rom och söka genom att uppträda så krasst som möjligt organisera en mindre, men fast och härdad krets för att emotstå kommande faror.

Men deras fiender äro också verksamma, och lyckas det verkligen unionen att knäcka polygamien, kommer makten inom mormonismen utan tvifvel att öfvergå i andra händer; ty det, som Brighams häftigaste motståndare strida emot, är just månggiftet. Det är den förste profetens, Joseph Smiths söner, hvilka i synnerhet äro häftiga angripare af månggiftet. De påstå att detta är en irrlära af Young. Intet i de mormonska skrifterna kan tolkas som månggifte. Det påståendet af Young, att Smith hade flera hustrur, är ett förtal, utspridt af dem, som önska att i religionen hafva ett kryphål för tillfredsställandet af sina köttsliga lustar. Emma Smith, profetens hustru, förnekar äfven bestämdt, att det fanns någon annan, som delade hennes mans kärlek, ett påstående, om hvars riktighet för öfrigt det i allmänhet hyses det största tvifvel.

Young påstår deremot, att Smith fick en uppenbarelse om det himmelska äktenskapet, hvilket nödvändigt förutsätter ett flertal af hustrur, såsom ett privilegium för de heliga.

Ett hemlighetsfullt mörker omgifver emellertid denna uppenbarelse. Smith fick den från himlen, men Young fick den icke från Smith och icke från himlen, och fick den, ehuru Smith ej meddelat den till någon, och det papper, hvarpå den var upptecknad, blef honom frånröfvadt och uppbrändt. Men Young hade i förväg fått taga en afskrift, hvilket ju var en utomordentlig lycka för alla älskare af månggiftet.

Young gjorde det först 1852 bekant, att han i sin ego hade en uppenbarelse om detta, och det var ej svårt att få denna erkänd.

Att han ej fick sjelfständig uppenbarelse om denna sak, påstå hans motståndare hafva sin grund deri, att han i det hela taget har måst afstå från att hafva profetisk förmåga, emedan han i detta hänseende har haft utomordentligt liten lycka med sig och derför ständigt måste hålla sig till den aflidne Smith som auktoritet.

Joseph Smiths söner äro naturligtvis föremål för ett våldsamt hat från Youngs sida, men han har dock ej vågat förbjuda dem att komma till staden, der de för öfrigt ej bo för jemnan, och ingen "ödeläggelsens engel" har varit efter den gamle profetens söner, oaktadt andra långt mindre skyldige hafva fallit för dem. När de komma till Saltsjöstaden för att upprepa sina försäkringar om det falska i månggiftet, om att autentiska dokumenter, undertecknade af många, som nu tillhöra Youngs ifrigaste anhängare, bevisa, att Smith ansåg månggiftet som en förbrytelse o. s. v., så få de dock ej tillstånd att uppträda i tabernaklet. Så långt går icke toleransen.

I hvilket omfång de inre mormonska reformsträfvandena komma att vinna anslutning, är svårt att säga, men visst är, att de synas betydande nog att påskynda och förstärka den kris, som hotar detta flitiga och väl organiserade, men okunniga och andligt vilseledda samfund.

Hvilken utgången af denna kris blifver är ej svårt att förutse. Man kan måhända förundra sig öfver, att unionsregeringen så länge dröjt med att kraftigt ingripa i häfdandet af unionens lagar, oaktadt en tidigare erfarenhet har visat, med hvilka ofantliga svårigheter ett eftertryckligt uppträdande var förenadt, innan Stillahafs-banan öppnades. Man kan måhända äfven förundra sig öfver, hvarför unionsregeringen ingripit mot polygamien, när man i sjelfva staten New-York fördrager sådan otroligt gemen osedlighet, som bedrifves af pantagamisterna vid Oneida Creek, der saker försiggå, som ej kunna antydas här, oaktadt de offentligen diskuteras i sektens litteratur. Man kan tro, att unionen nu, då den har ingripit, kommer att handla energiskt, och man kan tro, att dess nuvarande aktivitet skall efter ett eller flera anlopp saktas af för någon tid. Detta är alltsammans mindre väsentligt. Mormonismens tid är oåterkalleligt förbi. Den har en, måhända långsamt verkande, men oförsonlig fiende i Stillahafs-banan.

På bron till Colfax-stationen.

41.

Från Ogden till San Francisco.

Slätten vid Saltsjön. — Öfver den stora öknen. — I Nevada. — Grufrakterna. — White Pine. — Primitiv lagstiftning. — Treasure Hill. — Palissadklipporna. — Nevada-öknen. — I Sierra Nevada. — En historia från den äldre invandrartiden. — Snötaken. — Omkring Kap Horn. — Skymt af grufanläggningar. — Från Colfax till Sacramento. — I San Sacramento. — Vid Stilla hafvet.

Pacific-snälltåget lemnar Ogden gående vesterut hvarje eftermiddag kl. 6 och ankommer till San Francisco efter två dagars färd. Den längre sträckan af denna Pacific-turens hufvudafdelning är den mest tröttande delen af färden. Den eftermiddag, då man lemnat Ogden, fortfar turen att gå i när-

heten af den stora Saltsjön. Dennas stora vattenyta utbreder sig i ett sorgligt landskap, omgifvet af öde slätter och ofruktbara berg. Oaktadt man ännu är i Utah, märker man icke längre frukten af mormonernas ansträngningar. Det välstånd, de skapat sig i och omkring den stilla staden, der bäckarna framsorla på gatorna under akasiornas skugga, förekommer en dubbelt märkvärdigt, när man ser, hvilka hinder man haft att öfvervinna för att få naturen att frambringa sin tribut till menniskans uppehälle. Slätten omkring den stora Saltsjön har förmodligen en tid legat under sjöns yta, och den har bibehållit sin karakter af en ofruktbar hafsbotten. Ingen buske, intet träd trifves här, endast några grågula plantor uppsticka sparsamt ur jorden; på milslånga sträckor är denna alldeles naken och hvit som snö af de mineralier och kristaller, som betäcka den. Döda hafvets omgifning kan ej vara sorgligare än ett af dessa landskap, der sjön öfvergår i en hvit slätt, omgifven af nakna berg, medan en molnfri, blå himmel med en brännande sol hvälfver sig deröfver. Solnedgången inträffade, när vi reste öfver en af dessa hvita slätter, och för några ögonblick förvandlades det hela på ett féeartadt sätt. Ett lätt rosenskimmer utbreddes öfver den hvita marken, bergen fingo en anstrykning af guld, och den stora sjön i fjerran blef djup och blå som ett friskt haf. Men förvandlingen gick hastigt öfver, och natten och månskenet kommo öfver samma sorgliga landskap, som solen hade belyst.

Öfver den ödsliga, kala slätten ser man långt borta vid foten af de kala bergen små byar, med en belägenhet, så dyster, som man någonsin kan föreställa sig den, och dock synes det, som om det skulle vara träd omkring husen; måhända har mormonernas flit äfven här skapat små oaser i den öken, hvilken är det enda vi kunna se från banan.

Ett stycke från Ogden passerar man Promontory Point, der de två stora hufvuddelarna af Stillahafs-banan möttes, och banans bekanta invigning försiggick den 10 Maj 1869, då den sista skenan nedlades af Leland Standford och general Dodge och lokomotiverna Jupiter från Central Pacific och n:r 116 från Union Pacific, såsom ett äkta amerikanskt slut på det hela, skredo emot hvarandra för att på materialets vägnar "skaka händerna".

Äfven på detta vägstycke finnas många stationer, den ena alldeles lik den andra. Sjelfva den trofasta Crofutts, som är så outtröttlig med sina små historier och märkliga händelser, i synnerhet när det angår skjutning med revolvrar, uppgifver för

längre tid gärdet. Han uppräknar troget stationerna, men varierar för öfrigt med beundransvärd virtuositet det temat, att här finns allsintet märkvärdigt vid dem. Vid Kelton, ett litet hål alldeles som de andra, spännes ens uppmärksamhet: "Detta är den vigtigaste station man passerat sedan Promontory Point," Man läser nyfiket vidare: "Här finnas vid sidan om vägen stora dammar, hvilka bildas af en källa vid foten af höjderna några mil åt norr." Intet annat? Jo. Omkring 25 mil mot norr är en plats, hvarifrån man får telegrafstolpar.

I mer och mer öfverväldigande tröstlöshet visar sig den stora sträcka, som särskildt bär namnet af den stora amerikanska öknen.

Det är i sanning ökensträckor, så vilda, så ödsliga, så förfärligt ensliga, att till och med resan på jernvägen i en elegant "palats"-vagn blir mycket tryckande och besvärlig. Härvid bör dock för öfrigt tillika anmärkas, att man på denna bana ej längre har de äkta Pullmans-vagnarna. På Central-Pacific gå "silfver-palatsvagnar", hvilka, oaktadt namnet klingar långt bättre än "Pullmans-vagnar", äro mycket mindre goda. Här är något mera lysande plätering, men här är icke så bred och god plats, sitserna äro hårdare och smalare, och det fattas något i alla de med en så beundransvärd omsorg uttänkta småsaker, som förvåna i Pullmans-vagnen.

Det var en het och glödande eftermiddag, då vi reste från Ogden, bort från de fruktbara fälten öfver ofruktbara slätter och saltöknar.

Påföljande morgon var scenen temligen oförändrad, endast sjön i fjerran var försvunnen; allt var nu inskränkt till de afsvedda slätterna och de nakna bergen, och på detta sätt förblef det hela dagen.

Slätten lyser hvit som snö på många ställen, på ännu flera ser man hvita fläckar rundt omkring i det enformiga gula. Det är alkali, som frambryter ur sanden. Denna är fin, torr, blandad med en oändlig mängd lemningar af små skal från en annan verldsperiod. Här, på dessa ofantliga sträckor, finnes ingen rimlig utsigt till att menniskor skulle kunna trifvas och ur denna jordmån utdraga näringsämnen för lefvande varelser.

Man började sin dag med att i högsta grad nedkalla allt ondt öfver de resande amerikanarna för deras ifver att utan någon orsak stiga tidigt upp om morgonen. Det är, som om

den rastlöshet, som går igenom hela deras lif, äfven här skulle göra sig gällande och drifva dem upp ifrån kojen, endast för att vara bland de första, som stiga upp, för att komma i tillfälle att tvätta sig, ty det första, som de göra, när de väl äro klädda, är att åter lägga sig att sofva, numera dock på ett mycket obeqvämare sätt, då af sängen nu blifvit en soffa. Man kan på aftonen höra dem försäkra och på det högtidligaste lofva sig sjelfva och soflystna medpassagerare, att de icke skola röra sig ur kojen förrän påföljande morgon vid frukostdags, men när de då klockan fyra höra någon annan person syssla i vagnen, fara de upp som en raket, draga på sig stöflarna och skynda sömniga till tvättapparaterna för att komma först dit, och sitta sedan fastande och svärjande i fyra timmar under väntan på frukosten, förströende sig med djupa klunkar ur whiskyflaskan.

En molnfri himmel hvälfde sig om morgonen öfver den skoglösa öknen, och alkali-dammet trängde in öfverallt i vagnen. Lakana i sängen voro fulla af dam, skjortan, man tog på sig, var full af dam, för att icke tala om ansigte och händer, som man från gryningen till aftonen skulle kunna hafva tvättat hvarje timme utan någon synlig och kännbar förbättring.

Ju längre det lider på dagen, desto högre står, såsom bekant är, solen och ju varmare är den. Morgonen var en frisk, sval stund, i jemförelse med den långa, glödande damhöljda dag, som följde efter den. Timme efter timme, det ena tjogtalet mil efter det andra, är det detsamma och detsamma, ett glödande, skugglöst landskap, bestående af den grågula slätten med de grågula bergen som ram på båda sidor. Sådan är "den stora amerikanska öknen", intet ställe gör bättre skäl för sitt namn. Tåget går hastigt här, ty banan är jemn och utan kurvor, men detta är blott en obehaglighet mera, skakandet blir starkare och dammet står jemt som en sky omkring — ej underligt, ty om man känner på marken, är den så mjuk, som om den endast bostode af fint stoft.

Att uppehålla sig på platformerna utanför vagnarna blifver omöjligt; man måste qvarstanna i vagnarna och, utsträckt på en af sofforna, rasa öfver det ändlösa upprepandet af samma förtviflade syn samt lyssna på det oupphörliga slamret och dundret af vagnarna och skenorna. Och på detta sätt går det hela dagen: dam, hetta och skrammel — dam hetta och skrammel! Så höres ett vrålande från lokomotivet, farten saktas, och man stannar

vid en station. Man har en obehaglig känsla af, att den skakning, vid hvilken man blifvit van såsom ett normalt tillstånd, upphör; man kastar en slö blick på de bruna trähus i öknen, som utgöra stationen, och på de smutsiga, trasiga indianerna, som drifva omkring vid stationerna för att tigga, och domnar åter utaf.

Lokomotivet vrålar åter, tåget går ånyo, och ånyo dam, hetta och skrammel och rammel, tills det åter vrålas i närheten af två andra bruna trähus med några andra trasiga indianer utanför perongen.

Tre gånger under denna förtviflade dags förlopp gjordes, som vanligt, halt för att äta vid de restaurationer, som bolaget etablerat på banlinien. Man får i allmänhet en tillräckligt afpassad tid att äta på; på Pacific-banan minst 25 minuter, och dessa minuter voro i alla hänseenden vederqvickelse-tider; passagerarna stego innerligt långsamt och trögt in igen i vagnarna. Den aftonen gick man mycket tidigt till sängs. Allaredan litet efter klockan 8 började åtskilliga af passagerarna att begära sina kojer iordningställda, och klockan ½ 10 voro alla kupéerna i vår "palats- och sof-vagn" ombildade till sängar, gardinerna nedsläppta och alla tysta, om än icke sofvande, ty såsom en feberdröm förföljdes man ständigt af hettan, dammet och skramlet på skenorna.

Kort efter banans öppnande reste ett sällskap amerikanska politici till Kalifornien. De funno äfven den stora amerikanska öknen temligen dryg. En medlem af sällskapet, som utmärkte sig genom att kunna leta upp den ljusa sidan hos allting, anmärkte, att när det dock fanns vatten och godt sällskap, var i sjelfva verket öknen ej så svår; hvarpå den bekante senatorn Ben Wade lugnt svarade: "Med rik tillgång på vatten och godt sällskap, bör helvetet vara ett ganska förträffligt ställe att lefva uti."

Vi äro nu i grannskapet af de mineraliska rikedomarnas land. Rundt omkring hör man talas om nya upptäckter. Icke långt ifrån stationen Wells har man nyligen upptäckt nya grufvor af silfver, koppar, jern och bly, och hyttor äro redan i gång.

Jernvägen har nu kommit ut från Utah och in i Nevada. Den stora öknen är tillryggalagd, man ser åter rinnande vatten och frisk grönska. Detta vatten är icke svidande alkalivatten, det är Humboldt-floden.

Kort efter sedan man lemnat Wells och dervarande källor för Humboldt, kommer man ut i Humboldts dal. Det säges, att detta land skall vara utomordentligt fruktbart. Humboldtfloden upprinner i Humboldtbergen. Den flyter i en sträcka omkring 250 mil åt vester, sedan vänder den sig mot söder och utfaller i Humboldts sjö. Det är till största delen en häftig ström, som endast på få ställen lemnar tillfälle för invandrartågen att komma öfver. Jernvägen följer först dess norra strand ett godt stycke, går sedan öfver floden för att öfvergifva den; många vackra dalar med rik gräsväxt äro belägna vid floden och vid de små floder, som utfalla i den.

Genom denna trakt kommer man till Elko, en liten stad, som redan spelar en betydande rol härute, emedan den har till grannskap de nya, rika grufdistrikterna, White Pine. Staden har börjat att framträda ur sin embryoniska existens, som utgöres af linne och bräder, men det går dock temligen långsamt, ty här är timmer mycket dyrt.

Naturligtvis är den utlagd i gator, men här finnas flera gator än hus. Bland husen synas de flesta vara butiker, och af butikerna tyckes det mesta vara skyltar; resehandboken annoterar ett tvåvånings rådhus, bygdt af tegel.

Hvad som gifver Elko dess särskilda betydelse är, att vägen till de rika gruftrakterna, White Pine, går derigenom. Detta distrikt ligger omkring 125 mil söder om Elko. I Februari månad 1859 var dess befolkning omkring 400, och fem månader derefter hade den växt till 20,000 personer.

Före 1859 existerade alls icke Nevada. Ingen drömde om dess silfverrikedom — hela "inre bassinen" kallades Utah, och "gräfvare" — indianer och mormoner utgjorde den spridda befolkningen. Så upptäcktes grufvorna, mormonerna kommo i minoriteten, "hedningarna", som ej längre ville låta sig kufvas, höllo sammankomster, fattade beslut och bildade en territoriel organisation. Kongressen sanktionerade deras beslut, 1861 blef Nevada ett territorium, och presidenten utnämnde en guvernör. Folkmängden tilltog emellertid så hastigt, att Nevada redan 1864 blef upptaget såsom stat i unionen.

Det var 1859, som man upptäckte grufvorna i Nevada. Guldfebern i Kalifornien hade till stor del lagt sig. Qvartsgrufvorna der voro icke mindre rika, men guldet låg icke, såsom i början, så att säga framför fötterna. Då kom upptäckten af den rika silfverådran vid Comstock i vestra Nevada, der

staden Virginia nu ligger, och underrättelsen härom emottogs med jubel i Kalifornien. En vild utvandring började, scener liknande dem, som tio år förut gjort Kalifornien så beryktadt, upprepades här bland det afskum, som tillströmmade från alla Kaliforniens bergsklyftor; men det rikaste silfverområdet i Amerika var upptäckt, ty grufvorna i Nevada äro nästan uteslutande silfvergrufvor.

Hvad man fann i Comstock-ådran öfvergick de djerfvaste förväntningar; det var en nästan okänd rikedom. Staden Virginia byggdes och hela trakten blef besådd med grufvor. Värdet af det silfver och guld, som under 10 år togos i detta distrikt, uppgifves till 20 millioner pund sterling. Grufvorna bearbetades emellertid med ringa omsorg, och man har beräknat, att i dem förstördes för ett värde 32 gånger så stort som det, man tog ut ur dem. Man har emellertid nu uppgjort en storartad plan, enligt hvilken en tunnel skall öppnas in i Mount Davidson, hvilken skall genomskära den stora Comstock-ådran på ett djup af 2,000 fot. Denna tunnels längd skall blifva fyra mil. Upphofsmannen till denna tanke är en hr Sutro, och tunneln, som är påbörjad, har blifvit uppkallad efter honom. Meningarna om företaget äro delade. "Sutro-tunneln kommer att göra sina byggmästare till tiggare eller hvar och en utaf dem till en Kroesus." Omkostnaderna för tunneln beräknas mycket lågt till två millioner. Man har försökt att få kongressen att intressera sig för företaget, men som det vill synas utan minsta utsigt till framgång.

Några uppgifter om grufvorna i Comstock-ådran skola visa, hvilket hasardspel, som är förenadt med dessa företag. En af de mest bekanta är Gould & Curry-grufvan; den eger tolfhundra fot af ådrans yta, kostade aktieegarna ursprungligen 180,000 dollars, har i afkastning gifvit fjorton millioner, men åter kräft tio millioner af dessa för att till den högsta möjliga grad utvidga sin verksamhet — den har en enkel qvarn, som kostat öfver en million dollars — nu är herrligheten förbi, och aktieegarna hafva under ett par år drifvit affären med förlust.

Ett annat stort bolag, "Ophir", har tagit tretton millioner ur ådran och åter satt till dem alla tretton.

Öster om Virginia City ligger Reese-River-distriktet. Dervarande grufvor gifva icke så mycket malm, men hvad som der finnes, är mycket rikhaltigt. Austin City är den vigtigaste staden i denna trakt. Det ställe, som framför alla andra har vunnit namnkunnighet för sina oanade rikedomar, är det ofta omnämnda

trakten, White Pine, nära vid Utahs gräns. Detta distrikt ligger högt uppe i bergen, från 7 till 9,000 fot öfver hafvets yta, och utmärker sig för både stora och rika ådror. Den "excitement", som upptäckten af Comstock-ådran åstadkom, öfvergicks vida af den, som framkallades genom upptäckterna här.

Det var några grufarbetare från Austin, hvilka lemnat detta ställe för att ytterligare pröfva sin lycka, som funno orten och besannade det engelska ordspråket, att det går lika bra fisk i sjön, som den som tagits utur den. De lemnade Austin på våren 1865, hela sommaren, hösten och den hårda vintern i dessa höga trakter tillbringade de med att söka och undersöka, men de blefvo också då öfvertygade om, att det, som nu kallas Treasury Hill, innehöll oberäkneliga skatter.

Trakten skildras såsom obeskrifligt vild och melankolisk. Träden, som växa i dalen och på bergens sidor, äro få och små. Under de långa vintermånaderna rasa stormarna med en häftighet, hvars like ej finnes mångenstädes, och ofta visar der sig, kommande än från bergstopparna, än från dalarna, en tjock massa af iskall dimma, som skyler allt och trycker dem, som den öfverfaller, till döds i sin isfamn. Skatterna i White Pine äro ej lätta att upptaga.

Den anglosaxiska fallenheten för sjelfstyrelse uppenbarar sig äfven i dessa trakter uti det sätt, på hvilket de, som först komma till en grufva, kunna göra sina rättigheter gällande till detta dyrbara land. När en samling af grufarbetare hittat på ett distrikt, som de anse vara mödan värdt att bearbeta, samlas de till ett gemensamt öfverläggningsmöte. De uppdraga gränserna och antaga ett namn för distriktet samt vidare en mängd bestämmelser för besittningstagande, egorätt och bearbetande af grufvorna. Grundtanken uti dessa är, att den, som hittar på en grufva, skall hafva rättighet att taga ett visst stycke af ytan i besittning i sitt eget namn. Derefter kunna andra tillegna sig hvad de vilja.

Vanligen tager emellertid en upptäckare derjemte andra stycken i besittning i sina vänners namn. Giltigheten härutaf beror emellertid derpå, att på hvarje stycke en viss qvantitet arbete är gjordt inom en viss föreskrifven tid. Det säges ock, att "gruflagarna" innehålla den märkliga åsigt, att besittningstagande af ett stycke land icke gifver rätt till de mineralier, det innehåller, med mindre än att besittningstagaren känt till deras existens.

Man fastställer vidare, så vidt möjligt är, bestämmelser för inträffande tillfälligheter, men naturligtvis uppstå många sådana, som ej kunna förutses. Här måste då nya beslut fattas, och på detta sätt blifver den dömande myndigheten dels en skiljedomstol, dels en välfärdskomité, som under svårare förhållanden tillvällar sig rätt öfver lif och död.

Staten har i första hand rätt till alla dessa nya områden, äfven till grufvorna, men enligt S. Bowles är det redan tillräckligt erkändt i praxis, att upptäckarnas och grufarbetarnas anspråk skola respekteras af regeringen.

De vigtigaste affärsplatserna i White Pine äro Hamilton City, Shermantown och Treasure City. Det finns många andra "städer" rundt omkring, men dessa existera endast på spekulanternas kartor. Rae berättar, att en nyss hitkommen person, som ville hafva något närmare besked om en sådan stad, vände sig till en grufarbetare, hvilken en månad vistats på orten och således var en bland de äldsta inbyggarna, och frågade honom om staden var stor? "Nära på lika stor som New-York, men den är icke uppbyggd ännu."

Man måste emellertid äfven erinra sig, att i dessa trakter är uppbyggandet af ett vanligt trähus dyrare än många stenhus i en östlig stad.

Treasure City ligger på Treasure Hill, som har utseende af en stor metallklump. Här finnes den bekanta Eberhardt-grufvan, som man började att bearbeta 1868, och som synes innehålla nästan oberäkneliga rikedomar, och som på sin tid inköptes för 25 dollars. I en artikel i tidskriften "Overland Monthly" lemnar en besökande följande beskrifning öfver grufvan. "Vid ingången lastades ett tåg af mexikanska mulåsnor med den dyrbara malmen för att föra den till stampverket, som ligger två mil längre bort åt sydvest och 2,000 fot längre ned. I ett skjul hade folk brådtom att syssla med en stor hög bruna, blå, röda, gröna och svarta stycken ur klippan, att sönderkrossa och sortera dem; de rikaste blefvo lagda åsido för smältdegeln och resten stoppades i säckar för användande vid grufvorna. Det ligger en furstlig förmögenhet i dessa malmhögar, hvilka för den oinvigdes ögon endast se ut som en hop lösbrutna stenar, användbara till byggnadsarbeten eller makadamisering. Öfver ett af schakten hänger en trä-tunna i ett simpelt hissverk, sådant man ser det hos den fattigaste grufarbetare. Detta har begagnats för att upphissa all denna rikedom. I denna tunna nedstego vi i

grufvan. Ett, långt, trångt rum med tråkiga mörka väggar och några få personer, som arbetade med släggor och borrar, var allt, som vi vid första ögonkastet sågo, och vi kände oss för ögonblicket liksom bedragna. En närmare undersökning visade emellertid, att väggar, tak och golf voro silfver, till och med sanden på golfvet var silfver. Här ligger en klump, som kommer att lemna fem dollars pr skålpund, der en, som kommer att gifva sex, sju, åtta, och denna, som låter bulta ut sig som bly, är värd tio dollars skålpundet. Man berättar oss, att högen, som ligger framför oss, är värd en million dollars, och det är sanning."

Grufvorna äro omätligt rika, men dock icke så rika, att ju icke detsamma upprepas här, som på så många andra ställen, att arbetet i grufvor endast är ett slags hasard, på hvilken många förlora. Det gäller här att förtjena mycket eller att förlora. Priserna äro så höga, att en medelmåttig framgång icke förslår, och att taga tjenst hos andra för en dagspenning af fem dollars kan ej bära sig i längden; och dock hafva priserna nu fallit betydligt sedan första tiden. De voro då naturligtvis fabelaktigt höga, i synnerhet för läkemedel. Det var intet narri att blifva sjuk, när en droppe opium kostade 2½ dollars, ett piller 5 dollars och utdragningen af en tand 50 dollars. En kopp te betaltes med 5 dollars, samma summa kostade ett par löskokta ägg, och ännu långt senare var vatten, som ej finnes i trakten, lika dyrt som fina viner i Europa.

Brigham Young anförde såsom en af orsakerna, hvarför han förbjöd mormonerna att bearbeta grufvor, att detta arbete var alltför oekonomiskt. De ädla metaller, som man fann, kostade flere gånger mer, än de voro värda. Han har kanske icke helt och hållet orätt. Kalifornien har fått hundra millioner dollars från Nevada, men affärsmännen der påstå, att man gifvit ut mera för att få dem. Många äro de, som blifvit ruinerade genom dessa grufvor och de svindlerier, till hvilka de gifvit anledning. I Kalifornien voro t. ex. 700 bolag bildade för att bearbeta Comstock-ådran. Det visade sig sedan, att af dessa hade endast hundra egt någon mark vid densamma; af dessa åter hade endast 40 upptagit grufvor och af dessa åter endast hälften lemnat någon utdelning åt aktieegarna. Ett bolag, som egde och bearbetade en grufva i denna rika åder, tillsatte en million, utan att få något åter.

De, som undersökt förhållandena i dessa grufvor, förvånas

i allmänhet öfver det lättsinne, hvarmed folk nedlägga penningar i gruföretag. Personer, som eljest äro så försigtiga affärsmän som möjligt, insätta stora summor i grufvor, hvilka de ej det minsta känna till, och efter en förutgående undersökning af den allra lösaste art. Malmprofven undersökas på ett så bedrägligt sätt, att man har sett försäkringar om, att ett malmprof innehöll så mycket silfver, att det blef mera än en ton gediget silfver på en ton malm — och dessförutom ett betydligt qvantum guld.

Man får i allmänhet se många vigtiga uttalanden, hvilka gå ut på, att utdragning af ädla metaller i det hela icke lönar sig.

Från utflykten i gruftrakterna återvända vi till resan på Stillahafs-banan.

När man har lemnat Elko, kommer man snart åter till flere olika canyons och korsar åtskilliga fruktbara dalar, genom hvilka små bifloder till Humboldtfloden hafva sitt lopp. Öfver en af dessa faller en liten skymt af poesi från den gamla emigranttiden; den heter "Maggies å" och är uppkallad till minne af en skotsk flicka, som lefde här någon tid med sina föräldrar, hvilka rastade här med sin boskap på den långa resan. Ån bär hennes namn, derför att hon var så utomordentligt vacker, det är åtminstone det enda, man nu vet om henne.

Den största af de olika canyons är den tolf mil långa "Humboldt-canyon" eller "Palissaderna". Mörka, bruna klippväggar resa sig på båda sidor om banan och floden, hvilken larmar fram på sin ojemna bädd. Stora klippstycken äro nedfallna på åtskilliga ställen, och byggandet af banan har varit förenadt med stora svårigheter. Klipporna resa sig på många ställen så lodrätt, att det berättas, att man kan kasta sten rakt ned på tåget från den öfversta kammen. Det färdas emellertid ingen deruppe, som kunde känna sig frestad af denna förströelse. En af de märkligaste klipporna heter "The Devil's peak", den reser sig 1,500 fot lodrätt upp i höjden.

På några ställen i dalarna finnas varma källor, som springa i höjden 20 till 30 fot.

De indianer, man ser här och der, tillhöra de sämsta bland alla dåliga indianstammar, Shoshone- och Piute-indianerna, som icke företaga sig något annat än att på åtskilliga utsökta sätt slå ihjäl hvarandra samt att stjäla.

Vid åtskilliga af de följande stationerna går vägen ned till några delar af de nyss omtalta gruftrakterna. För öfrigt finns

det som vanligt intet det minsta att se vid dessa stationer, det är beständigt samma syn, som upprepas: några bruna eller röda träskjul med en pump och en hög ved för lokomotivet; än ligga de röda träskjulen på en öde slätt med tunnt gräs, än på ett öde ställe utan gräs, det är hela skilnaden. Den största staden på långa sträckor är Winnemucca, som har ett par hundra invånare, och der bolaget eger en depot. Åter träskjul och vedstaplar, träskjul och vedstaplar, så kommer Humboldt-stationen med en förträfflig källa, af hvilken alla skola dricka, emedan detta är en af de vanliga matstationerna; så mycket än amerikanarna tycka om starka drycker, förstå dock få att så sätta värde på godt vatten, som de. Vid stationen finns en liten trädgård, tack vare vattningen, och den ser så leende ut i den sandiga nejden med de evinnerliga salviebuskarna.

Åter komma långa, sorgliga ökensträckor, "den stora Nevadaöknen", bruna klippor, bruna slätter, lava och lera lära utgöra hufvudbeståndsdelarna i jorden, tills ändtligen en skymt af Humboldt-sjön i fjerran upplifvar landskapet.

Humboldt-sjön är i sitt normala tillstånd omkring 35 mil lång och 10 mil bred, men sträcker sig långt vidare under den våta årstiden. Vid denna sjö hafva många pelikaner sitt tillhåll; de skola ofta kunna ses i grannskapet af banan på deras tåg fram och tillbaka för att hemta förråd af fisk åt sina ungar.

Förbi en station med det passande namnet "Öknen" och några andra, som förtjenade att heta öken n:r 2, n:r 3, o. s. v., öfverfar man Kaliforniens gräns.

Kort efter sedan man passerat den, kommer man till en stad med ett par tusen invånare, Truckee, som synes till hälften dold af timmer. Stadens befolkning lefver nämligen nästan hvar och en af att göra affärer i denna artikel. Trakten är rik på skog och Truckee-floden ombesörjer transporten af timret och brädsågningen.

Vi äro nu i Sierra Nevada. Hvilken förändring i landskapet! Den öken, som med kortare eller längre afbrott följt oss från Ogden, har lemnat plats för en vacker bergskog. Präktiga utsigter börja öppna sig öfver storartade bergstrakter, betäckta med de rikaste skogar, vi gå högt upp — ty hela Central-Pacific-linien ligger 4, 5, 6,000 fot högt, och nu stiga vi till 6 à 7,000 fot; när bergen skilja sig åt, öppna sig vidsträckta utsigter öfver de långa imponerande bergssträckorna med de jemna furutopparna och öfver vackra dalar, prydda med vackra sjöar och floder, hvilka blänka dernere såsom smala band.

I dessa vackra nejder träffar man icke långtfrån banan på några af de mest bekanta vackra utflyktsställena i Kalifornien. Ett litet stycke söder om banan ligga Lake Tahoe och på norra sidan, alldeles tätt bredvid banan, Donner Lake — vackra, lugna sjöar i en majestätisk nejd, mellan rika barrskogar. Det finns mycket vildt i bergen och i sjön hvimlar det af de stora silfver-forellerna på omkring 20 marker, hvilka man, så klart är vattnet, lärer kunna se stående inunder sig på ett djup af mer än 70 fot — på 50 fots djup urskiljer man stenarna på botten. Sjöarna äro mycket djupa, de äro gamla kratrar. I Lake Tahoe har man slutligen funnit botten på 1,700 fots djup, i Donner Lake har man midt i sjön ännu ej påträffat någon botten.

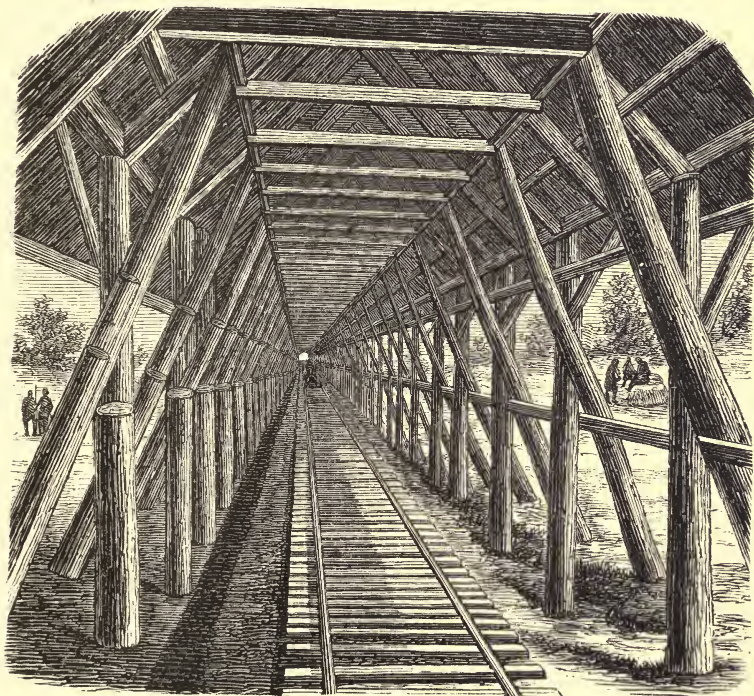
Denna sistnämnda sjö har fått sitt namn efter en sorglig tilldragelse från emigranttiden. En afdelning, till större delen från Illinois, ankom till Truckee-floden, uttröttad af sin långa resa. I detta sällskap befann sig en hr Donner med sin familj. Ryktet om Kaliforniens fruktbarhet och herrliga klimat hade redan nu, det var 1846, oaktadt landet endast genomströfvades af djerfva pionierer, nått till åtskilliga ställen långt österut, och flere partier hade brutit upp för att der söka sig ett nytt hem. Ibland dem var också det, med hvilket hr Donner följde såsom en af partiets förnämsta medlemmar. Det var temligen sent på hösten, när man kom till Truckee, och vägvisaren, en gammal jägare från dessa trakter, som kände till resan, skyndade på marschen, så att man skulle kunna komma öfver passen i Sierra Nevada, innan snö föll. En del af tåget skyndade sig åstad, men hr Donner, som hade en mängd boskap med sig, ville icke brådska utan färdades temligen långsamt. Emot aftonen kom han en dag med den del af sällskapet, som följde honom, till den lilla sjön, i hvars grannskap de lägrade sig för natten. Vädret hade hotat att blifva svårt, och på natten utbröt en förfärlig snöyra. Boskapen blef skrämd och flydde. Påföljande morgonen sågo de olyckliga vandrarna omkring sig en ofantlig snömassa, och snön fortfor att falla tätt och hastigt. Vägen från sjön, som man skulle följa, gick upp öfver bergen och genom ett pass nära toppen; den var farlig och besvärlig äfven under gynnsamma väderleksförhållanden, men ännu fanns dock hopp qvar, om man strax begaf sig åstad. Emellertid hände sig så olyckligt, att hr Donner hade sjuknat under natten, så att han ej kunde gå; hans hustru och en tysk stannade qvar hos honom, alla de andra begåfvo sig å väg, efter att hafva tagit afsked af de qvarblifvande,

och efter många besvärligheter lyckades det dem äfven att komma öfver till dalen på den andra sidan. Under hela vintern hörde man ej något af de qvarlemnade. Den kommande våren drog en skara af oförsagda män, så tidigt som det var möjligt, ut för att söka dem. Enligt en berättelse var det en fransman i det ursprungliga sällskapet, som gaf impulsen härtill; enligt en annan mera romantisk uppgift var det en jägare, vid namn Blount, som i drömmen hade sett det olyckliga sällskapets lidanden i en trakt, hvilken han för öfrigt icke kände till, men drömmen hade gjort ett så djupt intryck på honom, att han omtalade den för andra jägare, hvilka på hans beskrifning kände igen trakten vid den lilla sjön. Det åtgick flera veckor att komma öfver bergen till sjön, men de uppnådde den slutligen. I grannskapet af denna funno de en hydda. Vid en eld satt tysken allena. Han höll i sin hand en stekt arm, af hvilken han åt, då de kommo till honom. Han sprang upp som ett vildt djur och ville fly, man höll honom tillbaka, han gjorde det vildaste motstånd, han var alldeles vansinnig. I snön fann man sorgliga qvarlefvor efter hr Donner och hans hustru. De blefvo begrafda, och man återvände med den vansinnige. Han blef åter frisk och berättade en fruktansvärd historia om de lidanden, de under den långa vintern hade genomgått, huru all boskapen hade lupit bort, och huru slutligen både hr Donner och hans hustru hade dukat under. Då snön smälte, visade det sig, att stubbarna efter de träd, det olyckliga sällskapet hade fällt bredvid sin hydda, voro 20 fot höga.

Donner Lakes silfverskimrande yta försvinner djupt ned, och det bär högre och högre upp. Tåget går här genom en nästan oafbruten sträcka af tunnlar och snötak. Dessa sistnämnda hafva inalles en längd af omkring 45 mil, eller hela den sträcka, som ligger innanför den djupa snöregionen på bergkammen. Kostnaden härför var på grund af traktens rikedom på timmer proportionsvis icke så stor, omkring 10,000 dollars pr mil. Dessa snötak äro mycket solidt byggda, väldiga laviner skola också kunna rulla öfver dem, utan att de sätta sig, och de få ofta uppbära sådana snömassor, att tåget i verkligheten går inne i en djup snötunnel. Utan dessa tak skulle också färden på banan vara omöjlig under vintern.

Det tar icke så sällan eld i dessa ofantliga byggnader, i synnerhet under den torra årstiden, då en gnista från lokomotivet lätt antänder; men ännu har ingen allvarsam skada vållats, och

man har äfven vidtagit åtskilliga försigtighetsmått för att förebygga, att elden skall gripa vidare omkring sig. Det finnes alltid folk tillstädes i tillräckligt antal för att skynda till brandstället, och alla möjliga släckningsapparater stå i beredskap. Man har till och med på sista tiden stationerat ett helt sprut-tåg på Summit-stationen, som ligger vid början af snötaks-sträckan. Ett lokomotiv med ångan uppe drager en stor ång-spruta, till hvilken maskinen lemnar ånga, och åtta stora vattenkar.

Ett snötak.

Summit-stationen är den högsta station i bergen, men långt ifrån så hög som Sherman på Union-Pacific. Den ligger 7,042 fot öfver hafvets yta och således ett godt stycke under toppen af bergskedjan, som skjuter högt upp åt alla sidor, bildande ett det mest majestätiska landskap, man kan föreställa sig.

Genom en imponerande "canyon" närma vi oss nu Cap Horn, det ställe, der jernvägen med stor djerfhet är lagd som en ring omkring en klippvägg 2,500 fot uppe på denna. Platsen för jernvägsskenorna är nämligen inhuggen i klippans sidor,

hvilka voro så branta, att arbetarna hängde i tåg för att få de första platserna för sig sjelfva huggna i den hårda stenen.

Två lokomotiver hafva nu spänts för tåget, och en öppen utsigtsvagn tillkopplats. Ut till denna blir det nu, under det att tåget går mycket långsamt, en allmän vallfart för att njuta af utsigten ned i den djupa klyfta, som öppnar sig invid sidan af banan, ned till skogarna, med de små husen och floderna, hvilka blänka som silfverband i dalens botten, och ut öfver de väldiga jätteberg, somliga tätt skogbevuxna ända upp och andra med vilda, nakna toppar, hvilka upptorna sig rundt omkring dalen. Då vi äro vid den yttersta punkten, stannar tåget ett par minuter, att man riktigt må kunna njuta af scenen på detta i hela verlden allenastående ställe; så går det åter långsamt ned mot San Sacramento, som nu ligger endast ett par timmars väg härifrån.

Under vägen hafva vi då och då sett några guldgrufanläggningar, vid stationerna Alta, Dutch Flat och Gold Run, på bädden af en redan för längesedan uttorkad ström. De flesta grufvor äro nu öfvergifna, på några ställen ser man ännu långa grafvar, i hvilka folk röra sig, och vattenledningar, många mil långa, som nedföra vatten från bergen, stundom från källor, som ligga nära vid den eviga snöns gräns. Från dessa vattenledningar låter man vatten forsa ut och genomskölja de grushögar, som ligga rundt omkring i flodbädden, många ända från 100 till 500 fot höga.

Från Cap Horn går vägen beständigt nedåt. Man passerar på detta stycke en af de största af de många broarna på träbockar, hvilken bro, 113 fot hög och 878 fot lång, går öfver en vacker dal, från hvilken trädtopparna skjuta upp under tåget. Man kommer till Colfax-stationen, uppkallad till ära för unionens hedervärda vicepresident, som var ett af Pacific-banans trofasta stöd. Här finns en af de bästa stationer på banan, och sjelfva Colfax är en liten vacker, vänlig stad, en af de vackraste "jernvägsstäderna". I trakten finnas några grufvor och några små grufbyar; en af dessa bär namnet "Humbug" och detta förvisso icke orättvist.

Andra små vänliga städer, till hälften dolda i frodiga trädgårdar, följa på hvarandra i de vackra nejderna.

Längre och längre ner går det; snart äro vi endast några hundra fot öfver hafvets yta. Vid Junction är anknytningsstation från Stillahafs-banan med (Sacramento och Marysville) Kali-

fornia- och Oregon-banan, och passagerare till norra Kalifornien och Oregon byta här om vagnar. Denna bana eges af Central-Pacific-bolaget. Den går ännu endast till Portland i Oregon, der den upptager strömmen af produkter från Columbiafloden och dennas många bifloder, men den skall fortsättas. Den tid, spår vår yankee-resehandbok, är icke aflägsen, då man här på denna station får höra konduktörernas: "Passagerare till Puget-sundet, Hudsons-bugten, Alaska- och Behrings-sundet byta om vagnar! Omedelbar anslutning till Yankee-tunnel-bolagets tåg under Behrings-sundet till alla punkter i Ryssland, Kina, Japan, Tyskland, England, Frankrike och Heliga landet."

Det flacka slättland, öfver hvilket tåget nu ilar hän, ser rikt och fruktbart ut, vi resa förbi ekskogar, gräsbevuxna ängar med träd, spridda här och der omkring, rika sädesåkrar, landskap, som påminna om "gamla England" ute på landet en solrik sommardag, förbi andra skogar med främmande träd, sädesåkrar och många gamla grufanläggningar.

Vackra, vänliga småstäder ligga rundt omkring och följa temligen tätt på hvarandra utmed banan; man ser att det är ett rikt och godt land, man är uti; Yuba, Marysville, anlagdt 1849 och uppkalladt efter det enda hvita fruntimmer, som då fanns här; Chico och andra sidobanor vika utaf vid flera af dessa ställen.

Åter uppå en liten oändlighet af träbockar öfver en dal och åter öfver en flod, American River, och Kaliforniens kapitolii-byggnad i San Sacramento visar sig för oss, och snart går det skramlande tåget öfver den mängd hvarandra korsande skenor, som bebåda, att man närmar sig en stor station. Vi äro i Sacramento. Under denna genomfart se vi af staden endast en samling hus innanför vänliga trädgårdar och några breda, landtliga gator.

Här inträder ett uppehåll, af hvilket de flesta utaf oss begagna sig för att göra bekantskap med Kaliforniens berömda frukter, hvilka vinka oss rundt omkring på stationen; friska smultron, saftiga körsbär, mjuka aprikoser utbjudas i små hvita videkorgar till mycket billiga priser, åtminstone efter amerikansk måttstock. Vid den nätta, renliga skänken får man tillfälle att göra bekantskap med Kaliforniens viner, golden sherry, läskande, hvita Sonoma-viner, mörkfärgadt portvin, den sötaktiga angelican; afkylda i is, utgöra dessa viner och de saftiga frukterna en förfriskning, som i hög grad värderas af dem, hvilka nu färdas på tredje dagen i Julivärmen, och som från mormo-

nernas land varit hänvisade till whisky, en visserligen mycket förträfflig dryck, när den är god, men mycket dålig, då den är dålig, och det är den, som man köper på jernvägen.

Från Sacramento gå flera vägar till San Francisco, både med jernbanor och ångbåtar, och resan kan förkortas ett par timmar genom att välja en annan väg än den, som det ordinarie Pacific-tåget tar, "Western Pacific", som detta lilla stycke Pacificbana kallas, till hvilken nu emellertid vår biljett gäller. Vid middagstiden höllo vi i Sacramento; öfver ett fruktbart, slätt, väl odladt land går det med temligen liten omvexling tills inemot kl. 5. Då stannar tåget vid ett färjställe. Alla stiga ut, strid på perrongen om sitt bagage med en svärm af hotell-runnare, kapitulation på nåd och onåd åt den, som säger sig vara från det hotell, för hvilket man har bestämt sig, och så ombord på den stora ångfärjan. Den skall föra oss öfver en liten hafsbugt, på hvars andra sida San Francisco ligger vid hafvet.

Stilla hafvet sänder oss sin helsning, en herrlig, frisk sjövind, nästan kall i motsats till värmen inne i landet. Det är den starka sjöbrisen, som blåser nästan hela dagen och medför in i sommarhettan en svalka, som är en af de många egendomligheterna i San Franciscos klimat. Det bär utaf öfver vattnet, efter en half timmes seglats se vi det herrliga inloppet, det blåa hafvet, de bruna klipporna: "den gyllene porten". Och midt framför oss på bruna klippor ligger pittoreskt och vackert bakom en rad af fartyg San Francisco. Den hvitaktiga dimma, med hvilken Stilla hafvet synes beslöja kustens klippor, hänger öfver dem och öfver staden, den rullar långsamt och mjukt än upp och än ned, än in i bergens skrymslen och än ut igen, liksom om en gäckande, féartad makt vore betänkt på, huruvida den ej skulle för oss nedrulla ett förhänge och undandraga oss åsynen af den långa resans mål, den gyllene staden vid "Solnedgångs-hafvets" stränder.

42.

San Francisco.

Staden under förra tider. — Gatorna. — Vid hafvet. — Angenäma förändringar. — Lifvet i staden. — Fruntimren. — Friskt lif.

San Francisco ligger vid en liten pittoresk hafsbugt, till hvilken inloppet från Stilla hafvet går förbi de klippor, som kallas "den gyllene porten". Det var sir Francis Drake, som först såg denna och den vackra viken, och han döpte landet till "Nya Albion". Spaniorerna voro emellertid de, som först koloniserade Kalifornien, och namnet San Francisco gafs stället till minne af den helige Frans af Assisi. Först 1776 blef platsen bebodd. Befolkningen utgjorde endast några få hundrade, missionärer och en liten garnison bildade medelpunkten häruti. Först mellan 1830—40 började några pionierer från östern att slå sig ned här, oeh 1847 räknades här sjuttio byggnader, i hvilka lefde 300 menniskor. Den 15 November samma år var en märklig dag, ty då visade sig den första ångbåten i viken. I Mars 1848 hade staden redan 200 hus, befolkningen hade växt till 850, och den 3 April öppnades den första offentliga skolan.

Så kommo guldupptäckterna med deraf följande omätliga tillströmning; folkmängdssiffran växte hastigt till 10,000, 20,000, 30,000 o. s. v.; staden räknar nu 170,000 innevånare.

San Francisco hade att genomgå åtskilliga stora pröfningar. Fruktansvärda eldsvådor härjade staden upprepade gånger den tid, då den bestod af nästan endast trähus. Den första eldsvådan, juldagsaftonen 1849, förstörde för öfver en million dollars, den andra, i Maj 1850, för tre millioner, den tredje, endast en månad derefter, för fyra millioner, den fjerde, redan i September, för omkring en million.

Men eldsvådorna utgjorde dock den minsta plågan under dessa dagar. Staden hade blifvit en samlingsort för afskummet från två verldsdelar, till hälften bordell, till hälften spelhus och

krogar för guldgräfvarna. Att folk blefvo ihjälskjutna på gatorna om dagen, hörde till de hvardagliga händelserna, och nattetid voro hvarken lif eller egendom säkra inomhus. Det gick såsom det alltid har gått under dylika omständigheter i Amerika, ordningens vänner slogo sig tillsammans och förklarade skurkarna öppet krig. Der tillsattes en "vaksamhetskomité" med valspråk "kort förhör och hög galge", och så började rensningen. Naturligtvis var det ett i högsta grad vågadt företag, på hvilket man inlät sig, men man riskerade lika mycket med att tåla och tiga. Resultatet blef lysande. Det har i allmänhet visat sig, att ett energiskt uppträdande gör en förvånande hastig verkan på packet. Ett dussin hängda mördare utöfva en högst otreflig verkan på deras stallbröder. Åren 1851 och 1852 samt ånyo 1856 måste dylika vaksamhetskomitéer vara i verksamhet. De återställde ordning och säkerhet till lif och egendom och upplöste sig sedan genast, sjelfva blifvande de laglydigaste.

Slutligen hafva finansiella kriser allvarligt hotat staden flera gånger. Priserna undergingo de våldsammaste fluktuationer. Det berättas, att t. ex. 1852 stego priserna på några af de vigtigaste lifsförnödenheterna, såsom mjöl, med ända till fyrahundra procent. Oaktadt alla dessa skakningar gick dock staden säkert och oemotståndligt framåt, och det är naturligt, att innevånarna smickra sig med, att den innan århundradets utgång skall hafva tagit lofven af New York.

San Francisco är en mycket vacker stad. Blott från en sida kan man komma landvägen dit, och i alla utsigter öfver staden gör sig också hafvet mycket gällande. Den ligger i hög grad pittoreskt på åtskilliga klipphöjder, med hvilkas bruna botten husen på afstånd smälta tillsamman. Gatorna äro vackra och breda. Husen äro rikt smyckade med arkitektoniska utsirningar, butikerna äro icke blott stora och rymliga, utan det är äfven i fönstren en lifligare utställning af varorna, än man är van att se i de stora amerikanska försäljningslokalerna, der man eljest hufvudsakligen genom kolossala skyltar och inskriptioner söker att locka kunderna till sig. Det råder mycken liflighet på gatorna, och folkmassan är ganska brokig, ännu påminnande om de tider, då staden endast var guldgräfvarstaden. Ansigtena äro här till en icke ringa del sydländska, och man får ej höra så litet franska och spanska på gatorna.

Det råder en mycket otvungen liflighet bland befolkningen på gatorna, hvilken icke riktigt motsvarar våra gammaldags fordringar på god ordning; här rides i galopp och köres i kapp och levereras stora bataljer om aftnarna och skjutes och göres fyrverkeri ad libitum, ja, till ära för påfvens jubileum och för årsdagen af oafhängighetsförklaringen hade ungdomen antändt stora bål på sjelfva gatorna, utan att någon förhindrade detta oskyldiga nöje, ja, man tände alldeles oförhindradt dessa bål i det irländska qvarteret på träbelagda gator, mellan bara trähus och under en häftig blåst. Men dylikt är emellertid "vestligt" och det är ingenting vidare att säga derom.

Montgomery Street heter San Franciscos Broadway; den utmärker sig för vackra och lifliga butiker, imponerande byggnader och en god gatuläggning. På förmiddagarna råder på gatorna ett i hög grad rörligt affärslif, efter kl. 3 till "dinner time" är det den eleganta verldens tid på gatorna och om aftonen den stora demimondens; männens ansigten se något mera egendomliga, bestämda, hårda ut, än man är van att se dem i en hufvudstad, och deras klädsel är alltid vestlig; fruntimren äro mycket vackra och mycket eleganta. Parallelt med Montgomery Street går såsom dess rival Kearney street, ja, dennas byggnader äro måhända ännu mera imponerande. California Street, stadens bank- och penninggata, skär dessa två gator. På den del af denna gata, som går nedanför Montgomery Street, ligger en hel samling praktfulla bank- och affärsbyggnader. Market Street skiljer den äldre staden från den yngre, den företer en rätt egendomlig blandning af nya praktbyggnader med stora affärer och gamla ruckel med fulla och grällystna irländare.

Montgomery Street går rakt uppför en brant backe, så brant, att den sista delen af gatan begagnas endast af fotgängare. Från spetsen af denna lilla klippa, i hvilken husen ligga insprängda, har man en imponerande utsigt öfver staden och hafsviken utåt den "gyllene porten", genom hvilken de stora skeppen försvinna och andra dyka fram.

Men vill man i denna stad vid Stilla hafvet riktigt se detta, måste man längre ut, ut åt San Franciscos älsklingspromenad, den breda, hårda, jemna väg, som utgår från stadens gräns i vestlig riktning till de väldiga branter vid oceanen, på hvilka Cliff House ligger. Den förträffliga vägen är så bred, att tjugu vagnar kunna köra bredvid hvarandra, och San Franciskanerna kunna, när de under promenadtiden mötas här

med sina eleganta “turn outs“, riktigt få visa sina förträffliga trafvares egenskaper, ofta under de kappkörningar på allmänna vägen, hvilka äro så omtyckta i det fria Amerika.

Cliff House är ett vackert hotell, hufvudsakligen upptaget af en restaurationslokal, som är ensam i sitt slag i verlden, ty från fönstren i dess luftiga lokaler ser man ut öfver en veranda Stilla hafvets majestätiska yta utbreda sig vidt och obegränsadt. Nedanför, alldeles invid hotellet, skjuta några nakna klippor upp ur vattnet, beständigt öfversköljda af böljornas svall, och det är stolta böljor, som här rulla in mot kusten, kommande från Japan och Sandwichsöarna. På dessa klippor får man se ett underligt skådespel, det ser ut som om de svarta stenarna vore i ständig rörelse, kastande sig fram och tillbaka öfver hvarandra. Det är skälar, som komma upp ur vattnet, och som hafva utkorat dessa klippor till sitt älsklingstillhåll. Det är i högsta grad egendomligt att se dem i flockar omkring och på klipporna, huru de krafla sig upp ur vattnet med en lätthet, som man ej skulle tilltro dem, och åter slå en hastig kullerbytta ned uti det, då de längta efter en simmtur. Här är alltid fullt upp utaf dem, der de ligga vältrande sina släta svarta kroppar på de våta stenarna och utstötande sitt hesa skall emot åskådarne på hotellets veranda eller inne på landremsan vid foten af bergen. De äro fridlysta på dessa klippor, och skälarna på “the seal rocks“ spela i San Francisco samma rol som björnarna i Bern.

När man kommer till San Francisco ifrån öster, göra sig åtskilliga förändringar genast märkbara. Det ena är klimatet, och om sommaren är temperaturförändringen högst välgörande. Under det man i tidningarna läser berättelser om en qväfvande hetta i New York och andra östliga städer, som låter en befara utbrott af epidemiska sjukdomar och dödar folk i dussintal medelst solstygn, har man i San Francisco åtminstone efter kl. 12—1 en så frisk svalka i solskenet, att man tar på sig en lätt öfverrock, när man går ut, och kan få se eld brinna i kaminerna i hotellets salonger. Kuststräckorna vid Stilla hafvet hafva nämligen ett alldeles egendomligt klimat. Det är i en ovanlig grad lika hela året igenom, svalt om sommaren, mildt om vintern. Årets medeltemperatur är 14 gr. R., lägst i Januari med 13 gr., högst i September med 17 gr. Man får onekligen en föreställning om, att åtminstone i Francisco skulle den icke så ringa del af menskligheten, som om vintern alltid suckar

efter värme och om sommaren efter svalka, finna sig någorlunda väl.

Svalkan om sommaren har väsentligen sin grund i hafsvinden, hvilken blåser mycket regelmässigt, under de tre sommarmånaderna nästan på klockslaget från kl. 1—6. Den enda obehaglighet, som är förenad med den, är, då den i allmänhet lätta dimman, som åtföljer den, blifver för tät och fuktig.

Den andra förändring, som gör sig märkbar, angår penningväsendet. I de andra staterna, åtminstone ända till dem, som gränsa till Kalifornien, ser man, som bekant är, efter kriget intet annat än papperspengar; med undantag af de minsta skiljemynten af koppar och nickel, som äro präglade från 5 cents och derunder, har man endast att skaffa med mer eller mindre skrynkliga, smutsiga lappar och sedlar. Särdeles äro småsedlarna å bråkdelar af en dollar högst obehagliga lappar, isynnerhet derför att amerikanarne ej anse det mödan värdt oeh det ej en gång hör till goda tonen att ordentligt lägga ned dem i en portmonnä; man stoppar dem sammanrullade i små bundtar löst i fickan. Ute i Kalifornien, guldets och silfrets hemland, är det naturligtvis annorlunda. Med välbehag tar man det vackra myntet i sin hand, och förändringen torde också vara fördelaktig i ekonomiskt hänseende, så till vida, att man faktiskt fäster mindre afseende vid att skilja sig från en liten smutsig bundt papperssedlar än från ett vackert guldmynt, som representerar samma värde.

Lifvet i San Francisco är ännu en ung, uppåtsträfvande stads lif. Goda och dåliga elementer äro mycket blandade om hvarandra. All möjlig materiel skicklighet både i godt och ondt är starkt utvecklad. Det är en rik stad, en mycket rik stad, ty det beräknas, att den i kapital eger 1,000 dollar pr innevånare, men rikedomen har icke vunnits lätt. De flesta storfolk, man träffar, hafva varit ruinerade en eller flera gånger och hafva fått börja om och om igen, tilldess lyckan vändt sig eller de blifvit klokare; ty man är “sharp“ i San Francisco; och dervarande börs tror sig icke hafva något att lära af Wall Street i afseende å “ringar“ och “hörn“.

Männen utgöra en djerf och originel blandning af ridderliga, usla, tjufaktiga och banditmässiga elementer, “en blandning af New York, St Louis och Chicago med en stor portion kali-

fornisk originalitet“. Det klagas öfver, att qvinnorna ännu ej förmått göra sig gällande i detta samhälle; det har till stor del ännu bibehållit sin maskulina karaktär. Qvinnorna äro fortfarande proportionsvis få till antalet, ungkarlslifvet är mycket omtyckt, och fruntimren i Kalifornien hafva i allmänhet intet godt rykte om sig. Man visar qvinnan mindre uppmärksamhet än i östern, men så äro de också färre att uppmärksamma. Sommaren 1871 tilldrog sig en karakteristisk, men ohygglig händelse i San Francisco. Ett mycket vackert och mycket lättfärdigt fruntimmer hade en längre tid haft till älskare en af Kaliforniens framstående män, hvilkens förmögenhet hon varit honom behjelplig att förstöra. Älskaren var gift med en vacker qvinna och hade i sitt äktenskap flera barn, men hade för mätressens skull öfvergifvit sin familj. Han återvände till sin hustru och bröt med qvinnan. Denna passade då på honom och sköt honom en dag ombord på ett ångfartyg.

Detta mord väckte en lika djup förbittring hos alla män som stark sympati hos fruntimren i Kalifornien. Intet af dessa tänkte på den stackars enkan, som hade förlorat icke blott sin man och sina barns fader, utan som äfven var bedragen på sin och deras förmögenhet. Sympatien stannade på kurtisanens sida. Hon *älskade* mannen, hon bestal och sköt honom, den andra var endast *gift* med honom, så resonnerade de vackra kaliforniskorna. Man har sagt om New York, att det står på gränsen till “free love“. Det kan måhända snarare sägas om San Francisco. Qvinnan blef dömd till döden af juryn, men det gick med henne, som med Foster. De amerikanska processlagarna lemna möjlighet för en mängd eluderingar, och oaktadt hon skulle vara afrättad på sommaren 1871, gick dock året till ända, utan att domen gick i verkställighet, och hennes vänner voro från början öfvertygade om, att det aldrig skulle blifva något utaf med denna obehaglighet. Det var betecknande för sinnesstämningen, att då det värdiga paret mrs Stanton och miss Anthony, hvilkas resa åt Vestern delvis sammanföll med författarens, kom till Francisco för att hålla sina tal, började de med att göra qvinnan sin uppvaktning i det fängelse, der hon såsom lifdömd blifvit insatt.

Hvad det yttre vidkommer, äro för öfrigt fruntimren i San Francisco mycket för att kläda sig fint; det är här, som på

alla ställen, händelsen, att många af stadens familjer antingen lefva på hoteller eller åtminstone der intaga alla sina måltider, och det var verkligen förvånande att se, hvilken elegans, som der utvecklades. På aftnarna dansades det ofta i hotellets balsalong, och då herrarna kommo dit i bonjourer och ljusa byxor och kulörta halsdukar med stora bröstnålar, såg man damerna med den ena aftontoiletten elegantare än den andra.

"Grand hotel" var ett utomordentligt elegant och smakfullt etablissement, men dock ett hotell; de fruntimmer, som bodde och åto der, tycktes emellertid taga saken så, som om de vistades på en elegant badort. Det passade sig uppenbart icke att komma två dagar å rad i samma klädning.

Folket lefver friskt undan i San Francisco. Man är i det hela slösande med penningar i Amerika, men här i synnerligt hög grad. Småmynt tager man ingen notis om; en summa, som motsvarar 16 öre svenskt, är oändligt liten, lika med noll i handel och vandel. Man räknar nämligen summor efter "bits", ett imaginärt mynt af 12½ cents värde. En tidning kostar 10 cents. Lemnar man en tidningskolportör ett mynt på 25 cents, ger han säkerligen ett 10 cents-stycke tillbaka, ty 5 cents-stycken (20 öre) existera nästan icke. Gör man invändningar häremot, så återlemnar den unga medborgaren med stolhet 25 cents-stycket och ber om sin tidning; en person, som bryr sig om 5 cents, vill han ej hafva något att göra med. Denna beräkning gäller också i omvändt förhållande. Vill man t. ex. i hotellet hafva ett frimärke för 15 cents och betalar 20 cents för det, är det mycket möjligt att man låter det vara jemnt, men betalar man endast 10 cents för det, så är det också jemnt.

På många eleganta utskänkningsställen serveras icke blott gratis den vanliga kalla anrättningen, ännu rikligare än i Östern, utan der serveras äfven gratis lunch, bestående af soppa och förträfflig stek samt ost. Hvar och en kan gå in der och äta ett godt och rikligt mål under förutsättning, att han tager sig en "drink", och det gör man naturligtvis också, men det är ingen juridisk nödvändighet; hvar och en kan gå och komma, alldeles som han behagar, här utöfvas ingen kontroll. Detta påminner onekligen starkt om guldålderns dagar, med den fördel på köpet, att här fås buljong och rostbiff i stället för mjölk och honing, och författaren måste bekänna, att

han icke ville tro på att det gick så frikostigt till, förr än han fick se det.

Det drickes mycket i San Francisco. Både det ansträngande lifvet och klimatet uppmana dertill. Folket här tål ingen slapphet och nedslagenhet, det skall gå med full fart tills det stoppar, men så stoppas här också plötsligt. "Affärsmännen dö plötsligt", säger Bancrofts nya resehandbok för Francisco med stort statistiskt lugn.

43.

Kineserna i San Francisco.

Kinesernas konservatism. — Näringskällor. — Oviljan emot dem. — Den kinesiska staden. — Butiker. — En nattvandring i det kinesiska qvarteret. — Opiums- och spelhålor. — Teater och teaterlokaler. — Finaste kinesiska te.

Kineserna spela en stor rol i Kalifornien. Redan på Central-Pacific förvånas man öfver den mängd kinesiska arbetare, som man ser utefter banan. Man varseblifver nästan inga andra än dessa underliga figurer med de blå koftorna och de gula ansigtena, hvilka för det europeiska ögat hafva utseende af tennsoldater. De arbeta på ett egendomligt pysslande sätt, lugnt och oförtrutet, som om de icke kände till något annat lefnadssätt än att stå uti grus i glödande solsken och hacka och gräfva och bulta på syllar och skenor. När tåget kommer inpå dem, smyga de sig på sidan om spåret och stirra upp mot detsamma med sina små, undrande svarta ögon, och så snart det skramlat förbi, smyga de sig åter fram och fortfara att pyssla med grus och skenor.

Kineserna äro i verkligheten vidt spridda vester om Utah och Klippbergen. De började att resa öfver till Amerika 1817, då der räknades en invandring af öfver 20,000. Det är svårt att säga, huru många som nu finnas i Kalifornien och de vestliga staterna, måhända dock ej öfver 70,000. Ett långt större antal har emellertid kommit hit, men många äro döda, och ett betydligt antal har återvändt hem, sedan de förtjent de penningar, som de eftersträfvat.

De finnas isynnerhet i staterna Kalifornien, Oregon, Idaho och Nevada, arbetande i kök, trädgårdar eller grufvor och uträttande en mängd sådana sysslor, som skola göras billigare, än man kan få dem gjorda af kaukaserna.

De komma icke för att stanna qvar i landet, hvarken deras familjer eller prester följa dem, och det är ingenting, som de frukta mera än att dö och blifva begrafna i utlandet.

Hvarje till Kina afgående ångare hemför äfven derför kinesiska lik. Det lärer icke finnas många män ibland dem med stor intelligens, icke heller många egentligen rika. De lära äfven ådagalägga en märkvärdigt liten grad af perfektibilitet. De flesta af dem kunna läsa och skrifva något och äro de alla i besittning af samma lilla qvantum “bildning“, för att begagna det europeiska ordet, men detta kan ej förökas, ej påverkas. Bönder säga, att man kan gömma ägg så länge tills gulan blir sten; på samma sätt synes det hafva gått med den kinesiska folkbildningen.

En kines kan öfvergå en rå irländare i många fall, men om man äfven vill förneka irländaren perfektibilitet i jemförelse med andra européer, så får man dock begagna en annan måttstock, när man jemför honom med kinesen.

De mera framstående kineserna lära också hafva samma stereotypa andliga prägel på det större vetande, hvaraf de äro i besittning. I allmänhet äro de affärsmän en gros i te och silke, och många af dem lära vara mycket ansedda bland sina amerikanska yrkesbröder.

Kineserna på kusten äro fördelade i sex särskilda kompanier, hvilka representera de olika trakter af Kina, från hvilka de äro komna. Hvart och ett af dessa kompanier har sitt hufvudqvarter med ett slags styrelse i San Francisco.

Kineserna åtaga sig alla möjliga slags arbeten och användas isynnerhet som tjenstehjon. De drifva emellertid äfven andra handteringar, och icke så få af dem äro t. ex. läkare. Man läser i de kaliforniska tidningarna ofta annonser om, att Ah-Sing eller Wee-Lung botar alla möjliga lidanden och sjukdomar. De äro raska såsom manliga barnflickor, som skräddare, skomakare, tvätterskor, o. s. v., på samma gång det är de, som utfört en stor del af det tunga arbetet på Central-Pacificbanan. De användas ock på många ställen såsom uppassare och kockar. I den sista egenskapen äro de emellertid ej så allmänt omtyckta, och det berättas alltid om deras sätt att tillaga mat åtskilligt, som gör en något orolig att få veta, huruvida det är kineser som lagat maten på den restauration, der man befinner sig, innan man förtär den. Det säges t. ex. att det utomordentligt lyckade i deras kryddade såser kommer från sättet att bereda dem; kocken blandar nämligen ingredienserna i sin mun och sprutar ut dem mellan tänderna på den rätt, som är i fråga. Detta är ett bokstafligt användande i egent-

ligaste mening af våra kokböckers anvisning att taga af det eller det "efter smak". När de stryka, begagnas för öfrigt munnen på samma sätt att utspruta vatten fint och jemnt på linnet.

Kineserna kunna mycket väl användas vid landtbruksarbete, och att manufakturerna hafva uppnått en så ansenlig utveckling i Kalifornien, tillräknas det billiga kinesiska arbetet.

Som grufarbetare fortsätta de hvad andra lemna. När en grufva afstannat tre, fyra, fem gånger, kommer kinesernas tur, och alltid finna de något.

De arbeta, som sagdt är, för mycket billigt pris. Man beräknar, att om man ej haft dem, så skulle Pacific-banan, der de arbetade ända till 12,000 stycken på samma gång, hafva kostat en tredjedel mera och varit flera år längre under byggnad. Det vanliga förhållandet lärer vara, att kineserna arbeta för hälften af hvad andra få. Man skulle derför kunna tro, att amerikanaren vore glad öfver att hafva dem i Kalifornien, att deras invandring vore uppmuntrad, och att lagen betryggade deras ställning, men detta är ingalunda händelsen. Ända sedan de började att komma, har den frågan varit å bane, huruvida man ej borde förbjuda dem att flytta in i landet. Det fattas dem faktiskt beskydd både till person och egendom, de tryckas af skatter och afgifter af åtskilliga slag, de kunna misshandlas, slås, ja dödas, utan att någon bryr sig derom. Man kan också ej se mycket af dessa kinesers beteende, utan att fatta en instinktmässig, oöfvervinnerlig motvilja för dem, åtminstone var detta händelsen med författaren; men såsom menniska kan man likväl ej känna sig annat än upprörd öfver att höra och läsa om, huru de stundom ännu behandlas och huru de för några år sedan ofta behandlades; isynnerhet i gruftrakterna plundrades de och blefvo ihjälslagna, när de ej funno sig i att man tog ifrån dem deras sammanskrapade egendom.

Oviljan mot kineserna skulle blifva ännu starkare, om det blef fråga om, att de önskade få andel i de politiska rättigheterna, men för detta äro de alldeles likgiltiga. Skulle någon förändring härutinnan inträffa, så finge "den kinesiska frågan" en mera brännande karakter.

Hvad som isynnerhet förbittrar de lägre samhällsklasserna mot kineserna är naturligtvis först och främst, att de arbeta för så godt pris, dernäst att de blott tänka på att spara penningar och derför ej förslösa något af sin förtjenst. De

lefva af en tredjedel så mycket mat, som en amerikanare behöfver, och dricka aldrig.

Denna ovilja mot kineserna har fått ett ganska roligt uttryck i följande lagförslag, som verkligen af en skämtsam ledamot år 1870 inlemnades i Oregons senat:

§ 1. Ingen kines har tillåtelse att dö i denna stat, förr än han har betalt 10 dollars för ett par stöflar att pallra sig af uti.

§ 2. Hvarje kines, som dör i förmågo af denna lag, skall begrafvas sex fot under jorden.

§ 3. Hvarje kines, som har för afsigt att gräfva upp en annan kines' ben, skall först skaffa sig tillåtelse dertill från statssekretariatet, för hvilken tillåtelse han skall betala 4 dollars.

§ 4. Försöker någon död kines att sjelf uppgräfva sina ben utan föregången anmälan hos statssekretariatet, blifver han pliktfälld till 100 dollars.

§ 5. Låter någon kines sig födas utan ben för att illistigt och oärligt kringgå denna lag, skall han betala en plikt på 500 dollars.

Huru många kineser, som uppehålla sig i San Francisco, är svårt att säga. Det är många tusen och de bidraga väsentligen till att gifva staden dess egendomliga prägel.

När arbetstiden är ute, ser man på alla gatorna ett hvimmel af dessa små figurer i sina mörka kläder och med sina tjocksulade, men säkerligen mycket praktiska skodon. Följer man efter dem, så kommer man in i det qvarter midt i staden, som kallas "den kinesiska staden", och som utgör en af San Franciscos märkvärdigheter. Husen äro europeiska, men befolkningen är nästan uteslutande kinesisk. Det är kineser, man möter på gatorna, kineser, man ser i butikerna, och kinesiska bokstäfver man läser på skyltarna. Man har här för sig ett lifligt och omvexlande skådespel. Man tittar ner i en källare och finner kineser der ifrigt sysselsatta med att tvätta, stryka och lägga ihop kläder med en ackuratess, som ej gifver någon tvätterskas efter. Man ser ned i en annan källare, och här sitta kineserna hvar och en framför sin symaskin och sy, som om det gällde deras lif. I den tredje källaren sitter den kinesiska skoflickaren med stora glasögon på näsan och uträttar det arbete, som hans kaukasiska yrkesbroder med hån skulle rynka på näsan åt, och lappskräddaren måste äfven sökas bland

kineserna såväl som skomakaren. Naturligtvis är klädmäklerihandeln i kinesernas händer. Det är emellertid ingalunda blott det simplaste och minst betaldta arbetet, som de lätt förnöjda kineserna hafva tillegnat sig här i staden. Kommer man in i en af de stora bankerna, ser man kineser bland personalen, och det fins mycket välmående, ja rika kinesiska köpmän i San Francisco; man läser i tidningarna annonser från ansenliga kinesiska affärshus, och i sjelfva kines-staden finnes vid sidan af tvättvåningarna och syhusen en mångfald af större kinesiska butiker och försäljningsställen. En del af dessa äro beräknade på européerna, och här utbjudas till salu kinesiska kuriositeter och det slags tyger, som äro efterfrågade af européerna. Andra äro uteslutande afsedda för den kinesiska publiken sjelf och synas med sin mångfald af gåtfulla föremål ämnade att helt och hållet öfvergå till något etnografiskt museums glasskåp, med undantag likväl af en klass, hvars butiker se allramest kinesiska ut: delikatess- och viktualiebodarna. Den syn, som möter oss i dessa, är högst förunderlig. Vid sidan af praktfulla ärter och bananer ser man korgar, fulla af små, nyligen uppspirade hvita tingestar, underliga grönsaker, bara stjelkar eller bara trådar, död fisk, torkade krabbor, samlingar af obekanta syltade skaldjur, rökta fåglar med långa näbbar och obehagliga, små plockade fågelungar, och omkring alla dessa och många andra alldeles oförklarliga läckerheter ser man gurmanderna bland det himmelska rikets söner stående, liksom parisarna i fordna dagar stodo utanför Chevets stora fönster i Palais Royal. De kinesiska handelsmännen äro rätt förekommande emot sina kaukasiska kunder, men — kanhända på grund af upprepade, olyckliga erfarenhetsrön — icke så mycket böjda för att förevisa sina varor. De lära vara särdeles ordentliga som affärsmän, och man kan också i de simplaste bodar få se handelsmannen använda tiden, när inga kunder finnas, att syssla med sina böcker, i hvilka hans räkenskaper äro målade i mystiska qvadrater.

Det kinesiska qvarteret i San Francisco är intressant om dagen, men ojemförligt mera intressant är det dock att företaga en vandring nattetid genom detsamma. Det är ett af främlingar mycket eftersökt nöje, och man behöfver ej vända sig till auktoriteterna för att få den obestridligen ganska behöfliga polisledsagaren på en sådan tur. Här finnas åtskilliga polisbetjenter, hvilkas adress man med lätthet får på hotellerna, och

som man kan leja för att göra en tur med sig, och hvilka till punkt och pricka och mycket bättre än främlingen sjelf veta, hvad han önskar se och hvad som är att visa.

I sällskap med en dylik förfaren vägvisare begifver man sig då en aftonstund, framåt kl. 9, nedåt Sacramento Street och in i en hop små gator, på hvilka man snart blir den ende kaukasier och rundtomkring ser man endast ett hvimmel af dessa smygande, mörka små skepnader och hör deras fula språk och underliga skratt. Några af gatorna äro temligen breda, andra äro trånga gränder med eländiga, fallfärdiga hyddor, hvilka i händelse af eldsvåda måste vara förfärliga. Belysningen är mycket dålig; den kommer mest från husen, och när man under polisbetjentens erfarna ledning plötsligt genom en port eller annan ingång, till hvilken man icke egnar synnerlig uppmärksamhet, dyker in i en sådan labyrinth af stora förfallna rucklen, så beklagar man mycket, att man i mörkret endast ofullkomligt kan bilda sig en föreställning om deras egentliga utseende, ty något liknande dessa boningar får man knappast se i någon annan stad. Nu urskiljer man endast dunkelt vid det svaga skenet höga murar, massor af fönster och dörrar, och det låter sig ej bestämmas, hvar det ena huset slutar och det andra tar vid. In och ut i dessa boningar kräla kineserna; man är van vid att i de europeiska hufvudstäderna höra talas om ett bedröfligt stort antal innevånare i ett enda hus; här bo de visst många gånger tätare tillsamman. Genom fönstren i bottenvåningen ser man in i de små mörka rummen, hvilka icke gifva någon bekräftelse på kinesernas berömda renlighet. På golfvet har man gerna mattor, men möblerna äro få, några bord, stolar och kistor, allt ser fattigt och eländigt ut, och de scener, af hvilka man uppfångar en skymt i dessa omgifningar, äro frånstötande och obehagliga som dessa. Det är scener af råa och djuriska orgier. Under det att männen, som se oss, skicka oss hatfulla och förbittrade blickar, inbjuder oss än en gammal ful hexa, än en ung skönhet, som ser ut som en temligen hygglig, påklädd apa, att komma in. Bland gästerna i dessa hålor befinna sig ej så få sjömän tillika med afskum från alla samhällsklasser; ty i det kinesiska qvarteret i San Francisco, i hvilket ej finnes ett enda anständigt fruntimmer, men till hvilket införas skeppsläddningar af Kinas qvinliga drägg, är om aftonen och om natten samlingsplatsen för en del af San Franciscos sämsta

befolkning, slagsmål äro ett stående ondt på dessa krogar och mord hvardagliga händelser.

Vi stanna utanför en mörk källartrappa, och polisbetjenten underrättar oss om, att här är nedgången till ett af qvarterets simpla opiumhus. Vi krypa ned utför en brant trappa och komma in i en håla, i hvilken sitter en gammal kines, gul och orörlig som en vaxfigur, vid en osande oljelampa på ett litet bord och tar emot pengarna. Från hans håla gå vi in i ett par andra hålor, som icke likna något annat än tomma vedkällare med hyllor. På hyllorna ligga på små smutsiga, trasiga dynor rökarna, ögonskenligen helt och hållet medvetslösa. En enda vänder sig om emot oss, ser ett ögonblick på oss med stela, glasaktiga ögon, lägger sig åter ned och tar ett nytt drag ur den lilla korta pipan, i hvars hufvud af metall opiet glöder.

Det bär nu af ned i en annan källare, den är något rymligare och bättre upplyst; innanför dörren sitter en kinesisk "bakelseman" och utbjuder till salu skalade frukter och flottigt bakverk. Inne i rummet stå ett par bord, hvart och ett upplyst af hänglampor; omkring det ena sitta bara pojkar, omkring det andra män, båda partierna spela ett alldeles obegripligt hasardspel med små brickor. Man ser de mest motbjudande fysionomier samlade här; det lider intet tvifvel, att ibland dessa asiater med de lurande, ilskna små ögonen och det ännu mera än vanligt liflösa, förstenade uttrycket i det råa ansigtet finnes ett rikt urval af det slags folk, som begå hvilket mord som helst för 25 cents.

Några äro fördjupade i spelet, andra resa sig upp och betrakta oss med blickar, som ingifva oss mycken tillfredsställelse öfver att hafva en följeslagare, som är van att vistas här. Spelet vänder sig för öfrigt om små summor, och samtliga gästerna höra till den lägsta klassen af kineser.

I grannskapet af spelhuset låg den kinesiska teatern. Genom en lång gång kom man in till åskådarplatsen, hvilken är inrättad ungefär såsom på en af våra småteatrar, men utomordentligt simpel. På de amfitheatraliskt ordnade träbänkarna å golfvet suto männen, på ett slags galleri hade fruntimren sin plats. Scenen var en enkel upphöjning. Skådespelarna voro klädda i mycket brokiga och fantastiska drägter med fula masker, de sjöngo hela tiden i falsett och skreko i höjden på det afskyvärdaste sätt, ackompagnerade af en verkligen djefvulsk musik af pipande flöjter, trätrummor och andra barbariska instrumenter.

Det var omöjligt att förstå det minsta af skådespelet, betraktadt blott som pantomim. Det tycktes som framstäldes än en process, än scener ur hoflifvet, än en strid med ett ännu förfärligare spektakel än det vanliga; men såsom ett helt voro skådespelarnas handlingar lika obegripliga för oss som deras tal. Svårligen kunde man få ett djupare intryck utaf, huru omätligt aflägsen detta folks kultur är ifrån vår, än genom att se detta prof på deras konst.

Vi gingo genom många motbjudande hålor och voro vitnen till en mängd ohyggliga scener af laster och utsväfningar. Man vämjdes under denna nattvandring vid detta folk, som man förr hade betraktat med ett visst intresse, och för hvilket man känt ett visst sympatiskt medlidande i anledning af det förtryckta tillstånd, i hvilket de lefva hos de aristokratiska hvita. Men genom att på detta sätt komma direkte in i deras lif var det liksom om en dunkel, djurisk rase-instinkt blef uppväckt inom en till ovilja och antipati emot dessa mongoler.

Ett ställe, som allt igenom skulle hafva gjort ett fördelaktigt intryck på den, hvilka icke redan insupit ovilja mot allt, hvad som var kinesiskt, var ett stort och elegant tehus, det finaste etablissement i sitt slag, beräknadt på den förmögna kinespubliken. Huset var flera våningar högt och allt var upptaget till restaurationslokaler. Rummen voro rymliga, luftiga och vackert dekorerade. Belysningen kom från en mängd af de bekanta kinesiska papperslyktorna, som hängde ned från taket. Möblemanget var fullkomligt asiatiskt, bestående af vackra, lackerade och förgyllda effekter. Allt, hvad som gick under begreppet sittplatser, var emellertid märkvärdigt obeqvämt. I en af våningarna voro i de större restaurationsrummen åtskilliga små alkover anbringade, med vackert utstyrda sofplatser, egentligen till användande för opii-rökare, hvilka här onekligen hade en vackrare vistelseort, än i de simpla, stinkande källrarna, eller för de gäster, dem aftonens lockelser hade försatt i ett tillstånd, som gjorde det något svårt för dem att hitta hem. Äfven sofplatserna voro naturligtvis fullkomligt kinesiska med dessa besynnerliga, hårda, fyrkantiga småkuddar till hufvudgärd, hvilka kineserna föredraga framför de beqvämaste kuddar och madrasser, och för hvilka äfven européer, som vistats i Kina, få en synnerlig förkärlek.

Kineserna hafva, såsom vi förut anmärkt, en stor talang som kockar; de kunna genast göra efter hvilken som helst europeisk maträtt på ett fulländadt sätt. Men man har ju en gång blifvit misstrogen mot det sätt, på hvilket kinesisk mat

lagas. För öfrigt påstå äfven de, som känna till saken, att det ligger en viss äcklig enformighet öfver kinesernas mat liksom öfver dem sjelfva, och till och med de mest olika rätter hafva en viss gemensam smak, som gör dem obehagliga för en kaukasisk gom. Vi begagnade oss derför ej af vårt besök i den eleganta restaurationen för att pröfva någon af de olika rätter, dem uppassarna på mycket begriplig engelska utbjödo. Vi åtnöjdes med att kasta en blick in i köket, der allt såg särdeles renligt och oskyldigt ut, och matens tillredning försiggick med en hög grad af omsorgsfullhet och värdigt allvar. Deremot njöto vi i en af de vackra salarna af det finaste te, som etablissementet hade. Det serverades i utomordentligt vackra och fina små koppar, lätta och tunna som äggskal, och hade en alldeles förunderlig doft, så stark, att vi icke kunde tro, att den kom från sjelfva teet, och uppassaren log så hjertligt, som en kines kan göra, åt våra insinuationer derom, att det hade kommit litet rosenolja i hvarje kopp, ty ungefär sådan var lukten. De flesta af sällskapet åtnöjdes emellertid med att lukta i koppen, och till lukten röka de små fina cigaretter, som kringbjödos tillika med något kanderadt bakverk. Smaken på teet var nämligen, utan socker eller grädda, alltför stark för att blott något så när vara behaglig.

Ett jätteträd fälles.

44.

En utflykt till jätteträden.

Resans besvärligheter. — Från Modesto. — I en kalifornisk diligens. — Öfver "de varma damslätterna". — En by i det inre Kalifornien. — I guldgrufvetrakterna. — Genom bergsskogarna. — Ridten till träden. — De första jätteträden. — "The Grizzly Giant." — Fara för trädens öde. — Fällningen af ett jätteträd. — Undersökningar om åldern. — Trädens utbredning. — Ett indianläger. — Jagt på en skallerorm.

När man hörde och läste om Kalifornien och dess rikedomar, icke blott de gyllene, utan äfven alla en gifmild naturs produkter, intogo i dessa berättelser "jätteträden" en framstående rol. Såsom symbol af denna jordmåns vidunderliga kraft stodo dessa skogar med träd, högre än våra högsta torn, af hvilka träd de yngre tälja tusende år och de äldre sades hafva åtminstone en ring för hvarje år af den kristna æran och att hafva lyft

Yo-Semitidalen i Kalifornien.

sina kronor mot himlen, då Cæsar stred i Gallien och Kleopatras gyllene båt flöt på Nilens vatten. De framstodo för föreställningen icke blott som mäktiga vitnesbörd om naturens rika kraft, utan äfven såsom sällsynta, ännu qvarvarande ättlingar af vegetationen på en tid, då det kolossala, det jätteartade tryckte sin prägel på allt; sådana träd, tänkte man, hafva bredt sin skugga öfver mammuthdjuret, och att de ännu voro lika gröna och frodiga, om än skridande till sin undergång, var nästan detsamma som att veta, att man ännu på ett eller annat aflägset ställe kunde träffa på en Plesiosaurus, eller att en menniska af nittonde århundradets slägte kunde få se en Pterodaktylus.

Kommer man till Francisco, får man höra, att dessa vidunderliga träd, om än långt borta efter europeiska förhållanden, dock icke äro så aflägsna efter amerikansk måttstock, och då två af de mest berömda "groves" af dessa träd, Mariposa och Calaveras, ligga vid vägen, som förer till den för sin egendomliga naturskönhet mycket omtalta och icke så litet besökta Yo-Semiti-dalen, är det icke så svårt att begifva sig dit. På fem dagar kan turen göras fram och tillbaka, om man anstränger sig litet. Under vägen dit får man se några af grufvetrakterna, och det är alltigenom en vild, öde, primitiv natur, som öppnar sig för en. Man reser icke på jernvägar, utan i diligenser och till häst, der vägarna framgå öfver veritabla bergsstigar. Det hela lofvar att blifva en utflykt af ännu ej pröfvadt slag. Så tager man sitt beslut och begifver sig å väg.

Om några få år skall man lätt kunna göra denna tur. Jernvägen är nu färdig ett långt stycke, men ännu 1871 var turen långt svårare och besvärligare, än man hade föreställt sig. Träden och Yo-Semiti-dalen äro redan mycket bekanta, men de äro proportionsvis ännu icke mycket besökta. Vägen är för lång och resan ännu alltför svår för vårt slägte, som är så vandt att resa med alla möjliga beqvämligheter. Vi vilja alls icke numera gå in uppå, att det får vara något hårdt eller ansträngande arbete att komma sig åstad för att se ett eller annat, som är märkvärdigt. Är det något ställe, som det är värdt att resa till, så väntar man, tills det kommit sig så mycket upp för en eller annan industriel medmenniska, att hon tagit sina mått och steg för att kunna frakta en ditut samt föda och logera en med all möjlig komfort. Illa är det emellertid, när båda parterna råka att vänta på hvarandra, när de, som skola resa, sitta och vänta på den, som skall bereda dem

vägen, och denne åter på de resande. Så har det till en del gått ute i dessa trakter. Kaliforniern har ännu ej kommit så långt, att han har synnerlig tid att tänka på naturskönheter, utan han väntar på folket från österns stater. De hafva icke allenast penningar, utan äfven något bättre om tid. De skola komma med Stilla hafs-banan och hafva visserligen också börjat att infinna sig, men icke i tillräckligt antal. I New York hör man ständigt klagas öfver, att turerna i Kalifornien äro så förfärligt "rough" i alla hänseenden, och att resa endast för att se San Francisco är ej riktigt i smaken. Det ser emellertid nu ut, som om det skulle blifva annorlunda, om det ock ännu för entreprenörerna af de olika diligenslinierna återstår mycket att göra, och de, som hafva skådat de utomordentliga scenerna i Kaliforniens dalar, blifva ifriga apostlar för resor dit, om icke för annat, så på den grund, att när de hafva utstått besvärligheter, så vilja de äfven tro och få andra att tro, att de haft stor vinst deraf.

Så begifva vi oss i väg, och för några dagar skola vi pröfva på att resa på samma sätt som våra förfäder, när de skulle åstad, ja till en del skola vi resa med icke större beqvämlighet, än hvarmed man sannolikt reste för ett par hundra år sedan, till häst och med det bagage, som kan spännas fast vid sadeln.

Från den lilla jernvägsstationen Modesto tog sommaren 1871 diligensfärden till jätteträden vid Mariposa sin början. Man blef väckt tidigt på morgonen, och efter en hastig frukost skyndade man ut för att vara redo att deltaga i striden om en af de minst besvärliga platserna i diligensen. Med tillbörligt skramlande framkommer denna, dragen af sex hästar, och redan dess yttre väcker obehagliga föreställningar. Den är gammal, mycket gammal, lika gammal i egenskap af diligens som jätteträden som träd, och ifall vägen icke är jemn som ett kammargolf, hotar den med ett ristande och ett guppande, som man ej erfarit på långliga tider; men förhoppningarna om att finna goda vägar i Kalifornien äro icke stora, och det är lyckligt. Man klättrar in i diligensen, ty dagen ser ut att blifva varm, hvarför fruktan för solstygn afhåller en från att taga plats utanpå. Det yttre lofvar icke mera, än det inre håller. Nio personer stoppas in och taga plats på tre rader, den mellersta är en gåtfull kombination af klaffar, som slås ned på deras knän, som sitta bakom, när alla äro inkomna, hvarpå en läderrem spännes bakom ryggen

på de tre midtelpersonerna för att gifva dem litet ryggstöd och hindra dem ifrån att alltför lätt falla baklänges, ett försigtighetsmått, som visade sig vara fullkomligt på sin plats. Diligensen är invändigt öfverdragen med olackeradt läder, sätena äro hårda som trä och "nedsuttna" af de generationer, som rest i denna vagn; öfverallt är det massor af jernbeslag och läderremmar och spännen, i hvilka intet spännes eller kan spännas, och det hela är genomträngdt af den lukt utaf vagnsmörja och solstekt läder, som man känner igen från de gamla extrapostvagnarna och dylika befordringsmedel.

"All right?" frågar kusken.

"All right," svarar den resignerade skaran inne i vagnen, och i väg springa de sex hästarna, och åstad skramlar diligensen i full fart utför den höjd, på hvilken "hotellet" ligger. Utför backen går det och öfver en dragfärja, och så anmodas passagerarna att stiga utaf, ty här börjar landet, i hvilket vi skola färdas så många mil, och den sandiga backen är redan här så svår, att de sex hästarna ej förmå att draga en fylld diligens uppför den. Vi gå då uppför backen, för hvarje steg nedsjunkande i sand öfver fotknölarna, och så krypa vi åter in i vår läderlåda. Från backens topp synes utbreda sig ett det sorgligaste landskap, som man kan tänka sig, en ändlös, vågformig, gul damslätt, låga gula backar så långt ögat kan se åt den ena sidan, låga gula backar åt den andra och låga gula backar framför. Åkrarna lära gifva rik skörd, och stubben står tät på marken; men man frågar sig sjelf förvånad, huru säd kan trifvas i denna jordmån, som synes vara bara dam. Slättens namn är "the hot dust plains" och sällan har något ställe bättre förtjent sitt namn. Vägen består af några hjulspår öfver sandfälten, och på dem skramla och guppa vi framåt. Hjulen och de sex hästarna uppdrifva en sky af dam omkring oss, hvilket man eljest icke, till lycka för sina lungor, sitt hela välbefinnande och sina kläder, har gjort bekantskap med. Dammet är så tätt, att det står som röken från ett kolossalt lokomotiv efter oss, när vi kika ut ur vagnsgluggen, och de gåtfulla fönstren tillstängas så mycket det låter sig göra, för att man icke skall qväfvas af hetta i stället för af dam, och dock förslår det icke, aldrig ha vi kännt maken till dam. Turen öfver alkalislätterna i Utah står som en frisk, lockande erinran för mig och mina reskamrater, hvilka pröfvat den tillsamman, i jemförelse med denna. Dammet faller in på oss genom alla sprickor

och remnor, och när vagnen mer än vanligt plötsligt plumsar ned i en grop, yr det upp så tätt omkring oss, att alla hålla näsdukar eller hvilket som helst tygstycke för näsa och mun för att kunna hemta andan. Solen stiger allt högre och högre. En af de tre olyckliga, som hade fått plats baklänges, mår illa, men vi andra lida sjelfva för mycket för att kunna inlåta oss på annat än att på vanligt sätt ömka honom — och vi låta honom behålla sin plats.

Hvar halfannan eller hvarannan timme stannar man för att byta om hästar. Detta försiggår vid en eller annan större farm, det vill säga en fyrkant af långa trälängor, som ligga blotta och bara ute på sandåkrarna. Sällan skall man finna bedröfligare farmer än dessa. Icke ett friskt grässtrå, icke en blomma, än mindre något skuggrikt träd vid någon utaf dem, ånga längor omkring en stor, dammig gård med en pump och en vattenho midt i dammet, det är allt. Intet barn, inga qvinliga ansigten synas till, några karlar framkomma och hjelpa till att spänna ifrån och för, samt för att få höra något nytt af kusken och passagerarna. Man får förklaring uppå, att dessa stora gårdar, ty det är stora, förmögna farmer, se så tröstlösa ut: farmarna äro icke gifta, inne i landet är qvinnobristen ännu mycket stor, och detta, att dessa välmående egare ännu icke kunnat finna någon qvinnohand att omhägna och försköna deras hem, uppenbarar sig med en slående verkan.

Enstaka stående träd börja att synas på damslätterna; trakten blir mera ojemn, man far tvärs öfver uttorkade flodbäddar, och diligensen plaskar här och der öfver en flod, som ännu har tillräckligt vatten, för att gå upp midt på hjulen. På ett ställe är till och med en färja af nöden, hvilken drages öfver af en gammal mestits och en tungsint kines, hvilken måste utföra brorslotten af arbetet. Några af passagerarna stiga utaf på obegripliga hållplatser, der det icke är möjligt att föreställa sig, att en menniska kan hafva något att beställa, och andra komma i stället, de allestädes närvarande kineserna infinna sig också som passagerare, obehagliga, frånstötande personligheter. Det är grufarbetare, som skola längre in i landet. En af dem har en flaska med te, de andra hafva endast vatten, som de välvilligt bjuda oss andra på; icke så han med teet, hvarje gång han tar sig en klunk, be honom hans kinesiska kamrater, såsom man kan se af deras åtbörder, att få något med, men han besvarar icke ens deras begäran. Äfven kineserna finna dammet

för starkt och draga en flik af sina buldansrockar upp öfver hufvudet och nicka såsom sina landsmän, de bekanta nickande dockorna, när dammet blir starkare än vanligt.

Efter omkring sex timmars färd hålla vi i Snellings, en af dessa blifvande byar, dem man får se endast i Amerika. Sand, solhetta, en samling af hus, som mera likna stora träskjul med fönster än något annat, två "hoteller" och ett kolossalt anslag med underrättelse om, att en i alla hänseenden storartad, lysande och patriotisk fest kommer att firas den 4:de Juli (oafhängighetsdagen), det är framstående drag i byns fysionomi. Vi hålla framför ett af "hotellerna", de äro fasligt tarfliga, men priserna äro imponerande, åtminstone för de genomresande. Tillsamman med min reskamrat tog jag der ett glas öl, det var så surt, att vi läto det stå, tillika med en af de vanliga små biscuits. Då betalningen skulle erläggas, begärde "barkeeper'en" — en dollar (guld) för de två glasen öl. Detta var dock, äfven efter amerikanska förhållanden, alltför starkt; vi betalte, men sökte upp värden för att beklaga oss öfver denna uppskörtning, och han dekreterade då också, att priset endast skulle vara en half dollar, d. v. s. 25 cents pr glas, det pris, som hoteller af första klassen i de stora städerna fordra för en "drink" af hvilket utsökt slag som helst.

Framåt skramlar åter diligensen från Snellings genom nya gula landskap med några gråa träd, öfver andra floder, genom andra flodbäddar, uppför backar och utför backar, alltjemt i dam och solhetta. Vi stanna på förfärliga platser af samma slag som de föregående, träskjul med fönster och dörrar, liggande i en liten tröstlös klump i den gula, genomglödgade öknen. I fjerran hafva länge blågråa berg visat sig som ett lockande mål, vi börja nu att komma in emellan dem, ack, äfven dessa äro gula och grå med endast här och der en fläck af enstaka träd och buskar liksom allt det andra. De blifva högre, vägen bär beständigt uppåt, landskapets färg går i rödt i stället för i gulgrått, vi komma nu in i guldgrufvetrakterna. De röda bergen se egendomliga ut, träd finnas här temligen rikligt, men spridda på samma underliga sätt, liksom utplanterade öfver hela bergets sida; man ser aldrig ens två stående tillsamman.

På många ställen är jorden upprifven på ett besynnerligt sätt, och långa fåror äro dragna genom den. Det är arbetsplatserna. Trakten är nu temligen öfvergifven, den planlösa bearbetningen, som man ser spåren utaf, har tillsvidare afstannat,

endast här och der ser man träskjul, som äro bostäder för grufarbetare, hvilka försöka sin lycka på måfå, liksom man gjorde i början. Grufarbetarna, råa och frånstötande karlar, stå och göra ingenting vid de bedröfliga hållplatserna; en kort pipa i munnen och en revolver, instucken i en läderrem om lifvet, äro båda lika nödvändiga beståndsdelar af deras utrustning. Såsom de stå der och göra ingenting, se de ut, som om de lika gerna kunde omvexla sitt gräfvande med att plundra diligensen som att spela ett parti biljard i de förfärliga biljardsaloner, som genast uppspira der det finns grufarbetare. Kusken, som tyckes känna dem alla, försäkrar emellertid, att de äro bra karlar allesamman, som aldrig göra något ondt, "om de icke hafva druckit". Vi hålla vid en restauration, som ligger ensam midt i en klyfta. Den ser ut som ett dylikt etablissement i Kaliforniens forntid, för tjugu år sedan. En skänk, några tunnor med bräder lagda öfver dem och på väggarna några porträtter af fruntimmer, idel utringade klädningar och smalben, det är utstyrseln.

Vi se alltjemt icke så få kineser i denna trakt. De gå ännu för en sista gång igenom de öfvergifna grufvorna och få ofta en vinst, som kan komma att stå dem dyrt, ty att en kines blir ihjälslagen, det är något, som ännu icke anses vara värdt att lägga någon vigt på, om blott det icke precis sker på en trafikerad gata i San Francisco.

Vi resa igenom en större öfvergifven grufveby; det är en underlig syn, trähusen bilda en temligen lång gata, det finns rutor i fönstren, och dörrarna äro öppna på många ställen och låta oss se, att innanför står simpelt bohag qvar; men intet lefvande väsen synes till, intet ljud förnimmes utom skramlandet och rasslandet af diligensen. Det är ett Pompeji af trä.

Det lider mot aftonen, vi hafva blifvit qvitt den fasliga diligensen på det ställe, der vi åto middag, och skaka nu å väg i en öppen vagn. Äfven denna känner litet till den nyare tidens utveckling i afseende å säten och fjedrar, men förändringen är dock i hög grad till det bättre. Vi äro nu midt inne bland bergen och landskapet har fullständigt förändrat sig. Vilda, imponerande utsigter öppna sig åt alla sidor, tät och storväxt skog betäcker öfverallt bergens sidor från topparna ned till de smala, djupa dalklyftorna. Grufvetrakten har upphört; den nejd, som vi komma till, är ännu i det väsentligaste oberörd af all mensklig verksamhet. Här och der synes

en liten hydda af grenar och löf, jägarnas sofställen; dessa män utgöra den enda befolkningen här. Körvägen är den enda vägen, och den är farlig nog, lagd som den är nästan öfverallt ute på kanten af klipporna. Vår kusk är ett mönster för en amerikansk körsven, alltid vid godt humör, alltid färdig att dricka whisky och berätta en historia. Han kör i galopp uppför bergen, och i sträckande traf går det utför utmed afgrundens rand, omkring hörn så skarpa, att det synes som ett fortvarande mirakel, att vi icke komma ut öfver randen. Amerikansk jernvägsfärd är ett fredligt narri i jemförelse med diligensresan. Den bekante utgifvaren af "New-York Tribune", presidentkandidaten Horace Greeley, måtte hafva haft en dylik kusk, då han var ute i Kalifornien och skulle färdas till ett möte i en liten stad inne mellan bergen. Det gick mycket långsamt i början, då man for genom det flacka landet, och Greeley påminde den ena gången efter den andra kusken om, att han måste vara på det bestämda stället kl. 7 på aftonen för att hålla ett tal. Kusken nöjde sig emellertid med att försäkra, att det skulle blifva "all right". Man kom in mellan bergen, der vägen var hård, och här började kusken att slå på sina hästar, och i sträckande fart bar det af, rasslande och svängande på den smala vägen vid de svindlande afgrunderna. Greeley bibehöll länge fattningen, men slutligen blef det honom omöjligt att längre hålla sig lugn, och han reste sig upp och bad kusken köra litet menskligare, det hade ingen brådska.

"Jo, vid Jingo*), mr Greeley, det har det", var kuskens svar, "jag har svurit på, att ni skall vara vid ert möte eller i helvete innan kl. 7 i afton."

Träden i de praktfulla bergsskogarna blifva större och större, man vänjer sig efterhand till de rätta jätteträden. Luften är nu sval och frisk, vi äro åtskilliga tusen fot uppe i luften, en stark aromatisk lukt från de ändlösa furuskogarna fyller luften, aftonen är lika uppfriskande och välgörande, som morgonen och dagen varit tröttande och obehagliga. Sent på aftonen stanna vi vid det ställe, der vi skola hvila öfver natten; huset ligger på en öppen plats i skogen, vindens sus ljuder rundt omkring, men det är så svalt i följd af höjden, att det icke förundrar oss att se glödande aska i kaminen. En storartad renings-

*) En omtyckt amerikansk ed, hemtad från slafstaterna. Jingo är en negergud.

process vid tvättbordet ute på verandan, der en liten källa jemnt sänder ut en ström af friskt, kallt vatten, en god aftonmåltid, litet samspråk vid de tända cigarrerna ute på verandan, och så i säng, ty tidigt nästa morgon fortsättes resan.

Ånyo bär det af genom vackra bergpartier i strykande galopp utmed de branta afgrunderna, och framemot middagen uppnå vi resans mål, Clarks, hvarifrån vägen till de stora träden är tillgänglig endast för ridande.

Clarks är endast en stor gästgifvaregård med öppna träväggar och bryssel-mattor på golfvet i "salongen" och kinesiska kockar. Väldiga famnvedsstycken brinna i kaminen hela dagen, ty med undantag af timmarna midt på dagen är den friska bergsluften här mycket kylig.

Afståndet från Mariposa till jätteträden är sex engelska mil, hvilka, såsom vi redan sagt, måste tillryggaläggas till häst. Det är en egendomlig ridtur, någon väg kan man egentligen ej tala om; det är ett slags obanad stig, som går från herberget till träden; liksom alla "vägar" här går den backe upp och backe ned, genom tjockt och tunnt, än hasar hästen sig ned för en stenig brant, der stenarna rulla undan under hans fötter, än plaskar han öfver ett bredt vattendrag. Träden stå tätt rundt omkring och buskarna utsträcka sina grenar långt öfver stigen; rider man långsamt, kan det nog gå någorlunda an, men bär det af i karrier, och detta är något, som är särdeles omtyckt i Kalifornien, äfven på de oländigaste ställen, måste man passa väl på, att man icke får sitt knä mot en trädstam eller blir kastad ur sadeln af en gren, som man plötsligt fastnar uti. Med undantag af dessa små obehagligheter är en vild karrier af ett halft tjog ryttare med en hojtande och "hallohande" ledsagare i spetsen en mycket intressant utflykt. Särdeles måste de kaliforniska hästarnas ifver att springa i karrier uppför backar värderas; de tänka förmodligen, att det är bäst att så fort som möjligt få ett slut på obehagligheten, och deras föresats är i detta hänseende så bestämd, att de på egen hand sätta åstad i karrier, så snart man närmar sig en backe, till icke ringa förvåning för ryttaren, innan han blifvit förtrolig med detta karaktersdrag. Märkvärdigt herrlig var den starka skogslukt, åt hvilken vi öfverallt fröjdade oss, både den kryddade lukten från furuträd och från mångfaldiga blommor.

Träden hafva alla en imponerande höjd, och då vi kommo till det ställe, der de riktiga jätteträden började, var deras storlek derför icke strax så påfallande, som vi hade väntat. Härtill sällar sig, att man icke kan komma på sådant afstånd från dessa träd, att man riktigt kan se deras höjd. Det är till och med mycket svårt att få syn på topparna. Kronan börjar först långt upp på stammen och har ofta en nästan regelmässig pyramidalisk form, men det är svårt att se, hvar toppen är. Trädstammarna äro utomordentligt vackra, de stå förvånande raka och jemna, det är, när man är inkommen mellan de rätta jätteträden, som om man red mellan trätorn. Färgen är vacker, varm, rödbrun, barken är ett fottjockt lager af fina fibrer, hvilka se alldeles silkesmjuka ut äfven i mindre stycken. Frukten är en liten, ett par tum lång kotte; man ser äfven kottar på en half alns längd ligga der omkring, men dessa tillhöra icke jätteträden.

Det första af jätteträden, vi fingo ögonen på, var "the Fallen Giant"; såsom namnet antyder, ligger nu detta storartade träd som en imponerande ruin. Rötterna och den nedersta delen af stammen äro bortbrända, det är en af de ofta förekommande skogseldarna, som vållat dess förstörelse, liksom så många af de andra stolta trädens. Först då vi med något besvär kommit upp på den väldiga stammen, och hela sällskapet spatserade rundt omkring på den och pröfvade, hvad det var för en liten anständig tur att gå från ändan af stammen till det ställe, der grenarna började, fingo vi den rätta föreställningen om trädets imponerande storlek. Det mäter, tre fot ofvan marken, 85 fot rundt omkring stammen.

Af de stående träden är det mest bekanta "the Grizzly Giant". Detta träd blef tillika med de andra största träden omsorgsfullt uppmätt år 1869 af en bland de statskommissarier, hvilka föra en tyvärr icke mycket verksam tillsyn öfver träden. Hvarje träd mättes tre fot uppe på stammen, undantagandes när, såsom det tyvärr ofta var fallet, de yttersta delarna nedtill voro uppbrända. Då mättes trädet sju och en half fot högt uppe på stammen. På denna sistnämnda höjd var trädets omkrets 87½ fot, tre fot ofvan marken utgjorde den, enligt vår ledsagares uppgift, 128 fot, men i och för sig blir den rätta omkretsen här nere endast något öfver hundra fot, de starka rötterna bilda nämligen här stora knölar ut från stammen, hvilka böra afräknas från måttet. Ett mera åskådligt mått af

storleken får man deraf, att tjugufem hästar kunna stå rundt omkring stammen, om de ställas med hufvud vid svans.

På en höjd af något öfver hundra fot utbreder trädet sina lägst sittande grenar, af hvilka en, som är sex fot i diameter, alltså i och för sig är ett imponerande träd efter vanliga förhållanden; den går omkring 20 fot rakt ut, kröker sig derpå som en armbåge, som den liknas vid, och går fyratio fot rätt upp, en i sanning kolossal "arm". Man borde i sjelfva verket medföra sitt eget mått till dessa träd, det är omöjligt att riktigt uppskatta deras storlek, den *ser* långtifrån ut att vara hvad den verkligen är, och man får också vid åsynen af de första träden en känsla af gäckad väntan öfver att ej finna något mera i ögonen fallande. Icke så få vägra att tro på de uppgifter, de erhålla af ledsagaren, framtaga sjelfva sina mått, fästa dem i trädet och börja trotsigt att gå rundt omkring det, öfvertygade om, att de skola få ett tiotal fot öfver på ett vanligt mått på 60—70 fot, och blifva högeligen öfverraskade, att då de äro komna till slutet af detta, ändå stå 20 à 30 fot från målet.

"Grizzly Giant" ser litet skallig ut, men höjden beräknas ändock till omkring 300 fot.

Vårt sällskap utgjorde inalles åtta med ledsagaren; utanför ett af de stora trätornen inviterade han oss alla att rida in i en ihålighet, som eld och ålder hade åstadkommit. Oaktadt vi höllo stilla alldeles utanför trädet, kunde vi dock ej tro på möjligheten utaf, att dess stam kunde rymma oss alla, förr än vi verkligen sutto alla sju derinne. Emot detta prof på trädens storlek betydde det ju ingenting, att vi redo genom håligheten lika bra, som genom en stor port, eller att vi redo ett stycke upp genom den ihåliga stammen på ett liggande träd, och sedan kommo mycket beqvämt ut genom ett litet hål på sidan. En svart förkolnad stubbe på omkring 50 fots höjd kallas "Plutos skorsten"; man rider in uti den och ser högt öfver sig den blåa himmelen mellan de svarta väggarna.

Understundom stå träden spridda, ibland flera tillsammans, så att man på ett ställe i den täta skogen kan räkna tio à tolf stycken. Midt inne uti en sådan samling ligger ett blockhus, der man gerna tar sig en kort rast efter den väl icke långa, men mycket ansträngande ridten. Vid foten af ett utaf dessa träd upprinner en källa med märkvärdigt godt vatten.

"The Grizly Giant" vid Mariposa.

Det har namn för sig att vara det bästa i Kalifornien. Äro amerikanarna älskare af starka drycker, så äro de också fina vattenkännare och dricka en otrolig mängd sådant, och de amerikanare, vi hade i sällskapet, voro alldeles förtjusta i detta vattens egendomliga, litet sötaktiga smak.

De flesta af de stora träden hafva sina egna namn, ofta efter en eller annan bekant man; här stod ett, kalladt Andrew Johnson, derför att det "lutar åt södern".

De tio största träden efter "Grizzly Giant" uppgifvas hafva följande omfång tre fot öfver marken: La Fayette 83 fot, Guvernören 75, Charles Crocker 75, Chief Commissioner 74, Guvernör Stanford 74, Washington 72, Plutos skorsten 71, Koh-I-Noor 65, Guvernörens fru 62 och Skogens drottning 58 fot.

Träden äro vid Mariposa fördelade i två "groves", den öfre och den nedre; afståndet mellan dem är omkring en half mil. Den öfre lunden innehåller, säges det, 365 träd, af hvilka träden för sön- och helgdagarna lära utmärka sig genom sin storlek. Det är en äkta amerikansk qvickhet att, när ledsagaren omtalar detta, med skenbar naivetet fråga, om det är 366 träd, när det är skottår. I den nedre lunden uppgifves trädens antal till 241. Dessa tal hafva något år kunnat vara riktiga, men äro det tyvärr icke längre, ty hvarje år falla åtskilliga af dessa jättar. Det lärer icke vara någon fara för handen, att träden skola precis dö ut, men de största af dem falla. Hvad som mest bidrager att förstöra denna allenastående prydnad i naturens växtverld, är elden. "De stora träden" tillhöra staten, som öfver dem utöfvar tillsyn, men denna är utomordentligt slapp och synes icke visa ett spår af verkligt intresse. Tvärtom, den likgiltighet, som lägges i dagen, är nästan upprörande. Då författaren i Augusti 1871 besökte stället, var det eld i en af de stora kullfallna stammar, som lågo nära invid blockhuset, den ofantliga stammen brann långsamt, nästan som trä i en kolmila, och sades hafva brunnit i fjorton dagar. Den hade fallit ned vid foten af en grupp andra jätteträd och det fanns tillräckligt af torrt ris, för att leda elden fram till dessa. Vår ledsagare, som var ett slags tillsyningsman, tog emellertid saken med orubbligt lugn; det skulle vara mycket svårt att släcka elden i den stora stammen, och det var ej rimligt, att den skulle utbreda sig åt andra håll, så att den

kunde åstadkomma någon allvarlig skada. Och så lät man den brinna.

Den syn, som så många af de stoltaste träden framställde, var emellertid ej egnad att gifva detta likgiltiga åskådningssätt rätt. Än här och än der äro stammarna nedtill af upprepade eldar så förkolnade och medtagna, att en någorlunda stark blåst är tillräcklig att fälla ett träd, som eljest kunde hafva stått i flera hundra år. Det påstås, att det icke, såsom man trodde, är något tecken till att trädslaget skall hålla på att försvinna, men de veteraners dagar, som gjort det så verldsberömdt, äro räknade, om man ej visar dem åtminstone någon grad af omsorg.

Åldern på de fallna träden uppgifves, efter antalet af årsringar, uppgå från 500 till mellan 13- och 1500 år. På de äldre träden låta nämligen de innersta ringarna ej räkna sig, och understundom är det en ihålighet i midten, som lemnar rum för en något godtycklig beräkning. Mätningarna af trädens ålder lära för öfrigt vara utförda med temligen stor omsorg i Calaverasgruppen. Man fällde här ett af de största träden uttryckligen i den afsigten att få noggranna mått och tal. Att fälla ned trädet sysselsatte 5 man i 22 dagar. Fällandet tillgick på det sätt, att trädet genomborrades med sådana borrar, som begagnas att borra pumpstockar med. Trädet stod så rakt upp, att det ej ville falla, fastän det var fullkomligt löst från roten. Det åtgick tre dagars arbete, innan man genom att indrifva stora kilar på ena sidan fick det ur jemnvigten, så att det nedstörtade. Stubben blef derpå omsorgsfullt glättad sex fot ofvan marken och der togos följande mått: Dess längsta diameter var från norr till söder och utgjorde 24 fot 1½ tum. Den kortaste diametern, från öster till vester, var 23 fot. Barken var i genomskärning 18 tum tjock. När detta lägges till trädets diameter, blir diametern af trädet, sådant det i verkligheten stod, något öfver 27 fot på ena leden och omkring 26 fot på den andra. Omkretsen blef alltså 85 fot.

För att beräkna åldern, använde man följande sätt. Det fällda trädet genomsågades omkring 30 fot från det första hugget. Vid den öfversta ändan af den afsågade stammen, alltså i en ursprunglig höjd af 36 fot öfver marken, räknades ringarna med mycken omsorg på samma gång som man mätte

bredden af hvarje sats på 100 ringar, gående utifrån inåt. Talen voro följande:

1:a hundra ringarna	. . . .	3,0	tum.
2:a d:o d:o	. . . .	3,7	„
3:e d:o d:o	. . . .	4,1	„
4:e d:o d:o	. . . .	3,9	„
5:e d:o d:o	. . . .	4,1	„
6:e d:o d:o	. . . .	4,1	„
7:e d:o d:o	. . . .	4,6	„
8:e d:o d:o	. . . .	5,6	„
9:e d:o d:o	. . . .	7,3	„
10:e d:o d:o	. . . .	7,9	„
11:e d:o d:o	. . . . . .	10,1	„
12:e d:o d:o	. . . . . .	13,1	„
derefter räknades 55 ringar med	. . . . . .	9,4	„
Tillsammans omkring 1,255 år	. . .	80,8	tum.

I midten var en liten ihålighet, emedan de äldsta ringarna voro bortruttnade. Efter ihålighetens storlek, och om man tog hänsyn till den tid, som måste hafva förgått, innan trädet uppnått den höjd, på hvilken man nu räknade ringarna, ansåg man sig kunna med säkerhet bestämma trädets ålder till minst 1,300 år.

För öfrigt finnas i denna afdelning fyra träd, som äro öfver 300 fot höga, nämligen "Keystone State" 325 fot, "General Jackson" 319 fot, "Skogens moder" 315 fot och "Daniel Webster" 307 fot. Det förstnämnda af dessa är det högsta kända träd i Amerika. Det berättas väl, att det har funnits träd i Calaveras på öfver 400 fot, men härför har man alls inga pålitliga vitnesbörd. Den lokala qvickheten säger, att det tillsammans behöfs två män och en gosse, hvardera med en half dags arbete, för att se upp till toppen af det högsta trädet.

Man känner nu för tiden alls som alls nio grupper af jätteträd, men allt efter som Kalifornien blir mera kändt, påträffas beständigt flera, om också till en del i mindre utsträckning än i Mariposa och Calaveras. Det säges emellertid, att man 14 mil sydost om Clarks skall hafva träffat på en lund, som nästan synes kunna täfla med de två sistnämnda. Denna står icke under statens uppsigt och är endast delvis undersökt, men man skall der hafva räknat 500 jätteträd. Ett af dessa mättes och var 81

fot i omkrets, alltså af omkring samma storlek som träden i Mariposa och Calaveras.

Ett helt bälte af jätteträd, ända till mellan 4 och 5 mil bredt, säges skola sträcka sig utmed Sierra Nevadas sluttningar mellan King's River och Kaweah. Träden i detta bälte äro spridda här och der bland de andra. Rikligast lära de förekomma på en höjd af mellan 6 och 700 fot. Deras antal är mycket betydligt och beräknas till flera tusen. I storlek kunna de emellertid ej mäta sig med träden i Mariposa och Calaveras. Få utaf dem äro mera än 20 fot i diameter, vanliga diametern är mellan 10 och 12 fot. Ett träd på 8 fot, som fälldes, var 375 år gammalt. Emedlertid hade man dock sett ett träd, som höll 106 fot i omkrets ända nere vid marken, fastän en del af fotstycket var bortbrändt, och en störtad och nästan förstörd trädstam var så stor, att tre ryttare kunde rida bredvid hvarandra 30 fot upp igenom den. Indianerna om ett träd, högre än något annat, som skall stå i de ob trakterna norr om King's River. I dessa skogar på Nevadas sluttning finnas unga jätteträd så talrika, att d såsom alldeles vanliga träd. Dock äro de ställen särdeles ute, der sågverk kunna löna sig, oaktadt timret fås f och lyckligtvis kan man ännu ej skönja den tid, präktiga skogar, som sträcka sig öfver Mariposa-trakt höfva frukta för sågens skarpa tänder; man har för på en liten anläggning af en såg, men åter måst öfve företaget.

Det är således knappast något tvifvel om, att for undersökningar i Kalifornien skola utvisa, att jätteträden ä fullkomligt lifskraftigt slägte.

Man är ej ense om namnet på detta imponerande tr Amerikanarna äro med skäl mycket uppbragta öfver männens näsvisa försök att döpa Nordamerikas botaniska efter Wellington och hålla derför på namnet "Sequoyah". namn är gifvet trädet efter en bekant cherokeshöfding, som skall hafva varit född omkring 1770 och lefde i Will's Valley i det yttersta nordostliga hörnet af Alabama. Han blef ryktbar derför att han uppfann ett alfabet och sökte att införa skrift hos sin stam. Hans alfabet skall vara uppgjordt med en beundransvärd sinnrikhet och bestod af 86 tecken. Det hade redan kommit till temligen vidsträckt användande, innan de hvita hörde någonting derom. Missionärerna upptogo Sequoyahs idé,

Indianer i Kalifornien.

läto gjuta typer efter hans alfabet och gåfvo stammen ett litet tryckeri, från hvilket till och med en tidning utgick. Höfdingen blef med qvarlefvorna af sin stam drifven öfver Mississippi och dog i Nya Mexiko 1813, men hans alfabet begagnas ännu i hans stam och kommer säkerligen att lefva så länge som denna.

Ett mycket romantiskt ställe var Clarks inne i bergsskogen. En af de aftnar, vi tillbringade der, sågo vi ett starkt ljussken utanför fönstren. Vi gingo ut; emellan träden nära invid huset brann ett stort bål. Det var en liten hop indianer, som hade lägrat sig der, de kallades en stam, oaktadt de knappast utgjorde mer än tolf stycken. Några voro i indiandrägt, andra i europeiska paltor. Det hela tog sig mycket pittoreskt ut. Indianerna lågo tysta vid elden och togo ingen notis om oss, detta öfverläto de åt sina arga hundar, dem vi hade svårt att hålla oss från lifvet. De svarade på halft obegriplig engelska, när vi frågade om något, och så kort som möjligt. Jag frågade, hvem som var höfdingen utaf dem. "Här ser ni mannen," svarade en utaf dem så melankoliskt, i det han för ett ögonblick upplyfte hufvudet, att det var omöjligt annat än att känna sig gripen af en viss sympati, så litet man eljest hade qvar af denna känsla för indianerna, och då vi åter gått in i huset, blandade sig också obestämda föreställningar om sorgliga lemningar efter något en gång lyckligt, käckt och poetiskt med en viss känsla af otreflighet öfver att hafva ett så trasigt och vildt band liggande alldeles utanför sitt sängkammarfönster.

En egendomlig sport erbjöd till och med turen i skogen. Det var på vägen från Clarks, en het och lugn dag långt fram på förmiddagen. Hela sällskapet, som for på den djupa, sandiga skogsvägen, satt dåsigt i den heta, qvalmiga luften. Hästarna voro också dåsiga, långsamt pepo och skreko vagnshjulen, allt var endast slapphet, då på en gång hästarna blefvo oroliga, kusken såg framåt, "a rattlesnake" utropade han, och i ett nu vaknade alla. Tvärs öfver vägen ringlade sig långsamt, likasom säker på att ej blifva angripen af någon, en flera fot lång, tjock, grå skallerorm. Ormen var redan ute från vägspåret och gled långsamt in bland löfvet på vägkanten, hvilket prasslade svagt under honom, han gaf sig alltför god tid. En jättestor engelsman hade ögonblickligen sprungit ut ur den stannade vagnen, hvarpå han fick tag i en stor sten, som låg på vägen, och sprang efter ormen. Denne reste sitt afskyvärda hufvud högt upp, då han hörde honom komma, ett underligt, mera surrande än skallrande läte

förnams, och i samma ögonblick föll den stora stenen ner på hans rygg. Hans ryggrad var krossad, han fortfor att surra på ett sätt, som man nog kommer ihåg, när man en gång har hört det, och kastade sitt hufvud fram än mot den ena än mot den andra af sällskapet, som nu kommit på benen, tilldess ett slag af en tjock gren krossade hans hufvud och gjorde slut på hans lif. Skallran skar den unga engelsmannen af honom och öfverräckte den med ridderligt galanteri till den enda damen i sällskapet, ett amerikanskt fruntimmer, som hade gjort Pacificturen med sin man. Hon ville emellertid icke beröfva honom denna trofé, som han så ärligt förtjent, utan bad honom gömma den som ett minne från Kaliforniens skogar.

45.

Pacific-turen på en gång.

Man blir resvan. — Sällskapslifvet "ombord". — Öfversigt af arbetets storhet. — Reseplanen.

Det hör på sitt sätt till Pacific-turen att man gör den i ett, åtminstone en gång. Man förlorar ingenting derpå; när man har sett Utah och Saltlake City, finns ingen orsak att afbryta resan för något annat. Man tänker sig väl i förväg, att det skulle kunna vara ganska intressant att stanna på ett eller annat ställe och vandra omkring på prärierna en dag, men när man har sett de små samlingarna af skjul, innehållande en flock kinesiska jernvägsarbetare och ännu mera frånstötande hvita män, som befolka de små präribyarna, så förlorar man genast något af lusten att inlogera sig här; och när man har rest några hundra mil öfver dessa ödsliga, bedröfliga, afsvedda slätter, har man blifvit fullkomligt ense med sig sjelf om, att man väl kan åtnöja sig med hvad man ser af prärierna från tåget. Det kunde ligga mera frestelse uti att stanna strax i början af turen från San Francisco och göra några utflykter i Sierra Nevadas storartade bergsnatur; men man kan väl låta sig åtnöjas med de präktiga berglandskap, som man har sett på utflykter från San Francisco till de mest beryktade trakterna i Kalifornien, och derför bestämmer man sig för att fara rakt igenom på hemvägen. Lördags morgon kl. 8 lemnade jag San Francisco och påföljande torsdags eftermiddag kl. 3,20 min. — alldeles på den utsatta tiden — stannade tåget i Chicago. Den egentliga Pacific-turen går endast till Omaha, dit vi anlände onsdags eftermiddag kl. 2, men der är för beständigt en jemn förbindelse med de andra tågen ända till New York och andra städer i östern.

En sådan liten jernvägsresa på fem och en half dagar och mellanliggande nätter är ganska egendomlig i sitt slag, men så som jernvägsväsendet hittills har utvecklat sig, är Amerika

det enda land, der man kan hålla ut med den utan att ställa alltför stora anspråk på sin fysik. I verkligheten är det här en förvånande lätt sak, och man märker, när turen är förbi, ingen synnerlig känsla af öfveransträngning.

De två första dagarna af den långa jernvägsresan förekomma en något tråkiga, man ser med ett visst bekymmer på den långa tid, man har framför sig, tänker på dammet och solhettan, som förestå, och tycker att den oupphörliga skakningen är mycket tröttande. Men det går emellertid alldeles som på en sjöresa: man vänjer sig så vid det lilla tillbehöret af obehagligheter, att man icke märker dem, och lär sig tilllika å andra sidan att utleta resans angenäma sidor. Man gör sina bekantskaper, ty äfven i det hänseendet liknar färden en sjöresa, att hela sällskapet betraktar hvarandra såsom gamla bekanta och kamrater, och har man blott vexlat några ord med en och annan, så har bekantskapen blifvit rätt förtrolig och gällande för hela resan. De, som äro väl provianterade, inbjuda till middag i sin kupé eller i sina afstängda platser på lunch eller middag, och konjak, whisky och cigarrer betraktas i högsta grad såsom gemensam egendom, åtminstone ända till de sista dagarna, då man visserligen kan hafva den oturen att träffa på folk, hvilkas tillgångar icke varit nog rikliga, sysselsatta med att njuta af sitt eget, på ett så hemligt sätt, att det indirekte innebär det vackraste erkännande af den kommunistiska principen.

De resande, som man träffar på Pacific-turen, äro i allmänhet icke vanliga turister. De flesta äro "vestliga", som i dessa trakter lefvat ett i hög grad intressant lif, och som gerna berätta om den tid, då de rest sexton dagar och sexton nätter å rad för att komma till Kalifornien, om deras sammanträffande med indianerna, om guldgrufvornas upptäckt och om lifvet derute den tiden. Man råkar på resande, som nu äro rikt folk, men hvilka, man kunde nästan säga med vemod, tala om det fria lif, de förde ute i grufvorna som guldgräfvare, der de ej hade mera än ur handen i munnen, och eleganta herrar, som berätta, huru de varit med om att "lyncha" folk i San Francisco, för att någorlunda få säkerhet till lif och egendom. Och på detta sätt förflyter tiden efterhand mycket angenämt; ju längre man reser, desto mindre trött blir man, man bemäktigas af ett visst makligt välbefinnande, dagen går under läsning, med att se ut genom fönstren, röka tobak utanför på platformen, äta och prata, och om aftonen, när cigarren är

utrökt, när samtalet börjar att blifva dåsigt och brandy'en har gjort sin rund till en "nightcap-drink", försvinner hela sällskapet bakom de eleganta gardiner, som dölja kojerna, och lägger sig till sängs med ett så godt samvete och lika sömnigt, som om man tillbragt den verksammaste dag, man kan tänka sig. Det intressantaste af turen, tagen på detta sätt, är emellertid den öfversigt, man liksom får öfver det storartade i det arbete, amerikanarna utfört i och med Pacific-banan. När man sålunda gör resan på en gång och reser timme efter timme, dygn efter dygn, känner man först riktigt, hvilken ofantlig vägsträcka det är, som man tillryggalägger, och när man ser denna omvexling af landskap, de fruktbara åkrarna och de vänliga skogarna i Kalifornien, de vackraste och mest storartade alptrakter, de gulaste, mest liflösa öknar, inhägnade af nakna, bruna berg, dessa förunderliga salttrakter, den gåtfulla Saltsjön, passagen öfver de vilda Rocky Mountains öfver deras höga topp och genom deras vilda klyftor och de gränslösa afsvedda prärierna, som sträcka sig från bergens fot met öster — när man ser denna otroliga omvexling, som i sig innehåller en hel kontinents olikheter, uppfylles man onekligen af dubbel beundran för det folks otämjeliga energi, som har skapat detta jätteverk öfver öde, obebodda, nästan obekanta trakter, och som nu håller på att upprepa det två gånger till, både åt norr och söder.

Resan går efter följande plan:

1:a dagen. Afgång från San Francisco kl. 8 på morgonen, i Stockton kl. 12,15 e. m., i Sacramento kl. 2 e. m., i Colfax kl. 5,25 e. m. Kaliforniens gräns passeras vid midnatt.

2:a dagen. Genom öknen. Vid Desertstation kl. 3,25 morgonen, vid Battle Mount kl. 12 middagen, i Elko kl. 5 e. m.

3:e dagen passerar man på morgonen kl. 3,25 Promontory Point och ankommer kl. 6,10 f. m. till Ogden, afgår derifrån kl. 8,30 f. m., passerar Weber och Echo Canyon under tiden från kl. 9,30 till 11 f. m., är i Wahsatch kl. 2,35 e. m., i Bryan kl. 6 e. m., vid Bitter Creek kl. 9,35 e. m.

4:e dagen ankommer man på morgonen kl. 8,55 till Laramie, är kl. 1,45 e. m. i Cheyenne, kl. 6,28 e. m. i Sidney och vid midnatt vid North Platte.

5:e dagen är man på morgonen kl. 7,30 vid Grand Island kl. 12,30 e. m. vid Fremont och skall kl. 2,45, om allt går väl, stanna i Omaha.

46.

Genom Canada.

Landet. — Montreal och Quebec. — Res-plågor.

Från Chicago skulle resan gå hemåt, och det var min plan att resa upp genom Canada, se Montreal och Quebec och så mycket af landet, som kunde ses i närheten af denna tur, för att derefter från Quebec fara hem. Tiden tillät mig emellertid icke att få se mycket af Canada, åtminstone icke den för sin naturskönhet mest bekanta turen ned åt S:t Lawrencefloden förbi "de tusen öarna" och öfver "the rapids". Så tilldragande än denna resa må vara, har den dock det felet, att tiden för densamma är temligen oberäknelig. Ångfartyget ligger stilla, när vädret icke är fullt tillfredsställande i det svåra farvattnet; och för att gifva sig ut på denna färd, måste man hafva flera dagar i reserv att använda på den, förutom dem, som åtgå till densamma. Har man tiden knappt tillmätt och vädret är på den ostadiga bogen, får man låta sig nöjas med hvad man ser från Grand Trunk Railway, den stora, förträffligt byggda hufvudlinie, som från Detroit går upp genom Canada till Quebecc med sidolinier till Portland i Maine.

Med namnet Canada förbinder man gerna föreställningar om ett till hälften arktiskt land, rått och kallt, med barrskogar och stora sjöar. Fastän vädret icke var mycket sommarlikt under den största delen af färden, såg Canada emellertid här och hvar mera vänligt och tilltalande ut, än jag hade väntat. Landet var grönt och leende; der fanns en rikedom af stora, vackra skogar, genomströmmade af åar och floder, och Michigansjön och Huronsjön togo sig präktigt ut mellan skogbevuxna stränder och höga bergklintar. Landet syntes vara fruktbart och väl odladt, och rundt omkring sågos en mängd vackra, vänliga små byar med ljusa trähus och träkyrkor, en syn, som var dubbelt tilltalande efter de långa jernvägsresorna fram och

tillbaka vester om Mississippi, der man efter hand vänjes vid landskapets ödsliga menniskotomhet såsom regel.

Klimatet i Canada är icke behagligt: sex månader vinter, tre månader fult väder och tre månader qväfvande hetta, säges det. Det var emellertid icke med hettan, utan med regnet, som jag fick göra bekantskap. Det regnade och regnade med sorglig ihållighet.

Så länge man är på jernbanan kan man emellertid försona sig med regnet, som afhåller de amerikanska jernvägarnas stora plåga, dammet; men i städerna är det icke på sin plats. Hotellerna i Canada stå på ett utvecklingsstadium, som strax utvisar, att man lemnat Förenta Staterna; man frestas ej att uppehålla sig i de mörka och smutsiga läse- och tobaksrummen mera än högst nödvändigt; och när man skall ut och då ej har annat val, än att åka omkring i en tillstängd droska och icke se något, kommer man ej att betrakta landet och omgifningarna med vänliga blickar. Man kan se, att Montreal ligger vackert vid S:t Lawrence-floden och att det visst är en mycket liflig stad — i godt väder, när det finnes folk som gå på gatorna; men detta är också ungefär allt. Staden presenterar sig för öfrigt genast såsom icke varande en amerikansk stad; gatorna äro smala, husen höga; det hela bär prägeln af något sammanträngdt, hvarifrån man blifvit afvänjd. Stadens största märkvärdighet är den stora Victoriabron öfver S:t Lawrence-floden, en från taflor mycket bekant jernvägsbro, ett väldigt, ihåligt jernrör, som på pelare är lagdt öfver floden på en betydlig höjd. Man ser icke något af bron, när man åker öfver den in uti röret, och bör derför hafva sett den, innan man begifver sig dit in.

I trots af regnet och den gråa himmel, som speglade sig i den gråa floden, tog sig Quebec utomordentligt vackert ut. Det ligger på höga klippbranter vid S:t Lawrence-floden, der denna börjar att blifva bred som ett litet sund. Öfver den reser sig på klippans topp en temligen ansenlig engelsk fästning, från hvars murar man ser nästan lodrätt ned i staden och en del af skeppsvarfven samt har en förträfflig utsigt öfver landet, floden med de höga, branta stränderna, skogarna och de mångfaldiga husen, som äro kringströdda i grannskapet och samla sig till ett slags förstäder närmare Quebec. På den

andra sidan af floden, midt framför staden, ligger Point Levi, en liten särskild stad för sig, och färjebåtarna kryssa fram och tillbaka deremellan och Quebec samt upplifva derigenom litet den eljest stilla hamnen. Quebec ser ut att vara utomordentligt tråkigt, äfven i det bästa väder i verlden, och detta får man höra bekräftadt af stadens innevånare med mycken styrka, isynnerhet af garnisonen, som tyckes anse Quebec såsom ett slags förvisningsort, ett engelskt Siberien, der man lefver bland idel barbarer, de der icke en gång förstå engelska. Med detta sista hänger så tillsamman, att det ännu beständigt finnes i Quebec, så väl som i Montreal, en mycket talrik fransk befolkning, så talrik, att städerna ofta, när man ser på skyltarna och husen och hör folket omkring sig, kunna tagas för helt och hållet franska. Den franska befolkningen i Canada har med fransk exklusivitet hållit fast vid sitt eget språk, och många förstå, som det säges, alls icke engelska. Den franska, som talas af allmogen, bör vara mycket intressant, så till vida, som det är det franska allmoge-språket från 18:e århundradet alldeles oförändradt.

Belägenheten uppe å klippan gifver Quebec en egendomlig prägel. De trånga, krokiga gatorna äro ganska branta och öfvergå stundom till trappor. Från öfra delen af staden har man ofta en vacker utsigt, när man viker omkring ett eller annat hörn; detta är den enda skilnaden på den öfra och nedra staden, eljest äro de båda lika ledsamma att skåda. En egendomlig plåga för främmande i Quebec är droskkuskarna. Det skall finnas några punkter i grannskapet, som man antager att turister böra se, och denna sorgliga omständighet vållar en riktig jagt på dessa olycklige från kuskarnas sida. Så snart en individ visar sig på hotelltrappan, stannar på gatan för att se på utsigten, går till ett butikfönster, betraktar ett hus eller på annat sätt förråder sig såsom galilé i Quebec, antages han alltid vara emottaglig för ett eller annat vattenfalls lockelser eller längta efter att få se det ställe, der general Wolfe föll; ett par individer springa fram med piskan i hand och ropa sitt: “Want a carriage?“ och börja på en lång ramsa om vattenfall och Wolfe. Man är ingenstädes säker för dessa kuskar; de framkomma der det ej fanns någon menniska för ett ögonblick sedan, de svärma omkring en som flugor, uthållande, näsvisa och påträngande

som dessa. Vacker utsigt, regn, smutsiga gator, envisa kuskar, ett ohyggligt, fult hotell, som dristigt, i egenskap af stadens förnämsta, fordrar första klassens priser — detta är total-intrycket af Quebec. Staden framstår ej som en representant för Amerika, af hvilken det kunde vara särdeles tungt att taga afsked, och det är ju alltid en tröst, när afskedet göres lätt.

46.

Öfver Atlantiska hafvet.

God början. — I misten. — Mellan isbergen. — Andra fataliteter. — Lifvet ombord. — Tråkigheten. — Storm. — På Irländska sjön.

Vi måste således bort från Amerika. Midt under Quebecs fäste ligger den långa, smala ångaren. Uppe ifrån skansarna på klipporna ser man rakt ned på ångbåtens däck. Det hela liknar en leksak, men fartyget är stort och solidt, och man går ombord, glädjande sig åt att under en veckas tid på det svala Atlantiska hafvet kunna påminna sig landresans öfverståndna besvärligheter.

Det var vackert väder, då vi lyfte ankar och började färden ned åt floden, och S:t Lawrence tog sig förträffligt ut med sina höga, skogbevuxna branter, nedefter hvilka man nu såg de vattenfall störta, om hvilka kuskarna skränat så mycket och hvilka det visserligen var omak värdt att se. Hela dagen bar det ner utför den vackra floden, och nästa dag var det åter solsken och lugnt väder och lugnt vatten, och det hela var en så blid och idyllisk inledning till en seglats öfver Atlanten, som man kunde tänka sig.

Sjösjuka förekom alla vara lika föråldrad som digerdöden, ett föremål för en bedröflig sägen, men icke existerande i verkligheten. Alla voro ofantligt beresta och ådagalade en grad af sjövana, som ofta föll sig litet oläglig för matroserna, när man sökte bevisa den genom att stå i vägen för dem eller gjorde allt för många om förfarenhet vitnande frågor.

Det talades väl ibland mellan passagerarna om det svåra farvatten, vi skulle in uti, om att "fångas" i misten, om isbergen, som om sommaren voro dubbelt farliga, emedan de höja sig så litet öfver hafsytan, om de många skeppsbrotten i dessa farvatten, på New Foundlands och Labradors kuster. Men man talade om detta såsom om något, hvilket naturligtvis icke angick det närvarande sällskapet, men som måste vara högst obehagligt för åtskilliga

andra. Ibland passagerarna var en man, som hade förlist mellan New Foundland och Labrador för något öfver 14 dagar sedan med utvandrarskeppet Minerva till Quebec. Han hade varit ombord som läkare och skulle nu tillbaka till England. Minerva var ett segelskepp och hade 310 passagerare ombord, hvilka emellertid alla blefvo räddade. Endast hans närvaro hade något lugnande med sig, då vi nalkades det farliga sundet, icke så mycket derför, att han visste besked om, huru man strandade der, utan derför att det ej syntes sannolikt, att samma man skulle på samma ställe lida skeppsbrott både på bort- och hemresan. Ett mindre uppmuntrande dödt vittnesbörd om strandningar häruppe hade vi hvarje dag på bordet i en vacker uppsättning af sockerskålar, gräddkannor, vattenkaraffer o. d., som ursprungligen hade tillhört ett ångfartyg S:t George, hvilket strandat här i farvattnet för åtta månader sedan, då nästan alla drunknade, medan endast några effekter af skeppets utrustning och laddning efteråt bergades.

Den nästa morgonen öfverraskades vi, och det på ett ingalunda behagligt sätt, af den underrättelsen, att vi emellertid sjelfva voro "fångade" af misten; ganska riktigt, skeppet låg såsom i en trång cirkel, omgifvet af tät, ogenomtränglig dimma. Vi stoppade för en kort stund och gingo sedan vidare. Der vi nu befunno oss var ingen sannolikhet för handen att vi skulle stöta på isberg, och landet kunde man nog med tillbörlig försigtighet klarera sig för. Maskinen arbetade derför hela dagen, men under beständigt stoppande för att loda, hvilket naturligtvis i hög grad försenade färden. Då och då försvann dimman i ett nu på alla sidor, men kom snart igen på samma förunderliga, plötsliga sätt. Aftonen hörde till ett af de klara mellanskofven, och vi gingo till våra kojer i det hopp, att vi nu hade kommit igenom dimman och dess faror.

Följande morgon låg emellertid fartyget stilla eller, rättare, dref endast med strömmen, och de, som hade sofvit godt, blefvo underrättade om, att de legat på samma sätt sedan midnatt. Det blef en allt annat än uppmuntrande dag. Dimman låg omkring oss från morgon till afton, mer eller mindre tät; men den lättade intet ögonblick, och med undantag af en fjerdedels timmes tid på förmiddagen fick propellern ej plaska ett ögonblick. Sällan hade någon dag varit längre än denna, under väntan timme efter timme på att det skulle bli bättre och med det ständiga gäckandet af alla förväntningar. Härtill kom, att

ställningen ej var utan fara och att faran syntes växa. Dimman förmenades komma från isberg i farvattnet; vi lågo just nu i det smala sundet, der skeppet och isen lätt kunde stöta på hvarandra och der strömmen från den norra Atlanten kan vara mycket stark. Den allmänna stämningen var emellertid för att låtsas om ingenting. När det öfverhufvud talades något mera allvarsamt om ställningen, såg man sig om för att se efter, om det fanns fruntimmer i grannskapet; men det vanligaste var att gå omkring och se på dimman och låtsas om ingenting. Antydningar om att vi kunde komma att dela samma öde som City af Bostons eller något annat af de i isen spårlöst försvunna fartygen ansågos såsom varande afgjordt "de mauvais gout".

Ångbåtspipan ljöd nästan oupphörligt, sent på eftermiddagen blef den besvarad af ett horn från ett annat fartyg, och omkring en timmes tid underhöllo de båda fartygen en sorglig duett, liksom för att få rätt på hvarandra genom dimman; men hornets klagande toner blefvo svagare och svagare och dogo till slut helt och hållet bort. Det blef mörkt, och dimman föll nu ned i stora, täta droppar; det var alltför otrefligt på däck, och alla samlades i salongen, der en handlande, som i 27 år farit samma väg mer än två gånger om året, betydligt muntrade upp alla genom att berätta, huru han aldrig hade sett en sådan dimma. I salongen var ljust och trefligt. Med alla de tända lamporna, med damernas arbeten och de uppslagna böckerna på bordet och de beqväma sofforna och stolarna liknade den ett stort hvardagsrum, och man kunde svårligen föreställa sig, att det i verkligheten icke var något hinder för att, medan vi som bäst sutto och läste och samtalade eller spelade kort, väggarna kunde öppna sig och en vattenflod instörta — och en scen af ångest och förtviflan uppstå för ett ögonblick och så allt bli tyst.

Man satt temligen länge uppe den aftonen, och de, som tillhörde samma familj, makade sig tillsamman. Några läste i bibeln, fastän litet i smyg, icke derför att engelsmän genera sig för att läsa bibeln, utan snarare derför, att de icke ville erkänna, att de ansågo ställningen vara så allvarsam, som vi dock nu alla visste att den var, om än de voro få, som anade, att faran var så öfverhängande, som den verkligen var.

Påföljande morgon, då dimman beständigt låg omkring oss och vi drefvo hastigt nedåt med en ström, som kom från Lawrence-bugten och gick utåt Atlanten, såg kaptenen, som under

två nätter och två dagar icke lemnat däcket, genom en remna i dimman kanten af ett isberg i jemnhöjd med rårna. En order röts åt rorgängaren med en röst, som väckte halfva antalet af kajuts-passagerarna, fartyget vände, och isberget passerades på det allra nödvändigaste afstånd. Vi voro räddade.

Det var liksom en kris i hela ställningen. Kort derefter lättade dimman och vi fingo se ett halft dussin isberg å rad i vår närhet och land på båda sidor. Men nu var allt i ordning; den is, man kan se, är man icke rädd för, och vi hade drifvits så lyckligt som möjligt ut till mynningen af Belle-Island-sundet.

Ingen kunde i den samling passagerare, som denna morgon kom upp på däck och hörde huru nära vi hade varit faran af undergång, igenkänna oss från den föregående dagen. Vi voro utomordentligt milda och älskvärda emot hvarandra, sade god morgon åt alla på det mest förekommande sätt och täflade om att låna hvarandra kikare, för att betrakta våra vänner isbergen, och om att försäkra, att kaptenen var en mycket rask, ung man "and very careful — very careful indeed". Han blef naturligtvis mycket firad, då han efter två dagars frånvaro denna morgon infann sig vid frukosten i salongen, och måste åtskilliga gånger berätta, huru han stod på däcket och det kom en underlig känsla af oro öfver honom, huru han gick från den ena sidan till den andra med sin tekopp i handen för att kika ut i dimman, huru han då plötsligt fick se en skymt af isberget och tekoppen kastades ut åt däcket, huru rorgängaren, som var ensam vid ratten, tog ett tag i roret, hvartill man sällan får se maken, och huru skeppet gled förbi den stora kolossen, som kunde hafva slagit in sidan och vältrat in ett litet isfjäll öfver oss, innan vi vaknat ur vår morgonsömn.

Man hörde naturligtvis med det största intresse på denna berättelse den ena gången efter den andra, och det uppstod efterfrågan efter skärfvor af den sönderslagna koppen. Men i öfrigt togs glädjen öfver att hafva sluppit ifrån en farlig belägenhet på samma lugna sätt, som bekymren togos den föregående dagen; man drack endast, alltjemt i samma lugn, litet champagne till sin "lunch".

Det var öde och sorgliga kuststräckor, vi sågo på båda sidor, New Foundlands nordkust och Belle Island, Labradors förpost. Snön låg ännu på höjderna af Belle Island, och

emellan dem reste sig högt i luften ett fyrtorn vid inloppet till sundet, och boningshuset der bredvid, midt på den östliga sluttningen, var den mest tröstlösa uppehållsort man kan föreställa sig. Isbergen erbjödo ett vackert skådespel; det var emellertid icke fantastiska kristall-öar, skimrande i regnbågens färger, såsom man gerna föreställer sig dem; de sågo ut som snöberg, hvilka flöto på det mörka hafvet. De syntes icke mera så höga, de ansågos vara 60 till 70 fot öfver vattenytan. Det största var det, som vi voro nära att segla på.

Vi smickrade oss allmänt med det hopp, att vi, sedan vi undsluppit risken med isbergen, betalt vår tribut åt en sjöresas besvärligheter; men det blef icke så. Sällan har väl en öfverfart sommartiden varit så litet gynnsam som vår. Den dag, då vi passerade isen, var vacker, klar och frisk, men den följande hade vi åter dimma, dimma hela dagen och regn halfva dagen. Det fanns icke något särskildt att taga sig i akt för, och regnet och dimman voro endast obehagligheter; men nästa dag hade vi åter tjocka och ösregn, och obehagligheten blef något tryckande. Tredje dagen hade vi åter regn och dimma och motvind, och motvind, dimma och regn, och vi hade under dessa omständigheter utvecklat oss till en högst obehaglig och gnatig uppsättning passagerare. Sjösjukan gick här och der ombord, och vi, som, Gud må veta hvarför, voro bestämda att utgöra den sanitära aristokratien och ej blefvo sjösjuka, gjorde i vår gnatiga och misantropiska sinnesstämning humoristen Mark Twains ord till sanning, att den största glädje man har af att icke vara sjösjuk består deruti, att se andra vara det, och vi voro, på det hela taget, så litet umgängsamma som möjligt.

Vår hufvudförströelse bestod uti att äta. Det måste emedlertid medgifvas de stora oceanångarna, att de i rikt mått erbjuda passagerarna tillfälle att tillfredsställa detta begär. De ordinarie måltiderna äro fyra till antalet; först kommer en frukost kl. 8, bestående af gröt, fisk, biffstek, bräckt skinka, ägg o. s. v. samt te och kaffe; kl. 12 ringes det till lunch, bestående af soppa, en mängd kalla kötträtter och ost; kl. 4 samlas man till en middag, bestående af soppa, mellanrätter, flera varma kötträtter, buddingar, tårtor och desert. Kl. 7 serveras te med biscuits, bröd, smör och bakelser. Härmed är den ordinarie dagordningen uttömd, men ett betydligt antal passagerare hafva kl. 9 åter fått aptit till en liten särskild aftonmåltid, som fås

med på köpet. Ofvanpå detta komma sedan kittlarna med det varma vattnet, hvari slåss flera slag upplifvande tillsatser. Tobaksrökning försiggår äfven i stor skala, dock endast på däck, och äfven der icke gerna på akterdäck, hvilket anses vara damerna särskildt förbehållet, då ett engelskt eller amerikanskt fruntimmer och tobaksrök såsom bekant äro alldeles inkommensurabla storheter. Det finns för öfrigt på däcket en särskild tobakssalong, hvilken tillika är sqvallerrum i särskild mening för de manliga passagerarna. Här förtalar man hvarann, här grälas och debatteras, här gissar man till, med olika grad af sjökunnighet, hvilken fart vi göra och hvar vid lag vi äro, här berättas en otrolig mängd strandningshistorier och andra maritima olyckor, hvilka isynnerhet de första dagarna, man är på sjön, göra stark effekt på åhörarna och uppfylla dem med en hög grad af aktning för berättaren, hvilken gerna är en af fartygets officerare eller läkare, mest kanhända de senare, som hafva upplefvat det passerade.

Äter man icke och röker man icke, så är lifvet ombord särdeles innehållslöst. Man har i sådana ögonblick så förfärligt ledsamt, att man verkligen gör sig den frågan, om det icke vore bäst, att man vore sjösjuk, så hade man dock något att företaga sig och kunde åtminstone med godt samvete ligga i siu hytt. Kort spelas naturligtvis ombord i stor skala. Redan kl. 10 f. m. äro whistpartierna i gång, och många hålla troget nt hela dagen.

På den tredje långa regnvädersdagen började det att blåsa upp på aftonen, vinden tog till om natten, och den påföljande dagen hade vi klart väder med mycket hög sjö och en blåst, som dock ingen ville nedlåta sig till att kalla storm. Man kunde ragla omkring på däcket med hjelp af tågvirket och upprättstående föremål, tills man var i ordning med sin cigarr eller pipa, under det att man nu först lärde sig att rätt förstå hvarför handtagen voro polerade öfver hela fartyget; man kunde sitta till bords, fastän tallrickarna och faten beständigt foro hit och dit och dansade omkring mellan hvarandra och oss, när fartyget rullade mer än vanligt — hvilket gerna var händelsen när vi spisade — man kunde komma upp och ned för trapporna utan att just bryta armar och ben af sig, och följaktligen var det hela endast en “frisk bris“. Men den friska brisen blef oupphörligen friskare och i synnerhet under natte så frisk, att man måste med händerna hålla sig fast i sin koj, till föga

fromma för sin nattsömn. Morgonen derpå sågo vi, såsom en följd af brisens friskhet, dessa från alla resebeskrifningar bekanta böljor, "höga som hus" och långa som gator, kunde man tillägga, och emellan dem foro vi åstad med skeppets ena sida krängande så djupt nere i vattnet, att det tycktes som om vattnet hvarje ögonblick skulle rusa in öfver relingen, och den andra sidan så högt uppe, att det var en ordentlig klättring att krafla sig tvärs öfver däcket. Brisen hade nu blifvit så frisk, att det ej mera var någon försyndelse mot god maritim ton att kalla den för storm. Vinden tjöt och pep i tågen, den sprängde ett af våra segel med en knall, liknande ett kanonskott, och piskade trasorna emot masten. Det var beundransvärdt att se matroserna, sjungande och i bästa lynne i verlden, ila uppåt för att reparera skadan, och hänga deruppe i de svängande rårna. Äfven de mest flegmatiska bland passagerarna uttalade ett visst erkännande af dessa menniskors orubbliga goda lynne. Stormen tilltog beständigt i styrka, den ena sjön efter den andra gick öfver däcket, hafvet var hvitt af skum och företedde ett alldeles obeskrifligt skådespel; man hängde i en liten klunga omkring salongen, för att betrakta det, ty man kunde ej tänka på att spatsera omkring på något som helst sätt. En af passagerarna hade under sina försök fallit och brutit sin arm, och två af matroserna hade också blifvit kullkastade; den ene fick dervid en bruten hand och den andre en klufven kind. Då klockan var 3 på eftermiddagen, var stormen på sin höjdpunkt, men de sjökunniga förutsade, att vi efter ett par timmar skulle vara undan den, och de fingo rätt. Emot klockan 6 började det att stillna af, och liksom motsträfvigt samt då och då fattande nytt tag, saktade sig nu vädret, tills det emot natten blef temligen lugnt; men sjön fortfor att vara ett landskap af jagande, tumlande, larmande, hvita höjder och dalar, hvilka sände stora, rullande sjöar öfver däcket.

Desto större var öfvergången, då vi den följande morgonen sågo ett stilla, lugnt haf omkring oss, svallande för en frisk, behaglig vind. Den enda påminnelse om gårdagens "gale" syntes på fartygets skorstenar, hvilka ända upp till spetsen voro hvita af det salt, som det uppyrande vattnet der lemnat efter sig. Det varade icke många timmar, innan vi voro under Irlands kuster.

Dessa se vilda och ödsliga ut. Färden går under ett vildt högland, bränningarna brusa vid foten af de mörka, branta höjderna, öfvanför synas endast vilda hedsträckor, så långt

ögat kan se in i landet, öfver dem slingra sig hvita, obekanta stigar, ensliga vägar utan vandrare. Intet hus upptäckes i den vilda trakten, tätt under kusten vaggar ett litet fartyg, från hvilket en enformig, melankolisk sång ljuder emot oss, det är det enda spår af lefvande väsen, men solen skiner öfver det hela, och vi helsa det med glädje, ty det är ju första skymten af det gamla Europa. Ja, då vi hunno till Moville, som fartyget anlöper, förekom det oss som en gammal bekant, fastän vi sågo det första gången i vårt lif ett par timmar på utresan. Det är för öfrigt en liten, men pittoresk stad i en lugn vik. Omgifningarna äro vidsträckta höjder, stora gröna högslätter. Nere vid sjön ligger en stor, gammal ruin, murarna äro grå och svarta, men en rikedom af grönt öfvertäcker dem och bekläder de hopfallna tornen och de tomma fönstren. En nyare borg ligger högre upp, den är ombyggd till kasern, den engelska flaggan svajar från toppen, och man ser soldater med röda rockar exercera.

Dagen förflöt för öfrigt så behagligt som möjligt, slutetpå resan blef begynnelsen lik, och vi passagerare voro alla så älskvärda, som man kunde begära. Det beslöts på aftonen vid en generalförsamling i tobakssalongen att till kaptenen öfverlemna en adress, för att tacka honom för den utomordentliga omsorg, han visat genom att personligen hafva tagit så stor del i fartygets förande under de ovanliga svårigheter, vi haft, att genomgå. Det var ett fullständigt engelskt drag, då man för att öfverlemna denna adress, dertill utsåg den mest adliga af de åtskilliga distinguerade personer, som voro ombord, h. herrlighet Jarl de Grey, äldsta sonen till markisen af Ripon (ordförande i the High Joint Commission), oaktadt han var en af de yngsta passagerarna. Öfverlemnandet egde rum på kommandobryggan, och sedan denna ceremoni var slutad, hade vi icke annat att uträtta, än att göra vårt bagage i ordning att föras i land.

Få timmar derefter styrde vi in i Mersey. Liverpools ofantliga kajer och talrika skeppsrader lågo framför oss. Resans mål var uppnådt, och vi stodo snart alla på andra sidan af det haf, hvars böljor rulla mellan gamla och nya verlden.

48.

Blick tillbaka.

Frihetens sammanhållande inverkan på Unionen. — Dess olika verkningar på politiken och på samhällslifvet. — Likhetskänslans former. — De materiella rikedomarna.

Det är så till vida lätt att samla sina minnen från en resa i Amerika, som de kunna sammanfattas ett enda stort intryck.

Det, som Amerika förnämligast lär oss, är, för att sammanfatta det i få ord: *den omätliga kraft, som innebor i friheten.* Till och med den, som hyser en än aldrig så djup öfvertygelse om frihetens lifgifvande kraft, skall der lära sig att ännu fastare tro derpå. Det är friheten, man har att tacka för, att Unionen eger bestånd, att Sydstaternas strid slutade med en så obetingad underkastelse. Låt vara, att det ännu i södern herrskar en djup, stark och utbredd animositet mot yankees, der finnas dock säkerligen ganska få, som tänka på en ny brytning. Den nuvarande generationen kan måhända se snedt på "yankees" och "Bostonfolket", men nästa slägte skall inse, att dess plats är vid deras sida, att frågan i sjelfva verket icke var centralisation contra statssuveränitet, utan att nordstaterna förde en strid för civilisatoriska idéer, och att den populära europeiska åsigt, som i den stora striden såg en fejd för eller emot slafveriets afskaffande, instinkmässigt funnit en långt sannare karakteristik för striden, än alla söderns statsrättsliga doktrinärer förmådde att gifva den. I ett af presidentens sällskapsrum i "Hvita huset" hänger en stor brons-basrelief med porträtter af Washington, Lincoln och Grant; under det första står "pater", under det andra "salvator", under det tredje "custos". De två sistnämnda beteckningarna äro icke fullt sanna, endast på den grund att det, som sammanhållit Unionen och som skall blifva det starkaste bandet omkring densamma i framtiden, väsentligen har varit, icke någon en-

skild mans verk, utan den anda, hvarmed friheten genomträngt folket, och den glans, den har gifvit Unionens namn bland verldens folk. Denna kärlek till det gemensamma, stora, fria landet skall ännu i långa tider hålla södern slutet till norden, och detsamma skall upprepas i vestern. Ett afstånd, större än det, som skiljer Nordamerika från den gamla verlden, ligger mellan San Francisco och New York; men om man står vid Stilla hafvets stränder, är det en af de mest öfver raskande iakttagelser, man der gör, att man öfverallt träffar på en lika varm känsla för Unionen, som om man stod i Nya Englands trofasta stater. Den möjliga olikheten i vissa materiella intressen väger ännu intet emot den starka känslan utaf att vara barn af samma anda.

Friheten sammanhåller Unionen starkare än någon annan makt, och starkare än någonting annat visar sig friheten öfverallt inom Unionens gränser. Man väntar sig väl knappast att påträffa något paradisiskt tillstånd i det politiska lifvet, dertill har man i alla fall hört alltför mycket om ruttenheten och dåligheten hos de amerikanska politici. Man finner verkligen ej heller något som helst paradisiskt, men särdeles mycket parodiskt i det politiska lifvet. Den genomgående demokratien uppenbarar i starka färger sina brister lika så väl som sina fördelar. Amerika var ett af de ställen, der det först upptäcktes, att den allmänna rösträtten ingalunda letar upp de bästa männen, utan att tvärtemot verkligen framstående män ytterst sällan af den kallas att deltaga i styrelsen af det politiska lifvet. Dylikt ligger i demokratiens tendens och ju mera demokratiens makt växer öfverallt i verlden, desto mera skall man allestädes komma att göra samma nedslående erfarenhet. Det lider intet tvifvel, att icke den stora massan, mängden, på sitt sätt kan sägas uppriktigt vilja "landets bästa", "det allmännas väl", men å andra sidan är det lätt begripligt, att dess brist på bildning gör den mindre human och mera egoistisk än de mera upplysta klasserna; och dernäst är det ju en gammal sanning, att det alltid fattas den förmåga att bedöma de medel, som skola leda till målet, och isynnerhet är den en ganska dålig menniskokännare, hvilken dömer hastigt och efter enstaka, i ögonen fallande iakttagelser. Det är emellertid, som bekant är, icke blott förmågan, utan äfven viljan att lyfta sig och underordna sig verkligt framstående män, som fattas demokratien. Det är ju en känd sak, att afund och demokrati höra tillsamman, och att demokratiska institutioner måste enligt sakens

natur ytterligare väcka och stimulera afunden och den falska jemlikhetssjukan.

Om bilden nu hade blott denna ena sida, skulle man i Amerika endast kunna vara demokrat af resignation, nämligen i kraft af den satsen, att hvad som än kan sägas emot demokratien, är den dock den regeringsform, som bäst tjenar det största antalet. Men så förhåller det sig icke. Den frihet, som fått sitt formella uttryck i författningen, visar sina verkningar långt utöfver dennas gränser. Den frambringar visserligen ett ringa ideelt politiskt lif, men den skapar dugliga individer. Både direkte och indirekte uppväcker den i hela samhället en verksamhetslust, en tillit till sig sjelf och till sina egna krafter, en energi och en företagsamhetsanda, som aldrig skulle finnas utan den. Det går igenom hela det amerikanska folket en känsla af att vara herrar, hvilken ofta kan antaga mycket stötande former, men som är af oberäkneligt värde för folket sjelft. Hvarje man har en sjelfkänsla, som vi icke veta något utaf, men som gör ett ofta beundransvärdt intryck. Icke är hvarje medborgare senator eller guvernör, men hvarje medborgare känner sig fullkomligt såsom sin senators eller sin stats guvernörs jemlike, och det kan aldrig falla den "hederlige" senatorn eller h:s excellens guvernören in att finna något stötande uti, att den simplaste man af allmogen går fram till honom på gatan för att få besked om ett eller annat, eller anse sig sjelf för särdeles nedlåtande, om han räcker honom handen till ett goddag eller farväl eller till och med tager honom under armen. Man talar mycket om Amerikanarnes brist på lefnadsvett och dess plumpa former, men det är något, som betyder mindre här än annorstädes, der den naturliga jemnlikhetskänslan mellan individerna är långtifrån så utvecklad. Den genomgående höflighet, som man möter öfverallt i hela Amerika, kommer måhända just deraf, att alla betrakta hvarandra såsom jemnlikar på offentliga ställen. Naturligtvis intränger icke denna likhetskänsla inom familjerna. Guvernören bjuder icke dagsverkaren till sin middag, och senatorns fru ej sin tvätthustru till sin "tea-party"; men detta faller ej heller någon in att begära. Man behandlar hvarandra utan någon affektation som jemnlikar utanför sitt hus, innanför dettas dörrar har enhvar lof att vara så aristokratisk, som han vill — och man är just här mycket aristokratisk.

Man hör ofta det stora förderfvet bland amerikanska politici anföras såsom ett exempel på de sorgliga följder, friheten

förer med sig; men man kan också vända om detta och säga, att när friheten, trots alla politiska sidosprång, kan skapa ett så stort samhälle, hvilka underverk skulle den icke dåkunna uträtta, när man funnit på konsten "att vara fri och tillika förstå att vara rättrådig".

Amerika är ett fritt land, och det är ett rikt land. Då jag kom in i Canada, blef jag nästan öfverraskad af att finna tiggare på gatorna; det var något obehagligt hemlikt deruti. Under de månader, jag färdats i "staterna", hade jag nästan glömt detta fenomen. Det finnes ett slags auktoriserad insamling af almosor för invalider på några jernvägslinier, men man ser nästan aldrig någon tiggare, ej ens i New York. Lagstiftare och domare kunna göra affärer i att sälja lag och rättvisa, men man gör icke affär i att tigga. Amerika synes hafva fördubblat sina krafter efter kriget — åtminstone hvad nordstaterna angår — och det har en framtid för sig, som ingen kan mäta. Man upptäcker jemt, till hälften tillfälligt, icke en liten grufva här och en annan der, utan hela stora vidsträckta grufvetrakter, som synas antyda, att Kalifornien med sitt guld blott var en obetydlighet mot de skatter af måhända mindre ädla, men icke mindre gagneliga metaller, som blott vänta på att blifva framdragna ur jordens sköte. Och dessa grufvefynd äro endast mera i ögonen fallande illustrationer till de rikedomar, som naturen ännu har oberörda förvarade åt menskligheten. Hela Europas befolkning skulle kunna finna plats och utkomst på den rika amerikanska jorden, och det är, som om Amerika skulle komma det moderna samhället till hjelp i dess trångmål, ty den, som det isynnerhet, ja, man borde måhända säga uteslutande, vinkar till sig, det är "arbetaren" i egentlig mening, den, som vill och skall lefva af sina händers verk.

Asien ligger dödt som ett forntidens land, Europa våndas under förpligtelsen att lösa de tunga nutidsfrågor, som århundraden hafva testamenterat "den gamla verlden". Det unga Amerika, födt i friheten, är framtidens land.

Förteckning på illustrationerna.

De med * betecknade äro tonbilder på lösa blad.

På jernvägen, 1.
New-York, sedt från Fort Richmond, 7.
Ångfärjor i New-Yorks hamn, 10.
*Uppåt Broodway från S:t. Nicholas Hôtel, 14.
Atlantic Garden, 20.
Fifth Avenue, 24.
*Central-Park i New-York, 26.
Washington-torget, 28.
Fifth Avenue hotel, 36.
Wall-Stret med finansministeriets Filial, 53.
*På Guldbörsen, 53.
*Utanför Fonbörsen, 55.
Logis-hus i New-York, 120.
Girards College, 151.
*«Independence Hall«, 155.
Pennsylvania Avenue, hufvudgatan i Washington, 160.
*Förenta Staternas Kapitolium, 163, eller titelpl.
Patentkontoret i Washington, 172.
Hvita huset, 178.
*Ulysses Grant, Förenta staternas president, 181, eller titelpl.
Salong på en flod-ångare, 183.
*Niágara, sedt från den första häng bron, 190.
Södra jernbangården, 201.
Cables-byggnaderna, 204.
Sherman House-hotel, 209.
Rådhuset i Chicago, 212.
Vattenledningsverket, 213.
En ryttare med sin dam, 223.
En Pullman-vagn, 256.
Landningsbryggan vid Omaha, 268.
*En drickesstuga i Vestern, 269.
Det första jernbantåget i Amerika, 278
På prärierna, 292.
Indianer, 297.
Präri-station. 301.
*Tåg af Invandrare som hvila, 304.
Svarta bergen, 306.
Weber Canyon, 313.
En mormon och hans familj, 319.
*Saltsjöstaden 321.
Mormonernas rådhus, 327.
*Gata i Saltsjöstaden, 328.
Mormonernas teater, 332.
*På floden i Mammuth-hålan, 335.
På bron till Colfax-stationen, 353.
Ett snötak, 367.
Ett jätteträd fälles, 389.
*Yo-Semiti-dalen i Kalifornien, 389.
*The Grizly Giant vid Mariposa, 399.
*Indianerna i Kalifornien, 402.

Kartan sättes i slutet af boken.

Rättelse.

Sidan 121, rad 9 *står:* 90° *lä.* 50°

